
VE RI TAS

Maránková

KRÁLOVSTVÍ ČESKÉ

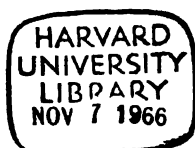
II.

JIHOVÝCHODNÍ ČECHY

ZA REDAKCE PHDRA. JOS. BĚLOHLAVA NAPSALI:
JAN ČEMUS, JAN DOTŘEL, KAREL FIŠER, FRANTIŠEK LEGO,
JOSEF LINTNER, FRANTIŠEK TEPLÝ.

1908.
NAKLADATELSTVÍ PAVLA KÖRBRA V PRAZE.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
NOV 7 1966

JIHOVÝCHODNÍ ČECHY.

XXVII. OKRES TÁBORSKÝ.

Jdou léta. Ne jdou, ona letí. Vteřina přítomnosti, již sotva stačil Jsi vysloviti, patří již minulosti...

A to je historie lidstva. Vše je minulost, vše je zapomenutí. Vzpomeň, čtenáři, místa, jež dalo jméno starému, dávnému kraji, vzpomeň místa, které můžeš nazvati v dějinách našeho národa Prahou Jihovýchodu. Kolik jmen, tolik obrovitých postav tyčí se před Tebou — a vše to halí dnes stíny mrtvé minulosti. A je jako hřbitov všecek tento kraj, jehož knihu dějin a knihu přítomnosti dnes otevíráš. Tichý, jakoby v sebe schoulený a zakřiknutý, je ten hřbitov ideí národa našeho. A celá scenerie jeho je scenerií hřbitova: chudý, chudičký kraj, jednotvárný, rovný, bez smělých, příkře k nebi vypjatých vrcholů, tak jako vyrovnává se povaha člověka dovršivšího léta života, takovým je dnes okres táborský svojí přírodou a svým lidem. Svědek minulosti — štěstí, že minulosti veliké...

Jsa středem stejnojmenného hejtmanství, k němuž přísluší ještě Mladá Vožice a Soběslav, dotýká se okres táborský, povahou kraje svého Českomoravské pahorkatině náležeje, v západě okresů Milevského a Bechyňského, v severozápadě Sedleckého, ve východě pak hraničí na okres Pacovský. V hrubých rysech připomíná podoba jeho nepravidelný obdélník; nejsevernější bod, as 49° 31′ s. š., tvoří ves Chlum ve výběžku Jistebnickém, nejjižnější, as 49° 20′ s. š., ves Skrejšov, v jihozápadě okresu; nejzápadnějším je ves Jezviny, na 32° 8′ v. d., nejvýchodnějším Nový Mlýn, jihovýchodně od Vlčovsi, na 32° 35$^1/_2$′ v. d. Obnáší tedy odlehlost bodu severního a jižního asi 33, západního a východního asi 20 *km*. Poloha hlavního místa okresu, zaujímajícího plochu 466·91 *km*^{2}, je symmetrická a tudíž v ohledu hospodářském a kommunikačním výhodná; ležíť ono téměř na průseku obou hlavních os okresu, tedy v jeho středu, čímž i fysicky povaha jeho jako hlavního místa a střediska je založena a zdůvodněna.

Horopisné poměry okresu táborského jsou, jako na celé Českomoravské vysočině, dosti jednoduché, ba jednotvárné. Přihlížíme-li k celkové konfiguraci jihovýchodních Čech, mohli bychom o Táborsku říci, že ono je nejsevernějším článkem rozsáhlé rybničné pánve Třeboňské, otevírající se odtud a nížící na jih po hranici dolnorakouskou. Základem terrainové stavby okresu je vodní rýha hlavního toku jeho, řeky Lužnice, a blízkost rozvodní linie Lužnicko-Sázavské v severovýchodě a východě a Lužnicko-Vltavské v severu. V nepatrném jen pruhu po obou stranách Lužnice klesá půda okresu na a pod 400 *m* n. m., nejníže na 369 *m* n. m. Odtud směrem k severu, severovýchodu a východu se kraj ponenáhlu výší, teprve však blíže oběma uvedeným rozvodním liniím výšky jeho rychleji přibývá. Vyjma však nepatrný pruh půdy severovýchodně od Chočína nevystupuje kraj nikde nad 700 *m*. Na levém břehu řeky vystupuje terrain, jinak povahy rovinaté až mírně kopčité, nejvýše nad 500 *m* podkovitým hřbetem táhnoucím se od Starého Tábora přes Malešice ku Třebelicům; podkova ta, k východu otevřená, pokračuje v sousedním okrese soběslavském Vrchy Hlavateckými a Krastinou u Nedvědic zpět k Lužnici. Největší výše dosahuje nad Třebelicemi, 530 *m*. V rozvodním pásmu Lužnicko-Vltavském je nejvyšším vrch Smrček, 642 *m* n. m., jihovýchodně od Jistebnice. Jednotvárnost a chudoba forem v horopisné stavbě kraje je však vyvážena plnou měrou bohatými. sytými krásami romantického údolí Lužnice, jehož scenerie od Tábora po dalším toku řeky je nepřetržitým řetězem rozkošných, uchvacujících krajinných zákoutí.

Vstupujíc na půdu okresu u Jednot ve výši as 394 *m* n. m., řeka Lužnice protéká jím, v jeho jihozápadní čtvrtině, směrem severním, mírně k západu skloněným, v dosti ještě prostranném údolí až po Tábor, kdež obrací se tok její k západu. Přijavši v pravo Roštský potok, zaměřuje řeka k jihozápadu a podržuje tento směr na celém dalším toku okresem, jejž opouští u Dobronické papírny. Až po Planou běře se Lužnice tercierem, odtud tvoří koryto její, a ještě značně za hranice okresu po Bechyni, vrstvy rulové, od Tábora v značné části toku i žulové. Různost vrstev, jimiž se řeka běře, má přirozeně vliv i na ráz jejího údolí. Již od Plané doznává toto, dosud prostranné a lučinaté, velkého súžení, kteréž přechází pak pod Starým Táborem v úzkou úžlabinu, lemovanou příkrými, až 50—70 *m* vysokými stráněmi; úžlabina tato svírá tu vody Lužnice, které na četných místech nuceny jsou překonávati silné spády, mnohdy do té míry, že skály přistupují až k samému korytu říčnímu. Celkový spád řeky není však veliký, mělať ona dosti času, aby si koryto své v rulových a žulových vrstvách propracovala: tak v Plané leží hladina její ve výši 394 *m*, pravý břeh as půl hodiny pod mlýnem „Vendelák" u Tábora vykazuje 385 *m*, Bejšovecký mlýn u Bečic 383 *m*, mlýn „Suchomel" 381 *m* a papírna

u Dobronic, nedaleko místa, kde Lužnice opouští okres, 369 *m*, takže celkový spád její v okresu obnáší 26 *m*.

Říční síť okresu, který cele náleží povodí Lužnice, je dosti hustá, přítoky však skupenv jsou tu hlavně na pravém břehu. Vnímáť tu: nad Planou Borecký potok, pramenící u Choustníka a sesílený z prava p. Krtovským a Bítovským; u St. Tábora silný p. Chýnovský, vyvěrající co p. Čhočínský u Pohnance a vnímající z prava p. Mašovický, Chotovinský od Hoštic, z leva Turovecký či Hrobský od Třítěže; u Tábora p. Košínský, vznikající z několika pramenů nad Borotínem, přijímající z prava p. Řevňovský a napájející u Tábora známý Jordán; Roštský p. od dvora Výrce, ústící u Matouškova mlýna; p. Vlasenický; Pilský p. od Padařova a konečně po značné řadě menších pramenů p. Voltyňský od Svořiště, ústící nad Dobronickou papírnou. Na levém břehu přijímá: proti ústí Boreckého potoka p. Maršovský s p. Bezděčínským, a v řadě menších p. Slapský a p. Malšický.

Rybníků nevykazuje okres mnoho; z větších možno jmenovati Jordán, dále některé v povodí Chýnovského potoka; Koberný a Hejtmanův rybník, protékané p. Boreckým, a rybníky Jistebnické.

Geologická stavba okresu má za základ útvar prahorní, zastoupený hlavně rulou a ústřední žulou českou, v malé míře prahorním vápencem (na Lužnici mezi Slavňovicemi a Řečicemi, jihovýchodně od Velmovic a mezi Chejnovem a Hroby) a amfibolovou břidlicí (vyjma malý pruh severozáp. od Bezděčína hlavně v severových. čtvrtině okresu, severně od Chýnova). Prvohory representovány jsou tu as 8 *km*² velikým ostrůvkem permským mezi Chýnovem a Turovcem. Tercier, v podobě pásma miocenového, zabírá (odečteme-li malé ostrůvky záp. od stoku p. Volyňského s Lužnicí a sever. od Velmovic, jakož i onen malý jihozáp. od Maršova) široký pruh území po obou stranách Lužnice, hlavně však na pravém břehu, od vstupu jejího na půdu okresu až téměř po St. Tábor, šíře se tu k východu až k Hrobům a Raděnínu. Čtvrtohory v okrese zastoupení postrádají. Pokud žuly se týká, zabírá tato hlavně široký pás, celou severozápadní čtvrtinu od Lužnice až po ústí Pilského potoka, sahajíc v jihu až po Slapy, v severu pak táhnouc se v rozsáhlém pruhu až po hranice okresu k Jistebnici a Borotínu.

Svrchní vrstvy půdy jsou namnoze písčité hlíny, silně s prstí smísené: v okresích čistě žulových a třetihorních jílu a hlíny přibývá, v oboru ruly stává se však půda více písčitou. V celku však je půda většinou kamenitá, skalnatá, tudíž mělká a méně úrodná, půda prostředně žitná.

Z celkové plochy okresu 466·91 *km*² připadá na pole 246·13 *km*² (52·7%), lesy 134·33 *km*² (28·8%), luka 41·76 *km*² (8·9%), pastvy a pláně 19·03 *km*² (4·1%) a zahrady 3·53 *km*².

Po stránce podnební je okres táborský přechodem z přízněji položeného území středočeského do chladnějších končin pahorkatiny Českomoravské. Průměrná roční teplota jeho, převedeme-li ji na poměry ve výši hladiny moře, leží mezi 9·5 a 10·0°C, průměrná teplota nejchladnějšího měsíce ledna kolísá kolem — 1·5°C, měsíce nejteplejšího, července, kolem 20·5°C. Čtyřicetiletý průměr stanice Táborské (výška 459 *m* n. m.), který možno vzíti za normální, ač ovšem ne zcela typický pro všecek okres, vykazuje tyto hodnoty: pro leden −3·2, únor −2·1, březen 1·5, duben 7·3, květen 12·4, červen 16·2, červenec 18·0, srpen 17·2, září 13·4, říjen 7·8, listopad 1·5, prosinec −2·5, pro rok pak 7·3° C. Co do poměrů srážkových leží okres táborský ve sféře ročních 600—700 *mm* srážek.

POHLED NA TÁBOR.

Obyvatelstvo je rolnické; značný je tu počet velkostatků, 97 v r. 1900. Průmyslový ruch není valný; celý okres, ač čítá 2 města a 3 městyse, má toliko 12 továren. Je zajímavo, že, ač životní celkové podmínky obyvatel nejsou právě nejlepší, nezaznamenává okres úbytek jejich počtu. Tak r. 1890 napočteno v 2 městech, 3 městysech a 54 katastral. obcích s 4773 domy 41.071 obyvatel (v tom 19.301 mužských, 21.770 ženských), v r. 1900 pak v 5058 domech 42.412 obyvatel (20.189 mužských, 22.223 ženských). Zvýšil se tedy celkový počet v 10ti letech o 3·3%; kdežto však mužského obyvatelstva přibylo tu o 4·6%, přibylo ženského toliko o 2·1%. Okres je ovšem ryze českým; r. 1890 bylo tu sice ještě 82 Němců, v r. 1900 však přihlásilo se nebo přihlášeno bylo k německé obcovací řeči toliko 28 osob, tedy úbytek o 66%.

Po stránce kommunikační je okres dosti, ba dobře opatřen; středisko jeho Tábor má dráhou císaře Fr. Josefa velmi výhodné spojení

jak s tepnou českého života Prahou, tak i s jihem, Budějovicemi a Vídní; dráha transversalní, z Domažlic přes Písek do Jihlavy vedoucí, umožňuje dobré, ač ne právě rychlé, spojení se západem i východní hranicí země. Elektrická dráha z Tábora do Bechyně získá v dohledné době prodloužením do Týna nad Vltavou, čímž dostane se jí, lokalní tratí Týn-Vodňany, spojení s jihozápadní Šumavou. Také nově projektované trati v. okrese, z Tábora do Mladé Vožice a z Bechyně do Jistebnice a Ml. Vožice přispějí zajisté k obchodnímu a průmyslovému rozkvětu jeho.

Staroslavný a věčně památný

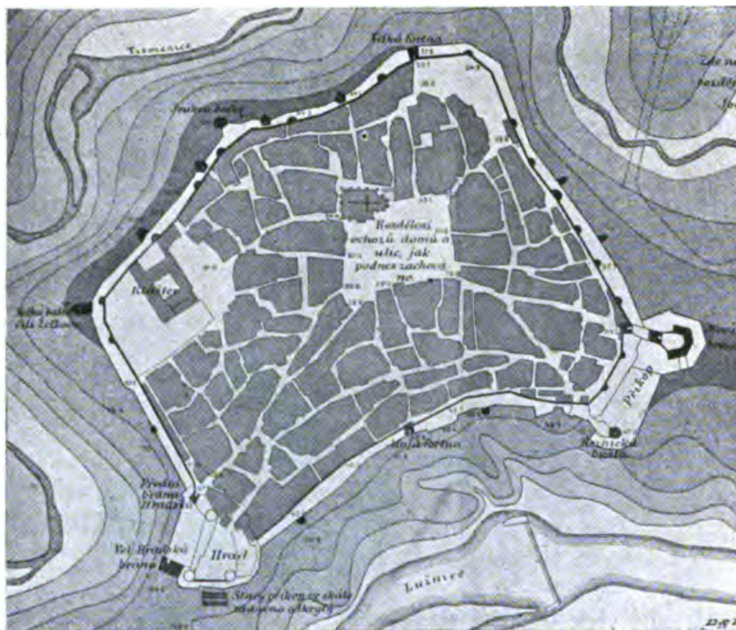
TÁBOR, druhdy první město po Praze, k němuž a ještě více k jeho obyvatelstvu upjata byla v patnáctém století pozornost a údiv takřka celého tehdejšího vzdělaného světa, může se pochlubiti slavnou minulostí jako málokteré město nejen v naší vlasti, ale i v daleké cizině. Bylo kolébkou a ohniskem hnutí, jež zachvátilo celou Evropu a vyvolalo bouři, před níž se chvěly tisícileté státní útvary a jež otřásla i dosud skalopevným stolcem Petrovým v jeho základech.

Kdyby byl tehdáž nepřemožitelný národ český dovedl kliditi ovoce svých vítězství a nebyl vyplýtval svou sílu a nezdolnou energii v malicherných zápasech a sporech namnoze jen o formu a zevnější úpravu za pravé přijatého učení, za něž se bil, pro něž žil a umíral, kdo ví jak by se byla utvářila mapa Evropy a na jakém stupni by dnes byl národ Husův a Žižkův, který ještě dnes musí zápasiti o svou existenci a domovské právo ve vlastní zemi.

Celý svět shrnul se na kacířské Čechy, Řím i svatá římská říše sbíraly své síly a mobilisovaly veškeré své zástupy proti malému, pro svobodu svědomí a přesvědčení zanícenému národu — a jeho příslušníci ubíjeli čas a mařili drahé síly, jichž bylo potřebí k boji proti společnému nepříteli, vzájemným škorpením, planými i nechutnými hádkami a disputacemi o dogmatických záhadách, ba druhdy přeli se o pouhý termín, slovo neb otázku užívání obřadního roucha. A konec všeho? — Lipany a v jich následcích Bílá Hora! — Z celého toho gigantického zápasu, jemuž podobných je v světových dějinách málo, nezachránil český národ ničeho. Na návrších a pláních Lipanských ztratil svůj výkvět a své jádro, pohřbil na staletí svou demokracii a ze všeho dochoval na naše doby nevelké dvě kamenné desky, do nichž vtesány jsou čtyři pražské artikule, pověstná to kompaktata, řekli bychom „punktace“, jež Řím nikdy nedodržel a také dodržeti neminil.

To vše tane vám na mysli při pohledu na proslavený Tábor, jenž se svou daleko viditelnou věží dominuje celému, životem a působením našich velikánů posvěcenému kraji.

Tábor, vlastně Hradiště hory Tábor, obydlen byl již v dobách, o nichž se nám žádných písemných pamětí nedochovalo a pouze z nálezů tamnějších usuzujeme, že snad již v dobách římských bylo zdejší hradiště osídleno pro svou výhodnou a pevnou polohu, která umělým opevněním pro nepřítele nepřístupnou učiněna býti mohla. Úpatí vrchu, jemuž později dáno bylo biblické jméno Tábor, omýváno jest s jedné strany řekou Lužnicí a s druhé strany potokem Tismenicí. Na jihozápadě spadají k vodě strmé stráně, jež v starších dobách umělým způsobem ještě neschůdnějšími učiněny byly a pouze na východě byl

STARÁ OPEVNĚNÍ HRADIŠTĚ HORY TÁBOR
(dle prof. K. Thira).

k hradišti pohodlnější přístup, stížený ale důkladnými a mohutnými hradbami, jakož i hlubokými příkopy. Jádro původní osady, pozdější tvrz neb hrad založen byl, jak to u předků našich bylo zvykem, na strmém ostrohu na straně jihozápadní.

Nejstarší písemné prameny uvádějí jako majitele této důležité pevnosti mocný rod Vítkoviců, kteří zprotivivše se Přemyslovi Otakarovi II. nechtěli mu vydati stříbrných hor na Horkách a města Hradiště. Sezima Vítkovec raději Hradiště zapálil a obyvatele jeho převedl do nedalekého Ústí Sezimova, na jehož rumišti rozkládá se vesnice, nynější Starý Tábor. Na Hradišti založen později hrad, na němž vládl rod Vítkoviců, až roku 1420 dne 21. února Husité dobyli Sezimova

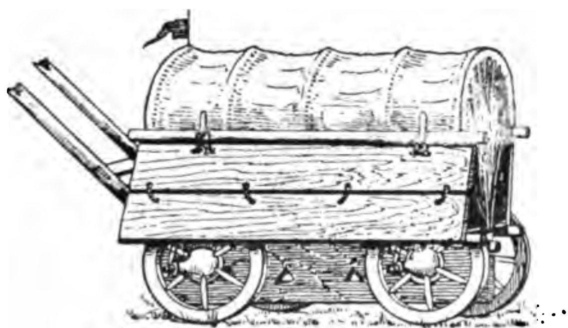
Ústí a několik dní potom i Hradiště, jehož správa svěřena Prokopovi z Ústí. Ježto však husitští vůdcové seznali, že Ústí Sezimovo neposkytuje jim a jich lidu dostatečné ochrany, odhodlali se k činu, v dějinách velmi vzácnému. Zanechavše všecko, čeho nezbytně nepotřebovali v Sezimově Ústí, zapálili je někdy v měsíci březnu téhož roku a přestěhovali se s veškerým svým lidem na Hradiště, jež genialním spůsobem opevnili a opatřili příbytky, které založili tak, aby jimi zevnější opevnění doplněna byla a aby obraně města nejen nepřeká-

OBLEŽENÍ TÁBORA R. 1621.
(dle staré rytiny).

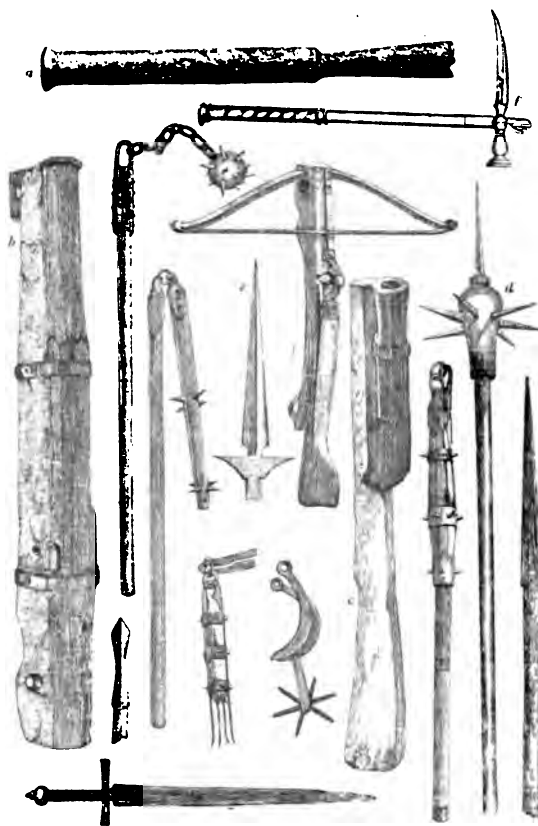
žely, ale ji doplňovaly a musíme se dle zachovaných dosud zbytků těchto opevnění a domů neobyčejnému jich důmyslu obdivovati. Spálením Ústí a opevněním Hradiště zahájili činnost svou ve velkém slohu. Duší veškeré této akce byl Petr Hromádka z Jistebnice, který poslal k Žižkovi pro posilu; ten seznav důležitost místa, žádosti jeho vyhověl. Tak stalo se Hradiště, nazývané pak odtud již Hradištěm hory Tábor, týnem a střediskem přívrženců a následníků Husových, jehož učení se zvláště za doby jeho pobytu na nedalekém hrádku Kozí a Ústí Sezimově v celé zdejší krajině, jejíž obyvatelé od dávna

k přemítání a náboženskému hloubání náchylni byli, neobyčejně rozmohlo. Zde žili Táboři z počátku v tuhé kázni a bratrské pospolitosti jsouce obáváni všemi nepřáteli kalicha, tak že král Zikmund na jich vyhubení poslal Oldřicha z Rožmberka se značným vojskem, jež ale Mikuláš z Husi, Táborským z Prahy na pomoc přispěchavší, v divoký útěk obrátil.

NÁČRT HUSITSKÉHO HRADEBNÍHO VOZU.

Bratří, jak se Táborští mezi sebou zvali, zřídili si obec po spůsobu starokřesťanském, prohlásili rovnost stavu a pospolitost majetku a postavivše na rynku kádě, do nichž ukládány peníze a veškeré potřeby, zaváděli a uskutečňovali tak komunismus čtyřistapadesát roků před komunisty francouzskými, tak že lze říci, že i v tom předstihli Čechové dávno a dávno jiné národy a že národem filosofů byli Čechové se svým Štítným, Husem, Chelčickým a Komenským mnohem dříve, než chlubní Němci.

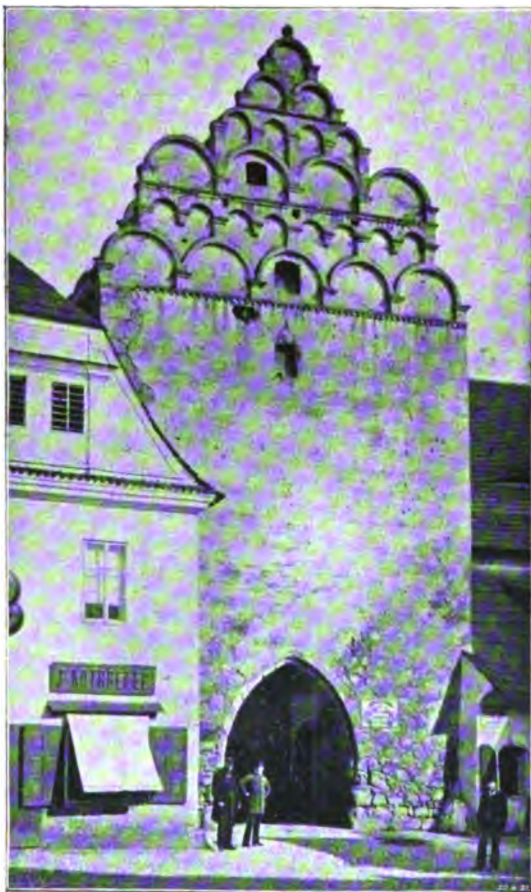

HUSITSKÉ ZBRANĚ.

Otázce sociální, jež zvláště za našich dob jest v popředí veřejných rozprav a o jejíž řešení pokoušely se a to ponejvíce marně nejženiálnější hlavy, věnovali Táboři mnoho úsilí a členové „obce polem pracující“, jak se tito, drsným řemeslem válečným s dostatek zaměstnaní bojovníci sami nazývali, našli ještě dosti času k provádění reforem

a novot společenských, jež v mnohém se neliší od snah vůdců a hlasatelů nového socialismu.

Časem však smísilo se původní obyvatelstvo s jinými živly, jež ze všech končin Čech na Tábor se hrnuly, tak že se zvrhlo a oddalo různým výstřednostem, ba i loupeži, z čehož povstaly četné rozmíšky a různice, jež i Žižku od výstředních Táborů odpudily. — Bitva u Lipan učinila Táborské moci a slávě konec a bratří, nad jichž válečnými činy žasl svět, podali se r. 1436 Zikmundovi, jenž obyvatele různými výsadami nadal a hned na to Tábor královským městem učinil.

BÝV. PRAŽSKÁ BRÁNA V TÁBOŘE.

Po smrti Zikmundově stranili Táboři přívržencům Kazimíra Polského, kteří ho chtěli míti králem a proto král Albrecht přitáhl se silným vojskem k Táboru, ale ničeho nepodniknuv odtáhl, rovněž jako Oldřich Celský, jenž o něco později úskokem a zradou Tábora zmocniti se hleděl, což se mu ale nepodařilo.

Další pokojná doba nesvědčila nepokojným a válečnému řemeslu příliš oddaným zbytkům někdejších Táborů, pročež činili zádavy na zbožích Rožmberských, podnikali zájezdy přes hranice Moravské a do Rakous a přistoupili později k Jednotě Strakonické proti králi Jiřímu, jenž však r. 1452 Tábora se zmocnil a v něm pokoj a pořádek zjednal. Z této doby máme zajímavou zprávu o obyvatelích města, mezi nimiž původních starých bylo již velmi málo. Eneáš Sylvius Piccolomini, papežský legát a pozdější papež Pius II., přinucen byl na Táboře, jejž „synagogou satanovou“ nazval, přenocovati a vylíčil později ve své kronice tehdejší život na Táboře dosti živě. Za dalších panovníků,

když i poslední zbytky Táborů vymřely a obyvatelé se pokojným živnostem oddali, bohatlo město a těšíc se novým privilegiím a svobodám, zvelebovalo se vůčihledě a nabylo značného majetku nemovitého. R. 1492 založen byl rybník Jordán, čímž městu mimo hmotného užitku i lepší ještě ochrany proti nepříteli se dostalo. R. 1512 vystavěn nový kostel na místě starého, který dle popisu Eneáše Sylvia podobal se kolně, a v letech 1515—1521 stavěna radnice. V roce 1525 a 1532 utrpělo město požáry a léta 1547 zabaveny mu Ferdinandem I. veškeré statky, z nichž později as třetí díl opět vrácen. R. 1611 zmocnili se Tábora Pasovští a v roce 1618 súčastnili se Táboři odboje proti Ferdinandovi II. a znamenitě opevněné město setrvalo ještě dlouho po bitvě Bělohorské

ŠTÍTY STARÝCH DOMŮ V TÁBOŘE.

ve svém odporu, tak že se jeho posádka teprvé v listopadu r. 1621 vzdala. Statky městské zkonfiskovány po druhé a navráceny později zuboženému městu jediné jen proto, že by bylo propadlo bez nich úplné zkáze. Po provedené protireformaci potvrzeny obci opět bývalé svobody a na posilu katolicismu založen tu klášter Augustiniánů. R. 1648 dobyt a vypleněn Tábor od Švédův a r. 1744 od Prusův. Krátce na to zmocnili se města opět císařští, v roce 1805 obsadili je Bavoři. R. 1751 stal se Tábor městem krajským, což s malým přerušením trvalo až do zrušení krajských úřadů. V roce 1862 založeno tu reálné gymnasium. V dalších letech vyvíjel se Tábor utěšeně, vzrůstá stále a jest dnes jedním z nejpokročilejších měst českých.

Nynější Tábor, jenž na 11.000 obyvatelů a přes půl osma sta domů čítá, dělí se na Staré a Nové Město. Toto poslední začíná u nádraží

STÁRKŮV DŮM V TÁBOŘE.

a není právě šťastně založeno, tvoříc zvláště v okolí nového tržiště nevkusnou a jednotvárnou část města, která jest zladěné skupině domů a staveb Starého Města přímo na úkor. Z nových staveb v této části města vyniká nádraží, z něhož se rozvětvují na čtyři strany železné dráhy a směrem k Bechyni dráha elektrická, rozsáhlá továrna na tabák, v níž zaměstnáno jest přes 1300 pracovních sil, vkusná budova zemské hospodářské akademie a Sokolovna.

Za jednotvárnou poněkud pouť novou částí města, v níž nalézají se dvě náměstí (Husovo a Riegrovo), jsme bohatě odměněni při vstupu do Starého města, z něhož přes nepřízeň doby a přes to, že i zde,

NÁMĚSTÍ V TÁBOŘE.

zvláště v šedesátých a sedmdesátých letech minulého století, zničeno bylo množství zajímavých a starobylých stavitelských památek, zachovalo se na naši dobu ještě dosti památek stavitelského a fortifikačního umění našich předků. Platí to zvláště o oné části, jež prostírá se od divadla v ulici Pražské, kde stávala památná Pražská brána, po levé straně náměstí až ke bráně Bechyňské. Zde na poměrně malé prostoře shledáme celou síť křivolakých, na všecky strany vybíhajících uliček s nesčetným počtem malebných a zajímavých zákoutí, jakých nenajdeme nikde v Evropě, ba ani ne v orientě. Při prvním pohledu žasneme nad tímto shlukem většinou malých, nepatrných domků a spletí uliček a soutek, ve které se nelze vyznati, však při delším procházení těmito místy a při bedlivějším studiu zajímavého půdorysu

ČÁST NÁMĚSTÍ SE STAROBYLOU KAŠNOU, ŽIŽKOVÝM POMNÍKEM A CTIBOROVÝM DOMEM V TÁBOŘE.

této části města shledáme, že tyto na pohled křivolaké, nepravidelné, nestejně široké ulice s nesčetnými zákoutími nebyly založeny jen tak nahodile, nýbrž že tento labyrint uliček, koutů a úzkých fortniček povstal za tím účelem, aby pro případ, kdyby se nepřítel zmocnil vnějších opevnění, mohli se obyvatelé v uličkách a zákoutích zatarasiti, nepřítele zdržovati, ba jemu i další postup zabrániti. Jeví se tu veliký důvtip a neobyčejná vyspělost starých Táborů v umění opevňovacím a strategickém, jež vyvrcholilo v nedostižném a genialním vytvoření a užívání vozové hradby, jež do dnes budí obdiv všech stratégů. Kéž by bylo možno tuto část starého Tábora uchovati a zachrániti potomstvu pro památku na hrdinné předky. Lze mluviti o zázraku, jímž se přese všechny požáry a nepřátelská obléhání města v minulých stoletích tolik stavitelských památek v Táboře zachovalo.

V zmíněné již ulici Pražské zasluhuje zvláštní pozornosti zajímavý Stárkův dům po levé straně, jenž ozdoben jest krásně provedenými sgraffity a za ním po téže straně při ulici Provaznické dům Guttmannův, jenž si takřka dopodrobna zachoval starobylý svůj vnitřek. Hlavní náměstí, jedno z nejkrásnějších v Čechách, jest ve svém západním rohu porušeno moderní, do tohoto okolí nijak nepatřící budovou městské spořitelny. Na severní jeho straně vyniká neobyčejně krásným svým štítem t. zv. Ctiborův dům (č. 6.) a před ním postaven jest primitivní kamenný stůl, jediný to zbytek starých, druhdy kol celého

Fot. Fr. Mrskoš.

KAMENNÝ STŮL U CTIBOROVA DOMU V TÁBOŘE.

náměstí před domy rozestavených stolů, při nichž Tábořì tělo Páně pod obojí způsobou přijímali. Odtud dále ke kostelu, proti průčelí hostince „na Formance“ zvaného postaven jest pomník Žižkův od Strachovského, na jehož podstavci vyznačeny letopočtem vítězné bitvy nepřemožitelného slepého vojevůdce. Jižně od pomníku, uprostřed náměstí jest starobylá kašna, zdobená soškou, kterouž považují někteří za podobu známého Hromádky z Jistebnice neb Velka Koudelníka ze Žitenic, v jehož klíně Žižka před Přibyslaví skonal; jiní opět tvrdí, že jest to tak zvaný Roland, obvyklé to v městech znamení tržního práva a pochází z doby mnohem pozdější, poněvadž na jeho štítě lze zříti znak Tábora tak, jak byl městu dávno po smrti obou hejtmanů propůjčen.

DĚKANSKÝ CHRÁM V TÁBOŘE.

ŽIŽKŮV POMNÍK V TÁBOŘE.

Chrám Proměnění Krista Pána na hoře Tábor postaven byl roku 1512 kamenickým mistrem Staňkem z Prahy a ozdoben jest z venčí karakteristickými renaissančními štíty a vyniká krásnou hvězdovitou klenbou. V chrámové, 84 *m* vysoké věži, kterou obývá dosud

hlásný, zavěsen jest zvon Dominik, dle pověsti v Lužnici vylovený.

Z doby, kdy v památné této svatyni podávala se svátost oltářní pod obojí způsobou, zachovalo se velmi málo památek. Upozorniti sluší na starobylou cínovou křtitelnici z roku 1472, epitafium Jana Přehořovského z Kvasejovic z r. 1597, dále náhrobek s francouzským

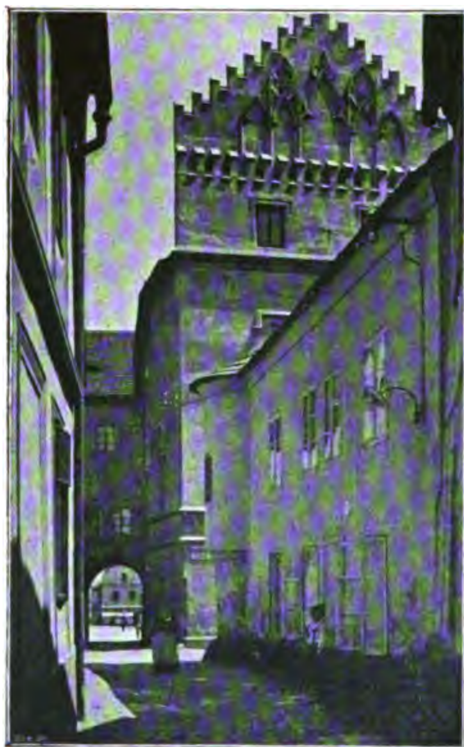

RADNICE V TÁBOŘE.

nápisem hraběte z Joyense, jemuž patřívaly blízké Měšice, a znaky řemeslnických pořádků na klenbě chrámové, jakož i znak městský. Celá stavba dýše klidem a nutí k přemýšlení a srovnávání bývalých slavných dob s nynějším stavem národa našeho.

Pod městskou spořitelnou jest památná budova radnice, tímže mistrem vystavěná, jež se však v původním stavu na naše doby nedochovala. Původně nalézala se zde jediná ohromná síň, „palác“ zvaná, v níž shromažďovala se valná obec k důležitým jednáním a bývala při ní pouze jizba pro písaře. V původním stavu zachované některé

části této památné stavby jsou velmi zajímavé, zvláště pak žebra gotické klenby, jež opírají se o konsole, zdobené hlavami (prý Žižkovou, Mikuláše Biskupce, sestry Žižkovy atd.) a ptačími i zvířecími podobami. Do místností nynějšího prvého patra vedou z malého dvora schody na pavlán a odtud do různých kancelářských místností. V jedné z postranních místností vystaven jest pěkný model starého Tábora se všemi opevněními. V několika nejvýše položených místnostech umístěno jest městské museum s pečlivě srovnanými památkami na slavnou minulost Tábora jako: praehistorické nálezy a vykopaniny, pečetě a pečetidla, vzácné listiny a autografy, originály majestátů a privilegií městských, staré tisky, staré zbraně a jich částky, forma k pečení hostií pro přijímání pod obojí způsobou, bohatá numismatická sbírka, vyobrazení památných, však již sbořených budov Táborských, zajímavý kamenný znak města se soškami Husa na hranici, Jeronyma, předních husitských vojevůdců, adamitů a iniciálou krále Vladislava (W) z roku 1516.

RADNICKÁ ULIČKA V TÁBOŘE.

Rovněž pozoruhodnou jest tak zvaná sbírka Švehlova, v níž nalézají se předměty nalezené pod ssutinami bývalého Sezimova Ústí v nynějším Starém Táboře. Nálezy tyto jsou toho druhu u nás jediné. Seznamujeme se tu s předměty denní potřeby, nástroji a zařízeními, z nichž si můžeme učiniti jasný pojem o životě a poměrech obyvatelů českého města na konci středověku. Buď úplně neb částečně jen zachované klíče a visací zámky, hospodářské nářadí, zbraně, dlaždice a nádoby různé velikosti, některé se zachovalými nápisy, pravá to unika, jichž sesazování mnohdy z nesčíslných střepů vyžadovalo nadlidské trpělivosti a námahy, zvon, zbytky obilných zásob a luštěnin, hračky, šperky a jich části mluví k nám řečí srozumitelnou a vypravují nám o pokolení, jež pro ideu svobody a čistotu víry v rychlém odhodlání nerozpakovalo se jmění i život dáti na oltář poznané pravdy

a obětovati vše očistě, k jejíž uskutečnění domnívali se býti povoláni. Veškeré tyto památky dávného života našich předků s mravenčí pílí, beze vší takřka podpory, odkázán takřka sám jen na sebe, vydobyl z rozvalin a ze ssutin dávno již zarostlých prostý učitel J. Švehla, skutečný to český Schliemann, jemuž odepřely pomoci i korporace a spolky jež by v prvé řadě záslužnému jeho podniku měly podati pomocné ruky. — Stačila by mnohdy k tomu částka vydaná za serpentiny a konfetti, jimiž po sobě házejí účastníci slavností, jakých má stále

HRAD „KOTNOV“ V TÁBOŘE.

jubilující a z „úspěchů“ svých se radující národ osm do týdne. — Těžko tu nepsati satyry!

K sbírkám těmto pojí se nedávno založené museum památek z doby husitské, k nimž položen základ v roce 1906 pořádanou výstavou Husovou. Kéž by se veškerým těmto sbírkám dostalo záhy i příhodných prostorných místností! — Povšimnutí zasluhují též i starobylé dveře pěkného díla, jimiž se vchází do musejních místností s důmyslně provedeným zámkem, ostění při vchodu do lesního úřadu a jiné různé architektonické detaily v radnici. Do musea lze se podívati v neděli a ve svátek, na požádání v městském úřadě však i všedního dne.

K radnici přiléhá stará, záhy po roce 1420 založená kosouhelná věž, na níž je celý orloj o 24 hodinách, jenž býval na radnici. Uvnitř uložen jest městský archiv, pečlivě srovnaný školním radou Aug. Sedláčkem, nestorem českých dějepisců a autorem monumentálního díla: „Hrady a zámky české.“ S radnicí souvisí na dolejší straně zevnějškem svým vynikající dům pana Václava Škocha. Na jižní straně náměstí jest rovněž několik starobylých a zajímavých domů.

K posouzení majetkových poměrů v Starém Táboře uvádíme, že dle zachovaných záznamů prodával se v první polovici památného století nejdražší dům za 69 kop grošů a že bylo lze koupiti domek též za 35 grošů, tedy sotva za půl kopy.

Jihozápadní část Starého města, původní to Hradiště, jež zakončena jest zachovalou Bechyňskou branou a kteréž se chybně říká též Kotnov, jest skupina zajímavých, nestejně zachovaných budov ze starého hradu, jenž byl jádrem a nejpřednějším místem Tábora. Ještě dnes v nynějším svém stavu jest to imposantní stavba a jest co litovati, že úpravou a různými přestavbami k prosaickým účelům pivovárským setřen byl namnoze s památné této budovy původní ráz; byla by se nám tu zachovala vzácná ukázka středověkého opevnění a fortifikačního umění, jakých je i v daleké cizině málo a musíme býti povděčni, že novější doba skutečně se snaží, aby pokud možná to, co ještě z původní stavby zbylo, příštím věkům zachovala.

Hrad ten vystavěn byl do čtverhranu, v jehož každém rohu byla silná okrouhlá věž neb bašta znamenité síly a zachovala se na naše doby pouze jediná o pěti podlahách, s jejíhož vrchu jest krásná vyhlídka do okolí a do níž jest přístup povolen na přihlášku v kanceláři měšťanského pivovaru, jemuž patří celá tato skupina budov.

V levo pod Bechyňskou branou jest starý kostelík sv. Jakuba (původně hradní kaple sv. Filipa a Jakuba), vystavěný na tak zvané „granátové skále“ a při něm hřbitov s náhrobkem kněze Hanikýře, zakladatele dědictví Svatojanského, od Josefa Maxe, básníka a buditele J. V. Kamarýta, ředitele real. gymnasia a spisovatele Václava Křížka, spisovatele Formánka-Činoveského, učitele a zakladatele Starého Tábora Antonína Svatoše a professora Martina Koláře, jejž možno nazvati historiografem Táborským a který celý takřka život věnoval objasnění dějin Tábora a Sezimova Ústí.

Na stráních, vlastně bývalých valech po pravé straně za Bechyňskou branou nad potokem postaveny jsou vkusné villy ve svěží zeleni s rozkošnou vyhlídkou na půvabnou protější stráň, ve které v lůně stromoví a keřů skrývá se útulný domek, jejž si před léty zde postavilo proslulé české kvarteto. V pravo od tohoto domku spatřujeme krásné lipové stromořadí, jímž vede cesta z města k rozhlášenému poutnickému kostelu Panny Marie v Klokotech, rozložených při císař-

KLOKOTY U TÁBORA.

ské silnici k Milévsku vedoucí na výšině, zvedající se na pravém břehu potoka Tismenice, jenž se tu pod Klokoty vlévá do Lužnice. Jest málo míst ve vlasti, jichž polohu by bylo lze co do krásy s Klokoty srovnati. Kostel, upomíná zvláště z dáli na ruské crkve, jest stavěn do kříže a ozdoben šesti báněmi a vížkami. Kol chrámu, do něhož vede pět vchodů, jsou ambity, do čtverhranu postavené, v jehož rozích zvedají se báňovité věžičky.

Na Klokotech, kde stávala tvrz, vládl r. 1220 Vítek z Klokot, předek pánů z Landštejna, a připomíná se zde ve čtrnáctém století

PARTIE „U BREDŮ“ NA LUŽNICI.

farní chrám. Zboží toto patřilo tehdáž k Přiběnicím a připadlo později k Táboru. Uctívání obrazu Panny Marie Klokotské jest starého původu, zmiňuje se o něm již Eneáš Sylvius a jest pravděpodobnou domněnka, že obraz ten přenesen sem byl snad z Přiběnic. Za dob Žižkových zdržovali se v nedalekém okolí adamité, z nichž někteří byli schytáni a dle pověsti upáleni na místě za tak zvanou Kalvárií, k níž vede křížová cesta a kde stojí kaplička při studánce, Dobrá Voda zvané. R. 1679 koupil Klokoty benediktinský prelát Didaeus a Convero a založil r. 1702 nynější kostel, jejž dostavěli pozdější držitelé, Medličtí Benediktini; ambity přistaveny r. 1730. Kaplanovali zde vlastenečtí kněží Hanikýř a Kamarýt.

Od Táborského hřbitova půjdeme jižním směrem k nové honosné synagoze a dále na cestu „na Parkánech“ zvanou, s které přehlédneme údolí Lužnice, po jejíž obou březích prostírá se předměstí Koželuhy s četnými koželužskými dílnami a zajímavými staveními. Přes řeku vede železný most, před nímž jest malebný ostrov a dále po vodě rozkládá se ves Celkovice, na jejímž konci jsou budovy Celkovických lázní a za nimi na levém břehu řeky krásný les Pintovka, Táborský to park, jakým se hned tak žádné město vykázati nemůže a o jehož úpravu a zařízení získal si velkých zásluh veterán české turistiky Jan Domečka a po němž byla pojmenována i jedna ze skal při „Harrachově cestě.“ Odtud spěje Lužnice údolím rajské krásy mezi lesnatými stráněmi a skalami k Příběnicím a k Bechyni.

Tábor obklopen jest zvláště na severní a západní straně pěknými sady, zřízenými na bývalých valech, v nichž zříti jest ještě bašty a dosti značné zbytky bývalých opevnění. Některé kamenné lávky v sadech jsou někdejší stoly, při nichž Tábořі tělo a krev Páně přijímali, jak jsme se o tom již při Ctiborově domě zmínili. S tržního náměstí při městských sadech viděti lze část rybníka Jordánu, jenž zaujímá 53 hektarů plochy, a při dostatku vody i Jordánský vodopád, vytvořený vytékajícím z rybníka potokem. Z ostatních budov Táborských zasluhují ještě zmínky bývalý Augustiánský klášter, nynější krajský úřad, a vedle něho gymnasium, z ostatních budov pak střelnice a divadlo.

As 3 *km* nad Táborem při Lužnici jest vesnice Starý Tábor, někdejší Sezimovo Ústí, české to Pompeje, o jichž dějinách o osudu se stala již zmínka. Nevkusný zdejší kostel a veškeré zdejší domky postaveny jsou na ssutinách bývalého města, jež před svým zničením bylo dosti značného objemu, sestávajíc z vlastního města na pravém a Nového města Ústí na levém břehu Lužnice; obě části spojeny byly velkým mostem. Další díl města bylo jižní předměstí při potoce Kozském, přes nějž vedl menší most, a předměstí severní při cestě k Táboru vedoucí. Vnitřní město obehnáno bylo hradbami, baštami zpevněnými, a přístup do něho byl dvěma branami. Ze staveb vynikal nejvíce klášter dominikánský na východní straně poblíže velkého mostu a kostel Panny Marie. Nynější osada Starý Tábor založena byla r. 1830 hlavně přičiněním učitele Svatoše dle nepromyšleného plánu a osazena vlastně samými bezzemky, jichž majetkem se staly namnoze jen primitivně postavené chýše, k nimž nepatřily kromě zahrádek žádné pozemky, čímž hned předem vytvořena vlastně kolonie proletářů. Až do nedávných dob nebylo žádného zájmu pro tuto v pravdě klassickou půdu a teprve zemřelý již professor Martin Kolář jal se bádati a pracovati o dějinách zaniklého Sezimova Ústí a našel ve snaze své následovníka v učiteli J. Švehlovi, který od let věnuje se s neúmornou pílí bádání a kopání ve zdejších zříceninách, jehož výsledkem jsou pozoruhodné

JORDANSKÝ VODOPÁD U TÁBORA.

nálezy, uložené v Táborském musei co sbírka Švehlova, o níž jsme se již při popisu radnice zmínili. Četné nálezy a objevy Švehlovy umožnily, že mohl býti takřka až do nejmenších podrobností sestaven půdorys tohoto zničeného středověkého města, jež nebylo tak nepatrné, jak se někteří domnívají, poněvadž byla do něho přenesena i župní správa z Chýnova. Budiž zde proto ještě jedenkráte tohoto skromného a tichého pracovníka vděčně vzpomenuto. — Naproti Sezimovu Ústí na druhém břehu Lužnice nad mlýnem „Soukeník“ zvaným, jsou sporé zbytky někdejší tvrze Sedlec zvané, r. 1420 Husity z kořene vyvrácené, jejíž majitel, pan Oldřich z Ústí, jenž zde po dobytí Sezimova Ústí hledal útočiště, byl cepy umlácen, nohy mu osekány a tělo do ohně uvrženo; z posádky zůstal na živu dle pověsti jediný Pinta, když se byl dříve pro zachování života uvolil zabíti svých pět zbylých soudruhů a po němž prý nazván nedaleký les Pintovka, o němž jsme se již dříve zmínili.

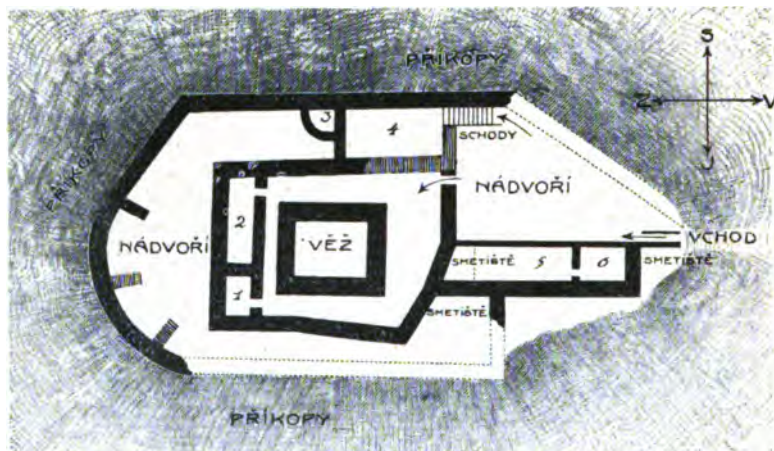
Dějiny a popis Tábora nelze skončiti jinak než vzpomínkou na nedaleký (5 *km*) hrádek Kozí, jehož nevalné zříceniny skryty jsou v klínu zádumčivých lesů, majetku to obce Táborské.

Hrádek tento stával blíže Červeného dvora, majetku rovněž obce Táborské, v katastru nynějšího Starého Tábora (Sezimova Ústí), v roce 1377 označen co statek Vlčkův, r. 1387 Jana hraběte Hardeka, purkrabí Mailburského, od něhož jej koupil r. 1391 Jindřich z Hradce. Léta 1406 byl majetkem Viléma z Újezda, jehož potomci (r. 1413 bratři Ctibor a Jan) nazývali se Kozskými z Kozího. Teprve rokem 1412 nabývá Kozí nesmírného významu pro dějiny naší vlasti, ba celého světa, neboť téhož roku uchýlil se sem mistr Jan Hus, opustiv začátkem měsíce října, patrně i na přání krále Václava, Prahu, nechtěje býti příčinou dalších a větších nepokojů v městě, nad nímž již vyhlášen byl interdikt. Zde vzdálen všeho světského ruchu sepsal některé ze svých stěžejných spisů, zvláště proslavenou svou „Postillu“. Odtud dopisoval svým přátelům, jezdil do okolí kázati a lidé chodili a jezdili za ním z daleka i široka. Hlavně utkvělo mu v paměti, kterak kázal pod lipou u hradu, nejspíše v nynějším lese „Drevném“. Zdržel se zde až do 12. dubna 1414 a odebral se odtud do Prahy, neví se ale jistě zda-li se sem opět vrátil, aneb jinde přebýval, neboť v letě téhož roku zdržoval se v Ústí Sezimově a po krátkém pobytu rozloučil se s krajinou zdejší na vždy. Po jeho odchodu dopouštěli se někteří přepjatí kněží různých výstředností a neřesti (1416 sloužili mše ve stodole u Kozího a křtili děti v Kozských rybnících). Ve století XV. získala obec Táborská panství Kozské a hrad, nikým neudržován, pustl a zbyly z něho na naše doby nepatrné zříceniny, jež za nedostatečné opět pomoci odkrývá a prozkoumává neunavný učitel p. Švehla. — Popluží hradské

drželi v XVI. století nějaký čas Pekové z Římku. Paměť hrádku udržuje se též v pojmenování myslivny „Kozské“.

Opuštěny a zapomenuty rozpadávají se zříceniny památného Kozí — českého Wartburgu. Jen někdy zabloudí sem osamělý turista, aby prosnil několik chvil na památném tom místě a zatesknil při pomyšlení na to, jak kvapem mizí u nás láska k nejpřednějším památkám a k dějinám vlasti, jichž studium a ještě více poučení z nich čerpané by nám zvláště v nynější době tolik prospělo. Jest-li kde, tedy na Táboře a v jeho okolí, kde každá píď země vypráví nám o české slávě a hlubokém jejím úpadku, jest místo nad jiné k tomu povolané, abychom přemýšleli o svém nynějším postavení a doznali si, kam jsme za pět set let po slavných dobách Tábora dospěli.

Jan Dotřel.

PŮDORYS HRÁDKU „KOZÍ“.
Kreslil Jos. Švehla.

20 m		1, 2 byty
	směr hradeb neprozkoumaný.	3 ?
	zdivo pobořené do základů.	4, 5, 6 spodní obydlené prostory

Vstup neb vjezd do okresu Táborského a k jeho srdci — Hradišti Hory Tábor jest velmi effektní. Hornatá a pahorkovitá krajina, kterou od Prahy přijíždíme, klesá dosti značně, zvláště od Sudoměřic. Císařská silnice od Prahy k Budějovicům se vinoucí a sledující trať dráhy císaře Frant. Josefa vystavěna jest větším dílem v místech, jimiž šla někdejší důležitá zemská stezka, která dělila okres Táborský na východní a západní polovici. Patero silnic spěje k ostrohu, na němž tyčí se zdi a budovy staroslavného Tábora, k němuž od severu blížíme se velkolepou slavnostní branou, jejíž z daleka znatelné a nad

ZŘÍCENINY HRÁDKU „KOZÍ“.

celé okolí povýšené vítězné sloupy tvoří dvě svatyně: Chotovínský farní a Kostelecký filiální chrám Páně.

Ježto jsme se popisem Tábora již ve zvláštní stati zabývali, přikročíme k popisu věčně památného jeho okolí.

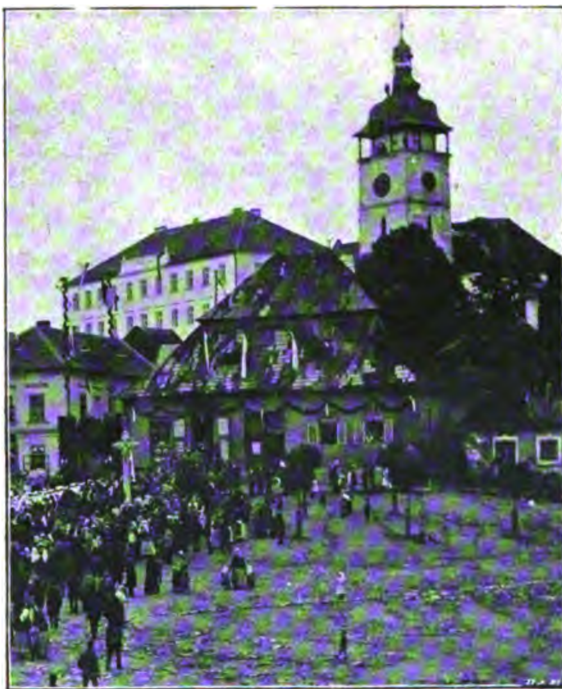
Srázný sklon od Sudoměřic k Moravči a Rzavému znamenán jest známým vrchem Moravečským. Tvrz zdejší byla původním sídlem rodu, jenž se odtud psal z Moravče a jehož majetek po válkách husitských s blízkým Rzavým tvořil jediné popluží. Pod příkrou strání, jež se zde sklání proti lesnatému vrchu Šáchavě (též Šáchovna — 561 *m*) do údolíčka potůčku Borotínského, pak Košínským a konečně Tisme-

ZŘÍCENINY HRADU BOROTÍNA.
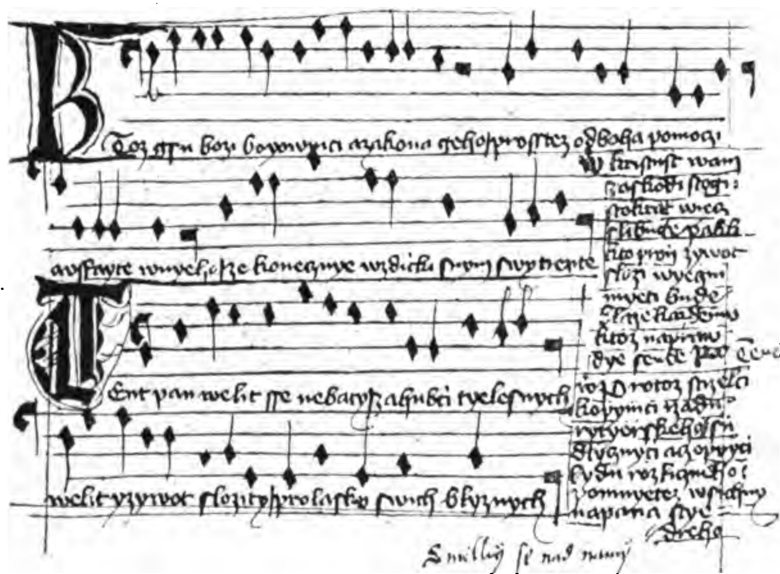
nicí zvaného, vytékajícího ze starozámeckého rybníka u hradu Borotína, ozývá se v romantické úžlabině klapot několika mlýnů. Za samotou u Kavrzů dostoupíme vésky, zvané Rzavý, položené na náhlém srázu polohy řečené „poušť.“ Blízko silnice zříti lze dosud chatrné zbytky tvrze, rodného sídla Vitů a Lapáčků ze Rzavého. Vitové usadili se později na blízkém Záhoří (Červeném), k němuž Moraveč navždy připojili. Jméno Lapáček udržuje mlýn téhož jména v údolí potoka Borotínského a dojdeme od něho za několik minut do Liderovic. Při zdejším dvoře rozeznati lze ještě dobře stopy někdejší tvrze. Petr Aksamit z Liderovic jako jiní někdejší hejtmané a válečníci táborští hledal štěstí svého v cizích službách jako vrchní hejtman bratrských rot v Uhrách a dodělal se zvláště po odstoupení Jiskry z Brandýsa značných úspěchů a psal se dokonce „baronem Koši-

ckým", zahynul však 21. května 1458 v krvavé bitvě na Šaryšském potoku, podlehnuv věrolomnému králi Matyáši, jemuž dříve k trůnu dopomáhal. Rod jeho udržel se na tvrzi v Sádlech z Vražného až do konfiskací pobělohorských, pak vládli tu Kořenští z Terešova, kteří r. 1696 odprodali zboží to k Výrci, čímž se dostalo k Chotovinám. Zámožnou vsí Řevnovem (též Dřevnov) přijdeme po stále stoupající okresní silnici na Kostelec, řečený Podolský neb Zelený, jehož starobylý kostel Narození P. Marie ve výši 584 *m* panuje celému okolí. I ve svém nynějším, bezpříkladně sešlém stavu upoutá památná tato stavba naši pozornost. Podle věže býval původně romanský, ač-li tu vedle znamenité věže nestál malý kostelík téhož slohu — nynější sakristie. Již ve 13. stol. přistavěli gotickou svatyni, jež byla farním chrámem osadě Borotínské až do r. 1386, kdý byla prohlášena za filiálku k Borotínu. Není hned místa, k němuž by lid, jenž zdejší chrám za nejstarší v Čechách považuje, tak lnul. Se hřbitova zdejšího jest čarokrásná vyhlídka. Stojíme tu na půdě, ukrývající prý poklady nesmírné ceny. Hledači pokladů překopali celý hřbitov a podkopali se i do věže. Podnět k této horečné touze po zlatě zavdala ta okolnost, že r. 1841 zedníci, kteří hasili vápno při rozšiřování potřebné k tomu jámy, nalezli množství pražských grošů (2205 kusů), jež jim Jistebnický vrchní pobral a do vídeňské mincovny odevzdal. Od té doby víra v nesmírné, v kryptách pod kostelem uložené poklady nevymizela. Tvrz zdejší patřila k Borotínu, až r. 1557 se v ní usídlil Bohuš Malovec, jehož syn a dědic, divoký Oldřich v masopustě r. 1594 v hádce Oldřicha Skuhrovského zabil. Oldřich utekl ze země. Sestrou téhož Markétkou nabyl statku Heřman Ostromířský z Rokytníka. Jeho bratrovci Smilovi pro účast ve vzpouře jmění konfiskovali. R. 1623 přivtělila Kostelec k Jistebnici Polyxena z Lobkovic, rozená Pernštejnka.

DĚKANSKÝ CHRÁM A ŠKOLA V JISTEBNICI.

Mezi vrchem Bukovicí (657 *m*) a Dehetníkem (676 *m*) hned za Kostelcem novým rozkládá se ves Pykov, na západ Podolí, níže k východu dvě Lhoty, Chomoutova a Pejšova. Směrem západním u silnice leží dvůr Vesec, napřed popluží ke Kostelci, v XVI. st. samostatný statek Malovců, kteří jej kolem r. 1630 prodali Lobkovicům. Mezi lesy ukrývá se druhý dvůr Bejšov, tvrz rodu Bejšovců, kteří tu ještě na konci XVI. věku hospodařili. Třetím dvorem bývalo již uvedené Podolí, které v předešlém století z části rozprodáno, z části k novému dvorci Ludvíkovu připojeno. Skrze Oboru, někdejší to bažantnici jistebnickou, přes malý ale dosti ostrý vrch přicházíme do

HUSITSKÁ PÍSEŇ „KDOŽ JSTE BOŽÍ BOJOVNÍCI“
(Z KANCIONÁLU JISTEBNICKÉHO).

studené, otevřené krajiny jistebnické. Za hrází většího rybníka tisovského vypíná se komín lihovaru ve dvoře Tisové. Odtud pocházeli Slaviborové z Tisové, seděním na Oudimi (XV. st.).

Město **JISTEBNICE** (570 *m* n. hl.) má ve 203 číslech 1301 obyvatel, synagogu, obecnou šestitřídní a měšťanskou, pokračovací průmyslovou školu. Jistebnice rozkládá se v údolí, kolem značnými vrchy obklíčeném, na obou březích potůčku Cedronu, jejž právě tady utváří výtoky rybníků pod Orlovem a velikého rybníka Kaplice i Nového. Jenom menší ale nejstarší část města s kostelem i školou sedí nad táhlým nesouměrným náměstím na vysoké stráni. Přísluší sem několik mlýnů a samot. Na příkrém svahu Staré hory, při bystřině z Kaplice, ostrým

úskalím k městu řinoucí, založil okrašlovací spolek pěkné sady. Jistebnice známa jest velikými trhy na hovězí dobytek. Chrám farní (od r. 1906 děkanský) sv. archanděla Michaela stojí na nejvyšším bodu města. Původem sahá do druhé polovice XIV. st. Vystavěli jej Rožmberkové v l. 1380—5 na základech podoby rovnoramenného kříže, z jehož levého ramene směrem k náměstí se vznáší vysoká věž. Kněžiště vyniká slušnou gotickou klenbou. Žebra se sbíhají ve dvojím poli do okrouhlých svorníků. Ve staré sakristii ukazují studni, nazývanou „studnicí novokřtěnců". Pod kostelem táhne se vysoká krypta. Mám za to, že v místech kostela a děkanství stál původní hrad jistebnický. Tomu kromě polohy nasvědčuje již vzpomenutá studna v sakristii.

ZÁMEK V JISTEBNICI.

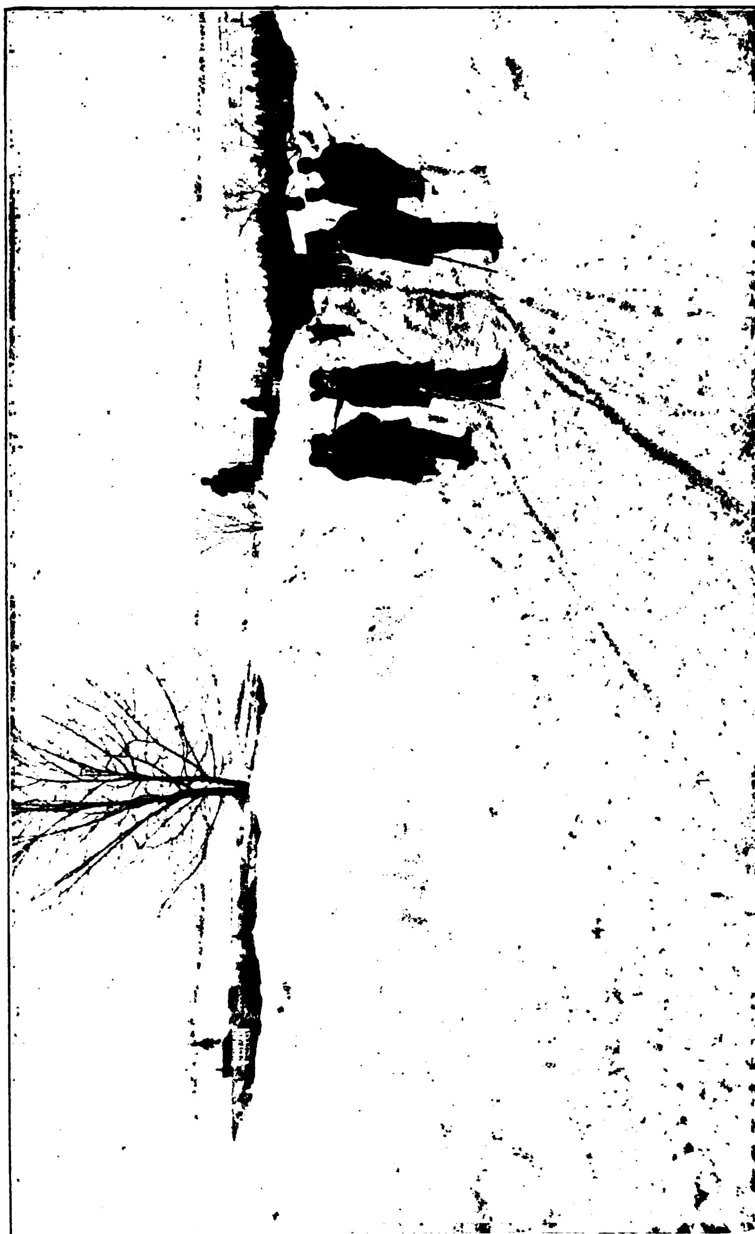
Na čtyřhranné gotické věži s ozdobným pavlanem kolem bytu hlásného, visíval veliký zvon Dominikal. Josefinské dekrety zničily život po širokém okolí proslavenému hlasateli bohoslužeb. R. 1787 jej s věže sňali a na kusy rozbivše rozprodali na stavbu školy a pořízení nových varhan. V archivu farním ještě za naší paměti chovali jako drahocenný poklad starou matriku, která obsahovala důležité zápisy počínaje r. 1618 z celého obvodu někdy nad jiné rozsáhlé kolatury zdejší. Matrika nevysvětlitelným způsobem dostala se do rukou pražských židů. Pro Museum získal ji zemský archivář Dvorský. Již dříve (r. 1876) daroval † p. farář Schuller témuž Museu kancionál husitský, podle slov archeologa prof. Martina Koláře „památku vzácnou zachovalostí a obsahem nad podobné důležitější." V kancionálu tom zachovala se nám proslavená husitská píseň „Kdož jste Boží bojovníci", jejíž pouhé zapění z úst vojů Táborských uvádělo nesmírné voje křižáků v nepopsatelný zmatek, jenž jako u Tachova a Domažlic končil divým jich

útěkem. Na náměstí je pozoruhodné starší stavení „zámeček“, někdy obydlí majitelů panství, nyní plzeňská pivnice Sýkorova. Stará tvrz stávala hned za mostem a z její zbytků upravili obydlí správě velkostatku. Za těmito budovami založil Ludvík Nádherný uprostřed rozsáhlého anglického parku skvostný zámek, jehož stavba dokončena v letech 1880—1882. Jest to jedno z nejkrásnějších šlechtických sídel v naší vlasti.

Na Jistebnici od prvopočátku vládli Rožmberkové. Po husitských válkách, v nichž ozývá se častěji jméno Hromádky z Jistebnice, v polovici XV. st. nabyli patrně koupí zdejšího zboží vladykové z Kozího, kteří r. 1480 a 1506 darovali měšťanům různé výsady. Po vymření rodu rozdělena Jistebnice na více dílů, na kterých zasedli různí majitelé, od nichž r. 1537 získala celé městečko obec Hradiště hory Tábor. Po konfiskaci r. 1547 koupil je od hrabat Gutenštejnů Ladislav Lobkovic. Jeho rod tu panoval až do r. 1829, tedy plných 280 let. Město sice v l. 1618—47 utrpělo nesmírné ztráty od Švédů i od císařských pluků, takže „na svých chudobných živnůstkách k dokonalé záhubě a ruině“ přišedše, už měštané všichni úhrnem pryč odejíti chtěli — celkem 27 rodin! — kdyby jim vrchnost svobodný prodej soli a práva piva vařiti nebyla k „lepšímu dobru“ poskytla. Najmě Václav Lobkovic († 1677) ubožákům vypomáhal. R. 1829 získal jistebnické panství Jan Nádherný, výborný hospodář, v jehož rodu dosud trvá.

Asi $^{3}/_{4}$ hod. na jih na vysokém vrchu (633 *m* n. hl.) pní hezounký kostelík sv. Máři Magdaleny, s něhož jest rozkošná vyhlídka na celý český Jih. Jmenovitě obdivujeme se tmavé spoušti lesů příbenických a srlínských, nad nimiž jako temný obrovský pas v dáli táhnou se „liščí hory“ (u Lhenic), ostré Mlaky se zříceninami hradu Helfenburka. Přes to všecko tyčí svou velikou hlavu otec hor Šumavských Boubín. Původní kapli vystavěl Petr z Rožmberka († 1347), ze základů obnovil r. 1860 Ludvík Nádherný, ozdobiv hlavní oltář obrazem Brandlovým sv. Máři Magdaleny, který mu daroval kanovník Václav Pešina z Čechorodu. Místo v XVI. slulo „na poušti nad Jistebnicí u sv. Máří Magdaleny.“ Při kapli bydlíval až do časů josefinských poustevník. Hned pod horou „u Majdaleny“, jak lid obecně říká, spatřují se dvě pěkné vesnice: Bazejovice se školou a blízkým nádražím transversální dráhy, bohaté, na dolíku usedlé Drahnětice s několika velikými cihelnami, za nimi vysoká budova bazejovické akciové škrobárny.

Na silnici od Jistebnice k Táboru leží mezi dvěma vrchy: (na levo) vlásenickým (632 *m*) a (na pravo) Smrčí (642 *m*) véska Údim (Oudim), někdy vladyčí sídlo rodu sice nemajetného, ale statečného, jakým byl slovutný Pelhřim z Údimě, purkrabí na Hradci Jindřichově (r. 1453). Později seděli zde Slaviborové z Tisové. R. 1557 připadla ke

ZÁVĚJ U JISTEBNICE.

Kostelci. Nechavše na pravo ves Hůrku, něco níže Makov se školou, sestupujeme k Vlásenici, vsi se dvorcem a zámečkem. Velkostatek vlásenický koupil r. 1868 Otomar rytíř Nádherný k Jistebnici.

Skrze Černý les (512 *m* nad hlad.) přirazíme k samotě Knížata, čili jak lid žertem mluví u sedmi kurfiřtů nebo u sedmi pánů, chatrné dědince, od níž rozevírá se rovina až k Táboru. Na levo na mírném návrší uvidíme ves a dvůr Paseka, jenž povstal asi zrušením nedaleké tvrze Leštiny v XV. stol. Nyní náleží k Chotovinám. Za Pasekou asi 20 minut cesty rozkládá se veliká ves Radkov s 2třídní školou. Radkov náležel až do r. 1669 koleji krále Václava v Praze. Odtud není daleko do Radimovic, kdysi rodiště rytířů z Radimovic, kteří zde hospodařili v bytelné tvrzi, pravidelným čtyřhranným příkopem obehnané. Prodavše zboží táborským (XV. st.), odešli do služeb rožmberských na Krumlovsko, kdež nabyli značnějšího majetku. Také v Nasavrkách stávala tvrz. Z Košína nad samotou Kohoutem — bývalá zájezdní hospoda nyní v zříceninách — dosti ostře nad krajinkou vyzdvihnutého, vyšel rod z Košína, dosud ve stavu rytířském kvetoucí. Z jejich tvrze v XV. st. povstala véska. Nedaleko nad císařskou silnicí v dolince při mostu spatřujeme jednotu „Jalovčí“. Od ní údolíčkem mezi Nasavrky a Radimovicemi vejdeme do vesnice Lhoty. Původně slula Lhota Krušnova. Že potom na chatrňoučké tvrzi (nyní statek p. Novotného) se usadili Včelákové, jmenovali ji Lhotou Včelákovou, nyní Balkovou. Ves s nedalekým Vejrcem připadla k Chotovinám. Výrec (Vejrec) stanice transversální dráhy a dvůr s lihovarem stojí na místě někdejší vsi, z níž a ze kmetcích statečků „na knížectví“, čímž míněna jsou blízká „Knížata“ (že stála na knížecí Lobkovické půdě), utvořil v XVI. věku rod z Hozlan samostatný statek, při němž postavili pěkný zámek, v němž bydleli po nich Maloycové. Po konfiskaci r. 1623 prodán Kořenským z Terešova. Veselka, sousední to samota jest typem stavby pravé staročeské krčmy.

Mezi Veselkou a Nasavrky leží táborský dvůr Hýlov a deskový dvorec „Dolní a Horní Svrabov“ se zámečkem. V držení tohoto zboží vystřídalo se množství držitelů. Nynějším majitelem jest p. Čeněk Vojta z Tábora. Hýlov se sousedním Náchodem, malebně nad Jordánem položeným, náležely původně k panství Táborskému.

Při císařské silnici k Milevsku vedoucí nad potokem Tismenicí, jenž tu vtéká do Lužnice, proti Táboru rozkládají se Klokoty, jež jsme již při popisu Tábora seznali. — Za kapličkou Dobrovodskou vystoupíme západně za Klokoty na vysoké návrší Chlum zvané, s jehož vrcholu, osázeném lípami, můžeme se pokochati skvostnou vyhlídkou ke Kostelci Podolskému, Liběnicům, Milčínu, na Polánku, Chýnov s Pacovou horou, Křec, Radenín a Choustník. Dále stihneme

výstavnou ves Všechov, u ní na levo pod horou Hájkem (488 *m*) Zahrádku. Přes most nad hlubokým řečištěm potoka, jenž se za Kvěchovým mlýnem vlévá do Lužnice, vystoupíme k vysoké Dražici, ve XIV. století „Magnum Dražic" zvané farní to vsi, při níž na srázném ostrohu stojí chrám sv. Jana Křtitele. Za údolím potoka Vlasenického nedaleko silnice obklopuje značnou rozsedlinu ves Mezdřič (správně Meziřečí neb Meziříčí) se zámečkem. Za Rožmberků patřívala ves ta k Přiběnicům. R. 1623 prodána Lobkovicům k Jistebnici. V zámečku v posledních letech o prázdninách sídlívá kolonie školních dítek pražských. K severu jest ves Třemošná u trati transversálky. Hranice okresu na této západní straně uzavírají vesnice

MOHYLY U DRHOVIC.

Drhovice s proslulými, archaeologicky bohatými mohylami, Padařov, odkudž pocházel odvážný hejtman táborský na Ostromeči — Filip, a Voltyně. Tato leží v útulném údolí při císařské silnici. — Malou oklikou přes Opařany (v okrésu milevském), nechavše proti velkému revíru Kašovickému na levo vésky Kašovice, Řepeč, Hájkov (též Hájky), přicházíme ovocnou alejí do městečka.

STÁLCE (původně Stadlec), s rozsáhlým zámkem o dvou poschodích. V barokní budově vystavěl r. 1712. hrabě Jan Pötting kapli Bolestné matky boží v byzantinském slohu s kopulí, která však r. 1876 z ohledů bezpečnostních musila býti sňata a z celé nádhery zbylo ve svatyňce, r. 1857 na farní kostel povýšené, několik bohatě článkovaných řims.

Ze Stálce kolem samoty na Vorlice (na pravo zůstane ves Křída se šesti rybníky a myslivnou Plotišť pod silnicí, jež tu vede přes Lužnici k Dobřejicům) skrze ves Slavoňovice přijdeme do hlubokých lesů Kašovických, v nichž se za časů Žižkových potulovali nábo-

ženští blouznivci, svedení naukami kněze Martinka, řečeného Loquis, Petra Kániše a jiných, kteří učením o rajské nevinnosti stali se původci sekty adamitů neb naháčů. Martinek a Kániš zaplatili své učení smrtí upálením v Klokotech, stoupenci jich pak byli vyhubeni mečem na ostrově v řece Nežárce blíže městečka Stráže. V těchto místech, kde se Lužnice zatáčí prudkým obloukem proti Bečicům založili mocní Rožmberkové na strmých výšinách pověstné Přiběnice. Byly to vlastně dva hrady: Přiběnice na levém a Přiběničky na pravém břehu, či

POD PŘIBĚNICEMI.

jak lid říká, Hrad a Hrádek. Obě, na ten čas nedobytné pevnosti spojoval přes řeku v závratné výši pnoucí se most. Kromě hlavního účelu, aby totiž za vzájemné pomoci a souvislosti staly se oba hrady nedobytnou pevností rožmberskou na českém jihu, měla stavba i význam hospodářský. Náleželiť do Přiběniček sedláci a poddaní z vesnic na pravém a do Přiběnic z osad na levém břehu Lužnice. Byla tu na hrádku kaple, od r. 1417 farní kostel sv. Jiří. Z Přiběniček uchovaly se na naše časy jen nepatrné zříceniny a z hradu (Přiběnic) nezachovalo se o mnoho více. Lze ještě rozeznati předhradí, městiště někdy

ZBYTKY BAŠTY HRADU PŘIBĚNIC.

živé, však nevelké tržní osady při samé řece, čtyřhranné základy paláce, zbytky silných hradeb s otvory pro bránu a branku, některé ozdobnější architektonické detaily, místo, kde stávala kaple sv. Vojtěcha a na příkrém kuželovitém vršku základy a kusy spodních zdí velké bašty či hlásky, šestihranného půdorysu s článkovaným římsovím na rozích.

Ve zdech svých hostila tato celému okolí vévodicí věž mnohého znamenitého vězně: krále Václava IV. v květnu 1394, slavného hrdinu Bohuslava ze Švamberka (r. 1422), Menharta z Hradce, kněze Korandu (r. 1420), jenž poslední hradům přinesl zkázu. Všichni hledívali asi úzkým okénkem na velikou lesní poušť kolkolem, spatřujíce ve tmavé zeleni lesů tu a tam chumáč velikých buků, dubů, nad nimiž pod modravou oblohou vysoko vznášel se ostříž, krahuj a dole do zpěvu lesního ptactva hučela úprkem pádící řeka. Kdo jednou sem zašel, nikdy nezapomene na útulné lesní zátiší, v němž mezi štíhlými kmeny, přes skalní balvany a rokle jako háďata vinou se nedavno nově zřízené pěšinky, vedoucí ku krásným vyhlídkám velikého, romantického, přirozeného parku přiběnického. Kdyby vkusná restaurace hraběte Harracha svým nápisem, kdyby zelenavým mechem porostlé kamení samo neupozorňovalo, nikdy bys neřekl, že stojíš na půdě historicky proslulého Táborska, ale myslel, že dýcháš volný vzduch rozkošného zákoutí české Šumavy . . .

Přiběnice se připomíná jako hrad r. 1243. Zajisté že osada ta stávala dříve. Petr z Rožmberka († 1347) přivedl ji do rozkvětu. Měla na každém hradě purkrabího, čeleď, písaře a urbáře. Oldřich Rožmberk věznil zde husitské kněze (r. 1420). Jeden z nich, Václav Koranda, zlámav kládu, nevysvětlitelným spůsobem osvobodil ostatní, svázal strážné a pomocí povězného Odolena přivolal Tábory. Ti 13. listopadu přichvátali s hejtmanem Zbyňkem z Buchova. Jakmile Koranda a soudruzi příchozí přátele poznali, seděvše dosud na věži tiše, najednou do překvapené hradní čeledi metali kameny, které urvali na věžní zdi. Tábor hrr . . ., volali, ukazujíce shůry, kudy Táboři na hrad nejsnáze se dostanou. Obojímu vnitřnímu i útočícímu nepříteli purkrabí se žoldnéři neodolal, snad Táborům i stranil — a tak padla největší pevnost rožmberská za chvílenku. Posádka na Hrádku se vzdala. Vítěz ukořistiv nesmírné poklady, které sem byly sneseny z okolních klášterů, spálil klenoty na nádvoří a utopil v řece miličinského faráře Heřmana, suffragana pražského, poněvadž husitským kněžím, ač je prve světil, nadával lotrův. Táboři drželi Přiběnice 17 let. Uzavřevše r. 1437 po bitvě u Lipan s Oldřichem z Rožmberka věčný mír, postoupili je krumlovskému pánu zpět s podmínkou, že hrady i městečko rozboří a nikdy neobnoví. Sutiny ukazují, že Rožmberk slovu dostál, v čemž mu byl pomocen okolní lid, který se s neobyčejnou horlivostí ničivého díla podjal.

Z Přiběnic můžeme jíti k Táboru pohodlně upravenou cestou na levém břehu Lužnice. Projdeme romantickým údolím, plným podivných scenerií, skalních útesů a debří, z nichž s hukotem několik bystřin vpadá do řeky. Proti lesu Osyka řečeném, mezi veskami Dražičky a Lhotkou se rozkládajícímu, uvidíme mlýny: Matoušovský a Kvěchů, za nimiž na pravo pod Táborem k Celkovicům vine se Pintovka, výletní místo měšťanův. Dražičky po zániku Přiběnic připadly k hradu Dobronici, od něhož r. 1542 je koupil Jan z Polkovic. Roku 1658 spojeny se Zelčí. Od Přiběnic můžeme pospíšiti na stanici elektrické dráhy bechyňsko-táborské v Malšicích. Od hradu stoupáme stinným lesem kolem dvora Karolína (486 *m* nad hl.) mezi poplužními dvory: Vysokým a Červeným — na pravo ves Lány a za Vysokou v poloze Obora pod lesem Kukla nedaleko hájovny ležela v husitských válkách zašlá ves Potulov — k jednotě u Kosíka. Na levo vrch Bubenička. Za nedlouho přijdeme do městyse

MALŠIC. Kolem velikého náměstí v podobě podkovy stojí 143 čísel s 993 obyv. Z budov vyniká kostel Nejsvětější Trojice z r. 1746, fara, pěkná pětitřídní škola, radnice a občanská záložna. Malšice patřily k Přiběnicům, v XVIII. st. hrabatům z Althanu, Lobkovicům na Zelči.

Z Malšic vycházejí dvě silnice na východ. Jedna vede přes Čenkov kolem cihelny a Podolu k Bezděčínu, při němž pod vrchem Společnice leží Skrýchov, západně Třebelice, na levo Obora a pod horou Pahorkem (472 *m*) velká ves Maršov. Odtud po maršovském potůčku přijdeme k Oustrašicům, někdy samostatnému statku. V XVI. st. zde vládli Hozlauerové. Druhá silnice od Malšic skrze Lomy a Zhoř borovými lesy oustrašickými sejde ku plánskému mostu. Třetí na sever postupuje smutnou, pahorkovitou krajinou do vysoko položené dědiny Slapy (507 *m*). Od školy otevírá se pěkná vyhlídka k Táboru, Chýnovu a Choustníku. Kolem hory Hýbačky (525 *m*) leží Větrov, Hůrky (Horky), Liběji̇ce a Radimovice (řečené Zelečské). Na Hůrkách se dolovalo na stříbro již v XIII. st. a přestalo v roce 1854. Za Babí horou při Lužnici jsou Celkovice se starožitnými lázněmi pana Venduláka (srv. Tábor), s druhé strany samoty Buriánka, Sedloň, výše proti proudu pak Koldovka, Prácov a mlýn Loukeník, o němž jakož i o tvrzi Sedlci bylo již dříve vypravováno.

Druhý díl okresu směrem od jihu začíná dlouhou, po obou stranách císařské silnice rozloženou vsí Planou (nad Lužnicí) s chrámem sv. Václava. Náležela původně Sezimům z Ústí, ve válkách husitských dostala se k Táboru, jemuž roku 1547 konfiskována a rok na to se Strkovem a Košicemi k Zelči odprodána.

Jižně od Plané na silnici Táborsko-Hradecké leží Strkov. Při severozápadním konci vesničky, hned vedle silnice, povznáší se nevy-

soký, v pravidelném čtverhranu dosud znatelným příkopem obklopený pahrbek, porostlý hustým trávníkem, uprostřed s kamennou sochou Matky Boží. Zde stávala tvrz pánů ze Strkova, jichž majetku, když tvrz válkami zanikla, ujali se Táboři. Od r. 1547 sdílel Strkov osud Plané. V nejnovější době přesídlil sem ze Zelče hrabě Otto Harrach do nově vystaveného moderního zámku.

Okolí Plané a Strkova náleží k nejpůvabnějším v Čechách. Příjemná koupel v Lužnici, blízké lesy, výhodné železniční spojení a četné villy zpříjemňují pobyt a Planá s okolím hemží se najmě o prázdninách pražskými výletníky. K zamilovaným místečkům náleží samota na Kopečku, na silnici k Roudné. Rybníky: Strkovský, Košický, Koberný

„HŮRKA“ U PLANÉ.

a Hejtmanův tvořící souvislý celek, poskytují s obklopujícími je lučinami a stromovím, nedalekým lesem Hůrkou a ostrůvkem v Hejtmanu milý oddech v klidném zátiší. Za Planou rozkládají se k východu veliké přístupné lesy. Protéká jimi Hrobský, Tůrovecký a Kozský potůček, jenž dle osad mění své jméno. Mezi polohami v Jezeře, na Březině, Doubravou a rozsáhlým Tůroveckým lesem kolem křižovatky dvou silnic leží zámožná ves Tůrovec (památka na někdejší vzácné lesní obyvatele — tury), za vrchem Gazdou Nová Ves, na pravo Bitov a za lesem Hájkem Dlouhá Lhota se samotou Pilou, mlýnem Blažkovým, od něhož kolem staré kapličky půjdeme do Krtova a Tereziana. Dalším pokračováním této horské krajiny nachází se ještě v enklavě za hradem Chústníkem, jenž se však nalézá již v okrese Soběslavském a jemuž lid říká Fúsník, vesnice Chubonín a Vlčoves. Na znamenité zdejší tvrzi, jejíž zbytky dosud patrny, vládli původně páni z Choustníka a po nich různí rodové, až dostala se roku

1750 k Radenínu. Nedaleko Vlčovse při Černovickém potůčku na Moučkově stávala proslulá papírna. Ve zdejší drsné krajině za několik minut směrem ku Křeči (okr. Pacov) octneme se na rozkošné oase: u Sv. Anny. Hned vedle starožitné kapličky, pod níž vytéká pramen léčivé vody, uprostřed rozsáhlých lesů v malém přídolí stojí moderní lázeňský dům a níže myslivna. Kolkolem značně stoupající lesy chrání před větrem a mrazy; k jihu otevřená krajina propouští sluneční paprsky! Jako bys přišel do jiného kraje! Pověst lázní Svatoanenských, které i z ciziny již v XVII. stol. navštěvovány, povznesl bývalý ředitel gymnasia Táborského, proslulý Křížek. Dnes, najmě v létě přichází sem hosté z daleka, převahou vídeňští Češi. Ze Sv. Anny kolem jednoty na Liškách překročíme příkré temeno lesů chrboninských k Radenínu.

Z panských, obývaných sídel na Táborsku leží Radenínský zámek nejvýše (562 *m*). Vysoká dvouposchoďová budova přečnívajíc starobylý filiální chrám sv. Markéty s báňovitou věží, z daleka kývá na pozdrav, zejména blížíme-li se od Tábora. Stavení stojí na místech veliké tvrze, jejíž hradby a zdi dosud viditelny. Nese ráz sice novější, leč spodek upomíná na stavby XVI. stol. Po odstěhování se domácího rodu na Krumlovsko vystřídali se na Radeníně různí okolní rodové: Tučapští, Jedlanští, z Nemyšle, Smrčkové a Homútové. Z těchto pocházela panna Zuzana, jež vdala se za Jana Černína z Chudenic, s nímž na Choustníku, Radeníně za časů válek třicetiletých trudně sice, leč přece s výsledkem hospodařila. Je to táž Zuzana Černínova, jejíž české dopisy (v archivu hradeckém) prozrazují šlechetnou mysl staročeskou, poctivost, lásku k rodině, k zemi a lidu. Píše-li synu, známému Heřmanu Černínovi, žaluje: „A nyní v Čechách za té bídné vojny neslyšíš než pláč a naříkání;“ navštíví-li lístkem dceru, sličnou Elišku Myslíkovu, napomíná ji: „I nad sedláky se smiluj, budete míti pochvalu od lidí a odplatu od Boha.“ Jak takovou matku děti i poddaní ctili, dosvědčuje přání dceřino z ciziny: „Za největší štěstí na světě bych sobě pokládala, kdybych nejmilejší, nejmilostivější paní mamičku na rukou k sobě přenésti mohla“ . . . A sedláci? — Poroučejíce se její přízni, prosí o modlitbu; „neboť víme, že Vašnostiny modlitby pánu Bohu jsou příjemny.“ Že paměť její nevyhynula po staletí i na Radeníně, o tom svědčí mnohá pověst o dobré paní Zuzaně. R. 1675 koupil R. hrabě Špork, 1754 po Desfourech hrabě Kolovrat Krakovský; nyní drží celé panství René hrabě Baillet de Latour, vnuk ve Vídni r. 1848 zavražděného mistra Latoura. Od Radenína klesá terrain k farní vesnici Hrobům. Od západu dosti srázný vrch, na němž stojí starý chrám Nanebevzetí Panny Marie, plný kamenných náhrobníků, fara a zámek, podobá se ohromnému rovu. Odtud asi název osady. Na tvrzi (lid říká dosud jednomu místu „na Hrádku“) bydlela v XV. stol. rodina Hrobských

ze Sedlce, v XVI. věku Smrčkové, kterým r. 1621 konfiskována. Po častých přeměnách držitelů r. 1753 koupil ji hrabě Leopold Kolovrat-Krakovský, jehož rod měl ji s Radenínem a Obhajovicemi do nedávna společně. Nyní drží panství hrobské vdova Klotilda Kolovrat-Krakovská. Kolem Hrobů leží vesnice: Kozmice, Nuzdly, Lažany a Zahostice.

Za hodinu jsme odtud v

CHÝNOVĚ. Právě s této strany ze silnice hrobské poznáváme, že župní hrad Chýnov (Chejnov) na své časy měl nedobytné položení. Chránily jej půlkruhem močály s potůčkem Chočinským, odtud Chýnavským nazývaným, na severu hluboký příkop mezi kostelem a nynějším zámkem. Na děkanské zahradě lze pozorovati, že podhradí (nynější město) bylo také dosti zpevněno. Pozdější hrad, řekněme zámek, stál na nejvyšším bodě bývalého hradiště. Budova, jsouc stavbou barokové doby, nevykazuje nic pozoruhodného.

Na náměstí zříme novou budovu měšťanských škol a děkanství, starý kostel Nejsvětější Trojice, o němž nezaručené podání tvrdí, že jej vystavěl sv. Vojtěch. Za lesem oborou překvapí nás pěkný pohled na Chýnov, přes údolí „Močítka" až k viaduktu transversalní dráhy. V Chýnově má atelier známý sochař František Bílek, od něhož pochází pieta ve zdejším kostele. Chýnov čítá 136 domů s 1326 obyvately. Za městem u velikých vápenných lomů (vyrábí ročně 120.000 q vápna) v Pacově hoře těší se veliké pozornosti turistů hluboká jeskyně Chýnovská. Po „čertových schodech" přijdeme do chodby schwarzenberské, z níž na levo se rozbíhá chodba Slavníkova (60 *m* dlouhá), v pravo chodba Malovcova (66 *m*). Chodby zšíří 2—4 *m* jsou 4—7 *m* vysoké. Stropy a stěny pokrývají pěkné krápníky a kusy amfibolitu. Za podívání stojí: Chlebová pec, Purkyňovo oko, Dračí hlava, Záhořovo lože, Čertova porážka, Chrámy sv. Víta a sv. Vojtěcha. — Chýnov, původně zboží Slavníkovců, byl sídlem župním a k dekanatu chýnovskému náleželo 55 far. Panství samo jako mensalní statek patřilo arcibiskupství pražskému. Po husitských válkách nabyli ho Malovcové, kteří se potom psali z Chýnova a Winterberka. R. 1623 daroval císař Ferdinand Ch. knížeti z Eggenberka, jehož potomek Jan Kristian, nemaje dětí, odkázal jej choti Arnoštce, roz. Schwarzenberkovně. Po smrti této připadlo zboží rodu schwarzenberskému.

Na východ uzavírají okresní hranice Kladruby se stanicí transvers. dráhy, Hořice horní a dolní, tyto s pěknou školou a starým zámečkem. V této vsi vzal původ rod z Hořice, od r. 1431 na Šelmberce usedlý. Na dobré tvrzi hořické vládli potom Smrčkové z Mnichu (větev hořická), v XVII. stol. smilkovští Talmberkové; Voračičtí. R. 1747 připadly trhem k Chýnovu. Také v sousedních Velimovicích (původ. Vilémovice) stávala tvrz ještě r. 1438. V 16. věku přivtělena k Chý-

novu. Na této straně mezi lesy na Vrchách, v Adamově kopci a Homoli ukrývají se vesnice Mašovice, Chočín, směrem k Horám (Ratibořským) Kloušovice a Dobronice.

Bohatými lesy, v nichž se spojují potůčky Podolský s Horským, přijdeme hlubokým údolíčkem za hodinu do

HOR RATIBORSKÝCH, někdy živého horního města. V celé zdejší krajině se dolovalo na stříbro: u Vřesce, Hlasiva, Vožice (staré) a Ratibořic stříbrných. V Ratibořicích dolovali hned ve XIII. st. páni mocného rodu Hronoviců, kteří zde založili chrám sv. apoštola Bartoloměje, nyní filialní k Horám (čtvrt hodiny). Po nich dobýval stříbrnou rudu měšťanský rod Měděnců z Ústí Sezimova, kteří přijali přídomek z Ratibořic. Měděncové seděli na Ratibořicích, Vřesci a blízkém Podolí ještě v XVI. st., kdy němečtí havíři založili novou osadu Ratibořice nové, nyní Hory Ratibořské. Štědré důly: Tří králů (označen soujmennou kapličkou) a Dorota stříbro zrovna chrlily. Kromě císaře a Rožmberků ve stol. XVI. pokusilo se o „stříbrné štěstí" neméně než 25 různých rodin (také Windischgrätzové, Voračičtí, Lichtensteinové a j. v.), kteřížto podnikatelé všechnu půdu shora dolů velikými šachtami (počtem 150!) rozryli, hledajíce stříbro, zinek, olovo a železo (u Dubu). Veliké důly (pod St. Vožicí): Pomoci boží, u sv. Anny, na Lopečku, založené Vilémem a Petrem Vokem z Rožmberka, zkazili r. 1618 vojáci pasovští. Za třicítileté války dolování velice pokleslo, ač nikdy nepřestalo. Zkázu dokonali r. 1645 Švédové. Kněžna Anna Marie Eggenberková udělila r. 1654 Novým Ratibořicům výsady města a odtud nazývala se osada Horami Ratibořskými. Sláva dolů však již hasla. Nové šachty zklamaly naděje a pokleslá cena stříbra, zvláště v naší době učinila další pokusy zbytečnými. Město svou výstavností činí dojem veliké vesnice. Kostel sv. Vojtěcha postavil r. 1720 kníže Adam Schwarzenberk. V místech kaple sv. Jana Nep. z roku 1818 stával protestantský hřbitov s modlitebnou pro nekatolické havíře v XVI. stol. zřízenou. V malé kotlině nad Horami vyčnívá knížecí dvůr a ves Dub, kde stávala rodná tvrz rytířů z Dubu. V XVI. století postaven tu zámeček. Asi půl hodiny odtud pod srázným vrchem Homolí (689 *m*) mezi vysokými vrchy jako hnízdo sedí knížecí dvůr Polánka. Při něm stojí zachovalá stará tvrz, stavení čtverhranné, vysoké a pevné. Dvůr obklopuje silná zeď s mnoha opěracími pilíři, mezi nimiž vyrostly vysoké topoly. Odtud pocházeli vládykové z Poláňky. V XVI. věku vládli tu Voračičtí z Paběnic. S Malovci připadla Polánka k Chýnovu. Od Hor po silnici k Táboru při potůčku Chotovínském leží Vřesec a nedaleko romantická samota ve Skalách. Výše na pravo proti potoku za lesem Hájkem jest ves Podol, rybníkem na dvé rozdělená. U jednoho statku dosud znatelny jsou stopy tvrze. Za Vřescem stoupá poloha lesem Bradačkou

ke Hlinici. Ves a za rybníkem ležící dvorec Boubín náležíval od pradávna Sádlům z Vražného, jsa součástí nedílných statků Vražného a Liderovic. Asi za čtvrt hodiny odtud přijdeme k Záluží. I zde míval rod Zálužských svou tvrz, která kolem r. 1456 přešla na Mikuláše Smysla, vladyku ze sousedního Smyslova, po němž se psal silně rozvětvený kmen panoši ze Smyslova, dosud ve Lhotských ze Smyslova kvetoucí.

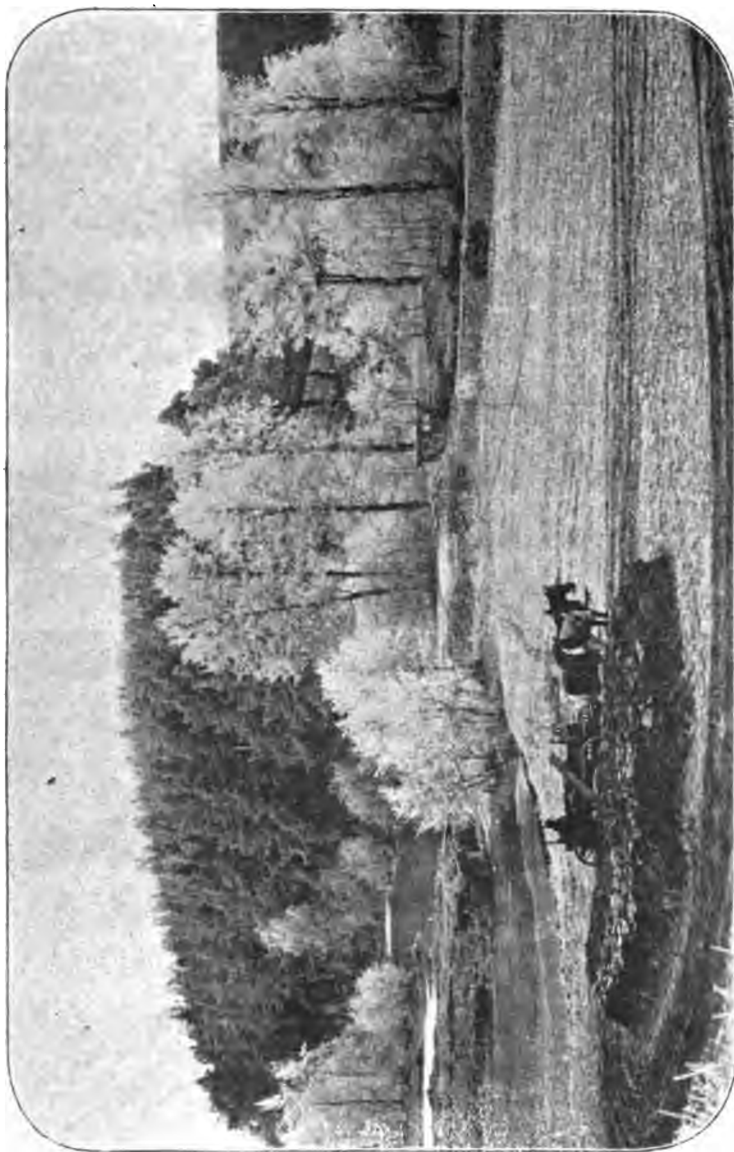
Za Smyslovem pod kaplí sv. Anny (476 *m*) z daleka viditelné, rozkládají se Měšice ze zámkem, v němž nalézá se kaple sv. Anny. Tvrz povstala zde až v XV. století; před tím náležela ves k Ústí Sezimovu. Držitelů Měšic, kteří se stále střídali, jest nepřehledná řada. Nyní patří baronu Oskaru Nádhernému, potomku to sotva sto let sta-

CHOTOVINSKÝ ZÁMEK.

rého šlechtického rodu, jehož zakladatelem byl prostý, však vysoce intelligentní, obezřelý a přičinlivý mlynář z Jistebnice. Z Měšic na pravo přijdeme údolím potoka Kozského známou cestou na hrádek Kozí, o jehož významu pro dějiny české pojednáno bylo ve zvláštní stati při Táboru.

Poslední část okresu navštívíme drahou. Jedeme po levém břehu klikatého Jordánu mezi Čekanicemi a Náchodem se samotou Jalovčí. U hájovny Bradačky zůstane na levici Lhota Stoklasná, na pravici dvůr a vesnička Vražná se Lhotami Jeníčkovou a Broučkovou. Vražná (Vražný) vydala rod Sádlů z Vražného, který na konci XVI. stol. vládl na pěti okolních tvrzích. Po konfiskaci r. 1623 spojena Vražná s Liderovicemi, s nimiž se dostala k Chotovinám. Lhota Jeníčkova původně Puskartova, dostala pojmenování od někdejších majitelů svobodnického dvorce, Jeníčků z Bratřic; neboť bydleli zde kromě majitelů tvrze svobodníci. Zámek, při němž vařili pivo, po různých osudech konfiskovali Kašparu Kaplíři. Roku 1648 nabyl ho císařský plukovník Myslík k Pacovu. Roku 1841

V ZIMĚ NA KOZSKÉM POTOCE.

odkoupil jej Jan Nádherný. Za Bročkovou Lhotou na mírném návrší, na místě tvrze stojí dvůr Oudičov (staročesky Uzdítov, Údišov), východiště rodu, jenž se psal z Uzdíčova, jako zase při Beranově Lhotě po dvorci Jíšově, původně Výšově (Vejšov) se nazývali vladykové z Víšova (Výšova). V této straně nachází se veska Polánka, někdy samostatný deskový statek Polaneckých z Polánky. Kolem r. 1584 držel jej Kašpar Menšík z Mensteina, bakalář svobodného umění a táborský měšťan. R. 1595 koupil Polánky Víta ze Rzavého k Chotovinám.

Ze stanice Chotovinské přijdeme za několik minut do dvora Červeného Záhoří, položeného před vesnicí téhož jména. Záhořská tvrz patřila až do r. 1609 rodině Vítů a Lapáčků ze Rzavého. V 18.

CHOTOVINSKÝ ZÁMEK.

století hospodařili tady Dýmové ze Střiteže, kteří Záhoří nabyli trhem od hraběte z Ladronu r. 1693. V zámku stávala domácí kaple. Obojí utrpělo ve válce sedmileté, kdy z budovy upraven vojenský špitál. Terrain od Záhoří (490 *m* n. m.) náhle stoupá ku špýcharu uprostřed lesa, při němž vede silnice do vysokých Chotovin (559 *m* n. m.). Pohled na nynější Chotoviny ukazuje, že splynuly ze dvou osad. Ona ke kostelu sv. Petra a Pavla se tulící část jsou původní Chotoviny, dolejší kolem zámku slula dříve Vlkančice. Prostranný chrám vystavěli kol r. 1380 Rožmberkové ve slohu gotickém, o čemž vnitřek dosud svědčí. V XVIII. stol. hr. Migazzi nevkusnou opravou původní ráz znešvařil. Povšimnutí zaslouží oltářní obraz svatých apoštolů od Felixe Leychera a na dřevě malovaná Madonna, dilo starožitné, prý přes 700 let staré, jež sem daroval z rodového pokladu r. 1785 vídeňský

arcibiskup Migazzi. V kostele bývaly ještě za naší paměti náhrobníky Vítů ze Rzavého a Sádlů z Vražného. Ve farní barokní budově nalézá se olejový obraz vzpomenutého biskupa Migazziho.

Chotovinský zámek s báňovitou věžičkou a krásným anglickým parkem jest příjemné letní sídlo panské. Nepřehledná takřka jest řada dřívějších majitelů tohoto zboží, jež nyní náleží rodině baronů Nádherných z Borotína.

Pod Chotovinami v údolíčku J e z e r a stojí přívětivá kaple Panny Marie, oblíbené poutní místečko. Odtud níží se poloha k údolí potoka Koštického (nejposléze kozským nazývaného), v němž za K a k a n o v e m (původně Koktanov) a mlýnem Ž a h o u r k o v ý m v mírném sedle pod dědickými lesy rozkládá se ves J e d l a n y, někdy východiště vladyk z Jedlan. Tvrz patřila v XV. věku Sádlům, od nichž r. 1603 zakoupena k Chotovinám. Nad Jedlany západně leží S e d l e č k o, Z á h o ř í č k o, vesnice to kdysi svobodnické. S blízkého židovského hřbitova (575 *m* n. m.) přehlédneme farní osady hoštickou (okres vožický), borotínskou (okres sedlecký), jakož i větší část krajiny táborské, hlavně chýnovské až k Choustníku a rozloučíme se tu s památným, však dosud ještě málo známým a oceněným Táborskem.

Fr. Teplý.

XXVIII. OKRES SOBĚSLAVSKÝ.

Řeknu Ti, milý čtenáři, jedno jméno, a Jsi-li od Soběslavi, jistě Ti v srdci zjihne. Znáš S v á k o v? Les je to, plný líbezné vůně a posilujícího klidu, jehož konejšivý šepot doprovází řeka Lužnice šumným svým hovorem. Kdo dal se někdy ukolébati jeho tklivou harmonií, rád se opět k němu vrací.

Na Svákov, malou půl hodiny cesty od Soběslavi, na západ za za řekou Lužnicí, na skalnatém ostrohu se rozkládající, uvedu Tě také dnes, abych Ti ukázal náš kraj. Odpočinuvše si v lese u kapličky Panny Marie, u pramene opálové vody, jíž pověst přisuzuje moc zázračného uzdravení, vystoupíme výš, na volnou rozhlídku, až k samé vesnici Nedvědici.

Téměř celý okres náš leží tu před námi jako plastická mapa nějaká. Pod námi, podle řeky Lužnice, šíří se r o v i n a T ř e b o ň s k á. U Soběslavi jest to již jen severní cípek (prům. 400 *m* n. m.), zabíhající mezi výběžky vysočiny Českomoravské, ale k jihu rozevírá se nedohledná pláň, jíž na obzoru lemují vrcholy Novohradských hor. Tato pláň bývala kdysi močálovitá a nezdravá, avšak páni z Rožmberka svedli stokami vodu v rybníky a půdu vysušili.

Také Soběslavští, napodobujíce svou vrchnost, koncem XV. a začátkem XVI. století zřídili od města na jih četné rybníky, jež nadýmali vodou z potoka Direnského. Nyní však jest většina těch rybníků vypuštěna, a zbyl tu toliko rybník „Nadymač", za ním „Starý" a nad městem „Nový", původně „Hospodář" zvaný.

Rovina Třeboňská zabíhá podle potoků Direnského a Černovického k východu do vysočiny; na západní straně okresu za Zalužím a Vlastiboří tvoří rašelinnou pánev, „Blata", v nichž rýpou se „borky", rašelinové cihly, které jsouce suché, slouží ve zdejší krajině vedle dříví za laciné palivo. Však připravují se již plány na vysušení „Blat"

KAPLIČKA PANNY MARIE VE SVÁKOVĚ.

Soběslavských, zregulováním potoků a odvodněním rašelin. Projekt dělí se na část regulační, která vztahuje se k úpravě vodstva v délce 50 *km*, a na část meliorační, jež obsahuje návrh na kultivování čistých rašelin (750 *ha*), luk rašelinných (250 *ha*) a kyselých luk minerálných (500 *ha*). Náklad 1,670.000 K vyvážen bude zajisté velikým prospěchem hospodářským, způsobeným proměnou neúrodných lad v úrodné louky a pole.

Od údolí Lužnického na východ půda stoupá a to u Soběslavi dosti náhle. Na jihovýchodní straně hned nad městem zdvihá se Račí hora, o níž tu jde pověst, že bývala vrchem šibeničním, a na východě za Chlebovem povznáší se vršek Kvasovický s kostelíkem sv. Anny v lípovém háji. Celá ostatní krajina východní až k Dirné jest vlnitá pláň 450—480 *m* nadmořské výšky, v níž si proryly potoky Černovický

a Direnský malebná údolí. Ale asi 2 hodiny cesty od Soběslavi za Dirnou vypnou se kopce značné výšky u Vicemíle (Schnejperk), u Chotěmic a Tříklasovic, Podstupský vrch (610 *m*), pod nímž za Budislaví černá se lesnatá Budislavská hora (555 *m*) a od ní na sever strmí Choustník (672 *m*), na němž za jasných dnů dobře rozeznáváme zříceninu hradní i ovčín. Náhorní planinu Soběslavskou na severu lemuje táhlý hřbet, za nímž skrývá se ves Radenín; jihozápadním výběžkem jeho jest návrší u Janova (od Soběslavi na sever), zdobené kostelem sv. Jana Nepomuckého. Od kostelíka otvírá se pěkná vyhlídka k jihu, do Soběslavska, i k severu, do kraje Táborského.

PARTIE NA LUŽNICI.

Levý břeh Lužnice provází vrchovina, vysílající k řece několik ostrohů. Na jižnějším vypíná se kostel veselský, na bližším strmí tvrz Dráchovská, nyní sýpka, a podál ní kostel farní.

U Soběslavi dotýká se vysočina břehů lužnických „Pilátem" (se starodávnými lomy rulovými) a Svákovem. Odtud na sever sice trochu odstupuje od řeky, tvoříc „kozí roh" v kraji kozáckém, nad nímž vévodí ve výši 480 *m* ves Zeleč („Vrch" u Zelče 530 *m*). Od Zelče na východ běží táhlý lesnatý ostroh, na jehož cípu nad samou řekou Lužnicí zdvihá se kostel Skalický. Dále na sever shlédne bystré oko Tvé město Tábor a zrak Tvůj rozletí se po vrších u Stupčic, Chotovin a Chýnova.

Na východě je obzor náš velice omezen a musíme postoupiti za Nedvědice, kde vypíná se Chrastina 512 *m* nad mořem, abychom

i východní cíp okresu přehlédli. Tu spatříme, že krajina svažuje se do bohatých Blat, ale za nimi opět se zdvihá mírný hřbet, nad nímž vlní se vrcholky Blanského Lesa u Krumlova a Šumavy.

Rovinou od jihu k severu nese tiché vody své ladná Lužnice, rybníky třeboňskými zvodněná, pro plavbu vorů upravená. S pravé strany, proti mlýnu Čejnovu přijímá Direnský potok, jenž protéká několika rybníky. Od Choustníka spěchá potok Černovický k Soběslavi, jejíž příkopy městské druhdy napájel; i ten plní u Tučap několik rybníků (největší „Pokoj"). Pod Choustníkem temení se potok Borecký a dá se po svahu na západ k řece, čině veliký oblouk k severu. S levé strany přijímá Lužnice u Veselí potok Rytíř (Bechyňský), jenž vznikaje v rybnících u Hlavatec, protéká Blaty. Nejvíce rybníků je na Dirensku,

„U PANSKÉHO MLÝNA" NA LUŽNICI.

Tučapsku, u Krasejovic a Hlavatec; že druhdy město Soběslav vynikalo rybníkářstvím, již jsme pravili.

Sledujíce hranici okresu našeho, vidíme, že jde na jihu údolím pod Cerazí a překročivši řeku, že běží zároveň se silnicí řečickou až za Višňové; východní část její tvoří návrší za Dirnou a Tříklasovici; potom otočí se kolem Choustníka a zamíří na severu k velikým rybníkům pod Planou a přejdouc Lužnici táhne se podle silnice zelečské k rybníkům u Hlavatec. Západní hranici značí potok Bechyňský.

Od Soběslavska na jih rozkládá se okres veselský, na východ kamenický, na sever táborský a na západ bechyňský.

Rozloha okresu měří 243·715 *km*², z čehož připadá na plodnou půdu 95·21%; polí je 49·41%, luk 8·67, zahrad 0·65, pastvin 6·71 a lesů 29·75%.

Prahorní vysočina rulová zvětráním vytvořila půdy písčitohlinité, na návrších mělké, v nižších polohách hlubší, na nichž pěstují se žito,

oves, brambory, v jílovitější půdě i pšenice, ječmen, řípa, zelí a jetel. Rovina — třetihorní to pánev — je úrodnější, zvláště při blatech. Žně počínají se v druhé polovici července, neboť podnebí je tu drsnější a vlhčí než v středních Čechách. V Soběslavi je průměrná roční teplota 8° C, množství srážek 634 *mm*, větry západní převládají. V lesích — jež pokrývají skoro 1/3 půdy, převládá smrk a borovice, méně pěstují se jedle, dub a bříza.

Hlavní výživu celému okresu, městu i vsi, dává polní hospodářství více než průmysl. Soběslav sice vynikávala soukenictvím; naši řemeslníci známi byli na trzích domácích i v Linci a jinde, ale nejdouce s duchem času, zanikli a s nimi ztratili práci valcháři, barvíři a mandlíři, postřihači, tkalci a přádelníci. Vynikající byl též cech kožišníků a punčochářů, ale i ten zašel změnou kroje. Nyní drží přední místo průmysl hospodářský: vaří se pivo ve 4 pivovarech, z bramborů pálí se líh v 6 lihovarech, vyrábí se škrob a syrob. Sýrárna zřízena je při velkostatku v Zelči.

Textilní průmysl zastoupen je hedvábnictvím, jež zaujalo místo bývalého soukenictví. Od r. 1849 vzniklo v Soběslavi mnoho faktorství, pracujících pro firmy vídeňské; úpadku, který hlavně nezřízenou soutěží v pozdější době nastal, zabráněno aspoň částečně tím, že r. 1901 zakoupila Pražská „Česká společnost pro obchod a průmysl“ v Soběslavi mlýn a zřídila z něho továrnu hedvábnickou. Kromě té pracuje se v Soběslavi pouze ještě ve 2 dílnách pro firmy cizí.

Z nedostatku obživy domácí nuceni jsou naši lidé, zvláště z vysočiny, odcházeti na letní práci do Vídně.

Kommunikaci slouží erární silnice od Tábora k Veselí jdoucí a četné silnice okresní, v úhrnné délce 113·918 *km* (r. 1900). Okresem probíhá dráha cís. Frant. Josefa, při níž jest stanice v Soběslavi a zastávka v Roudné. V Soběslavi zřízena je též stanice telefonická. Z peněžních ústavů vyniká městská spořitelna Soběslavská s filiálkou v Mezimostí. Vedle tohoto blahočinného ústavu jest v Soběslavi okresní hospodářská záložna a Reiffeisenky ve Vlastiboři, Choustníku a Budislavi.

Obyvatel bylo v r. 1900 napočítáno v 40 politických čili 49 katastralních obcích (v tom 1 město, 1 městys) 18.186 (18.167 Čechů), z těch je 8.764 mužů a 9.422 žen.

Lid náš náležel kmeni Doudlebů a zachoval si do nedávna svoje zvláštnosti: nářečí, zvyky, kroj i sloh stavební. Účinkem doby moderní však vše to zmizelo, a je velikou zásluhou purkmistra soběslavského Josefa Mrázka a ředitele m. školy K. Lustiga, že ještě v čas založili v Soběslavi museum, aby zachováno bylo aspoň to, co se nedostalo do světa. Také ředitelka m. školy Em. Frischová sebrala s obětavostí velikou množství výšivek lidových, jichž použila k vydání svého „Ornamentu blatáckého“.

Podle kroje dělilo se obyvatelstvo na Soběslavsku ve dvé: na Blatáky a Kozáky. Národopisný okrsek Blatácký vůbec je ovšem širší; náleží k němu vedle Soběslavska i okresy Veselský, Lomnický, Třeboňský a částečně také Jindřichohradecký. Na severu dosahovaly hranice národopisného okresu blatského za Soběslav k vesnici Roudné, na západ k Lišovu, na jihu k Suchdolu, na východě pak šla hranice až k národnostní mezi smíšeného Jindřichohradecka. — V pradávných dobách byla celá tato krajina jediným ohromným močálem, jenž se táhnul od Chlumce přes Třeboň až k Veselí. Zbytky jeho jsou ohromné nynější rybníky chlumecké, třeboňské a lomnické s četnými rašeliništi. Zeměpisný pojem Blat (krajiny blátivé, močálovité) kryje se tu způsobem až překvapujícím s tímto okresem národopisným, jemuž dle toho od dávna již také dáno toto jméno.

SEDLÁK Z BLAT
(TLAMPAČ PEROUTKA Z PLAVSKA).

Blatáci na Soběslavsku usedlí byli v úrodné krajině při rašeliništích, táhnoucích se od Veselí na sever ke Komárovu. Byl to lid rázný, zpěvu milovný, ale řeči měkké: pjivo = pivo, bjilo = bylo, bujď = buď, slobodný = svobodný, vochce = ovce a j. zvláštnosti jsme druhdy slýchávali v řeči jejich. Nejvýznačnější částí kroje mužského byly dlouhé, šosaté kabáty „župany“ zvané. Nezapínaly se knoflíky, nýbrž háčky a babkami. Límec županů byl

stojatý, vyšívaný. Blaták míval dva kabáty: sváteční tmavozelený, v předu knoflíky posázený, zvaný „stojedenáctka“ od 3 varhanů podlouhlých na zádech; všední kabát býval plátěný, na švech hedvábím zdobený. Vedle toho nosívali „kazajky“. Koženky blatácké (nohavice) bývaly široké „že by se ještě 3 podruzi do nich mohli vzíti.“ Nožiny byly pod kolenem svázány řemínky, uměle z kůže střihanými. Pravý Blaták chodil ve shrnovačkách a jen v létě obouval se do střevíců; punčochy nosíval modré; odtud přezdívka jejich „modrohnáti“.

Na zimu odívali se buď v dlouhé žluté kožichy ovčí, vyšité na švech řemínky zelenými a červenými, nebo v pláště o několika límcích. Na hlavě nosívali vyšňořené cilindrové kastory, též „tchořovice“ s mašlemi po straně. Také vydrovka, nízká to čapka, byla na Blatech oblíbena. Vnitřek tchořovic byl podšit beránkem. Jako ukázku kroje tohoto uvádíme tu vyobrazení ženicha z Libořez a sedláka z Plavska.

Ženy blatácké strojily se bohatě a pestře. Kytle (sukně) mívaly do varhánků skládané, soukenné či šerkové, většinou tmavozelené, zdobené prostřed dokola květovanou stuhou, „taborkou“. Spodničkami drženy byly dole do znamenité šířky. Zástěry měly hedvábné nebo bílé vyšívané. K muzice odívala se děvčata do šněrovaček, kvě-

SELKA Z BLAT
(STAROSVATKA Z PLAVSKA).

továním, dracounem a penízky zdobených, brala si tenčice s nadýchanými rukávy a pestrými „vejkladky“ kolem krku.

Nejvýraznější a nejnádhernější částí oděvu ženského byla plena. Byly to veliké šátky bílé, nádherně vyšívané, jejichž hlavní velký cíp po zádech dolů splýval. Druhé dva cípy byly pod bradou otočeny a na temeni pak v uzel svázány (viz obraz selky). U vdaných žen vynikal zpod pleny ještě čepec, svázaný širokou „rouškou“, páskou to perlami a penízky pošitou. Přes to pokrývala hlavu ženy svatební roucha, jíž byla jako nevěsta při tak zvaném zavíjení či čepení nevěsty zahalena. — Nejpestřeji okrášlila se dívka jako nevěsta. Vrch hlavy ozdobila si korunkou pozlacenou, ve vlasech třpytily se jí skleněné jehlice, „vínek“ slavnostní ovíjel se kol hlavy, vzadu na mašli svázaný; zadní rulík pokrýval hedvábný „prostředek“ korály a zrcátky pošitý. (Viz obraz blatské nevěsty v úboru svatebním a nevěsty očepené). Bývaly venkovské svatby hlučné, když jely k oddavkám. Plné vozy družiček, stejně ustrojených jako nevěsta, mládenců, svatebčanů, a všichni vesele zpívali střídavě s muzikou, dudami, klarinetem a trubkou: „Už mou milou do kostela vezou.“ Zavíjení čili „čepení“ nevěsty konalo se o půlnoci za zvláštního obřadu a při hostině, k níž měly jen ženy přístup. Tato slav-

ŽENICH Z BLAT
(Z LIBOŘEZ).

nost nazývá se zavíječkou. — V severnější části okresu soběslavského bydlí „Kozáci“, hlavně u Zelče, kteréž krajině říkali jsme „Kozí roh“.

Kroj kozácký nebyl tak pestrý, nádherný jako blatácký; příčina toho byla jistě ta, že Kozáci poddáni byli vrchnostem chudším a cítili tudíž tíhu poddanství více než Blatáci, jejichž osady náležely městu Soběslavi, Schwarzenberkům, Vratislavům a j., kteří poddaných svých tolik netiskli. — Ženské sukně na Kozácku byly kanafasky pruhované, kabátky bez ozdob, fěrtochy mřížkované, čepce dracounem a penízky pošité, vzadu s naškrobenou holubinkou. Přes čepce zavazovaly se pleny, pouze bíle vyšité. Mužští měli na nohou „bakančata“ (polobotky) zapínací nebo šněrovací, punčochy bílé, praštěnky přiléhavé, takže by „zůstaly ve dví“, kdyby se byl Kozák sehnul. Vesta šla až ke krku, jenž býval ovázán šátkem. Přiléhavá kazajka vybíhala na zádech v malý lalůček, — „ohon, jako má koza.“ Pláště i kožichy, kratší než u Blatáků, nikdy nebyly zdobeny „tulipány“ a j. květy. Klobouky kozácké měly tvar obráceného kužele komolého jako „měřičky“.

Vzdělání lidu dle výsledku sčítání v r. 1900 jeví se takto: čísti a psáti umí 14.737 osob, jenom čísti 217 osob, ani čísti ani psáti 3232 osoby.

BLATSKÁ NEVĚSTA
VE SVATEBNÍM ÚBORU.

ovšem to jsou hlavně děti školou nepovinné. — O školství na Soběslavsku dobře je postaráno. V Soběslavi jsou 2 školy měšťanské, chlapecká doplněná 4. třídou, též ústav ku vzdělání učitelů se školou cvičnou, v okresu pak 14 škol obecných. Vzdělání učňů vede pokračovací škola v Soběslavi. — O lidové vzdělání pečuje Soběslav četnými spolky a knihovnou, spojenou s čítárnou, na venkově pak zasluhuje pochvaly vzdělávací činnost jednot hasičských.

BLATSKÁ NEVĚSTA
ZAVITÁ (OČEPENÁ).

Město

SOBĚSLAV, střediště okresu, leží v kotlině nad řekou Lužnicí při dráze cís. Frant. Josefa. Skládá se z vnitřního města, Táborského a Veselského předměstí. Ve 442 domech žije tu 3771 obyv. Výstavností svou poskytuje vzhled úpravného města jihočeského. Soběslav bývala ohrazena příkopy a zdmi, jež z části se zachovaly; věžné brány však byly zbourány v století minulém. Z budov na prvním místě vyniká gotický chrám sv. Petra a Pavla, dvojlodní, se vzácnou klenbou sklípkovou. Pravý oltář ozdoben je Brandlovým obrazem Krista na kříži. Věž kostelní, již Táboři pobořili při jednom vpádu svém do Soběslavě, vyzdvižena byla do výše nynější r. 1485 od stavitelů Beneše z Trhových Svin a Burky z Tábora. Cibulovitá báň nynější pochází z r. 1750. V jihozápadním koutě náměstí

lovství. První zmínku o Bechyni uvádí listina v r. 993, Kosmas r. 1125. Podle toho, že ve XII. stol. sídlel zde arcijahen bechyňského, nad jiné obsáhlého (7 dekanatů) arcidiakonatu, dá se dle analogie souditi, že Bechyně náležela pražskému biskupovi. V XIII. století stala se královskou — sídlem soujmenné župy. Jedna větev pánů z Benešova se psala z Bechyně (1284—1360). Jsou po ruce zprávy, že Jan Lucemburský dal ohraditi město novou zdí, silnou k severu, slabou nad Lužnicí i říčkou Stebnicí (n. Smutný potok). R. 1397 patřil bechyňský hrad Joštovi, moravskému markraběti, jenž jej r. 1406 postoupil Herbartu z Kunštátu. Roku 1410—20 seděl zde známý oblíbenec krále Václava Jindřich Lefl z Lažan, po jeho smrti — raněn byv smrtelně v bitvě u Vyšehradu pobožně skonal na Bechyni po Všech Svatých r. 1420 — syn Hyncík z Lažan, příznivec Husův. Zdá se, že z návodu Hyncíkova odbývali husité své první hromady pod širým nebem v okolí Bechyně. Aspoň hlavní taková schůze konala se pod vůdcovstvím Mikuláše z Husi na den sv. Máří Magdaleny (22. VII.) 1419 na vrchu řečeném Holý mezi vesnicemi Chrášťany a Koloměřici něco přes hodinu od města. Místo obdrželo biblické jméno „hora Tábor“, kteréž pojmenování po vzniku nynějšího Tábora z lidské paměti vymizelo. — Hyncík, stav se hejtmanem vratislavským, odřekl se husitství. Za to Prokop Veliký po udatném čtyřměsíčním odporu posádky dobyl Bechyni v listopadu r. 1428. R. 1471 získali zboží bratři Zdislav, Jan a Ladislav ze Šternberka, po nich r. 1528 Krištov ze Švamberka. Od r. 1572 až 1595 vládl panstvím Petr Vok, poslední Rožmberkovec, jenž starý hrad skoro celý přestavěl. Potvrdiv r. 1594, 15. srpna bechyňským měšťanům stará obdarování (již r. 1444 nazývají je starodávnými) prodal r. 1597 Bechyni se Zelčí p. Adamu ze Šternberka. R. 1700 jediná dcera Jana Josefa, hraběte ze Šternberka, Marie Terezie, přinesla Janu Leopoldu z Paaru Bechyni za věno. Pokněžněný rod jeho drží 5977 *ha* čítající allodní panství zdejší dosud. Nyní Karel kn. Paar. Město Bechyně má

DĚKANSKÝ KOSTEL SV. MATĚJE V BECHYNI.

obecního majetku 166 *ha*. — Uprostřed náměstí stojí ve výši 407 *m* nad hladinou (z r. 1884) kašna, proti ní děkanský kostel, původu románského; ale r. 1613 manželé Magdalena a Ondřej Holušický skrze stavitele Jana Schutze z Čes. Budějovic dali na místě staré budovy postaviti gothický, jenž r. 1740 barokovými opravami byl znešvařen. V kněžišti visí veliký obraz Sv. tří králů od Petra Brandla. Pověsil jej sem r. 1780 z kostela ve Smiřicích Jan Václav Paar. Ve svatyni si povšimneme cínové křtitelnice z ruky konváře Jana Mrkvičky (XVI. st.), věčné lampy, při venýři mramorové kropenky (počátek XVII. st.), v panské oratoři kachlí (ze XVI. století). Na děkanské budově hlásá pametní deska (z r. 1888). že v Bechyni působil knéz-buditel, výborný Čech, spisovatel František J. Sláma od roku 1841—1844.

VNITŘEK DĚKANSKÉHO KCSTELA SV. MATĚJE V BECHYNI.

Z jihovýchodního rohu náměstí přijdeme do bechyňského hradu. Procházíme starožitnou branou do nádvoří, v němž na pravo, v místech někdejších předhradních příkopů, spatříme slušnou jízdárnu, pivovar s kamennou kašnou (r. 1660) a tři bašty. Proti jízdárně zvedá staré čelo dům Hozlaurovský (XVI. st.), kdysi zimní sídlo pánů na Dobronicích, nyní kanceláře panství. V zadu za domem sýpka vysokého štítu, s kamennými ozdůbkami na oknech i dveřích, silně české tvrze připomínající. Původ sýpky sahá do XV. st. V zahradě u sýpky stával kostel sv. Ludmily, o něco dále kostelíček sv. Jiří, patrona rytířů. Není známo, kdy povstal — snad to býval původní zámecký —; prvý sv. Ludmily (vlastně obyčejná modlitebna) prý vybudoval Petr Vok Rožmberk pro české bratry. Oba rozbourali r. 1792—95. Císař Josef II. je zrušil. Zámek nynější podoby, jak již řečeno, povstal štědrostí posledního vladaře krumlovského z rodu Rožmberků. Přední část zcela nově, zadní přestavbou. V přízemí nachází se staročeská kuchyně. V prvním poschodí ve světlém korridoru (z let 1587—1590) vyobrazeny různé hony a zvířata. Tamže spatříme zbrojnici s nádherným stropem (r. 1600). Na stěnách visí obrazy českých králů a majitelů Bechyně. V „soudní síni" umístili starožitnosti, nalezené v mohylách ratajských a jinde. Za novým zámkem leží starý s bránou (XVI. st.), podle erbu

původu rožmberského. Podivíme se zbytku čtverhranné věže „Jelenici“ t. j. velikému průjezdu, v němž stojí veliké dělo, řečené dietrichstejnské (r. 1544).

Pod městem na stráni k Lužnici v malebné poloze třpytí se klášter Františkánský. Paměti jeho vypráví: Anno Domini 1490 v pátek mezi oktavou sv. Františka (8. října) byli uvedeni do města Bechyně bratří minores de observantia skrze ctihodného kněze br. Antonína z Lipčic, téhož řádu místoprovinciala v Čechách a to vůlí pánů ze Šternberka. R. 1501, 29. dubna položen základ kostela toho skrze pana Zdislava ze Šternberka a na Bechyni, příznivce a otce bratří nejhorlivějšího ...

Klášterní chrám je stavba gotická o dvou lodích s klenbou líbezného útvaru řeč. diamatora. V presbytáři nalezneme dvě staré řezby: Ukřižovaný Kristus a Panna Maria, držící na klíně Ukřižovaného, z 15. a 16. stol. Obrazy na pobočních oltářích: sv. František Serafinský, sv. Antonín, maloval Karel Škreta. Renaissanční chorové lavice, bývalé bratříny literatů mají letopočet 1711. Na křížové chodbě klášterní vedle dveří do kaple sv. Karla Boromejského zaujme naši pozornost kamenná kazatelna gotická. Ve velikém a vzdušném refektáři konventním kromě pěkného portálu nalezneme allegorické obrazy, v knihovně dva staré rukopisy (z XV. stol.), z nichž vyniká: Výklad na řeči Boží.

VCHOD DO BECHYŇSKÉHO ZÁMKU.

V městě samém až na Paškův a Burdův dům není zajímavější stavby. Za to vyniká na předměstí budova (roku 1883—87) školy keramické (renaissanční) se stálou výstavkou žákovských prací a proslulé Libušiny lázně. Již r. 1728 uznány jsou za velmi dobré s konstatováním, že pramen hází vodu arseno-lithnato-železitou. U Bechyně při silnici Opařanské založili r. 1665 hrabata Václav, Jan a Ignac Šternberkové hřbitov s kostelíčkem sv. Michala. Okolo židovského hřbitova, u něhož viděti zbytky bašt a městských zdí hradebních asi za čtvrt hodiny dojdeme do milého zákoutí lesního „na Poušti“ se starým kostelem a myslivnou. O zdejší skupině „kamenného stáda“ koluje pověst, že zkamenělo pro zločin pasákův. Znak města: Hradby stříbrné s cimbuřím, ve zdi otevřená brána s nadzdviženou mříží. Za hradbami na obou koncích dvě věže s červenými střechami — mezi nimi černý orel

s rozpjatýma křídloma, na prsou ve štítku modrého lva ve stříbrném poli nesoucí. Znak daroval městu král Vladislav r. 1511.

Za dančí oborou (obůrkou) pod vrchem Babinou rozkládá se pěkná ves Hoždany, u nich hájovna Dubový vrch, na západ Dražice s Vranovem a samotou „Zelená hospoda". V Dražicích je zámek s kaplí sv. Mikuláše. Na zdejší tvrzi seděli: Vítové, Zářečtí, Svatkovští z Dobrohoště, Lipovští (1623—1720), Pöttingové z Tamu, z Klenové, od r. 1806 rodina Paarovská. Skrze vésku Karlov na sever přistoupíme k Svatkovicům. Nedaleko osady stával farní chrám, ves a tvrz Dobrohošt (r. 1384). Od obou míst pojmenovali se vladykové Svatkovští z Dobrohoště, kteří tu hospodařili až do r. 1621. Při konfiskacích získal to zboží kníže Lobkovic k Jistebnici. R. 1637 připomíná se pustá tvrz Svatkovice. Dvůr, ovčín a myslivnu přikoupil baron Josef Bretfeld k Veselíčku.

VNITŘEK KLÁŠTERNÍHO CHRÁMU V BECHYNI.

Mezi Borovany a velikou vsí Raděticemi rozkládají se hluboké lesy v XVI. století nazývané Blata, jakož část u Babiny (hory) dosud sluje. Později pojmenovány revír nepomucký podle vésky Nepomuku s pohodnicí, nyní jim říkají ratajské a hemrovské. Nejvyšší místo v nich pod Zběšicemi nazývá se na Padělkách. Borovany a Zběšice tvořívaly jediný statek, na němž seděli drahně času Bechyňové z Lažan, stranící českobratrské jednoty. Poslední z nich Ondřej prodal rodovou državu roku 1623 opařanským Jesuitům. U Borovan nad rybníkem stojí kaple sv. Rosalie z r. 1682. Bechyně sousedí s Bojenicemi, někdy vsí kláštera milevského. V XVI. stol. ji osedli Svatkovští, roku 1610 Lipovští. Z těch Adam na Dražici daroval Bojenice pražským Jesuitům.

V Bojenicích narodil se r. 1792, 16. května kněz-buditel Frant. J. Sláma-Bojenický, spisovatel, proslulý svou obranou jazyka českého. Zemřel jako bechyňský děkan v Marianských lázních r. 1844, 5. srpna. Celé krajince vévodí svou vyšší polohou (469 *m*) městečko

BERNARDICE, stulené ku prostornému chrámu Páně sv. Martina, v němž budí pozornost pěkný poboční oltář sv. Františka Xaverského. Kolem velikého náměstí táhne se k východní straně pořadí farní budovy, škol, ostatek, kromě ještě výstavné pošty, samý domek přízemní, byty to po někdejších proletářích, kteří tu v letech 1870—80 dobře řemeslovali. Bernardice založili klášternici milevští. Ještě r. 1574 vládl zde podacím právem opat milevský, r. 1588 však již Jan Bechyně z Lažan. Ještě v XV. stol. stával v Bernardicích druhý samostatný dvorec, majetek rytířské rodiny „od Dubu“; na něm původně sídlila chudá větev rožmberská Bernard (1293), Bušek a Dobeš (— 1365) erbu růže. R. 1606 koupili pražští Jesuité od Anny Puchfelderovy zámek a půl městečka Bernardice se vsí Podolskem. V době reformační nabyli druhé části a postupně i jiných okolních statků: 1621 blízkého Kolíšova, 1623 Borovan a Bojenic, 1669 Opařan, 1691 Dobronic. R. 1773 připadly Bernardice studijnímu fondu, od něho r. 1823 veřejnou licitací Karlu knížeti Paarovi k Bechyni. Znak Bernardic se vypisuje takto: Městské hradby stříbrné řídkého cimbuří se 4 otevřenými branami, v nichž visí nadzdvižené mříže. Za hradbami též 4 věže, v každé okno a pod oknem lev, 1. a 3. modré barvy ve zlatém poli hledí k levé, 2. a 4. zlaté barvy v modrém poli ku pravé straně.

NÁHROBKY NĚKDEJŠÍCH DRŽITELŮ V KLÁŠTERNÍM CHRÁMU BECHYŇSKÉM.

Po císařské silnici na východ příjemnou lesnatou krajinou, v níž na levo leží Ráb a Popovec, dojdeme za hodinku k Srlínu při potoku Smutné, někdy tvrzi s dosud znatelným městištěm. Ze Srlínu pocházel soujmenný rod, z něhož v dobách husitských smutně proslul panoše Péša srlinský. R. 1477 Rynart od Dubu držev Srlín ku dvorci bernardickému, prodal majetek celý Burianovi z Lažan na Borovanech. R. 1575 koupil část Srlína od královské Koruny Krištof ze Švamberka, r. 1578 celý Srlín Jan Hozlauer k Dobronici. Jaroslav Hozlauer obdržel sice r. 1623 pardon, ale r. 1636 ujala zboží král. komora, od ní později

Ferdinand Prugger z Grünburku. Nedaleko u Srlína leží ves Staré Sedlo, kde prý na vrchu „Strážníku" někdy stál hrad, však dle pravdy staroslovanská hlídka, kde se zapaloval poplašný oheň.

Okres končí Opařanskem. Opořany (vlastně od slova opar — Opařany) ves 118 čís. se 1417 ob. čes. náležela od pradávna k Bechyni jakožto středisku statků pražského biskupa, až do válek husitských. Po těch nabylo statku město Tábor. Po konfiskaci r. 1547 prodal je král Ferdinand Vítovi ze Rzavé na Stadlci, vnuk jeho Jan roku 1594 Chrtům z Dlouhé vsi, od nichž r. 1623 přešly na Jana Vite z Lilienthalu a r. 1628 na Hozlauery. K Opařanům patřila tvrz místní a v Podboří vsi Držkajov, Přeštěnice, Zalší se Skrejchovem. R. 1656 koupila Opařany hraběnka Františka Slavatova, která r. 1667 postoupila zboží trhem Jesuitům Jindřicho-hradeckým. Po nich r. 1773 ujal je studijní fond, r. 1825 kníže Paar.

Hraběnka Slavatova, rozbořivši r. 1657 schátralou tvrz opařanskou, postavila na získaném prostoru kostelík sv. Františka Xaverského. Jesuité svatyni zrušili a roku 1732 postavili od základů zcela nový ňynější pěkný byzantinský chrám s residencí, které lid říkal zámek, budovu rozsáhlou, dvoupatrovou, v níž nyní je filiálka zemského ústavu pro choromyslné. Panství opařanské čítá 2663 *ha*. Pod horou Chlumem (534 *m*) v údolíčku ukrývá se Podboří s blízkým mlýnem avískou na Hanově s kaplí sv. Františka. Podboří s tvrzí náleželo k Přiběničkám, r. 1459 Matěji z Dubče, 1533 Černínům, 1558 Bechyním z Lažan, 1575 Těmínům z Těmic, 1579 Vchynským na Vítanovicích, 1593 Čábelickým ze Soutic, r. 1638 Hozlauerům na Olší a Novém dvoře.

Fr. Teplý.

U KOSTELA SV. MICHALA
V BECHYNI.

XXX. OKRES MILEVSKÝ.

Sledujíce hranici Milevsko-Bechyňskou západně od Borovského potoka, shledali jsme, že se tato dělí severozápadně od Bernardic nedaleko jednoty Soudný: okresní Bechyňská zaměřuje k východu, vlastní politická hranice Milevská k západu k potoku Jetětickému, jejž sleduje pak na jihozápad až k ústí jeho do Vltavy. Odtud až po Těchnice v trati téměř 35 *km* tvoří hranici tok Vltavský, jehož koryto má tu směr od jihovýchodu k severozápadu. Od Těchnic po oblouku k severu vypnutém, jímž při ústí Hrachovky ještě jednou dotkne se vod vltavských, vrací se již hranice k jihovýchodu k Lašovicům, Předbořicům a k Malé Chýšce, u níž zaměří ještě více k jihu ke Stříteži a Radhošti, kde sejde se s hranicí Táborskou. Po silném oblouku u Olší k východu vypjatém obrátí se u Nového Dvora k jihozápadu, jakožto společná hranice Milevsko-Bechyňská, v kterémžto směru dostihne pak podél Skrýchova, Podboře, Zběšiček, Popovce a Biliny opět jednoty Soudný.

Mimo uvedené Táborsko ve východě, Bechyňsko v jihu, stýká se tato hranice v jihozápadě s Píseckem, v západě Mirovickem, severu Selčanskem a v severovýchodě s okresem Sedleckým. Délka její obnáší 120 *km*; při ploše okresu 377·78 *km*^{2} činí tu vývoj její 1·74 : 1.

Okres Milevský honosí se velmi pěkně vyvinutou sítí vodní, ač životní význam má proň z celé řady těchto jinak malých toků toliko mocná tu již vodní dráha Vltavy, jíž se okres téměř celou svou západní hranicí dotýká; délka její v okrese obnáší 33·2 *km*. Značnou závadou plnému využitkování vodní dráhy této je neupravenost jejího koryta; toto vroubeno jsouc s obou stran vysokými, příkrými stráněmi a skalami je dosud pro četné proudy, slapy a peřeje (Přerostlý, Sohořské kroucení, Masopust, Baba, Jelen, u Zbořených, u Piřinků, pod Lavičkou a j. v.) volné plavbě dosti nebezpečno. Přítoky z okresu přijímá tu ovšem Vltava toliko s pravé strany, z nichž jako větší možno uvésti: pohraniční Jetětický potok (2·9), Hrejkovický, z rybníka Zdiru u Vepic, ústící u Červené (17·6, s přítoky 22·9), Sobědražský (6·9), Žebrákovský (Dalejský) od Lašovic (7·0, s potokem od Čapkovy myslivny 9·2), Voltířovský (s přítokem 4·0), Křesinský od Kamenice (3·5), Hrachovku od Klučenic (4·7) a Jahodný od Kosobud (4·5). Délka všech toků přímo k Vltavě náležejících obnáší i s touto 100·3 *km*; mimo to z téhož úvodí vyvěrají tu přítoky Břiny: Předbořický (4·8) a Petrovický potok (4·5), s nimiž přímá síť Vltavská činí 109·6 *km*. Milevský okres náleží však značnou částí své plochy také povodí Lužnice, an největší přítok této v Bechyňsku do ní se vlévající, Smutná, sbírá tu své prameny. Úhrnná délka této

v okrese i s přítoky jejími: Vlksickým (z rybníků pod Tetourovou Lhotou, 3·9), Milevským (též Branžovickým a Hrůzou zvaným, od Ratibořе, ústícím u Hanova; 17·0, s Rohosovským, Držkrajovským, Lišnickým a j. 47·9 *km*), Cedronem a j. v. obnáší 78·1 *km*. Mimo to má tu své vrchoviště i p. Borovský (Jalový, 4·6) a vých. cíp okresu protéká p. Voltyňský (3·9), takže veškerá vodní síť Lužnická vykazuje 86·6 *km* a okresu vůbec 196·2 *km* čili 0·52 *km* na každý km^2 plochy.

Náležeje ku dvěma velikým úvodím, Vltavskému svým západem a Lužnickému východem, má okres Milevský, jehož geologickým základem vyjímaje malý rulový pruh v jihu je žula, podobu vzhledem na celkový tvar své půdy střechovitou. Hranu střechy představuje tu rozvodní linie obou hlavních toků, od níž se jakožto nejvyšší polohy kraj k západu a východu sklání. Linie tato vstupuje na půdu okresu východně nad Jetěticemi a postupuje jím téměř od jihu na sever přes Oboru (569 *m*), Zvíkov (540 *m*, západně od Milevska), Jenšovický vrch (556 *m*), Klisinský (603 *m*) a Nalesský (663 *m*), tudíž s tendencí od jihu na sever stoupající; ještě téměř při samé hranici, ač již ne v okresu, dosahuje v Kozlovském vrchu 703 *m*.

Sklon půdy není oběma směry od této linie stejný; kdežto v západě klesá ona při korytu Vltavském až pod 300 *m*, svažuje do údolí Lužnice sotva pod 450 *m*. Celkový ráz její je však více hornatý než kopčitý. Při žulovém svém základu má půda dosti jílu a hlíny (až 32%). Na lesy připadá tu z ní poměrně méně než v Bechyňsku, toliko 29·3% (z toho vlastní 41 velkostatků na 4800 *ha*). Z orné půdy (51·7%) zužitkovává se průměrně na žito, ječmen a oves 56% rozlohy, brambory 18%, na pšenici však sotva 7%. I v tom je patrna méně příznivá poloha okresu.

Větší nadmořská výška uplatňuje se ovšem i v celkovém snížení průměrné roční teploty (7°C až 7·5°C) a větším množstvím srážek (700*mm*), na druhé straně pak, jak bylo již při Bechyňsku vzpomenuto, zvýšením zdravotní úrovně kraje, zde tím více, že okres je vůbec bez průmyslu.

Tato okolnost, nedostatek průmyslového ruchu, má však na druhé straně opět nepříznivý vliv, a to na poměry demografické. Připadá tu sice ještě průměrně na 1 km^2 plochy 63 obyvatel proti 61 obyv. v Bechyňsku, za to však zde již vysloveně obyvatelstva ubývá. Kdežto r. 1890 čítáno tu 24.704, se Skrýchovem později připojeným 24.946, napočteno r. 1900 toliko 23.809 obyv., o 1137 t. j. o 4·6% méně. Úbytek ten, na němž účastní se se 130 obyvately i hlavní místo okresu, je tak všeobecný, že z 58 místních obcí (1 město, 1 městys) 43 t. j. 74% všech jej vykazuje!

Transversální dráha, která probíhá okresem, nemá tu takového významu, aby mohla podnítiti život průmyslový, a vodní dráha Vltavy,

jediná k tomu způsobilá jakožto laciná síla hnací i dopravní, odstrašuje opět svojí neupraveností. A tak okres, ač leží téměř ve středu země, dobře může se i po stránce hospodářské počítati k zapadlému našemu Českomoravsku, zapadlému však spíše nečinností lidí než nepřízni přírody, která jen v malebném údolí vltavském rozhodila štědrou rukou svojí tolik krás a půvabů, nanesla tolik jásavých barev života, že na ni věru stěžovati sobě nemožno.

Školství v okresu: měšťanské školy nalézáme jen v Milevsku (chlapecká i dívčí), obecné v 25 místech čítají úhrnem 63 tříd (3 pětitřídní, 2 čtyřtřídní), tudíž jedna na 378 obyvatel a 6 *km*² plochy (v Bechyňsku na 335 obyv. a 5·5 *km*²).

Jak vylíčeno již, má terrain okresu dvojí ráz. Od silnice Žďákovsko-Voltyňské na jih prostupují mírnými návršími zvlněnou rovinu hluboké lesy najmě při pravém břehu Vltavy, jež od Podolska až k Těchnicům slouží za hraniční čáru, na sever však zdvihá se půda na příkrou pahorkatinu, končící pohořím Chýšecko-Petrovickým. Dolejší a úrodnější část okresu začíná na východě městečkem

SEPEKOVEM, proslulým místem poutním. Má 175 čísel s 1027 obyv. V Sepekově od pradávna stával hrad, na němž seděla větev Vítků z Prčice, potomní Rožmberci. V letech 1220—1277 připomíná se Vítek ze Sepekova, patrně otec a syn, erbu růže. Na Budivoji ze Sepekova, jenž přesídlil na Skalici (u Soběslavi), odkudž se nadále psal, neznámým způsobem získal Sepekov biskup pražský Tobiáš (1279-1290), jehož nástupce Jan IV. (1301—1343) zboží toho (město Sepekov, Skalici a půl vsi Radětic u Bechyně) obhájil soudem proti Hynkovi z Lichtenburka, jenž dokazoval, že je zdědil po svém tchánu Záviši z Falkenštejna. R. 1307 vyměnil biskup za Sepekov s vesnicemi hrad Křivsoudov a Herálec od Jindřicha z Rožmberka. Náleželo tudíž městečko opět k rozsáhlým državám rožmberským a když vladaři r. 1432 nabyli i zboží kláštera milevského, podržel Sepekov od té doby s Milevskem stejnou vrchnost. Za Rožmberků spravovali statek purkrabí z Přibenic, po jich zkáze hospodáři (hejtmani) v místě. Odtud pocházel proslulý mistr Petr ze Sepekova, učitel vysokých škol pražských (1410—1434).

Starý kostel sv. Mikuláše (r. 1350 farní) byl r. 1788 zavřen a prodán za obydlí. Dosud sličná gotika volá, aby budova odevzdána byla původní službě. Nad městečkem na protějším vršku stojí nynější chrám P. Marie s farou. Někdy tu bývala kaple. Tu r. 1730 zbořili a vystavěli novou, svatohorské basilice velmi podobnou svatyni, do níž r. 1733 přenesli starobylou sochu P. Marie, řečené Sepekovské. Kanovník kláštera strahovského Liard Nosecký, dobrý malíř, kostel vymaloval. V l. 1761—67 zřízena kolem budovy zděná ohrada s klenutým loubím, která má ve svých čtyřech úhlech po kapli (sv. Linharta, Augustina,

Jana Nep. a Norberta). Pod horou Bečoves (586 *m*) leží veliká ves Božetice s pěknou dvoutřídní školou. Božetice náležely ku klášteru milevskému podle gruntovní knihy benešovské; r. 1589 žil tu rod Viléma Lužanského z Lužné. Proti potoku Smutnému mezi Radihoští (Radhost) a Mlčkovem pod vrchem Dobřemělickým (589 *m*), nad něž z leva se vytyčuje hora Strašák (610 *m*), bělá se vesnička Vlksice. Na někdejší tvrzi, nyní špýcharu, vládl rod rytířů z Vlksic, jimž kromě dvorce (nyní ves) Vratišova náležela véska Volevеč s tvrzí, nyní úplně zaniklá. R. 1497 seděli na Vlksicích Tetaurové. R. 1546 drželi v okolí kromě uvedeného ještě: Lhotu řeč. Tetaurovu ves a tvrz, Klokočov tvrz, a Bohuslav Tetaur koupil po Arnoštovi Smrčkovi z Mnichu r. 1548 Dobřemělice ves s tvrzí. R. 1572 vešly Vlksice v držení Těmínů, po nich Mičanům, na kterémžto rodu s Dorotou, dcerou Janovou, vyženil je Přech Hodějovský na Milevště. Při konfiskacích r. 1622—3 přišel statek k rozdělení různým rodům. R. 1687 koupili klášterníci milevští jeden, r. 1689 druhý díl, čímž zboží zapadlo do panství milevského. Nedaleko Vlksic leží dvůr Toskánka (panství nadějkovské) proti němu Přestěnice se školou. Část Přestěnic (5 lánů) patřila od pradávna klášterníkům milevským, ostatek Rožmberkům k Sepekovu. Nejstarší osadou v těchto končinách bude s Modlíkovem Držkrajov, ves již v XIII. stol. připomínaná. Ze Sepekova přes milevský potůček, nechavše na pravo pod vrškem Planinou dědinu Lišnici se školou, skrze Zálší kolem hory Sádské (513 *m*) na Křižanov, nebo zacházkou kolem dědinky Rábu — nedaleko leží Zběsičky, veska s dvorem (147 *ha*), někdy svobodnickým statečkem — skrze Jestřebice přijdeme do útulného Veselíčka, kdež uprostřed parku stojí moderní zámek s poplužím (244 *ha*). Veselíčko, též Veselí bechyňské jmenované, náleželo původně rodu z Lomnice, později Šternberkům na Bechyni. Od r. 1635, kdy nabyl ho Alexandr z Günterthalu († 1658), vystřídala se zde řada majitelů, z nichž za naší paměti baron Nádherný prodal velkostatek Ferdinandu Přibylovi a J. Horákovi. Na Veselíčku vymřel rod Chlumčanských z Přestavlk Vojtěchem, c. k. plukovníkem, r. 1820. Z někdejší kapličky zámecké vystavěla r. 1851 náboženská matice pěkný, nynější chrám sv. Anny, od r. 1857 farní s vesnicemi: Veselíčkem, Bilinou, Křížanovem, Stehlovicemi a Branicemi, kterážto poslední nabyla stanicí dráhy transversální pro krajinku značné důležitosti. Mezi ní a vsí Okrouhlou rozkládají se veliké rybníky panství milevského: Libeňák a Ostrov, výše rukavečský.

Od stanice Veselíčka velikým obloukem kolem Stehlovic a Jetětic, ležících na úpatí Obory (569 *m*) v rukavečském revíru proti Křenskému a Císařskému lesu u Podolí, běží železniční trať ku proslulému mostu přes Vltavu „na Červené“, skoro 80 *m* nad hladinou

řeky, nejvyššímu v celé říši. S něho na pravém břehu řeky zakmitne se farní osada Červená s chrámem sv. Bartoloměje. Staré listiny uvádí ji pode jménem Rufa ecclesia. Sem patří: Vusí, za lesem Braníkem při hoře Chmeláku (448 *m*), Kučeř se školou a mnohými samotami a na potůčku Hrejkovickém u lesa řeč. Buben pěkně položená ves Květov s kostelíčkem sv. Jana Křtitele ze XVI. st. V této krajince při řece leží Podhradí s malebnými zříceninami Zvíkova (okres Písecký), výše Jekovice, Sobědráž, Velká, Osek, na východ Rukaveč. Hornatá část okresu začíná hned u Milevska.

STARÁ ZVONICE PŘI KLÁŠTERNÍM CHRÁMU SV. AEGIDA V MILEVSKU.

MILEVSKO (Milena, Milovicium) město a sídlo okresního hejtmanství čítá 419 čísel s 2693 ob. Dělí se na dvě části: město a klášter či zámecký okršlek. U města stávala tvrz rodu z Milevska. R. 1184 pan Jiří z Milevska založil při svém sídle premonstrátský klášter, jehož prvním opatem se stal Jarloch (Gerlacus). Časem vzrostl klášter na mohutnou, rybníky a močály dobře zpevněnou, příkopy a baštami obehnanou pevnost, která po zániku rodu zakladatelova převzala vůdčí roli v celém okolí. Milevští opatové, kteří se psali také z Týnice, jakž původně osada v místech kláštera slula, kolonisováním krajiny, obezřetným hospodařením domohli se značného bohatství i vlivu, jsouce podacími pány neméně než 12 far sousedních a více jiných vzdálenějších. Vystavěli krásný klášterní chrám sv. Aegida, druhý Navštívení P. Marie, budovy to, jimž nádherou, vkusem i úpravou v těch dobách vyrovnati se nemohla žádná jiná svatyně na českém jihu.

Po dobytí Přibenic ztratil řád hotové jmění i — Milevsko. Král Zikmund dal klášterní statky do zástavy pánům ze Švamberka. R. 1581 ujali je Hodějovští z Hodějova, kterým byly r. 1622 konfiskovány. Strahovský opat Kašpar Questenberk vymohl si na císaři Ferdinandovi r. 1623, 23. ledna v Řezně restituční edikt, mocí jehož klášter Strahovský nabyl kláštera i panství. Než všecko „zelo chudobou, bídou a lidským pláčem“, poněvadž město při obléhání Zvíkova (r. 1621 — 22) od vojska utrpělo nenahraditelné škody. Ještě r. 1670 teskní klášterní písař v urbáři: ... dříve až 18 šlechtických rodin zde přebývalo a všechna obecní břemena snášelo ... nyní stojí Milevsko zcela pusté a není tu tří — čtyř měšťanův, kteří by svého

DĚKANSTVÍ S CHRÁMEM NAVŠTÍVENÍ P. MARIE V MILEVSKU.

chleba do nového měli, tím méně vlastní dobytek drželi. Jindy bývalo 137 osedlých, nyní jich není více než 45 a nejlepší domy stojí — poustkou ... Strahováci měli tu kruté začátky a to tím více, že ze závisti okolní šlechtici měšťany proti opatům štvali — leč všecko vzalo na se přátelský ráz, při vlídné vládě okřálo město, klášter i poddaní tak, že v l. 1780—90 „na panství milevském panoval dobrý řád i blahobyt.“ V městě pozoruhodny jsou budovy: radnice, záložna a chrám sv. Bartoloměje ze XVI. stol. Na cestě ku dvoru Staňkovu v příkopě stojí starožitný kříž cyrillo-methodějský.

Z Milevska vybíhá do hořejší části okresu několik dobrých silnic. Po úpatí Netušila (531 *m*), s nímž Zvíkov (540 *m*) tvoří městu ochranné pohoříčko proti západu, vedle korunského rybníka, proti němuž též k západu z lesa bělá se u Přeborova zámeček, kdysi ves a tvrz Jen-

šovice, stoupáme ku Zbyslavi, Osletínu a Blehovu. Na pravo zůstane Týnec, v levo Zboř s dvorcem, Hněvanice, Branišovice a Zaluží. V divoké a hornaté krajince leží Rohozov a Střítěž. Střítěž se Zalužím tvořívaly samostatný statek, jejž v XVI. st. držel rod Vrchotických z Loutkova, po nich Buzičtí z Buzic, kteří měli ve Střítěži slušnou tvrz. Také v sousední Lhotě řeč. Tetaurově při nemalém popluží stávala tvrz Tetaurů z Tetova, od nichž kolem r. 1568 Diviš Doudlebský to zboží přikoupil k Chýšce. Chýše či Chýška malá, nejvýš položená osada (673 *m*) má v 68 č. 444 ob. Starožitný, nyní slíčně uvnitř opravený, farní chrám sv. Prokopa ukazuje svým románským slohem i patrociniem na původ z první polovice XIII. stol. tedy z doby, kdy Prokop, první opat sázavského kostela, byl za svatého vyhlášen (1204) a rok na to patronem země české jmenován,

NÁMĚSTÍ S CHRÁMEM SV. BARTOLOMĚJE V MILEVSKU.

načež k jeho poctě počali Čechové stavěti kostely. Založili jej páni z Rožmberka, kteří ze Sepekova od nepamětných dob hospodařili na Chýšce „na krásné lesy přebohaté" až do r. 1480, kdy ji prodali rodu Doudlebských z Doudleb. Z těch Jindřich, vystavěv při kostele kapli Nejsv. Trojice Boží pro svůj pohřeb (1610), odevzdal r. 1613 celé jmění na milosrdné skutky k ruce obce města Písku. Píseckým Chýšku konfiskovali r. 1622 pro Jana de Greyzaga na Neústupově. Od té doby až na naše časy vyměnilo se zde 22 majitelů. Obtížná chýšecká duchovní správa vztahuje se na 21 dědin a vesnic, z nichž k okresu milevskému náleží: v útulném údolíčku ležící Čičovice, Dobřemělice, Hrachov, Klokočov (kdysi tvrz), Lhota, Nová ves, Rohozov Střítěž a Zaluží. Asi za hodinku na západ přijdeme z Chýšky do větší vesnice (43 č. 303 ob.) Ratiboře a Ratibořic, které s Pore-

šínem, Nálesím přísluší farností do nově upravené fary Obdenic, dříve Petrovic, pražské diecese.

Druhá silnice z Milevska dělí se od chýšecké u Přeborova, vedouc skrze vesky Březí a Kojetín dále k Petrovicům a Krásné hoře, krajinou kopcovitou a jednotvárnou, leč s tučnými pastvisky, na nichž vykrmuje se pěkný druh hovězího dobytka, známého pode jménem „chýšecký nebo petrovický" chov. K této oblasti počítati dlužno celý kraj od Chýšky na západ až ku Vltavě, území, které naplňují farní osady: Kovářov, Kostelec n/Vltavou a Lašovice. Kovářov (540 *m* n. hl., 63 č. 454 ob.) s kostelem Všech Svatých byl od pradávna sídlem vladyk z Kovářova, kteří ve stavu rytířském se psali Brusové z Kovářova. Příbuzné jejich „Brúmové z Chotěřiny a Kraselovští z Kraselova" uvádí kostelní listiny jako dobrodince zdejšího chrámu, jehož podací v jedné části náleželo milevskému opatovi. R. 1497 zakoupili se na Kovářově erbovní strýci Jan Orel a Jan Hruška z Trkova, kteřížto poslední vládli zde ještě r. 1580. Na sklonku XVI. dostala se tvrz se vším příslušenstvím skrze Švamberky k Orlíku. K pozdějším dějům osady druží se smutná upomínka na r. 1771. V čas velikého hladu na farnosti zdejší pomřelo do konce prosince z 3096 duší 2180 hlav, číslice stav smutného blahobytu selského lidu příšerně vyličující. Kolem Kovářova rozesety vesky a vesnice: Březí, Dobrošov, Hostín, Pechova Lhota, Radvánov, Vepice, východiště rodu z Vepic, Vesec se zámečkem Slavaňovem, Zaluží, Řenkov, Klisinec, Radešín, Zahrádka, Předbořice a Choteřina. Zahrádka sluje Mladotova, podle rodiny Mladotů ze Solopisk, kteří na velkostatku (328 *ha*) dlouho hospodařili. Nyní náleží Čestmíru Langovi. V Předbořicích nalezneme starý kostelíček sv. apoštolů Filipa a Jakuba, který postavili rytíři Buzkové z Předbořic. Nejzajímavější minulost připnula se na Choteřinu (Kotejřinu), vesku o 17 číslech s 126 obyv. Zde stávala pěkná tvrz, na níž od r. 1474 zasedl rod Hodějovských z Hodějova. Tady narodil se r. 1496 syn Rousa a Anny z Drachkova své doby nejznamenitější Čech a mecenáš české literatury, ušlechtilý Jan Hodějovský, místosudí království († 1566), jenž „v Chotayřině tvrzi, k níž sluší dvůr poplužní s poplužím, ves tudíž, dvory kmetcí s rybníky, jmenovitě Slavoňovským a Hořejším a tím na vsi Chotayřinské s sádkami a haltéři" shromažďoval známou družinu literátů-humanistův. Jeden z nich učený mistr Matouš Volín, dosáhnuv přímluvou pana Hodějovského r. 1542 nobilisace, zvolil si přídomek „z Choteřiny" (a Choterina). Na úštěpačné poznámky, proč zvolil český predikát, napsal Volín, že se mu německý nelíbil proto, poněvadž „jsem zrozen z otce Čecha". Pro mnohé rozepře se sousedy prodal Jan z Hodějova r. 1542 Choteřinu Dorotě ze Šmolova, rozené Hruškovně z Trkova.

Nejsevernější část okresu zaujímá osada lašovická: Lašovky, Zahořany, Chrást, Lhota Koubalova, Milešov (se školou), Žlučín, Žebrákov. Lašovice původně Hlazovice, Hlašovice, s kostelem Navštívení P. Marie, jenž se připomíná již ve XIV. st., ves o 15 č. s 103 ob., někdy tvrz, náležela králům českým, kteří faru nadali „dvorem záduší lašovického, jež spravovali kostelníci", r. 1547 Martin Mareš, člověk svobodný. Ku tvrzi měli právo kolem r. 1400 kanovníci kostela pražského, později patřila rodu, jenž se psal „z Lašovic", v polovici XVI. st. rodu Nahorubských z Nahorub. R. 1589 vedle Nahorubských hospodařil tu i Burian Zachvastký ze Zachvaštan, ačkoli od r. 1575 p. Krištof ze Švamberka provozoval na L. právo podací „i s tím platem, který se připlácí z Kosobud". Krajina mezi hrady Orlíkem a Zvíkovem slula Újezd vltavský a příslušela komoře českých králův. Polovici jeho na pravém břehu Vltavy obdržel v nepovědomé době klášter břevnovský řádu sv. Benedikta, založený r. 993. Klášterníci založili při úpatí Zeleného lesa (457 *m*) na značně vystouplém návrší farní kostel s obranou tvrzí, pak ovšem i ves dle kostela Kostelec (nyní n/Vltavou) nazývanou. Jdou zprávy, že v Kostelci existovalo proboštství. k němuž do duchovní správy dosazováni kněží břevnovští. Starožitná svatyně Narození blahoslavené Panny Marie byla r. 1350 farní, od r. 1622 filiální ke Kovářovu. Věž postavena r. 1763. Podle sídla přezvali mniši újezd vltavský kosteleckým. V urbáři z r. 1404 čteme, že sem náležely dědiny: Slavňov, Radvánov, Zábrodí, Zahrádka, Hradiště, Předíčko, Žebrákov, Ickovice. Když r. 1420 husité Břevnov zkazili, přešlo zboží kostelecké jako zástava do světské moci, trvale ale až r. 1534, kdy klášter břevnovský prodal kromě všech uvedených vesnic újezdu ještě také Krsice a Zletovice bratřím ze Švamberka, kteří je spojili navždy s Orlíkem. V Kostelci „u Slouků" narodil se universitní professor a bibliotekář musejní Dr. Č. Zíbrt.

Na Kostelecku, Lašovicku a Kovářovsku mluví lid nejčistší, všech germanismů prostou češtinou.

Fr. Teplý.

XXXI. OKRES MLADOVOŽICKÝ.

Mladovožický okres, politicky k hejtmanství Táborskému přičleněný, rozkládá se mezi 49° 27′ a 49° 37′ severní šířky a mezi 32° 16′ a 32° 37′ 30″ východní délky Ferrské. Nejvýchodnější bod nálézá se severovýchodně od Holejšova za jednotou Pohodný, nejzápadnějším je vrch Dobřec (607 *m*); nejsevernější v lese Víšetickém, nejjižnější pak v Soudním lese jihozápadně od Domamysle. Hranicí svojí přimyká se

okres, měřicí 267·94 *km*², v západě k okresu Sedleckému, v severu k Voticům a Vlašími, ve východě k Pacovu a v jihu k Táborsku.

Tři veliké řeky naše sbírají tu svými přítoky vody: Vltava, Lužnice a Sázava. Úvodí prvých dvou je však nepatrné: k Vltavě náležející M a s t n í k, pramení v rybníku Stupčickém, má v okrese toliko 1·8 *km* délky, C h o t o v i n s k ý potok, u Hoštic vyvěrající a k Lužnici na jih se beroucí, měří tu 4 *km*. Je tedy Mladovožicko vlastně cele Posázavím a to jednoho z mocnějších přítoků Sázavy, říčky B l á n i c e. Tato vyvěrá v Domamyšlském lese jihovýchodně od Blaničky, béře se zprva na severozápad k Pohnání, u něhož obrací na sever až severovýchod k Mladé Vožici a Kamberku, pod nímž, as v polovici trati mezi Kamberkem a sousedními Louňovicemi, opouští po toku 23·2 *km* okres. Pravé přítoky Blánice jsou: dvojručej od Rodné (1·6), M o s t e c k ý potůček (1), potok od Lomné Krchovy (1), N a h o ř a n s k ý potok ústící u Mladé Vožice (6), B ě l e č s k ý potok (3·6), J a l o v e č s k ý (2·6), V i l i c k ý (2·6), H r n č í ř o v s k ý ze severovýchodního svahu Hůrky (6·4) a struha u Kamberka (1); D a m ě n i c k ý potok, zde pramenící, vlévá se mimo okres (2·9). Úhrnem pravé přítoky 28·7 *km*. Z leva vlévají se do Blánice: H l a s i v s k ý potok (3·4), Z h o ř s k ý, sbírající vody co L u č n í potok nad Petrovicemi (8·6) a vnímající z leva potok od Zhoře (0·9), S t u p s k ý potok z rybníka Neustupovského, vstupuje do okresu nad Vrcholtovicemi, protéká jím od severozápadu k jihovýchodu a ústí po toku 8 *km* u Šebířova, napájeje se z leva u Vitanovic potokem S k a l i c k ý m (2·5) z Táborska. Úhrn levých přítoků Blánice činí 24·5 *km*, tudíž celá její vodní síť 76·4 *km*. V jihovýchodě okresu sbírá své vody na samých hranicích téměř, v Domamyšlském lese proti pramenisku Blánice, mocný přítok Želivky T r n a v a, zde pode jménem potoka V o d i c k é h o (v okresu 6·2) s rodnými prameny: N o v o m l ý n s k ý m (od Bradáčova, ústí u Staňkova mlýna; v okresu 5·8, s přítoky 13·8) a T ě c h o b u z s k ý potok z východního svahu Holých vrchů nad Smilovými horami (v okrese 4·5, s přítoky 14·3). Celková síť vodní v okrese vykazuje 116·5 *km*, to jest při ploše jeho 267·94 *km*² 0·43 *km* délky na 1 *km*² plochy (v Sedlecku 0·44 *km*).

V ohledu orografickém představuje okres Vožický, odpočteme-li v jihozápadě povodí Chotovinského potoka a v západě povodí Mastníku, typicky vyvinutou jednotnou kotlinu se všech stran věncem hor a vrchů uzavřenou, jen s mírným celkovým sklonem od jihu na sever podél Blánice a to vlastně ještě takřka při samém toku jejím (most pod Vožicí 417 *m*, hladina Šebířovského rybníka 405, ústí Vilického potoka 397 *m*). Západní hranici lemují hory Milčínské směrem od jihu na sever a průměrné výšky 650 *m* (Šibeničný vrch nad Zahořím 658, Kalvarie nad Milčínem 698, Babí Hora 695, Vrata 712 *m*), které se jižně od Milčína dělí ve dvě větve: západní na Stupčice (Hladiny

628 *m*) a východní, značně již nižší, na Hlasivo postupující (Farský les 603, Karlovka 611, Maleninský vrch 563 *m*). Od Maleninského vrchu se kraj opět výší a dostupuje nad Pohnáním více jak 700 *m*. Severní odnož těchto vrchů, lemující odtud východní hranici okresu, táhlý hřbet Smilohorský, rovnoběžný s protilehlým pohořím Milčínským a k západu značně příkrý, dosahuje rovněž bezmála 700 *m*, tak Holé vrchy 659, Hůrka 686, Křísnický vrch 688 *m*. Severní lem kotliny je, jak zmíněno, nižší, přece však nalézáme i tu značnější výšky: Cikán, severozápadně od Křísnického vrchu, 608 *m*, Pravětelný vrch 548, Hrnčířská skála 520, Vinná hora 544 *m*.

Nalézajíc takto v severu méně ochrany proti studeným větrům a jsouc naproti tomu v jihu, východě i západě uzavřena vlivu větrů teplých (zimních západních), jeví se krajina zdejší méně výhodně klimaticky položenou.

To zřejmo opět i v způsobu hospodářství. Proti žulovému základu v sousedním Sedlecku má nad to veskrze rulový kraj zdejší, druhdy četnými nalezišti kovů bohatý, lehčí i písčitější půdu. Z veškeré orné plochy toliko 3·2% připadá na setbu pšenice (v Sedlecku nalezli jsme 12·1%), za to však žito a oves zabírají zde samy 56% veškeré orné půdy. Lesů není mnoho, sotva 20% plochy; z 54·15 km^2 této připadá však celých 40 km^2 na malé, nesouvislé dílce.

Ani Vožicko, majíc v celku tytéž poměry jako Sedlecký okres, to jest postrádajíc úplně dráhy — vyjímaje nejkrajnější jihozápadní cíp, protnutý při samé hranici tratí Františkovou — a tudíž také možnosti založení a rozmachu průmyslového ruchu, nemůže se ubrániti úbytku svého obyvatelstva, jemuž propadají i obě města, Mladá Vožice a Milčín (Mladá Vožice r. 1890 čítala 2157, r. 1900 jenom 1948, úbytek 209 obyv. to jest 9·7%; Milčín r. 1890 vykázal 1601, r. 1900 pak 1492, úbytek 109 = 7%). Celková ztráta v deseti letech nedosahuje sice oné v okresu Sedleckém, přece však je dosti značná, an počet obyvatel klesl tu z 19330 r. 1890 na 18475 r. 1900, tedy o 855 to jest o 4·4%. Spočívá-li však úbytek tento v nedostatku vhodných podmínek pro založení a rozvoj průmyslu, any dopravní prostředky scházejí, bude snad dosavadní stav brzo změněn, až získá okres spojení s drahou Františkovou a to hned ve dvou směrech, na západ a na jih, projektovanými tratěmi z Vožice do Jistebnice a z Vožice do Tábora a v opačném směru na Kamberk, s připojením odtud na Vlašim.

Měšťanská škola a to chlapecká je v okresu jediná ve Vožici. Obecné školy čítají úhrnem 47 tříd, to jest jedna třída na 5·7 km^2 a na 393 obyvatel, poměr to neprávě nejutěšenější.

Kráčíme-li po císařské silnici od Votic k Táboru, vystupujeme lesnatým Opalím až k vésce Oldřichovsi, při níž na levé straně vypíná se nejvyšší bod pohoříčka voticko-milčínského tak řeč. Vrata (718 *m*)

s pěknou vyhlídkou přes Vlašim, Blaník až k Polabí. Od Oldřichovse pěšinou skrze les Prášily přijdeme na malou planinku ozdobenou uprostřed starou kaplí. Na tom místě svedl r. 1420 Žižka bitvu s pány, jež přemohl, použiv ponejprve dřevěných, obručemi spevněných děl. Na pravo za kaplí táhne se dosti hluboké údolí od Nuzova (na místě zašlé vésky Záskalí panská, ve Švýcarském slohu postavená myslivna) až k potoku Mastníku. Údolí oživují vesnice Střetužel, někdy poplužní dvůr střídavě k Milčínu a Smilkovu náležející, za ní pod několika rybníčky ves Ješetice se samotou „u Váňů". Ješetice bývaly na polovic svobodnické, ostatek tvořil nemalý dvorec, majetek to původně rodiny z Radíče, posledně Františky Zásadské z Gamsedorfu

MILČÍN.

(† 1760). Proti Ješeticům na západ leží hora Deboreč se zbytky chatrného opevnění. Sem nejspíše v úzkostech utíkal selský lid za třicetileté války. Odtud k jihu proti potůčku pilskému dojdeme do roztroušené vsi Horní Borek se dvěma mlýnci a přes návrší nazývané „na Kapli" do Stýrova a přes les Hejlovy do Žibkova. Stýrov bude nejstarší sídlo v těchto končinách. Patříval ku znamenitému beneficiu kostela milíčínského a uměle opevněná poloha na kapli nasvědčuje, že zde stával původně ochranný hrádek slovanský. Než po této odbočce vraťme se na „Žižkovské bojiště". Po hřebenu lesa vystoupíme na horu Kalvarii (do r. 1741 slula Holý vrch) s kaplí Utrpení Páně. Odtud se nám otevře přerozkošná vyhlídka na celý český jih. Za jasného počasí letí oko naše k západu přes hrad Vysoký a homolovité Brdy na mohutnou baštu šumavských hor, ze

kterých poznává Jezerní stěnu, bavorský Javor, za bání kašpersko-horského Džbánu temné pásmo kvildských lesů a utkví na tatíku těch velikánů — Boubínu a k němu tulícímu se Schreineru s Libichovem u Prachatic. Minouc Liščí hory (u Elhenic), pádí ku Kleti a Novo-hradské vysočině. Na východě zří historicky proslulý Choustník, bájemi slavný Svidník (u Černovic), starožitné Hradiště (u Pacova) a zastaví se, přelétnuvši táhlou planinu smilo-horsko-řišnickou na dvojitém Blaníku, za kterým se bělá vesnicemi a městečky bohatá krajina vlašimská a ledečská. A v údolích i rovinách mezi vzpomenutými horami co se třpytí rybníků, modrá lesů a probleskuje věží a domů, jednotlivých osad. Najmě imposantním je pohled na Tábor! Oko nerado se trhá od takové snivé krásy téhle boží české přírody, opět a opět se k ní vrací, až ústy pohne historickými vzpomínkami naplněná paměť: Stůj noho, posvátná místa jsou, kamkoli vkročíš. Stojíme na proslulé půdě rayonu nejstatečnějších husitů-táborů, kteří odtud bouřili a bojovali proti celé Evropě. Kdyby Čechové milovali více otčinu než cizí lázeňská a letní sídla, věřím, že by z Kalvarie (696 *m*) a Milčína mohli udělati pražský — Semering. V sedlu mezi Šibenným vrchem a Kalvarií při „babinném koutě“ rozkládá se starobylý

VNITŘEK KOSTELA V MILČÍNĚ.

MILČÍN, původně Miličín, město památné pro vysokou polohu i obchod, při někdy živé zemské stezce. Na silnici se Miličín narodil,

žil a se silnicí umírá...; snad z města již r. 1284 připomínaného zbude někdy horská ves, plná rožmberských památek. Zde končilo zboží krumlovských králův — proto zdědivše osazené městečko po p. Heřmanu z Miličína, jenž poslední svého rodu hrdinsky bojuje po boku českého krále Jana z Lucemburka r. 1346 u Kresčaku padl, vyzdobili je nádherným gothickým chrámem sv. Jana Křtitele (stavěn r. 1380—84), prostranným hradem a nocležním domem při silnici, která protýkala dosti srázně pod kostelem vybíhající náměstí. Kamenná věž chrámová a farní budova, někdy při hradební zdi ležící, ukazují svými střílnami dosud na vojenskou zdatnost Milíčína. Při kostele farářovali ve XIV. a na začátku XV. stol. pražští suffragani, generální vikářové. Za nešťastných válek pobělohorských spálen Milíčín, zašel chrám, vypálena fara (r. 1639), později pobořen hrad. Kostel sice r. 1740 se ztrátou všeho jmění opraven, po létech zase v l. 1896—8 pečlivě vyzdoben, leč někdejší nádhery a krásy nikdy nedosáhne, třeba že slynul jako neobyčejná, osmi freskami dvorního malíře Millera i pražského mistra Jana Spitzera uvnitř (r. 1754) posetá budova, třeba že měl oltářní obraz Narození P. Marie od Brandla. Barbarská ruka otloukla umělý sanktuař, něžné výstupky bohatého sedile, kamenné pruty a kružby oken, venýře, vyházela a rozšantročila kamenné gothické sloupy, lodní rozpěráky, zastavivši portál sice praktickou, ale nevkusnou předsíní, nacpavši do sličné gothiky obhroublé barokní oltáře s nesčetnými přívěsky. Milíčínu i kostelu ze staré slávy zůstaly smutné trosky, vzpomínky; Milčín je stín starožitného Milíčína. Z novějších budov v městě vyniká radnice a nákladná škola (r. 1896). Po vymření Rožmberků držel milčínské panství známý direktor českých stavů Kašpar Kaplíř ze Sulevic na Neústupově se svou chotí Evou, rozenou Radimskou ze Slavkova. Když byl Kašpar sťat, připadlo napřed Marradasovi, potom Huertovi a konečně po smrti dědičky tohoto, Anny Marie baronky Varrenspachovy, jako královská odúmrť dáno Františku Eusebiu hraběti Pöttingovi na Rumburce. Pötting pomáhal městu i měšťanům jak mohl. Od něho vzali městská i cechovní privilegia. Jeho syn Josef prodal Milčín Františku Ferdinandu hraběti Kuenburkovi, kanovníku solnohradskému, jenž učinil zboží toto součástí vožického fideikommisu. Předměstí Milčína nazývají se Bezděkov a Homolov. Homolov trval až do r. 1850 jako obec samostatná — byl to vlastně zprvu dvůr svobodnický, r. 1780—90 na několik familií rozdělený. Pod Bezděkovem povstal r. 1850 nový dvůr milčínský, majetek rodiny Rombaldů, nyní Pilzů.

Z Milčína, jenž leže 610 *m* nad hladinou, má 255 čísel a 1280 čes. ob., přehlédneme celý Vožický okres. Zaujímá kotlinu někdejšího újezdu královského mezi Blaníkem, Milčínským pohoříčkem, Vrchy, Pohnáním a pahorkatinou smilohorskou. Nedaleko již vzpomenuté císařské sil-

nice dále k Táboru leží na svahu „Hájku" úrodná ves Lužany s Novou hospodou, pod ní směrem východním na nevelikě rovince, oživené lažanským potůčkem, farní osada hoštická. K té přísluší Mitrovice nazývané na rozdíl od nedalekých sedleckých — táborskými. Zdejší dvůr náležel rodu Mitrovských z Nemyšle, dosud v hraběcím stavu na Moravě kvetoucímu. V XVI. stol. patřil Žehartům z Nasavrk, v třicetileté válce známé paní Zuzaně Černínové z Harasova na Radenině, která v Mitrovicích se zdarem pěstovala krásný len, jakž vzpomíná ve svých dopisech k dceři Zuzance Myslíkové z Hyršova a na Pacově. Na levo v lesích mezi „farářskem (= lesem) hoštickým a milčínským" ukrývá se výstavná ves Nasavrky, východiště rytířského rodu Žehartů z Nasavrk; na pravo od Mitrovic v háji Lipinách zase prý dle pověsti stál hrad s kostelem, prvotní to Hoštice. Hoštice (staroč. Hostětice) náležely Litošům z Lazic, kteří tu vystavěli gothický kostelíček. Po vymření toho rodu seděli na rozděleném dvorci c. k. svobodníci, nejposléze Peclinovští. Nedaleko leží dvorec Oulehle, někdy ves „na Lázu". V Ouraze dolovalo se za starých dob na zlato. Odtud pocházela rodina Kutovců z Ourazu (XVI. stol.).

ZÁMEK NEMYŠL.

Dědičky, véska nad Šetkovým mlýnem a rybníkem, povstala po válkách husitských emfyteutisováním panského, nemyšlenského dvorce, jako zase dědinka Vrchy z ovčína. Dědice, starožitná ves, honosila se v XV. dvěma svobodnickými dvorci, z nichž obci zůstaly slušné lesy. V Zahoříčku hospodařili rovněž až na naše časy rodiny svobodnické, jako Šiškové z Jamolice, Křemenové. Z jich statečků narostl nynější dvorec. Z Prudic, nepatrné osady, vyšel rod pánů Špetlů z Prudic na Náchodě. Někdejšímu sídlu jejich dosud říkají „na Zámečku". V rytířské tvrzi Nemyšli — má s Mitrovicemi 752 *ha* — po zániku pů-

vodního rodu z Nemyšle brzo v XVI. stol. se vystřídalo více majitelů, najmě Malovcové, Millesimo a j. Nyní náleží více než sto let hraběcí rodině Deymů ze Stříteže. Renaisanční zámek uprostřed anglického parku s několika rybníky má prostornou kapli P. Marie. Sudoměřice na dráze Františka Josefa I. s blízkými „Černými lesy“ a hlubokým rybníkem „Černým“ počítají touristé k nejlíbeznějším zákoutím českého ráje. Není divu, že tady pražští výletníci hlavně v neděli na vzduchu „jako křen“ setřásají velkoměstský prach. Hned v květnu stěhují se do Sudoměřic celé rodiny, aby pookřály v lesích a vycházkami do romantického údolí, v němž dominují trosky hradu Borotína, vysoké Chotoviny a Miličín. V poslední době povstalo ve vesnici několik pěkných vil. — Pokračujeme-li na cestě od Milčína k Vožici, hned u Zahoří, nazývaného ve starých listinách miličínským (nyní

SUDOMĚŘICE.

nejapně — německým) rozvírá se nám údolí stupského potoka s několika dědinami, mající v pozadí bájemi proslulý Blaník (malý i velký) s Hřivou před Velíší.

V Záhoří pod Miličínem seděl na nemalé tvrzi, ku které též popluží dvůr sexinský dosud patří, rod Záhorů ze Záhoří. V době husitské vynikal Mikuláš ze Záhoří. V XVI. věku náleželo zboží Pechinovským, od r. 1575 k Miličínu, s nímž až na krátké období vlády Viléma Václava z Talmberka (1652—1675), dosavade osudy sdílí. Po potůčku kolem mlýnů Hataš a podmalovického přicházíme k Malovicům, vesnici od pradávna z velké části svobodnické. Druhý díl zaujímal dvorec řečený Malovičky (Podmalovice), později Skalice. Roku 1420 Hanuš ze Skalice sloužil králi Zikmundovi od r. 1543, kdy Přibík Vitanovský z Vlčkovic a na Vitanovicích prodal dvůr v nedalekém Chlistově Ondřejovi z Hojšina a ves Malovice (část) i s tvrzí Václavovi z Miličína, vystřídala Skalice mnoho majitelů: Šišky

z Jamolice, Malovce z Malovic, Vrchotické z Loutkova, kteřížto nevalný stateček v XVIII. stol. rozparcelovali některým svobodnickým rodinám. Za Malovicemi v pravo ukrývá se les Kahlovice s jednotou Lhotou. Ze Lhoty psali se Lhotkové, kteří drželi obě tato místa ještě před válkou třicetiletou. Jedna větev jejich ovládši Smyslov přijala přídomek ze Smyslova a uvázala se brzo v majetek Podlesí s bohatými lesy mezi Oldřichovsí u Miličína a Neústupovem. Ve Chlistově kázával mistr Hus, maje tu mnohou šrůtku s katolickými vesničany, kteří nemohli pochopiti, proč oblíbený kněz tolik bije do církevního zřízení a papeže. V horském útesu Perek (od něm. Berk, snad tu někdy dolovali) leží malebně postavený Dolní Borek, nad ním Věcov. Borek náležíval vladycké rodině Borků z Borku, z níž proslul r. 1420 válečník Václav a r. 1558 komorník zemských desk Tomáš, jenž byl přijat do stavu rytířského. Věcov (strčs. Zvěcov, Vícov), nyní smilkovská hájovna, uvádí se již r. 1285.

Po Lhotcích ze Smyslova spravovaly tvrz rody: v XVII. století Kelblové z Löwengrimu, Hauttové, Treversové z Wolfenburku, všickni poštmistrové z Miličína, v XVIII. století František Dvořák z Boru, po jehož smrti (r. 1718) připadla ku Smilkovu. Na bývalém tvrzišti pochováno mnoho lidských kostí, patrně vojínů zde někdy padlých. Za Chlistovem v pěkné kotlince rozprostírají se dědinky: Zahoříčko, Barčov, Hojšín s Novým Mlýnem, nad nímž na příkré ostrožně spatřiti lze ruiny bývalého hrádku Háje, po němž se psal slavný český válečník František z Háje. Někdy v druhé polovici XVI. století postavili ze zřícenin hrádku dvůr Zahoří Pechovo, do nedávna součásť panství neustupovského. Pod Zahořím, tam kde cesta za potůčkem se ohýbá k silnici na pravé straně, stojí uměle otesaný vršek, jenž měl jistě obranný účel. Lid tu říká „na vartě“ také „na homoli“, ale nikdo více neví. Z toho památníku starých dob — nedaleko před Novým mlýnem směrem sem stojí kříž cyrillo-methodějský — uvidíme vesnice Javor, Zahrádku, samotu Spáleniště, Jířetice, Nový dvůr, dvorec Slavín, Čečkov, Kříženeč a nade mlýnem Kopeckých starožitné Rchútovice nyní Vrcholtovice se starobylým, celému okolí vévodícím gothickým kostelem Nejsvětější Trojice Boží. Jeho kněžiště vykazuje primitivní ráz staré stavby — z patera uhlů vybíhají žebra do jediného svorníku — stol. XIV. Na věži visí malý zvon „který Brixius Pragensis auxilio divino fecit“ s touto bojovnou legendou; Setrzis a zruss Hospodine mocz przeukrutnau neprzatel Czyrkwe Twe swaté krzestanské a racz gie dáti w rozptylenj, aby poznali, že sy Ty sám gediný, který bogugess za nás Pane Bože nass Wssemohaucy. Leta Panie 1566 . .“ jediná to památka českobratrské sekty bratří vitanovských, po Janu Koláři z blízkých Vitanovic jmenované, jež potom přidavši se k Jednotě ovládala celé okolí, majíc

v kostelíčku vrcholtovickém kněze „tohoto pobožného, křesťanského rzadu podle prwnj cjrkwe Panie.“ Tam kde nyní farní budova, stávala tvrz rodu Otradů z Vitanovic, kteří se psali „z krchútovic“. V XVI. století poroučeli na zboží Vlčkovští z Vlčkovic, od nichž je roku 1595 přejali: Vončátko z Radkova, po té rod Kořenských z Terešova a konečně r. 1612 známý právník český Jakub Menšík z Menštejna, který Vrcholtovice potáhl k Vitanovicům. Nesmírných škod utrpěl celý kraj od Švédů po bitvě u Jankova r. 1645. Boj měl dohru u samých Vrcholtovic, odkudž do centra zápasu v lese „Hartmany“ není celá hodina. Zde na planince dobíjeli vítězové část utíkající pěchoty . . . Z památek svatyňky vrcholtovické dlužno uvésti řadu náhrobníků Špulířů z Jiter, Vítů ze Rzavého na Odlochovicích a starý, polovypoukle ve dřevě čistě řezaný votivní obraz znázorňující skupinu osmi osob kolem Krista Pána ve hrobě, dar to rytíře Bohuslava z Těmic a Esthery z Vlčkovic pro hlavní oltář. Na severu při temném lese Černínech v syté zeleni ovocného stromoví proběluje zámek a ves Vyšetice, jmění někdy rožmberské (k Miličínu). Potom se tu zakoupili Španovští, Kaplířové, Malovci (1685—1699), Údrčtí z Údrče (—1722), Deymové ze Stříteže (—1738). Od té doby se na dvoře vystřídalo přes 20 majitelů. Od r. 1886 drží Vyšetice (velkostatek) Gustav Pilz. Slupský potok protéká za Spáleništěm rozsáhlý rybník, jehož levý bok dotýkal se proslulé, bytelné tvrze Vitanovic, východiště nad jiné vzácného rodu Otradů z Vitanovic. V čas potřeby své sídlo chránili — vodou, kterou mohli vésti do hradebního příkopu. Čas pohltil všecko: zanikly bratři vitanovští, zmizela vodní pevnost, vymřely rody, padly hluboké lesy vitanovské — jen vzpomínky zůstaly. A ty mluví, že u velikého zeleného kříže při cestě do Vrcholtic roku 1594 o masopustě divoký Oldřich Malovec na Kostelci podolském smrtelně v bitce posekal rytíře Oldřicha Skuhrovského ze Skuhrova na Louňovicích, tak že ve dvou hodinách vypustil duši — a již před tím r. 1565 nějaký Šlechta z Čakovského mlýna zabil Mikuláše Vitanovského, vraziv mu korbel do hrdla a sekerou ho dosekav, poněvadž mu opilému piva nechtěl dáti. Rok na to probodl zde Jan Těmín z Těmic Buriana Měděnce z Ratibořic. — Po Otradech dostali Vitanovice vladykové z Vlčkovic, později Vitanovští z Vlčkovic, Těmínové, Vchynští, Mičanové a Špulířové z Jiter.

Nejposlednější vymřeli Jiříkem. Náhrobník v kostele vrcholtovickém dí: Zdetky odpocziwá urozený a stateczný rytirz Jan Girzy Ssteffan Spulirz z Giter, pán na Witanowiczích, Wrcholtowiczích a Tuczapech. Žiwot dokonal 2. Aprilis Leta 1678. Pán Buch (!) racz geho dussi milostiw beyti a weselého z mrtwých wstání poprzíti. — Následovala vdova Zuzanka roz. Malovka, po ní Běšínové z Běšin, z nichž Jan Josef držel Vitanovice do své smrti r. 1702. Roku 1715

ukoupil je ku svěřenství vožickému arcibiskup pražský František Ferdinand hrabě Kuenburg. Zákupem tím klesla důležitost i sláva krajiny kolem Vrcholtovic. Tam kde dříve zněla veselá píseň, někdy vášnivá hádka a břinkot ocele hodujících, sebe milujících a hned se peroucích vladyků, kde velikým palácem a širokou zahradou vitanovskou šuměl nádherný šat paní a zvonil smích urozených slečen, kde občas rozléhaly se zvučně smutné fanfáry lesních rohů při pohřebním průvodu, nebo vesele při bohatém honu, tam od r. 1715 na oprýskané zdi tvrze usedal předchůdce brzké zhouby — zelenavý mech a opuštěnými komnatami bloudila čeleď netopýří; do pustnoucích altanů vrážel vítr — všecko spadlo a více nepovstalo. Vitanovice stihl osud skoro všech českých tvrzí a jen listina (desky zemské) zachovala, jak vypadal

VOŽICE.

v plné síle pyšný zámek: nachází se v dolejším „štoku" síně, sklepy, větší a menší, jedna kuchyně, 4 pokoje, za nimi malá síně s jinými 2 sklepy, z nichž jeden obrátili ve vinopalnu s měděným kotlem. Tento celý štok je klenutý a pod ním sklep na tré rozdělený. V hořejším štoku síně, při ní kaple a 2 pokoje; dáleji velký palác a jiné 2 pokoje, též malá síně s jednou světnicí a komorou . . . Blíž zámku stojí jiné stavení od kamene, v něm světnice pro čeleď, pekárna, sklípek klenutý a za ním pokoj, kteréhož zimního času se užívá za spilku. Podle toho 2 maštale pro potahy a panské koně s klenutou řezárnou, též s komorou zahradníka na zelené věci. Nad vjezdem byt správce, totiž pokoj, komora a mazhaus, pod tím pokoj zahradníka a syrník . . . Tak vypadaly jihočeské tvrze a zámky!

Z miličínského Zahoří za půl hodinky přijdeme k Petrovicům. Na místě nynějšího zámku stávala tvrz Mrakšů z Petrovic. V XVI. stol.

náležela Malovcům, z nichž Jan ji přenechal Elišce Lobkovicovně, manželce Jiříka z Talmberka na Nemyšli. Od Nemyšle odprodala ji r. 1718 Johanka vdova po Mikuláši Franchimontovi z Frankenfeldu znovu provdaná Millesimova Viktorii Morelové z Letin. Do r. 1829 se tu vystřídalo 10 držitelů; tehdy nabyl velkostatku (se Slapskem 322 *ha*) stavovský pokladník Peche, v jehož rodu dosud zůstává. Ku statku náleží pěkné lesy u Moravče, Leštiny a Slapska. V Leštině nachází se zbytky tvrze soujmenného rodu vladyckého, z nichž Jindřich z Leštiny podepsal r. 1415 známý stižný list. Na to se zde setkáváme s rytíři z Říšnice, příbuznými s Těmíny, kteří také „panský dvůr" v Leštině zdědili. Dvorec Slabsko (nyní Slapsko) hostil v XV. stol. rodinu ze Křtěnovic, nápadníky původního rodu ze Slabště. R. 1544 prodal Přibík Vitanovský z Vlčkovic tvrz Háj s Leštinou Janu Vidlákovi ze Slavkova, od kterého toho statku nabyl Bohuslav Těmín. R. 1740 seděla na dvorci Alžběta Lausekerová, rozená Chřepická z Modlíškovic. S Rašovicemi připadl Karlu hrab. Kuenburkovi (r. 1812), od něho prostřednictvím vrchního Jakuba Schustra r. 1832 rodině Pechů z Petrovic. Mezi Těmicemi a Novou vsí na západ od kapličky u silnice na mírném lázu rozprostírala se ještě v XV. stol. vesnice s tvrzí Lazice, rodiště rytířů Litošů z Lazic. Pro nedostatek vody postavili po válkách husitských vésku níže a nazvali ji — Nová ves. Kromě nádherných náhrobníků rodu Těmínův a starožitného sanktuaře v gotickém kostelíčku sv. Kateřiny nemá nic pozoruhodného. Těmice dvůr (207 *ha*), někdy ves s tvrzí, vydala v českých dějinách známý kmen rytířů Těmínů. Ti vládli v rodišti až do roku 1597, kdy jedinačka Bohuslava Těmína Estera, manželka Jana Vchýnského, spokojivši druhého dědice Štěpána z Bulvan, dědictví oteckého se ujala; však oba manželé v brzku (kolem r. 1600) smrtí sešli. Po té náleželo zboží do r. 1678 k Vitanovicům. Špulířovny Evy, provdané Malovky, syn Jáchym Malovec „zfrejmarčil" Těmice Sabině baronce Swertsové, roz. Šporkovně, která je roku 1692 prodala kanovníku Ferdinandu hrab. Kuenburkovi na Vožici. Za Těmicemi zdvihá se ves Oldřichov veliký (512 *m* n. hl., 517 ob.) s kostelem sv. apošt. Filipa a Jakuba, nyní filiálka k Nové vsi. Svatyně patří k nejpěknějším stavbám venkovské gothiky XIV. věku. Budova ale tolik schátrala, že hrozí sesutím. Povstala nejspíše štědrostí p. z Rožmberka v téže době jako svatyně miličínská; aspoň část Oldřichova náležela tomu rodu, kdežto na tvrzi (ještě r. 1790 „dobře viditelné") seděl rod Provázků z Oldřichova, po něm vladykové z Leštiny, z Broumovic. R. 1560 při pranici v Táboře zabit jest Jindřich Žehart z Nasavrk na Oldřichově V. a Muticích. Dvorec rozprodán mezi dědinníky, jichž potomci královští svobodníci měli své ústředí v sousedních Muticích jako druhá svobodnická čtvrť kraje táborského (až do r. 1850). Kromě jiných počítali se k nim

též Křtěnovice se dvorcem Boubínem. Ze svobodníků, kteří zde hospodařili, Jan Běrkovec ze Křtěnovic povýšen byl r. 1609 do stavu rytířského — poslední Běrkovec Jiří připomíná se tu r. 1687. Po něm drželi stateček Jenšíkové, Řepičtí, Malovci, Šiškové, Vrchotičtí, Tunklové, Deymové, Velverseni; od r. 1830 přivtělen k Rašovicům. Rašovice (dvůr zdejší a Křtěnovický čítá 358 *ha*) jsou kolébkou rytířů Rašovců. Jan Rašovec prodal r. 1566 dva díly dědictví svého Martinovi Helmovi z Orlova, kterýž rok na to získal i třetí díl od Jana Lapáčka ze Rzavého a na Zahoří. Na to sdílel statek osudy dvorce Křtěnovického. Nyní obojí náleží Čenku Šemberovi. Na cestě z Rašovic do Vožice dojdeme do Bukové, na levo do Vražné. Proti ní přes louky rozkládá se Zhoř, výše samota Bouřilka. Před městem nad velikým špýcharem z časů josefinských na návrší, od východu značně srázném, spatříme uprostřed stromoví farní hřbitov vožický s mnohými pěknými pomníky. Hřbitovní kostelíček sv. Mikuláše nazývají listiny „vždy věrným“, poněvadž se udržel při něm katolický kněz i tenkráte, když všechny vůkolní svatyně řídili kněži kališní nebo českobratrští.

ZÁMEK VE VOŽICI.

VOŽICE, touristy českým Solnohradem nazývaná — a podobá se tomu městu nejvíce okolím a hradem, — okresní město s předměstími: Pod hradem, na Pondělce, za Rybníkem a Pavlovem má 276 domů a 1730 obyvatelů. Z budov vyniká zámek, vystavený v druhé polovici XVII. stol. hrab. Frant. Jos. Kuenburkem na místě někdejší tvrze. Renaisanční sloh prostranného panského sídla s kostelem sv. Martina (postavil r. 1581 Michal Španovský z Lisova) a mansardovou střechou děkanství (z r. 1666) tvoří se zelení okolních zahrad oku dosti lahodný celek, jenž dominuje celému městu, liše se nápadně od kasárnického stylu škol měšťanských i obecních a najmě gothické stavby bývalé solnice, potom radnice a nyní zvonice městské. V zámku bývala obrazárna, bohatá knihovna s některými rukopisy a pěkným pergamenovým kancionálem. Nachází se tu kaple sv. Karla Boromejského. Kostel honosí se sličným obrazem: Ježíše na kříži v rozmluvě se sv. Františkem z Assisi od Brandla, hornickou kaplí sv. panny Barbory, v níž stojí náhrobník rytíře Václava Paběna Vora-

čického z Paběnic a na Polánce († 1565). Ve zvonici ukazují „síň Žižkovu,“ kde prý po dobytí Vožice se ubytoval, a staré zvony. Nynější nákladná ozdoba budovy vzešla péčí měšťanů a podporou vožického rodáka i mecenáše p. císařského rady Kavky z Královských Vinohradů. V nové radnici nachází se veliký, starý dvojsečný meč nazývaný „Bdinkovým.“ Kromě c. k. okresního soudu, starobylého „zámečku“ na Pondělce, pozoru zaslouží „allodní dům v ulici“ a starý pivovar panský. Ten prý stojí na místě i na zbytcích původního kostela vožického. Stavba vykazuje četná klenutí s čistými rozpěráky. Okolí daleko široko vévodí „Hrad,“ otec Vožice, někdy královský, pevný hrad, z něhož zbylo jen pojmenování a ze trosek kaple Nanebevzetí Panny Marie. Kaplička stávala zde již v XVII. stol., nynější podobu vzala přestavbou r. 1827. Majoratní pán Karel hrabě Kuenburg

KOSTEL SV. MARTINA VE VOŽICI.

vystavěl si v ní hrobku. Kamenný pomník jeho tutéž postavený, představuje téhož dobrého pána, při jehož smrti (1832, 21. června) dle matričního zápisu „všickni poddaní žalostně plakali,“ — což svědčí o vzácném poměru lidumilného šlechtice k českému lidu — v životní velikosti římskou togou oděného, jak drží v levé ruce kotvu, pravicí ale kříž. Druhý pomník zobrazuje též v životní velikosti jeho manželku Marianu roz. hraběnku z Kufsteina († 1824). Postava ženská majíc pravici vzhůru vztýčenou, drží urnu s nápisem. Příkrov z černého mramoru uprostřed stavební rotundy vysokou lucernou naznačuje vchod do krypty, kde odpočívají jenom těla obou jmenovaných manželů. S „Hradu“ (458 *m*) rozvírá se romantická vyhlídka na Janov, tři mlýny, několik rybníků a přes Šelířov, Kamberk ku Blaníku; na západ k hoře Kalvarii a Miličínu. Vožice povstala z potřeby okolních dolů na zlato i stříbro: v Kamberce, Roudném, na Vylejvech, u Ratibořic. Když horníci potřebovali střediska v podobě hradu, ožehli příkrý vrch

nad Janovem, kterémuž podle toho a také dosavadního sídla Vožice staré dali jméno Ožice — Vožice mladá. Knížecí hrad potom soustřeďoval všecky zeměpanské úřady nad jiné lesnatého újezdu mezi župami úřetovskou, chýnovskou a vltavskou. V moci královské, ač zastavován, zůstal hrad až do r. 1579. Pod hradem vznikla osada, obchodem i příznivou polohou k trhům valem rostoucí i bohatnoucí. Vládli zde páni z Janovic, Hubr z Orlíka, z Okoře, Maternové z Ronova. Za nich měšťané obehnali se zdí a plaňkami, odkudž Vožice slula „plaňková". R. 1420, 5. dubna pobil Žižka ve Vožici „železné pány," za 8 dní dobyl i hradu, marně stihav Mikše z Jemniště, řeč. Divůčka, jemuž se podařilo uniknouti. Nově opraveného hradu v listopadu r. 1425 dobýval Jan Hvězda z Vicemilic. Při vítězství ztratil život.

HRAD NAD VOŽICÍ.

V držení následovali Trčkové z Lípy, Voračičtí, po r. 1579 dědičně Španovští, baron Jan Bernart Fünfkirchner. Tomu pro „rebellii" panství odňal r. 1621 Marradas. Koupí r. 1629 přešlo na rodinu Přehořovských z Kvasejovic, r. 1678 do rukou Ferdinanda hraběte Kuenburka, kanovníka solnohradského, jenž přikoupiv mnoho okolních statků s povolením císaře Leopolda, zřídil z nich panství svěřenské pro svůj rod z potomků bratra Jana Josefa. Vožický fideikommis má 12 dvorů s 3689 hektary. K děkanství vožickému jsou přifařeny vesnice: Noskov, východiště rodu z Noskova (Jan Mrakeš z Noskova proslul jako diplomatický jednatel Ferdinanda I.) a Janov s filiálním kostelem Všech svatých. Ves ukazuje ctihodné stáří a byla tuším, nejstarší osadou na Vožicku, ovšem původně jiného staroslovanského pojmenování. Nad Janovem při Staniměřicích, kde terrain dosti značně stoupá, nalezneme v lese několik zachovalých hrobů zde pobitých Francouzů z napoleonských válek. Skrze Dolní a Horní Kouty přes Bostov

vystoupíme ku zbytkům větrného mlýna radvanovského. Radvána statek (143 *ha*) a ves vydal vlasti několik zemanských rodů. Nejznámější jsou: Jenšíkové z Radvánova, Ustajovci a Pravětičtí též z Radvánova. Zdejší nevalná tvrz hostila od r. 1698—1770 Jeníky z Bratřic. Zde také spatřil světlo světa (r. 1756, 6. ledna) slavný Čech a spisovatel Pamětí Českých Jan Nep. Vojtěch Baltasar Ignac Jeník z Bratřic, poslední svého starožitného rodu († 1845, 26. srpna). Pod Radvánovem leží svobodnická véska Oustějov, východiště ryt. Pechů z Oustějova, krátce Oustčjovci nazývaných. Seděli zde až do konfiskace r. 1621; po ní Jenšíkové, Lhotkové, Sobětičtí, Ragersdorfové, nejposléze Růžkové s Krchy a Barty. Blizounký mlýn Dubina uvádí se jako zemanský statek již v XV. stol. Kolem prastarého filiálního (gothického) kostelíčka sv. Václava po nové silnici přicházíme ku knížecímu schwarzenberskému dvoru (309 *ha*) Blanici, rodišti Blanických z Blanice. Na levo u olšového údolíčka rozprostírá se Zahoří Bendovo. Na něm hospodařili Sulkové ze Zahoří, v XVII. st. Benedové z Nečtin, po kterých i sluje. Stateček rozkoupili později oustějovští svobodníci. Nedaleko, výše do hor leží Lomná, někdy samostatný statek s tvrzí, sídlo Benešů ze Stříteže (Zadní), později Malovců. Arcibiskup Kuenburk skoupil r. 1717 sekvestrací obtížené statky: Střítež, Lomnou a Domamyšl k Vožici. Od Lomné počíná farní osada Pohnání a sice Mostkem, Dolními a Horními Hrachovicemi. Horní od stara jsou ves svobodnická (III. čtvrť táborská), rodiště Sudliců z Hrachovic. Dolní má zámeček s poplužím (302 *ha)*, jež držívali Mazaní ze Slavětína, Jeníkové, Kapouni a mnoho jiných, nyní továrník Reisenzahn. Z mostecké tvrze vyšli Žibřidové z Mostku. Na vysoké planině (632 *m*), kolem kněžiště u starého kostelíčka sv. Prokopa rozkládá se po celém kraji daleko viditelná farní, na zad krásnými chýnovskými lesy vroubená ves Pohnání, jako protějšek na druhém konci okresu ležícího Miličína. Rytířové Pohnánové z Pohnání chlebili na pěkné tvrzi ještě v XVI. stol., po nich Oldřich Malovec kol r. 1530 Pohnání i Pohnánec připojil k Chýnovu. Za hodinu dojdeme do Rodné, vesnice uprostřed pěkných lesů ležící. Nad ní leží Bradáčov, někdy pevná tvrz podivných osudův. Mezi Pohnáním a Dědicemi v útesu povlovného pohoříčka jako ptačí hnízdo nad rybníkem sedí Hlasivo s kostelem P. Marie. Ze zdejšího, nyní na statky emfyteutisovaného dvorce, pocházel rod z Hlasiva, jenž se později usadil v blízkých Jedlanech. V XVI. stol. náleželo Čáslanům z Podolí, na to Voračickým na Polánce ve spojení s Blanicí. Po konfiskacích získal celé panstvíčko Eggenberk k Chýnovu. Nedaleko Hlasiva spatřujeme horu Beránek, na níž lid učením Husovým nadchnutý konával schůze „k jednotě božské o svobodu zákona božieho a prospěch spasitedlný i počestné dobré všeho království.“ Nyní místu tomu říkají „na Voboře“. Za Hla-

sivem uvidíme vysoké „haldy“ to jest vyvážky z dolů u Vylejnů hlasivských a řemíčovských. Jako klín do lesů vražená ves Řemíčov (původ. Řevníčov) nese ráz starých vesnic českých „do podkovy“ stavěných s rybníčkem v předu. Řemíčov uvádí listiny již v XIII. stol. Hned přes mez u vsi leží Lhotka, někdy deskový statek se zbytky hornických staveb. Zde při potůčku vypírali kov. Posledně se zde dolovalo před francouzskými válkami. „Revír“ řemíčovský patřil k nejvýnosnějším v Čechách.

Za Vožicí k Šebířovu z temna lesního za bělavým dvorcem vynořuje se vysoká kulovatá věž, zbytek hradu řeč. Krásná hora nyní všeobecně Šelmberkem nazývaného. V zelenavé romantické oboře, kterou půlkruhem obíhá bystrá Blanice a v níž šplouchá veliký rybník do šumného hovoru mocných dubů a lip na skalnatém návrší, posetém křovím, kapradím a bodavým ostružiním, spí nerušený sen velké zříceniny hrdého sídla panského. Násilím, vichřicemi prorvané zdi, někde ještě 15—20 *m* vysoké, mohutná hlídka (32 *m*) s cimbuřím, s něhož uvidíš celý okres, svědčí o někdejší pevnosti stavby, zašlé, jak si lid vypráví, jen pro ženskou marnivost a pýchu. Bázlivý zajíc, plachá srna, divoký ostříž — toť jediní obyvatelé jindy živého hradu, k němuž přístup střeží malý, pěkný barokový zámeček lovčí. Kraví hora též Křimín stal se kolébkou panské rodiny Šelmberků, kteří odtud ve století XIV. přesídlili do Načeradce. Husitské vlnobití doléhalo marně na tvrdé stěny Šelmberka a přece až změna pánů jeho po smrti Albery z Těcholuze i do těchto zdí vnesla kalich. Panovali tu rytíři z Hořic, Radejšína, Mračtí z Dubé, od nichž r. 1586 „zámek Šembergk“ Michal Španovský přikoupil k Vožici. Šelmberk opatrovali všickni majitelé Vožice jako oko v hlavě, nešetříce žádného nákladu

HRAD ŠELMBERK.

na jeho udržení. Jsou zprávy, že ještě v r. 1629—30 hradní budovy byly obydleny; potom po rozkazu císaře Leopolda, aby šlechta na hradech více nebydlela, spadla střecha, klesl krov, okolní sedláci vylámali okrasné venýře, kamenné rámce okenní, z celé nádhery zbyla skálopevná hlídka, o níž Schaller dí, že dělila tři kraje: bechyňský, kouřimský a čáslavský.

Za výletní místo a letní sídlo zvolili Kuenburkové Elbančice (pův. Libančice). Pod kaplí sv. Antonína vyvěrá pramen léčivé vody, k níž od pradávna přicházeli nemocní. I malá budova lázeňská pro ně postavena. Na místo ní lesku milovný František Josef Kuenburk kolem r. 1740 zbudoval pěkný zámeček na způsob současně po Evropě se šířících francouzských pavillonů — pro sličnou choť svou Marii Teresii Firmianovu. Účel vyjádřil věnovacím dopisem: „Chtěl bych, má nejdražší, aby sv. Antonín elbančický Ti daroval bývalé zdraví. Nechť kolem Tuskula Tvého šepotající listí a jásavé ptačí zpěvy mluví o lásce mé k Tobě, nechť hnědooké srnky, které z rána vybíhají z lesa pro sladkou potravu z Tvé bílé ruky, přináší Ti každodenní můj vroucí pozdrav . . .“ Ve válkách pruských léčili se ve zdejších lázních poranční rakouští důstojníci. Nedaleko zámečku pod mírným návrším rozprostírá se ves Bělč, za ní Bzová, někdy tvrz a původiště vladyk ze Bzové, kteří v XV. stol. měli v držení statek Kočov, nyní ves. Kolem bývalé hospody „na Jalovčí“ vede pěšina k židovskému hřbitovu v Zaluži. Zaluži stálo ještě v XVIII. st. jakožto ves svobodnická. Při Załuži rozkládá se vesnice Vilice s hájovnou na Bozejnách (XVI. st. svobodnický dvorec) na pravo pod příkrou horou „Cikánem“ veliká, podobu staročeské vsi dosud nesoucí dědina Damněnice, na levo Křiženec s Paniným dvorem. V Damněnicích stávaly dvě tvrze, v jichž držení po zániku vladyk z Damněnic či Damianic, vystřídaly skoro všecky svobodnické rody na Vožicku: Radvánovští, Mazaní, Jeníkové, posledně Jenšíkové a Lhotkové. Tvrz Křiženec hledati dlužno v místech Paniného dvora (Frauenhof). Proslula r. 1423, kdy úsilno a přece marně jí Pražané dobýti chtěli na Táborských. R. 1546 připomíná se Jan starší Jankovský z Talmberka na „pusté tvrzi Křiženecské“. Nad Elbančicemi táhne se z této strany příkré pásmo hor, řečených smilohorských neb říšnických, vystupujíc nedaleko dědinky Horska skalním výběžkem, jejž lid podle pověsti nazývá „skálou Smilovou“. Tudy přicházíme ku Smilovým Horám (641 *m*) s farním kostelem sv. Bartoloměje. Panošové z Hor hospodařili na Horách ještě po válkách husitských, po nich Říšničtí z Říšnice, kteří tu Janem Jiřím kolem r. 1666 vymřeli. R. 1677 koupil je opat strahovský Jerolým z Hirnheimu od ryt. Václava Budkovského z Budkova. Jednoduchý kostel má pěkný mramorový oltář. Pod Horami leží Stojslavice někdy pěkná tvrz soujmenného rodu. Uprostřed lesů leží Blat-

nice, bývalá tvrz Blatnických z Blatnice. Nelze opominouti Ježov malý a velký, odkudž pocházejí Jenšíkové z Ježova, Obrátice (původně Obraltice) s deskovým statkem, na němž sídlívali „starší táborských svobodníků" až do r. 1850. Také v Radostovicích uzříme stopy vladyckého sídla Podveckých.

Stinným „Borem" po silnici od Vožice přicházíme za hodinku k Šebířovu. Kostel sv. Havla stojí na pohanském žárovišti a pohřebišti, čemuž nasvědčují četné nálezy bronzových kroužků. Na bytelné tvrzi sedící vladykové ze Šebířova, kteří potom prosluli pode jménem Beřkovských ze Šebířova, vystavěli útulnou svatyňku venkovské gothiky na začátku XIV. st. Kromě dvou starých zvonů (ze XIV. a XV. století) není v Šebířově žádných starožitnin. Vsí a tvrzí vládli Šebířovští z Křekovic, Vidlákové, Skuhrovští, Dvořečtí, Malovci, od r. 1674 Krištof Přehořovský z Kvasejovic, jenž zboží spojil s Vožicí. Zdejší tvrz rozbořili r. 1719. Pod Šebířovem při řece leží Skrýšov s pobořenou tvrzí. Proti ní v lesnaté rovince starožitná ves svobodnická Osná, východiště Macků z Osné, kteří v rodné vesnici měli pevnou dřevěnou tvrz s vysokým srubem. Po nich sedělo zde mnoho šlechtických rodin, posledně Machtové z Löwengrimu, kteří dvorec rozdělili. R. 1820 nacházelo se v Osné 7 svobodníků, z nichž dva patřili ku třetí čtvrti táborské, pět ku druhé čtvrti kouřimské. Rovněž v Zářičí, Popovicích a Křekovicích bývaly chabé tvrzky rodin po nich se píšících.

Při velikém rybníku, jímž probíhá Blanice, rozkládá se poslední farní osada okresu Vožického

KAMBERK. Městys má 100 čísel, 600 obyv., jednoduchý kostel sv. Martina, hřbitovní sv. Anny, pěknou školu, malebně (z někdejší tavírny) nad rybníkem položenou farku. O zlatých dolech kamberských činí se sice zmínka až ve XIV. st., je však jisto, že se tu dolovalo dříve jako v nedaleké Roudné pod Blaníkem. Rod Kamberských z Kamberka postoupil otecké dědictví po r. 1480 Zruckým z Chřenovic, ti zase Oušovským, až r. 1621 Lukaveckým skonfiskováno. Po několika ještě změnách přikoupil je arcibiskup Kuenburk r. 1700 k Vožici. Na blízkém Elhejšově, Otradově a Hrajovicích žily rodiny svobodnické.

František Teplý.

XXXII. OKRES SEDLECKÝ.

Náležeje politicky k hejtmanství Selčanskému, stýká se s ním okres Sedlecký v severozápadě hranicí, jdoucí od Kozlovského vrchu, na pomezí Selčanska, Sedlecka a Milevska, k Mokřanům, Ředicům, Čachovickému dvoru, Lidkovicům a Divišovicům v délce 19·5 *km.* Nad

těmito obrací se hranice k jihovýchodu a k jihu na Novou hospodu, Kvaštov a Červený Újezd, jsouc tu v délce 13·6 *km* mezníkem proti Voticům, rovněž se Selčany v politickou jednotku spojeným. Na východě dotýká se okres kotlinou Borotínskou Vožicka hranicí 10·5 *km*, v jihu pak délkou 23 *km* okresu Táborského, jehož hranici opouští jihozápadně od Svořiště; zbývající jihozápadní trať, v délce 12·5 *km*, připadá na soumezí Milevska.

Celková podoba okresu připomíná čtverec, jehož osy k sobě kolmé probíhají od severozápadu k jihovýchodu a od jihozápadu k severovýchodu. Vzhledem k průběhu těchto os nemá okres vlastně svého typického centra: hlavní místo má polohu příliš výstřední, ležíc v jeho severovýchodní čtvrtině. Mimo to trpí ono po stránce hospodářské mnoho svou značnou vzdáleností od jediné tu a to ještě okresu ani se nedotýkající dráhy Františkovy. Tato nevýhodná poloha zeměpisná způsobuje, že se tu význam hlavního místa jakožto střediska veškerého života okresu tříští a přenáší na několik více míst, jako na př. v jihovýchodní čtvrtině okresu na Borotín, jež se pak stávají sama hospodářskými centry svého okolí.

Tím si vysvětlíme úbytek obyvatel v hlavním městě (r. 1890 napočteno ještě 1182, r. 1900 jenom 1072 obyv.), a uvážíce dále naprostý nedostatek moderních kommunikačních prostředků v okresu a přílišnou odlehlost jeho od nich v okresích sousedních — na západ až k Vltavě žádné dráhy není, transversální dráha v jihu v Táborsku a lokální z Votice do Selčan v severu jsou tu pro okres úplně bezvýznamny — nebudeme se rovněž diviti tomu, že i celkový počet obyvatel tu stále klesá: r. 1890 vykázal okres 13785, r. 1900 pak 26 místních čili 36 katastrálních obcích s 2033 domy (1 město, 3 městyse) 12819 obyvatel (při ploše celkové 166·98 km^2 77 obyv. na 1 km^2), tedy úbytek 7%, téměř dvakráte více jak v sousedním Milevsku.

Jako Milevský také Sedlecký okres náleží dvěma úvodím: přímému Vltavskému svým severem a Lužnickému, jen o málo menšímu onoho, svým jihem. Význačné body rozvodní linie obou, probíhající téměř středem okresu od západu k východu, jsou: Kozlovský vrch 703 *m*, Vilinský 688, v Zadvorském lese 697, Ivený 695, nejvyšší v okrese Ounozský 719, Čertovo břemeno 715, jihovýchodně od onoho, vrch severozápadně od Libenic 676, Větrovský 640 a Stupčický vrch 607 *m*. Oběma směry od této linie kraj spadá, daleko rychleji však k severu, Sedlecký potok opouští okres ve výši 380 *m*, než k jihu (výtok Košínského potoka z okresu 470 *m*). Téměř veskrze žulové kupy tohoto kraje vyznačují se živými, malebnými tvary, líšícími se výhodně od jednotvárné východní českomoravské kopčiny.

Z veškeré půdy okresu, těžší a úrodnější než v sousedním Milevsku, a mimo to těšící se i výhodnějšímu podnebí, připadá toliko

23·7% (39·53 km^2) na lesy. Zlepšené poměry hospodářské patrny jsou tu zvláště v procentech osevu orné půdy jednotlivými plodinami: tak na pšenici připadá již 12·1% (Milevsko 6·9%), žito 29·5, ječmen 11·5, oves 14·8 a zemčata 15·7% veškeré orné půdy.

Celé zmíněné přímé úvodí Vltavské zabírá v okresu potok Mastník či spíše jeden z vřídelných jeho pramenů potok Sedlecký. Vyvěraje mezi Hor. a Dol. Dobřejovem protéká v délce 11·5 *km* okres směrem severozápadním přes Červený Újezd, Prčice, Sedlec, Mněštice a opouští jej 2 *km* pod těmito pod Strnadovým mlýnem. Z prava přijímá potok prýštící na sever. svahu Vápenky (592 *m*) v délce 2·6 *km* a ústící nad Prčicemi, Divišovický p. od Mrakotic (4 *km*) s přítokem od Chotětic (1·4) ústící u Strnadova mlýna; z leva: p. Božetínský, pramenící nad Včelákovou Lhotou a ústící po toku 4·2 *km* u Mitrovic, a p. Jetřichovický od Záhoří (5 *km*) s přítokem od Šanovic (1·4) ústící v Selci. Také některé přítoky jeho mimo okres se vlévající, mají tu prameny: Jesenický u Matějova (2·4), přítok tohoto p. Malkovický (0·6), Slabá od Branšovské myslivny (4·8). Sám Mastník vyvěrá na půdě okresu u Stupčic (2 *km*). Z přítoků Břiny, hlavního toku v okresu Selčanském, pramení tu p. Podčepický v západě u Mezného (2·2). Veškerá přímá vodní síť Vltavská činí 42·1 *km*.

Jižní část okresu náleží povodí Lužnice, jejíž některé pravé přítoky zde vyvírají, jako p. Košínský od Černotic (7·2) s přítokem od Kamenné Lhoty (3·4), Chomoutové Lhoty (2) a Sudoměřic (1·8 *km*), Voltyňský p. (1·6), nebo jím protékají jako Cedron z rybníků jistebnických (4·4). Nadějkovský rybník napájí p. Chlistovský (7·2, s přítoky z prava 11 *km*).

I s Lužnickou (31·4) obnáší tudíž vodní síť okresu 73·5 *km*, to jest 0·44 *km* vodní dráhy na km^2 plochy.

Jak bylo již zmíněno, je při isolované poloze okresu od dopravních prostředků průmyslový ruch tu sám předem vyloučen. Na této okolnosti nezmění ničeho ani v budoucnu projektované trati: z Mladé Vožice na Borotín a Jistebnici, která konečně protne jen nejjižnější jeho cíp, a trať z Neveklova na Selčany a Krásnou Horu, jež bude od něho stejně vzdálena jako lokální dráha Votice-Selčany.

Ani však v ohledu osvětovém není na tom okres nejlépe: měšťanských škol vůbec není, obecné pak nalézají se toliko v 8 ze 26 místních obcí, ač zase třeba doznati, že polovina oněch má školy pětitřídní. Při úhrnném počtu 32 tříd v celém okresu připadá tu jedna na 5·2 km^2 plochy a na 401 obyvatel, kdežto v Milevsku již na 378, Bechyňsku pak dokonce na 335 obyvatel připadá.

Okres Sedlecký zaujímá trojí polohu: nadějkovsko-myskovickou vysočinu, kotlinu borotínskou a nížinu sedleckou. Z nejjižněji vysoko položené dědiny Brtce (626 *m*) spatříme u potůčku Cedronu od Jisteb-

nice tekoucího mlýn Kotaškův, ves Petříkovice, Hodkov, Plechov, Křivošín, Nehonín, Podol, Stružinec, Zbelítov, Zvěstonín, všechny na farní osadě Jistebnické. Na pravo zůstane za vrchem Dlouhým Svoříš, jejíž jméno připomíná slovanského boha Svaroha, dole Pohoří s poplužním dvorem. Odtud vyšel vladycký rod „z Pohoří". Samostatný statek koupil k Jistebnici od Jindřicha rytíře Jenšíka z Ježova r. 1839 Jan Nádherný. Rovněž v Nehoníně ještě r. 1542 bydlel vladyka Jan z Nehonína, jako zase r. 1589 Mikuláš Vozský z Plechova seděl na Plechově. Ve Stružinci dosud ukazují „tvrziště". Ještě v XVI. poroučeli tu Trčkové z Lipé, po nich Mikuláš z Kornic. V zadu bělá se vysoko položená veska Chlum, někdy deskový statek, rodiště rytířů ze Chlumu. Sestoupíme-li po příkrém svahu k potoku Smutnému, dolehne k nám veselý hlahol mlýnů: Ozdrakova, Štědrýho či Hromadova u Mycásků, příslušících ku svobodnické vesce Modlíkovu, kdysi majetku milevského kláštera. Proti proudu přijdeme do útulného, po ohni r. 1894 úpravně vystaveného městyse (od r. 1848)

NADĚJKOVA. V schátralém kostelíčku Nejsvětější Trojice kromě pomníku (v podobě sochy) polního maršálka Antonína Feuersteina není nic pamětihodného. Slušný panský zámek míval kapli sv. Anny a nákladně zařízený skleník. Na hřbitově při velkém pomníku odpočívá první český romanopisec Prokop Chocholoušek, jenž u vlasteneckého faráře Čechoslava Fikara umřel (1864 5/7). Na zdejší tvrzi seděli od nepaměti rytířové Nadějkové, kteří v XV. věku se odstěhovali na Dráchov. Jejich sídlo zaujali rytíři z Dúdleb až do r. 1693. Panství koupil potom pražský měšťan Jan Franc, od něho Kinští a po r. 1730 Deymové ze Střítěže. Od r. 1761 usadil se v Nadějkově vzpomenutý válečník Feuerstein. Po jeho smrti (r. 1780) prodali synové velkostatek Janu Toskani-mu, jeho dědicové zase v letech čtyřicátých předešlého století Karlu hraběti Vratislavu z Mitrovic na Kaladějích, jehož vnučka Karolina Vratislavovna, vdova Kokořova z Kokořova celé panství (9 dvorů o 1202 *ha)* dosud drží. Za zámeckým parkem při cestě ku Hronové Vesci stojí starožitný kříž cyrillomethodějský s nečitelným nápisem. Za Mozolovem u poplužního dvorce Větrova v tichém ústraní lesním ukazují místo staré tvrze Voleveč, ještě v XV. stol. připomínané. Přes kopeček „u jezevce" přijdeme do myslivny Bažantnice, kde se nalézají zbytky velikého remisu se střílnou. Mezi dvorcem Kaliště a rybníkem Majelovským po táhlém pohoříčku „Homole" projdeme k Hubovu, na levo Nepřejov (dříve tvrz) až obloukem ku Starčově Lhotě. Ve Lhotě stávala menší tvrz. R. 1699 prodala ji Barbora La'Cronova Wolfovi z Kierbecka, od jehož nástupců přešla r. 1720 k Nadějkovu. U nedalekých Křenových dvorů nachází se pěkný velký statek „na Bouči", za nimi malebně v horách

uprostřed lesů položená veska Businy, na levo pod vrchem „Drtí“ ves Pohořelec, památná v naší době bouří zničenou ohromnou „lípou Husovou“. Dle pověsti Hus pod ní kázával. Mezi staročeskými vesničkami Chlistovem a Bezděkovem smrkovými lesy přistoupíme kolem „Pařezitého“ rybníka k Růžené, někdy bytelné tvrzi s rozsáhlým poplužím. Vladykové z Růžené uvádí se ještě v XV. st. Po roce 1726 nabyl statku sňatkem s Josefou Chlumčanskou z Přestavlk František Ferd. Radecký, děd slavného vojevůdce. R. 1764 prodal R. rytíř Václav Netvorský z Březí baronu Feuersteinovi k Nadějkovu. Smutně pohlíží sutiny poschoďové tvrze do hladiny rybníka — blizounké smrkové mlází za hřivého jarního slunéčka snad těm holým zdím — mrtvolám šeptává: Z prachu nepovstanete nikdy více! Podobný osud zastihl Květuš a sousední Kvaštov. Vladykové z Květuše vystěhovali se v XV. věku jedni do Tábora, druzí usadili se v Prácheňsku. Z jedné tvrze stojí dosud bývalý svobodnický statek u Hrdonů, z druhé, vlastně ze trosek postavili židé synagogu.

Z Květuše skrze Nosetín zajdeme hned za „Perculí“ do temných veletinských lesů „na Kozlovech“ (708 *m*) knížete Lobkovice na Vysokém Chlumci. Za hájovnou ve strmé skále nalézá se „poustevna“ vlastně útulek někdy českých bratří při pronásledování „pikhartů“. Dřevaři časem přijdou na mnohou starožitnost, zejména u Vratkova a Matějova. V této lesní tišině ukrývají se mnohé samoty a vesničky: Hustilař, Chvalov, Branišov, na vršku ležící Březí, Radikov, Rážkov, Vilín, Vratkov, Hodkov, Ounuz, při potoku setikovském Mezno, Kozlov, Ředice a Modřany s jednotami: Setíkov a Hlínov. V Ředici žili svobodníci, ostatek patřil ku statku Trkovu. Mokřany vydaly vladyky Řídely (Řídly) z Mokřan, z nichž Jan kolem r. 1460 zasedl na Medrahovicích. Od Diviše z Nechvalce nabyli mokřanského statku (dvůr a 4 vesky) r. 1502 bratři Václav a Ladislav z Lobkovic na Vysokém Chlumci. V Myskově mají pěknou školu. Nové Dvory chlubívaly se tvrzí, kterou po vymření původního rodu osedli v 15. věku Měděncové z Ratibořic. V konfiskacích r. 1623 dostala se k panství Chlumskému. Z Řediček navštívíme Čachořice, někdy rytířské sídlo. I tady pro účastenství ve stavovské vzpouře ryt. Hanušovi Měděnci vzat stateček s veskou Křemenicemi ku Chlumci. Na tvrzním městišti stojí myslivna. Po hřebenu lesnatých hor nad Ounuzí dostoupíme nejvyššího bodu, na „Čertovo břemeno“. Skupina jako uměle a přece přirozeně na se sestavených balvanů (715 *m*) slouží za podnoží místu, s něhož dychtivému oku začíná půvabná vyhlídka do sedlecké kotliny, poseté mimo dvou měst bělavými vesnicemi, jež na levo vroubí zádumčivý hrad Vysoký Chlumec s nižšími zříceninami Zvěřince, naproti amfiteatralně nad výšinou bolechovicko-chotětickou s báňovitým Ostromečem se vypínající vzdálené hory neveklovské,

na pravo po volném návrší Loudilky borové lesy Kvaštovské, Deboreč, na nímž ve tmě lesnatého pohoří miličínského jako hvězdička třepotá se vysoká, lesklá kaplička Utrpení Páně nad Miličínem. Obrátíme-li se k jihu, vidíme moře lesů na Táborsku. Rozkošné panorama Sedlecké! Neméně než třicet osad, dvorů, nesčetně ovocných sadů sedí uprostřed úrodných polí, zelenavých luk ve stínu panských zámků a zámečků — všecko tulí se jako kuřátka ku kvočnám ku dvěma svatyním štíhlých věží v Sedlci a Prčici. A z Cunkova vidíme ten líbezný celek před sebou jako malebné panorama. Čeští touristé, kteří sem o slunných dnech letních rádi pospíchají, říkají kotlině sedlecké — český Meran. Nějakou podobu skutečně má.

VYSOKÝ CHLUMEC.

Z Ounuze můžeme se pustiti sráznou a směle vedenou silnicí k Jetřichovicům (465 *m*); leč pokračujme zatím ještě v okružní horské partii. Z Cunkova až ku „sloupu“, kde se protínají dvě silnice (od Nadějkova k Stupčicům, od Sedlce k Jistebnici) mineme Alinovu Lhotu, na levo Javor a Monín se Lhotou Včelákovou. Monín před husitskými válkami míval chatrnou tvrzku — Táboři i se Lhotou se ji ujali a až do r. 1623 drželi. Kolem myslivny Brtna skrze ves Ostrou — na pravo viděti Orlov, jako orlí hnízdo na útesu skalním — po hrázi u dědinky Brabeniště octneme se v Liběnicích s dosud zachovalou tvrzí (462 *ha*). Na mohutných pilířích spočívají silné zdi, nesoucí nyní po našem způsobu upravené dvorské byty. Po zániku vladyk z Liběnic panoval tu rod Vrchotických z Loutkova na Uhřicích. V XVII. st. přešly Liběnice na Měsíčky z Výškova, r. 1616 Oldřichovi z Bílé, jenž přijav úřad stavovského direktora po bitvě na Bílé hoře byl stat. Po některých změnách dosáhl zboží toho r. 1726 Jan Malovec, který je

spojil s Prčicemi. Na blízku Liběnic se nalézají vesničky a samoty: Poradkov, Předbojov, Borotínek, Sichrov, Násilov a Hatov. R. 1542 připomíná se Vavřinec z Hatova. K Hatovu se pojí vísky Dobřejov hořejší a dolejší. Na pravo od silnice spatříme Černotice u lesa „Krkáčku", Boukovice s dvorcem, na levo za starožitnou kaplí Větrov a Milostice (staroč. Milhostice) s barokovým zámečkem (205 *ha*). Odtud se psal široce zvětvený rytířský rod Vojkovských z Milhostic, který otecké dědictví před shořením zemských roku 1541 desk ponechal Mitrovským z Nemyšle. Od r. 1697 změnilo se tu 18 majitelův. Poslední, lékař v Pištanech MUDr. Kučera prodal je r. 1907 hospodářskému řiditeli Trejbalovi. Kolem Milostic pod farní osadou Červený Oujezdec (okres Votický) v olšoví při potůčcích ukrývají se dědinky Zaběhlice, Dvorce a samota Milkov, „na Hvízdalce". Za půl hodiny dojdeme do Střežmíře (staroč. Střezimíř) se starobylým farním kostelem sv. Havla. Gothická budova z XIV. stol. má v presbyteři slušné žebroví s krákorci lidských hlav. Na hřbitově stojí památná lípa. Ze zdejšího zámečku kdysi tvrze vyšli panošové ze Střezimíře, příbuzní Vrchotických a Přibíka z Mitrovic (na Vožicku), jehož potomci Střežimíře zdědili. R. 1545 seděli zde Mitrovští z Nemyšle, r. 1670 Vratislavové z Mitrovic (u Sedlce). Po Vratislavech (od r. 1685) mimo jiné přes 50 let (1706—1756) drželi Střezimíř Straníkové z Kopidlna, nato Malovci a po r. 1790 také krátký čas slavný Čech Jan Jeník z Bratřic. Majitelé se měnili neustále. R. 1806 dal zde na Větrově a vrchu Chocholouši vévoda z Hessenkasselu marně dolovati na stříbro. Od r. 1816 hospodařilo na dvorci neméně než 13 pánů, nyní spisovatelka Vlasta Stránecká.

Nedaleko nádraží dráhy cís. Františka Josefa (nejvyšším to bodu trati 585 *m*), překročíme-li po kamenném mostě hluboký železniční zářez, uhlídáme na levé ruce při lesíku vystavený vodoléčebný pensionát MUDra Krouského s rozsáhlým parkem. Hned za mostem jsou Stupčice hořejší, pod nimi svobodnická véska St. dolní. Z oněch vyšli vladykové Nosákovci ze Stupčic. Tvrz obývali v XVII. století Šiškové, po nich Sobětičtí ze Sobětic, Ragersdorfové. Nyní na dvorci hospodaří dědicové p. Bendy. V Meznu, kromě nové školy najdeme starobylou kapličku s dřevěnou, velmi pozoruhodnou vížkou (XVIII. st.). Pominuvše samotu Modrák a Novou Střezmíř skrze „Černé lesy", v nichž malebná myslivna nad mlýnem a rybníkem Šeborem, přicházíme do úrodné kotliny borotínské, kolkolem lesy a vrchy obklopené.

BOROTÍN sluší rozeznávati dvojí. Borotín městečko (1000 obyv.) a Borotín hrad, zříceniny a dvůr se mlýnem, či jak lid říká: Na starém zámku. Městys měl tvrz na blízku kostelíčka Nanebevstoupení Páně, jenž až do r. 1384 byl filiálkou chrámu Páně na Kostelci Podolském. Ve jmenovaném roce se poměr obrátil. Kostelec stal se

filiálkou Borotína. Na tvrzi v nepamětné době se usadili Vítkovci z Prčice, kteří se psali „z Borotína", později také z Landštejna. Zámožnému rodu nestačila tvrzka, kolem které zatím narostla velká osada, a tudíž na příkré ostrožně nad rybníkem založili tvrdý hrad. Ještě ze zbytků lze poznati, proč Táborští hradu vícekráte (posledně r. 1434 v květnu) tvrdošíjně a přece marně dobývali. Zrovna v týle seděl jim bojovný Mikuláš Landštejnský z Borotína, nesetřásli ho; on také s Krchlebcem v bitvě u Lipan první se vetřel do otevřených vozů táborských, čímž bitvu rozhodnul. V XV. století ovládli hrad i městečko Malovci, po nich Černčičtí, od roku 1548—1552 ušlechtilý mecenáš české literatury Jan Hodějovský z Hodějova na jedné polovici, na druhé potomci Kateřiny Malovky, provdané opět Malovky až do r. 1602. Rozdělení přineslo zkázu hradu. Už r. 1618 připomíná se zříceninou. R. 1623 po konfiskacích získal celé zboží borotínské rod Lobkoviců k Jistebnici, s níž roku 1829 zakoupil je Jan Nádherný, jehož syn Karel, byv r. 1865 nobilisován, přijal přídomek „z Borotína".

Ruiny borotínské náleží k nejpěknějším, nejpřístupnějším a proto k nejnavštěvovanějším (ze stanice Sudoměřic pohodlnou lesní pěšinou za 1/2 hodinky) v království. Strmí asi 1/4 hodiny od městečka na skalnatém ostrohu, ze tří stran půlkruhem obemknuté rozsáhlým rybníkem „zámeckým", pod jehož hrází v hustém háji olšovém mezi ovocnými sady skrývá se parní mlýn a pila. Na zbořeništi znáti dosud hlídku, místo hradní kaple (měla vlastní věž, jež spadla roku 1811) okrouhlou věž, palác, znamenitě založené střílny a část hlavní brány. Palác se svými zdmi (15—20 *m* vysokými), jsa podepřen silnými pilíři až k zemi dosahujícími, zrovna visí nad mlýnskou budovou a cestovatele při pohledu zachvátí pocit: teď se sřítí a běda mlynáři! Leč zdivo stojí jako skála a čiperný „pan otec" zastraší obavy potutelným úsměvem, že ještě mnoho vody uteče a pivečka se vypije, než „to slítne". Německého básníka Grillparzera starý zámek borotínský nadchnul ku známé báji „Pramáti".

Městečko Borotín po strašném požáru r. 1863 přišlo o všecky starožitnosti; jen gotická presbytéř kostelíčka (XIV. stol.) přetrvala všecko. Nádherná budova školní (z r 1896) okrašluje vchod do Borotína ze strany sudoměřické.

Přes louky nad Borotínem k západu proti „Šibeníku" pod strmým Dehetníkem (676 *m*) na povlovném svahu rozkládá se Lhota Kamenná, velkostatek (163 *ha*) a ves s mlýnem u Přibíka. Za stara sídleli tu Bojanové ze Lhoty Kamenné (vymřeli po r. 1850), v XVI. stol. Malovci, v XVII. st. Straníkové z Kopidlna, po r. 1773 Křelířové. Za minulé století vystřídal statek 15 majitelův. V nedalekém Smrkově stávaly mimo selské též dva svobodnické statky, které r. 1785 Ludm. Deymová přivtělila ku Lhotě.

Od Smrkova stoupá terrain až ku „přednímu vrchu liběnickému" (580 *m*), za Liběnicemi náhle klesá, tvoře úzké údolíčko horské, více průrvě podobné, až k Záběhlicům, odkudž se rozšiřuje na údolí pode Dvorcem ku vsi Výšce a dvoru Kvaštovu. Silnice však od Liběnic vede do příkrého vrchu „Zadní liběnický" (650 *m*). Jako se střechy sjíždíme po lesnaté severní stráni jeho k romantickým Vrchoticům, které romanopisec Chocholoušek líčí v povídce: Pan Šimon z Vrchotic. Vrchotická tvrz (odtud pojmenovaná, že na vrchu stojíc, přezírá celý kraj) vydala rytíře Vrchoty, po nichž Janovice u Votic slují „Vrchotovými". Po nich seděli zde již od r. 1462 panoši z Lútkova (u Hořepníka), kteří se psali Vrchotičtí z Lútkova. R. 1596 prodali tvrz Bechyním z Lažan, tito zase r. 1613 Velemyšlským na Mitrovicích

ZÁMEK MITROVICE.

až konečně r. 1660 Jan Černín prodal je Vilému Mitrovskému z Nemyšle k Jetřichovicům. Ze tvrze zbylo několik světnic a čtyřhranná bašta s věží při části někdejšího parku. Za Vrchoticemi níže leží Přestavlky, východiště vladyk a rytířů z Přestavlk, kteří se psali také Chlumčanští z Přestavlk. Tvrz měla pohyblivé osudy; až do r. 1710 František hrabě Černín postoupil ji trhem Josefu hrab. Vratislavu, který pevnůstku „jednoho poschodí s věžičkou" pobořiv, statek spojil s blizounkými Mitrovicemi. Na pravo od Vrchotic za ostrým kopcem, na mírné rovince sedí véska Bozetín, rodiště panošů Červů z Bozetína, kteří zde měli slušný dvorec. R. 1630 koupil jej od nich Sádlo z Vražné, r. 1640 připadl i s mlýncem Náhlíkem k Jetřichovicím, odkudž v l. 1780—90 byl rozparcelován. Na západ od Bozetína spatříme ves Šanovice, kde až do r. 1708 na svobodnickém statku hospodařili Šichošové, jejichž předci se psali „ze Šanovic". František Mitrovský z Nemyšle jej potáhl k Jetřichovicům. Z Bozetína úzkým

úžlabím dojdeme do Mitrovic starých, vsi a dvora. Obojí zachovalo starožitný ráz. Dosud znatelny příkopy někdy pevné tvrze mitrovické, na níž od nepaměti vládl rod z Mitrovic, dosud s přídomkem hrabat Vratislavů z Mitrovic kvetoucí. Od r. 1584—1626 hospodařili zde rytíři Velemyslští z Velemyšle, po nich, po změně několika majitelů od r. 1670 původní rodina Vratislavův. Z nich František Ignác opustiv starou tvrz, založil při homolovitém kopci poblíž Sedlce, Mitrovice nové, jedno z nejpůvabnějších panských sídel v Čechách. Jednopatrová stavba, nesouc po stranách pavillony v bohatém slohu vlašském, na střeše ozdobena arkýři, s báňovitou vížkou, vše přesné, souměrné, opírá se na straně silnice o vysokou alej štíhlých topolů — pravé to aristokratie stromové — v pozadí vystupuje vrch jako velikánský lesem porostlý bochník chleba, jehož úpatí kryje pečlivě ošetřovaná, zámek kolkolem obíhající zahrada rozpodivných stromů a květův, na západ pohled do půvabné krajiny sedlecké, kterou uzavírají dumavé zříceniny zvěřinecké s ponurým hradem Chlumecký — takové jsou Mitrovice nové. K panstvíčku (535 *ha*), jež nyní drží rodina Blaschkova, náleží kromě již vyjmenovaných obojích Mitrovic dvůr Kvaštov s Radíčem (okr. votický). V údolíčku k Prčici za samotou Brandírou vesele klepají mlýny: Kužel a Jezerský. Na Kvaštově s pěknými lesy stávala vladyčí tvrz Kvaštovských. V XVI. stol. seděli tu Byšičtí z Byšic, po nich Voračičtí z Prčice. R. 1670 získal statek od Petra z Říčan Petr Vratislav na Mitrovicích, k nimž dosud přísluší. Ku Kvaštovu náležíval nedaleký Rohov, někdy dvůr nyní ves, východiště Domaslavů z Rohova.

Od mitrovického zámku topolovým stromořadím kolem starých Božích muk do

PRČICE netrvá cesta ani čtvrt hodiny. Vítá nás nad městečkem na kopečku se zdvihající vysoký farní chrám Páně sv. Vavřince se štíhlou věží, jejíž nejstarši část nese stopy původní stavby romanské z XII. století. Svatyně chová plno náhrobníků Vrchotických z Loutkova, Velemyšlovských a Malovcův. O Vítu Malovci († 1769) dí kamenné písmo: byl dobrodinec kostela, otec poddaných ... O nábožné mysli svědčí zachovaný „kšaft“ Maxmiliana z Velemyšle († 1615): ... Tělo mé žádám, aby v kostele prčickém ... od mých milých přátel pochováno bylo řádem křesťanským, pobožným, beze všech nádherných a ryčných ceremonií, nebo tělo o to nestojí, než do země žádá ..., aby mohlo pokojně odpočívati a ... oslavení svého očekávati! I tomuto pánu zvonil památný zvon Prčický P. Marie z první polovice XIV. stol., jenž dosud jest na věži. Na hřbitově nalezneme starou kostnici s věžičkou.

Na západní straně městečka na mírném výběžku skalním pnul se před časy prčický hrad — kolébka mocných králů českého jihu pánů z Růže či Rožmberků. Stál ještě v XVI. stol. Nyní po něm zbyla

malá část t. j. přízemí táhlého západního křídla s vysokou klenutou jizbou. Nový zámek povstal po r. 1591. Později na poschodí přistavěli druhé. Čtyřhranná budova nevyniká ničím. Jen pěkný anglický park ji zdobí. Listiny vypráví, že za vladaření Víta Malovce umělecký zahradník Tobiáš Hanka vypěstoval ze zdejší zahrady park slohu francouzského. Na samých chodbičkách, po obou stranách přistřiženými stromy obklíčených, šuměly kolem kiosků mnohé vodotrysky, vyskakující ze tlam kamenných zvířat báječných, jejichž podoby stály na terasech, ve křoví, na schodištích ku stinným jeskyňkám, mezi ovocnými stromy i dlouhými řadami červených jiřin a bělostných lilií. Postavme k té mrtvé kráse pány v parukách, se škrobenými náprsníky, dámy v pompadourských kloboučcích, v šatech mírně vystřižených, v pasu stáhnutých, však hedvábnou sukní široko se rozbíhajících, všecko sametové, bílé, napudrované, francouzsky šveholící . . . a čas podivného, idyllického rokoka, čas dávný vynoří se před námi jako přelud . . . .

Z budov prčických vyniká nová fara, radnice, škola a klášter milosrdných sester se špitálem a kaplí sv. Karla Boromejského. Založil jej prčický rodák František Pištěk, arcibiskup ve Lvově († 1846). Při městečku a po okolí nalézá se mnoho starých božích muk, některé z XV. století.

R. 1220 Vítek z Prčice, jenž se psal také Witko de Plinkhinberg (Březan myslí, že má zníti: Blindenberg), úřadoval za Přemysla I. jako purbrabí na hradě Zvíkově, jsa synem pana Vítka staršího z Prčice, bývalého nejvyššího číšníka (1169—1177) krále Vladislava. Od onoho se všickni Rožmberkové odvozovali. Jeho pečeť vykazuje primitivní pětilistou růži (archiv na Orlíku). Ve XIV. st. ujali Prčice na nějaký čas páni z Choustníku, ale hned na začátku příštího věku setkáváme se tu s mocnou haluzí rožmberskou, pánů z Landštejna na Borotíně. Po r. 1445 zavládly zde rody Mrackých z Dubé, Voračičtí z Paběnic, od r. 1599 Černínové, z Talmberka na Smilkově, r. 1725—1835 Malovci z Malovic. Prčice viděla záhubu rodu i jeho jmění. Roku 1803 v září 21tiletý Jan Malovec při cvičení v šermování a tělocviku nabodl se na ostrou žerď. Po velkých bolestech skonal jako poslední linie prčické. Matka jeho Johana, dcera prčického učitele Jiříka Olivy, vdala se potřetí za měšťana pražského Karla Burku. Burka stavěl a stavěl . . . Mimo jiné pustil se do zřízení kamenného (250 *m* dlouhého) mostu přes bařinatou louku mezi Prčicí a Sedlcí. Pravda, stavbu dokončil, dvěma sochami sv. Jana a sv. Floriana vyzdobil, leč nákladem své jmění dotrhl. Panství (s Uhřicemi 1184 *ha*) náleží nyní rodu rytířů z Eisensteinu. Městečko 417 *m* nad hl., čítá 897 obyv.

Proti Prčici hned za vzpomenutým mostem na rovině (411 *m*) rozkládá se útulné okresní město

SEDLEC, řečené na dráze Frant. Jos. I., se 159 domy, 1072 obyv. Kolem prostranného, nesouměrného, leč jako stůl rovného náměstí, jež na severní straně uzavírá farní kostel sv. Jeronýma, kupí se 4 skupiny úpravných domů, z nichž do očí padne jetřichovská pivnice, budova soudní, hostinec „na rychtě“ — někdejší radnice a vzadu skvostná školní budova, za kostelem nová fara. Krásný farní kostel pořízen byl na místě starožitného kostelíčka r. 1898 přičiněním městské rady a † p. faráře Jos. Motla.

Z minulosti Sedlce až do XIV. stol. není skoro nic povědomo. Zdá se podle názvu, že místo v této krajině zalidnili slovanští „usedlíci“ nejdříve, šířice se odtud po celé kotlině, nad kterou si vystavěli pro ochranu dvě pevná sídla, Zvěřinec a Chlumec řeč. Vysoký. Páni chlumečtí ovládali Sedlec až do konstituce. Byli to: Janovští z Janovic erbu

SEDLEC NA DRÁZE FRANT. JOS. I.

orlice, v XV. st. Ojířové z Očedělic, od r. 1474 Popelové z Lobkovic. Z těch Ladislav daroval místu r. 1545 pečet a výsady trhového městečka. V Sedlci se narodil r. 1819 18. února první český romanopisec Prokop Chocholoušek. Opodál silnice do Nadějkova stojí při rodném jeho domku stodola, ve které tehdejší vládou (v l. 1854—1866) pronásledovaný Chocholoušek, od rodiny odloučen, nemaje přístřeší, psával některé povídky svého slavného „Jihu“. Nebýti okolního duchovenstva, najmě nadějkovského faráře Fikara, u něhož i umřel, byl by nadaný Prokop trpěl největší bídu. Za živa ho nechali vlivní páni ubíjeti a po smrti mu postavili — desku a nádherný pomník. Tak to v Čechách obyčejně chodí.

Za Sedlcem na pravo od silnice jetřichovské v dosti značné úžlabině uprostřed ovocných zahrad sedí ves Uhřice se zámečkem, lihovarem a dvorem. Odtud podle tvrze psal se panoší rod „z Uhřic“. Za krále Jiříka držel ji Přibík Tluxa z Čechtic, jenž jako hejtman královského vojska r. 1468 dobyl pevného hradu konopišťského. V XVI. st. měli Uhřice Vrchotičtí z Loutkova, po nich Měsíčkové a Bedřich

z Bílé, jemuž, jak již vzpomenuto, r. 1621 s Liběnicemi konfiskovány. Zboží nabyl na krátký čas rod Měděnců, později rytíři Radečtí z Radče. R. 1726 prodali je dědicové Krištofa Radeckého k Prčici. Stinnou ovocnou alejí bílé silnice proniká malebný zámek Jetřichovice, vystavený r. 1857—59 podle plánů profesora Niklasa v romantickém slohu hradů normandských s osmistrannou věží, vybíhající v cimbuří. Před budovou z bohatého záhonu květin zdvihá se socha zakladatele dra. Kaňky. Zvláštní kontrast k této sličné budově tvoří nedaleko v parku mezi mohutnými tisy jako stařenka shrbeně ku blízkému návrší se tulící starý zámek (XVI. st.), obyčejné to těžkopádné stavení mohutných zdí a šindelové střechy beze všech stavitelských ozdob. Někdejší zdejší

ZÁMEK JETŘICHOVICE.

tvrz, rodiště rytířů Opršalů z Jetřichovic, týčila se na výšince při rybníku po jižní straně vesnice. Části příkopu a náspu dosud viditelny.

Kolem Jetřichovic (465 *m* n. hl.) půlkruhem jako římský amfiteatr, jehož jevištěm ves i zámek, zdvihá se lesnaté pohoří, zvěří bohaté lesy cunkovsko-ounuzské (640—650—715 *m*). Na pravém úpatí pod rozlehlou vsí Sušeticemi v údolíčku leží starobylá ves Bolešín, nesoucí dosud ráz staročeských vesnic se selskými živnostmi doškových, netřeskem se zelenajících střech, s osmi až dvanáctihrannými špičatými stodolami dřevěnými, opírajícími se o mohutné lípy a klenky. Příchozímu se zdá, že zabloudil nazpět do XVI. století a maně čeká, brzo-li potká sedláka v kožiše tulipány protýkaném, s pangrotkou (čepicí z vydrové kůže) na hlavě, nebo mihne-li se nějaký dívčí zjev pestrého kroje řásnatých širokých sukní, s vyšívaným živůtkem, nad nímž „v paušatech“ z temna kaštanových vlasů zpod stříbrem či zlatem

ošité „prefundy" (holubinky) prokmitne zářivé oko venkovské krásky. Zatím však spatří krasavici, ale — kamennou, na protější straně údolí při levém úpatí hor k Vrchoticům příkřeji spadajících, vesele jako světlušku se usmívající kapli bolestné Matky Boží, svatyňku nad pomyšlení oku i srdci líbeznou, čistého a přesného románského slohu. Z čela jí vyrůstá čtyřhranná vížka, vznášející se jako vztýčený prst nad bohatě prsteny ozdobenou rukou! Vnitřní úprava odpovídá zevnějšku. V oblacích mezi skupinami rozkošných andílků z obrázku hledí na tě pieta Matky Boží, jíž za podnoží slouží svatí a světice boží, sv. patronové čeští. Pod oltářem v apsidě prostranné hrobka pohltila († 1865) zakladatele Jana Kaňku, proslulého doktora veškerých práv, někdy rektora pražské university a pána na Jetřichovicích, který vystavěl kostelíček na místě staré kaple pro památku svého věrného přítele slavného M. Pešiny z Čechorodu († 1859). Na epištolní straně stojí mramorový pomník kanovníkův s významným vlasteneckým nápisem, zakončeným apostrofou:

K trůnu Boha skládám prosby své
za lid, za vlast, za přátely mé!

Na Jetřichovicích (441 *ha*, s Uhřicemi 588 *ha*) po Opršalech od r. 1500 hospodařil rod ryt. Bohuslava Mitrovského z Nemyšle až do r. 1718, kdy ženitbou nabyl jich Jan Václav hrabě Opersdorf. R. 1770 koupil panstvíčko Karel hrabě Clary, r. 1784 František Lobkovic, jehož syn Ferdinand je postoupil 1829 JUDru J. Kaňkovi. Nyní drží Jetřichovice rodina Neuwirtů. Vracíme-li se z Jetřichovic do Sedlce, leží přímo proti nám přes celé údolí pod dědkovskými lesy vesnice Mrákotice a Divišovice. Z oněch pocházeli vladykové Mrakotičtí. Vyhynuli v XVI. věku a tvrz přivtělil k Prčici Jan Voračický. Nedaleko Divišovic panský dvůr Vršovice, někdy ves, s mlýny Sova a Strnad. Při potůčku sedleckém na ostrém návrší stávala tvrz Dobrošovice, východiště soujmenného rodu. V XVI. st. zde hospodařili Dědřichovští z Lomné, Malovci a nejposléze Měděnci, jimž r. 1621 konfiskována a k Uhřicům prodána. Městiště tvrzní dosud znatelno. Mezi Dobrošovicemi a Sedlcem na okresní silnici vejdeme do Městic (Měsetic), vzdálených asi čtvrt hodiny od nového hřbitova (r. 1872) sedleckého. Dědina (50 čísel) od pradávna má dva poplužní dvory. Jeden náleží k Vysokému Chlumci, druhý s blízkými Lidkovicemi tvoří samostatný velkostatek (415 *ha*) s pivovarem. Rod vladyk ze Měšetic vymřel záhy. Zasedli tu rytíři z Koutů (u Smilkova), po nich v XVI. stol. Samechovští, Voračičtí. Počátkem XVIII. stol. získali Městic rytíři Smechovští, kteří z někdejší bažantnice pod horou Ježovkou vystavěli nový zámek se jménem svého šlechtického přídomku — Lidkovice. Velkostatek přešel r. 1762 na Kunáře z Machovic, po nich na Běšíny. V XIX. stol. vystřídal 10 majitelů.

Za Ježovkou (516 *m*), kde podle ústního podání r. 1420 sedlčanští řemeslníci se na odpor postavili Žižkovi, či jak náš lid řekne „sedlčanští ševci se zježili,“ leží ves Kvasejovice, o které máme zprávy již r. 1042. Tenkráte ji daroval kníže Břetislav břevnovskému klášteru. V XV. stol. povstala tu tvrz. V XVI. st. až do bitvy bělohorské ovládali ji Měděncové z Ratibořic a na nedalekém N. dvoře. R. 1630 připadla k Uhřicům, s nimiž r. 1726 zapadla do panství prčického. Vedle Kvasejovic, s nimi skoro spojená, rozkládá se véska Stuchanov. Odtud vybíhá bystřina řeč. Úlezský potůček, s nímž přicházíme ku starožitným Malkovicům, tvrzi a poplužnímu dvoru. Na zemanské tvrzi seděl r. 1205 Přibyslav z Malkovic, svědek na listině kláštera milevského, jehož potomci ujavše Hostíšova u Votic se psali „Hostišovští z Malkovic“. V XVI. st. rozdělili dvorec Žehartové z Nasavrk na dvé svobodnických čísel. Obě připadla r. 1612 k Prčici. Nad Malkovicemi a nedalekou Úlehlí vypíná se les se zříceninami proslulého Zvěřince. Na posledním skalním a příkře vyhouplém útesu pohoří cunkovského, jenž nemálo se podobá velikánskému zubu, v temném lese zřídili pevnost rytíři ze Zvěřince. První známý předek toho rodu Mareš (Martin) uvádí se r. 1363 patronem kostela chvojnovského (u Konopiště). Jeho vnuk rytíř Václav ze Zvěřince vroucně se přivinul k mistru Janu Husovi, jehož r. 1413 po nějaký čas na svém hradě hostil. Pověsti a památné stromy v té krajině dosvědčují, že betlemský kazatel pilně své učení šířil i v této krajině, zejména v Sedlci, kde víra podobojí brzo začala a nejdéle trvala. V domácích válkách za krále Jiříka zanikl Zvěřinec. Nyní dosti značné pozůstatky hradeb (546 *m* n. hl.), jsouce odděleny od nízkého horského sedla dvěma zanesenými příkopy, vábí milovníka boží přírody pro pěknou svoji vyhlídku. Z bašty uvidíš panorama cunkovské zcela na blízku s uzším obzorem: vesnice, dvory, samoty, pole, zahrady, lesy, vrchy, kolem nichž jako stříbrné nitky obíhají bystřiny, někde do širokých rybníků se ztrácející a zase silnějším proudem vytékající — to vše leží pod nohou. Nahneme-li se z bašty nebo zdi hradební, můžeme dosáhnouti rukou vrcholky mohutných smrků a jedlí, které k nám tyčí ze tmavé, závratné propasti. Na sever před námi vítá nás kostelíček jesenický pod modravou hladinou rybníka nedrahovického, za ním stoupající terrain planiny kosovohorské, která proti hradu Chlumci spadá v kotlinu plnou luk a rybníků. Za ní červenají se domy sedlčanské s bílou Cirkvicí . . . Na těchto místech spřádal snivý básník Hynek Mácha myšlénky svého krásného Máje. Jako studující trávil prázdniny v rodišti otcově — Městicích u strýce. Odtud často zatoulal se na Zvěřinec. Ještě za naší paměti před 15 lety vyprávěl stařičký hajný, že „ten pán z Prahy, co psal pěkné písničky a měl rád každého ptáčka,“ sám celé dny prochodil v lesích kolem hradu, kdež nejednou ve skalním výklenku přespal

letní noc . . . Není tudíž divu, že četba genialního Byrona, romantismus, divokrásná zátiš lesní na Zvěřinci vytvořila zde onu báseň s líčeními dosud nepřekonané krásy.

František Teplý.

XXXIII. OKRES VOTICKÝ.

Ač téměř v srdci země položen, nezdá se býti okres Votický účasten svojí historií nejstarších osudů jejích. Aspoň nenalézáme tu ničeho, co by svědčilo o tom, že již v dobách pohanských byly končiny zdejší osídleny. Dokud žírná údolí řek a mírné svahy lemujících je pahorků stačily výživě usadivšího se v zemi naší národa, mohla dobře zůstati pannenská zeleň hlubokých, nedostupných hvozdů ušetřena ničivé ruky lidské. Kolonisace na území nynějšího Votického okresu nastala teprvé v dobách, kdy již símě učení Velikého Galilejského, nalezši u nás půdu úrodnou, vypučelo v mohutný strom. Že teprve v této době, křesťanské, začaly býti na Voticku zakládány osady a bydliště, tomu nasvědčuje, jak správně A. N. Vlasák soudil, ta okolnost, že veliká část pojmenování osad je odvozena od křestních jmen našich, tak na příklad Otice, Janovice, Martinice, Olbramovice, Jankov, Alběnice, Tomice, Arnoštovice, Heřmanice, Oldřichovec a j. v.

Historické zprávy o území nynějšího okresu datují se teprve ze XIV. století. Z nich se dovídáme, že již tehdy dělilo se toto území na patnáct farních obvodů, z nichž každý měl vlastní chrám, a příslušelo skrze ony třem rozsáhlým dekanatům: Vltavskému, Benešovskému a Štěpánovskému. Uvedené farní chrámy, ačkoli obvody jejich během dob značně se proměnily, zachovaly se až na dnešní časy. Nalézají se pak tito mlčenliví a přece tak výmluvní svědkové pohnutých dějů našeho národa v místech: Votici, Martinicích, Olbramovicích, Janovicích Vrchotových, Vojkově, Arnoštovicích, Červeném Újezdě, Neustupově, Oldřichovci, Jankově, Ratmiřicích, Bedřichovicích, Štěpánově, Ouběnicích a v Tožicích. Veliké náboženské hnutí husitské, toto obrození národa našeho, nalezlo v okrese úrodnou půdu; až dosud nalezneš tu četně památek na velikou osobnost Mistra Jana Husa. Však jako každý vývoj má svoji dobu rašivého, idealního klíčení, dobu vzrůstu a zrání a konečně dobu staroby, tak i v náboženských poměrech našich zlá, pohodlná, za požitky se honící povaha lidská nasela koukole a bodláčí mezi símě zaseté Mistrem Janem a tak již sklonek XVI. a počátek XVII. století dává nám tušiti konečný osud církve kališnické. Záslužná reformace Českých Bratří nemohla staviti

sama nezvratný vývoj události, kolo osudu národa našeho blížilo se již valem hlubinám katastrofy, zaviněné obecnou nekázní a opuštěním pravých cest, katolicism vyhrál Bílou horu. Kdo tu nezahynul nebo neodešel do ciziny, přijal buď dobrovolně nebo násilím katolictví. Dějiny vrženy opět tam, odkud se bylo vyšlo; leč oběť nového vykoupení byla tak krvavá, tak bolestná, že bylo třeba valných dob, než-li se kraj i národ opět vzpamatovali. Však základ národa, drobná šlechta vladycká a zemanská, ta se již nevrátila, jen rozvrácené zbytky tvrzí a sidlišť upomínají tě, ideš-li tímto krajem, na doby zašlé slávy.

Dnes obraz okresu valně se změnil. Tam, kde druhdy duněla půda pod kopyty koní husitských hejtmanů a vzduch chvěl se hymnou „kdož jste boží bojovníci" za pravdu nadšených zástupů, letí dnes kolesa rychlovlaků a rachotí hospodářské i tovární stroje. Nenáleží sice okres Votický v pravém slova smyslu ještě dnes k okresům průmyslovým, avšak příznivá geografická poloha a životní tepna moderního života, dráha císaře Františka Josefa spolu s dráhou Voticko-Selčanskou zaručují mu i po této stránce slibnou budoucnost. Ovšem budoucnost teprve. Neboť přítomnost není ještě valně příznivá, ba ani ne tak dalece, aby obyvatelstvo okresu nebylo nuceno vyhledávati lepší existenci za hranicemi jeho. A tak i v okresu Votickém nuceni jsme zaznamenati smutnou skutečnost, úbytek obyvatel. Tento sice nepostihuje hlavní město a větší místa (r. 1890 měla Votice 2145, roku 1900 čítala 2206 obyvatel) a není také tak veliký jako v okresích na jihu a jihozápadně s Votickem sousedících, leč přece ještě obnáší tu více jak 4% původního (r. 1890) počtu; bylot napočteno r. 1890 v okresu 19422 duší, r. 1900 však toliko 18611). Že pak je to jedna z nejdůležitějších složek národa, stav rolnický, který tímto úbytkem je v prvé řadě postihován, netřeba zajisté šířeji dolíčovati.

Obyvatelstvo okresu, nazvíce ovšem rolnické, je české; jen nepatrný zlomek procenta vyznává tu ještě za „obcovací" řeč německou. Zajímavo je čísti dnes, jak před třiceti pěti léty charakterisoval zdejší lid výborný znatel tohoto kraje, vzpomenutý již A. N. Vlasák. Píše ve svém popsání okresu Votického: „Národnost jest česká, mluví se tedy skoro jen česky; židé mezi sebou hovoří německy. Obyvatelé jsou od přírody silné postavy, povahou srdnatí, poněkud k zpouře náchylní, pevní, přičinliví, uznalí, dobročinní, pohostinní, k učení liternímu, hudebnímu i k řemeslům schopní. Mimo nepatrné — nejvíce lesní krádeže — nenaskytuje se zločinů. Lid zaměstnává se nejvíce rolnictvím, any pilné ruce nutí otčímskou půdu vydati užitek nejmožnější; i strojů hospodářských naléză se hojně." Z plna „otčímskou" ovšem půdu zdejší nazvati nelze; přece však sotva kde na celém území povznáší se na prostřednost, kolísajíc svojí hodnotou dle povahy svého základu. V rulovém spodku — je to ústřední rula česká,

zde u samých Votic počínající a prostírající se odtud v mohutném loži na sever, východ a na jih — je půda lehčí, písčitější, západ okresu má na žulovém základě půdu o něco těžší, hlinitější. Co zde, tak jako ještě ve většině našich okresů, schází do zdárného výnosu půdy, je spíše malá racionelnost hospodaření. Lesů je sotva 19·5% veškeré plochy, z těch pak ztěží jedna třetina připadá na větší, souvislé díly. Orné půdy je 146·62 *km²* a zužitkovává se z 38·4% na setbu pšenice, z 25% žita, 10·6% ječmene, 24·5% ovsa a z 17·6% na zemčata.

Znamenitý je rozsah zdejších místních obcí; čítáť jich okres (r. 1900) toliko 20 (v tom město Votice a městyse Jankov, Janovice, Neustupov), kdežto katastrálních všech je 125. Z místních až na dvě mají všechny školy, Votice nad to obojí školy měšťanské. Úhrnem čítal okres v r. 1900 tříd 61, takže tu připadala jedna třída na 305 obyvatel (v Sedlecku na 401 obyvatel).

Bylo již zmíněno o geologickém základu půdy. Poněvadž okres z největší části náleží rule, vysvětlíme si snadno, že říční síť jeho je tak málo bohatě vyvinuta; jsou to po většině jednoduché vodní rýhy, bez zvětveni v horních svých částech. Jich vznik založen patrně již tektonickou povahou kraje. Okres sám náleží svojí říční sítí dvěma úvodím: Sázavskému, z největší části, a tu zase hlavně přítoku téže, říčce Blanici, a přímému Vltavskému svojí jihozápadní třetinou. Jsou to pak levé přítoky Blanice, které tu sbírají své vody: Stupský potok, pramenící jihovýchodně od Neustupova, teče na jihovýchod a opouští okres po výtoku z rybníka Bělského pod Jiřeticemi; také prameny přítoku tohoto, potoku Skalického, jsou tu položeny; Zvěstovský potok, z dvou pramenů od Radiměřic a Nosákova, směr toku v celku východní, opouští okres as ¼ hodiny pod Zvěstovem; vnímá z leva potok Hřinský s potokem od Čerkovického dvora tvořícím spolu východní hranici okresu; silný potok Chotěšanka z rybníků Kralovnických, teče přes Jankov na sever a protékaje hojně rybníků a přijav nepatrný ručej z rybníka nad Strženeckým mlýnem, míjí hranici pod Pičínem. Vlastní Sázavě náležejí: Bystrý, v pozdější části toku Konopištským zvaný, vyvěrá jižně od Votic u Hostišova a Mysletic, béře se až po Srbice, kde z leva vnímá potok od Beztahova, na severozápad, odkudž obrací se k severovýchodu a přijav v pravo potok Semtinský a Jiřinský, opouští okres hned po průtoku velkým rybníkem Podhrázským; Janovický potok pramení u Velké Lhoty jižně od Janovic, teče v celku na sever a odchází z okresu u Hůreckého dvora, vnímaje z leva potok Voračický. K povodí Vltavy přísluší v okresu jediný potok, druhý vřídelný to pramen Mastníku, potok Radičský: vyvěrá v okresu Sedleckém z rybníka Stupčického, krátce na to vstupuje do okresu u Spáleného mlýna, protéká jím na severozápad. Opustiv okres pod Vojkovem zaměřuje k Selčanům, kdež se

spojuje s potokem Sedleckým. Přítoky jeho jsou malé: v pravo Smilkovský potok ústící pod mlýnem Trasíkem, s přítokem od Jestřebic, Vranovský potok od Vranova a Bezmířský, v levo pak potok Křenovický od Křenoviček.

Rozvodní čára Sázavsko-Vltavská dává okresu dvojí svah, k severovýchodu a jihozápadu, při čemž však celý kraj směrem od severu k jihu se zvolna výší. Tak na uvedené linii vykazuje v severu vrch jihovýchodně od Sledovic ležící 522 *m* nadmoř. výšky, Červená hlína nad Bezmíří 570 *m*, Ohraženka jihovýchodně odtud 578 *m*, Babičky nad dvorem Facandou 590 *m* a Mezi vraty, západně od Podlesí, 712 *m*. Veškeren kraj má ráz mírné pahorkatiny, údolí potoků jsou dosti prostranná a nehluboká.

Okres Votický, politicky k hejtmanství Selčanskému náležející, hraničí s tímto na západě; k témuž hejtmanství příslušející Sedlecko tvoří mu jihozápadní hranici. V severu stýká se s Neveklovem a Benešovem, ve východě s Vlašimí, v jihovýchodě hraničí na Mladou Vožici. Nejjižnější bod okresu tvoří ves Vestec, nejsevernější osadou jsou Zahořany; v západě nejdále položen Vojkov, na východě osada Lastišovská.

Nejen politickým a hospodářským, ale i geografickým střediskem okresu možno nazvati jeho hlavní místo, starobylou

VOTICI. Okolo roku 1252 Boleslav z Ředhoště, později zvaný ze Smečna a z Martinic, založil prý pro svého syna Ottu z Otic hrad Votický. Brzy založen rodem tohoto blíže tvrze i farní chrám sv. Václava. Z roku 1398 známi jsou bratří Jan starší Raček z Javora a Jan mladší, všichni z rodu Otic. Roku 1437 postoupil Chval z Otic sídlo své v Oticích Janovi a Vackovi z Otic. Až do bitvy bělohorské měl sídlo své ve Voticích zvláštní řád Mikulášenců, domnívajících se požívati od Boha zjevení a osvícení. I sám Jan Burian Votický z Votic byl jim nakloněn. Jsa poslední rodu svého dal statek Votický rytíři Krištofovi ze Skuhrova, kterýž obdaroval obec právem, aby směl každý statek svůj volně odkázati. Ze synů Krištofových dostal se statek Votický dědičně Mikulášovi, který jej roku 1569 bratru Václavovi Skuhrovskému ze Skuhrov prodal; od toho koupí r. 1574 přešel na Jana ze Šternberka na Konopišti. Roku 1576 vdova Anežka postoupila Votice Jiřímu ze Šternberka, od něhož je roku 1600 koupila Johanka Hřanova ze Sulevic na Vidími. Avšak již roku 1604 koupila Votice Eva Radimská ze Slavkova, manželka Kašpara Kaplíře ze Sulevic; oba manželé potvrdili roku 1605 všecka privilegia a výsady města. Eva Kaplířova ze Slavkova zemřela roku 1618 jakožto poslední rodu Radimských ze Slavkova; manžel její odprodal brzy na to statek Votický rytíři Pavlovi Osterskému Kaplíři ze Sulevic. Záhubná třicetiletá válka

byla příčinou úpadku bývalého blahobytu města. Roku 1620 Kašpar Kaplíř na staroměstském náměstí byl sťat, Pavel Kaplíř pak roku 1632 přinucen se svými druhy opustiti vlasť českou a konfiskované statky panství Votického koupil roku 1622 Sezima z Vrtby na Janovicích. Roku 1624 stal se hrabětem a ustanovil nad svými statky rytíře Bohuslava Kořenského z Terešova hejtmanem.

Město Votice s okolím bylo dle kroniky klášterní toho času „husitstvím nakvašeno" a první péčí hraběte bylo poddané v lůno církve uvésti. Následkem neuposlechnutí a pro nastavší tužší poddanost, opustilo více rodin město Votice. V letech 1627—1629 vystavěti dal hrabě Sezima klášter řádu sv. Františka. Město i klášter v těch zlých dobách mnoho protivenství zakusily, ano mniši častěji nuceni byli město opustiti. O památné bitvě u Jankova vypravuje zdejší klášterní kronika. Hrabě z Vrtby zemřel roku 1648 a pochován jest v rodinné hrobce kláštera Votického. Panství obdržel syn zemřelého Fedinand hrabě z Vrtby.

ZÁMEK VE VOTICÍCH.

Z veliké bídy, jež té doby panovala v městě i okolí, povstal roku 1680 veliký hlad a mor. Nicméně za tohoto držitele panství mnoho k lepšímu se změnilo. Roku 1669 farářoval ve Voticích P. Gaudenc Sádlo, rytíř z Vražného, a od roku 1679 rytíř Jan Jetřich Šlechta ze Všehrd. Roku 1685 zřízen proti klášteru od Marie hraběnky z Heissenšteina Boží hrob dle vzoru Jerusalemského. Za hraběte Ferdinanda z Vrtby povstaly k rozšíření města osady „Karlíčkov" a „Ferdinandov." Po smrti Ferdinanda z Vrtby roku 1712 připadly Votice synovi téhož Arnoštovi hraběti z Vrtby. Roku 1750 zemřel hrabě Arnošt, jeho syn a dědic téhož jména roku 1791; po něm následoval syn Adam hrabě z Vrtby, kterýž roku 1807 zemřel co poslední člen větve hrabat z Vrtby na Voticích, odkázav statky své Františku Josefovi Vratislavovi z Mitrovic, který byl v držení jich do roku 1849. Za tohoto vedeny dlouhotrvající krvavé rozepře s poddanými o odbývání roboty, až konečně roku 1836 zvítězilo právo násilím. Roku 1872 koupil zadlužené statky Maxmilián svob. pán z Ergelétu a Karel svob. pán z Lippe.

Město Votice čítá 2206 obyv. a jest sídlem okresního soudu, berního úřadu, dvou záložen, vzdělávacích i zábavních spolků a obecných i měšťanských škol. Farní chrám sv. Václava stojí na mírném návrší a pochází z dávných dob. V přistavěné kapli sv. Jana Nep. jest náhrobek Jana Šlechty ze Všehrd. Starý zámek stojí při jižní straně kostela; zachovala se pouze západní část, florentinskými štíty ozdobená. Náměstí tvoří téměř pravidelný čtverhran a je ozdobeno uprostřed zděným sloupem, na jehož hořejším oddílu jsou obrazy sv. Floriána, sv. Vojtěcha, sv. Václava a P. Marie Karlovské. Sloup obklopen kamenným zábradlím, po jehož rozích na sloupcích jsou sochy sv. Barbory, sv. Rosalie, sv. Pavla a sv. Šebestiána. Náměstí obklopují pěkně vystavěné domy, mezi nimiž radnice a j. Ku klášteru Františkánskému přiléhá malý kostelík svatého Františka Seraf. v původní podobě z roku 1631. Po levé straně postaven jest oltář P. Marie Spomocnice Pasovské, o které šla pověst, že u přítomnosti velikých hříšníků měnívá svou barvu. Po pravé straně hlavního oltáře visí obraz nejstaršího předka rodu Vrtbovských — blahoslaveného Hroznaty, zakladatele kláštera Teplského.

KAPLIČKA SV. VOJTĚCHA „NA VĚTROVĚ“.

Vyjdouce sobě z města do rozkošného údolí k jihu se táhnoucího, spatříme blízko za městem po levé straně horu „Větrov“ zvanou, na jejímž temeni stojí starobylá poutnická kaple sv. Vojtěcha, od hraběte Jana Jetřicha Šlechty ze Všehrd as roku 1680 založená, při níž domnívá se lid náš spatřovati zbytky „Husovy kazatelny“. S temene „Větrova“ naskytá se oku rozsáhlá uchvacující vyhlídka. Dole při silnici v levo stihneme vísky Lysou a Ohrady, Větrov, Mysletice, samotu Horu, vísku Hostišov, samotu Buchov a osadu Oldřichovec se samotou a dvorem Zálesím. Roku 1360 činí se zmínka o Blažeji a Janu z Oldřichovce. Roku 1398 navrhli patroni Zdeněk Oldřichovec a Zbyněk z Buchova kněze Přibika z Netvořic ke kostelu zdejšímu. Roku 1589 Eva Kaplířová ze Slavkova prodala Oldřichovec Bernardu Hodějovskému z Hodějova na Chotěticích, kterýž pak roku 1601 dostal se i k sousednímu panství Smilkovskému.

Smilkov, rozkládaje se v pěkné úzké kotlině honosí se krásným zámkem, obklopeným rozkošným parkem. Smilkov jest bývalým sídlem rytířů „ze Smilkova", z nichž pocházeli: Vratvoj a Ctibor ze Smilkova, po jejichž smrti připadlo dědictví Smilkovské bratrovi jejich Bohuňkovi ze Smilkova. Současníkem jejich byl pověstný rytíř Jan Sádlo ze Smilkova, přední důvěrník a milec krále Václava IV. O synu jeho Sádlovi děje se zmínka ještě v roce 1463, kdy zde sídlil. Později se však o rodu jeho zmínka nečiní a Smilkov vešel v držení sousedních rytířů Vejháků z Koutů. Roku 1537 zapsal Jan Vejhák z Koutů tvrz a ves Smilkov rytíři Bohuslavu Těmínovi z Těmic, jehož syn Jiří Těmín z Těmic prodal je roku 1572 rytíři Silvestrovi Mlazovskému z Těšnice a ten rok na to Jindřichovi Saskovi, Vojířovi z Vácovic, kterýž však opět roku 1590 Smilkov Janovi Beřkovskému ze Šebířova trhem postoupil. Po téhož smrti prodán jest roku 1596 Mikuláši Voračickému z Paběnic, a ten postoupil statek roku 1599 Štěpánu Jiřímu ze Šternberka na Voticích. Od tohoto koupil jej i se statkem Chotětickým Jan z Talmberka a na Riesenburce, jehož dědicem stal se r. 1634 Václav Vilém z Talmberka, týž, který vyznamenal se r. 1648 statečným hájením Prahy proti Švédům. Po Janu Maxmiliánovi a Václavu Vilémovi z Talmberka, který sešel smrtí roku 1697 bezdětek, získal pak Smilkov Krištof Karel Voračický z Paběnic a na Božejově, po jehož smrti roku 1716 připadl při dělení Krištofu Norbertovi Voračickému z Paběnic; ten pak prodal jej roku 1721 Emerichu Karlovi hraběti Meternichovi z Winneburku a ten jej roku 1725 odstoupil Karlu Peceliovi z Adlersheimu. Týž zemřel roku 1734 bezdětek, odkázav Smilkov svému sestřenci Janu Jindřichovi svob. pánu z Bissingen, kterýž opět nemaje dítek, odkázal jej synovci svému Jáchymu Jindřichovi Voračickému z Paběnic, po němž připadlo zboží jeho šesti dcerám.

HUSOVA KAZATELNA NA „VĚTROVĚ".

V sousední vsi Koutech jest dvůr, pod kterým v nížině na ostrově zámeckého rybníka čněla kdysi rytířská tvrz. Nejstarší známí držitelé zdejší byli rytíři Jarohněv a Vilém Vejhákové Koutští z Koutů,

počátkem asi 16. století. Po smrti Jarohněva synové jeho Jan, Oldřich a Svatomír dělili se o dědictví otcovské, při čemž připadla větší polovice tvrze zdejší Oldřichovi, Svatomírovi připadla druhá část. Oldřich získal později i díl bratra Svatomíra a nechal celek dceři Elišce, manželce rytíře Jana Voračického z Paběnic na Prčici. Před smrtí roku 1573 odkázala tato tvrz Kouty dceři své Elišce z Paběnic, manželce rytíře Bořka Nepoliského ze Záchrašťan, jemuž po smrti Eliščině Kouty připadly. Avšak týž již roku 1599 prodal je rytíři Jiřímu Vítovi ze Rzavého na Stadlci, který je před smrtí roku 1604 synům Bohuslavovi, Janovi, Vilémovi a Mikuláši odkázal. Nejstarší bratři Bohuslav a Jan prodali roku 1606 Kouty Kunce z Talmberka, rozené z Říčan a na Smilkově a Chotěticích, a ta spojila je s panstvím Smilkovským. Tvrz zdejší zašla během XVII. století.

Nedaleko Kout jest víska Líštěnec a Lhoty: Hlaváčová a Karasova. Od Smilkova k jihu leží Baňov, v pravo Jíví, Radič, bývalé sídlo vladyk Holubů z Radíče; při silnici samota Ješetice, osada Nový Dvůr a Červený Újezd, původem svým sahající as do 14. století, s farním gotickým chrámem sv. Matouše. V Říkově shlédneme ještě dnes bývalou tvrz, na níž vládli vladykové z Říkova; dále k severu stihneme vísky Jiříkovce, Loudilky, s překvapující vyhlídkou do kotliny Sedlecké, s dvorem Chotěticemi, původním sídlem vladyků z Chotětic a dvorem Vozerovským, při němž stávalo sídlo vladycké. Za další pouti okresem stihneme záhy malou osadu Čistovice; při železniční trati pak Heřmaničky, se starým zámečkem, na němž vystřídalo se mnoho majitelů, až roku 1750 byly od hraběte z Bissigen k Smilkovu připojeny. Při silnici do Sedlčan leží ves Heřmanice, dále Dědkov, bývalé sídlo rytířské a osada Křenovičky.

Z Heřmaniček projdeme osadou Arnoštovicemi, s farním chrámem sv. Šimona a Judy, pocházejícím z doby přechodní ze slohu románského v gotický, asi ze XIII. století, se zajímavým vnitřkem. Arnoštovice přináležely ode dávna pod patronát rytířů z Koutů. Patronátní právo to zůstalo při vrchnosti Koutské do roku 1546, kdy při dělení dostalo se Janu Vejhákovi z Koutů, který zemřel roku 1556. Poručník jeho jediné dcery Johany, rytíř Markvert Věžník z Věžníku, prodal roku 1558 statek Arnoštice rytíři Smilovi Hodějovskému z Hodějova na Chotěticích. Potomci jeho roku 1599 prodali je Štěpánu Jiřímu ze Šternberka, a od toho koupeny roku 1601 Janem z Talmberka. Od toho času zůstala vrchnost Smilkovská patronem chrámu Arnoštovického.

Severněji dále projdeme vískou Jestřebicemi, v levo spatříme Střelitov a osadu Beztahov (za stara Beztuhov) se zříceninami staré tvrze, bývalým to sídlem vladyk z Beztahova, kteřížto drželi se tu do konce XV. století, načež přešla v držení pánů z Říčan. Vilém

ZÁMEK VE VRCHOTOVÝCH JANOVICÍCH.

Lev z Říčan na Beztahově, súčastniv se vzpoury stavovské roku 1618, ztratil statek Beztahov, kterýž prodán pak roku 1623 Sezimovi z Vrtby na Vrchotových Janovicích. V Beztahově jest stanice železniční na trati z Prahy do Vídně.

Západně odtud jest osada Martinice, s filiálním kostelem ve slohu gotickém, při němž zříme ještě nepatrné zbytky bývalé tvrze proslulých pánů a hrabat z Martinic. Boleslav z Ředhoště počal se první psáti ze Smečna a z Martinic. Roku 1415 připomíná se ještě Aleš z Martinic. Později dostali se Martinice jiným držitelům, ač ještě během XV. století k původnímu rodu se vrátily, z kteréžto doby při-

VCHOD DO ZÁMKU VE VRCHOTOVÝCH JANOVICÍCH.

pomíná se Hynek z Martinic. Však již roku 1528 měly Martinice jiného pána v osobě Jaroslava Komárovského z Libanic. Brzy potom byly Martinice rytířem Václavem Předborem z Radešína na Janovicích koupeny a se statkem Janovickým sloučeny. K osadě přiléhají vísky Vranov, Nezdice, Budčovice, Peklov, Zochov a Košovice; dále malé osady Nazdice, Durdice a k západu ves Zahrádka.

Po potoce Mastníku jdouce, projdeme vískou Podolím, výše spatříme farní osadu Vojkov, kdež stávala tvrz, nyní zámek se dvorem. Z rodu Vojkovských z Vojkova známi jsou: Bernard a Heřman z Vojkova, roku 1372 Bernard a Jaroslav z Vojkova, roku 1415 Jaroslav z Vojkova. Roku 1450 dostali se v držení tvrze Vojkovské rytíři z Milhostic a z Vojkova. Na začátku XVI. stol. sídleli zde bratři Albrecht Vojkovský z Milhotic na Vojkově a Křtěnovicích a Mikuláš na Radiči. Roku 1551 prodali synové Albrechtovi Vojkov s jinými

ještě statky Janovi z Říčan na Kosové Hoře, po jehož smrti připadl Vojkov Hanušovi z Říčan r. 1518. Roku 1622 byv konfiskován, dostal se Vojkov nejprvé Albrechtovi z Valdštejna, rok na to Sezimovi z Vrtby, jehož syn prodal statek tento Karlu Leopoldu Carettovi z Millesimo. Roku 1725 držel statek Jan Vít Malovec z Malovic. Manželka jmenovaného prodala Vojkov rytíři Janu Martinovi Běšínovi z Běšín. Dcera jeho, Marie Anna, provdaná za Rudolfa hraběte Vratislava z Mitrovic, nemajíc dětí, odkázala Vojkov bratru Františkovi Janovi z Běšín. Po něm získal jej František Adam svob. pán Hochberk z Hennersdorfu a dědila jej dcera jeho provdaná za Matiáše Františka Riese. Nedaleko opuštěná samota Klokočov, v pravo odtud vísky Lhota veliká, Lhota malá, ves Bezmíř, osada Radotín, a při železniční trati Voticko-Sedlčanské osada Křešice se dvorem, při němž stávala tvrz pánů z Křešic. Později jsou Křešice s Janovicemi spojeny. Na pravo jest železniční stanice Votice-Veselka.

Po silnici odtud k západu přijdeme do

JANOVIC (Vrchotových), obce spojené s městečkem soujmenným a původištěm staroslavného rodu pánů z Janovic. Nejstarší proslulý rodu toho byl vladyka Jan roku 1224. Druhý předek toho rodu jmenuje se Kunrád z Janovic roku 1234. Z doby Karla IV. připomíná se Herbard a Petr z Janovic. Rod ten vládl současně na Chlumci, který vystavěl, jakož asi i farní chrám sv. Martina. Roku 1376 byli zde Jan a Smil z Janovic a roku 1391 Purkhart z Janovic. Sňatkem Jitky z Janovic se Slavatou z Chlumu a z Košumberka dostaly se Janovice v držení toho rodu. Okolo roku 1455 přešly v držení rodu Vrchotů z Vrchotic, dle něhož se nazývají Vrchotovými. Roku 1474 sídleli tu vladykové Štěpán a Oldřich Vrchotové z Vrchotic a Janovic. Poslední toho rodu byla Kristina z Vrchotic, provdaná za rytíře Václava Předbora z Radejšína. Roku 1538 prodala Kristina z Vrchotic statek Janovický Janovi staršímu Říčanskému z Říčan na Maršovicích. Syn jeho Vlachyně z Říčan na Janovicích prodal statek Hynkovi z Roupova na Janovicích, po jehož smrti roku 1603 koupil jej Jan Prostiborský z Vrtby na Červeném Hrádku. Roku 1609 obdržel Janovice Sezima z Vrtby, po smrti téhož roku 1648 dědil statek jeden ze čtyř synů jeho Ferdinand František hrabě z Vrtby na Voticích a Janovicích, zanechav dědictví své roku 1712 synu Arnoštovi Františkovi z Vrtby, který roku 1750 zemřel, načež uvázal se v dědictví Arnošt František II. hrabě z Vrtby. Adam František hrabě z Vrtby syn předešlého, odkázal statky své Františku Josefovi hraběti Vratislavovi z Mitrovic, který zemřel roku 1807. Od dědiců tohoto koupil Janovice s ostatním zbožím roku 1872 Maxmilian svob. pán z Ergeletu a Karel svob. pán z Lippe. V krásně zařízených zámeckých pokojích nalézá se mnoho pamětihodných podobizen z rodu Vrtbovských. Rovněž

ZADNÍ ČÁST ZÁMKU VE VRCHOTOVÝCH JANOVICÍCH.

chová se v zámku rodokmen rytířů Markvartů z Hrádku. V sousedství samota Babice.

S Janovicemi sousedí víska s dvorem Voračice. Vladykové z Paběnic usadili se v XV. století na zdejší tvrzi, od níž jméno Voračických z Paběnic přijali. Na počátku XVII. století koupil statek Sezima z Vrtby a spojil se statkem v Janovicích. Severněji jsou vesnice Minartice a Sledovice, východně osada Mrvice, bývalé sídlo vladyk z Mrvic; dále přijdeme do osady Slavkova, rodinného to sídla vladyk Vidláků ze Slavkova; severněji zříme vísku Zahradnici s blízkými Božkovicemi, s osadou Rudolticemi a vískou Brašticemi, při rozsáhlém rybníku „Zrcadlu“ zvaném, odkudž za krátko stihneme sídla rytířů z Tožic, později Trmalů zvaných, osadu Tožice, se starožitným filiálním kostelem sv. Martina, v jehož blízkosti nalézají se stopy zaniklého sídla panského. Tožice byly již ve XIII. století vladyckým sídlem. Nejstarší známý člen rodu Tožických jest Jan z Tožic. Roku 1318 připomínají se Lev a Rač z Tožic; roku 1415 Jan a Vilím z Tožic. Bohuslav Trmal z Tožic koupil roku 1520 sousední tvrz Drachkov, spojiv ji s tvrzí Tožickou. Na cestě k severu jsou osady Radošovice a Drachkov, sídlo bývalých vladyk z Drachkova; nejseverněji pak jest malá osada Zahořany a dvůr Hůrka.

Dáme-li se z Votic silnicí na sever, projdeme samotou Srbicemi, vesničkou Mladoušovem, v pravo zříme vísky Kochnov a Mokřany a ihned potom stihneme v úrodné pláni osadu Olbramovice, s filiálním chrámem sv. Trojice, dávné sídlo rytířů z Olbramovic, z kteréhož rodu nejstarší známí předkové byli roku 1368 Odolen a Přech, panoši z Olbramovic, jichž tvrz čněla na západním konci vesnice. Rytíř Kuneš z Olbramovic býval milcem krále Václava IV. Bohuchval Bořecký z Olbramovic prodal roku 1580 dávné sídlo rodu svého Olbramovice rytíři Adamu Velemyšlskému z Velemyšlevsi na Olbramovicích. Ten r. 1609 odkázal statek synu svému Janu Tobiášovi Velemyšlskému, kterýž opět prodal jej hraběnce z Fürstenberka, rozené ze Šternberka, která jej s panstvím Leštenským spojila. Dcery a dědičky její prodaly statek Olbramovický Ferdinandu Františkovi hraběti z Vrtby na Voticích.

Dále odtud k severu leží víska Semtín malý a vesnice Semtín velký, s bývalou tvrzí pánů ze Semtína; o něco dále pak zříme osadu Tomice, s velikým rybníkem; východně na táhlém úbočí osadu Ouběnice (Alběnice), s farním chrámem sv. Markéty, pocházejícím ze XIII. století, v němž pochováno jest mnoho členů rodiny Radecké z Radče. Nedaleko samota Krsov. Na silnici z Ouběnic do Jankova přijdeme do vísky Stržence, od níž na pravo spatříme osadu Jiřín, vísku Jeleneč a vesnici Kaliště; projdeme Jankovskou Lhotou a za několik minut jsme v městečku

JANKOVĚ, na soujmenném potoce u paty vrchu Chrastišova, s farním chrámem sv. Jana Křtitele, v němž hrobka pánů z Talmberku, kteříž na tvrzi zdejší, jejimiž zakladateli byli nepochybně páni z Vlašimi, vládli. Při tvrzi stávala kaple značící místo, kde generál Götz ve známé bitvě 6. března 1645 padl; nyní postaven tam železný kříž. Rod pánů z Talmberka vládl na Jankově téměř po tré století. R. 1702 Rudolf z Talmberku prodal panství Jankovské Janu svob. pánu Kořenskému z Terešova. Tvrz Jankovská trvala až do roku 1785. Půl hodiny odtud k severu jest samota, druhdy sídlo rytířské, Jitra zvaná. Na silnici mezi Voticemi a Jankovem stihneme vesnici Otradovice, Červenými zvané, se zbytky tvrze rytířů z Otradovic, severněji pak osady Budenín, Pičín a dvůr Lažany. Z Otradovic po silnici dojdeme za krátko starobylého městyse

NEUSTUPOVA, se starožitným farním kostelem Nanebevzetí P. Marie a zámkem (dvůr, pivovar, lihovar a j.), sídlem to pánů Neustupovských. Známý rodu toho jest Vladyka Neustup (Neostup) z r. 1185. V dobách husitských bouří vládl tu rytíř Unka z Neustupova. Počátkem XVI. století vládli statkem dva bratří Kuneš a Václav Radimští ze Slavkova. V roce 1600 připomíná se tu jako držitelka paní Eva Kaplířová ze Sulevic. Po tragické smrti manžela jejího statek postoupen cizinci dobrodruhovi Martinovi Huertovi. Spustošený válkami měnil potom rychle své vrchnosti. V pravo zříme vísky Bořetice, Vrchy a Podlesí, v levo Slavín, dále přijdeme do Sedlečka a Jiřetic. Ve Vlčkovicích, mezi Neustupovem a Jankovem, nynější zámek přetvořen ze staré tvrze pánů Vlčkovic, kteřížto roku 1759 vymřeli. V roce 1857 koupil statek Otto Chotek hrabě z Chotkova a Vojnína, pán na Ratmiřicích.

V nejkrajnějším východě okresu v polohách dosti malebných rozkládají se Broumovice, Nosákov, Podolí, Čečkov, Žinice, ves Lohov a farní osada Šlapánov, kdežto sídleli vladykové ze Šlapánova. Kostel navštívení P. Marie stojí na mírném návrší a pochází ze XIII. století. V místě samém nalézají se stopy staré zašlé tvrze. Poblíže samoty Hojšín a Svojšice. Severozápadně odtud stihneme vesnice Odlochovice, se zámečkem a bývalou tvrzí vladyk z Odlochovic. Roku 1534 připomíná se rytíř Václav Nosákovec z Odlochovic; po tomto synové jeho Jan a Mikuláš. Roku 1651 přešly Odlochovice na Karla Adama Levu z Říčan a roku 1674 na rytíře Adama Jindřicha Radovského z Hustiřan. Již roku 1678 dostaly se rytíři Krištofovi Božkovi Dohalskému z Dohalic, načež stále měnily majetníky své, až konečně roku 1786 dostaly se manželům Václavovi a Anně Rombaldovým a roku 1811 synovi jich Václavu Rombaldovi.

Při samé pak silnici do Jankova je osada Zvěstov, se zámkem, přetvořeným ze staré tvrze, sídla to pánů ze Zvěstova; v pravo odtud

Věstec a Vlastišov, severněji Ondřejoves, v levo pak při silnici na mírně táhlém návrší pod vrchem Hory osada Ratmiřice, s filiálním kostelem sv. Havla, hraběcím zámkem z roku 1706 a památnou studnou Svato-Anenskou. V XVI. století vládli tu rytířové ze Skuhrova, načež spojili Ratmiřice s Vlašimí. Roku 1665 dostaly se Rudolfu z Talmberka a roku 1702 Janu Antonínovi Kořenskému z Terešova, kterýžto zde nový zámek vystavěti dal. V minulém století připadl statek zdejší Ottovi hraběti Chotkovi z Chotkova a Vojnína. Na cestě z Ratmiřic na sever přijdeme do bývalého vladyckého sídla Skrýšova, východně zříme Čestín, dále vesnici Bedřichovice, s filiálním kostelem sv. Vavřince a bývalou tvrzí. Z podacích držitelů zdejšího chrámu známi jsou z roku 1361 rytíř Drška z Nesper a Zdislav z Bedřichovic. Během XV. století vešli v držení Bedřichovic vladykové z Lomné a psali se odtud Bedřichovští z Lomné. Roku 1600 uvázal se v držení statku rytíř Mikuláš Chobotský z Ostředka, načež prodány Bedřichovice Janovi z Talmberka, který je spojil s Jankovem. Tvrz zdejší stála při statku Jakuba Sladkovského.

Čtvrt hodiny jihovýchodně od Bedřichovic jest dvůr Čerkovice, býval sídlem vladyk řečených Crkovští ze Zahrádky. Připomínají se z rodu toho roku 1534 Ctibor ze Zahrádky na Crkovicích, roku 1556 Zdeněk ze Zahrádky na Crkovicích a Václav v Lejšově. Později dostal se dvůr k panství Ratmiřickému.

Jan Čemus.

XXXIV. OKRES SEDLČANSKÝ.

Stříbrný pás řeky Vltavy, proplétající se celou severozápadní hranicí okresu, odděluje jej s této strany od okresu Příbramského; v severu hraničí Sedlčany na Neveklovsko, kdežto ve východě mezují s ním oba k hejtmanství Sedlčanskému slušící okresy Votice a Sedlec, o jižní a jihozápadní hranici pak dělí se Milevsko a Písek, tento však jen zcela nepatrným pruhem území jeho se dotýkaje. Nynější okres, zaujímající úhrnem 337·7 km^2 plochy, tvoří jihozápadní část bývalého kraje Berounského, k němuž tu příslušely dominie: Chlumec, Petrovice, Zahrádka s Chlumem, Třebnice, Nalžovice, Radič, Kněvíz, Suchdol, Osečany, Štětkovice, Dobrohošt, Kosova Hora s Červeným Hrádkem, Bolechovice a jistá část svobodníků z prvé a druhé čtvrti kraje Berounského.

Ráz kraje představuje vlnitou, poměrně dosti nízkou pahorkatinu; nejnižším místem okresu je přirozeně vodní rýha řeky Vltavy, od níž se všecek kraj povlovně k jihozápadu výší. Koryto říční samo je lemo-

váno příkrými stráněmi, místy skalistými, jež se tu až k samé vodě svažují; malebná romantičnost údolí Vltavského odměňuje vrchovatou měrou námahu turistovu, zavítavšího v tyto končiny. Žel, že dosud krásy údolí toho nejsou na tolik pohodlně přístupny, na kolik by bylo třeba a na kolik toho ony zasluhují. Ráz nízké pahorkatiny doplňují nehluboká údolí některých potoků, jež tu a tam rozvinují se v širší dolinu, na příklad u Sedlčan, Nalžovic, Krásné Hory, Kosobud, Petrovic, Krašovic. Skutečný charakter údolní, pěkně vyvinutý, nalezneme zejmena při potoce Mastníku a Brzině, u Proutkovic a Předního Chlumu. Co do základu půdy nutno tu rozeznávati od sebe žulový západ a převahou rulový východ; žulu provází křidlicový kámen, tak zejména u Vořikova, Hrabří, Plesiště, Tisomnice, Mokřan, Krašovic a Radešína; vápenec vyskytuje se u Vápenic, Tynčan, Skoupů a Doubravic, odkud hojně je používán. Žulové lomy skýtají znamenitý stavební material, který až do Prahy se plaví; viadukt státní dráhy, Františkovo nábřeží jsou vybudovány z kvádrů zde nalámaných. Druhdy slynul kraj, ještě ve století XVI., nalezišti zlata, tak zvláště u Selčan a Krásné Hory. Půda okresu je většinou písčitá hlína, silně pískem a kameny promíšená, se žulovým podkladem, silně zvětralým v polohách nižších, kamenitým až skalnatým v polohách vysokých; odtud také směrem do výše hloubky ornice ubývá. Z veškeré plochy okresu zaujímají největší díl, 202.1 *km*², pole. Seje se nejvíce žito (28%), ječmen (12·7%) a pšenice (12·5%); ovsem osívá se 13·3% plochy polní, na zemčata připadá 16·9% půdy. Ostatní plodiny, vyjímaje snad ještě řepku (0·2%) velkostatky (počtem 16) pěstovanou, slouží hlavně domácí potřebě hospodářově, jako mák, zelí, řípa a j. Malá racionelnost českého hospodářství našeho patrna je nejlépe v tom, jak málo dovede náš člověk využitkovati ladem jinak ležící půdy pro pěstování ovocných stromů. Jaký je tu rozdíl ve vzhledu krajin mezi českým středem země a mezi německým severem! Jaký to utěšený, lahodný obraz naskytá se oku, jdeš-li zjara těmito končinami, ty bezpočetné stromy a stromky tonoucí zrovna v záplavě květů! A u nás? Něco stromů podél silnic, při velkostatcích, nejspíše ještě v zahradách při stavení založených, toť obraz českého venkova. Z ostatní půdy, mimo pole, připadá nejvíce na lesy, jež tu zaujímají 72·37 *km*² plochy, dále na pastviny a pláně (21·84 *km*²), luka (21·3%) a zahrady (3·65%).

Hlavní vodní rýhou okresu je řeka Vltava, která, jak uvedeno již, omývá jeho severozápadní hranici; k přímému povodí jejímu také tu celý okres náleží. Vltava, vstupující na půdu okresu v katastru Předního Chlumu a opouštějící jej po toku plném oklik a zákruhů u Radíče, kdež vstupuje na půdu okresu Neveklovského, náleží a náležela zejména dříve k důležitým tepnám hospodářského života okresu. Ovšem až po dnes neupravenost divokého toku jejího brání plnému

využitkování této laciné dopravní síly, což je pro okres tím závažnější, že o moderních dopravních prostředcích, drahách, nemůžeme tu téměř mluviti, kdyžtě odpočteme jedinou dosud v okrese stávající lokální trať z Votice do Selčan. Proto také průmyslový ruch je tu zcela nepatrný, vykázalť okres při sčítání v r. 1900 úhrnem celé dva průmyslové podniky.

Naše doba je dobou průmyslu; v něm hledá a nalézá největší část obyvatelstva svoji obživu. Je tedy přirozeno, že stahuje se ono z venkova do středisek průmyslových a nenalézá-li dostatek výživy doma, stěhuje se. A tak i v okresu Sedlčanském setkáváme se s ubýváním obyvatelstva jeho; v deseti letech ubylo ho tu o 757 osob. Úbytek ten není sice ještě značný, ale je přece důležitý uváží-li se, že přirozený vzrůst nemůže jej paralysovati. Roku 1890 napočteno bylo v okresu 26.258 obyvatel, roku 1900 pak 25.501. Obyvatelstvo je ovšem vesměs české a nepočítáme-li nějaký zlomek procenta židů, vesměs katolické. Sídlí v dvou městech, hlavním a spolu sídle hejtmanství stejnojmenného, Sedlčanech (2662 obyvatel, roku 1890 však 2692) a v Krásné Hoře (946 obyvatel) a v dvou městysech: v Kosově Hoře (1043 obyv.) a Kamýku (471 obyv.). Obcí místních je 27, obcí katastrálních 128. Z těchto 22 míst může se vykázati školami, střední školy v okresu není, obojí měšťanské mají Sedlčany.

FARNÍ CHRÁM V SEDLČANECH.

Prvým cílem naší pouti okresem bude přirozeně hlavní místo jeho,

SEDLČANY. Starožitné město toto, již roku 1294 jako „trhové“ připomínané, rozkládá se v mírné nížině, obklopené k západu vrchy Šibenným a Cihelným, k východu vrchy Koleďovskými. V městě samém stékají se potoky Sedlčanský a Mastnický. Roku 1337 král Jan zastavil Petru z Rožmberka mimo jiné zboží také zlaté doly v Sedlčanech a právo královské ve Vltavské župě. Od té doby drželi mocní Rožmberkové město v zástavě a majíce podací právo zdejšího chrámu, slušícího před tím od nejstarších dob k proboštství Vyšehradskému, skvostně znovu jej vystavěli. Ustavičnými válkami s Tábory a později

s hejtmany královskými vzali páni z Rožmberka veliké škody na svých statcích tak, že nuceni byli tyto zastavovati. Tak také roku 1481 postoupil Vok z Rožmberka zboží Sedlčanské bratřím Popelům z Lobkovic na Chlumci v zástavu. V rodě Lobkoviců zůstaly Selčany až do r. 1579, kdy je opět pan Vilém z Rožmberka složením zápisné summy k državám domu svého připojil, aby je však hned na to postoupil regentovi svých statků Jakubu Krčínovi z Jelčan. Ten listinou z r. 1582, stvrzenou panem Vilémem, udělil městu znamenitou výsadu v tom smyslu, že všecky stálé platy jim všem v městě, nynějším i budoucím se odpouští. Bohužel, že netrvaly tyto časy „budoucí a věčné“ tak dlouho, neboť ještě sám Krčín výsadu onu odvolal, ba město v nevídanou dotud porobu a poddanství uvésti usiloval. Po jeho smrti (r. 1600) Sedlčany spadly dle kontraktu na rod Rožmberský, vdově po Vilému z Rožmberka Polyxeně roz. z Pernštejna, která provdala se za pana Zdeňka z Lobkovic na Chlumci a Jistebnici. Tak zůstaly Sedlčany až do zrušení patrimonialních úřadů spojeny s panstvím Chlumeckým.

KOSTEL P. MARIE V SEDLČANECH, ZVANÝ „CÍRKVIČKA“.

Sedlčanští vyznávali po dvě století víru pod obojí. Teprvé za posledně jmenovaných pánů zboží Sedlčanského hleděno uvésti poddané do lůna církve katolické. Město bylo po válce třicetilété ve stavu velmi smutném, pole pustá, lidu málo a všichni chudí. Tak hynula řemesla, obchody, vzdělání; za to tím více přibývalo poroby od vrchností. Během času přilnuli Sedlčanští k víře katolické. Avšak jen pomalu hojily se těžké rány, lidnatosti přirůstalo, řemesla i obchody se zvelebovaly. Nynější podobu svoji nabylo město v době v celku nedávné, po velikém požáru dne 21. dubna 1828, který ve dvou hodinách schvátil na 185 domů, mezi nimi i radnici, děkanství a školu. Novými stavbami mnoho ovšem na vzhledu a významu získalo; jsouc sídlem okresního hejtmanství, okresního soudu, berního úřadu, okres. výboru, poštovního úřadu, škol obecných i měšťanských s pokračovací průmyslovou, soustřeďuje v sobě veškeren hospodářský i politický ruch širého okresu. Čítá 2662 obyvatelů, kteříž živí se polním hospodářstvím, různými řemesly a obchodem. Při potoku Mastníku, přes nějž

vede kamenný most, stojí několik mlýnů. V městě odbývá se 8 výročních trhů. Náměstí zdejší jest prostranné, urovnané a domy obstupují je v pravidelném čtverhranu.

Uprostřed náměstí týčí se od roku 1713 na vysokém sloupu socha P. Marie, na úmysl od města odvrácení morové rány postavená. Na jižní straně opodál náměstí stojí děkanský chrám sv. Martina biskupa, s nově přistavenou kaplí sv. Cyrila a Methoděje, důstojná památka po staroslavném rodu Rožmberků. Chrám byl nepochybně ve XIV. století v nynější podobě vystaven. Prvotně pohřbívalo se na hřbitově kolem tohoto kostela, v době nové zřízen hřbitov při kostele Nanebevzetí P. Marie, „Církvička" zvaném, vystavěném r. 1734 na návrší severně od města na místě svatyně, dle podání ještě starší než chrám sv. Martina. Jak bylo již zmíněno, pochodí podoba radnice zdejší z doby celkem novější, ana pro časté požáry doznala častého přestavování, zejména po roce 1828. V městě nalézá se lékárna, nemocnice, občanská záložna a m. j. Ve znaku má město pětilistou červenou růži v bílém poli, od pánů z Růže mu udělenou.

RADNICE V SEDLČANECH.

Kráčejíce po pěkné silnici ze Sedlčan k východu, dojdeme za čtvrt hodiny vesničky Lhotky (102 obyv.) a při železniční trati Sedlčany-Votice, asi malou hodinu východně Sedlčan, spatří oko cestujícího rozkošný Červený Hrádek, jenž péčí barona Mladoty ze Solopisk středověkým slohem nákladně vypraven, náleží nyní mezi přední zámky v Čechách. Druhdy býval zámek ozdoben červenými pruhy, od nichž i jméno Červený Hrádek obdržel. K západu prostírají se chatrče vesnice, druhdy městyse Podhradce. Na Červeném Hrádku vládli pánové z Landšteina. Za vlády Jiřího z Poděbrad dostal se Hrádek v držení rytířům Břekovcům z Ostromeče, kteří jej drželi do roku 1560, kdy jej odkázali svému strýci Sigmundovi Valkounovi z Adlaru, kterýž Hrádek manželce své Mandaleně, dceři Jana z Říčan a na Kosově Hoře, postoupil. Skrze tuto přešel pak na druhého manžela jejího Jana Prostiborského z Vrtby k doživotnímu užívání s poukázáním, aby po jeho smrti nejstaršímu synu Sezimovi dědičně připadl. Tento odkázal Červený Hrádek, Kosovu Horu a Vojkov synu

ČERVENÝ HRÁDEK.

svému Janu Františkovi, říšskému hraběti z Vrtby, který r. 1667 prodal Hrádek Karlu Leopoldovi hraběti z Millesimo a Mikuláši Franchimontovi z Frankenfeldu, z jichž rukou po krátké době přešel trhem na Annu Zuzanu hraběnku Khunovu z Lichtenberku. Tato však nemohla platebních lhůt dodržeti a tak ujal Hrádek, zatím ohněm silně poškozený, opět Mikuláš Franchimont. Potom dědil jej starší syn Antonín Alexandr. Dcera tohoto Kateřina, provdaná za Václava Antonína svob. pána z Golče, místosudího království Českého, prodala jej roku 1732 Veronice, svobodné paní Radecké z Radče, roz. Bzenské z Prorub, a ta jej postoupila r. 1736 své matce Anně Marii, ovdovělé Bzenské z Prorub, roz. Stračce z Nedubilic. Z rukou Petra Eusebia, hraběte Radeckého z Radče, získavšího Hrádek od neteři jmenované, dostal se statek v držení hejtmanu kraje Budějovického, Karlovi svob. pánu z Eben, který jej r. 1788 poručenství nezletilého knížete Josefa z Lobkovic prodal. Toho času byl Hrádek s Kosovou Horou, Vysokou, Pojezdcem a Lovčicemi v jedno panství spojen. R. 1834 nabyl jmenované statky Františkem svob. pánem ze Solopisk zmíněný rod Mladotů. Jen v nejhrubších rysech upomíná nynější budova na starobylé sídlo, jehož obranný úkol v dávných dobách připomíná nejen jméno samo, ale i k západní straně zachovaná hráz, část to hradního příkopu, který jak to zhusta i jinde shledáváme, mohl býti v čas hrozivého nebezpečenství naplněn vodou z přelehlého na východě rybníka, Mastníkem napájeného. Moderní doba učinila takováto hradiště zbytečnými, panská sídla dnešní mají již úkol zcela jiný. A tak na místě bývalého příkopu, záhubu nepříteli přinášejícího, spočine oko tvoje se zálibou na uměle rozhozené zeleni vkusného anglického parku, který jako živoucí stuha zámek obtáčí. Nedaleko Červeného Hrádku při potoku Mastném a při silnici okresní nalézá se tři čtvrti hodiny na východ od Selčan, starobylý městys

KOSOVÁ HORA. Zakladatelé její byli pánové z Landšteina. Znám byl jmenovitě Jindřich z Kosovy Hory. Kostel zdejší, od pánů z Landšteina ze 13. století založený, připomíná se r. 1350 mezi farními děkanátu Vltavského. R. 1416. koupil Heřman z Hrádku od Jarohněva Vejháka z Kouta tvrz jeho v Kosové Hoře. Začátkem 16. stol. drželi ji pánové z Říčan, kteří se odtud i „Kosohorskými“ zvali. Jan Kosohorský z Říčan prodal s bratrem svým Bohuslavem strýcům Hanušovi a Janovi z Říčan Kosovu Horu, kterou r. 1578 dostal syn Janův Heřman, po němž r. 1612 připadly statky synům Janovi, Krištofovi, Adamovi a Vilémovi. Vilém koupiv díly od bratří svých, ujal se sám hospodářství. Účastnivše se nešťastného odboje, uvedli pánové z Říčan rod svůj v úplnou záhubu. Kosova Hora a Vojkov dostaly se Albrechtu z Valdštýna, který je hned na to prodal Sezimovi z Vrtby na Janovicích, Voticích a Červeném Hrádku, po němž při dělení mezi syny

připadla Kosova Hora s Vojkovem a Hrádkem Janu Františkovi z Vrtby, který držel je na to po pět let. V dílčí smlouvě mezi bratry shledáváme se s tímto popisem Hory: „Zámek Kosovský jest ve čtyry úhly, v prostřed něho věž vysoko vyhnaná, stará; v tom zámku i věži nachází se pokojův velkých i malých 13, komor 14, tafelstuben 1, plac 1, pekárna 1, kovárna 1, špižírny 3, kolna 1, marštaly na 12 koní, kašna 1, i jiné příležitosti s pivovárem." — Jako další držitelé následovali po té: Františka Alžběta Fellnerova z Feldeku, Augustin Matouš svob. pán Fellner z Feldeku, Karel Leopold Carreto hrabě Millesimo, Anna Susana hraběnka Khunová z Lichtenberku, Ladislav Přibík Vršovec Sekerka ze Sedčic, Václav Štěpán Halánek z Hochberku. R. 1713 dědila po něm vdova Marie Kristina Halánková roz. Kleinerová z Engelshofu. Zasnoubením se jejím s Václavem Vojtěchem Karvíňským z Karvíně, dostal se tento v držení statku Kosohorského. Později klesla Kosova Hora rozličnými svízely na pouhou ves; císařovnou Marií Teresií práva městská, jakož i držení čtyř výročních trhů obnoveno a potvrzeno. Po několika ještě držitelích získal Kosovu Horu r. 1818 trhem František svob. pán Mladota ze Solopisk.

Znak městyse jest modrý štít a v něm stříbrná hradba městská s cimbuřím, z níž vyrůstá věž čtyřhranná s cimbuřím, s cihlovou střechou a zlatou makovicí; ve věži viděti dvě čtyřhranná okna vedle sebe. V hradbě jest otevřená brána a v té spatřujeme na zelené hoře černého kosa se zlatým zobákem a zlatýma nohama. Obyvatelstvo (r. 1890 čítalo 1092, r. 1900 jen 1043) zaměstnává se rolnictvím, obchodem a řemesly. V místě železniční stanice, poštovní úřad, synagoga, pivovar, lihovar, továrna na kůže, dvůr. Od dávna provozovalo se zde právo hrdelní. Starobylý farní chrám sv. Bartoloměje asi z prvé polovice XIII. století, stojící při náměstí, založen byl pány z Landšteina v jednoduché podobě lodi, tradiční archu Noemovu a lodici Petrovu připomínající. Zámek, na východní straně náměstí, tvoří od r. 1838 velikou moderní budovu, dnes toliko svým mohutným založením na starobylé sídlo upomínající.

Při silnici z Kosovy Hory na jihovýchod rozkládá se ves Lavičky, blíže samota Pojezdec, Vysoká a Dobrohosť, při hranicích okresu Votického, víska se zámkem a dvorem. Sídleli zde od dávna vladykové z Dobrohoště. Čtvrt hodiny západně vesnice Lovčice (163 obyv.), někdy zde stávala tvrz vladyk Lovčických z Lovčic, s ní sousedí malá víska Hulín (59 obyv.) a o něco jižněji vesnice Bolechovice. (230 obyv.) V místě jest zámek s dvorcem a kaplí sv. Jana Nep., od rytíře Jana Karvíňského z Karvíně r. 1775 založenou. Stávalo zde sídlo záhy vymřelého rodu vladyk z Bolechovic. Blíže Bolechovic dvůr Podhoří, druhdy sídlo vladyk z Podhoří. Směrem k Sedlčanům polními cestami přijdeme k Radči, na výšině vystavěné, severněji

spatříme Lhotu a v levo Přibýšku, nepatrné to vísky. Na jih od Radče rozkládá se malá ves Mezné a o něco jižněji při silnici k Sedlci přivítá nás větší vesnice Jesenice (255 obyv.), prostírající se částečně na výšině, částečně při potoku Sedlčanském; jest to vesnice výstavná, má pětitřídní obecnou školu, mlýn s pilou a j. Farní chrám Narození P. Marie pochází původem svým z dávných časů, opraven r. 1799. V jižní zdi lodi chrámu historickou památkou jest krásný mramorový náhrobek. Čtvrt hodiny cesty západně leží Nedrahovice (353 obyv.) na potoku Trkovském, se zbytky starého zámku.

Hledíme-li od Jesenice k jihu, spatříme před sebou malebný vrch Zvěřinec, při jehož úpatí stojí malá vesnice Martinice, s kterými sousedí vesnička Boudy. Při silnici z Jesenice do Vys. Chlumu rozkládá se víska Podhájí a na potoku Trkovském Kamenice, opodál pak víska Trkov. Někdejší tvrz byla původem vladyk z Trkova. As půl druhé hodiny cesty jihozápadně od Jesenice přijdeme do Křemenice (161 obyv.), a zaměříme-li si dále k jihozápadu, dojdeme za krátko do malé vsi Libčic, rozložené po stráni Setěkovského potoka, dále do vsi Bratříkovic a Brodu, k níž přiléhá ves Radešice (160 obyv.). Při jižní hranici okresu Sedlčanského a Bechyňského v krajině hornaté stojí ves Nálesí; na cestě z Nálesí do Petrovic zastavíme se ve vesnici Obděnicích, ležící v hornatém úkrytu, s kostelem a sbořenou tvrzí, na níž seděli prvotně vladykové z Obděnic. Filiální chrám, dříve farní, pne se na návrší starou hradbou obklopen. U hlavního oltáře, po straně evangelia, nalézá se náhrobní mramorový kámen Jakuba Krčína z Jelčan.

Blíže Obděnic vypíná se ve vysoké lesnaté krajině vrch Králov, s něhož jest rozsáhlá vyhlídka. Na úpatí jeho jest víska Ohrada a malé půl hodiny západně od Obděnic prostírá se v úrodné planině městec Petrovice (526 obyv.), s farním chrámem a zámkem, od pradávna sídlo vladyk „z Petrovic“. Petrovice, které bývaly městysem, klesly během třicetileté války na pouhou ves, nabyly však později opět vlastnosti městce. Farní chrám sv. Petra a Pavla pochází z dávných dob; v nynější podobě z r. 1721 byl od Jesuitů v renaisančním slohu nově založen. S Petrovicemi sousedí malá osada Lhota Vilasova. Okolí její jest drsné, poseté velikými žulovými balvany, z nichž zejména jeden svou zvláštní podobou se zove „Husova kazatelna“. Severněji pak Lhota Žemličkova, a při křižovatce silnic Bratřejov; v pravo jiná vesnice Nechvalice, kdež stávalo sídlo vladyk z Nechvalic. Farní chrám sv. Mikuláše sahá původem svým do dávnověku. V okolí nalézá se mnoho rybníků. Na cestě z Nechvalovic do Sedlčan projdeme samotou Veselíčkem, na úpatí pak Chlumu zříme Skuhrov, severněji Roviny. Při silnici Chlumecko-Sedlecké jest víska Ouklid se sousední vískou Borem; na cestě pak z Chlumce

NECHVALICE U SEDLČAN.

do Sedlčan osada Libín a zabočíme-li odtud kratší cestou k Sedlčanům, pozdravíme ves Doubravice. Západně Sedlčan nalezneme osadu Solopisky, po níž Mladotové se zvali, s vesnicemi Příčovem, Borkem, Babinou vsí, Hrachovištěm a částí Dublovic. O něco k jihu rozložena Třebnice. Ve století 16. vládl tu známý rytíř Jakub Krčín z Jelčan. Petr Euseb II. Radecký z Radče vystavěl zde nynější zámek. Z druhého manželství jeho pochází slavný polní maršálek Jan Josef Václav Radecký z Radče.

Navštivíme as po hodinu trvající cestě ze Sedlčan k jihozápadu jeden z nejpamátnějších hradů středověku, jemuž dosud zub času nesetřel původní jeho ráz; jest to starobylý hrad Vysoký Chlumec. Zámek strmí na temeni homolovitého kopce, pod nímž kolkolem rozložen jest pěkný městec téhož jména, jinak také Podhrad zvaný, tvoře malebnou ozdobu dalekému okolí. První držitelé a nepochybně zakladatelé hradu byli pánové z Janovic, zvaní „z Chlumce". Poslední z původních držitelů Chlumce byl pan Jenec z Janovic a na Petršpurce, nejvyšší purkrabí pražský. Od něho přešlo panství na krátký čas na rytíře Ojíře z Očedělic. Od r. 1474 jest v držení knížecího rodu Lobkoviců, kteří nešetří nákladu, aby tento věkovitý památník dávných dob byl co nejlépe ošetřen a od zkázy uchován. Se zámku skýtá se lačnému oku poutníkovu rozkošná vyhlídka do širého kraje: k jihu a východu shlížíme na osady Počepice, Nechvalice, Jesenice, v jihovýchodě můžeš zalétnouti až k Sedlci a Prčicům, v severovýchodě stihne oko tvé Kosovu Horu a Vojkov; jako malebné panorama leží tu veškerý kraj na několik mil z dáli před tebou. Pokud místností zámku bylo lze užíti k obývání, neutrpěly tyto věkem. Vše ovšem zachráněno býti nemohlo. Poslyšme, jak ještě před třiceti roky popisuje jej věhlasný znatel zdejších končin: „Jest to znamenitá, starožitná budova, prostá všeho souměru i všech stavitelských okras, ohražená kolem hrubou zdí, z části i příkopy. Se strany západní vine se z městyse cesta k dolním vratům, a ty vedou do skrovného dvorku, obklopeného zdí s úzkými, střelnými otvory, který sloužíval k hájení hlavního vchodu. Zde stojí v pravo zámecká pekárna. Před sebou ale vidíme ve zdech hradebních hlavní bránu, na níž se posud spatřují kolečka, sloužívší řetězům při zdvihání a spouštění padacího mostu, který jest nyní klenutým mostem nahražen. Při bráně se vypíná po pravé straně čtyřhranná bašta, bývalá to hlídka vrátného. V předhradí k jižní straně nalézá se podlouhlé, jednopatrové stavení, jindy příbytek panského komonstva; v přízemí jsou stáje a kolny. Hlavní branou vstoupí poutník do úzké uličky, tvořené po jedné straně hradbou, po druhé vysokým zámeckým stavením na žulových balvanech vyrůstajícím: a tou se dostane k třetí bráně, vedoucí se strany východní do vnitřního dvora — k vlastnímu panskému sídlu čili paláci. Po pravé straně vznáší se zde vysoké,

trojpatrové stavení, oběma boky do dvora povystouplé. V jeho podzemí rozprostírají se v celém objemu ze skály vytesané sklepy. Přízemí obsahuje obydlí domovníka, kanceláře, kuchyně, spižírny, komory a jiné vesměs klenuté místnosti. První poschodí slouží vlastně za obydlí knížecí rodině, kdykoli své panství navštíví, a nalézá se v něm sedm prostranných, vkusem středověkým nově i skvostně zařízených komnat. V druhém poschodí je totéž rozdělení prostor, avšak někdejší nádhera odtud dávno již zmizela. Také nízké komnaty třetího poschodí jsou již ode dvou set let zanedbané a zpustlé. Z hořejšího poschodí vedla jindy krytá chodba, spojovavší obě oddělení zámecká. Protější, po levé straně se pnoucí stavení ozdobeno je vysokou věží; po točených schodech v ní dostaneme se do zámecké kaple Nejsv. Trojice. Nalézá se zde také archiv knížecí. Prostřední část zámecká jest až k zemi pobořena. Mezi oběma částěmi zámeckými je nyní založena malá zahrádka."

VYSOKÝ CHLUMEC.

Na sever od Chlumce při silnici jest starožitná osada Voříkov a Voříkovec. Na silnici Chlumecko-Sedlčanské leží Vápenice; na jihu k Chlumci přiléhá Víska; níže v příjemném údolí osada Počepice. Při dvoře zdejším stávala tvrz, bývalá kolébka rytířů Počepických z Počepic. Roku 1609 koupen statek Počepický paní Polyxenou Lobkovicovou, načež pò vždy s panstvím Chlumeckým zůstal spojen. Zdejší kostel zasvěcen je sv. Janu Křtiteli. V archivu farním nalézají se staré latinské kancionály a jiné vzácné staré knihy. Při dvoře stávala tvrz. Jih a jihozápad tento je bohat na četná původiště rytířských

rodů. Tak severozápadně od Petrovic, pod starobylými Tynčany, osady Kuní a Kuníčky, Krchov, Zahrádka, prasídlo rytířů ze Zahrádky, Radešín, kolébka to rytířů Předborů z Radešína. Později dostal se Radešín k panství Chlumeckému. Poslední osadou v nejzazším jihozápadě je Zadní Chlum a Přední Chlum. Zadní Chlum má starý zámek, který byl původně ve způsobě hvězdy vystaven; poblíže jest samota Hradov a malá osada Kosobudy, k východu pak osada Mokřec a k severovýchodu vesnička Vrbice. Při silnici z Petrovic do Krásné Hory zříme Krašovice. Zdejší dvůr byl za císaře Josefa II. rozprodán. Stávala při něm tvrz rytířská, na níž seděl r. 1219 vladyka Naniše z Krašovic. U paty malebného vrchu Strážníku, ne bez důvodu pro svoji polohu tak pojmenovaného, stuleno je druhé město okresu,

KRÁSNÁ HORA. Je to starožitné horní město, kdež se před časy jilovalo zlato. Královna Eliška, choť Jana Lucemburského, postoupila dědictví svého v Krásné Hoře havířům a měšťanům, kteří se zde usaditi míní, což po její smrti i král Jan r. 1341 potvrdil. Roku 1576 spojena Krásná Hora s panstvím Chlumeckým. Město bývalo dle pověsti druhdy velmi znamenité a zámožné. Stopy šachet tu a tam posud se nacházejí. Obyvatelstvo (počtem 946 v r. 1900) živí se polním hospodářstvím a řemesly. Ve znaku má město stříbrnou věž s cimbuřím, s otevřenou branou a čtyřhranným oknem v ní, vše v červeném poli. Farní chrám sv. Mikuláše, původem svým prastarý, v roce 1839 se zbořil. R. 1850 položeny základy k novému chrámu, jehož stavba dokončena byla po pěti letech. Západně odtud na výšině osada Podmokly, uváděná druhdy jako statek kláštera Ostrovského, při stoku Březiny a Sotěchovského potoka při silnici obec Vletice, se sousední vesničkou Hostovnicemi a blízkou obcí Mezihořím. Vletice s Mezihořím slušely klášteru Milovskému. Před samými Sedlčany spatříme vesnici Pořešice, kdež se roku 1396 připomíná Markvart z Pořešic.

V starém rozdělení země České zaujímala župa Kamýcká důležité místo, sáhajíc v západě od Vltavy až po pohoří Brdské a řeku Mži, kteréž tu tvořily hranici její proti župě Tetínské a župě Pražské. Středisko její hrad a přilehlý městys

KAMÝK, po obou březích Vltavy se rozkládající, připomíná se již v listině knížete Fridricha z roku 1186. Malebný, romantický kraj zdejší skýtal veškery podmínky, aby stal se knížatům českým, k jichž statkům příslušel, sídlem letním. Že aspoň za krále Václava hostil Kamýk po jistou vždy dobu královský dvůr, o tom vydávají nepochybné svědectví některé listy téhož krále z let 1236, 1240 a 1247. Jako tak mnohá a mnohá zboží komory královské, také Kamýk přešel záhy zástavou v ruce jiné, měně na to velice často své dočasné ma-

jitely. Prvým z nich byl Petr z Rožmberka, který jej spolu s Krásnou Horou 1341 zástavou na králi Janovi získal. V XIV. století připomíná se Kamýk jako zboží kláštera Milevského, po jehož zkáze ve válkách husitských přičleněn k Hluboké, s kterou opět jako zástava královská přešel r. 1496 v držení Viléma z Pernštejna a r. 1562 Jachima z Hradce. Syn Jachima, nalezšího tragickou smrt ve vlnách Dunaje, Adam, prodal Kamýk s některými vesnicemi r. 1569 Janu Vojkovskému z Milhostic a na Radíči; skrze syna tohoto dostal se 1580 Myškům ze Žlunic. Oldřich Myška byl horlivý luterán; při tehdejším úpadku strany podobojí setkávala se jeho snaha o osazení luteranství s dobrým výsledkem, takže již 1610 nové víře dřevěný kostelík při řece a 1617 i škola Oldřichem jsou zdviženy. Bělohorskou katastrofou změnil opět Kamýk majitele, dostav se v držení přehorlivé katoličky paní Polixeny z Lobkovic, jejímž úsilím a známými prostředky, jimiž všeobecně v celé ubohé zemi k nápravě pracováno, obyvatelstvo opět přivedeno k víře katolické. Válkou třicetiletou a ohni trpěl městys hrozně a sešel tak, že koncem XVII. století toliko 40 obydlených domů tu připomínáno. Nový požár 1775 obrátil znovu místo v ssutiny a drahně doby trvalo, nežli se mohlo obyvatelstvo z těchto ran vzpamatovati a ze zřícenin a ssutin nová obydlí sobě vyzdvihnouti. Dnes je Kamýk se svými malými, chudými domky, s obou stran Vltavy rozloženými, toliko historickou památkou druhdy kvetoucího městyse. Obyvatelstvo, namnoze rolnictvím, řemeslem a plavbou po Vltavě se živící, stěží nalézá tu ukojení životních potřeb a není tudíž divu, že ubývá; r. 1890 napočteno v 72 domech 504 obyvatel, v deseti letech na to 471. Je tu knížecí dvůr, mlýn s pilou a některé menší závody, na protějším břehu vynikají synagoga, loděnice, bohaté lomy žulové. Z bývalého hradu, Vrškamýk jmenovaného, jsou dnes pouhé zříceniny.

V levo při silnici z Kamýku do Sedlčan rozkládá se vesnice Skrýšov, druhdy s rytířským sídlem. K zámku zdejšímu, roku 1762 od Norberta Kfelíře ze Zakšova založenému, sluší dvůr a pivovar. Blíže kostela jsou zbytky hradu Jedle zvaného, na němž dle listiny z r. 1356 seděl Hynek z Jedle. Rovněž v Dublíně stál kdysi hrad, Kozí Hřbet, na hřebeně horském „Hrádek“ zvaném. Zbytky hradu dosud jsou patrny. Jasně viděti odtud údolí Mastnického potoka, k východu táhne se lesnatý ostroh a vysoko nad ním čnějí příkré balvany protějšího břehu, přecházejíce v pradivné útvary, vedle nichž Křečický potok do Mastnického se vrhá. Překvapující však jest vyhlídka do dálí, ježto se s příkré horní sráze, strmící proti ostrohu, pozorovateli otvírá. Kdy a od koho hrad Kozí Hřbet byl založen, nedá se určiti. Ve 14. stol. drželi jej rytíři Břekovci z „Hrádku“ zvaní; dle pověsti skrýval hrádek ten veliké poklady, o nichž dodnes v okolí se bájí. V blízké obci Radiči jest zámek, pivovar, dvůr a mlýn. Vladyka

Kondrád z Radíče připomíná se k roku 1376. S Radíčem sousedí na potoku Mastníku víska Usuší (Ousoší). Stálo zde sídlo rytířů z Usuší; západně odtud jest obec Žďár se samotou Vesce, s níž téměř souvisí obec Nová Ves.

Hodinu severozápadně Sedlčan prostírá se po návrší i v údolí vesnice Chlum. Farní chrám sv. Václava původem z časů neznámých byl roku 1707 od hraběcího rodu Vratislavského v nynější podobě vystaven a stojí na mírném návrší; se strany západní usnadněn k němu přístup kamennými schody. Před vchodem zasazeno několik náhrobních kamenů rodu Vratislavského. Uprostřed lodi chrámu kryje kámen vchod do podzemní krypty, na němž je znak svobod. pánů z Astfeld-Vydří. V sousední obci Nalžovicích (Nelžejovicích) stávala zå dávna tvrz, na jejímž místě nový zámek byl vystavěn. Tvrz Nalžovická sloužívala za sídlo zemanského rodu dle ní pojmenovaného, z něhož známi však pouze Václav Rožeň z Nelžejovic. Od Nalžovic směrem k Vltavě přideme za krátko do vesnice Křepenic, s dvorem, mlýnem a samotami Muzikou a Červeným mlýnem. — Nad Křepenicemi býval zámek „Krčín". Křepenice náležely ke zboží proboštství Vyšehradského, od něhož po vypuknutí rozbrojů husitských dostaly se v zástavu pánům z Rožmberka. Zámek Krčínův zachoval se až na naše doby, jsa nyní proměněn v sýpku. Návrší, na němž zříme tuto starožitnou stavbu, vystupuje na jednotvárné pláni. V jedné z prostranných jizeb zříme na obmítce stěn malované obrovské postavy; v pozadí jizby jest v úkrytu začazená kuchyně, v níž prý Krčín oblíbenou alchymii provozoval.

OSEČANY.

Za malé půl hodinky, směrem severozápadním ze Sedlčan, dojdeme do vesnice Příčova, kdež nalézá se zámek a dvůr. Nynější zámek a kapli sv. Vojtěcha vystavěl Ferdinand Ignác Schönfluk. Nedaleko odtud k západu viděti je Dublovice, se starožitným farním chrámem Nejsvětější Trojice, a ves Chramosty. Při silnici vedoucí ze Sedlčan do Neveklova stihneme při potoku Mastníku osadu Osečany, se zámkem, kaplí, dvorem, obecnou školou, pivovarem, lihovarem a mlýnem. Osečany jsou původní sídlo rytířů Osečanských z Osečan. Zámek Osečanský strmí na západním konci příkrého ostrohu a poskytuje s jižní strany velkolepý pohled. Na Osečansku stála kdysi tvrz Březí, kolébka to vládyk z Březí. Při téže silnici, již při samé skoro okresní hranici Neveklovské, navštívíme starobylou osadu, již v XIII. století v listinách připomínanou, Velběhy, kterou daroval roku 1222 Přemysl Otakar I. Jiřímu, synovi Jindřicha z Maršovic. K východu zříme malou osadu Přišejov a dále Suchdol, tento se zámkem, bývalým to sídlem rytířů Břekovců. Na jih od Sedlce jest malebná vesnice Prosenice, s bývalou tvrzí, sídlem vládyk „z Prosenice“. Severovýchodní cíp vyplňují katastry obcí Lhoty, Luhů, Klímětic a Štětkovic. Štětkovice, se zámkem, dvorem, pivovarem a lihovarem byly s Kosovou Horou spojeny pod pány z Říčan a pány z Vrtby. Počátkem 18. stol. držel Štětkovice Mikuláš Bzenský z Prorubě, který je odkázal dceři, provdané za Václava Leopolda Radeckého z Radče. Hrabě Radecký prodal je Františku Müllerovi a ten roku 1784 rytíři Josefu Lipovskému z Lipovce, po němž zdědil statek roku 1809 syn jeho Václav Lipovský. Od Lipovských přešel statek na Dr. Heimbergera a ten prodal jej roku 1874 baronovi Skallovi.

Jan Čemus.

XXXV. OKRES NEVEKLOVSKÝ.

Komu by dnes nebyly známy úchvatné krásy břehů Vltavských nad Štěchovicemi, zejmena pak romantické scenerie Svatojanských proudů? Shlédl jsi je jednou a stále a stále vracíš se k nim ve vzpomínkách, k tomuto živému obrazu české duše, poutané tolika skalistými překážkami, jako zde vody Vltavy spěchající pozdraviti matičku země, vznešenou Prahu. A ty vlny zaraženy náhle v radostném běhu navalenou hradbou horskou, vzepjly se vysoko, vzdorně a šíleně, udeřily v boky černých skal a rozrazily vítězně nepřátelské nástrahy — pro příklad české duši. Kam pohlédneš, všude stopy tohoto odvěkého zápasu, stopy, které jako mosaika skládají tolik známý ti obraz břehů

Vltavských, obraz plný živoucí síly a romantické divokosti. A bohatým věru může se nazývati ten, kdo může se k takovému obrazu jako majetku svému hlásiti. A tak i ten kus země české, ta široká ostrožna Neveklovská omývaná vodami obou družných řek Vltavy a Sázavy, kraj chudý, jakoby ztracený, násilím, řekl bys, odpuzovaný od všeho života kulturního a hospodářského, může se jako náhradou za vše to honositi zase vlastnictvím tolika krás, rozhozených po březích Vltavy, že vyvažují ony nepříznivý los, který je jinak Neveklovsku údělem. Tvořít tu řeka Vltava od Poličan až téměř po Štěchovice západní hranici okresu, oddělujíc jej v této straně od okresu Dobříšského a Zbraslavského, takže skoro celý pravý břeh Vltavský Neveklovu zde přísluší. Stejně krajinně půvabnou je i severní hranice okresu, proti Jílovsku, pokud se ona dotýká vod Sázavských. Jižní a východní hranice nemá již přirozeného dělítka, jako obě uvedené; v jihu stýká se Neveklov s okresy Votickým a Sedlčanským, na východě pak druží se k okresu Benešovskému, s nímž tvoří jediný politický celek.

Orografická povaha okresu založena je jeho příslušností ku dvěma povodím Sázavy a Vltavy a soutokem těchto řek poblíže severozápadního cípu okresní hranice. Tím nabývá relief kraje jakési střechovité podoby, svažující se do údolí obou hlavních vodních rýh, tedy směrem k severu a k severovýchodu s jedné, k západu a k jihozápadu se strany druhé. Ano spojení Vltavy a Sázavy děje se, jak uvedeno, poblíže severozápadního cípu okresní hranice, probíhá rozvodí obou také ve směru od jihovýchodu na severozápad a tím dána je druhá složka reliefu: všeobecný sklon půdy směrem severozápadním. Nejnižší místa okresu ležeti ovšem budou při hladině Vltavy a Sázavy: Ústí, nad nímž Vltava vstupuje na půdu okresu, 230 *m*, pravý břeh vltavský pod severozápadním svahem Homole 216 *m*, pravý břeh as 2 *km* pod Svatojanskými proudy 200 *m*; na Sázavě: levý břeh v Týnici 252 *m*, Rybář nad Újezdcem 231 *m*. Polohy nejvyšší representuje pak rozvodní linie obou povodí, na níž některé význačné body buďtež uvedeny: Rýsovka nad Zádolím 532 *m*. Dubí 500 *m*, Hůrka Novákova 478 *m*, Holý vrch nad Vysokým Újezdem 516 *m*, hraniční Chlum 445 *m*. Od hlavního rozvodního pásma oddělují se menší, probíhající buď k němu kolmo nebo rovnoběžně, mezi nimiž vybrázdily sobě koryta svá četné potoky a prameny. Údolí jejich jsou zpravidla stěsnaná, takže pak celkový ráz kraje činí při značné differenci výškové mezi hladinou Vltavy (průměrně as 215 *m*) a rozvodní linií (průměrně as 500 *m*) dojem kraje typicky hornatého. Jen některé širší roviny, jako u Jablonné a Dalešic, mezi Borovkou a Vlkovicemi, nebo mírná pahorkatina u Lešan zmírňují v jisté míře tento horský charakter okresu Neveklovského.

Možno říci, že hlavní komunikační tepnou okresu vedle silnic je řeka Vltava, poněvadž okres až dosud nemohl se dovolati zřízení jediného kilometru nějaké třeba lokalní dráhy. Avšak při dnešním stavu řečiště Vltavského dovoluje ono toliko dopravu nákladů vorových a lodních, a to ještě při značných obtížích pro četné peřeje a nebezpečné proudy. Na prodloužení osobní dopravní linie Pražské paroplavební společnosti za Štěchovice proti vodě není ovšem možná mysliti, a tak setkáme se v nejbližším okolí Prahy, ve vzdušné linii nějakých jen 25 *km* vzdálené, s okresem připomínajícím svými prostředky dopravními a cestovními idyllické doby prvé poloviny XIX. století. Jako Vltavská, stejně ovšem i Sázavská vodní dráha dovoluje, a to v míře ještě skrovnější, toliko dopravu nákladovou, najmě plavbu vorů. Ostatní vodní síť okresu, poměrně dosti vyvinutá, má přirozeně význam jen potud, pokud jde o využitkování vodní síly na hnaní mlýnů. Z větších potoků v okrese buďtež tu uvedeny Mastník s potokem Křečovickým, ústící pod mlýnem Borákovem do Vltavy, potok Maršovický s potokem Chrášťanským, ústící do Sázavy u Týnce.

V základu půdy, více méně skalnatém, převládá namnoze žula, vystupující na den v podobě větších jednotlivých balvanů zejmena u Stranného, Hořetic, Šebanovic, Jablonné, Blaženic, Újezda, Větrova a j. U Větrova obklopena je mohutným ložem rulovým, u Krchleb, Neveklova, Neštědic, Vatěkova a podél potoka Chrášťanského provází ji četná lože křidlice a břidlice, u Třebsína i zelenokámen. Svršek půdy tvoří písčité hlíny, ležící na vrstvách hlinitých a jílovitých, vodu nepropouštějících, takže tu pole snadno močálovatějí. Průměrná hloubka orné půdy je velmi skrovná a náleží tedy v ohledu hospodářském okres Neveklovský k okresům málo výhodně položeným. Z celkové plochy jeho, 212·77 *km*^{2} měřící, připadá více jak polovina (123·44 *km*^{2}) polím; lesů je 52·76 *km*^{2}, pastvin a plání 12·27 *km*^{2}, luk 11·88 *km*^{2} a zahrad 2·64 *km*^{2}. Pokud se týká ploch osevu, připadá nejvíce ovšem na žito (25·4%) a oves (23·4%), z ostatních plodin vykazují: pšenice 13·3%, ječmen 8·5%, zemčata 11·7%, jetel 7·4%, směska na píci 4·3%.

Okres Neveklovský je výhradně okresem hospodářským. Průmyslový ruch není žádný, sčítání z r. 1900 nevykázalo tu jediného továrního podniku, ač přirozené podmínky pro vznik jeho by zde nescházely, leč zmíněný již výše naprostý nedostatek komunikačních prostředků znemožňuje přirozeně jakoukoli nápravu v tomto směru a obrat nějaký v dohledné době sotva lze tu čekati, ovšem že k největší škodě okresu samého. Jak bylo již zmíněno, tvoří jedinou komunikační tepnu, pokud by šlo o levnou dopravu, vodní dráha Vltavy a částečně i Sázavy. Ale i tato výhoda převážená je s druhé strany opět tím, že obě řeky při známé sráznosti svých břehů jsou okresu spolu i nepřekonatelnou skoro čínskou zdí, oddělující jej v západě

a severu od ostatního světa. Všecek hospodářský sklon musí tíhnouti tu pak na východ do sousedního Benešovska, ku trati c. k. státní dráhy císaře Františka Josefa. K tomu schází mu jediné: spojovací lokalní dráha. A k vybudování této, má-li se jednou okres z dosavadního stavu vymaniti, musí obrátiti veškeren zřetel.

Dnešní hospodářský stav okresu je ovšem takový, že nedovede zabrániti tomu, aby obyvatelstvo nenalézajíc dosti obživy doma, nebylo nuceno se stěhovati. Roku 1890 čítal ještě okres na 14500 duší, za deset roků na to zredukoval se počet tento na 13900 duší. Potěšitelnou okolností však při tom je, že aspoň hlavní město zůstává tímto úbytkem obyvatelstva ušetřeno, ba že naopak může se vykázati i jistým vzrůstem; tak v r. 1893 čítalo samo 1102 osob, s připojenou Dubovkou 1167, v r. 1900 pak zvýšil se tento počet v městě na 1170, s druhým místem na 1239.

Z celého okresu, čítajícího 86 místních a 24 politických obcí, může se toliko 14 vykázati školami. Z těchto má 6třídní školu Neveklov, 5třídní Křečovice, Maršovice, Netvořice, Týnice, 4třídní Vysoký Újezd, 3třídní Bělice, Lešany a 2třídní Hodětice, Chvojinek, Jablonná, Nahoruby a Živohošt.

V pahorkaté krajině, 12 *km* západně Benešova leží starobylé okresní město

NEVEKLOV, náleževší od dávna slavnému kdysi rodu pánů z Rožmberka, kteří však ponechávali jej vladykům zde usedlým v zástavě. Z těchto připomínají se ve XIV. století: Majnuš z Neveklova, Jeniš, Ctibor a Jindřich z Neveklova. Ještě roku 1444 připomíná se Ctibor z Neveklova; ale brzy potom větev ta vymřela a Neveklov obdržela větev Tloskovská, která pod jménem rytířů Řepů z Neveklova vynikala. Poslední mužský člen toho rodu byl rytíř Adam Řepa z Neveklova a na Tloskově, tentýž, který Neveklovu daroval svůj rodinný erb, jehož se posud užívá, a vymohl právo, držeti výroční i týdenní trhy. V roce 1573 odkázal nyní spojené statky Neveklov a Tloskov svému švakrovi rytíři Bernardovi Hodějovskému z Hodějova na Chotěticích a Lčovicích. Po bitvě bělohorské pan Smil z Hodějova, súčastniv se odboje protestantských stavů, ztratil za pokutu veškeré statky své, které roku 1622 Pavlovi Michnovi z Vacinova byly prodány. Protireformační činnost jeho je známa a příslovečná. Kališnické obyvatelstvo zdejší potrestáno vzetím všech dřívějších výsad.

Neveklov trpěl tehdy morovou ranou a zhoubnými požáry, teprvé v době novější novými slušnými stavbami a uspořádaností získalo město toto. Dnes čítá na 1200 obyvatel, živících se namnoze polním hospodářstvím a řemesly. (R. 1900 napočteno 1170, s Dubovkou 1239 obyv.). Z budov městských zasluhují pozornosti: na pěkném, čtyř-

hranném náměstí okresní soud, berní úřad, záložna, radnice a škola. Na vyvýšeném místě na jihozápadní straně města stojí děkanský chrám sv. Havla, v němž a na přilehlém k němu býv. hřbitově nalézá se náhrobek rodu Řepů z Neveklova. Chrám sám je stavba jednoduchá; byvši původně jako gotická založena, doznala v nedávné době značné přeměny ve slohu renaisančním. Tvrz Neveklovská stávala na jihozápadním konci města; poslední zbytky věže rozebrány obyvatelstvem na stavby po ohni r. 1814.

Stinným stromořadím k severu přijdeme do vesnice Tloskova, s pěkně zařízeným zámkem, dvorem a pivovarem. — Zámek vystavěn na místě bývalé tvrze, nepochybně od Tleska z Neveklova, čemuž by aspoň nasvědčoval název Tleskov, ve starých listinách se objevující. Rod rytířů Řepů z Neveklova sídlel tu až do svého vymření. Za krále Jiřího připomíná se rytíř Jan Řepa z Neveklova. Arnošt Řepa z Neveklova a na Tloskově odkázal statek Tloskov synům Mikuláši a Janu Adamovi. Poslední rozšířil jej přikoupením jiných. Avšak nemaje dítek a jsa posledním mužským potomkem rodu svého, odkázal roku 1573 statky své švakru svému rytíři Bernardovi Hodějovskému z Hodějova na Chotěticích a Lčovicích, který opět četnými koupěmi zděděný majetek zvelebil a rozmnožil. Děti jeho: synové Přech, Jan a dcera Anežka rozdělili se 1598 o rodné statky. Jan však zemřel nedlouho po otci, zůstaviv jako dědice svých statků syna Smila Hodějovského. Smil a strýc jeho Přech prodali roku 1599 některé ze statků, o ostatní rozdělili se tím způsobem, že Tloskov, Maršovice a Vlksice obdržel Smil, ostatní Přech. Smil byl horlivý protestant a jako taký odsouzen po bitvě bělohorské ku ztrátě veškerých statků, jež roku 1622 zmíněnému již Pavlovi Michnovi z Vacinova prodány. Tento zemřel roku 1667 bezdětek, ustanoviv za dědice bratrance svého Sigmunda Norberta hraběte Michnu z Vacinova. Michnům však lacino nabyté statky nebyly požehnány. Sigmund následoval záhy svého bratrance a pozůstalá vdova prodala zadlužený statek Tloskovský Václavu Karlovi Čabelickému svob. pánu ze Soutic na Skrýšově. Ale i pak střídalo zboží rychle své majitely. Jan Václav hrabě Čabelický ze Soutic, syn a dědic předešlého, prodal je r. 1707 hraběti Jeronymu Kolloredovi z Wallsee, po němž roku 1727 přešlo v držení Jachima hraběte Pachty z Rájova, za kteréhož držitele Tloskov velice získal. Dědicem panství byl šlechetný syn jeho Arnošt Karel hrabě Pachta z Rájova, který však marnotratností své páté manželky o všecko jmění byl připraven. Tloskov koupil pak Jakub svob. pán Wimmer. Na více jak 60 let živilo pak zboží Tloskovské prušácké pány Jana a Bedřicha hrabata z Pourtalés, až zase rokem 1872 přešlo v majetek český.

Po silnici od Tloskova na sever projdeme druhdy sídlem rytířským, nyní dvorem Herouticemi, vískou Borovkou a samotou Ratimicemi; v levo odtud zříme osadu Mlíkovice se samotou Plhovkou, projdeme obcí Všeticemi, kdež sídlel ve 14. století vladyka Otto ze Všetic; k západu viděti jest ves Dalešice, s nedalekým dvorem Radějovickým, od něhož k severu víska Tuchyně. Roku 1318 seděl tu Albera z Tuchyně. Stranou jest samota Kopanina a víska Lhota. Zabočivše pak na pravo, přijdeme do starobylého městyse

NETVOŘIC, s farním chrámem Nanebevzetí P. Marie. O městě činí se zmínka v listinách z roku 1205. Roku 1432 držel Netvořice vladyka Chval z Chotče. Roku 1443 usadil se na zdejší tvrzi rytíř Svatomír z Březí a Břežan, který odtud rod svůj „Netvorských z Březí" pojmenoval. Syn jeho Jan Netvorský z Březí odkázal Netvořice Bernardovi Hodějovskému z Hodějova. Hodějovští drželi je až do roku 1622. Rok potom koupil je s panstvím Konopištským Pavel Michna z Vacinova. Netvořice čítají dnes 845 obyvatel, s připojenými osadami: Lhotou (54), Maskovicemi (101), Tuchyni (67) a Všeticemi (104) úhrnem 1171 obyvatel. Farní chrám, na severní straně města, v šedesátých letech XVIII. století v renesančním slohu opravený, má několik nahrobků bývalých držitelů zdejšího zboží. Jako všade jinde, tak i zde šetrná ruka pozdější užila zbytků bývalého sídliště jejich k vystavění hospodářských stavení. Pod bývalou tvrzí jest samota Sopice. Při samé severní hranici okresu přiléhá k silnici osada Nová Ves, od kteréžto k západu zříme ves Krňany a Třebšín.

Kráčíme-li nyní po pravém břehu Vltavském k jihu, zůstane v levo osada Teletín, s bývalou tvrzí. Na místě samoty Kročákova stávala prý tvrz. Opodál spatříme samoty Mareš, Bučinu a Kolatov. Jižněji při Vltavě stojí Rabín, se samotami Baborákem a Podhorákem, východně Větrov s blízkým poplužním dvorem Chlistovem. O něco málo k jihu v hornaté krajině na mírném návrší osada Vysoký Újezd, s gotickým chrámem Narození P. Marie ze 14. století. Zakladatelem byl v sousedství usedlý rod rytířů Nedvězských z Nedvězí, jehož jedna větev po nějaký čas i v Újezdě usedlá byla. Rytíř Jan Nedvězský zemřel roku 1586, jako poslední potomek svého rodu a byl zde pochován. Působiště rodu tohoto, ves Nedvězí, shlédneme východně odtud. V listinách ze 14. století uvádějí se Filip, Ješek a Heřman z Nedvězí: roku 1410 Reinhard. V 16. století připomíná se Zdeněk a Jan Nedvězský na Nedvězí. Tento nemaje vlastních dědiců, odkázal Nedvězí příbuzným svým Janu Chobotskému z Ostředka na Nespekách a Vilému Chobotskému z Ostředka na Chotýšanech. Zemřel roku 1585 a byl ve zdejším kostele pochován. Po smrti Vilémově synové a dědicové po Janovi Chobotském z Ostředku

dědictví na ně připadlé prodali Dorotě Hodějovské rozené Hřánce z Harasova na Konopišti. Paní ta spojila Nedvězí s panstvím Konopištským, ale roku 1683 dostalo se koupí kapitole svatovítské v Praze. O něco málo na jih víska Loutě, a blíž k Vltavě Straneč; při samé skoro Vltavě osada Měřín se samotami Královskou, Moráni Jablonskou a blízkou vískou Nebřichem.

Takto dostali jsme se zase k Vltavě ku starožitné osadě Živohošti, po obou březích řeky se rozprostírající, kdež na levém břehu na pláni mezi tmavými lesy pozdraví nás farní kostel Živohoštský sv. Fabiana a Šebestiana. O původu jména Živohošť vypravují se různé pověsti. Tloskovský rytíř poručil svým služebníkům, aby jeho paní, kterou z nevěry vinil, v lese zabili. Nebohá, nevinná paní marně prosila, aby byla zachována na živu. I nabídla vrahům, že na důkaz své nevinnosti přejde bez úrazu řeku Vltavu. Tito svolili, vědouce, že se utopí a zbaví je tak sama vykonání ukrutného rozkazu pánova. Leč paní skutečně řeku bez pohromy přešla. Sluhové se vrátili a zvěstovali, že ortel provedli. Paní nalezla pak úkryt v jeskyni a povila tu dva chlapce. Leč les, v němž žila, nemohl skýtati jí dosti potravy, a tak byla nucena prositi o ni plavce, kteří tudy ku Praze se plavili. Tito uvykli sobě na ubohou a její dítky tak, že přijíždějíce v místa jeskyně sami již z daleka volali: jsou živi hosté? Odtud jméno místa, na kterém rytíř později tu manželku nalezši a s ní se smířivši dal vystavěti kostel, zasvěcený patronům, dle nichž byli nešťastnou matkou oba hoši její pojmenováni. O osadě činí se zmínka již roku 1057, kdy náležela koruně české. Roku 1271 darovala královna Kunhuta kostel zdejšímu řádu křižovníků s červenou hvězdou. V rozbrojích husitských dostala se Živohošť k blízkému hradu Ostromeči a s tímto konečně roku 1570 k panství Tloskovskému. Na východ vesnice Blažím a samoty Kolanda, Chlum a Skaliny; dále na jih Lhotka, ves Krchleby se zámečkem, druhdy tvrzí rytířů Krchlebců z Krchleb. K západu jdouce, dojdeme vísky Poličan a osady Nahorub, kdež sídleli ve 14. století Nahorubští z Nahorub. Odtud silnicí k západu při samé Vltavě stojí osada Ústí, v jehož okolí nalézá se místo, kdež roku 1419 zrosena byla půda krví „prvých mučedníků“ husitských, beroucích se tudy z jihozápadních Čech ku shromáždění pražskému na den 10. listopadu rozepsanému, a přepadených v těchto místech jízdním lidem královským pod Petrem Konopištským. Blíže stával nad ústím potoka Mastníka do Vltavy na nedostupné skále hrad Ostromeč, nyní pouze hradiště, s něhož je dosti půvabný rozhled.

O původu hradu Ostromeče děje se zmínka již v 8. stol. (Hájek.) Ve 14. století sídleli na Ostromeči mocní rytíři Břekovci. Největší znamenitosti nabyl hrad ve válkách husitských, za držitele rytíře Bo-

huslava Břekovce z Ostromeče, který co horlivý katolík a přívrženec krále Sigmunda, chrániti musil hradu před Tábority, ale neubránil ho. Ostromeč osadil hejtman Zákon. Později se připomíná Mikuláš z Padařova jako hejtman na Ostromeči. Po něm dostal se Ostromeč asi roku 1430 v ruce hejmana Filipa z Padařova. Z té doby pochází psaná skvostná bible, nyní ve dvorní knihovně co „Strakovská bible" chovaná. Roku 1435 obléhán hrad zemanstvem celého okolí a teprvé po dlouhé době hrad posádka táboritská opustila, načež tento pobořen a vypálen. Hrad zůstal ve zříceninách a zboží jeho připadlo Zděnkovi Konopištskému ze Šternberka, kterýžto spustošený hrad roku 1450 zase opraviti dal. Po smrti krále Jiřího roku 1471 zemským vojskem obléhán, avšak nedobyt. Ostromeč v pozdějších dobách zase opuštěn a pobořen. Roku 1542 koupil jej s jinými osadami Hanuš z Říčan; brzy po tom opět Jan ze Šternberka na Konopišti byl jeho držitelem, a týž roku 1570 prodal jej se všemi vesnicemi rytíři Adamovi Řepovi z Neveklova, který jej ku svému panství Tloskovskému připojil. Na ceslě z Neveklova do Sedlčan projdouce vískou Spolí spatříme v levo Hůrku, ves Zádolí, vísku Brdečné, osadu Stažovice a při silnici Vlkonice. Dále k jihu dojdeme osady Křečovic, za stara sídla rytířů Křečovských z Křečovic. Z patronů tamního farního chrámu sv. Lukáše známí jsou: Jarohněv z Křečovic, Busek z Křečovic, Jarohněv mladší z Křečovic, Baltazar z Křečovic. Synové Jarohněvovi drželi statek společně. Rytíři Křečovští z Křečovic sídleli na tvrzi zdejší až do bělohorské bitvy. Potom v době neznámé dostaly se Křečovice k panství Tloskovskému. Jižněji odtud zříme Skrýšov, s bývalým svobodnickým dvorem Lhotkou Všerovkou, a nejjižněji vesničku Zhorný.

Východně Neveklova, as čtvrt hodiny cesty leží Břevnice a osada Stranné; k severozápadu pak obec Bělice, s farním kostelem sv. Maří Magdaleny. Bělice náležela od nepaměti benediktinskému klášteru na Ostrově. V bouřích husitských dána osada v zástavu vladykám na blízké tvrzi Netlucké sídlícím. V roce 1522 jmenují se patrony chrámu Bělického rytíři Bechyňové z Lažan na Netlukách, kteří však obsazovali faru faráři kališnickými. Teprvé roku 1723 jmenován zde opětně katolický farář. Opodál na návrší jest samota Pnětluky; při zdejším dvoře stávala tvrz, sídlo pánů z Pnětluk. Připomíná se z rodu toho v roce 1382 Ješek Kozihlava z Pnětluk, a roku 1388—1401 Jarohněv Chrt z Pnětluk. V letech 1520—1622 drželi Pnětluky rytíři Bechyňové z Lažan. Po bitvě bělohorské dostaly se v držení Albrechtovi z Valdšteina a od toho roku 1623 Pavlu Michnovi z Vacinova. Dědic tohoto. Václav hrabě Michna z Vacinova, prodal roku 1665 Netluky Volfgangovi Hennegkovi, po němž roku 1668 Karel Leopold rytíř z Hennegku následoval. Dcera jeho Anna Zu-

zana ovdovělá Knotová odkázala statek dceři Isabelle Lucii, ovdovělé Tamové, jejíž syn a dědic, František Václav svob. pán Tam, statek roku 1732 Leopoldovi svob. pánu Löwenehrovi z Grünwaldu prodal, od něhož jej roku 1751 hrabě Jan Václav Caretto z Millesimo koupil a k sousednímu statku Jablonskému připojil. V Jablonné shlédneme zámek s dvorem. Stávalo zde ode dávna rytířské sídlo, v němž roku 1318 sídlel Eberhard z Jablonné. Ku konci 14. století drželi Jablonné rytíři z Korkyně a kolem roku 1432 Petr Bebta z Jetřichovic na Jablonném. Potom sídleli tu rytířové Netvorští z Březí až do roku 1729. Vojtěch Netvorský z Březí prodal statek tohoto roku Josefu Janovi hraběti Kinskému, načež rychle po sobě měněny tu vrchnosti. Berouce se z Neveklova ku Kosové Hoře, zříme v levo vesničky Mstětice a Řehovice, kdež připomíná se roku 1399 Jakub Jenec z Řehovic. Jižněji viděti nepatrnou vísku Tikovice, dále pak kráčejíce dojdeme obce Hodětic, s filialním kostelem sv. Petra a Pavla v gotickém slohu vystavěném a nejspíše od usedlých tu na tvrzi rytířů Břekovcův založeném.

Rytíři Břekovci na Suchdolu roku 1512 spojili hojné statky své v okolí s Hoděticemi. Ku konci 17. století spojeny Hodětice se statkem Osečanským, jehož však majitel Karel Michna z Vacinova nucen byl ve veřejné dražbě prodati Joachimovi hraběti Pachtovi z Rájova a na Tloskově, čímž sloučeny Hodětice s panstvím Tloskovským. Opodál Hořetice, v levo při silnici víska Sedlečko a osada Šebanovice se dvorem, kdysi sídlem vladyků ze Šebanovic. K severu jdouce, projdeme malou osadou Strnadicemi a za krátko octneme se v příjemném údolí potůčku, při němž rozložen městec Maršovice, s farním chrámem zvěstování P. Marie. Tvrz i osadu zdejší založil některý vladyka „Mareš“, po níž psali se držitelé její z „Maršovic“. Byl to starožitný rod vladycký, o němž již v listinách z roku 1205 děje se zmínka. Čteme tu jméno Jiříka z Maršovic, a z roku 1222 znám jest syn jeho Jindřich z Maršovic. Roku 1370 jmenují se tu Jindřich Jícha, Přibyslav Hroch, Purkhard a Bohuslav z Maršovic. V 15. století vyskytují se z rodu toho Hroch, Hanuš a Hanuš z Fricsteina a z Maršovic. Po vymření rodu tohoto střídali se tu četní držitelé, až r. 1589 koupil Maršovice Bernard starší Hodějovský z Hodějova na Tloskově, který je k panství Tloskovskému připojil. S místem sousedí dvůr Podmaršovický. Poblíže osada Zderadice, kde druhdy stával hrad „Stajice“ na němž sídlel soujmenný rod. Hrad Stajice vzal za své za krále Jiřího; vrchnost zřídila novou tvrz ve Zderadicích, na níž sídleli na počátku 16. století rytíři Karlíkové z Nežetic; v sousedství víska Libeč. Za čtvrt hodiny stihneme osadu Zahrádku při Maršovském potoku, opodál po silnici Bystřicko-Neveklovské ves Dlouhou Lhotu a v levo od této Zaječí.

Na cestě z Neveklova do Benešova zříme v pravo vísku Dubovku, o něco dále u paty hory Neštětické v rozkošné krajině osadu Neštětice (Neštědice.) Hora Neštětická krášlí celý kraj; majíc podobu sedla, a jsouc lysá skytá utěšený, volný pohled do dalekého okolí. Po levé straně silnice stojí Chvojinek (Chvojenec) s filialním kostelem sv. Václava, v gotickém slohu stavěném. Na zbytcích zdejší tvrze nalézá se hluboká studna. Za krátko dojdeme do malé osady Černikovic a sousedících Doloplaz, od kterýchž v levo zříti lze vísku Lipku a osadu Oušťice, s blízkými Bynicemi (Benice). Při dvoře zdejším stála tvrz, sídlo vladyků „z Bynic". Zabočíme-li odtud na silnici Benešovsko-Netvořickou, dojdeme osady Chrášťanské, od níž v pravo spatříme Hrušice se zemanským dvorem, na němž chlebil r. 1318 vladyka Trojan z Hrušic. K východu od Krusičan, bývalého zemanského sídla, Dunavic, Chářovic a Chlebů rozkládá se před námi půvabná planina podél řeky Sázavy. Na mírné výšině při levém břehu Sázavském vítá nás stará osada Týnec nad Sázavou, s farním chrámem sv. Šimona a Judy. Z bývalého zámku dochovala se na naše časy hradní kaple v románském slohu se zajímavou čtyrhrannou věží, asi někdejší to hláskou hradní. Týnec jest stará osada, v níž stávalo sídlo vladyk zvaných „z Týnce". Nejstarší známý předek rodu tohoto, ze 14. století, jest Oldřich z Týnce. Za krále Václava IV. sídlel na Týnci rytíř Oldřich Medek z Valdeka. Syn jeho Zdeněk na Týnci zemřel roku 1434 zůstaviv po sobě vdovu Ofku a syny Oldřicha a Hynka, z nichž Oldřich jako starší dědictví na se potáhl. Roku 1483 připadl Týnec rytíři Mikuláši Trčkovi z Lípy a ten jej postoupil roku 1510 Litvínovi z Klinštejna na Hořovicích. Dcera jeho Ludmila z Klinštejna prodala zboží Týnecké s některými vesnicemi rytíři Bernardovi z Baršova. Sňatkem dcery tohoto, Anny, s rytířem Janem Velemyským z Velemyšlevsi dostal se Týnec v majetek rodu Velemyšlských, po němž skrze Hodějovské z Harasova přičleněn ku Konopišti, při němž pak zůstal již trvale.

Kráčejíce z Týnce po levém břehu Sázavském k západu, projdeme vískou Poděvúsy (Podělusy); o něco dále na levo zříme osadu Břežany, kdež z tehdejší tvrze zbyl podzemní vchod, o němž kolují různé pověsti. Na tvrzi Břežanské sídlel za válek husitských rytíř Ondřej z Petrovic, postoupiv později Břežany Václavovi z Břežan. Roku 1443 byl v držení Břežan a Netvořic rytíř Svatomír z Březí a Břežan. Při bratrském dělení roku 1521 připadly Břežany Přibíkovi Netvorskému z Březí a ten roku 1550 odkázal statek synovi Albrechtovi Netvorskému z Březí. Jeho syn a dědic Aleš zemřel roku 1602, zůstaviv syny Jana a Přibíka. Přibík, jemuž Břežany dědičně připadly, prodal je Pavlu Michnovi z Vacinova na Tloskově a Maršovicích, který je s panstvím Konopištským spojil. Roku 1673 koupil

Konopiště, Tloskov a Břežany Jiří Ludvík hrabě z Singendorfu a od jeho dědiců koupila Břežany pak (1685) kapitola svatovítská v Praze. Ku statku Břežanskému náleží též sousední osada Lešany, se zámkem a dvorem, kdež sídlil ve 14. století Oldřich Medek z Lešan. Roku 1412 klášter sv. Tomáše v Praze uvedl se v dědictví v Lešanech, ale v bouřích husitských zapsány jsou Janovi z Bezdědic a Ondřeji z Petrovic. Jan z Bezdědic postoupil statek zdejší Záviši z Klinštejna. Po smrti jeho roku 1454 uvázal se opětně klášter výše jmenovaný v držení Lešan, ale později proměněn statek ve spupné dědictví, jež se r. 1578 dostalo v majetek rytíři Albrechtovi Netvorskému z Březí. Netvorští prodali zboží zdejší 1612 Václavu Mladotovi ze Solopisk, z jehož rodu převedeno r. 1623 Pavlem Michnou z Vacinova ku Konopišti a odtud r. 1683 v právo kapitoly Svatovítské.

Jan Čemus.

TÝNEC NAD SÁZAVOU.

XXXVI. OKRES BENEŠOVSKÝ.

Okres Benešovský v bývalém kraji Berounském ohraničen jest na východ okresem Vlašímským a na západ okresem Neveklovským, s nimiž tvoří obvod okresního hejtmanství Benešovského. Na severu přiléhají k němu okresy Černokostelecký a Jílovský, na jihu pak okres Votický. Celková rozloha okresu, k němuž patří 42 místních a 49 katastrálních obcí, obnáší 31735 hektarů, z čehož jest 18825 *ha*

polí, 1805 *ha* luk, 376 *ha* zahrad, 1920 *ha* pastvin a 7471 *ha* lesů, jež jsou z největší části majetkem čtyřicíti velkostatků. Obyvatelů čítá 28696 (proti 27769 v roce 1890), kteří bydlí v 3362 domech a z nichž se přihlásilo pouze 132 k obcovacímu jazyku německému; náboženství katolické převládá, bylot při posledním sčítání v roce 1900 napočtěno 27483 katolíků. Okres tvoří přechod z českého jihu do středních Čech, tak že setkáváme se tu nejen se zuboženými poměry našeho jihu, ale i s poměrnou zámožností a blahobytem v severnějších jeho částech. Proto neubylo tu celkem obyvatelstva, naproti tomu ale přírůstek ani ne celého tisíce obyvatelů a 184 domů není příliš značný, z čehož lze souditi, že rozkvět a pokrok na severu a ve středu okresu paralysován jest trudnými poměry na jihu, což způsobilo již dosti starostí a přemyšlení našim národohospodářům, kteří nepřestávají stále ukazovati na nejbolavější naše místo, na český jih, kde doznáváme stále nových a nových ztrát.

Co do útvaru půdy převládá nížina, prostoupená mírně se zvedajícími pahorky, nad něž tu a tam vystupují vrchy dosti značné výšky. Půvabná jest nížina po obou březích Sázavy a mírně zvlněná pahorkatina v oblasti Benešova, Konopiště, Bystřice a pokračující na jih k Sedlčansku. Pahorkatinu zdejší rozděliti lze na dvě souběžná, od severu k jihu prostírající se pásma, a to: nižší, přes Bukovany, Peceradý, Chlistov a Chvojno se táhnoucí a u Nesvačil s předešlou pahorkatinou se stýkající a k Voticům se rozkládající a druhé, mnohem vyšší a rozsáhlejší, obsahující mnohdy zcela holé vrchy kol Mezihoří, Soběhrd, Mrače, jakož i výšiny u Okrouhlic, Struhařova, Nové Vsi atd., stýkající se s pahrbkovinou kol Jankova v okresu Votickém. Nejvyšším bodem tu jest 530 *m* vysoký Chlum nad Čerčany.

Vodstvo mimo několik rybníků u Konopiště a Bystřice není značné. Řeka Sázava protéká a dílem na severu ohraničuje okres Benešovský a vlévá se do ní u Poříčí potok Bystrá neb Konopištský a potok Mračský.

Zmíněným již útvarem půdy jest podmíněno ponebí, jež jest v nížině mírnější a pěstování všech druhů plodin dopouští, kdežto v osadách výše položených dostavuje se zima mnohem dříve a trvá déle a nelze tu v drsnějším tom ponebí choulostivější hospodářské plodiny pěstovati, což platí hlavně o půdách ve vyšší poloze, sestávajících z písčité hlíny, povstalé zvětráním prahorních zdejších útvarů. Z té příčiny pěstuje se pouze v nížinách kol Benešova, Konopiště a Tvorešovic ovoce, věnuje se mu ale dosti značná péče. Průmysl není dostatečně vyvinut a obmezuje se téměř jen na Benešov a nejbližší jeho okolí a bylo napočítáno při posledním sčítání celkem 14 továren. Také nerostného bohatství zdejšího nebylo dosud, hlavně pro nepřístupnost a značnou odlehlost dostatečně využito. V šestnáctém století

dobývalo se na hoře Chlumu blíže Chvojna stříbro, nyní však pálí se jen z výborného prahorního vápence vápno, hlavně v Mezihoří — Soběhrdech a v arcivévodských rozsáhlých lomech v Podmráčí láme se žula znamenité jakosti a zpracovává na dlaždice, jichž značným odběratelem jest Praha. O komunikaci jest velmi dobře postaráno, tak že si hospodáři i průmyslníci po této stránce stěžovati nemohou a jest jim zapotřebí jen větší podnikavosti.

Hlavním komunikačním prostředkem jest od severu k jihu okresem projíždějící dráha císaře Františka Josefa, která o dvojích nyní kolejích dvacíti vlaky sprostředkuje spojení s hlavním městem a usnadňuje dopravu na český jih a do Dolních i Horních Rakous. Z Benešova odbočuje též místní dráha přes Vlašim do Dolních Kralovic a z nejbližší stanice Čerčan umožňuje poboční dráha spojení s půvabným Posázavím a to dvěma směry: 1. k Zlenicům, Choceradům a Ratajím a odtud buď přes Uhlířské Janovice ke Kolínu, aneb přes Šternberk, Kácov, Ledeč s Německým Brodem a 2. přes Poříč-Pecerady, Týnici atd. k Jílovému a odtud přes Luka a Pikovice k Davli a Vranému n/Vltavou. — Ze stanice Votické vede poboční dráha do Sedlčan. V poslední době projektováno jest pak spojení Benešova s Neveklovem pomocí automobilů, čímž získal by nejen Benešov, ale i stále odstrkovaný okres Neveklovský. Toto výhodné železniční spojení doplňují dvě říšské silnice (Pražsko-Linecká a Pelhřimovsko-Jihlavská), jakož i celá síť podružných, v dobrém stavu udržovaných silnic.

Jsou tedy veškerá místa okresu, z nichž mnohá jsou historicky památná a přírodními krásami hojně obdařena, velmi snadno přístupna a budeme se při dalším popisu okresu říditi hlavně tratěmi železničními, čímž vyhovíme i do jisté míry požadavkům čtenářů-turistů.

Za zastávkou Pyšely dráhy cís. Fr. Josefa zatáčí se trať přes most, jenž se tu nad Sázavou rozpíná, a spěje do Čerčan přicházejíc tu na půdu okresu Benešovského. Nad Čerčany vypíná se do výše 530 *m* hora Chlum, na jejíž vrcholu již z daleka zříti lze osamělou borovici, kteráž značí nejvyšší bod okresu Benešovského. Chlum sám jest velmi dobře přístupný a stával ještě do nedávna na jeho vrcholu altán, s něhož otvírala se vyhlídka do Posázaví, na stranu Benešovskou a daleko až do Českomoravské pahorkatiny, kterou se ještě i dnes kochati můžeme a jež odmění hojně námahu, s vystoupením na vrchol a hledáním příhodného stanoviště spojenou. S prostředního ze tří vrcholů, jimiž jest Chlum korunován vidíme na jih přes les Tužinku Benešov a za ním na obzoru rýsují se pahorky a kopce Milčínské, na levo památný Blaník, na pravo pak zámek Vysoký Chlumec, Konopiště a Konopištský Chlum, Neštědická hora a Třemošenské hory, jež se prostírají již za Příbramí. Na západě vystupují lesnaté boky a stráně Brd a Hřebeny se svými výběžky, jež se táhnou

až do Berounska; na východě spatřujeme blízké pahorkaté okolí Ostředka, Třeběšic a Jemniště a nad úbočím Sázavským vyčnívá z bujného lesního pozadí Komorní Hrádek a za ním při vrchu „Manda" zvaném městečko Ondřejov, do něhož vidíme jako bychom se dívali na plastickou mapu. K severu prostírá se zlatonosné pohoří Jílovské a za lesnatými kopci vystupují Pyšely a nad nimi Loretánská kaple, dále pak směrem ku Praze památný Kostelec na Křížkách. V údolí pod Chlumem nad vesnicí Mezihoří, která se odtud na jihozápad prostírá, jsou známé lomy, v nichž láme se krásný prahorní vápenec, z něhož pálí se znamenité vápno; až do nedávna dělo se dosti primitivním spůsobem. Mezihoří s Pchovem, Přestavlky, Zahořanami a ještě několika vískami a samotami přifařeny jsou ke Vranovu, jehož kostel

HRADIŠTĚ.

založen byl někdy v XIII. století od pánů z Dubé, který se ale ve své původní podobě nezachoval.

Jižně od Pchova při silnici, která vede od Benešova přes Vranov ke Komornímu Hrádku leží Soběhrady (správně Soběhrdy) s modlitebnou evangelíků helvetského vyznání; bývala tu tvrz pánů ze Soběhrd, po níž není již téměř ani památky. Zde rozdvojuje se silnice Benešovská a její východní část vede ke Kozmicům, starobylému to sídlu někdy pánů z Kozmic, s památným chrámem sv. Jakuba, jehož původní stavba se v celku až na naše doby zachovala a v jehož presbyteři zachovány jsou staré znaky Benešoviců a pánů z Růže. Za Kozmicemi ve vzdálenosti tří kilometrů leží ves Ostředek se zámkem, ze staré tvrze přestavěným, v němž narodil se Svatopluk Čech. Původní tvrz byla sídlem rytířů z Ostředka, z nichž znám jest zvláště Mikuláš Zúl z Ostředka, k roku 1395 připomínaný, loupeživý to rytíř, který hubil krajinu s blízkého Hrádku Komorního, tehdáž

Hrádek Čejchanův zvaného, a jenž popraven byl v Praze. K smrti připravoval ho mistr Jan Hus, jehož domluvám podařilo se pohnouti odsouzeného k lítosti, kteráž vyzněla v prosbu k shromážděnému lidu kol místa popravního: „Svatá obci proste za mne Pána Boha!“

As 3 kilometry severovýchodně od Čerčan směrem dráhy k Choceradům vedoucí na levém břehu Sázavy vypíná se na temeni vrchu, 362 *m* vysokého, osamělý kostelíček sv. Klimenta. Jestiť to památné Hradiště a ves pod ním při samé Sázavě zove se Lštění. Je to jedno z nejpamátnějších míst naší vlasti. Již samo založení kostela ke cti sv. Klimenta svědčí o jeho starobylosti. Stávalť zde po spůsobu staroslovanském zbudovaný a dle tehdejších pojmů přepevný hrad, v němž r. 1055 vězněna byla co rukojmí manželka olomúckého knížete Vratislava, bratrem Spytihněvem II. přemoženého. Strážcem jí byl Mstiš čili Mstislav, jenž s ní nelidsky nakládal a pro jistotu v noci nechal poutati nohu svou k její. Později přece poslána byla za manželem svým do Uher, přemožena však dřívějším týráním a strádáním, neodolala útrapám cesty a zemřela před shledáním se s chotěm. Hrad pak brzy zanikl a nebyla známa ani jeho poloha a zjištěna teprvé v minulém století. Nedávno prozkoumal Hradiště známý archaeolog a badatel professor Píč, nenalezl však tolik památek bývalého staroslovanského sídla, jak se očekávalo. — Příkrá kamenitá cesta vede úžlabinou ke kostelu, vystavěnému na ostrohu, jenž na severu spadá příkře k Sázavě, oddělen jsa roklí, kterou jsme nahoru vystoupili, ode dvou jiných vrchů. Kol kostela rozkládalo se hradiště, jehož širší konec vystupuje na jihovýchodní straně do výše a tu starý, již méně zachovaný val v délce as 150 *m* odděluje celý ostroh od připojující se k němu planiny a uprostřed něho znatelný ještě do něho vchod. Ostatní prostoru zaujímá pole a při stavení kostelníkově ovocný sad. To jest vše co zbylo z památného tohoto místa, tak jako na Levém Hradci a Tetíně.

Kostelík sv. Klimenta, prastarého založení, v původní své podobě se nám nezachoval. Sestává ze čtyřhranné lodi a připojené k ní polokrouhlé apsidy a vystavěn byl as původně ve slohu románském. Podací právo při něm mívali páni z blízkého hradu Dubé a po různých osudech připadl kostel a přifařené někdy k němu vsi k panství konopištskému. Časem chrám velmi spustl a obnoven byl hrabětem Janem Josefem z Vrtby. Vnitřek nevykazuje žádných památek kromě dřevěné sochy sv. Klimenta prostřední ceny a oltářního obrazu téhož svatého, jenž též ničím nevyniká. Ve věži, původní své podoby naprosto zbavené, visí dva pěkné staré zvony. Při kostele jest hřbitov, který stal se památným proto, že pochován byl na něm nedávno neohrožený starý bojovník za práva českého lidu Dr. Eduard Grégr, jenž po dlouhá již leta pobýval v létě v protější vísce Čtyrkolech

na pravém břehu Sázavy. Pod Hradištěm spěje po levém břehu sázavském dráha a v krátké době dostihuje stanice Zlenice, poplužního to dvora, patřivšího ke hradu Zlenici, známému nyní pod jménem Hláska, jehož zříceniny jsou na protějším břehu Sázavy a nepatří již k okresu Benešovskému.

V Čerčanech (vlastně Černčanech) kromě nádraží, poplužního dvora a výstavného, tak zvaného Spáleného mlýna, patřícího známé pražské rodině Vávrově není nic pamětihodného, za to však tím památnější a shlédnutí hodný jest městys Poříčí, sotva 3 kilometry od Čerčan vzdálený, na stoku potoka Bystré a Sázavy, kde jest též stanice varianty Sázavské dráhy, vedoucí k Jílovému a kde v létě mnoho Pražanů přebývá. Nynější Poříčí skládá se ze dvou osad. Větší z nich, východní to část s farním kostelem sv. Havla, nazývala se původně Balkovice a neužívá se tohoto názvu již dávno, menší pak a vzdálenější část, při níž jest filiální kostel sv. Petra, byla jádrem spojených těchto osad; stávalo tu při řece u nynějšího mostu panské sídlo a zde bylo vlastní městečko Poříčí. V držení jeho vystřídaly se různé panské rody, tak páni z Ledce, Karlíkové z Nežetic, páni ze Šellenberka, z Valdštejna, za nichž patřilo ke Komornímu Hrádku, hrabata z Martinic a z Vrtby, za nichž připojeny ke Konopišti. Z dějin městečka připomínáme jen, že je v r. 1620 vydrancovali a i s kostelem sv. Havla vypálili Lisovčíci, obávaní to jezdci polští, vycvičení po způsobu kozáckém, které Sigmund III. poslal na pomoc Ferdinandovi II., jeden to z četných důkazů přízně a vzájemnosti pobratimského národa polského. V městečku, jež jest 5 kilometrů od Benešova vzdáleno a pěkným svým vzezřením se návštěvníku zamlouvá, vynikají hlavně starožitné dva chrámy, jež přátelé umění a starožitností často vyhledávají jakožto zajímavé památky románského slohu v Čechách.

POŘÍČÍ.

Farní chrám sv. Havla stojí na poloostrůvku, utvořeném Sázavou a Bystrou uprostřed obezděného hřbitova a vzdor požáru, jímž byl r. 1620 zachvácen, zachoval v hlavních rysech starobylý svůj ráz. Vystaven byl as na sklonku XII. neb na počátku XIII. století a z doby

té zachována jest původní krypta, kteráž jest umístěna pod presbyteriem zakončeným polookrouhlou apsidou. Klenba krypty, do které se sestupuje z lodi po třinácti stupních, spočívá na čtyřech sloupích. Od vchodu do krypty vedou dvojramenné, do oblouku postavené schody do presbyteria, které jest tím as $2^1/_4$ *m* nad lodí povýšeno. Celé toto zařízení upomíná živě na kryptu v basilice sv. Jiří v Praze a v kostele sv. Václava v Staré Boleslavi a jest ještě s kryptou klášterního chrámu Doksanského jedinou památkou tohoto druhu v Čechách, liší se však

VNITŘEK KOSTELA SV. HAVLA V POŘÍČÍ.

od nich svými malými rozměry. Loď chrámová, stejně vysoká a široká jako presbyterium obmezena jest co do prostory ještě širokým hudebním chorem, který ji po straně přepíná a jest dílem osmnáctého století, v němž byl chrám obnoven a vyzdoben. Úprava ta, ač slohu chrámovému není přiměřena, jest přece velice krásná a stojí za prohlédnutí. Pracoval o ní většinou plzeňský řezbář Lazar Widmann po více než jedno desítiletí (1740—1751). Zvláště pozoruhodný jest hlavní oltář zdobený sochami krásné práce, což platí hlavně o postranních skupinách soch, z nichž jedna představuje sv. Jana Nep. dávajícího almužnu žebrákovi a druhá sv. Liboria, u něhož nohou klečící hříšník prosí za

rozhřešení. V hříšníkovi zobrazil umělec sebe sama a v žebrákovi truhláře Daniela Piláta, jenž znám byl co dovedný řemeslník a zde v Poříčí za dozoru Widmannova na ozdobě chrámové pracoval. Plastická výzdoba obou postranních oltářů, kazatelny a oratoře jest téhož původu. Sochy a okrasy pracovány jsou s nevšední pilností z lipového dřeva a lze něco podobného z těžka nalézti. Obraz na hlavním oltáři (sv. Havel opat) jest dobrá práce pražského malíře Frant. Luyxe z Luxenšteina z první polovice XVIII. stol. Památná jest i cínová křtitelnice z r. 1629. Ve věži při jižní straně presbyteria jsou dva zvony, z nichž větší z roku 1620 má latinský nápis, vztahující se k osudnému vpádu Lisovčíků, o němž jsme se napřed zmínili.

Druhý filiální a pohřební kostel sv. Petra zachoval původní svůj románský tvar skoro neporušeně a stojí na pahorku při silnici, tudy k Linci vedoucí, uprostřed hřbitova, obehnaného massivní zdí, sesílenou opěracími pilíři. Z daleka viditelný působí velmi milým dojmem. Kostelík ten jest prostý, orientovaný, sestávající z jednoduché čtyřhranné lodi, k níž přimyká se polokruhová apsida. Věž v průčelí chrámu má ve své spodní části širokou emporu s valeným klenutím, přikryta jest jednoduchou střechou a opatřena jest na všech čtyřech stranách dvěma řadami okének, jež svůj původní románský tvar, hlavně dělící je sloupek, znamenitě zachovala. Všech okének jest 32. Ve věži visí 2 zvony z r. 1599. Až do roku 1677 stával prý na vrcholku štítu kamenný kalich, znamení to někdejších, pod obojí přijímajících osadníků. Loď osvěcována jest po každé straně třemi, v oblouk sklenutými okny, z nichž obě prostřední na úkor slohu a celku rozší-

KOSTEL V POŘÍČÍ N. S.

řena byla. Vnitřek jest dosti zanedbán a bylo by na čase, aby byl rozumně, bez porušení původnosti opraven, hlavně aby byl jeho zevnějšek, skládající se z hrubě přitesaných žulových kamenů, jež se s menšími útesy lomeného kamene střídají, zbaven veškeré omítky a nátěru, čímž by se svému původnímu stavu značně přiblížil a okrasou celého okolí se stal. Kostelík ten jest památným i tím, že v jeho okolí dne 19. května 1420 Žižka obrátil na útěk pány Václava z Dubé a Petra Konopištského ze Šternberka, kteří proti němu, as 10000 jezdců silni, polem vytáhli.

Z Poříčí vede cesta údolím podle potoka až na Konopiště. Půvabná tato partie bývá nazývána „Poříčským Švýcarskem", není ale v posledním čase turistům vždy přístupna. Směrem jihovýchodním ve vzdálenosti 2 *km* lze se dostati vozovou cestou do Dolní Mrače, malé to osady, ležící v údolí potoka Benešovského; na západ od ní tratí dráhy císaře Frant. Josefa oddělena jest Horní Mrač, osada to většího rozsahu. V Dolní Mrači na malém žulovém ostrohu stojí v hlavních svých částech dosud zachovalá a za obydlí upravená tvrz s pěkným idylickým nádvořím, kterouž lze z oken vlaku na levé straně trati při jízdě z Čerčan do Benešova dobře viděti. Bývala sídlem několika známějších šlechtických rodů, hlavně Mračských z Dubé a pánů ze Šellenberka a patřívala též pánům Trčkům z Lípy, z Valdštejna, hrabatům z Martinic, hrabatům z Vrbna a z Vrtby, za nichž připadla ke Konopišti. Tvrz jest se tří stran obemknuta příkře k potoku spadající skalou a byla přístupna jen na východní straně vysokou branou; odděloval ji od planiny, na této straně se prostírající, hluboký, nyní již valně zarostlý a zasypaný příkop. Pod tvrzí jsou sporé již jen zbytky někdejšího pivovaru a dva sklepy. Z toho lze souditi, že tvrz tato nebyla příliš rozsáhlá, však i tak, jak dnes se nám jeví, stojí za prohlédnutí, zvlášť nádvoří se svou nynější úpravou se návštěvníku zamlouvá. Opodál na východní straně jest panský dvůr, na jehož západní straně zříme rozvaliny obdélného stavení. Jsou to zbytky zámku, který na začátku 18. století počali stavěti hrabata z Vrtby, čímž nemálo poškodili starou tvrz, ze které brali stavivo k nové budově, jež dospěla jen do polovice výšky přízemních oken a den ode dne víc a více s povrchu mizí, tak že ji stará tvrz ještě dlouhá leta přečká. V okolí tvrze v tak zvaném Podmráčí jsou velkolepé žulové lomy, patřící následníku arcivévodovi Frant. Ferdinandovi z Este.

V Poříčí řeky Sázavy jsou ještě některá památná a zajímavá místa, jež patří do okresu Benešovského a o kterých se ještě musíme zmíniti. Za stanicí Poříčskou, směrem k Jílovému, jest další stanice Sázavské dráhy osada Pecerady (správně Pecirady) a odtud vede vozová cesta směrem severozápadním k řece Sázavě, která tu tvoří značný záhyb, v němž rozložena jest vesnice Kostelec a naproti ní na pravém břehu

ZBOŘENÝ KOSTELEC.

řeky rozloženy jsou na temeni skalnatého vrchu Hradnice (307 *m*) zříceniny královského někdy hradu Kostelce nad Sázavou, nyní všeobecně Zbořený Kostelec zvaného, při ústí potoka Kamenického do Sázavy, v krajině neobyčejně krásné. Na jihu a západu omývány byly nepřístupné jeho stráně vodami ladné Sázavy a na severu obklopovaly jej hluboké hvozdy, jež bylo lze zásekami nepřístupnými učiniti. Méně chráněné partie hradu, hlavně na východní straně byly od planiny odděleny ve skále tesanými příkopy, hradbami, baštami a jinými pomůckami opevňovacího umění. Takto vypraven patřil Kostelec zajisté k nejpevnějším hradům a býval v něm, jak tomu již jméno jeho nasvědčuje, chrám, k němuž byly některé okolní vesnice přifařeny. Nebude as nesprávná domněnka, že chrám zde povstal dříve než hrad a že teprvé vznikem opevnění a později hradu dostalo se chrámu názvu Kostelce t. j. opevněného chrámu (z latinského castellum), kteréž pojmenování přeneseno později i na veškeré okolní profanní stavby. Hrad byl původně statkem korunním a byl dáván různým pánům do zástavy, později byl, ale ne dlouho, majetkem církevním a patřil též rytíři Janu Sádlovi ze Smilkova, jehož 20. října r. 1421 konšelé pražští dali stíti. Roku 1450 dobyl Kostelec Jiří z Poděbrad na odbojném rytíři Kunšovi Rozkošovi z Dubé a odevzdal jej panu Zdeňkovi Konopištskému ze Šternberka, který z důvěrníka a přítele stal se zapřisáhlým protivníkem Jiříkovým, tak že král roku 1467 musil Kostelec opět obléhati, načež jej dobyl a ztroskotal. Od té doby hrad z rozvalin nepovstal a stále víc a více upadá. Rozhlášeny jsou také krásné a rozsáhlé Kostelecké lesy prostírající se na sever od hradu.

Jdeme-li po pravém břehu Sázavy proti vodě, octneme se v půvabné krajině, jakých jest i na proslavené Sázavě málo, a dorazíme v malé půl hodině k poplužnímu dvoru a filiálnímu kostelu sv. Bartoloměje, při němž rozkládala se někdy farní ves Ledce, v níž blíže nynějšího dvora stávala tvrz, rodinné to sídlo vladyk z Ledce, kteří podávali kněze ke zdejšímu kostelu, jenž se již r. 1350 mezi farními připomíná, a byli pány na blízkém Poříčí. Ves spustla v třicítileté válce a kostel ztratil svého kněze. Má klenuté presbyterium, jehož žebrovité klenby zakončeny jsou hlavami různých zvířat. Hlavní oltář na spůsob druhdy oblíbených arch upravený pochází z roku 1650. Filiální a památný tento kostel, k němuž patří značně mnoho pozemků, sluší k Týnci nad Sázavou, a byl by již málem propadl úplné zkáze, čehož důkazem jest, že z blízké kamenné zvonice dílem ukradeny, dílem jinam přeneseny byly nalézavší se v ní tři zvony. — Tvrz zdejší stávala kdysi při zdejším dvoře a poloha její označena jest drnem porostlou a i na mapách jenerálního štábu znatelnou výšinou mezi dvěma rybníky, tak že bylo lehce celé její okolí zatopiti; při kopání v minulém století podniknutém odkryty byly základy pevné věže. Samota na protějším

břehu slove **Pašovka**. As 2 *km* dále, při pravém břehu Sázavy a po obou stranách silnice leží ves **Dnespeky** (staré Nespěky) v krásné krajině s lesnatým a kopcovitým pozadím a odtud malý kousek cesty při hlavní, stromovím vroubené silnici vesnice **Městečko**, přifařená k Poříčí. Tím odbyli jsme okolí Čerčan a Poříčí a budeme sledovati směrem jižním dráhu Františka Josefa, jejíž nejbližší stanicí jest

BENEŠOV, sídlo okresu a hejtmanství, jež jest velmi příznivě situováno, rozprostírajíc se v úrodné planině, ve středu výhodně založených komunikací, tak že mu k zdárnému rozvoji ničeho neschází a proto rok od roku utěšeně se vzmahá. Svědčí o tom počet obyvatelstva, jehož jest dle posledního sčítání 6788 v 422 domech oproti 5589 obyvatelům v 367 domech roku 1890. V roce 1870 čítal Benešov pouze 3800 obyvatelů v 305 domech. Osada zdejší jest prastarého založení. Stála prý již v XI. stol. jsouc opevněna a ohražena ploty v místech nynějšího Karlova a již r. 1070 byl tu posvěcen kostel. Zakladatelem města byl bezpochyby **Beneš**, jenž přinesl z Vlach bibli a passionál a kostelu zdejšímu věnoval. Mezi dalšími držiteli z tohoto rodu byl Dobeš, potomní biskup Pražský a známý Milota z Dědic, smutně proslulý zradou, spáchanou na králi Přemyslu Otakarovi na Moravském Poli. Týž, snad na smíření své viny, založil zde klášter Minoritův. Jeho nástupci Beneš a Dobeš založili hrad Konopiště, který se odtud stal panským sídlem a osudy a dějiny Benešova spjaty jsou od té doby s Konopištěm. Za pánů ze Šternberka zkvétalo město, však r. 1420 vypálen a zničen byl zdejší klášter od Táborův, při čemž i město vzalo značné škody. R. 1451 držán tu volný sjezd a rokováno na něm o vydání mladého krále Ladislava Pohrobka. Na sněmu tom řečnil známý kardinál Eneáš Sylvius (potomní papež Pius II.) a přičiňoval se, aby úlisnými slovy a intrikami vydání Ladislava zamezil. Zde došlo také k pamětihodné rozmluvě Eneáše Sylvia s Jiříkem z Poděbrad, jejíž obsah Palacký ve svých dějinách uveřejnil. R. 1473 sněmováno tu opět v pustém klášterním chrámě, však pro nastalý mor rokování o záležitostech zemských nedokončeno. V osudných dobách českého povstání patřil Benešov Hodějovským z Hodějova. Bernard Hodějovský z Hodějova přidržel se zimního krále Bedřicha Falckého a byl mu Benešov konfiskován, načež stal se r. 1622 majetkem Albrechta z Valdštejna. R. 1623 nabyl města i panství pověstný Pavel Michna z Vacinova, jenž hned kněze pod obojí z Benešova vyhnal a katolickou protireformaci známým a bezohledným svým způsobem prováděl, tak že venkovský lid r. 1627 se vzbouřil a Benešov vybil. Další pohroma stihla město r. 1648, kdy švédský jenerál Wittenberk je vyplenil. Město s kostelem bylo zapáleno, ba i podzemní hrobka spustošena a zkáza Husity vypáleného Minoritského kláštera

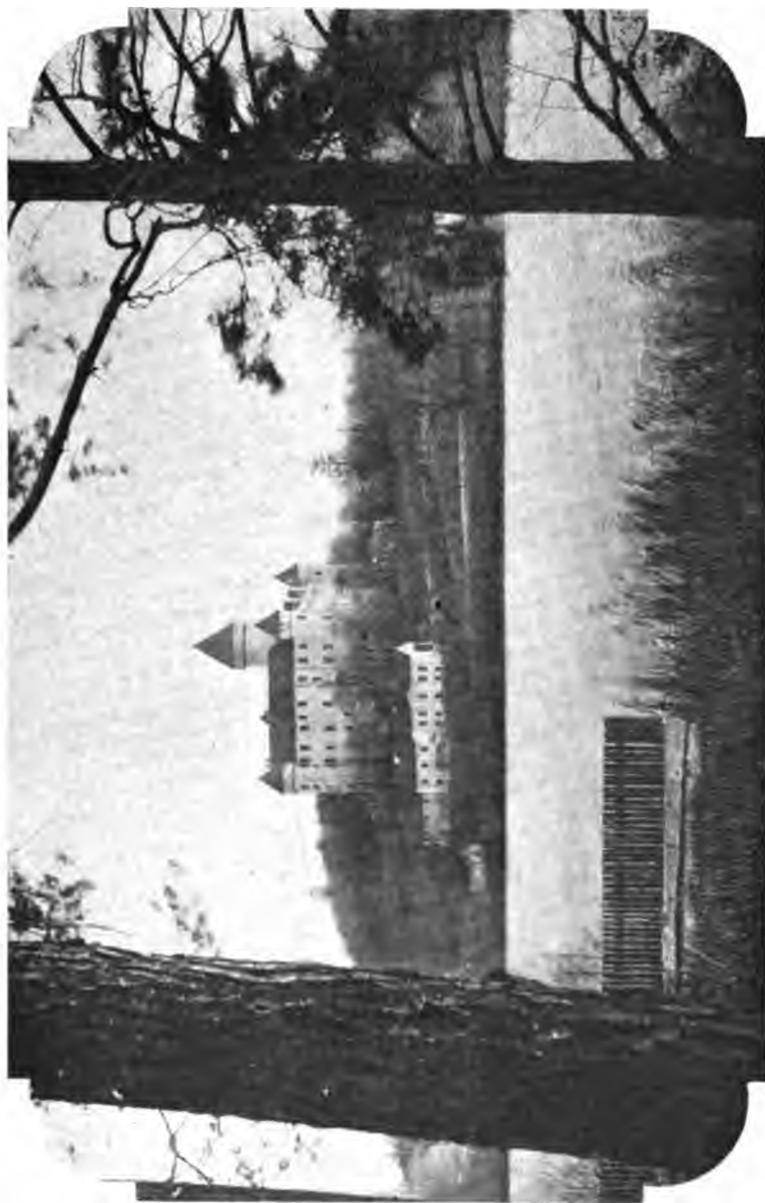
dovršena a dobyt před tím i hrad Konopiště. Tenkráte zachránil Wittenberk život jistému mladíku Zděnkovi, který dle pověsti zavraždil před oltářem svou nevěstu i jejího miláčka a byl proto veden z Benešova na popravu na vrch Šibernu (proti nádraží, kde nalézá se nyní myslivna, z někdejšího známého hostince upravená), kde měl býti oběšen. Na rozkaz jenerálův byl popravní průvod rozehnán a odsouzenec, jenž znám byl co výtečný střelec, přidal se ke Švédům, kteří ho vzali sebou ku Praze a zřídili mu nedaleko hradeb u Žitné brány srub, s něhož svou střelbou působil obleženým značných škod, neboť každého z obranců, kdo se na hradbách ukázal, sestřelil, tak že na jeho hlavu cena desíti dukátů vysazena byla, kterou si zasloužil jeden voják pluku Colloredova, jenž Zděnka zastřelil. Pozdější majitel Jiří Ludvík hrabě ze Sinzendorfu snažil se zmírniti bídu zuboženého města, avšak hrabata z Vrtby byli Benešovu opět krutými pány. R. 1800 vykoupilo se město z poddanství a rostlo vůčihledě. Z pamětihodností a budov zdejších zaznamenati sluší děkanský chrám sv. Mikuláše, jenž stojí na výšině Karlov zvané ve středu hřbitova, s něhož jest pěkná vyhlídka do okolí a na němž pochován jest zasloužilý pracovník v oboru archeologie české Karel Vl. Zap. — Chrám byl původně mnohem větší a měl dvě věže, z nichž se pouze jedna zachovala a doznal zkázy v letech 1420 a 1648. Sestává ze tří lodí a presbyteria s opěrnými venkovskými pilíři, mezi nimiž pnou se štíhlá gotická okna. Obě nižší poboční lodi odděleny jsou čtyřmi pilíři od lodi hlavní. Průčelí kostela jest střízlivé, za to na jižní straně chrámové jest krásný gotický portál. Nejvzácnější památka chrámu jest starobylý, na dřevě malovaný obraz madonny na hlavním oltáři a pochází prý z někdejšího klášterního chrámu. V hlavní lodi zavěšeno jest dvaadvacet obrazů ze života sv. Klimenta papeže a byly sem získány koupí z někdejší jesuitské koleje na Starém Městě Pražském. Jeden z nich představuje odevzdání Klementina pod ochranu

ZŘÍCENINA KLÁŠTERNÍHO CHRÁMU V BENEŠOVĚ.

sv. Klimenta. Dále jest v kostele několik náhrobků a jeden z nich, v podlaze zasazený, kryje hrobku rodu Hodějovských z Hodějova, v níž nalézá se patero cínových rakví, z nichž dvě Švédové porouchali. V nedaleké zvonici jsou krásné starožitné zvony, nejstarší z r. 1430. Malý kousek odtud na západní straně spatřujeme imposantní dosud zbytky dvou vysokých gotických oken chrámových, jež jsou z daleka viditelny. To jest vše co zbylo ze slavného kdysi kláštera Minoritského, jenž stavěn jsa do čtyrhranu obstupoval prostranný rajský dvůr, obklopený ambity a jenž přiléhal jednou stranou k chrámu Panny Marie, z něhož zbyly pouhé pilíře a ze kterých lze souditi, že chrám i klášter byly na ten čas stavba velkolepá, na což poukazuje i ta okolnost, že v konventní síni odbývány byly sněmy a že musila být tudíž velmi prostorná. Celý komplex klášterních budov byl opevněn hradbami, z nichž vedla do města na jižní straně úzká ulička, dosud Minoritskou zvaná. Zdiva z rozvaleného kláštera, zvláště pěkně tesaných kamenů užito bylo co vhodného stavebního materiálu ke stavbě domků, jež postupně bez ladu a skladu povstávaly na ploše, již druhdy klášter zaujímal. Roku 1799 byl v rumech jeho nalezen krásný zvon z r. 1322, který by dle mínění známého archeologa a historika Ant. N. Vlasáka patřil k nejstarším a nejvzácnějším památkám toho druhu v Čechách. — Piaristská kolej založena byla r. 1703 Františkem Karlem hrabětem Přehořovským z Kvasejovic, stavba její však dokončena teprve r. 1717 Janem Josefem hrabětem z Vrtby, který k ní přistavěl kostel sv. Anny a ústav ten bohatě nadal. — Gymnasium zdejší trvalo až do r. 1780, bylo pak zrušeno a v r. 1819 opět otevřeno, r. 1833 zavřeno a v r. 1860 opět otevřeno, což charakterisuje nejlépe péči jistých kruhů o duchovní povznesení našeho národa. Zde působil též Josef Schaller, kněz řádu pobožných škol a otec topografie české, jehož dle jednotlivých tehdejších krajů sepsaná topografie Čech jest po dnes hledanou pomůckou. Poslední opat kláštera Sázavského Leandr Kramář, rodák Benešovský, byl odchovancem zdejší koleje. Chvalné pověsti požívá též zdejší okresní nemocnice, zvláště pak její zvláštní oddělení, zřízené pro nemocné stížené tuberkulosou, která pod pečlivým dozorem MUDra. Teunera utěšeně prospívá. Hospodářská škola, různé pěněžní a průmyslové závody jsou této pokročilé obci k nemalé okrase a užitku, přispívajíce k oživení města, jež jest známo i svými hlučnými trhy, jakož i celého okolí. V Benešově působil též dlouhá leta co městský lékař nedávno zesnulý Dr. Emanuel Engel, vzor nezištného vlastence a ušlechtilého člověka, jakých jest již po řídku. Vydával též a inspiroval zdejší list: „Hlasy od Blaníka“.

As 2 *km* jihozápadně od Benešova strmí na vysokém žulovém vrchu jeden z nejkrásnějších a nejpamátnějších českých hradů:

KONOPIŠTĚ.

KONOPIŠTĚ. Příroda i lidské umění obdařily tento krásný koutek české země svými dary a výtvory. Obklopující je dumavé lesy a nádherné sady zvyšují dojem imposantní jeho stavby a utvořily z něho pravý pohádkový zámek, namnoze i jako v pohádce nepřístupný. Chodívalo se k němu přes Šibernu úpravnými lesními cestami, jež však nejsou vždy obecenstvu přístupny a proto k jeho shlédnutí záhodno voliti kratší půlhodinnou cestu silnicí. Proč Konopiště a jeho půvabný park nejsou již obecenstvu jako dříve přístupny, to byla by obšírná kapitola, jež pojednávati by musila o ničivé vášni a bezcitnosti jisté části obecenstva, která pozbyvši veškeré vážnosti před cizím ma-

SOUSOŠÍ NA TERRASSE ZÁMKU KONOPIŠTSKÉHO.

jetkem a nejprimitivnějších takřka pojmů o slušnosti, zaviňuje, že majitelé sadů, lesů a památných budov většinou jen pro nedostatečnou výchovu obecenstva majetek svůj uzavírají a před invasí takových návštěvníků střeží. — Z té příčiny musí se turista spokojiti pouhou zevnější prohlídkou hradu namnoze jen z dáli.

Konopištský hrad náležel druhdy k nejznamenitějším opevněným sídlům v Čechách a o rozsáhlosti obranných jeho staveb lze si učiniti pojem z toho, že mimo hluboké příkopy a hradby, do nichž vedlo patero bran, zpevněn byl ještě sedmi věžemi neb baštami, z nichž v roce 1746 bylo pět sbořeno a větší část příkopů zasypána, v sady proměněna a zdvihací most při hlavním vchodu r. 1725 kamenným nahražen, což zvěčněno nápisem nad přední branou, hlásajícím, že úpravu a přestavbu tu provedl nejvyšší purkrabí Jan Josef hrabě

z Vrtby. O rozsáhlosti hradu svědčí i to, že jsou v něm dva dvory a množství místností, různým účelům sloužících. Hrad v nynější své podobě nepovstal najednou, různé doby a slohy zanechaly na něm stop, zvláště pak v době poslední doznal pronikavých změn a úpravy, jež však dojem celku neporušila, ba spíše ještě původní jeho ráz obnoviti se snažila. Nejstarší část hradu na severovýchodu, jež pochází z dob Šternberků, vyznačuje mohutná okrouhlá bašta, k níž pojí se slabší věž. Obě jsou zpevněny opěracími pilíři a opatřeny pavlány, spočívajícími na kamenných krákorcích. Při severovýchodním rohu jest malá okrouhlá věž s ochozem, v níž r. 1394 vězněn byl král Václav IV. V této části nalézá se gotická zámecká kaple, sv. Jiljí zasvěcená, kterou r. 1747 známý nám již z Poříčí Lazar Widmann třemi oltáři ozdobil a někdejší hradní síň, jež proměněna byla v divadlo a množství jiných, hlavně obydelných místností. K této skupině staveb pojí se část zámku, pány Hodějovskými vystavená a upravená v letech 1605, jež pro pohodlnější své zařízení v pozdějších dobách byla výhradně obývána. Na straně jižní prostírají se stavby z doby Vrtbovské a sady, úpravou bývalých hradních příkopů povstalé. V letech sedmdesátých minulého století bylo v zámku mimo kapli a divadlo 2 velké síně, 50 pokojů a komnat, 8 komor a 3 sklepy, studna a jiné prostory, což vše za nynějšího majitele bylo zvelebeno a rozšířeno. Půvabnému a imposantnímu zevnějšku odpovídá vnitřek, jehož výzdoba a celé zařízení prozrazuje nevšední vkus, smysl pro umění a zvláštní pořada-

LOVECKÉ TROFEJE
V CHODBĚ ZÁMKU KONOPIŠTSKÉHO.

telský talent, kterým docíleno, že části výzdoby a předměty, většinou nesmírné ceny, nevtírají se pozorovateli okázale, tvoříce ladný celek a doplněk starobylých, skutečně královských místností a síní. Zdařilá, s neobyčejnou věrností a vervou provedená dvojice psů, kterouž psovoda ztěží ovládá, zámecké chodby, vyzdobené parohy všech možných druhů zvěře, veskrze vzácné exempláře a abnormity, jichž cenu dovede posouditi pouze zkušený lovec, poukazují k tomu, že majitel oddán jest s celou duší ušlechtilému loveckému sportu. Zámecké salony,

SALON V ŽÁMKU KONOPIŠTSKÉM.

opatřené drahocenným nábytkem různých slohů, skvostné vykládané skříně, četné starožitnosti a umělecké památky, zbrojnice a v ní předměty velké umělecké ceny a krásy, většinou unika, vybraná obrazárna, ve které zvláště vyniká Sv. rodina od Palmy Vecchia, to vše skýtá neobyčejnou podívanou a k shlédnutí toho všeho bylo by potřebí dlouhé doby. Mnoho předmětů, získaných nynějším majitelem, následníkem trůnu, arciknížetem Františkem Ferdinandem z Este, na jeho výpravě kolem světa, jež zde byly chovány, odvezeno později do zvláštního musea do Vídně. Nesmírného nákladu vyžádal si skvostný zdejší park, jenž rozšířen byl několika přikoupenými realitami a zrušením někdejších

průmyslových objektů. Malebnost hradu zvyšuje zvláště na západní straně se nalézající rybník, v jehož vodě se omšené hradní zdi zrcadlí. Skvostné skleníky se vzácnými květinami ze všech dílů světa a překrásná vyhlídka s hlavní věže zámecké patří též k přednostem tohoto hrdého panského sídla, v němž následník trůnu, vzdálen hluku velkoměsta, větší část roku tráví. Komu netane tu na mysli idylické zátiší Křivoklátské s arciknížetem Ferdinandem a Filipínou Welserovou.

Fot. Brunner-Dvořák.

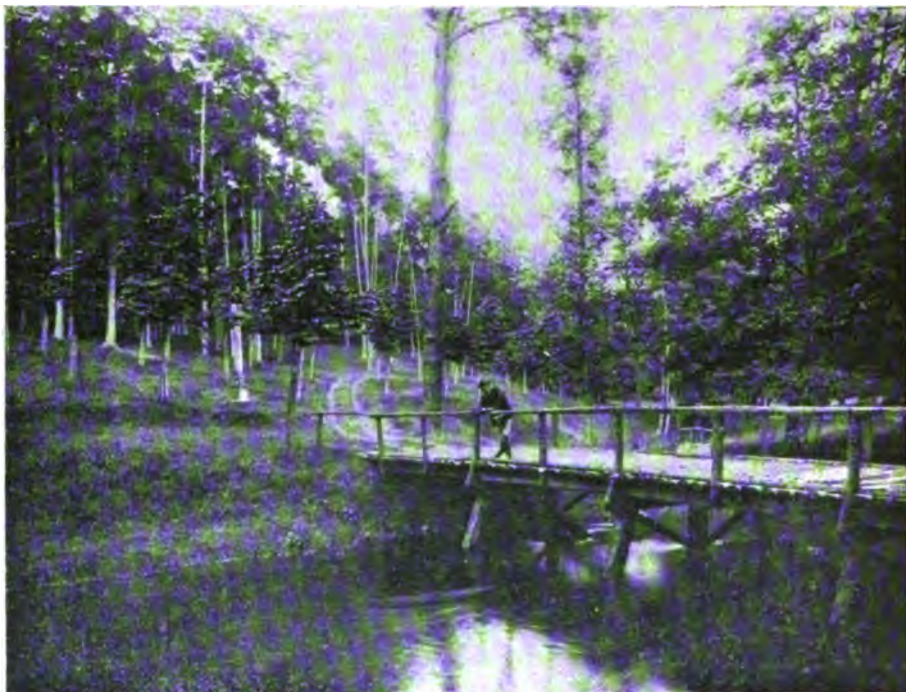

ZBROJÍRNA NA KONOPIŠTI.

Rozhlášena jest též rozsáhlá Konopištská obora pro krásné své lesní partie, malebná zákoutí, skvostné a pečlivě hleděné skupiny stromů s vodní štafáží a hlavně pro četnou lovčí i všeho druhu zvířenu, jež ji oživuje. Něco podobného jest nyní i u nás, v této klassické zemi lovu a honu pomalu již vzácností a musili bychom zajeti až do Anglie, kde jsou ještě obory „velkého stylu“. — Medvědí jáma, jejíž obyvatelé připomínají nám živě Bern a obveselují diváka nemotornými svými pohyby a budí vzpomínky na medvědy, jež co „erbovní zvířata“ rodu Orsini neb Ursini, chovali páni z Rožmberka, kteří se s rodem tím přiznili, na svých sídlech a o nichž nám Břežan různé historky

zachoval. — V podzimní době rozléhá se oborou říjení krále lesů našich — jelena, jehož rod tu četně zastoupen a mlčelivé hvozdy bývají často svědkem zápasů rozzuřených soků o ztepilou laň, jež podá se pak vítězi v krutém tom zápase. Jeleny, kteří za dne málo vycházejí, lze dosti zřídka spatřiti, tím spíše však téměř zcela zkrotlé daňky s lopatovými parohy a skvrnitou srstí a zahloubáme-li se v pozorování jich na pastvě, neb když s místa na místo se stěhují, zdaž netanou nám tu na mysli výjevy Mařákovy ze světa lesních samot, jak je sotva

Fot. Brunner-Dvořák.

PARTIE Z OBORY KONOPIŠTSKÉ.

kdo před ním a ne hned tak po něm vylíčiti byl a je s to. A kdo nezamyslil by se nad idylou z Konopištské obory, jak ji v našem obrázku předvádíme a komu nezželelo by se při tom smutného fakta, jak se stále a stále odcizujeme přírodě, tomuto nevyčerpatelnému zdroji krás, jež s takovou ochotností a důvěrou rozvírá stránky své věčně svěží a pravdivé knihy tomu, kdo v ní čísti dovede. —

Když nastanou pak podzimní dnové a s nimi doba honební, oživnou opět památné Konopištské místnosti a síně, oživne i celé okolí staroslavného sídla a lovecká družina, jejíž členové patří k nejpřed-

nějším šlechtickým rodům z Čech, z mocnářství a i daleké ciziny, shromáždí se kolem vznešeného hostitele, aby holdovala a oddala se loveckému veselí, jež snad nikde na kontinentě nekvětlo tak, jako v této Bohem a přírodou tak požehnané zemi, do které přijížděly korunované hlavy, slávou české myslivosti a neobyčejným bohatstvím zvěře přilákány. Lovecký a lesní personál, svou zdatností a výcvikem na slovo vzatý vítá nejvyššího lovčího pána a vznešenou jeho družinu a když po skončeném honě hostitel a družina obcházejí a prohlížejí vyloženou ulovenou zvěř všeho druhu („štreka“), tu veselé fanfáry zakončují šťastný lov a připomínají zašlé dávné dny lovecké slávy. Však nutno již rozloučiti se s památným hradem, jehož dějiny jsou úzce spjaty s dějinami Benešova, kamž čtenáře poukazujeme. Dodáváme jen, že Konopiště koupil arcivévoda následník od knížete Frant. Eugena z Lobkovic, jenž nabyl panství toho od knížete Jana Karla z Lobkovic, který je zdědil r. 1830 po Františkovi Josefovi, hraběti z Vrtby.

K panství Konopištskému patří několik poplužních dvorů, z nichž zasluhuje zmínky dvůr Pecínov (též Peclinov), jihovýchodně od Benešova při cestě, spojující silnici Lineckou s Pelhřimovskou. Několik set kroků nade dvorem bývala tvrz, na níž seděl za krále Václava IV. Ondřej z Dubé, jenž měl za manželku dceru Jana Žižky a zahynul

MEDVĚD V OBOŘE KONOPIŠTSKÉ.

v bitvě u Malešova r. 1424, ve které po boku svého tchána bojoval. Není tudíž pravda, jak tvrdí Vlasák, že byl protivníkem Žižkovým a že v bitvě u Malešoval bojoval v řadách jeho protivníků. Vyvrátil to s obvyklou svou důkladností Tomek. Ve vsi, která v třicítileté válce zanikla, scházeli se za panování Rudolfa II. sektáři, kterým říkali po jich zakladateli bratří Mikulášenští neb bratří Pecinovští, též bratří plačtiví, poněvadž při svých shromážděních plakávali. Byli to většinou lidé prostí, čítali však ke svým přívržencům i osoby šlechtické. Neměli kněží a správcové neb jich učitelé byli lidé neučení, neboť se odvolávali na výrok sv. Pavla: „Litera zabíjí, ale duch obživuje.“ Vedli život pobožný a prostný, zamítajíce veškerý přepych v oděvu i jídle a pro svou neškodnost nedoznali pronásledování jako čeští bratří

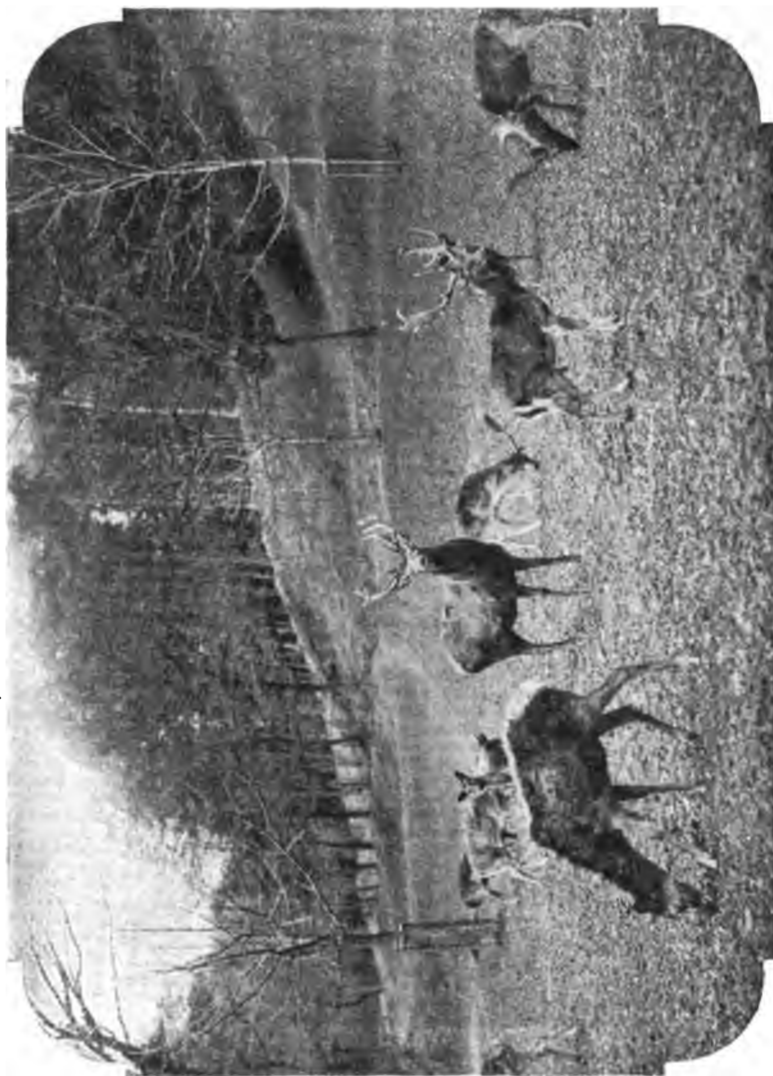
Fot. Brunner-Dvořák.

DAŇCI V OBOŘE KONOPIŠTSKÉ.

neboť i sám fanatický Vilém Slavata vydal jim ve svých pamětech vzácné u něho vysvědčení zachovalosti. Sluší též dbáti toho, aby tato někdejší ves nebyla zaměňována s Pecinovem na Novostrašecku.

As tři kilometry severovýchodně od Konopiště leží prastará farní osada, někdy město, nyní ves Václavice, původně po svém zakladateli Vladislavice zvaná; patřívala na začátku jedenáctého století klášteru Kladrubskému a byla snad i střediskem župy neznámého jména, jež se prostírala mezi župami Vyšehradskou a Vltavskou a zaujímala oblast „újezdu Vladislavska“. Později připadla ke koruně a stala se majetkem kapitoly Všech Svatých v Praze a dostala se později ke Kostelci nad Sázavou a s ním ke Konopišti. Leží v půvabném údolí nad potokem Janovickým, v této části Kozlovským zvaným. Jihozápadně od vesnice vypíná se do výše 503 *m* vrch Chlum, na němž shledati lze zbytky někdejšího dolování na stříbro a který s věncem vrchů a pahorků tvoří malebnou ohradu kol starobylého

Fot. Brunner-Dvořák.

JELENI V OBOŘE KONOPIŠTSKÉ.

tohoto sídliště. Chrám sv. Václava, obklopený hřbitovem, jest jednoduchá, prastará gotická stavba, v níž však není nic pozoruhodného. Na poli za farou nalezen byl vzácný bronzový křížek, jenž darován byl českému museu. Zde farářoval též o českou historii zasloužilý badatel Václav Roman Voříšek, jehož jméno bývá často uváděno při rozpravách o tak zvaném rukopise Zelenohorském. Mezi vrchem Chlumem a Chvojenskou horou v divoké a romantické úžlabině, kterou se prodírá potok Kozlovský, jsou lesem porostlé a již sporé zbytky někdejšího hradu Kozlí, na němž vládli páni z Dubé, kteří byli též pány blízké osady Chvojno zvané, as 4 *km* na jihozápad od Benešova vzdálené, jejíž filiální kostel sv. Jakuba, postavený na vrchu 407 *m* vysokém,

Fot. Brunner-Dvořák.

J. V. ARCIKNÍŽE-NÁSLEDNÍK SE ŠLECHTICKOU DRUŽINOU.

dominuje celému okolí. Hrad Kozlí, jenž byl r. 1467 majetkem Jana Libúna z Dubé, věrného přívržence Jiříka z Poděbrad, byl lidem Zděnka Konopištského ze Šternberka dobyt a zůstal od té doby v zříceninách a památka po něm stále víc a více mizí. Byl vystavěn na ostrohu, se tří stran potokem omývaném a na nejužší své straně, jež s planinou souvisí, opevněn byl dvěma ve skále tesanými příkopy. Zbytky lesem zarostlých jeho zdí s divukrásným svým okolím a vyhlídka s blízkého Chlumu neb Chvojenské hory vynahradí hojně námahu, spojenou s návštěvou těchto zajímavých míst.

Na místní dráze Benešovsko-Vlašimské jest první stanice Struhařov a nedaleko ní as 5 *km* východně od Benešova vesnice téhož jména a tvrz, z níž se zachovaly praskrovné zbytky. K severovýchodu odtud ve vzdálenosti as 1 *km* na vysoké planině jest malá vesnice Jezero s poplužním dvorem, při němž stávala tvrz, na které seděl

Fot Brunner-Dvořák.

IDYLA Z KONOPIŠTSKÉ OBORY.

Beneš z Jezera, jenž r. 1415 podepsal stížný list ke koncilu Kostnickému. Na sever odtud vede cesta do blízkého Střížkova, vesnice s poplužním dvorem a zámkem, který nedávno vyhořel, čímž zničeny byly mnohé památky, zvláště pak upomínky na českého básníka Karla Marii barona Villani-ho, jehož rodině zdejší velkostatek náleží. Jmenované zde osady patří farou k Okrouhlicům, jež patřívaly k hradu Zlenickému a dostaly se po mnohých dobách a změnách k velkostatku Jemnišťskému. Zdejší již v roce 1350 co farní připomínaný kostel byl v roce 1740 tak důkladně přestavěn, že se z původní jeho podoby ničeho nezachovalo a nechová ničeho pamětihodného. Severovýchodně od Okrouhlic a as 2 *km* jižně od Kozmic prostírá se vesnice Teplíšo-

Fot. Brunner-Dvořák.

J. V. ARCIKNÍŽE-NÁSLEDNÍK VÍTÁN LESNÍM PERSONÁLEM.

vice a za ní na jihu ve výši 465 *m* stojí filiální kostel sv. Havla, jenž býval původně farním a byl v roce 1756 rovněž tím způsobem opraven jako kostel Okrouhlický, tak že se při něm pouze dva staré zvony zachovaly, jež jsou nejspíše dílem slovutného Brikcí z Cimperka.

Další stanice jest Jemniště, sídlo bývalého panství, malá to vesnička se starým a novým zámkem, z nichž starý stojí skutečně za shlédnutí, poněvadž jest to vzor zachovalé tvrze, na jakýchž sídlívala po celých Čechách v hojném počtu zastoupená drobná šlechta. Dle Balbína bývalo po Čechách 3377 podobných tvrzí. Zdejší byla obklíčena na severovýchodu rybníkem, který vodou z něho unikající příkopy kolem tvrze naplňoval. Po zvoditém mostě vcházelo se do čtyřhranného dvora, různými staveními obklopeného, v jehož západním křídle nacházelo se obydlí panské s přízemními klenutými místnostmi,

jež se architektonickou výzdobou, zvláště pokud se týče ostění a veřejí a lomených kamenných oblouků od ostatních, většinou hospodářských místností lišily. R. 1724 vystavěl hrabě Adam z Trautmannsdorfu několik set kroků od staré tvrze jednopatrový nový zámek, obklopený krásným stromovím, s pěknou mansardovou střechou a s kaplí sv. Josefa s freskami Rainerovými. Na jihovýchodním konci zámecké zahrady jest kaple Nanebevzetí Panny Marie s hrobkou některých držitelů zdejšího panství, k němuž patří 10 dvorů, bývalých to samostatných statků. Zdejší tvrz patřila za krále Václava IV. Mikuláši Divůčkovi z Jemniště, mincmistru a nejúhlavnějšímu nepříteli Husitů, kteří ho a jiné ještě pány pod vedením Žižkovým r. 1420 u Sudoměře a později u Vožice porazili. V bitvě pod Vyšehradem byl hlavní příčinou porážky Sigmundovy, dav se první na útěk. R. 1421 dobýval na Husitech Chotěboře a vytištěn od nich do Moravy, zemřel tu v r. 1423. V držení Jemniště střídali se pak často různí majitelé, až r. 1699 prodáno hejtmanu Starého města Pražského Ferdinandovi Františkovi z Říčan, který k ostatním svým statkům Struhařovu a Jezeru přikoupil i Postupice a spojiv je s Jemništěm, prodal vše r. 1717 Františku Adamovi hraběti z Trautmannsdorfu; nyní jest jeho majitelem Filip hrabě ze Šternberka. Jižně od Jemniště při silnici, kterou trať místní dráhy Benešovsko-Vlašimské takřka na dvě stejné polovice přetíná, as 12 *km* jihovýchodně od Benešova leží městys

POSTUPICE v úvale při potoku Chotýšce, jenž od Jankova přichází a též Jankovským se zove a částečně při velkém rybníku. Zde při nynějším panském dvoře stávala tvrz, z níž zachovalo se jen několik bezvýznamných místností. Odtud pocházel slavný rod pánů Kostků z Postupic, znaku zlatých hrábí. Nejslavnějším z tohoto rodu byl slavný válečník, státník a pozorovatel všech ušlechtilých snah, pan Vilém Kostka z Postupic, jenž bojoval proti Táborům v bitvě u Lipan, padl však záhy na to 9. listopadu 1436 v bitvě u Vysoké u Hradce Králové, kterou svedl s obleženými od něho Hradečany. Bratr jeho Zděnek, alter ego krále Jiřího, prokázal tomuto a vlasti mnohých služeb. Zdařilá současná jeho podobizna na dřevě malovaná chovala se na zámku Opočenském a později v paláci knížat Colloredo-Mannsfeldů ve Vídni. Skrovné toto původní sídlo slavného rodu dostalo se v držení různých šlechtických rodů, až konečně, jak jsme dříve podotkli, spojeno bylo s panstvím Jemnišťským. Z původního farního kostela sv. Martina biskupa zachovalo jen presbyterium starou svou podobu a není v něm mimo některé staré náhrobky nic památného. Roku 1794 postavil tu tehdejší spolumajitel Jemnišťského panství, hrabě Jindřich z Rottenhanu továrnu na kartouny a bělidlo na místě někdejší papírny, což vše později zaniklo. Jižně od Postupic jest bývalý městys, nyní farní ves Popovice, jež byly po bitvě u Jankova r. 1645 tak zpustošeny, že se

od té doby více úplně nevzpamatovaly. Byly v držení různých šlechtických osob, z nichž připomíná se nejprvé k roku 1358 vladyka Otík z Popovic. V listopadu r. 1420 dobyl tvrze známý Mikuláš z Husince. Po mnohých změnách koupil toto panství r. 1732 rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, jenž je držel až do r. 1797, kdy bylo hrabětem Jindřichem z Rottenhanu koupeno a k Jemništi připojeno. Nevzhledný, v roce 1761 vystavěný farní chrám sv. Jakuba jest bezvýznamný, za to jest zajímavá zdejší starožitná tvrz, pravý to typ starých vodních tvrzí, z níž se přes zlobu času a nevšímavost lidskou dosti pozoruhodného zachovalo, ač starobylému rázu budovy v 18. století podniknuté zmodernisování dosti uškodilo. Založena a opevněna byla podobně jako její Jemništská družka.

Tím popsali jsme téměř celý okres Benešovský a zbývá nám jeho poměrně nejmenší část, kterouž navštívíme drahou císaře Frant. Josefa a jejíž první stanicí směrem k Táboru jest

BYSTŘICE, městečko nad Bystrou, as 7 *km* od Benešova vzdálené, při silnici Linecké; založeno bylo v druhé polovici XIII. stol. pány z Dubé a Leštna. R. 1420 dne 6. července byli tu u velikého rybníka upáleni kněz husitský Václav se svým kaplanem, třemi sedláky a čtyřmi pacholaty, že se nechtěli odříci kalicha, na rozkaz biskupa, jenž nacházel se ve vojště rakouského vévody Albrechta, který táhl na pomoc Sigmundovi ku Praze, jehož lidé tyto nešťastníky zajali. Později sdílelo městečko osudy blízkého panství Leštenského, k němuž patřilo, bylo později na dva díly rozštěpeno a dostalo se roku 1800 k panství Tloskovskému. Farní chrám sv. Šimona a Judy na jihovýchodním konci městečka zachoval v presbyteriu původní svou starou podobu ze 14. století a na jednom ze svorníků, v nichž se žebra gotické klenby sbíhají, vytesán jest znak pánů z Dubé, tak zvaný odřivous (střela), jediná to památka na zakladatele starobylé této svatyně. Chrámová loď zbudována byla r. 1666 Josefem Priamem, baronem z Rovoratu. V neúhledné zvonici visí dva starožitné zvony. Čtvrt hodiny od Bystřice na severovýchod vypíná se hrad, vlastně zámek Leštno, jedno z nejpamátnějších míst naší vlasti, jež dle Hájka založeno bylo prý již r. 772. Nejstarší jeho známí držitelé byli páni z Dubé, kteří se psali odtud i z Leštna, z nichž proslul pan Václav z Dubé na Leštně, jenž provázel Husa ke sněmu Kostnickému. Roku 1420 dobývali hradu Táboři, pak patřil pánům ze Šternberka, z nichž Jan Holický ze Šternberka na Leštně a Českém Šternberce r. 1536 vystavěl hrad Leštno tak, jak se až do druhé polovice minulého století, ovšem valně již sešlý, zachoval. Majitelé jeho se však později stále měnili a byl mezi nimi i Kristián z Illova, jenž zavražděn byl s Valdštejnem a jeho důvěrníky v Chebu r. 1634, až konečně po různých osudech přešlo r. 1872 v majetek známého velkoprůmyslníka Čeňka Daňka, šlechtice z Esse, jehož rodina jest

dosud majitelem Leštna a panství Tloskovského. Polosesutý již hrad šlechtic Daněk zachránil od zkázy, podrobiv jej důkladné opravě a proměnil jej v skvostné panské sídlo, získav si tím vděk všech milovníků českých dějin a památek.

As 5 *km* severozápadně od Bystřice jest ves Tvořešovice, všeobecně Tvoršovice zvaná, sídlo velkostatku a někdy tvrz, jež stávala kdesi v místech nynějšího poplužního dvora a odkud pocházeli vladykové z Tvořešovic. Panství zdejší přecházelo stále z jedněch rukou do druhých a bylo též majetkem Radeckých z Radče, až je r. 1868 koupil známý podnikatel staveb Jan Šebek, jehož synu dosud patří.

Jižně od Tvořešovic a západně od Bystřice při silnici, vedoucí k Neveklovu, jest farní ves Nesvačily s filiálním chrámem Nalezení sv. Kříže, jenž byl dříve a to již v roce 1350 farním a roku 1700 rozšířen, čímž jeho starožitný ráz byl setřen. R. 1706 koupil Jeronym hrabě Colloredo z Walsee Nesvačily s Drachkovem a Tosnicemi a připojil je k panství Tloskovskému. Na panství Jemništském, v okolí Bystřice a u Konopiště jsou větší rybníky, jichž hráze při nedávné povodni se protrhly a valící se z nich spousty vod nezměrných škod způsobily, nádherný Konopištský park zpola zničily a i obětí na lidských životech si vyžádaly.

Tím skončili jsme popis památné krajiny Benešovské s přáním, aby i tomuto dosti zkoušenému českému kraji zasvitly lepší doby a šťastná budoucnost.

Jan Dotřel.

XXXVII. OKRES VLAŠIMSKÝ.

Úvodím střední a dolní Blanice — s vyjmutím horního a středního toku potoka Chotýšanského — mohl by se pojmenovati okres Vlašimský. Pruh země od jihu k severo-severovýchodu položený, asi 25 *km* dlouhý a průměrně 10—12 *km* široký, jímž po celé délce Blanice protéká, jest jádrem; přimyslíme-li si k němu na východě různoběžník o 12 kilometrové základně 8 *km* široký, cele úvodím potoka Zdislavického vyplněný, konečně na severu k levé polovině toho pruhu přilehlý trojúhelník s 10 *km* základnou a 5 *km* výškou — máme tak v hrubých obrysech podobu okresu vystiženu. Celý okres sám jest částí levého pobřeží řeky Sázavy, která jest mu na severu přirozenou hranicí; jen na dvou místech Sázava patrněji od hranic poodstupuje: katastr obce Kácovské zatlačuje hranici na západ od velikého ohybu Sázavského, a rozloha panství Šternberského posunuje hranici až na 2 *km* od Sázavy k východu.

Rozloha okresu Vlašimského obnáší 353·48 *km*², na nichž žije 26.648 (dle sčít. r. 1900) obyvatelů, čili průměrně asi 75 duší na 1 *km*².

Co se tkne reliefu půdy, nejeví obě poloviny stejného rázu. Východní část po pravém břehu Blanice jeví se jako vzedmutá planina, z níž vystupuje poměrně více osamocených vrcholů, tu větších, tu menších. Nejvíce vyzdvižena jest krajina jihovýchodně od Načeradce jakožto rozhraní mezi okresem Vlašimským a Pacovským, kde hora Říšnická u Daměnic 688 *m* n. m. dosahuje. Odtud horský tento hřbet zahýbá severně přes Pravonín vyzdvihnuv se zase na hranici okresu Dolnokralovického „Na skalkách" ještě do 600 *m*, odkudž jednu odnož vysílá na sever k Zdislavicům, druhou pak východně, aby svými bystřinami na území Dolnokralovickém napájela silné proudy potoka Sedlického. Směrem k Louňovicům má pohraniční hřbet Načeradecký náhlý sklon, s něhož hrne se dolů kol Načeradce potůček Brodec, na východním a severním úpatí Blaník obtékající. Údolíčko jeho — spíše jest úžlabina — po krátkém toku 6 *km* u Křížova klesá již na 440 *m*. Tak se stává, že Blaník sám, jehož vrchol má jen 638 *m* nadmořské výšky, a jejž tedy sta jiných vrchů českomoravské vypnuliny daleko převyšuje, vyčnívá tu nad své okolí jako docela imposantní temeno horské. Tímto smělým vzestupem Blaník liší se nápadně od četných i vyšších vrchů českomoravských, které obyčejně jen ponenáhlu ze své široko rozložené základny svůj vrchol vyzdvihují. Blaník, o němž tuto řeč, jest tak zv. „Velký"; od něho lesnatým sedlem, kterým ražena jest silnice od Načeradce k Louňovicům, oddělen jest jižně položený Blaník Malý, vysoký 564 *m*. Na opačné straně proti Blaníku Velkému na sv. trčí taktéž dosti náhle vyzdvižená Hora Křížová 582 *m* vysoká. Skupina těchto tří dosti směle vystupujících vln se svým bohatstvím lesní zeleně, omývaných šploumající horskou bystřinou Brodcem, jenž místy jen roklemi na úpatí těch hor se prodírá, dodává této jižní končině Vlašimska rázu svrchovaně malebného, ba nádherně romantického. Tu snadno lze si vysvětliti, proč krajina tato vábila k sobě pozornost již dávného obyvatelstva, a že duše lidu Blaník svými pověstmi opředla. Putuje-li cestovatel zvláště směrem od Načeradce po běhu Brodce a za Křížovem sestupuje do horské rokle mezi V. Blaníkem a Horou Křížovou, neubrání se pocitu, jakoby vstupoval do kraje začarovaného; opravdu dříme tu něco velkolepě tajemného. Neméně mocný dojem činí Blaník cestou od Kondrace k Louňovicům.

S Blaníku otvírá se krásná vyhlídka na všechny strany. Na nejvyšším vrcholu, strmí příkrá skála tvarů podivných; na jednom místě má podobu jakési brány lomeným obloukem sklenuté, kterážto okolnost zavdala asi příčinu k pověsti, že jest to brána vedoucí do vnitř hory, v níž dřímají blaničtí rytíři se sv. Václavem, dle jiné pověsti se

Zděnkem Zásmuckým, čekajíce doby, až bude naší vlasti nejhůře. O rytířích blanických vypravuje si lid také jiné pověsti, hlavně jak lidem do Blaníka přišlým dobře činili. Historicky jisto jest jen tolik, že na Blaníku od starodávna stával hrad knížečí čili korunní, poněvadž až do XV. století nelze vyhledati žádného soukromého majetníka. Na temeni V. Blaníka spatřuje se dosud násep z hrubých kamenů beze všeho spojidla; po tesaných kamenech, cihlách nebo maltě není žádné stopy, z čehož lze souditi, že hrad býval dřevěný. Zbylý kamenný val jest as 25 *m* dlouhý a 8 *m* široký; pod ním bývalo nádvoří přes 40 *m* dlouhé, 33 *m* široké, do něhož vcházelo se z předhradí, jež obkličuje mohutný kamenný val rozlohy neobyčejně veliké. Král Václav IV. postoupil strýci svému Prokopovi 40 hradů, mezi nimiž se i Blaník připomíná. Když pak Václav r. 1402 ve vězení ve Vídni držán byl, vylákal Sigmund Prokopa z hradu Bezděze, před jiné královské a Prokopovy hrady táhl, až i před hrad Blaník přitáhl, kdež prý Prokopa na taras přivázati a k němu stříleti kázal, až se hrad jemu vzdáti musil. R. 1407 jakýsi muž lid obecný naváděl, že na horu Blaník se sbíhal, aby divy spatřil, čemuž arcibiskup Zbyněk z Hasenburka na pobádání Husovo přítrž učinil.

Zboží Blanické připadlo klášteru Louňovickému; po jeho zničení r. 1420 drželi je s Blaníkem Táboři, od r. 1547 Jan z Pernštejna, od r. 1548—1652 rod rytířů Skuhrovských ze Skuhrova; pozdější držitel Karel Adam z Říčan odkázal je r. 1672 arcibiskupství pražskému. Na Malém Blaníku zřízena kaple sv. Maří Magdaleny, na jejíž vystavění týž pán odkázal 300 zl. V jeskyni pod sakristií bydlel poustevník. Za cís. Josefa II. kaple i poustevna zrušena. Arcibiskup hrabě Schönborn dal kapli opětně upraviti.

Z nesouvislých kup ve východní části Vlašimska nutno ještě uvésti některé. Nad vesnicí Javorníkem zdvihá se jz. Hůra (583 *m*), jv. Horka (527 *m*) a dále na východ Holý vrch (511 *m*); všechny tři vrchy jsou pohraniční. Pozorují-li se další vrchy severovýchodním směrem od Blaníka, jeví se tyto jako přetrhávaný řetěz, který představuje zároveň rozvodí přítoků řeky Blanice a Zdislavského potoka. V tom pořadí vystupují: Na sv. od Kondrace Žižkov (503 *m*), dále Spálený vrch (505 *m*) s kaplí Loretánskou nad vískou Bolinkou při silnici Pelhřimovské od Vlašimě vedoucí; nad vsí Kladrubami vyzdvihuje Kladrubská hůra (533 *m*), tak zvaná Kostelík, poněvadž na ní stávala kaple zasvěcená mistru Janu Husovi, od níž směrem k Štěpánovu vynikají vrcholy Kosina a Paseka, oba málo nad 500 *m*. Asi téže výše dostupuje Klásek u Psářů a vrch Vlkonáč nad Zdebuzeví. Čára těmito uvedenými vrcholy tažená znamená zároveň rozvodí řeky Blanice a potoka Zdislavického a částečně i řeky Sázavy; na tomto rozvodí rozloženy jsou osady: Bolinka, Římovice, Rataje, Tehov, Psáře.

Chochol. Na svahu západním směrem k Blanici spatřují se: Kondrac, Dub, Pavlovice, Kladruby, Petřiny, Nemíž, Radoňovice; na východním svahu rozkládají se: Bolina, Zdislavice, Chlum, Štěpánov, Dalkovice, Dubovka, Střechov, Lhota Štěpánova, Lhota Kácovská, Soušice, Tichonice, a na svahu severním při pobřeží Sázavském Kácoves. Nejvýchodnější kout okresu Vlašimského na pravém pobřeží potoka Zdislavského vyplněn jest osadami, jež následují od jihu k severu: Javorník, Sedmipany, Dubějovice, Kalná, Soutice, Černýš.

Aby místopis pravé části Vlašimska byl úplný, budiž uvedeno, že oba Blaníky i Horu Křížovou obstupují: Louňovice, Krašovice, Křížov, Karhule, Lesáky. Na severozápadním svahu hřbetu Načeradeckého hledí ku Blaníku: Bozejn, Daměnice, Pravětice, Hrajovice, Načeradec s Olešnou a Vračkovice. V dalším pokračování téhož Vracovice a Malovidy.

Jest samozřejmo, že vyjmenované osamocené vrchy mají svůj původ ve zvláštní povaze geologické; jsouce podstaty žulové, neskládají souvislých pásem, ale jeví se jako vyzdvihnuté kupy se zakulacenými vrcholy.

Levé poříčí Blanice, v němž žula nevystupuje již v takové míře, jeví pro svou rulovou podstatu ráz poněkud jiný. V něm lze již znamenati skutečná pásma souvislá. Nejprve jest tu severní široký hřbet Divišovský, složený ze širokých plochých homolí, z nichž největší a spolu nejzápadnější jest Kopanina (542 *m*) u Lbosína, Vrch Litichovický, oba vrchy, západní a jižní, u Divišova, Kopec Mněchnějevský (532 *m*), dále k severu Hatka u Drahňovic (503 *m*) s dalekým rozhledem vůkol. Na západě proti Sázavě a nejdolejší Blanici nesvažuje se hřbet Divišovský nenáhle, nýbrž jest tu vysazena řada kopců, v celku nižších 500 *m*, avšak poněvadž v uctivé vzdálenosti 1—2 *km* od řečiště nad údolím obou řek vysoko se zdvihají, dodávají krajině té rázu nad míru půvabného. Z nich uvedeny buďtež aspoň Vokáč stojící proti Šternberku a Pokoř mezi Divišovem a Blanicí; více menších vrchů tuto se vyskytujících nemá jména.

U paty severního sklonu Divišovského hřbetu vine se téměř při samé hranici okresní potok Křešický, sázavský to přítok, nad jehož vlnami po levém břehu rozkládají se vesnice Křešice a Třemošnice, a jehož ústí doprovázeno jest na témž pobřeží při nejsevernější hranici okresu břidličnatým pohořím, rozloženým mezi tímto potokem a Sázavou, v němž vrch Čeřenický, Maní Hora a Žákov stojí jako vysoké stráže nad vlnami Sázavskými, od Ratajů se valícími. V jižním jednom zářezu tulí se osada Čeřenice. Ve vrchovině Divišovské, jež vyplňuje plochu mezi potokem Křešickým a Dolní Chotěšankou, a to v hlavní ose její, rozkládají se osady Čenovice, Lbosín, Třeběšice, Litichovice, Divišov, Mněchějev, Šternov, při západním svahu Dalov,

při severním Drahňovice, na jižním svahu, většinou poblíž potoka Chotěšanky Býkovice, Sv. Jan, Takonín, Bílkovice a Slověnice, při východním nedaleko Blanice Všechlapy.

Dolním tokem potoka Chotýšanského, jenž u Libeže do Blanice vpadá, oddělen jest hřbet vrchů Domašínských, které nejvyšším vrcholem Kalamajkou 513 *m* n. m. dosahují. Hřbet obstupuje na východě rybník Smikovský a tu část Chotýšanky, která z něho vytéká. Od starodávna jest zalesněn. Kromě Kalamajky, na níž spatřují se zbytky knížecího domku (glorietu), vystupují ze hřbetu Domašínského ještě vrchy nižší, a to Zlatá Skalka, čtverhrannou zdí obroubená, Ostrý a Jelení vrch u Onšovic, s nichž na všechny strany krásný a milý pohled se otvírá. Zalesněné Hory Domašínské bývaly nepřístupné a jen jediná cesta od Benešova k Domašínu je překračovala. Kromě několika mysliven a hájoven a malé vísky Onšovic v části severní nemají obyvatelů; jen pozvolné svahy k severu, východu a jihu osazeny jsou význačnými bydlišti. Jsou to Radošovice, Lipina, Ctibor, Lhota hrazená a město Domašín.

Potůček Čelivský odděluje vrchy Domašínské od třetí, jižní, části levého poříčí Blanice, kterážto část má ráz mírně zvlněné planiny. Nejvyšším vrcholem jest v ní Křivá (519 *m*), nad údolím Blanice mezi Světlou a Ostrovem. Planina tato jest vlastně východním pozvolným svahem hřbetu Neustupovského, jenž na Voticku a Benešovsku doprovází pravý břeh Chotýšanského potoka až k Postupicům, a jehož pokračováním Hory Domašínské pokládati lze. Osady v této části jsou Hřín, Sedlečko, Lipina, Velíš, Nespery, Chobot, Lhota Nesperská a Libouň u Louňovic.

Veliký ostrov středočeského žulového pohoří zabírající krajinu Benešovskou a dosahující ve směru sv. až k Sázavě vysílá své výběžky i do Vlašimska, jakým jest především krajina kolem Chotýšan s vískami Pařezí a Městečkem. Na hranicích okresu zdvihá se několik vyšších kopců, z nichž Vápenný vrch jest nejvyšší. (518 *m*).

Do nejjižnějšího cípu Vlašimska na levém poříčí Blanickém zabíhá od jihozápadu táhlý hřbet zlatonosného vrchu Roudného, na jehož úbočí položeny jsou vísky Bořkovice a Laby.

Téměř čtvrtina plochy okresu Vlašimského pokryta jest lesy, což jest poměr asi takový jako ve většině okresů českomoravské vysočiny. Také poměr pastvin a plání, jež tvoří jen 7% povrchu Vlašimska, zůstává v celku podobný.

Vlašimsko tvoří značnou část levého Posázaví a má proto též podíl na slavné pověsti tohoto panoramatu půvabných partií. Ještě před ústím Želivky dotýká se Sázava okresu, kde u vesnice Černýše má její hladina výšku 318 *m* n. m., u Pelíškova Mostu 307 *m*,

při ústí Blanice 304, pod Šternberkem 301 a u Ratajů Hrazených 293. Spád vody jest tedy povlovnější, ale přece ještě dosti značný. Povaha jejího údolí má týž skoro ráz jako všechny toky, větší i menší, na českomoravské vypnulině. Tu příkré, skalnaté břehy zúžují její koryto a vlny zdají se prorážeti sobě cestu, a šumot lesní obruby na těchto skalách a stráních mísí se v hukot vody; tam zase náhle rozjasňuje se krajina, skály a stráně poodstoupily a měkký lučnatý koberec rozprostírá se podél stříbrné vodní stuhy. Toto střídání soutěsek s malými údolíčky způsobuje přečasto překvapující přechody a jímá kouzlem zvláštní romantiky. K tomu přimysliti si tichou, milou náladu moderním ruchem ještě takřka nedotknuté krajiny, která zdá se hýřiti přirozeným bohatstvím zeleně a takřka koupati se ve vonném, svěžím vzduchu — a tu snadno vysvětlí se, proč obyvatelé městští ze svých fádních kamenných ohrad prchají do těchto zátiší, která je přírodě navracují.

Hlavní tepnou vodní v okrese Vlašimském jest Blanice, jak již bylo uvedeno. Pramení se na Batkových vrších u vísky Blaničky v okresu Mladovožickém téměř ve výši 700 *m* nad mořem a vstupuje pod Kamberkem na půdu Vlašimska. Nad Louňovicemi má její hladina výšku 377 *m*; potom teče podle vísky Světlé k Ostrovu, ku Hradišti, Polánce a Znosimi, kde probíhá ve výši 343 *m*, načež valí se k Vlašimskému parku a odtud pod Vlašimí odnáší vody ku Hrádku, u něhož má již jen 328 *m*, na to obtékajíc Libež po větších oklikách ve výši 304 *m* dospěje Sázavy. Přítoky Blanice po obou březích jsou jen krátké potůčky a horské ručeje; toliko potok Chotěšanský, jejž u Libeže s levé strany přijímá, a který v okolí Votickém vyvěrá, jest značného toku; okresu Vlašimskému náleží jen svým dolním tokem. Kromě Blanice přijímá Sázava z okresu Vlašimského ještě potok Zdislavický (či Štěpánovský) a Křešický, o nichž již při líčení terrainu byla řeč. Zajímavo jest, že Želivka, sebravši všechny tekoucí vody téměř z veškerého rozsáhlého jádra vysočiny českomoravské, uchyluje se s nimi do malého koutku okresu Vlašimského, aby je tu svému mocnému lennímu pánu jako povinný tribut odvedla.

Říčka Blanice se svými přítoky, jakož i ostatní pobočné vody Sázavské ve Vlašimsku ženou na 80 mlýnův a pil a naplňují více menších i větších rybníků, z nichž největší jsou Smikovský u Věžnik (Městečka) s 28 *ha*, Ostrovský s 18 *ha* výměry, Strašík u Libouně a j.

V krajině tak zvlnité, jako jest okres Vlašimský, nelze hledati rozsáhlejších rovin; přece však na mnohých místech půda urovnala se tak, že ne-li o nížinách, aspoň o rovinkách a plochých ponenáhlých svazích mluviti lze. Tak hned zmíněné již svahy hor Domašínských ráz rovinný přijímají; rovinu připomíná krajina jižně Vlašimi ke Kondraci a Znosimi, dále pláně kolem Libouně, Takonína a Divišova.

Celý severovýchodní okraj okresu, z hlavní části to pobřeží sázavské, vyznačující se mírnými a zvolna se sklánějícími svahy pahrbkovin od Tichonic až k Sedmipanům a Chlumu rovině lze přirovnati. Skutečnými nížinami, ovšem jen malých rozměrů, pokládati jest pruh od Labů přes Louňovice k Ostrovu, pak od Olešné pod Načeradcem přes Křížov k Blaníku.

Různotvárnost plastiky půdy dává tušiti, že Vlašimsko v ohledu geologickém není všude jednostejno. — V podstatě své jakožto součástka vysočiny českomoravské jest to hlavně rula a žula. Rula převládá; žula vystupuje z ní na mnohých místech jako ostrovy vyvýšené, a to více v pravé polovině okresu, tvoříc zaoblené kupy, které této části dodávají jiného vzhledu než jak se jeví polovina západní, jak o tom bylo již mluveno, ačkoli i v této levé části vynořuje se žula dosti význačně na př. vrchy Domašínskými a oněmi, které vyvyšují se při samé západní hranici okresu. Z žulových vrcholů dlužno především uvésti Blaník. Od permského ostrova u Českého Brodu a Černého Kostelce táhnou se ostrovité stopy permské přes Divišov, Vlašim a Tábor až k Č. Budějovicům. Jihozápadně od Vlašimě u vesnice Chobotu a severně od Divišova dva malé takové ostrůvky permské se objevují. Výskyt jejich dokazuje, že veškeré vrstvy permské této oblasti svého času souvisely, avšak později vrchní vrstvy byly odplaveny. Vlašimsko stalo se v nejnovější době světoznámým jakožto naleziště zlatých rud. Sice již v dávném středověku na plochém horském hřbetu Roudném, který se táhne od osady Bořkovic ku vísce Labům směrem k Libouni u Louňovic (proti Blaníku), hledáno a nalezáno bývalo zlato; tak zdá se, že starobylý románský kostelík v Libouni vystavěn byl

Fot. Al. Štěpán.

KAPLIČKA SV. MAŘÍ MAGDALÉNY NA MALÉM BLANÍKU.

ve 12. stol. od horníků, z čehož by se dalo souditi na výnosnost tehdejších dolů. Dobývání zlata obmezovalo se tenkrát ovšem jenom na vyplavování zvětralé výplni žil podél Blanice a při rybníku Strašíku. V husitských válkách doly zpustly a později byly docela zapomenuty. Teprve ve století XVIII., kdy zboží Libouňské přešlo do rukou hrabat z Auersperka, hornictví porozkvetlo znova. R. 1797 vystavěna byla v Louňovicích puchýrna, r. 1801 přibyla druhá. Zachovalá listina v pražské mincovně svědčí, že výnosnost nebyla valná a tak dolování r. 1826 zašlo docela. Teprve r. 1892 berlínská firma Stanlien & Becker obnovila dolovací práce, ale nepodařilo se jí rozhojniti výrobu zlata ve svém revíru, jenž jí byl r. 1896 vykázán. R. 1903 dostal se celý hornický podnik na Roudném do rukou anglického finančního družstva, jež representuje Dr. Albert Fischer a Herbert Stanley Sugden v Londýně. Zlatonosné rudy na Roudném vyskytují se v žilách, jež pronikají rulou. Mohutnost rudních žil jest různá, od 10 *cm* až k 8 *m*, ba na jednom místě, zvaném „Černá kuchyně“, měří až 20 *m*. Dle dosavadních zkušeností bohatost rudy na Roudném čpáčí se na 10 *g* zlata v jedné tuně žiloviny. Dobytá žilovina se rozdrcuje, na prach rozmělňuje, plaví, amalganuje rtutí, ale též se nechá na ni působiti louh cyanodraselnatý, v němž se všechno zlato rychle rozpouští, načež šlicha odváží se ku zpracování do Saska (Freiberku) a do Uher (Šťávnice). V roce 1905 pracovalo v rudonosných dolech na Roudném a v závodech poblíž něho 495 dělníků; výtěžek v tomto roce páčí se, pokud jen zlata se týče, na 900.000 korun. Výsledek jistě skvělý.

Fot. Al. Štěpán.

LORETA U VLAŠIMI.

Co do plodivosti orné půdy nelze okres Vlašimský počítati k bohatým. Půda z největšího dílu hlinitá, jemnějším nebo hrubším pískem promíchaná, jest mělká a spodek nepřipouští hlubšího orání; poměrně

nejúrodnější pruhy země vyskytují se kolem Vlašimě, Načeradce, Louňovic, Měchnějeva a Soutic, kde vrstva ornice dosahuje značnější mocnosti, majíc také živnější spodinu. V rozsáhlých pořičích řek Sázavy a Blanice vyskytuje se půda písčitější a spočívá nejvíce na naplaveném štěrku říčném. Máme-li však na zřeteli agrikulturní poměry veškeré vysočiny českomoravské, předčí Vlašimsko výnosností půdy přece ještě leckteré okresy jiné. Hlavními hospodářskými plodinami jsou žito, oves, ječmen, pšenice, brambory, pícniny, méně luskoviny a len (tento hlavně v okolí Načerace). Ovocnictví se dosud malá péče věnuje; třeba že podnebí není zdaru ovoce ve vyšších

Fot. Al. Štěpán.

KOSTEL A RADNICE V NAČERADCI.

polohách vždycky příznivo, přece leckterý druh ovoce s nejlepším zdarem by se mohl pěstovati a utěšeného výsledku by se docílilo. Ku zvelebení hospodářských poměrů zřízeno jest ve Vlašimi hospodářské družstvo.

Více než 31% půdy náleží velkostatkům.

Průmyslu se při rolnické povaze okresu valně ovšem nedaří, zmínky zasluhují pivovary ve Vlašimi a Načeraci, lihovary ve Šternberku a Načeraci, továrna na samet v Divišově, škrobárna v Domašíně.

Hlavní tepnou obchodu bývala do nedávna erární silnice od Prahy přes Benešov do Vlašimě a odtud k Pelhřimovu a Jihlavi i dále Moravou až do Vídně vedoucí; vystavěním dráhy transversalní r. 1888, potom odbočné dráhy Benešov-Vlašim-Dolní Kralovice, a ko-

nečně dráhy posázavské silnice tato pozbyla své bývalé důležitosti, která nyní spíše připadá silnicím z Vlašimi do Louňovic a odtud buď k Voticům nebo k Načeradci, Ml. Vožici a dále k Táboru vedoucím.

Obchodu i živnostem napomáhají také některé peněžní ústavy. V přední řadě sluší vytknouti občanskou záložnu Vlašimskou, kteráž jest první a nejstarší v Čechách, založená r. 1858. Roku 1873 vznikla tamtéž nová spořitelna. Záložny jsou ještě v Souticích, Louňovicích, Načeradci, Štěpánově, Chotýšanech, Střechově, Tichonicích, Třeběšicích a druhá záložna (okresní hospodářská) ve Vlašimi.

Fot. Al. Štěpán.

KOSTEL V KONDRACI.

Vlašimsko náleží ku krajinám, jež v Čechách nejdříve byly osídleny; nasvědčuje tomu nález pohanských popelnic u Domašína. Zachovalé památky stavitelské pak dokazují, že také křesťanství v krajině této záhy kořeny zapustilo. — V těch dobách domohl se **ŠTĚPÁNOV** ve svém okolí značného významu; r. 1295 jmenuje se trhovou vsí, 1379 městečkem. Býval statkem biskupským, později arcibiskupským. Byl zároveň sídlem dekanátu Štěpánovského, který náležel do archidiakonatu Kouřimského; r. 1350 obsahoval 64 far, mezi nimi všechny, které až dosud na Vlašimsku se nalézají. Byly to fary: Chotýšany, Radošovice, Divišov, Soutice, Veliš, Štěpánov, Zdebuzeves, Hrádek, Zdislavice, Kondrac, Vlašim, Domašín, Louňovice, Načeradec, Třeběšice (tenkráte Debrník zvané); tyto fary za různých proměn zachovaly se až podnes. Mimo ně bývaly ve XIV. stol. ještě fary v Mněchnějově, Psářích Libouni, Tehově a Hradišti, které potom v bouřlivých dobách náboženských válek zanikly, takže zachovalé kostely nyní jsou toliko filialními. R. 1280 pražský biskup Tobiáš z Bechyně dal na svých statcích chrámy čili církve vysokými zdmi na způsob tvrzí nebo kastellů ohraditi,

aby jich před loupežením Braniborů uchránil; takové hradby kolem kostela Štěpánovského až do doby nové se uchovaly. V starožitném chrámu sv. Bartoloměje, jednoduché gotické stavby, naleză se vzácná křtitelnice kamenná. V městečku žije 1145 ob. ve 210 domech (r. 1900).

V zrušených farnostech Mněchnějevské, Psářské a Libouňské zachovaly se právě nejstarší stavitelské památky doby románské. Nejkrásnější a zároveň nejstarší jest kostelík v Libouni. Již z daleka spatřuje se uprostřed vesnických domků mohutná čtyřhranná věž kostela na nevysokém, avšak strmém vrchu. K věži připojuje se rotunda, o průměru 7·16 *m*, k níž na východní straně přiléhá okrouhlá,

Fot. Al. Štěpán.

LOUŇOVICE
S VELKÝM A MALÝM BLANÍKEM.

překlenutá nižší apsida. Zdivo jest neobyčejně silné. Původ kostelíka klásti jest do 2. pol. XII. stol.

Filialní kostel sv. Martina v Mněchnějově nepozbyl v ničem své původní rázovitosti a zachován jest celistvě. Loď jest pravoúhlá, rákosovým stropem přikrytá; pěkně překlenutá apsida polokruhová vyzdobena jest jednoduchým, ale vkusným oltářem se starým kamenným stolem obětním. Střecha apsidy opírá se o zděný štít lodní. Věž byla později přistavěna, čemuž nasvědčuje jiný materiál i slabší zdi. Původem asi z poč. XIII. stol.

Kostel sv. Trojice ve Psářích má při pravoúhlé lodi chor (kněžiště) pětiúhelníkový, jenž upomíná na vzor stavitelství Ravenského. Kdy byl zbudován, nesnadno určiti; zajímavo jest, že tento kostelík má tutéž podobu i tytéž rozměry jako pověstný kostelík sv.

Václava na Brůdku v průmyslu Všerubském, o němž jest bezpečně dokázáno, že jej založil kníže Břetislav v polovině XI. stol. Jest však možno, že byl staviteli kostela Psářského toliko vzorem.

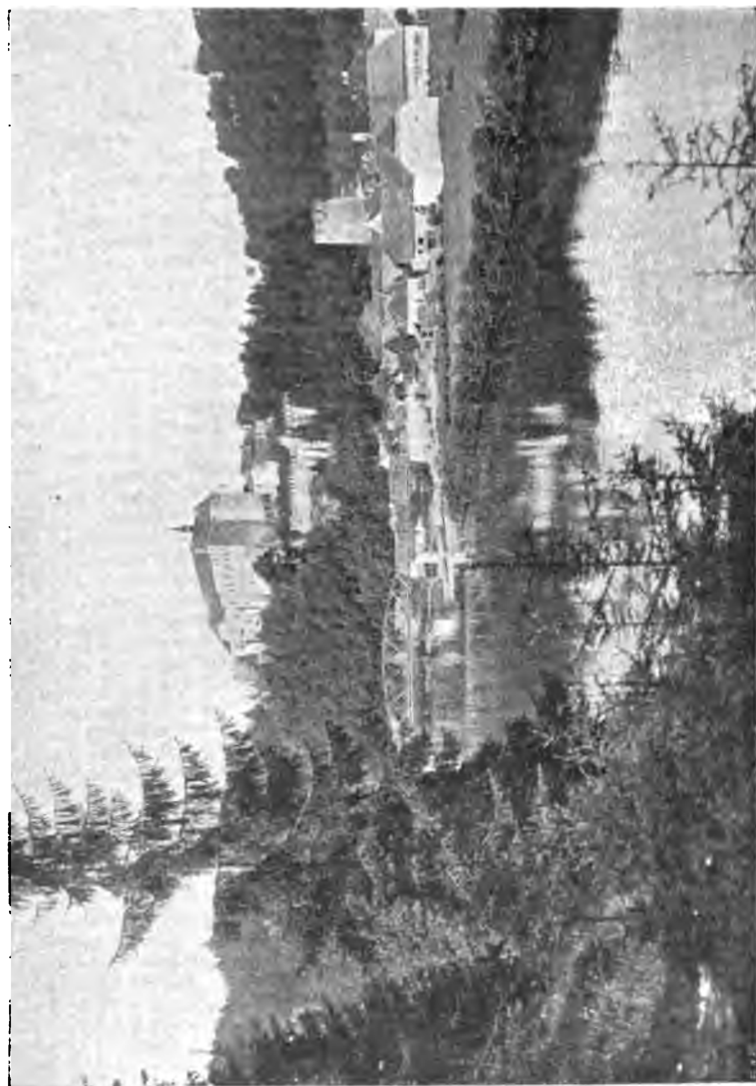
Zachovanou románskou věž a původní loď i kruchta v témž slohu má kostel sv. Petra a Pavla v Načeraci, pocházející nejméně ze stol. XII. O tom svědčí letopis Jarlochův, v němž uvedeno, že v Louňovicích r. 1184 zemřelý Želivský opat Gotšalk vezen byl do Želiva a na cestě zastavil se průvod v kostele Načerackém. Práce na této stavbě románské jest místy pěkně ozdobna. Teprve později, ale ještě v době ranné gotiky, přistavěna byla gotická delší presbyteř.

Věž obdélníkovou má kostel sv. Bartoloměje v Kondraci; z mohutného spodku na obou bocích věže vystupují spanilé a vzdušné věže okrouhlé, vyzdobené dvojnásobnou řadou podvojných oken ke čtveru stranám čelících, jimiž svršek věže oživuje se tou měrou, jako na žádné jiné stavbě románské v zemích koruny české; prostor mezi oběma věžkami vyplněn jest však nevkusnou, vyšší, prkny pobitou zvonicí. Loď románská se taktéž dobře zachovala, a soudě dle jemné práce kamenické lze klásti původ tohoto kostelíka do konce XII. stol.; jen gotický chor byl arci v době pozdější přistavěn.

Románského původu jsou ještě jiné kostely na Vlašimsku, na nichž však jen málo původního se zachovalo. Sem klásti dlužno kostely v Třeběšicích (dříve sluly Debrník) z pol. XIII. stol., v Chotýšanech z XII. stol. a v Souticích ze XIII. stol.

Mluvíce o nejstarších stavbách nemůžeme pomlčeti o bývalém klášteře Louňovickém. Vznikl za nedlouho po založení kláštera Želivského na podnět prvního opata Gotšalka, jenž chtěl míti v blízkém svém sousedství klášter panenský. Jeden jeho spolubratr Jindřich, učený lékař, koupil lesní pustinu kol Blaníka a r. 1149 založil tu klášter, do kterého přivedl panny řehole praemonstrátské z Dunnewaldu, diecése Kolínské n. R. Záhy zvelebil se tento útulek tak, že odtud v brzku do dvou nově zřízených klášterů, a to Berneckého v D. Rakousích a Kounického na Moravě, mohly býti jeptišky převedeny. Během času získal tento klášter znamenitého jmění nejen na nynějším Vlašimsku a Dolnokralovicku ale i v krajinách vzdálenějších jako u Červené Řečice, Pelhřimova a Soběslavi. Farní kostel Louňovický, sv. Václavu zasvěcený, stával před klášterem; právo podací k němu, jakož i ke kostelu Libouňskému náleželo opatům Želivským. Tam, kde nyní stojí zámek, bývalo proboštství. Na počátku husitských bouří vzal náhle klášter zkázu. Dne 23. dubna 1420 přepadli Táboři nejprve klášter Milevský, v němž byli usazeni mniši praemonstratští, a hned na to i klášter Louňovický, oba spálili a rozbořili. Panny utekly s poklady a listinami na Příběnice, ale když i tento hrad 12.

Fot. Brunner-Dvořák.

HRAD ŠTERNBERK N. SÁZAVOU.

listopadu byl od Táborů ztečen, zničeno všecko. Osud klášterních pannen jest neznám.

Statky zrušeného kláštera připsal král Sigmund svému věrnému rytíři Janu z Chotěmic a na Vlašimi, ale Táboři zboží toho užívali, připojivše je k nově založenému městu Táboru. R. 1437 postoupil císař Sigmund tyto statky v zástavu obci Hradišti hory Tábor.

Fot. Jaroslav John.

ŠTERNBERK N. SÁZAVOU
(POHLED OD MOSTU).

Klášter zůstal v sutinách, na jeho zříceninách vzniklo nynější městečko

LOUŇOVICE, kostel sv. Václava v menším rozsahu obnoven a zasvěcen P. Marii, obydlí proboštovo proměněno v zámek. Po vzpouře král. měst r. 1547 bylo město Tábor potrestáno tak, že mu panství Louňovické bylo zkonfiskováno a postoupeno panu Janu z Pernštejna, jenž je po roce prodal rytíři Skuhrovskému. Rod tento lnul k víře pod obojí, a proto po bitvě bělohorské byl potrestán tak, že za odhadní cenu statky jeho byly mu postoupeny jako léno. R. 1624 farář protestantský odtud vypuzen. Po smrti Oldřicha Skuhrovského připadlo zboží Karlu Adamu Lvovi z Říčan, jenž ve své poslední vůli r. 1672 panství své odkázal arcibiskupství pražskému, při němž trvá. Starobylého zachováno jest pramálo. Z kláštera zůstaly zbytky zdi, k níž přistavěn jeden domek. Ve farní zahradě přišlo se na podzemní základy bývalého kláštera, jenž dle toho býval rozsáhlý. Zámek pochází z doby pana z Říčan; ve svých čtyřech rozích měl okrouhlé bašty, které v novější době sníženy až ke střeše; jižní křídlo bývalo původně proboštstvím. Pozoruhodným stavením jest

špýchar z r. 1601 s vysokými gotickými štíty. V Louňovicích narodil se r. 1694 Jan Dismas Zelenka, znamenitý svého času hudební skladatel, jenž zemřel r. 1745 v Drážďanech jako kapelní mistr dvorní kapely.

Byla již zmínka o tom, že v době založení kláštera „Lúněvického“ v Načeraci byl již farní chrám. Kdy Načerac vznikl, nelze zjistiti; není také zcela jisto, byl-li Načerat, o němž se zmínka děje za panování knížete Soběslava I. r. 1140, jakožto muži duchem i bohatstvím vynikajícím, jeho zakladatelem, ale jest to pravdě velice podobno. Ví se však, že Vítek z Načerace byl strýcem Záviše z Falkenšteina, s nímž proti králi Přemyslovi II. nepřátelsky povstal. R. 1391 uvádí se Načerac ve spojení s panstvím Vlašimským a to až do r. 1546, kdy odprodán rytíři Přechovi Dvořeckému z Olbramovic. — V době českého povstání Načerac mnoho vytrpěl. R. 1622 město obsazeno oddílem jízdního pluku Dampierrova, jenž tu téměř rok dal se vyživovati, k tomu ještě město vypáleno. Chrám dvakráte byl vyloupen. Po bitvě u Jankova r. 1645 jedno oddělení vojska švédského přepadlo Načerac a vydrancovalo úplně. Město takřka úplně zničeno, že jen čtvrtý díl sousedů v něm zůstal; vše ostatní leželo pusté a ladem.

Fot. Jaroslav John.

RYTÍŘSKÝ SÁL NA ŠTERNBERKU.

Poslední mužský potomek Dvořeckých z Olbramovic zemřel r. 1634; dcery jeho udržely statek až do r. 1682, kdy jej koupil Václav Marek z Gerhardu; potom často měnil majitele. Při památném chrámu jest misál na pergameně psaný z 13. nebo 14. stol. neúplně zachovaný. Chrám Načeracký byl asi r. 1278 vysokou pevnou hradbou opevněn jako tvrz; v jihozápadním rohu hradby postavena hrubá bašta; to bylo opatření proti loupeživým Braniborům. Hradby byly r. 1836 sbořeny, ale bašta, které jest užíváno též za zvonici, stojí jako ponurý pomník starých dob podnes. Výstavnosti v Načeraci kromě zámku takřka není; vadí velice nepříznivý terrain zdvihající se příliš příkře od jihozápadu i od severozápadu.

Skvělým pamětníkem starých časů na Vlašimsku jest hrad

ŠTERNBERK, pyšné sídlo pánů ze Šternberka. Nejstarší známý předek rodu toho jest Diviš, jenž žil na počátku stol. XII. Syn jeho pravnuka Petra, také Diviš zvaný, zdá se býti zakladatelem městečka Divišova, po němž se od r. 1218 psával; zemřel r. 1240. Syn jeho Zdislav slove v letech 1235—41 z Chlumce (n. C.), ale již r. 1242 ze Šternberka, neboť na svém panství Divišovském vyzdvihl hrad, jemuž dal jméno po svém erbu, zlaté šesticípé hvězdě na modrém štítě. Za statečné hájení Olomouce r. 1253 obdržel od krále Přemysla kus nevzdělané země severně toho města, kde založil druhý hrad Šternberk. Rod Šternberků se brzy velice rozvětvil, a členové větví těch nemalý podíl na utváření českých dějin mívali. V XV. věku znamenitou úlohu hrál Zdeněk z větve Konopišťské; on to byl, jenž při volbě krále českého r. 1458 prvý hlas dal Jiřímu z Poděbrad, a týž pak odboj proti témuž králi zase osnoval a v čelo jeho nepřátel pod pláštěm víry se postavil za to, že král nechtěl jeho osobním choutkám býti po vůli. Posádka Zdeňkova na Šternberku obležena vojskem královským, musila se vzdáti r. 1467 a statky ke koruně královské připojeny. Teprve když král Vladislav s Matiášem uherským se smířil, vyjednáno také vrácení zboží Šternberského pravým dědicům. R. 1712 větev Holická, které Šternberk náležel, vymřela po meči, od kteréhož roku panství měnilo své majitele, až r. 1841 koupil je Zdeněk hrabě ze Šternberka, J. M. císařské skutečný komoří, čímž hrad dostal se zase do rukou starého rodu Šternberského.

Fot. Jaroslav John.

ZÁMECKÁ KAPLE SV. ŠEBESTIÁNA NA ŠTERNBERKU.

Šternberk jest jedním z nemnohých hradů českých, které zachovaly se až do naší doby tak, že mohou býti obývány. Přistupuje-li k tomu ještě krásné, malebné okolí, pak není divu, že jest pro turisty, kochající se v krásách ladného Posázaví, znamenitou attrakcí. Zvedá se nad soujmenným skrovným městečkem (s 61 domy a 540 obyv.) na hřbetě úzkého ostrohu, utvořeného bystřinou, jež klikatí se divokou roklí na levém břehu Sázavy. Po stráni nad touto úžlabinou vede

JIŽNÍ BAŠTA NA ŠTERNBERKU.

Fot. Jaroslav John.

z městečka k hradu vozová cesta, střežená kdysi čtyrhrannou hrubou baštou, na jejíž zbytcích lze poznati ještě zbytky podkopů z doby, kdy hrad vojskem krále Jiřího byl dobýván. Bývalá přední brána již dávno zmizela, druhá, v levo hájená kulatou věží, vede do předhradí čili dolního zámku, kde jednopatrové budovy a hradební zeď neveliký dvůr obklopují; nad ním k jihozápadu strmí vysoko stavení horního zámku. Do něho vchází se někdejším parkánem po kamenných schodech. Na místě horního hradu bývalo původně několik mohutných věží, jež nyní v jediné stavení jsou sloučeny. Uvnitř jest malý, úzký dvorek, jenž se svým okolím zachoval svůj starý ráz; vše ostatní jest přestavěno. Rytířský sál slouží za loď zámecké kapli, jejížto presbyterium jest od ní dveřmi odděleno. V sále i v jiných komnatách rozvěšeny jsou obrazy četných postav rodu Šternberského i jiných.

Jinak není mnoho zvláštních pamětihodností. Jen staré švihovky, postavené v dlouhé chodbě, zasluhují povšimnutí. Okolo nich přijde se do zahrádky k hrubé, kulaté baště, za níž pne se most přes hluboký příkop, čímž dosaženo přístupu ku hradu i s této strany. Most jest novější. Za příkopem skalnaté temeno pahrbku zdvihá se výše hradu, a na něm věž v podobě klínu stavěná tak, že ostrá hrana ven jest obrácena. Ve věži jest památné vězení a bývalá lidomorna. S vrchu této bašty otvírá se překrásná vyhlídka

Fot. Jaroslav John.

HLADOMORNA NA ŠTERNBERKU.

na romantickou krajinu i na hrad. S památného místa toho mysl zalétá ku středu Vlašimska, zámku i městu

VLAŠIMI. Rod pánů z Vlašimě připomíná se teprve koncem XIII. st., ale hned ve století následujícím vydal dva muže, kteří mezi postavami té doby nad jiné vynikají. Jsou to Jan Očko z Vlašimě, druhý arcibiskup pražský (1364—1379), kterýž měl význačný vliv v radě císaře Karla IV., po něm pak synovec jeho Jan z větve Jenšteinské co třetí arcibiskup, známý prudkými spory s králem Václavem IV., jež vedly ke konečnému poděkování se z úřadu toho r. 1396. R. 1413 jmenuje

Fot. Dr. Wiesenberger.

NÁMĚSTÍ SE ZÁMKEM VE VLAŠIMI.

se pánem na Vlašimi a Načeradci rytíř Jan Svídnický z Chotěmic odjinud z Vlašimě, věrný stoupenec krále Zikmunda, avšak již syn téhož, Tomáš byl hejtmanem bratří Táborských, s nimiž i vpády do Rakous podnikal. R. 1442 dostal se hrad Vlašimský s městečkem, Načerací a městem Pelhřimovem dědičně rytíři Mikulášovi Trčkovi z Lípy na Lipnici, v jehož rodu panství zůstalo, avšak několikrát rozdělené, až do r. 1546, kdy jeho část s Vlašimí a dědinami koupil rytíř Markvart Stranovský ze Sovojovic, od něho pak r. 1552 vladyka Gabriel Klenovský ze Ptení na Psářích. Manželka jeho syna Alše, Johanka Klenovská zcelila zase celé panství, ale 1588 prodala jednu polovinu svému bratru Vilémovi Ostrovci z Kralovic. Jeho syn Jan

po odboji stavovském r. 1622 k věčnému vězení odsouzen byv, na Zbirov zavezen, a není známo ani, kdy život skončil. Panství jeho prodáno Bedřichu z Talmberka. Tento bydlel v Praze a správu panství svěřil Oldřichovi Skuhrovskému, sedícímu na Louňovicích. R. 1627 zámek Vlašimský i Domašínský byl vypálen od vzbouřeného lidu, jenž nechtěl k víře katolické se navrátiti. R. 1665 koupila panství Vlašimské Božena Dobrotivá, kněžna z Porcie, od kteréž doby nebylo prodáno, nýbrž přecházelo dědičně na nástupce. Panství bylo zpustlé, město Vlašim po vyhoření; jen ponenáhlu hojily se rány po válce třicetileté. Roku 1744 jedna z dědiček, Marie Josefa, rozená hraběnka z Trautsonu a Falkenšteinu, provdala se za Karla Josefa knížete z Auersperku, vévodu Münsterberského — a takto dostalo se panství Vlašimské držení tohoto knížecího rodu.

Fot. Al. Štěpán.

BRÁNA ZÁMKU VLAŠIMSKÉHO.

Zámek Vlašimský leží na západní straně města na pravém břehu řeky Blanice. Za starodávna býval hrad obklopen příkopy s mostem zdvihacím a vysokými náspy, opevněn několika okrouhlými baštami a dvěma věžemi, z nichž po požáru r. 1627 zachovala se jen jedna nárožní, dole kulatá, nahoře osmihranná; také bašty až na jednu zmizely docela. Příkopy v druhé pol. min. století jsou zasypány a na rozvezených náspech táhne se nyní podle zámku Novovídeňská silnice. V druhém patře věže jest kaple r. 1771 zřízená. Hlavní dvoupatrové průčelí zámku jest obráceno k severozápadu, od něhož po stranách vybíhají dvě křídla pravoúhelně.

Na západě k zámku přiléhá proslavený anglický park, z největších v Čechách, k jehož založení (koncem XVIII. stol.) krajina bohatá krásami přírodními všechny půvaby poskytla. Příkré skály v rozma-

nitých skupeních strmí tu nad zelenými lučinami a obmezují s obou stran rozkošné údolí Blanice, jež tu ve dvou ramenech protéká, udržována jsouc několika jezy v plném řečišti. Tři mosty spínají oba břehy. Některé zvláštnosti činí park tím zajímavějším. Jsou to čínský pavilon sady obklopený; lázeň u paty příkré skály na břehu mlýnského potoka; krásná vyhlídka s výšiny uprostřed vysokého lesa, kde na vysoké, příkré skále zbudován nápodobením zřícenin „starý hrad“ s okrouhlou baštou; maurská besídka; socha Samsonova a j. Mnohé z těch podivnůstek v novější době již byly odstraněny.

Fot. Dr. Wiesenberger.

ČÍNSKÝ PAVILON
V PARKU VLAŠIMSKÉM

Město Vlašim řekou Blanicí rozděleno jest na dvě části, z nichž každá má své podlouhlé náměstí. Část na návrší mezi kostelem a zámkem jest původu novějšího a také nejvýstavnější. Z budov zejména vyniká budova školní a dům úřadů. Jinak jest patrna snaha po zvelebování, čistotě a úpravnosti, byť leckterý zevnějšek nesvědčil o blahobytu obyvatelů. R. 1900 počítalo se 323 domů se 3042 obyvateli českými a 19 německými. Zajímavý jest starobylý děkanský chrám sv. Jiljí, vystavěný ve slohu gotickém na výšině k jižní straně města; nynější stavba pochází z r. 1522, vyvedená na náklad Mikuláše Trčky z Lípy. Má jen jednu loď a nižší a užší presbyteř. Zvenčí ji podpírají pilíře, mezi nimiž jednoduchá okna, původně gotická, nyní však pokažená. Uvnitř však jest krásné žebroví gotické klenby. Při kostele chován psaný misál ze XIV. stol. a jiný tištěný r. 1489 v Bamberku. Na velkém náměstí jest kašna, v níž na sloupě stojí socha Zábojova s městským znakem, kterou dal postaviti Frant. Šebek, stavitel a rodák Vlašimský. Půl hodiny od města na „Spáleném vrchu“ kaple Loretanská z r. 1704 pochází od mistra J. J. Erharta. Ve Vlašimi narodil se r. 1812 A. N. Vlasák, znamenitý topograf a historik, jenž vydal cenné monografie několika okresů svého okolí; zemřel r. 1901 jako farář na Hrádku. Ve Vlašimi stála též kolébka českého romanciera S. Hellera, syna vlasteneckého učitele. Vlašim náležela záhy k probudilým městům venkovským, a také nyní snaží se držeti krok s postupujícím pokrokem.

DOMAŠÍN, tvoří s Vlašimí dvojměstí, neboť domky obou se takřka stýkají. Městečko, čítající asi 1000 obyvatelů ve 155 domech rozloženo jest na svahu východního táhlého výběžku hor Domašínských, jenž na třech stranách stráněmi do údolí potoky svlažovaných klesá; jen na sz. po šiji vede od Benešova stará cesta do původní osady. Nejstarší zpráva o Domašínu z r. 1352 uvádí Domašín již jako farní osadu na zboží Louňovického kláštera, s nímž sdílel také pozdější osudy. Dle pověsti, kterou nepatrné stopy zdiva a příkopu potvrzují, stávala v dobách pradávných v horách Domašínských osada, které zvykem dáváno jméno „Starý Domašín". Jméno „Nový Domašín" vyskytuje se teprve ku konci XVI. stol., kdy po vyhoření za Smila Skuhrovského

Fot Al. Štěpán.

MAURSKÁ BESÍDKA V PARKU VLAŠIMSKÉM.

znova bylo vystavěno a samostatným panstvím učiněno. Po smrti téhož pána r. 1601 koupil statek Jan Ostrovec z Kralovic a na Vlašimi, od kteréžto doby zůstal s panstvím Vlašimským spojen. Ve vzpouře utrakvistů proti katolickým znásilňovatelům r. 1627 byl i zámek Domašínský vypálen, ale vzbouřenci za to potom krutě potrestáni. Tvrz rytířů Skuhrovských stávala severně od kostela přes silnici; nyní jest přestavěna na obyčejný panský dům se zbytkem okrouhlé, vetché bašty v jednom rohu.

Po novovídeňské silnici z podlouhlého čtverhranného náměstí domašínského, po dobré hodině přijde se do Chotýšan, větší to vesnice se 450 obyv. v 56 domech, se starožitným kostelem a pěkným zámkem. Před válkou 30 letou bývaly městečkem, jehož náměstí bývalo na místě nynější panské zahrady. Rytířská tvrz stávala severozápadně od zámku, z níž dosti místností, náležejících k bývalému pivovaru se

zachovalo. Opodál při rybníce stávala tvrz Krabice, dle níž jedna větev rodu z Veitmile zvala se Krabicův z Veitmile. Chotýšany jsou rozloženy v pravo od silnice; při silnici po levé straně stojí známá zájezdní hospoda. Malou hodinku cesty na sever od Vlašimě nad Blanicí na příkrém levém břehu leží malá víska Hrádek s poutním chrámem, v němž na velkém oltáři vystaven jest krásný obraz sv. Matouše od malíře Petra Brandla. Na Hrádku, v tom půvabném, romantickém zátiší, farářoval Ant. Norb. Vlasák, zabývaje se tu zamilovanými studiemi historickými. Západně od kostela na příkrém břehu stávala tvrz. Na této tvrzi žil vladyka Jan z Hrádku, jenž r. 1415 přivěsil svou pečeť k stížnému listu pro upálení mistra Jana Husa; po válkách husitských byl Jan ve službách Menharta ze Hradce, kterého také společně s Arnoštem z Leskovce vyprovázel, když ze zajetí Poděbradského od Jiřího byl propuštěn a potom — cestou onemocněv — v Říčanech zemřel. Rytíři z Hrádku byli potom spojenci Zdeňka Konopištského proti králi Jiřímu. Po dobytí Šternberka byl i Hrádek zničen a zboží připojeno k panství Vlašimskému. V úzké kotlině asi 2 hod. cesty od Vlašimě leží město

Fot. Al. Štěpán.

KOSTEL NA HRÁDKU.

DIVIŠOV, jehož zakladatelem jest některý z předků hrabat ze Šternberka. Na místě sídla pánů z Divišova stojí nyní děkanství. Nebývalo asi značné, neboť jak již bylo praveno, vyzdvihli si pyšný hrad nad řekou Sázavou. V Divišově však v době nepovědomé založili chrám sv. Bartoloměje. Obyvatelé od bouří husitských po 200 let drželi se náboženství pod obojí. Při vzbouření r. 1627 přepadli a vypálili zámek Šternberský. Byvše násilně utišeni, obdrželi faráře katolického, který z nedostatku duchovenstva ještě pět jiných okolních farních osad spravoval. Divišov má 206 domů a 1700 obyv., prostranné

náměstí, chrámem na dvě části rozdělené a slušnými domy obstoupené. Páni ze Šternberka bývali v tomto chrámě pochováváni.

Posázavský turista, který četl rozkošné memoiry „Budu-li sedlákem“, nelituje odbočiti trochu od řeky stranou v levo, aby se podíval, jak vypadá Střechov, rodiště belletristy i dramatika Václava Vlčka; poloha vesnice není arci zrovna vábná, ale s romantikou údolí kontrastuje zcela pěkně. A neškodí odskočiti také do údolí Želivky od jejího ústí do Sázavy proti proudu podívati se, jak vypadá nejvýstavnější a nejlidnatější ves okresu, rozložená v úrodné pláni k východu k Želivce skloněné. Soutice mají 87 domů se 700 duší. Úpravný

Fot. Al. Štěpán.

DIVIŠOV.

chrám r. 1864 nově vystavěný s velmi čistým vnitřkem a vkusnou věží mohl by leckterému městu býti k ozdobě. Uprostřed návsi proti kostelu zdvihá se mohutný kříž umělé práce ze slévárny Hořovické s tělem Kristovým v nadživotní velikosti. Na svahu půvabné krajiny k břehům Želivky uprostřed vkusného parku stojí dvoupatrový zámek, z jehož oken otvírá se utěšená vyhlídka do údolí Želivky. V dolejší části Soutic na tak zv. Podolí jest přes Želivku důkladný most okrášlený Hergesellovou sochou sv. Jana Nep. U Soutic bývaly dvě tvrze. Dolní tvrz stávala blíže nynějšího zámku, horní na západním konci vesnice při silnici Vlašimské opodál hřbitova; mohutné náspy a hluboké příkopy obklopují čtvrhranné, ovšem nyní prázdné tvrziště. Obě tvrze zpustly v 16. stol.

Aby pamětihodné na Vlašimsku bylo vyčerpáno, budiž ještě vzpomenuto míst, kde stávaly staré tvrze, o kterých ještě nebylo zmínky. Blanice u Pavlovic zpustla již v 16. stol. O tvrzi Kondracké děje se zmínka r. 1385. Tvrz v Ostrově r. 1681 jako sešlá

se připomíná. Z tvrze Chobotské zbyly značné zříceniny; z jedné části zřízen špýchar. Byla obklopena rybníky, z nichž voda příkopy vytápěla. Podzemní sklep se zachoval. V Nesperách jest tvrz sice zbořena, ale ještě počátkem 18. stol. byla obývána. V Zdislavicích, starobylém městečku, jež sdílelo osudy panství Vlašimského, a jež rovněž odpykalo pevnost ve víře svého pána Karla Čejky z Olbramovic, zašla tvrz již začátkem 15. stol.; na jejím sbořeništi stojí nyní pět domků. Také část starého zámku, jejž kdysi vystavěl Petr z Újezda, se zachovala. Na cestě k Římovicům znamenati jest zbytky velikého vojenského tábora. Zvláštní osudy mělo město

ŠTĚPÁNOV, když arcibiskup Konrád odpadl od církve katolické r. 1420 zboží jeho přišlo v ruce světské. Po válkách husitských koupil

ZÁMEK V SOUTICÍCH.

jej, tvrz a město, rytíř Mikuláš Trčka z Lípy. V rodu Trčků zůstal výše sto let; potom střídal často pány. Hraběnka Ludmila Max. z Valdšteina, provdaná za Jana Arnošta hraběte ze Sparru dostavěla ve Štěpánově skvostný zámek s věží. Město bylo v ten čas (koncem 17. stol.) zpustlé. Usedlých měšťanů bylo tenkrát jen 48. Kromě zámku bylo té doby v Štěpánově ještě jiné rytířské sídlo dobře stavěné. Tak litice válečná zničila kvetoucí město, které bývalo středištěm rozsáhlé krajiny a sídlem královského popravce! Z tvrze v Dalkovicích zbyly okrouhlé příkopy a náspy. V Tehově již v 15. stol. byla tvrz pustou. Také v Podolí podobné zbytky lze rozpoznati. V Křešicích na místě zašlé tvrze stojí hospoda. Po tvrzi v Zdebuzevsi nezbylo ani stopy. Ve východní části vsi Tichonic spatřují se příkopy a náspy bývalého sídla rytířského. Rytíři Záhorové v 16. stol. opustivše starou tvrz Třeběšickou vystavěli blíž kostela nový

zámek Třeběšice, čímž starý název vsi i kostela „Debrník“ zanikl. Statek Třeběšický prodán byl r. 1752 klášteru Emauzskému v Praze. Sídlo vladycké bývalo v Čeňovicích a Soušicích. U Takonína jsou též zbytky tvrze.

Karel Fišer.

PACOV.

XXXVIII. OKRES PACOVSKÝ.

Jen kratičkou hranicí asi 6 *km* dlouhou souvisí Vlašimsko s okresem Pacovským, jehož podoba dá se zhruba vyznačiti kosočtvercem o stranách 16—17 *km*, mezi nímž a Vlašimskem vklíněn jest podélný různoběžník as 12 *km* dlouhý a 5 *km* široký.

Pacovsko jest význačnou částí vysočiny českomoravské. Není v ní hned tak krajiny, kde by se protivy povrchu zemského tak náhle střídaly jako tuto. Jsme zvyklí charakterisovati vysočinu českomoravskou jako mírnou vypnulinu, kde vršky s malými lesíky střídají se s dolinkami, a obyčejně má se za to, že není tu ani určitého pásma ostřeji rýsovaného se zvláštními poměry klimatickými a zemědělskými; kdo však zabloudí na př. jen do Pacova, chtěj nechtěj musí nesprávný názor svůj o této části naší vlasti ihned poopraviti, a zajisté krajina sama vtiskne se mu v duši tak, že honem zakládá v ní nové album pro nevídané dosud pohledy, jež jistě podle zásluhy zařadí k těm nejmilejším. Přirozený střed okresu, město

PACOV, malebně rozkládá se po dvou svazích, západním a východním, jichž úžlabinou malý potůček spěchá k potoku Novoveskému, vinoucí se za městem ještě asi půl hodiny šťavnatými lučinami, než cíle svého dojde. Návrší severovýchodní nese na své plošině nejstarší

část města. Zámek s rozsáhlým parkem, bývalý klášterní kostel, dále k severozápadu pivovar, a ještě dále za parkem panský dvůr zaujímají asi nejvyšší místo; trochu níže pod „valy“ tyčí se na horní straně svažujícího se rozlehlého náměstí starožitný děkanský kostel sv. Michala s novější štíhlou věží, jemuž při straně východní starobylá budova děkanská, při straně západní nová školní čestnou stráží stojí. Celý komplex těchto budov, zvláště věže obou kostelů z dalekých návrší jsou viditelny, a skupiny domů od nich níže sestavených a náměstí obklopujících poskytují pohled v pravdě pitoreskní, betlemským jesličkám ne nepodobný. Nynější zámek, bývalé sídlo pánů Pacovských, svým zevnějškem mnoho nepoutá; proměněn od Karmelitánů poč. XVIII. stol. v klášter, tvořil až do let 80tých minulého století kvadraturu, načež po vybourání jihovýchodní části zevně i uvnitř byl popraven. Bývalý refektář upraven jest ve vkusné divadlo.

Za to tím více poutá klášterní kostel sv. Václava těsně k zámku přiléhající, jehož pěkný sloh barokní, zvláště však jeho bohatá, ladně vytvořená vnitřní architektura po nedávném restaurování návštěvníka mile uspokojí. Zbytků původní staré stavby zámecké nesnadno nalézti, leč by původ malé bašty na severovýchodní straně zámecké zahrady do starší doby klásti se mohl; také mohutná terassa při horní straně náměstí se zdvihající a rozsáhlé městiště před zámkem tvořící, tak zv. „valy“, vznikla z bývalé hradební zdi a zasypáním příkopu. Nyní ovšem tyto valy, vysazené řadou košatých stromů, nad jichž korunami zdvihají se obrysy zámecké budovy i kostela, jsou nejkrásnější ozdobou města. Úbočí valů obrostlé houštinami okrasných křovin činí skvostnou obrubu děkanskému chrámu na náměstí stojícímu. Nebýt ovšem této spousty syté zeleni a spleti mohutných větví, činila by tato část města jinak dojem zmrtvělé hromady bílého kamení. Na severní straně zámku starý příkop se ještě zachoval.

Děkanský chrám jest některými svými částmi velice zajímavý. Na pilířích, jež zevně stavbu podpírají, vytesány jsou dosti neuměle různé postavičky znázorňující odznaky zakladatelův; na jednom z jižních pilířův vytesán jest starožitný znak, který připomíná rod bývalého držitele Malovce z Pacova na poč. XV. stol., od něhož asi kostel v nynějším rozměru byl postaven, ač později, zejména po velikém požáru v XVIII. stol., byl pozměněn a při tom slohově pokažen; zejména barbarsky zazděna horní krásná gotická kružba okenní. O starším původu chrámu svědčí však starožitný vzácný náhrobek, na němž zobrazen pan Hron z Pacova v staročeském kroji ze XIII. stol., při němž jako vzácnost spatřují se na obou ramenech dva štítky se znamením erbovním, zvané ailetty, jichž užívali rytíři v době od r. 1280—1340 a kterýžto kroj král Jan z Francie k nám uvedl. Jen ještě jeden podobný náhrobek v Čechách, a to v Čáslavi, lze spatřiti. Jinou zvláštností

chrámu jest sloup stojící mimo střed stranou a přece celé gotické klenutí držící.

Jinak nejstarší paměti o Pacovu v knize pana z Rožmberka sahají do XIII. století. Tenkrát byl Pacov již sídlem samostatným. Neznámo, jakým způsobem, dostal se králi Janovi, od něhož postoupen Vchynovi Ravižci z Pacova. Nástupce jeho Hynek Tluksa z Čechtic prodal brzy po r. 1401 Pacov Malovcům z Pacova, kteří ho drželi přes 100 let; Petr zpečetil sice stížný list pánů českých ke sboru Kostnickému, ale potom přece bojoval proti Táborům (r. 1420). Syn jeho Jan byl věrným stoupencem krále Jiřího proti panské jednotě. Poslední z Malovců, Pavel, vymohl Pacovským na králi Vladislavovi trh téhodní a učinil jim milost, aby mezi nimi býval volen purkmistr a aby užívali zvláštního erbu a pečeti. Zemřev 1515 bez mužských potomků, zůstavil panství dvěma dcerám, které je však r. 1518 prodaly Václavu Robmhápovi ze Suché. Patřilo k němu již mnoho okolních vsí. Týž potvrdil Pacovským výsady a přikoupil od kláštera Strahovského V. Chýšku, Bratřice a Vyklantice, od kanovnictví Vyšehradského Útěchovice a Samšín. Starší jeho syn Zikmund koupil potom Zahrádku, ale odprodal Štítné k panství Žirovnickému a Hartlíkov Smrčkovi z Mnichu. Konečně r. 1550 prodal Zikmund Pacovské panství Oldřichu Španovskému z Lisova, který však po třech letech zemřel a synové jeho panství na pět dílů rozdělili; zámek zůstal dvěma synům, Janovi a Mikuláši, každému na půl. Jan přikoupil r. 1577 statek Hrádek a r. 1581 učinil Pacovským nadání na prodej a kupování soli a zřízení obecní solnice. Zemřel r. 1583 a po smlouvě s jeho vdovou uvázal se v panství bratr Janův Michal, nejvyšší písař království českého. Byl horlivý evangelík a obhajce svobody náboženské. Svým poddaným byl pánem milostivým. Osvobodil je od robot a vymanil i z područí úředníků panských; povolil jim i zříditi rybník Velké Hnízdo. Přihlížel k zvelebení živností i řemesel nejen tu, ale i ve Vožici a Přešticích, a konečně vymohl povýšení obce Pacovské na město panské. Na jeho statcích kvetly živnosti, panovaly blahobyt i zámožnost, i školy byly dobře opatřeny. Asi r. 1596 zachmuřil se jeho duch a jeho jménem vládli synové, z jichž rukou v málo letech panství bylo rozprodáno. R. 1616 koupila Pacovské panství Anast. Vítová z Kralovic a po brzské její smrti ujal se ho syn její Ladislav Víta ze Rzavého r. 1618. Týž účastnil se povstání českého, ale brzy na to zemřel.

Třetina statku propadla, ale místodržitel Karel z Lichtenšteina prodal statek Pacovský Markétě Štéglovské z Vrtby k ruce dcery její Mandalény ze Rzavého, která dosáhnuvši let provdala se za Pavla Montbruna a prodala Pacov své mateři zpět. Po pěti letech však tato prodala panství Janovi st. Černínovi z Chudenic na Choustnice, hejtmanu kraje Bechyňského a Zuzaně z Harasova, manželce jeho. Tito

Pacovským všechny výsady potvrdili. O Janu není mnoho zpráv, neboť brzy zemřel a pochován jest v Radeníně. Tím více zachovalo se o jeho manželce Zuzaně, všemi cnostmi zdobené, jejíž listy tklivé, ovanulé čistou, staročeskou poctivostí a laskavostí, jsou ozdobou tehdejšího písemnictví. Sbírku těchto listů vydal Fr. Dvorský a potom ještě zvláštním spisem památku její oslavil. Také matce její, Alžbětě Homutové z Cimburka, jakož i dceři její Elišce Myslíkové z Chuděnic týž spisovatel r. 1890 vydáním jejích listů vděčnou vzpomínku věnoval. Dcera Eliška provdala se r. 1640 za Zikmunda Jana svob. pána Myslíka z Hyršova, ale po pětiletém manželství zemřela zanechavši jedinou dceru Zuzanu Františku. Oženiv se podruhé, neměl již Myslík dětí, a proto založil v Pacově klášter bosákův karmelitských, jež nadal panstvím pacovským, které před tím od své tchyně byl koupil, vymíniv užívání manželce do smrti. Dcera jeho provdala se za Gasolda. Sám zemřel r. 1666 a po smrti jeho vdovy řád ujal se panství a zámek v klášter obrátil r. 1708. Řehole bosácká trvala tu až do r. 1787, kdy klášter byl zrušen. Jmění připadlo náboženskému fondu, načež od r. 1803—1813 užíval ho prvý biskup budějovický hr. Schafgotsch. R. 1835 vláda prodala Pacov svob. pánu Gudenusovi, po němž následovali knížata Löwensteinové, kteří v létech 70. min st. prodali panství něm. chabrusu, od něhož je koupil vídeňský advokát dr. Weiss.

Pacov těšil se značným výhodám a proto i také poměrnému blahobytu, zvláště potom, kdy soukenictvím mnozí občané bohatli. V polovině 19. století býval také lidnatějším nežli nyní; ale hynutím průmyslu ubývalo jak obyvatelstva tak i zámožnosti. V náhradu za soukenictví rozkvetly zase jiné obory; tak na př. výroba nábytku ve třech rozsáhlých dílnách stala se známou daleko široko, rovněž tak dílna kotlářská i strojnická. Ale i jiná řemesla těší se dobré pověsti. Průmysl zastoupen jest panským pivovarem a továrnou na galanterní kožené zboží. V posledním roce sochaři R. Hammerschmied (Pacovský rodák) a Pekárek, Rodák Bechyňský, zřídili si tu dílnu na umělecké keramické výrobky. Od vystavění příčné dráhy r. 1888 znamenati jest nový rozmach města; vzmáhá se vůčihledě stavební ruch; i ve směru duševním jeví se jistý pokrok. Pacov jest rodištěm několika znamenitých mužů. Odkud pocházejí: Dr. Josef Hamerník, universitní professor, dále filolog a spisovatel František Šohaj, potom moderní realistický básník Antonín Sova, který se tu v zámku 23. února 1864 jako syn učitelův narodil.

R. 1900 napočítalo se v Pacově 2923 obyv. ve 336 domech. Kromě zmíněných již zaměstnání věnují se obyvatelé hlavně polnímu hospodářství, méně obchodu.

Velkostatek nynějšího majitele dra. Ad. rytíře Weisse z Tessbachu měří 1237 ha; město samo jest rovněž majetníkem deskového statku

o 320 ha, hlavně z lesů pozůstávajícího. Kromě obvyklých okresních úřadů jest tu chlapecká i dívčí měšťanská škola a průmyslová škola pokračovací. Pacovu vadí poněkud nedostatek vody; v nejbližším okolí, i v parku zámeckém jest několik menších rybníků, ale větší tekoucí vodu lze spatřiti dále než půl hodiny cesty — totiž potok Novoveský, jehož údolí zvláště u nádraží, kde obtéká táhlé zalesněné stráně, jest roztomilá partie. Většího ještě půvabu dodávají tomuto malebnému koutku oba znamenité železniční mosty, z nichž zvláště onen, jenž spíná stráň Pošenskou, má soupeře až u Červené nad

Fot. Bohumil Fišer

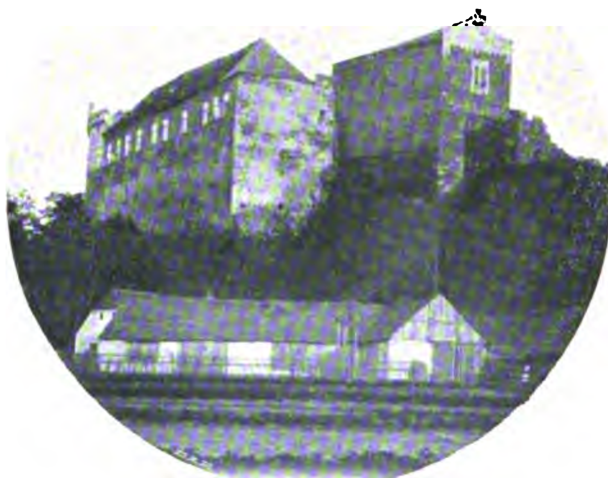
HRAD KÁMEN.
(POHLED OD JIHU.)

Vltavou; k oběma mostům důstojně řadí se i třetí přes silnici pod Pošnou. Skupina domků v zeleni listové nedaleko nádraží „Na Vejvarce“ zvaná stala se oblíbeným letním pobytem.

Od nádraží vábí to dále k hradu Kamenu, ale kudy? Buď vzhůru po stráni do vnitra šumícího hvozdu, ale lépe malebným údolím podél trati proti potoku — cestou necestou — toť vše jedno; lesnatá stráň v pravo i v levo, mezi nimi smaragdový luční koberec; kdož by litoval malé půlhodinky, než dostane se k silnici, která tu od Pacova právě vyběhla z rozlehlého lesa a míří přímo ke Kamenu? Chutě tedy k Eši, odkud již kývá pyšné zdivo šedého hradu. Jak půvabná to

cesta! Kam se rozhlédneš, všude milé, vlídné obzory. Že to jde do kopce nevadí. Konečně u skály na mírném návrší. Skála tmavošedá tvoří tu hadcový ostrov uprostřed prahorní ruly. Od této západní strany přichází se k nejstarší části hradu. Palác a pořadí, svými okny kapli připomínající, strmí vyzývavě do výše; část hradu k jihovýchodu obrácená jest nově k obývání upravena. Do hradu jízdmo přístupu nebylo; vystupovati se muselo po kamenných schodech, nad nimiž vztýčena věž. Na nádvoří pod skálou vcházelo se brankou v jiné věži. Skála na úpatí při silnici obklopená jest zahradou a vysokým zděným plotem novější úpravy. Zajímavá jest hluboká studně na bývalém podhradí, z níž pracně voda okovem se váží. Podhradím bývalo městečko, nyní ves, která se ku hradu krčí. Při vstupu do ní po pravé straně silnice stojí kostelík založený Janem Kryštofem Malovcem, v němž týž i r. 1677 pochován. Jako hrad sám z daleka vůkol jest viditelným, podobně i rozhled z jeho oken jest rozsáhlý a skoro vesměs malebný. Hrad stál jistě již poč. 14. století a býval původně manstvím královským. V bouřích husitských Přibík i Maršík Tluksové z Kamene stáli při Táborech. Ř. 1450 Jindřich z Rožmberka, jemuž velká část okolí náležela, glejtoval Jiřího z Poděbrad a jeho průvodčí až do 200 koní, aby se na Kameně sjeti a smířiti mohli. Tenkrát hrad patřil Purkartovi ze Žirovnice, jenž brzy na to prodal panství bratřím Trčkům z Lípy,

Fot. Bohumil Fišer.

NEJSTARŠÍ ČÁST HRADU KÁMEN.
(ZÁPADNÍ STRANA.)

ti zas jinému pánu, a tak se střídali majetníci různých rodů; v 16. a 17. stol. vládli tu Malovcové, načež v 18. a 19. stol. statek velmi často z rukou jedněch do druhých přecházel. Půda není tu arci úrodná a povětrnost dosti ostrá, ale bohatství lesů, pastvin i rybníků mnohého přítele lovu mohlo tu vábiti.

Pohled s Kamene upoutá zvláště na straně jihovýchodní a jihozápadní. Onde viděti rozlehlou pláň lesy vroubenou a na ní roztroušenou vísku Zlátenku, od níž zatáčí se velikým obloukem k západu vyvýšený horský hřbet, z něhož vypínají se vrchy Lastovka a ještě dále Svídník. Tento široký hřbet, jsa zároveň rozhraním mezi okresem Pacovským a Kamenickým, tvoří jižní hranici Pacovska, a rýsuje se v terrainu této krajiny tak význačně, že láká bezděčně turistu, aby vykonal obchůzku po jeho plošině, poněvadž slibuje daleký rozhled do Kamenicka, Pacovska i Soběslavska. A věru nezklame! Sestupuje-li se od Kamene dolů po silnici k Zlátence, brzy zjeví se po levé straně hned za nejbližším lesíkem hezounké údolíčko Novodvorského potoka, jenž tudy pod mostem bublá, stékaje s jmenovaného hřbetu od Dobré Vody až za Novou Vsí pod Pošenskou strání spojuje se s Kejtovem a potom pod společným jménem potoka Novoveského do Trnavky u Březiny se vylévá. Do údolíčka odbočuje úzká silnice k zámku, továrně na škrob a malé dědince Novému Dvoru, majetku p. Fr. Rožánka.

A nyní vzhůru do kopců na hřbet Svídnický! Pěšinou a po mezích k Vysoké Lhotě; s kopce nad vískou viděti na východ vížku evangelického kostela v Moravči při potoku Novocerekvickém; za Moravčí rozprostírá se lesnatá kopčina. Od Lhoty cesta dosti klopotná, stále již ve výši nad 600 *m* k Dobré Vodě (či jak lid tu říká „Vůdě“), odkudž po nenáhlém stoupání dospěje se přes Jalový vrch (665 *m*) pěknou tvrdou vozovou cestou nejvyšší čáry horského hřbetu: jakmile vykročí se z prvého rozsáhlého lesa, zpocené čelo chodcovo ovívá již ostřejší vánek vzdušné vrstvy nad 700 *m*. Cesta více lesem než pastvinou; zvědavost pudí turistu, aby odbočil chvílemi v pravo osvěžit se dálkou a jejími novými obrazy, a tu mihne se víska Věžná s kostelem a komínem družstevního lihovaru, dále Brná a při samém severním úbočí hřbetu Vintířov. Ale hned na to zas dlouhý les uzavře vyhlídku: to již kráčí chodec po vrchu Lastovce (714 *m*), a když s něho dále k západu sestupuje, zastaví se na Pacovsko-Černovické silnici, která tu přestupuje prohbí mezi Lastovkou a Svídníkem. Nový pohled zastaví turistu. Proti němu tyčí se vrchol Svídníka s malou vískou Moudrovem na jeho boku takřka přilepenou, více v levo v pozadí smělý vrchol Choustníka a dále v levo řetěz vrchů jiných. Průhledem silničním skrze les zabloudí oko zpět směrem k Pacovu, a tu obě bělavé věže i špýchar na kopci nad městem svítí

v dálce vstříc a za nimi šedě zelenavý klobouk vrchu Stražiště tvoří malebné pozadí. Úvozem a po mezích kolem Moudrova dále na Svídník stále k západu! Hluboký les pojme chodce ve svůj chlad, až konečně v širokém průklestu zjeví se nejvyšší vrchol Svídníku. Na malé mýtince tesaný kámen s latinským nápisem značí, že tu nejvyšší bod 738 *m* n. m. Místo kol do kola stromy obrostlé, ale jen několik kroků třeba prodrati se k západu a nový úžas!

Vrch příkře spadá k severozápadu; pod nohama takřka moře vrcholků lesních stromů. Trochu v pravo v dálce lesknou se hladiny několika rybníků u Dvořiště. Ale vzácnější překvapení chystá pohled

Fot. Karel Fišer ml.

SUDKŮV DOL S BÝV. TVRZI.

k západu — v nevelikě vzdálenosti as 3 *km* podélná stráň k poledni vysazená, velice malebná; na ní jako vosí hnízdo přilepená víska Bezděčín s červenou střechou nové školy v zelených korunách ovocných stromů, za ní výše při obzoru dlouhá obruba hustého lesa, dole při úpatí stráně více k východu víska Údolí a blíže k pozorovateli jiná osada Dol Sudkův se zachovalou starobylou tvrzí, která dotud ve stavu ovšem již valně sešlém slouží za špýchar. Pod tvrzí rybník napojený prameny Svídnickými vypouští potůček vinoucí se krásnými lučinami údolíčkem ryze poetickým, jemuž patrně i v dobách husitských dáno biblické jméno Josafat. Také dvorec pod strání má toto jméno. Svah táhlé stráně zpestřen svítivými barvami strnišť, brambořišť, hustými skvrnami korun stromových a bělavých domků

zelených lučin podle potůčku, a to vše s modrou klenbou nad úzkým údolím tak upoutá, že kdybys tudy stokrát šel, stokrát se duše rozechvěje blahou lahodou. A je to koutek osamělý, neznámý, opuštěný. Sta podobných je v naší vlasti, a kdo je zná?

Únava pomíjí a nohy bezděky pokročí ku předu. Klopýtají dolů přes pařezy a kameny, ale nic nevadí; brzy měkký mech dodá jim pohovy. Brzy lesem, brzy lučinou lesní a již opět na silnici — a kdo by se nadál toho v této hornaté krajině — i na kolejích železné dráhy! Obě sklání se sem od Stříteže, vísky to na západním úbočí, ba spíše na pokračujícím sníženém hřbetu Svídnickém ve výši 680 *m* n. m. rozložené. Silnice i trať s dosti náhlým svahem oklikami zapadá v lesích střežených myslivnou Nechybou a vyniknuvše z nich dostihují větší vesnice Obratan; kolej místní dráhy „Jindř. Hradec-Obratany“ připojuje se tu ku trati transversalní Jihlavsko-Táborské. A jen dále přes kolej i přes silnici po mezích, mýtinách a lučinách; ve stínu stromů u tvrze Sudkova Dolu na odpočinek času dost. Jíti dále po proudu potůčku Josafatského lučinami nevábí tak jako šplhati se po stráni Bezděčínské. A proto na ni! Mezi starobylými dřevěnými stodolami s doškovými střechami najde si chodec snadno cestu vzhůru do stráně k Bezděčínu. A zase skvělá odměna! Zpětný pohled postihne Svídník takřka v horu vyrostlý! Tak strmě vystupuje jeho vrchol na této straně! Pohled k jihu upoutají osamělé dvorce Bělá a Zoubek a dále na samém obzoru bílá věž starého románského kostela ve Křeči; ves tato jest z větších, majíc přes 600 obyvatelů, a rozložena jest ve výši 640 *m* na horském plochém hřbetu, jejž považovati jest za pokračování Svídníku, a jenž ponenáhlu do roviny Lužnické klesá. Na této horské pláni odbyla se r. 1434 krvavá bitva, ve které Táboři, zaskočeni byvše od vojska Oldřicha z Rožmberka a jiných pánů, byli poraženi. Za Bezděčínem po vzorné cestě jde se již pohodlněji. Po sestupu podle velikého rybníka přijde se k rozkošně položenému mlýnu Hrádku, jemuž zbylo jméno po bývalém hradu, jenž ovšem již dávno v ssutinách a z něhož jen jakési klenutí zbylo. Odtud cesta podél potoka vedla by do Nových Dvorů, vísce to v ovocném stromoví takřka potopené, ale unavený chodec volí spíše vozovou cestu k vesnici Pořínu a za ním k Radostovicům, kde na nádraží vyčkává příjezdu vlaku, jímž by se vrátil do Pacova. Pořín (460 obyv.) se svými pozemky rozkládá se na planině, ve kterou rozplynul se na západě hřbet Bezděčínský. Půda dílem hlinitá, dílem naplavená a dosti hluboká jeví značné různosti v úrodě, v celku však jest výnosna. Krajina přispůsobuje se mírnějšímu podnebí polužnickému a jeví značný rozdíl mezi podnebím právě popsaného hřbetu Svídnického.

Pod smavým sluncem letním lehce se to v tom horském kraji dýše, a duše sytí se vlnitými liniemi obrysův krajinných a milou vibrací

živoucích barev — ale v zimě mrtvá běl sněhová a vítr i mráz pod kůži ba až do kostí vnikající těžce hřeší proti pohostinnosti kraje. Napadne sněhu, že na Stříteži statky ze sněhu přímo vykopávati se musejí, že jízda silnicí přes Svídnický hřbet skoro nemožna, poněvadž úplně jest zaváta a povozy po zasněžených polích cestu na zdař bůh s bídou si umějí vyhledávati. Jízda úvozem z vesnice do vesnice někdy s nebezpečím bývá spojena. Ne nadarmo ujalo se pořekadlo: „U Černovic u Křeče zima div se nezteče". Nebývá to každou zimu; ale někdy nad pomyšlení ještě hůř. Na Bezděčínské stráni k polední obrácené bývají žně o dobrých 14 dní dříve než jinde v okolí.

Vlak z Pořínského nádraží uhání po sev. svahu hřbetu tak zv. „Židovskou strání", až proplete se dlouhým lesem k Obratanům, odkud mu kyne hezká vížka kostelíka, o němž jdou zprávy z časů husitských, a kde také z těch dob uschovaný kalich jest vzácnou památkou. Od Obratan vlak, minuv vísku Šimpach, za krátko vniká zas do krásného údolí při nádraží Pacovském.

Krajina, jíž vlak uháněl, vábí k sobě zvláštním půvabem, jehož nenasytíš se jízdou letmo, ale při chůzi pěšky. Z náměstí pacovského tudíž napřed dolů, potom dlouhou ulicí, kterou starší Pacované jmenovali „Hejčarem", mladší „Kozimberkem", vzhůru. Za posledními domky octne se chodec na malé planince, s níž rád se porozhlédne. Hned v pravo nedaleko silnice viděti hřbitovní zeď s vynikajícími pomníky a kostelík sv. Barbory. Na té straně obzor jest omezen, ale za to se strany levé! V dálce viděti zase hřbet Svídnický, jak zabočuje v levo k východu, a celá jeho linie až tam, kde na východě se zase níží, jest tak určitě vytčena jako na mapě. Prouhy lesů a mezi nimi stulené vísky, silhouetta hradu Kamenského, stráň pošenská na jihovýchodě s kostelíkem a věží nahoře, v popředí zase lány lesů — koho by to nechytlo? S chutí vykročí se ku předu. Silnice široká a tvrdá jako mlat, ale s kopce do kopce. Po malé hodině zjeví se malebně rozložená zámožná Cetoraz (500 obyv.) s pěkným kostelíkem. Vesnice to starobylá, o čemž kromě jména svědčí i kruhovité rozestavení statků s rybníky uprostřed. Odtud silnice stoupá vzhůru až k lesu. Za lesem na kopci scenerie nová. Vrcholy Svídníku a Lastovky se přiblížily a vystupují imposantně; v levo silnice víska Zahrádka, a od ní sklouzne zrak do kotliny pod Svídníkem, v jejíž středu rozložena vesnice Obratany, jejíž jednotvárně stavěné a v pravidelné řadě rozestavené stodoly kazí hezký dojem krajinný.

Na další cestě přijde se k okrouhlému sloupu, u něhož odbočuje druhá silnice směrem k Obratanům, a dále přes Kámen k Pelhřimovu; nad rozcestím na návrší rozložena starobylá osada Prasetín, pod nímž silnice dále vede k Lejčkovu, malé vísce v zákoutí Židovské stráně; odtud v pravo vzhůru po úzké silnici vystoupí se na

planinku, na níž uprostřed parku, obstoupeného vesnicí Oblajovicemi, zdvihá se zámek, jejž v letech 80. min. stol. na místo starého dvora a tvrze v novodobém gotickém slohu vystavěl zesnulý hrabě Rudolf Kolovrat-Krakovský. S náhorní planiny této rozvírá se rozhled k západu na Horu Pacovu: blíže k pozorovateli zjeví se vysoká kruhová pec vápenná, jež z dálky činí dojem starého hradu. Od Pacovy Hory zasahují do této krajiny pruhy prahorního vápence; jeho lože snadno poznává se podle širokých, vespod běloplstnatých listů podběle, které mnohde jako rozsáhlé balviště se vyskytují. Silnice od Oblajovic k Vodici vedoucí nechává stranou v levo Hartlíkov s novým románským kostelem; již ve XIV. stol. stávala tu tvrz. Vesnička

Fot. Bohumil Fišer.

KOSTEL V CETORAZI.

osamělá, jen asi 20 stavení čítající, kol do kola lesy obstoupená, na úpatí Hory Batkovy (712 *m*), od níž jako od horského uzlu na tři strany hřbety horské se rozbíhají. Před Vodicí v pravo víska Malešín. Ve Vodici zámek jako sídlo velkostatku, jenž náleží p. Lad. Brdlíkovi. Zámek stojí na místě bývalé tvrze Jindřichem z Hrádku († 1565) založené a v letech 70tých XVI. století postavené, která však již před r. 1638 opět zbořena, aby ustoupila nové budově o 10 „světnicích, 8 komorách, pivnici klenuté a lázničce.“ Vodice sama bývala již v XV. stol. statkem samotným, jejž držel v l. 1414—1433 Bohuslav z Vodice. Z četných pozdějších držitelů třeba uvésti zejmena Jana Vratislava z Mitrovic, který získal Vodici roku 1615 za 18600 kop. míš. a jsa obezřetným hospodářem zámek i zboží jeho znamenitě zvelebil a rozšířil.

Vodický potok, stékající se zalesněného úbočí Hory Baťkovy a obtékající na jihu Hartlíkovské pozemky, proplyne již několika většími rybníky, než dospěje Vodice a potom ještě v několika rybnících se vykoupá, než u Těchobuzské silnice snoubí se s Trnavkou. Krajina od Vodice k sev. východ. mění pojednou svůj ráz. Smavost ustupuje zasmušilosti. Lesy smutnější, lučiny lesní bažinatější, vísky zadumčivější. Půda kamenitější, cesty neschůdnější. Osamělé mlýny a malé samoty při potoce Vodickém a jeho rybnících v zákoutích lesních připomínají kraj pohádek a zakletých vrchů. Z Vodice přes Rovnou lépe odbočiti na sever, přestoupiti Novodvorský potok, jenž za nedlouho stopí

Fot. P. Körber.

ZÁMEK VE VODICI.

se ve Vodickém, a zamířiti ke Zhoři; Bedřichov, v němž jsou zbytky bývalé tvrze, a Zhorec zůstanou v pravo za potokem. Celý kraj ten má povahu horskou. Vrchy a stráně, pod nimi a mezi nimi uzounká, ale hluboká údolí jistě by mnohého uchvátily, kdyby nebyly tak smutné! Zhořský kostelík, fara a škola vypadají z dálky jako miniatura nějakého monastýru v horách Rhodoppských. Až teprve za lesem jako milá oasa objeví se Těchobuz. Při panském sídle úhledný park býval již v letech 1823—1848 klidným zátiším pronásledovaného myslitele Bernarda Bolzana, jehož chatrné zdraví péčí manželů Hofmannových zde vždycky okřálo. Škola zdejší jest trvalou památkou, neboť Bolzano ji založil. Od Třechobuze táhne se silnice na Západ k Mladé Vožici, na Východ k Pacovu. Jest ražena krajinou

přívětivou; as na poloviční cestě jest vesnice Jetřichoves, blíže Pacovu při malém přítoku Trnavčině stojí panská parní pila a myslivna. Odtud odbočuje okresní silnice k Salačově Lhotě a k Mezilesí.

Těchobuzí hrne se vodnatá Trnavka, která sem s výšin Smilohorských skrz několik velkých rybníků vody svoje doplavuje; další její tok až k východní hranici okresu Pacovského omývá vlastně jižní patu mohutného horského hřbetu Stražišťského, tvoře místy údolí vzhledu velice romantického. Celá severní část okresu za řekou Trnavkou vyplněna jest tímto hřbetem; jihovýchodní úbočí jeho svažuje se ponenáhlu směrem k Hořepníku a Březině, tak že má ráz nenáhle

Fot. P. Körber.

NÁDVOŘÍ ZÁMKU VODICKÉHO.

se sklánějící planiny. Pod Hořepníkem při vých. hranici okresu jest hladina Trnavky ve výši 450 *m*, kdežto vrchol Stražiště ční do výše 744 *m*; svah 300 metrový při vzdálenosti 15 *km* jest jistě dosti ještě patrným. Hřbet Stražický vystupuje náhle od Mezilesí k východu, až dostoupí největší výše na vrcholu Stražiště (744 *m*), odkudž zahýbá k sev. vých., udržuje se stále nad 700 *m* (vrchol Spáleného Vrchu 715 *m*, Holého Vrchu 705 *m*), až potom proti St. Viklanticům, které jsou na výši 598 *m*, náhle klesá. Poněvadž hřbet tento vystupuje zprudka nad okolní krajinu (průměrně asi 200 *m*), jest zdaleka viditelným. Celý hřbet i jeho úbočí asi od výše 600 *m* jsou rozsáhlým lesem porostlé; na pokraji lesa kol dokola rozsazeny jsou větší i menší osady, které jako by zdržovaly spoustu lesní, aby nezaplavila úbočí docela.

Z hlubin lesních četné ručeje a bystřiny řítí se dolů a napájejí zejména Trnavku. Na jižním svahu hned na pokraji lesa zříti vesnice Salačovu Lhotu, Cetuli a Bratřice, dle rozestavení statků soudě, starodávné to osady; opodál k jihu při Trnavce vísky Velká a Malá Černá. Při vých. okraji lesa jsou osady Velká Chýška, Outěchovice a Viklantice, na sev. svahu St. a N. Smrdov, Kateřinky a Týmova Ves, při záp. Zelená Ves a Mezilesí. O rozsáhlosti lesa svědčí tyto rozměry: Od Mezilesí k Viklanticům (od záp. k vých.) měří přímá čára 13 *km*, od Bratřic ke Kateřinkám (od jihu k sev.) 10 *km*. Přes hřbet Stražišťský nevede silnice, jen těžko schůdné lesní

Fot. Bohumil Fišer.

ZÁMEK LUKAVEC.

cesty; silnice jedna od Pacova k Viklanticům obtáčí jeho úbočí po straně východní, druhá od Pacova k Salač. Lhotě po straně západní. Na severní straně spojeny jsou Viklantice s Lukavcem. Silnice prvá přestupuje u Hrádku, dvora při panství pacovském, jenž stojí na místě bývalé tvrze, mírné návrší a sestupuje dolů k Trnavce, nad kterou zdvihá se pak srázná stráň, po níž dostoupí se k Velké Chýšce, Útěchovicům a k Viklanticům. Tyto vsi ještě s Bratřicemi ve XIV. stol. náležely klášteru Strahovskému; poněvadž Bratřice uvádějí se pod jménem Schunebrunn, Útěchovice jako Gutenbrunn, zřejmo z toho, že původně byly to osady německé. Ve Velké Chýšce, která dosud s ohromnými lesy Stražišťskými náleží panství Strahovskému, postaven byl před málo lety nový kostel ve slohu románském. Nedaleko na východ valí se od Viklantic horská bystřina

k Trnavce; na pravém břehu bystřiny na vysoké skále nad lučnatým údolím lze rozeznati nepatrné stopy bývalého hradu Pechburku. Rozsáhlý park a mohutné stavení s mansardskou šindelovou střechou ve Viklanticích poukazuje na panské sídlo. Nynějším majitelem velkostatku jest p. Vavřinec Hamerník, starosta okresu. Zámek Viklantický stal se útulkem generála Macka, když po své kapitulaci 17. října 1805 i s posádkou 23.000 mužů čítající v Ulmu potom r. 1808 z vězení byl propuštěn. Městys

LUKAVEC nečítající ani 1000 obyv. ve 142 domech jest sice největší obcí v tomto území, a byť snažil se o své kulturní povznesení, přece pro nepříznivou polohu a odloučenost od světa nemůže dojíti významu, jenž by mu náležeti měl. Obyvatelstvo živí se skoro výhradně rolnictvím. V Lukavci působí jako obvodní lékař p. V. Plaček, známý pseudonymem V. P. Trnavský, rodák Pacovský. Panství Lukaveckého ve výměře 1300 *ha* jsou majiteli J. Kuno, Egm. z Tilschů a Rochus z Littwitzů. Ostatní severní část okresu Pacovského vyplněna jest ještě obcemi Velkou Vsí s Bezděkovem, Štědrovicemi, Slavětínem, Říšnicí a Zdiměřicemi.

Severní hranici okresu Pacovského za těmito obcemi tvoří Zlatý potok, spěchající na východ do Želivky, jenž ve stol. XII. v listině knížete Soběslava II. uvádí se jako říčka Libě jakožto hranice mezi severnějším újezdem Svatavinym a jižnějšími statky kláštera Želivského. Řeka Želivka jmenuje se tamtéž Sázavou jakožto souběžný a stejně mocný přítok řeky posud Sázavou nazvané.

Vyčnívající hřbet Stražišťský, vysazený větrům, zaviňuje drsné podnebí, ale na deště dosti hojné, což znamenitě prospívá lnu, jenž na Pacovsku se zdarem se pěstuje; na svahu k jihu a západu položeném sijí rádi mák. Jinak ovšem žito, oves, ječmen, méně pšenici, ale za to hojně bramborů a vůbec okopanin pěstuje se v celém Pacovsku. Ovocnictví kyne dobrá budoucnost založením veliké okresní školky ovocné v Pacově. Chov dobytka, hlavně hovězího, již po delší dobu přičiněním p. okresního starosty stále se zvelebuje.

Jihovýchodní svah hřbetu Stražišťského rozryt jest četnými bystřinami dolů do Trnavky se valícími; jejich stráně v novější době pilně zalesňované dodávají zvláštního rázu této krajině. Osady Lesná, Kyjov, Dobroměřice, Radějov a největší z nich Arneštovice tíhnou jako k přirozenému středisku k městu

HOŘEPNÍKU, který zároveň s Loutkovem téměř splývá. Městečko s předměstím a Oulehlí, čítající asi 1000 obyv. ve 143 domech, rozloženo jest po levém břehu Trnavky, která se tu rozšiřuje v mocný tok. Nejen údolí samo, ale i na východní straně mohutně vystupující vrch Maršovický činí z okolí partii ne nepodobnou krajinám šumav-

ského pokrají. Obyvatelé živí se hlavně rolnictvím: z řemesel obuvnictví vyniká. Měšťanská škola, o jejíž zřízení se vyjednává, mnoho by městečku i okolí prospěla; také železná dráha, od Humpolce k Želivu, Červené Řečici přes Hořepník k Pacovu projektovaná, stane se blahodárnou, až se uskuteční. Velkostatek Loutkov náleží Vil. Pistoriusovi a má 575 *ha* výměry. Město Hořepník má svůj statek v Skočidolovicích ve výměře 93 *ha*. V Loutkově stávala tvrz. Úlehle bývala vískou od Hořepníka Trnavkou oddělenou. Ve XIII. a XIV. stol. bývala tu tvrz v místech mezi cestou Bořetickou a potůčkem do Trnavky se vlévajícím. V XV. stol. byla již v ssutinách. Ves pa'řila potom ke Konipasu, potom k Loutkovu a konečně s Hořepníkem splynula. Kostel Hořepnický pochází ze XIV. stol. a jsou v něm mnohé pěkné náhrobky.

Vzhledem k tomu, že Trnavčino údolí u Hořepníka nejníže jest položeno a že se všech stran chráněno jest vysokými hřbety a stráněmi před ostrými větry, jež jsou v českomoravské vysočině domovem, má údolí toto nejmírnější podnebí, a poněvadž i ornice má poměrně více náplavů než jinde, stalo se možným činiti tu i zdařilé pokusy s pěstováním cukrovky.

Hořepník připomíná se jako vladyčí sídlo již ve XIII. stol., rozdělené mezi dva pány, z nichž jeden sídlel na Loutkově, druhý na hradě Konipasu, as $^1/_2$ hodiny výše nad Trnavkou, pod jehož skálou nyní rozkládá se zámek a vesnice Březina. Po Konipasu jsou jen nepatrné stopy; hradiště jeho hledati jest tam, kde stojí obě sýpky. Zámek Březinský vystavěn jest z bývalé tvrze, vzniklé v XVI. stol. Velkostatek o 507 *ha* náleží dr. Karlu ryt. z Eisensteinu. Výše Březiny vpadá do Trnavky zmíněný již potok Novoveský v těch místech, kde přepíná ji most silnice k Pacovu vedoucí, při níž dále k západu na planině stojí víska Samšín a ještě blíže k Pacovu stranou silnice před lesem „Smrčí" Roučkovice.

Mezi Trnavkou a potůčkem Bořetickým zdvihá se nižší hřbet směrem od Hořepníka k jihu, připínající se k návrší Pošenskému, jež tak sráznou strání spadá do údolí potoka Novodvorského. Na severozápadním svahu nalezly místo vesnice Bořetice, Přáslavice Zahrádka a Pošna. Silnice, která od Pacova po velikém stoupání návsí Pošenského dosáhne, táhne se po hřbetu k jihozápadu se zatáčejícím k Proseči se zámečkem, odtud pak dále k Leskovicům, pak Čížkovem k Pelhřimovu.

Ves Proseč názvem svým poukazuje k tomu, že vznikla později, když bylo nutno osadníkům širými lesy se prosekati, ale přece již r. 1362 jest znám nejstarší držitel Lev z Proseče. Tvrz byla již v druhé polovině XV. stol. pustá. Teprve později v XVI. stol. vznikla tvrz v blízké Pošni, vystavěna byvši r. 1544 p. Janem Houskou ze Zahrádky.

R. 1627 komora královská prodala tvrz a ves Pošnou, vsi Vysokou Lhotu, Proseč a Zahrádku Max. Pechlarovi z Meminku, ale týž hned po roce prodal zboží za stejnou cenu Rudolfu Malovci z Malovic na Proseči. Jeden z četných jeho dětí, Jan František, vyplativ ostatní, přenesl sídlo své na Proseč, s níž Pošna až po tu dobu spojena zůstala. S vyhlídky u Proseče otvírá se velmi přívětivé panorama jednak na hřbet Svídnický a celou krajinu i s hradem Kamenským před ním rozestřenou, jednak k jihovýchodu podél trati, při níž na mírném lázu víska Nesvačily, jednak dolů na západ do údolíčka potoka Novodvorského, v němž osada Dol a potom Nový Dvůr, a na protější stráni Lhota Německá své městiště nalezly.

Za širokým hřbetem, dlouhým lesem porostlým, na pláni umístily se vesnice Malé Outěchovice, pak Litohošť a při samé silnici a trati železné Leskovice, obě osady s obyvatelstvem převážně evangelickým, pro něž v blízké Moravči zřízena fara a tamtéž jakož i v Litohošti dvě dvojtřídní školy.

Na konec ještě několik statistických dat. Okres Pacovský měří 310·27 *km*². Z toho jest 26% půdy velkostatkářské. Vůbec jest 54·2% rolí, 10·2% luk, 0·51% zahrad, 5·5% pastvin, 26·14% lesů; ostatní připadá na vody a půdu neplodnou. Obyvatelstva napočítalo se r. 1900 duší 21.755, tak že připadá na 1 *km*² jen 70 lidí. Farní úřady jsou: v Pacově, Zhoři, Cetorazi, Hartlíkově, Křeči, Věžné, Pošni, Hořepníku, V. Chýšce, St. Viklanticích, Lukavci: evangelická fara v Moravči. Postovní úřady mají: Lukavec, St. Viklantice, Pacov, Těchobuz, Hořepník, Kámen, Cetoraz a Lejčkov. Školství vyvinuto jest následovně: Měšťanská škola pro chlapce i dívky jest v Pacově. Obecné školy mají tyto obce: *a)* pětitřídní školy Pacov (pro hochy i dívky), Hořepník a Lukavec; *b)* trojtřídní: Cetoraz, Kámen, Pošna, V. Chýška, Viklantice; *c)* dvojtřídní: Hartlikov, Křeč, Litohošť, Mezilesí, Moraveč, Obratany, Prasetín, Slavětín, Těchobuz, Věžná, Votice a Zhoř; *d)* jednotřídní: Bezděčín, Dobrá Voda, Šimpach, Salačova Lhota, Samšín, Jetřichova Ves a Pojbuky. Okres Pacovský jest součástí hejtmanství Pelhřimovského.

Karel Fišer.

XXXIX. OKRES PELHŘIMOVSKÝ.

Přirozenou hranicí země české býval od starodávna les pomezní. Pásmo jeho bylo tak široké, že pokrývalo obojí bok hor pomezních jak vně za hranicemi, tak i uvnitř, v zemi samotné. Hranice řídily se předělem vod; neplatí to však všeobecně a neběží hranice zemská vždy po vrchomezí. Při okresu pelhřimovském jest hranicí zemskou tok

řeky Jihlavy a předělem moře Severního a moře Černého vysoký hřbet Křemešnický, rozprostřený v nejužší části území, as 10 *km* od hranice dovnitř země posunutý. Toto území mezi Křemešníkem, Jihlavkou a jejími přítoky, Hraničním a Jedlovým potokem, bývalo jediným lesem, pustým a divokým; všaktě i nyní jest to kraj málo utěšený, chudý, nehostinný. Tvořilo ode dávna část panství biskupů pražských; část hvozdu východně potoka Jedlovského, zvaná Borek, náležela klášteru Želivskému. Osazení těchto končin dálo se teprve později, kdy totiž přestalo se po vybudování pevných hradů uvnitř země šetřiti pohraničního hvozdu vůbec. Okolo r. 1200 osady Cejly, Cerekvice Dolní, Rohozná, Rychnov jistě byly německé, od pelhřimovského německého ostrova jen některými českými vesnicemi odděleny. Pro nedostatek českého obyvatelstva přiváděli majitelé panství osadníky z Německ, aby vymýtili lesy a půdu vzdělali. Od dob husitských počeštil se kraj úplně a českým zůstal; teprve za potokem Jedlovským počíná německý ostrov Jihlavský.

Novorychnovsko nemá zvláštních krás, ač není nezajímavo. V jeho středu vyzdvihuje se mocná vlna zemská, místy nad 700 *m*, která na severu souvisí se hřbetem Křemešnickým; na ostatních stranách k zmíněným již vodám dosti náhle spadá. Těsně při straně západní teče potok Novorychnovský; na severu v malém prohbí táhne se horská silnice k Jihlavě, která u Miličova dostupuje výše 697 *m*. Délka této vyvýšeniny od západu k východu obnáší asi 7 *km* a lze na ní rozeznati dva význačné hřbety, západní a východní, oddělené úžlabinou, jíž se řine přítok Rychnovského potoka. Onen západní hřbet v severní své části dostupuje horou Mešnickou 755 *m*, v jižní části Čertovým Hrádkem 712 *m*. Východní hřbet sluje Čemírek (757 *m*), který k jihu končí Přední Skalou (713 *m*); od něho odbočuje na jihovýchod směrem k Jihlavce kratší větev Bromberk (715 *m*). Celá vypnulina porostlá jest mohutným lesem, jenž na dvou místech valněji jest vymýcen; bývaly tam skelné hutě; od toho zbylé samoty dosud jmenují se Horní a Dolní Hutě. Vnitřek lesa jest mnohde velice divoký. Prahorní půda vykazuje tu mocné skály žulové, a právě ony nejvyšší hřbety jsou ze žuly. Zvláště na Čertově Hrádku holé skály vyčnívají do mocné výše, tvoříce ve třech skupinách jakoby uměle z ohromných balvanů seskupené hradby; na jednu z nich po přistaveném žebříku ze silných klad jest možno vystoupiti. Tento podivuhodný útvar, jemuž podobné nacházejí i jinde na pokraji českého massivu (v Šumavě, Krkonoších a j.), dal obyvatelům podnět k různým pověstem a domněnkám. Mermomocí chtí tam nahoře spatřovati otisk čertova kopyta, jejž tam zanechal, když odpočíval nesa v zástěře kamení ku stavbě věže babylonské; a poněvadž v širokém okolí, pokud žula se rozkládá, spatřovati jest všude množství větších i menších

balvanů (což z dálky připomíná leckdy odpočívající stádo ovec), vysvětluje si to lidové podání tak, že těžkým nákladem čertovi zástěra se protrhla a tak kamení to roztrousil. Jiní domnívají se viděti v miskovitých prohlubinkách památky pohanské bohoslužby, a poněvadž u těch duší na Rychnovsku čert a pohan náleží do téže kategorie, proto tedy „Čertův Hrádek" dvojnásobně odůvodněn.

Ve skalních doupatech mají dobrou skrýš lišky, i jezevci, kteréžto šelmy nejsou tu velikou vzácností.

Teprve okraje lesa oživeny jsou několika osadami. Na severovýchodě jest Jedlov, něco jižněji Mirošov se zámkem p. Richlého, jehož zesnulý otec byl známým archeologem; při východním okraji Cejly, níže při Jihlavce dvůr Vestenhof. Jižně pod Brombergem

DOLNÍ CEREKVICE, jíž se dříve říkalo „Německá" nebo „Biskupova". Kostel založený r. 1224 byl několikrát obnoven; jen věž zachovala se v podobě ze XIV. stol. Jinak jest tu zajímava ještě „Solná brána" se dvěma fortnami, pocházející ze XVII. století; vybíralo se v ní clo ze soli, jež tudy ze Solné Komory do Čech bývala vozena. Kde stávala tvrz ve XIV. stol. připomínaná, nemožno zjistiti. Na blízku jsou několikeré lomy žulové, v nichž se pilně pracuje. Žula jest bělavá, hrubozrná, ne příliš tvrdá a proto se dosti dobře zpracovává. Dolní Cerekvicí prochází silnice od Batelova k Jihlavě údolím říčním, jímž vine se též trať transversalní dráhy. Krajina odtud na západ až k Hraničnímu potoku při klínovitém zářezu Moravy do Čech jest suchopárná pláň, kterou jen Rychnovský potok trochu oživuje.

Na malé rovince pod Čertovým Hrádkem rozkládá se větší vesnice o 90 číslech, Rohozná. Dříve býval u vsi veliký rybník, nyní však jest vysušen a v louky proměněn. Odtud na západ jest vesnice Těšenov, poblíž silnice, která od Horní Cerekvice k N. Rychnovu mezi dvěma velikými rybníky, Hladovým a Jistebníkem, prochází; vesnice jest rodištěm nadějného sochaře karrikaturisty Šejnosty. Blíže k Rychnovu větší vesnice Řeženčice. As půl hodiny na sever od Rohozné u skalní paty stojí pelhřimovská myslivna, od níž přímo se stoupá k stěnám žulovým. Od Čertova Hrádku nelze jinam než lesní cestou kolem samoty „Na šancích", kde patrny jsou zbytky vojenského opevněného ležení, bezpochyby z doby války 30leté. Chodec doklopýtá se konečně silnice Rohozenské, po níž pak milým údolíčkem až do

N. RYCHNOVA se dostane. Ačkoli krajina zřejmě dokazuje pravdu slov „v potu tváři své chléb jísti budeš", přece městečko svou útulností překvapí. Prostranné náměstí má u svém středu na návrší pěkně upraveném malebně vynikající kostelík nezvykle rozčleněného půdorysu s věží, založený arcibiskupem Arnoštem z Pardubic; na východ od kostela zahrádkou oddělena jest budova školní. Domy na severní

straně náměstí, mezi nimi fara, jsou úhledné. Na severní straně vypíná se zámek do tří stran stavěný; původně stávala tu tvrz v XV. století od Leskovců vystavěná, z níž zůstalo jen jedno sklepení. V XVI. stol. vyzdvižen byl zámek. Několik rybníků dodává městečku, jež v 132 domech čítá ani ne tisíc obyvatelů, většího půvabu. Z Rychnova rozbíhá se patero silnic. Při Jihlavské jest ves Miličov, stranou směrem k Čemírku Hojkov. Na sever jde silnice do Vyskytné; po Pelhřimovské silnici přijde se na Křemešník. Být v Rychnově a nepodívat se na tento vrch bylo by tolik jako navštívit Neapol a nespatřit Vesuvu.

Fot. Karel Fišer ml.

NA KŘEMEŠNÍKU.

Stoupá se neustále skoro hodinu cesty až k vesnici Sázavě. Jméno toto překvapuje, ale vysvětluje se snadno tím, že nedaleko vyvěrá pramen Želivky, které se za starověku říkalo „Sázava". U Sázavy od silnice odbočuje ještě příkřejší vozová cesta v pravo do lesa, z něhož dostane se chodec na prostrannou plošinu Křemešnického temene, kol do kola vysokými lesními stromy obstoupenou. Vzhůru k ambitům poutního kostela vede alej se stromy košatými. V levo několik chalup s nezbytnou hospodou, v pravo několik dřevěných prostorných bud, v nichž o poutích vaří a pekou se pokrmy pro hladové poutníky a zvědavce. Tenkrát stává se prostranství toto skutečným tábořištěm. Na nejvyšším temeně vrchu stojí kostelík s věží ze XVI. stol., v něm jest trojhranný oltář, takže současně tři mše mohou býti slouženy. Na severní straně kostel obstoupen jest budovou školní, nejvyšší

to školou v kraji táborském (763 *m* n. m.), na východě budovou farní, kde bydlí lokalista děkanství pelhřimovského, na jihu ambity, k západu jest volno. Tu nad příkrým srázem strmí ještě 4 *m* vysoká skalka s křížem. Jen odtud jest rozhled s Křemešníku ještě volným, neboť vše vůkol jest zastíněno mohutnými buky a smrky, ale za to jest rozhled velmi vděčný.

Na dalekém obzoru zcela dobře povznášejí se známé vrcholy Stražiště, Hory Baťkovy a Svídníku a celá pásma souvisících hřbetů;

Fot. Bohumil Fišer.

SLUŽÁTKY.

v bližších končinách, hlavně k severu, zalesknou se hladiny obou rozsáhlých rybníků Kladinských a četné vísky bližší a vzdálenější, zapadlé mezi lesíky, zlahodňují celý obraz. Spousta lesní v popředí činí malebnou stafáž. Sestup po srázu severním jest celkem pohodlný, poněvadž je tu pěkně upravená cesta až k místu na úbočí, kde vyvěrá „zázračný pramen". Jest to pramen občasný, jakých jest na tisíce; někde v dutině hory nashromáždí se po jarním roztání nesmírné spousty sněhu množství vody a ta když dostoupí svého hrdla počne vytékati. Prostý lid neumějící si úkazu toho vysvětliti, pokládá to za jakousi posvátnost tím spíše, že voda objevuje se v době před poutí, jakoby tedy k vůli pouti se dostavovala. V pozdním létě voda opět se ztrácí.

Dříve bývala tu malá kaplička nad kamennou nádržkou; lidu bývalo u zázračné vody k umačkání. Ten umýval si chorou nohu, jiný ruku, jiný oplakoval oči, jiný douškem zaháněl neduh vnitřní: nyní jest tu zřízen kamennou deskou přikrytý basin, z něhož voda rourou na volném místě vytéká. Vystavěl jej čiperný podnikatel, který jal se z vody Křemešnické vyráběti sodovku a docela i v Praze prodejnu si zřídil.

Trvá to ještě hodnou chvíli, než sestoupí se až k patě vrchu, již obmývá bystřina do Želivky spěchající. Boky Křemešnické porostly jsou krásnými lesy smrkovými, jedlovými a bukovými, jež počínajíce u vsi Putimova při silnici Pelhřimovské táhnou se na východ v délce asi 10 *km*; jsou statkem obce Pelhřimovské. Na severozápadním úpatí dumá o své slavnější minulosti vesnice Vyskytná. Tvořila původně se svým okolím veliký díl panství biskupského, a dokud na Křemeš-

Fot. Bohumil Fišer.

CHVOJNO.

níku na stříbro se dolovalo, bývala městem. Kostel založen byl r. 1290 od biskupa Tobiáše z Bechyně, od něhož pochází též kostel v Červené Řečici a ve Chvojnově. Vystavěn ze žulových kvádrů a lomového kamene, jest nejpamátnější všech kostelů širokého okolí; některé zachovalé části architektonické honosí se čistou a jemnou prací slohovou. Jest z části ve slohu románském, z části gotický. Zbylá věž opodál kostela na nejvyšším místě postavená mohutnými zdmi svědčí o tom, že jest to zbytek hradu Templářů, kteří tu sídleli. Valy kol věže jsou dosud znalé. Zdi dosahují do výše I. patra, nad nímž jest prkenná zvonice. Vyskytnou protéká pramen Želivky.

Okolí Křemešnické jest velice zvlněno; kam pohlédneš, všude větší či menší vršky s lesíky a porostlinami; největší výše dosahují asi uprostřed této končiny, jež rozkládá se mezi hřbetem křemešnickým, Želivkou, Dolní Hejlovkou a Bělou, vrchy: Pavlíčkův (625 *m*), oba vrchy na severu i na jihu od Strměch (přes 600 *m*), vrch Rousinov-

ský a Čtvrt, mezi nimiž do Želivky spěchá druhý její pramen protékající oba veliké Kladinské rybníky; mezi Křemešníkem a Pelhřimovem zdvihá se značný vrch Putimovský (632 *m*), krytý z části lesem Lejšovkou; k severu prodlužuje se v nižší hřbet (as 600 *m*), jenž při silnici Jihlavské porostlý jest Hatěmi. Pro tuto nerovnost půdy málo kde dány byly podmínky k utvoření větší osady; proto také v celé té končině skromně krčí se jen malé vísky, a kromě

Fot., Karel Fišer ml.

Z ÚDOLÍ HEJLOVKY.

nich ještě veliké množství roztroušených samot, které vznikaly postupně na půdě kdysi pusté a jen pilnými osadníky v potu tváři v chudou ornici proměněné. Rula zvětrává v půdu těžkou, ulehavou, mělkou; kde má sklon a voda může odpadati, plodí přece tolik, že pilný zemědělec slušnou existenci obhájí. Kde však voda nemá odpadu, vzniká bahno a močál. Štěstí, že tu právě není skoro rovin; jinak byla by tu neúrodná pustina. Větší bahniska a mokřady prostírají se zejména u Vyskytné při úpatí Křemešnickém, potom poblíž Kladinských rybníků, kde ani rašelina není vzácna. Tím se také vysvětluje, že loučky v nižších polohách jsou všude zbahnělé, ano i na výše položených paloučcích vytryskuje pod nohama slatinná voda z lesů se stahující.

V končině této každým krokem téměř mění se scenerie, ale ráz zůstává stejný. Jest to kraj zamlklý: stopu moderního ruchu značí tu jen nějaký hospodářský stroj, ale není tu nikde továrny ani dráhy, silnic málo a cesty vozové těžko sjízdné, neboť jde to skoro pořád s vršku do vršku, buď po kamení nebo mokřadem.

Fot. Bohumil Fišer.

Z ÚDOLÍ HEJLOVKY.

Mezi pohořím Křemešnickým a silnicí Jihlavskou až k Pelhřimovu jsou vísky Branišov, Střítež, Sedliště a Plevnice, blíže Pelhřimova Proseč, Řemenov a Chválov, při silnici Křemešnické Putimov a více na západ Strejšov. Při silnici Jihlavské Strměchy s evangelickou farou a blíže k městu v hezoučkém údolíčku potůčku Služáteckého větší vesnice Olešná. Mezi silnicí Jihlavskou a Humpoleckou jsou Služátky, typická vesnice na „Horácku", zajímavá zvláště svým statkem čís. 4., jenž jest starou tvrzí, částečně zachovalou; dále Chvojnov, kde ze starobylého kostelíka zachovala se původní presbyteř a věž. Za vrchem Pavlíčkovým Outěchovičky, Rybníček a Žirov. Poblíž Kladinských rybníků Lhotky Jelcovy a Kocourovy, samota Kladiny, níže Zachotín, nejzáže na sever Petrkov a Častonín. Za rozlehlými lesy Rousinovskými při potoku Hajkov. Na silnici Humpolecké leží větší vesnice Kojčice, dále Onšovice a v pravo při potůčku Rybník. V cípu mezi Želivkou a Hejlovkou v kopčité vyvýšenině

staré vísky Dechtáře, Vačice, kde r. 1859 narodil se Jan Vaňha, znamenitý badatel v oboru rostlinné fysiologie a pathologie, nyní ředitel zem. výzkumného ústavu hosp. v Brně. Milotice a konečně při Želivce v úzkém údolí Kletečná, z níž jen část na levém břehu říčky rozložená náleží do okresu pelhřimovského.

Až k ústí Hejlovky tvoří Želivka hranici okresu; v těchto místech jest již tokem prudkým a vodnatým, jenž vine se často mezi příkrými skalnatými útesy a stráněmi, brzy opět lučinami tam, kde údolí se poněkud rozšiřuje. Kraji tomu při Želivce říká se také „Horácko“ nebo Zálesí. Lid zachoval si tu ještě mnoho z původního staročeského rázu a mnohé staré obyčeje.

Fot. Karel Fišer ml.

STATEK V POBISTRÝCI.

Největší část okresu Pelhřimovského zabírá úvodí říčky Hejlovky. Vyvěrá pod vrchem Bučkem (698 *m*) u Krumvaldu na hranici Kamenicka, a chladíc své vody stále stíny lesními, obtéká na severozápad vynikající zalesněný vrch Vorlov (674 *m*), po veliké oklice vymaní se konečně z lesů a naplňuje veliký rybník Hejlov, kde při výtoku svém po uměle sestavených skaliskách v lesní tišině tvoří krásné vodopády, načež na západní straně obtékajíc i lesnatý vrch Hejlov, u Vlásenice a potom u dvora a mlýna Chodče dvakráte schová se pod mosty silničními, prodírá se potom malebným skalnatým údolím mezi Lipicí a Čakovicemi, načež u mostu Bácovského mění svůj směr v celku na východ a mnohými většími i menšími oklikami vine se pod Hodějovicemi, mezi Krasíkovicemi a Pobistrýci, malebné vsi s rázovitými českými grunty, spojí se s Bělou od Pelhřimova sem spěchající, pak obrací se k severozápadu a klikatým tokem spěchá k Želivce, s níž se v mělkém, ale širokém řečišti spojuje. Po-

říčí Hejlovky náleží bez odporu k nejkrásnějším partiím této části českomoravské vysočiny; škoda jen, že je všude tak odlehlé a proto i málo známé. Malebnější jsou snad ještě jen některé partie Želivky, Trnavy a Sázavy. Některá místa zvláště při dolním toku pod Svépravicemi jsou přímo úchvatná.

Vypočítávati všechny potůčky a bystřiny do Hejlovky ústící není možno, ale připomenouti jest, že množství jich pro tuto končinu jest právě charakteristické. I kdyby půda byla pouhou planinou, již tyto potůčky místy hluboko rozrývají, rozčlenily by krajinu tak, že planina nebyla by nijak jednotvárnou, neboť i menší toky mají většinou břehy své, netekou-li právě lesem, osazeny křovinami, vrbovím a olšemi; k tomu pak přimysleme si místo plošiny povrch půdy více nebo méně

Fot. Karel Fišer ml.

HOUSEROVKA
(V POZADÍ HŘBET NÁDAVEK).

zvlněný a lesy i lesíky prostoupený, a máme tak z hruba celkový názor tohoto kraje. Nikoli nedostatek krajinného půvabu, nýbrž nedostatek moderního průmyslového ruchu vzbuzuje kraji tomuto náladu melancholickou. Kdo chce ujíti životu rušnému a touží po uklidnění mysli, zde je může najíti. To platí vůbec o veliké části vysočiny českomoravské.

Z přítoků Hejlovčiných dva přece zasluhují povšimnutí. Jest to potok Novocerekvický, vznikající v Kamenicku u Lhotky Lidmaňské na úpatí Lastovky, tekoucí směrem západním a pod Vlásenicí do Hejlovky vpadající. Mocnější jest Bělá, pramenící na Počátecku na vrchu u vsi Bělé ve výši 707 *m.* na předělu vod. Nehledíc k četným menším oklikám zachovává stále směr severní až ku svému ústí pod vrchem Hůrou u Pobistrýců. Bělá má značný spád a po jarních roz-

pouštích a po větších přívalech rozvodňuje se snadno, což zejména pociťuje se v Pelhřimově, kde do roka několikrát louky a městské sady zaplavuje. Příčinou toho jest, že dolní a střední tok její má hluboké údolí a že s návrší po obou březích hojné bystřiny do ní stékají. Na východní straně jsou to ještě výběžky hřbetu Křemešnického, na západní Zelený vrch jakožto nejsevernější výběžek Kamenické vrchoviny, jež Bělou hojně vodou zásobují. Ve velice zvlněném povrchu přece tu a tam shledáváme malé rovinky, jako na př. pod Rynárcem, které však již nad Pelhřimovem mění se ve stísněné údolí Bělino, dále rovinka mezi Zeleným vrchem a Vorlovem, v jejíž středu

Fot. Bo umil Fišer.

U VLASENICKÉHO RYBNÍKA.

vesnice Oustrašín s velikým Mlýnským rybníkem. Osady v poříčí Bělé jsou pravé vísky horské, leckterá na stráni takřka přilepená. Nad Bělou jsou: Houserovka a Rynárec, pod Pelhřimovem na stráni Radětín a dále Krasíkovice. Na pravém povodí Dobrá Voda a Rovná. Při potůčku, jenž místy prodírá se divokým a hlubokým údolím, Letná a Zajíčkov; podobně divokým žlabem, západně od vsi Sázavy, stéká potok Nemojovský, jenž tvoří několik rybníků a při němž ještě v lesích Křemešnických leží Lešov, dále Radňov, Nemojov se zbytky bývalé tvrze na nedaleké stráni nad mlýnem, a poblíž ústí Pavlov. Horní tok Bělé u Houserovky doprovázen jest pokračováním hřbetu Nádavku, výběžku to vrchoviny Kamenické na Počátecku; toto pokračování tvoří řetěz čtyř vrchů Homole, Hrádku,

Kobylí hlavy a Holého kopce. Úbočí řetězu osazeno jest vesnicemi Meznou, Vratišovem, Čelistným a dále na západ Vlásenicí-Drbohlavy; na úbočí žulového hřbetu Zeleného vrchu rozloženy jsou Lipková Voda, Ondřejov a Mysletín; dále na východ Vokov. Jihozápadní kout okresu vyplňují osady Nová ves pod Zbihovkou, Stříteř (pod Bučkem), Bor (pod Vorlovem), Božejov (pod kopcem Mácovým); všechny tyto osady mají přes 600 *m* nadmořské výšky.

BOŽEJOV jest malý městys se 650 obyv. na jižním svahu Kamenické vrchoviny. Založen byl asi ve staré době; ve XIV. stol. náležel

Fot. Bohumil Fišer.

HRAD ČERVENÁ ŘEČICE.

rodu Tlusků, v tomto kraji velice rozvětvenému. V XVI. stol. vystřídali se jako majitelé Štítní, Leskovcové, Ostrovcové; r. 1579 koupil jej Jan Leskovec na Cerekvici. Poslední toho rodu odkázal r. 1668 klášteru Želivskému 2000 zl. na vyzdvižení dvou oltářů ve chrámu klášterním, vyžádav si, aby byl přijat za „bratra“ a po smrti tam pochován. Panství zdědili vnukové z rodu Voračických. R. 1837 od posledního potomka koupil je Jak. Rud. z Geymüllerů a Božejov připojen k panství Kamenickému. Nynější zámek stojí na místě bývalého hradu, jenž přístavbami byl rozšířen; ze starobylé stavby skoro ničeho se nezachovalo. Zámek sám jest ve stavu neupraveném. Na výšině nad městečkem opodál silnice jest pěkně založený hřbitůvek, s něhož jest pěkný rozhled. Jižní strana Božejovských dědin obstoupena jest dlouhým pásmem lesů Kamenických, které v délce skoro 10 *km* a v šířce 2 až 4 *km*

obstupují jižní hranici okresu pelhřimovského, pokrývajíce široký hřbet Kamenické vrchoviny.

Při novocerekvickém potoku leží městys

NOVÁ CEREKVICE o 1160 obyvatelích, kteří skoro výhradně polním hospodářstvím se zabývají. Na prostranném náměstí, v jihozápadním cípu na výšině stojí chrám neobyčejně velikých rozměrů a s vysokou věží; byl stavěn v letech 1750—60 hrabětem Voračickým z Paběnic. Věž jest původu staršího. Níže jaksi v ústraní stojí synagoga. Obě stavby vynikají malebně ze skupiny menších domků, a lesnaté stráně dodávají jim imposantního pozadí; pohled na městečko z oken vlaku, jedoucího od Pelhřimova, upoutá každého. Okolí jest kopčité a lesnaté; na blízké výšině, na níž silnice klikatě se téměř vyšplhává, stojí víska Proseč-Obořiště se zámečkem, na místě bývalé tvrze zemanské, na níž r. 1398 připomíná se odvážlivý loupežník Mikuláš z Proseče. Panství náleží nyní Leopoldovi svob. p. ze Šternbachu. Dále týmž směrem mezi vrchem Kovářem a rybníkem Hejlovem jsou Častkovice a ještě blíže k Hejlovce dvůr Lhotka, bývalá zemanská tvrz, jež stávala již ve XIV. stol. Na jih od N. Cerekvice jsou vísky Chmelná a Myslov. Z Proseče na východ táhne se přes několik kopců silnice k Pelhřimovu vesnicí Vlásenicí, z níž pocházel z XV. století sedlák Mikuláš z Vlásenice, zakladatel zvláštní sekty náboženské; na jednom z kopců při silnici stojí kaplička s kamenem, na němž si lid ukazuje vytlačené důlky od kolen tohoto askety. Blíže k městu v dolině po každé straně silnice

Fot. Josef Soukup.

PALÁC HRADU V ČERVENÉ ŘEČICI.

jsou dva rybníky, z nichž onen pravý, Stráž nazvaný, jest značných rozměrů; hnízdí na něm mnoho vodního ptactva. S kopců zmíněných jest daleký rozhled na vzdálené hřbety a lesy, zejména na Křemešník, ale kraj sám je jinak smutný.

Krajina mezi touto silnicí, Hejlovkou a Bělou pod Pelhřimovem jest již vzhledu utěšenějšího: blíže k silnici Táborské nad vsí Dubovicemi zdvihá se na široké základně vrch Varta, od něhož opodál k východu stojí na návrší St. Pelhřimov, k němuž od Chodče

Fot. Bohumil Fišer.

PELHŘIMOV
(OD VÝCHODU).

silnice Táborská klikatí se jako v horách velikými serpentinami. Minouc St. Pelhřimov, připojuje se k silnici Pražské; tato od rozcestí sklání se jednak k Pelhřimovu, opačným směrem pak stoupá, až asi po půl hodině sklání se k mostu Bácovskému v údolí Hejlovky. Silnice tato dobře stavěná a široká odměňuje turistu štědře právě při svém střídavém stoupání a klesání bohatými krajinnými prospekty. S jednoho místa nad Čakovicemi dohlédnouti lze až k zříceninám Lipnickým na Humpolecku, ba až k vrchu Melechovu nad Ledčí. Křemešník a vše co s ním souvisí, nezmizí takřka s obzoru.

Silnice Táborská i Pražská byly vystavěny teprve v I. polovině minulého století; před tím jezdilo se z Pelhřimova na př. do Červené Řečice krkolomnou cestou přes St. Pelhřimov, Lipici a Bácovice, což

dnešnímu pokolení zdá se býti téměř nemožným. Z toho nejlépe viděti, jsk zanedbán byl tento kraj ještě do nedávna. Současně stavěla se silnice k Jihlavě; všechny ostatní jsou novější. Byl svrchovaný čas, aby tímto krajem zavedena byla jedna větev dráhy transversální, jež otevřena r. 1888 odbočkou z Horní Cerekvice podle Dobré Vody k Rynárci a Pelhřimovu, odtud dále k Vlásenici, Nové Cerekvici a dále Pacovskem k Táboru a pak až k Šumavě.

Na severozápad nad N. Cerekvicí vstupuje z Pacovska do okresu Pelhřimovského dlouhá odnož hřbetu Svídnického nejprve směrem severozápadním, ale pak zahybá přesně k severu, až po jakémsi sní-

Fot. Bohumil Fišer.

NÁMĚSTÍ V PELHŘIMOVĚ.

žení ukončí se náhle vyzdviženou Horou Mašovickou nad Hořepníkem ve výši 609 *m*. Na tomto hřbetu a po jeho svazích větším dílem zalesněných jsou Čížkov, rodiště humoristy Frant. Rubeše, Pejškov, Lipice, Bitětice, Milotice, Bácovice, V. Outěchovice a Rovné. Mašovická hora jest porostlá lesem Bělou, jenž rozšiřuje se odtud na 3—4 *km* až k Trnavce, která po svém vystoupení z Pacovska velikými oklikami přetíná nejsevernější cípek okresu Pelhřimovského, aby za nedlouho pod Želivským klášterem s Želivkou se spojila. Na temeni hory trčí srázně holá skála „Čertova“, s níž otvírá se malebný pohled na Červenou Řečici ku Želivu a krajinu za ním. Je to zvláštní, že právě čert na biskupských panstvích (Rychnovsku a Řečicku) měl tolik nemovitostí!

ČERVENÁ ŘEČICE, též Biskupova, rozkládá se při malém potůčku v mělké kotlině, v níž město se skoro skrývá. Nejlépe jeví se příchozím od strany Pelhřimovské. Silnice od Bácovského mostu překročuje poboční východní větev zmíněné Svídnické odnože, jež od vrchu Houskova nad Bitěticemi se odděluje a krajinu řečickou obloukovitě až k Želivce lemuje. Když pak zase silnice k Řečici se níží, zjeví se v levo, nikoli na skále, nýbrž ve sníženém terrainu, řečický hrad. Původně nebyl tak rozlehlý. Zpevnění jeho zakládalo se v tom, že hluboké příkopy kolkolem hradu nadýmaly se vodou z blízkých rybníků. Příkopy jsou nyní zasypány a proměněny v sady. Půdorys hradu jest nepravidelný šestiúhelník; oba západní rohy mnohoboké bašty se střechami jehlancovi-

Fot. Bohumil Fišer.

KOSTEL P. MARIE V PELHŘIMOVĚ.

tými, mají nyní dobrou krytinu; nedávno ještě krovy místy obnažené žalovaly na své spuštění. Strana jižní byla nejstarší; uprostřed trčí vzhůru čtyřhranná lidomorna. Vnitřní prostranství jest přepaženo korridorem se starými sgrafitty, čímž vzniká dvé nádvoří, kde vztyčují se ještě dvě věže. Vchod do hradu jest z náměstí od strany severní po mostě nyní klenutém; tato strana obydlená jest vůbec nejzachovalejší, zejména pěkný okrouhlý arkýř s cibulovitou stříškou dodává jí pěkného vzhledu. Jiné obydlené křídlo paláce obráceno jest k východu na levo od vjezdu. Původně tu bývala asi jen tvrz. V zámku jsou kanceláře panství a byty jeho úředníků. Budiž připomenuto, že skoro desetina půdy okresu Pelhřimovského náleží arcibiskupství. Farní kostel nachází se za náměstím na východní straně městečka na skalním ostrohu; biskup Dobeš kázal asi r. 1283 na způsob hradu

tvrdými zdmi jej obehnati. Náměstí jest prostranné; obyvatelstvo v počtu asi 1200 jest výhradně na polní hospodářství a drobná řemesla odkázáno. Kromě panského pivovaru a lihovaru není tu jiného průmyslu; malou půlhodinku na sever při Trnavce jest papírna. Břehy Trnavčiny v těchto končinách poskytují opět vzrušující pohled; brzy za řekou dospěje silnice vsi Křelovic, jež ovládá tento cípek okresu, neboť za ní jest již jen malá víska Jiřičky.

Za stara byla Č. Řečice hlavním sídlem údělu biskupského od r. 1144, jenž téměř celý nynější okres Pelhřimovský zabíral, a zůstala jím ještě, i když r. 1225. Pelhřimov byl založen a ji rozsahem a lidnatostí převýšil, neboť byla sídlem župy i dekanátu, jenž r. 1350 čítal

Fot. Bohumil Fišer.

STAROBYLÉ DOMY V PELHŘIMOVĚ.

44 farních kostelů z okolí a sousedil se župami: Chýnovskou, Vltavskou, Čáslavskou a Moravou. R. 1417 arcibiskup Konrád z Vechty zboží řečické a pelhřimovské ve 4000 kopách grošů pr. postoupil Jankovi z Chotěmic, jinak ze Svídnice a jeho synu Jiříkovi do času jejich života. Janek byl horlivý katolík; proto také Táboři brzy Řečice a celého zboží se zmocnili; o Pelhřimovu jest jisto, že od r. 1422 až do konce válek husitských hejtmané Táborští tu vládli. R. 1428 připomíná se pánem na Řečici bývalý osobní Žižkův přítel, Mikuláš Sokol z Lamberka. O něm jest známo, že r. 1431 s četnými ozbrojenými zástupy a ve spojení s jinými čelnými Tabority rozsáhlého kraje učinil vpád do Rakous; táhl se 600 jízdnými, 4500 pěšími a 360 vozy. Avšak na zpáteční cestě u Bejdova zaskočilo jej silné vojsko pánů rakouských, úplně jej porazilo a kořist odňalo. Na tisíc lidí mrtvých

a 700 zajatých tam Sokol zanechal. V druhé polovici XV. stol. drželi Řečici v zástavě Leskovcové z Leskovce. Od dědiců koupil ji r. 1599 Heřman z Říčan; Pelhřimov se byl již r. 1576 od Karla Říčanského za 23.000 kop grošů z poddanství vykoupil a r. 1596 povýšení na město královské se domohl. Heřman tedy zbylou část řečického panství (Řečicko a Rychnovsko) r. 1608 postoupil nejstaršímu synovi Janovi z Říčan, jenž za své spoluúčastenství při vzpouře stavovské odsouzen byl ke ztrátě dvou třetin statků. Královský fiskus ocenil je na 104 tisíce kop a na rozkaz cís. Ferdinanda II. odevzdal je roku 1623 pražskému arcibiskupství, jež takto po 200 letech v opětné držení jich se dostalo a podnes drží.

Fot. Bohumil Fišer.

HORNÍ BRÁNA V PELHŘIMOVĚ ZV. RYNARECKÁ
(POHLED Z NÁMĚSTÍ).

PELHŘIMOV odvozuje své jméno od biskupa Peregrina. R. 1236 biskup Jan II. obsadil zdejší kostel sv. Víta farářem. Arcibiskup J. Očko z Vlašimě prodal r. 1375 měšťanům všecku právomoc a Jan z Jenštejna r. 1379 znova vysadil město Pelhřimov, uznav, že obyvatelé mohou se říditi právy města Prahy. V dobách husitských obyvatelstvo se počeštilo. R. 1437 císař Sigmund zapsal město Mikuláši Trčkovi z Lípy a na Lipnici, pánu tenkrát mocnému, bezpochyby za vydatnou pomoc při volbě na krále. Pelhřimov měl potom pány stejné s Vlašimí, ale své samostatné hejtmany. Byl obehnán hradbami, ale hradu nebo tvrze ještě nebylo. R. 1446 svolán byl do Pelhřimova sněm, kde usneseno, aby císař Bedřich jako poručník Ladislava Pohrobka svěřence svého do Čech poslal, a krom toho aby se postaral u papeže o potvrzení Rokycana za arcibiskupa. Poněvadž císař toho nedbal, svolán byl v lednu 1449 druhý, na to v dubnu 1450 třetí, a v srpnu 1451 čtvrtý sněm, na němž strany konečně se smířily. Slavnost smíření konána hlučně na hradě Kameně u Pacova, jenž té doby patřil Oldřichovi z Rožmberka. Teprve po r. 1550, když panství Pelhřimovské koupil Adam z Říčan, byl panský dům rozšířen a proměněn v zámek. Panským bytem byl jen do r. 1576, kdy Pelhřimovští se

z poddanství vykoupili, což s povolením císaře Rudolfa II. v desky zemské vtěleno a zboží dosavádc zástavní v dědictví zpupné proměněno. Od té doby nikdo na zámku nebydlel, leč jen když městem vojsko procházelo; ale když r. 1582 shořela radnice, svolávala se městská rada do veliké síně zámecké a ponenáhle celé stavení v radnici proměněno. Po zavedení státních úřadů propůjčen zámek k účelům soudním a přistavěna věznice. Děkanský chrám sv. Bartoloměje býval původně zámeckou kaplí, která byla trojlodní. Farním stal se r. 1576. Po několikerých požárech byl často opravován. R. 1724 byl o $5^1/_2$ sáhu prodloužen a r. 1836 západní část od věže (boží hrob) přistavěna a doplněna. Téhož roku zavezen na té straně parkán, takže tudy stal se volným průchod od solnické silnice mezi kostelem a děkanstvím do náměstí. Zároveň prolomen v západní zdi nynější hlavní vchod. Věž vyzdvižena byla též r. 1576 ze základů na obdélníkovém půdorysu. Ke krovu jest vysoká 30 *m*, odtud ke špici 32 *m*, v celku tedy 62 *m*. Nad okny má pavláčku kol do kola a byt pro hlásného, jenž každé noci hodiny od 10. večerní do 3. ranní odtrubuje. — Střecha věže jest krásně členěna a mědí pobita. Bývalý farní kostel Svatovítský má věž také z r. 1576 z gruntu stavěnou, ale opodál kostela. Báň věže s pěknou lucernou a železným plechem, bělošedě natřeným, pobitá, činí velice pěkný dojem. Nyní se kostela používá pro bohoslužby gymnasijního žactva. Před sto lety býval kolem něho hřbitov; nyní jest prostora upravena v náměstí s malým sadem. Hřbitov přeložen potom za město ku kapli Panny Marie (z r. 1708) při silnici nádražní, a poněvadž již nyní se nahlíží, že v zdravotním ohledu jest to na závadu, a že jednou bude toho místa zapotřebí ku rozšiřování města, před několika lety založen hřbitov nový daleko od města na pláni za škrobárnou, při silnici Křemešnické.

Fot. Bohumil Fišer.

HORNÍ BRÁNA V PELHŘIMOVĚ ZV. RYNARECKÁ
(POHLED Z ULICE OD NÁDRAŽÍ).

Pěkné, veliké, žulovými kostkami dlážděné náměstí honosí se několika domy ze XVI. stol. se zajímavými štíty a starobylým uspo-

řádáním vnitřních místností. Ještě lze seznati, co byl staročeský mazhaus. V letech 70. minulého století bylo ještě kol do kola náměstí podloubí; nedostatek smyslu pro zachování starobylosti zavinil, že v několika letech zastaveno všechno. Několik starých štítů vykazuje též ulice Poděbradova z náměstí k jižní bráně vedoucí. Brána tato, jakož i druhá, východní (t. zv. Jihlavská) jsou nejen milými pamětníky starých dob, ale též městu nemalou okrasou. Třetí brána, západní, nemá již věže, ale zachovalo se z ní klenutí, které jest průchodem v prodlouženém křídle bývalého zámku. K ní přiléhá zvenčí ještě zachovalá část hradeb se střílnami. Zbytky hradeb, jež město při jižní straně obtáčely, na mnohých místech ještě vynikají. Bývalé příkopy jsou zavezeny a v zahrady a parkány proměněny. V celku město činí dojem, jakoby tu minulost zápasila s moderní přítomností. Stavební ruch posledních let mění rychle město, jež zdálo se býti svou velkou minulostí v lethargický spánek ukolébáno. Po bitvě bělohorské nezůstalo ušetřeno konfiskace, ačkoli nemohlo se mu dokázati přímé účastenství v odboji, jakož i přes to, že r. 1618 ode dne 5. září přes 6 neděl císařské vojsko pod Dampierrem a Buquoyem vychovávalo; ale když dne 4. listopadu téhož roku Thurn se svou jízdou za noční doby ze soboty na neděli císařské v ležení u Pelhřimova přepadl a úplně porazil, takže zástupy Dampierreovy dílem k Jihlavě se rozprášily, Pelhřimovští stejně laskavě přijali vojsko stavovské, což jim potom kladeno bylo za takovou vinu, že jim odňato statků za 100.000 kop miš. Po dlouhých prosbách byly jim však opět r. 1627 navráceny. R. 1645 po neštastné bitvě u Jankova Pelhřimovští od Švédů velice byli utiskováni, dvojím výpalným skoro ožebračeni, ač přece rok na to zhoubnému požáru, jenž zpustošil skoro celé město, neušli. Tím byl rozvoj města na dlouho zaražen. Chudé, neschůdné okolí nedávalo

Fot. Bohumil Fišer.

ZBYTEK HRADEB U ZÁPADNÍ BRÁNY V PELHŘIMOVĚ.

také podnětu k náležitému rozvoji. Velikého bohatství lesů nebylo možno nijak využitkovati pro úplný nedostatek komunikací. Přes to však přece již v r. 1680 vyjednával magistrát s Piaristy o zřízení škol latinských, k čemuž však teprve r. 1762 došlo. Avšak již r. 1781 šestitřídní gymnasium cís. Josefem II., jenž nechtěl strpěti v Čechách více gymnasií než 13, zrušeno a nahraženo něm. školou normální. — Ve válkách napoleonských r. 1800 a 1804 leželi v Pelhřimově Rusové, rohu 1805 a 1809 Francouzi a Bavoráci, kteří obyvatelstvo v městě i v okolí značně ochudili. Přes to rozkvětem řemesla soukennického měšťané brzy si zase pomohli. Z mužů, které Pelhřimov zrodil, nejslavnějším stal se Mikuláš z Pelhřimova, zv. jinak Biskupec. Hned při počátcích náboženského hnutí od r. 1409 stál při straně, jejíž střediskem stal se Tábor. R. 1420 byl zvolen od kněžstva za biskupa: on určitě vytkl a ustálil zvláštnosti učení Táborův, a potom také všude neohroženě a ohnivě zastával. Na koncilu Basilejském r. 1433 mluvil skvěle. Jeho stanovisko bylo však vždy umírněné a tudíž ku vyjednávání způsobilé. Rokycanu si znepřátelil a když Jiří byl králem zvolen, odvezen Mikuláš na Poděbrady a tu chován asi do r. 1457, kdy zemřel. Později vynikli: Adam Cholossius, latinský básník, Pavel z Pelhřimova, professor universitní, Matěj z Pelhřimova, mistr svobodných umění. R. 1852 narodil se v Pelhřimově Antonín Schulz, nynější rada zem. soudu v Král. Dvoře.

Fot. K. Fišer ml.

DOLNÍ BRÁNA V PELHŘIMOVĚ, ZV. JIHLAVSKÁ.

Vydal dva svazky belletrie „Soudící a souzení“, „Na vážkách spravedlnosti“ a zkusil se i v dramatě, vydav „Dorn“ a j. R. 1871 domohlo se město zřízení nižš. real. gymn. obec., jež r. 1885 rozšířeno na vyšší a r. 1892 sestátněno. Prvým ředitelem jeho (až do r. 1905) byl neunavný překladatel, jakož i tvůrce čítanek pro gymnasia i měšť. škol, Václav Petrů. Novou budovou gymnasijní započal stavební ruch. Přestavěny některé domy na náměstí, stará neúhledná solnice z r. 1708 za zámkem proměněna v prostorný Národní dům se stálým divadlem a sokolovnou,

Fot. Bohumil Fišer.

DOLNÍ BRÁNA V PELHŘIMOVĚ.
(POHLED OD NEMOCNICE).

na místě bývalého panského dvora zbudována r. 1898 moderní škola pro dívky, ze staré nemocnice vystavěna nová budova poštovní, při silnici Jihlavské zřízena krásná, přímým požadavkům vyhovující nemocnice nová, na pozemcích bývalé panské zahrady u špýcharu dobudována nová budova soudní; v létech 80. ze základu vyzdvižena nová gotická kaple Kalvarie za městem, později upraveno okolí kaple hřbitovní, rozšířena a vyrovnána silnice k nádraží, město opatřeno vodovodem a novou kanalisací; též více nových soukromých domů přispívá k okrase města. V těsném sousedství města bažinaté louky a močály při valše podél Bělé přetvořeny v útulné sady. Zkrátka

město se již ze své ztrnulosti probudilo a zajisté mu kyne pěkná budoucnost. Vliv dráhy i tu jest zřejmě patrný. Po bývalém kvetoucím soukennictví není tu již dávno potuchy, ale za to vyvinul se jiný průmysl. U nádraží stojící továrna Hrdinova na kartáče a štětky jest jedna z největších v Rakousku pro tyto výrobky; též tři pletárny mnoho lidí obživují. Dále buďtež připomenuty továrna na perleťové zboží, cementárna, právovárečný parostrojní pivovar, lihovar a škrobárna. Účelům kulturním slouží tiskárna, dvě knihkupectví, veřejná čítárna a knihovna. Četně obesílané trhy na dobytek hovězí a koně svědčí o tom, že v okrese pěstování dobytka slušná péče se věnuje. Také

Fot. Bohumil Fišer.

DOLNÍ BRÁNA V PELHŘIMOVĚ
(POHLED Z NÁMĚSTÍ)

trhy obilní a zvláště na len značí, co jest hlavním zaměstnáním obyvatelstva okresu. Z lesů Křemešnických, Rohozenských a Vyskytenských přiváží se mnoho dříví kmenového i loupaného, jež odtud po dráze dále na stavby nebo do továren na cellulosu se odváží. Veliká obecní kruhová cihelna mnoho městu i vzdálenějšímu okolí prospívá.

Město čítalo r. 1900 ve 392 domech 4727 obyvatelů. V okrese celém napočítáno bylo 29.439 duší na rozloze 419·22 *km*², tudíž asi 70 na 1 *km*². Z veškeré půdy jest 53% rolí, 13% luk, 6·4% pastvin a plání, 0·3% zahrad, 23·8% lesů a 3·5% půdy neplodné a vod.

Školství v okrese v posledních asi 20 letech značně pokročilo; za ten čas počet škol a tříd se téměř zdvojnásobil. Kromě c. k. vyš.

gymnasia s povinným kreslením jest v Pelhřimově měšťanská škola chlapecká a dívčí, průmyslová škola pokračovací, obchodní škola pokračovací a dvě obecné školy pětitřídní. Pokrač. škola prům. jest ještě v Červené Řečici. Pětitřídní škola obecná jest v N. Cerekvi; čtyřtřídní v N. Rychnově, Č. Řečici, Dol. Cerekvici a ve Chvojnově; trojtřídní v Božejově, Rohozné, Vyskytné, Rynárci; dvoutřídní ve V. Outěchovicích, Lipici, Hodějovicích, Dubovicích, Oustrašíně, Stříteži, Lipk. Vodě, Mezné, Dobré Vodě, na Křemešníku, v Putimově, Hojkově, Zachotíně a Cejlech; jednotřídní v Křelovicích, Svépravicích, Lešově, Proseči, Miličově, Mirošově, Těšenově, Radňově a Strměchách. Více měšťanských škol v okrese jest nutná potřeba. Poštovní úřady mají: Pelhřimov (státní), Č. Řečice, Křelovice, Čížkov, N. Cerekvice, Lipk. Voda, Božejov, Rynárec, N. Rychnov, Dolní Cerekev a Vyskytná.

Farními jsou tyto obce: Pelhřimov, (lokalie na Křemešníku), Č. Řečice, N. Cerekvice, Božejov, Lipk. Voda, Rynárec, Chvojnov, Zachotín, Vyskytná, N. Rychnov, Dol. Cerekvice a ve Strměchách fara evangelická.

Karel Fišer.

XL. OKRES KAMENICKÝ N. L.

Nikoli bez příčiny pokládá se okres Kamenický za jeden z nejchudších na vysočině českomoravské. Dobré dvě třetiny půdy vyzdviženy jsou nad 600 *m* nadmořské výšky, vydány jsouce bez ochrany studenému i východnímu větru v plen. Jen jižní cíp okresu, totiž krajina kolem N. Etinku má polohu příznivější a částečně chráněnou, jsouc průměrně asi o 100 *m* nižší.

Okres měří 293·55 km^2, jichž téměř třetina (31%) porostlá jest lesy; jen 46·83% jest rolí, 13·58% luk, jen 0·33% zahrad, ale za to 7·76% pastvin, plání a plochy vodní. V okrese napočítáno r. 1900 obyv. 22.155, jichž tedy na 1 km^2 připadá přes 75. Tento průměr byl by vlastně ve vysočině českomoravské dosti příznivý, ale poněvadž orné půdy jest málo a průmysl jen místy vyvinut, tím snadno lze si vysvětliti úkaz, že obyvatelstva stále ubývá, poněvadž hledá živobytí jinde.

Veliká rozloha lesů má jinak blahodárný vliv na zmírnění podnebí, které by bez nich bylo mnohem drsnější; také prospěšně působí lesy na vláhu pozemní, která zabraňuje přílišnému vysychání půdy, zvláště v končinách rulového podkladu, kde rula zvětrává v ornici více písečnatou, ač někde stahuje se lesní vláhy tolik, že činí půdu močálovitou, a v krajinách žulových příliš těžkou a studenou. Byť tedy podnebí celkem bylo drsné a půda méně úrodná, přece přírodní

poměry tak jsou utvářeny, že jistou výhodu sebou přinášejí, která úhrnně platí o českomoravské vysočině vůbec. Jaro začíná tu ve vyšších polohách až o celý měsíc později než jinde v nížinách; u Budějovic, u Prahy a pod. se již dávno oře, když zdejší kraj dřímá ještě pod těžkým sněhovým příkrovem. Květnové mrazy, které v „kraji“ ničí květ a rannou sadbu, zastihují zdejší vegetaci teprve v začátcích, takže v tom ohledu zpozdění mívá svou výhodu. Jindy dlouho trvající sucho vypraží v rannějších krajích kde jakou travičku, a zde jílovitější a vlhčí ornice, jakož i lesní kryt mechový nevysychají tolik, aby vegetace musila zahynouti docela. Hospodářské poměry dle toho nejsou tedy skvělé, ač nikoli nejhorší. Při tom velikém komplexu lesů a poměrně málu orné půdy a její menší výnosnosti mohlo by se říci, že jest okres skoro přelidněn. A přece zemědělci naříkají, že není tu dosti pracovních sil, ačkoli není tu průmyslu v těch rozměrech, aby se mohlo říci, že absorbuje všechny síly pracovní.

Má to svou příčinu hlavně ve veliké rozkouskovanosti vzdělávané půdy. Kdo cestoval na př. krajinou černovickou, tomu zajisté padly do oka uzounké pruhy polí; různá zeleň a barva plodin i ornice činí z daleka dojem, jakoby návrší popnuta byla barevnými tkalouny. Jest to následek stálého dělení pozemků mezi potomstvo, ovšem na újmu výnosnosti půdy. Nejen že veliký počet mezí zmenšuje plochu plodnou, ale i obdělávání pozemků jest obtížné a náležité střídání osiva skoro nemožné. Za těch okolností jest mnoho rodin, které při několika kouscích polí a dvou nejvýše třech kravičkách musí celoroční živobytí vytěžiti; a že obdělávání políček obstarati musí právě zase jen těmi kravičkami, snadno lze pochopiti, že dobytčátka utahaná mnoho užitku nedají. Tak jest tomu v městečkách i po vsích. Tato rozdrobenost půdy přináší sebou možnost, aby i chudší člověk opatřil si kousek pole, a jakmile toho docílí, potom i při nejnuznějším živobytí nerad se dává najímati do práce: nanejvýš jednotlivci navzájem si pomáhají, ale větší hospodář dostatek pracovních sil obyčejně zjednati si nemůže. Tak poznenáhlu, ale stále víc a víc odkázán jest na stroje hospodářské, nebo hledí využitkovati tělesných sil nedospělé mládeže na újmu všeobecného vzdělání. Hospodaření vůbec děje se ještě málo racionelně, ač leckteré následování hodné příklady, dokazují, že mohlo by se docíliti mnohem více. Dlužno také doznati, že alkohol mnoho lidí demoralisuje a k užitečným činům potřebné energie zbavuje.

Vypnulina českomoravská v okrese kamenickém zahrnuje se obyčejně společným jménem „vrchovina Kamenická“. Třeba že přírodní i podnební poměry v celku byly tu asi stejné, přece markantně rozlišuje se kopčina tato v několik význačných pruhů. Jsou to: 1. hřbet Černovický, 2. hřbet Deštenský, 3. hřbet Pelecký, k nimž lze přiřaditi ještě 4. hřbet Nádavek.

Souběžně s horským hřbetem Svídnickým při jižní hranici okresu Pacovského táhne se nejsevernější hřbet vrchoviny Kamenické; vzdálenost nejvyšší čáry obou hřbetů činí průměrně jen asi 4—5 *km*. Na západě počíná hřbet Černovický vrchem Podstupským (610 *m*) as 1½ hodiny sev. od Deštné a míří k severovýchodu. Mezi Chválkovem a Vlkosovicemi zdvihají se z něho dva znamenitější vrchy; Chválkovský dosahuje 671 *m*, onen u Vlkosovic, zvaný Tlučiny, 684 *m*. U Rýtova dosáhne 689 *m* a pak se v té výši stále drží, až nad Hojavou dopne se 712 *m*, potom trochu poklesává, ale u Markvarecké myslivny i u vsi ještě při 680 *m* se drží a tak zdvižen vstupuje na půdu okresu Pelhřimovského, aby u výši 674 *m* končil vrchem Vorlovem. Téměř po celé své délce jest rozlehlými lesy porostlý. Na sever proti Moravči (v Pasovsku) a proti N. Cerekvici (v Pelhřimovsku) vysílá nižší odnože, které se tam snižují.

Proti vrchu Lastovce ve hřbetu Svidnickém povysazuje hřbet Černovický jako přední hlídku souběžné kratší pásmo, při jehož západním svahu leží vesnice Svatava, při východním vesnice Lidmaň, obě silnicí spojené, která dále za Svatavou a Vackovem dostihuje Černovic, za Lidmaní prodlužuje se k Moravči a dále k Pelhřimovu. Nejvyššího bodu dosahuje Křížovým vrchem ve výši 683 *m*.

Mezi hřbetem Svídnickým a tímto pásmem vzniká dlouhé úžlabí. V něm při několika rybnících bývalá tvrz Lhotka, do nedávna dvůr a nyní myslivna, neboť polnosti její určeny jsou k úplnému zalesnění; zde nachází se též umělý chov pstruhů velkostatku černovického. Z bažin vytékají dva potoky: na východ Novocerekvický, na západ vodnatý potůček, jenž vykoupav se ve třech větších rybnících žene černovickou pilu, protéká v parku uměle do skály vytesaným korytem, aby za nedlouho připojil se k potoku Černovickému, jenž vody své s východ. úbočí Svídnického od Moudrova (v Pacovsku) také několika rybníky a Černovicemi sem zavedl; vniknuv pak do katastru obce Dobešovské při hranici okresu přijme s prava od Křeče (v Pacovsku) Javorničku, pak činí asi 9 *km* k jihozápadní hranici okresu a obrátí se na západ, aby v Soběslavi Lužnici sesílil.

Jakmile turista přicházející buď silnicí Táborskou v pravo Svídníku, nebo Pacovskou mezi Svídníkem a Lastovkou do krajiny černovické, dostoupí nejvyššího bodu, zjeví se mu malá kotlina 2—3 *km* široká mezi oběma zmíněnými hřbety horskými, z jejíhož dna menší vlny zemní tu a tam se vynořují; v jejím lůně ukryto jest městečko

ČERNOVICE. Úzkokolejná dráha sjíždějíc k městečku po úbočí Svidníku činí velikou okliku, načež těsně za Černovicemi přeběhnuvši po vysoké navážce úzké údolíčko potoka, průkopem ve skále razí cestu do výšin kamenické vrchoviny ke Chválkovu, Včelničce, Kamenici, N. Etinku a Jindř. Hradci. Pod Černovicemi kotlina se rozšiřuje

a mění nenáhle v rovinu úvodí Polužnického, jejíž středem táhne se silnice Soběslavská. Ve vzdálenosti asi 6 *km* zdvihá se z roviny náhle vysoký skalnatý vrchol se zříceninami Choustnickými, jehož zalesněné téměř se všech stran malebně se spatřuje.

Černovice jsou chudé horské město s 2000 obyv., jichž hlavní obživou jest polní hospodaření, méně řemesla. Jest tu jediná továrna na zboží brašnářské; v poslední době zavádí se pletení bavlněných výrobků, jakož i umělé květinářství. Při velkostatku jest lihovar a pila.

Fot. Karel Fišer ml.

ČERNOVICE
(OD SEVERU).

Pro vzdálenost jiných větších míst staly se Černovice jaksi obchodním střediskem celého okolí; také týdenní trhy na dobytek jsou z daleka obesílány. Častými požáry město mnoho utrpělo a zchudlo; proto není tu výstavnosti. Zámek stojí v nejnižší poloze, obklopen krásným parkem, bývalou oborou, v níž jeleni bývali chováni. V přirozeném parku tom jsou tak půvabné partie, že zvláštním kouzlem zejména v době jarní přímo překvapují. Však i sama silnice kolem zámku serpentinami k Rýtovu a dále ke Kamenici se vyšplhávající se svými mohutnými osykami a po levé straně krásnými alejemi, lesíky a remízy doprová-

zená, jest jakoby částí prodlouženého parku. Rozhled od myslivny Rýtovské zvláště ke Svídnickému hřbetu vtiskuje se v paměť trvale.

Černovice bývaly prvotně vsí ve farnosti Dobešovské. Ve 14. století měly již svůj kostel, který až do r. 1490 byl filialním Dobešovského. Černovice se Svatavou, Vlkosovicemi, Bohdalínem, Včelničkou, Dobešovem, Hojovicemi, Rýtovem, Benešovem a lesy v okolí Deštné a Březiny přicházejí v urbáři rožemberském z r. 1379 jako část panství Choustnického jako majetek Oldřicha z Rožemberku, při jehož rodu zůstaly až do r. 1531. Tenkrát bratří Jošt a Petr z R. potřebujíce mnoho peněz na výpravy proti Turkům, jež cís. Ferdinand I. podnikal, zastavili platy v Černovicích a Deštné Anně z Hradce, od níž se 9200 kop gr. českých vypůjčili; teprve r. 1581 jeden z jejich potomků, Petr Vok, zboží to zase vyplatil. Týž r. 1592 stav se jediným vladařem a držitelem všech panství rožemberských, aby se zbavil dluhů, jal se některá zboží rozprodávati; ten osud stihl též panství Choustnické. Při popisu r. 1593 shledáno, že v Černovicích jest 113, v Deštném 95 osedlých. R. 1597 prodal Petr Vok zboží Černovické se čtyřmi vesnicemi a některými lesy paní Mandaléně Malovcové z Lisova na Kamenici za 25.000 kop míš. Od té doby Černovice sdílely společný osud s Kamenicí a propadly tudíž také konfiskaci. R. 1641 panství Kamenické bylo rozděleno, a tu dvůr Vodnou a městečko Černovice s vesnicemi ujal Bartoloměj de Lasaga y Paradis. R. 1704 Eleonora Renata, roz. Paradisová prodala je Kryštofovi Voračickému z Paběnic, jehož syn Kryštof pustil je r. 1721 Frant. Karlovi hr. Vchynskému. Později dostalo se panství hrabatům ze Šternberka, od r. 1803 Zessnerům ze Spitzenberka, od r. 1823 drželi je knížata ze Schönburka a za naší paměti rodina Veithova. Nyní jest majitelkou hrab. Amalie z Reichenbachu-Lesonic. Hrabě Šternberk postavil r. 1730 shořelý kostel v nynější podobě. Po zrušení fary Dobešovské r. 1821 povýšena zdejší fara na děkanství r. 1824.

V Černovicích narodil se r. 1569 Jan Černovický, bakalář vys. učení pražského a latinský veršovec; nejsa katolíkem a nechtěje se zbýti své víry odstěhoval se do Sas, kde r. 1633 v Perně zemřel. R. 1821 dne 21. dubna spatřil tu světlo světa Vojtěch Vejškrab-Bělohrobský, učitel a básník, jenž v Blovicích působil společně s Vackem-Kamenickým a kde i r. 1869 zemřel. Některé básně a deklamace jeho vydané r. 1883 Ant. Šnajdaufem vynikají lahodnou formou, pěknými myšlénkami a vroucností citu. Básnickou vlohou nadán byl i jiný zdejší rodák, p. Krejča, jenž brzy po vydání „Portrétů básnických" r. 1902 v mladistvém ještě věku zemřel a zde jest pochován. V zámku narodil se Richard Purghart jakožto syn vrchního, výtečný agrikulturní spisovatel a učitel.

Severní svah Černovického hřbetu jest dosti hustě osazen. Z Lidmaně pocházel Fr. Pravoslav Volák, jenž v letech 60tých min. stol. svými překlady z polštiny suchopár tehdejší literatury české vydatně oživoval; zemřel r. 1865 jako koncipista zem. výboru v Praze. Okolí Lidmaňské i se vsí Huntonem, jež r. 1379 byla již zašlá, náleželo původně arcibiskupství Pražskému a to k Červené Řečici. V Dobešově zachovala se gotická presbyteř býv. farního kostela, jež pochází asi z konce 13. stol., a jež nyní slouží za kapli; lodi chrámové užívá se k účelům všedním. Po potoce černovickém dojde se rozkošného zákoutí „Panských Mlýnů“, a dále Cihelen, jež jsou ještě součástí Dobešova, a odtud cestou vzhůru k lesu a přes les vede cesta do Hojovic se zbytky tvrze, pocházející ze 16. stol.; kostel je z poč. 18. století. Ve Chválkově jest dvůr a lihovar.

Fot. Karel Fišer st.

NÁMĚSTÍ V ČERNOVICÍCH.

Jižní strana hřbetu Černovického jest mnohem členitější, neboť vykazuje několik odnoží, horskými potůčky od sebe oddělených. Hlavní z těchto toků jest Kamenička, pramenící u Krumvaldu pod Bučkem; probíhá rybníkem Hutníkem nad Pravíkovem, potom rybníkem Dvouhrázným a Heřmaňským a po koupeli v zámeckém rybníku spěchá na jih ke Žďáru, N. Etinku, až u Jarošova spojí se se Žirovničkou; soutok dostává pak jméno Nežárka. — V Heřmaňském rybníku přidává se k ní u Johanky potůček Těmický, do Zámeckého rybníku potůček Dráchovský, jenž unikl ze zajetí rybníku Klinotu; pod městem Kamenička sesiluje se potokem Brádelským, jenž vyvěraje v Pechově lese na vých. boku vrchu Tlučin, spěchá na jih k Bohdalínu a Včelničce, a napojiv několik menších rybníkův, obrací se na jv. a konečně proplouživ se táhlým rybníkem Kalichem pod vsí Gabrielkou, spočine v lůně Kameničky. — Sám arci nasytí se cestou několika bystři-

ňami, z nichž největší jest ona, jež přichází z revíru Hutského a u Včelničky s potokem Brádelským se spojuje.

Toky těchto bystřin znamenají zároveň rýhy, jimiž vrchovina Kamenická na své jižní straně jest rozbrázděna na několik odnoží. Z nich nejznamenitější jest ona, jež u vrchu Tlučin odbočuje na jih a tak hřbet Černovický se hřbetem Deštenským spojuje.

Hřbet Deštenský počíná jihovýchodně městečka Deštné horou Deštenskou (644 *m*), jež převyšuje o 130 *m*. Táhne se skoro přesně rovnoběžně se hřbetem Černovickým tak, že vzdálenost jejich nejvyšších čar udržuje se asi při 7 *km*; Deštenský jest však o polovinu kratší onoho. Po sníženém prohbí, jímž přesmykne se silnice od Deštné k Jindř. Hradci, vyzdvihne se za nedlouho horou Čihadlem do výše 689 *m*, a pak jen o málo snížen opětně u Nov. i St. Bozděchova zase dopíná se 677 *m*, až zarazí se náhle nad údolím Brádelského potoka a zahne podle něho k východu a pod jménem Hory Kamenité strne nad rybníkem Kalichem, jenž se tlačí k jeho patě. Mezi Bohdalínem a Mirotínem vydmuta jest ona odnož, jež spojuje tento hřbet u Tlučin se hřbetem Černovickým. Přes ni přesmykuje se silnice z Bohdalína k Mnichu. Ve východním jednom zářezu hřbetu Deštenského roztroušena jest větší vesnice Horní Radouň. Silnice Černovicko-Kamenická přestupuje Černovický hřbet ve značné výši 680 *m*, načež po jedné ze zmíněných jižních odnoží se ponenáhlu níží. Silnice ta za Rýtovem přetíná rozlehlé lesy černovické; toliko katastr obce Benešovské vyniká tu jako velká mýtina kol do kola lesy obstoupená s vesnicí uprostřed. Mýtina však časem zaroste a vesnice zmizí. Velkostatek skupovává pozemky, jež ihned zalesňuje. Tak tu zříti proužek vzdělaného pole, a hned vedle něho jiný pruh, vysazený smrčím, a tak se to střídá napořád. Který hospodář se dosud drží a neprodal ještě, učiní tak jistě později. Až stromy vzrostou a budou stíniti, až půda tříslovinou zkyselí a nebude ploditi leč kapradí, přesličku a mech, nebude možno již hospodařiti. Osud této obce jest zpečetěn.

Od nejvyššího bodu Černovického hřbetu (712 *m*) nad Hojavou mezi potůčkem Hutským a Dráchovským odděluje se dobře znatelný pruh s horou Vrčelnicí (671 *m*) a Hřebenem (661 *m*), jenž směrem ke Kamenici se níží, takže Šibenný vrch u Nové Vsi vyznačen jest výškou jen 626 *m*; ovšem k městu dolů má pak značný svah.

Úzký pruh Dráchovského výběžku mezi Dráchovským a Těmickým potokem nese na svém plochém hřbetu silničku z Těmic k Dráchovu, dvoru Heřmani a Vildmance.

Konečně nejvýchodnější odnož možno pokládati za odbočku vrchu Bučku (698 *m*), od něhož u Krumvaldu uhýbá na jihozápad ke vsi Knížatům a Drahoňovu; až horou Smrčí (647 *m*) nad Heřmaňským rybníkem se zastavuje.

Mezi záp. cípem hřbetu Černovického, hřbetem Deštenským a spojovacím pásmem oddělena jest zcela význačně krajina Deštenská od ostatního okresu. Od severu a od východu svah těch dvou hřbetů ponenáhlu klesá, takže vzniká dosti rozevřená kotlina v šíři 6—10 *km*, jež na západ ku krajině Polužnické jest docela otevřena. Půda není ovšem ještě zcela rovinou, ale jen malými vlnami zčeřena. Kotlina obstoupena jest do kola lesy, jen tu a tam přerušenými. Od severní hradby u Chválkova sbírají se četné bystřiny v potok Deštenský, jenž obtéká vesnici Mnich, Rosičku, Světce a Deštnou, odkudž podle Jižné plouží se do rybníka Červenolhotského a vybavuje se pak kolem vísky Samosol ku další pouti do vod Lužnických.

DEŠTNÁ tvořila ode dávna část panství pánů Hradeckých. Vítek, syn Jindřicha, zakladatele Jindřichova Hradce, daroval v Deštné 10 lánů s rybníkem a řekou Německým rytířům. Ti pak zde založili kostel, který podle románského portálu a gotických přikras soudě, mohl vzniknouti brzy po r. 1225 R. 1294 byla Deštná ještě vsí. R. 1354. dělili se čtyři bratři o panství Hradecké a tu Menhart obdržel Deštnou, městečko s vesnicemi příslušnými. Od zadlužených pánů Hradeckých koupili Deštnou r. 1364 bratři Jošt, Oldřich a Jan z Rožemberka ku panství Choustnickému. Od r. 1595. měla Deštná nového pána v osobě Viléma Růta z Dírného, jenž ji ku Červené Lhotě připojil. Týž zemřel r. 1608. Dědicové propadli po bitvě Bělohorské statek a vymřeli potom ve vyhnanství v Drážďanech. Zámek Červenou Lhotu s měst. Deštnou, vsí Jižnou, Březinu a Mnich prodal král. fiskus r. 1630. Ant. Brucciovi, rytmistru a nejvyššímu vachtmistru. Po 9 letech zemřel bezdětek a statek prodán r. 1641 po druhé Vilému Slavatovi z Chlumu. Téhož roku nový pán udělil městečku, jež bylo velice zuboženo válkou a ohněm, nějaké milosti. Po smrti jeho r. 1652 držel panství syn jeho Adam Pavel. Po vymření rodu 1693. jedna z dědiček, Marie Terezie Markéta, svob. paní Fünfkirchnerová ujala se panství Lhotského a s ním též Deštné. Potom se více rodů v majetnictví vystřídalo. R. 1599 objevila Kateřina Urbánková z Deštné pramen, jemuž se léčivá moc připisovala, a za tři léta na to vystavěna kaple sv. Jana Křtitele. Opodál na východ vybudována jednopatrová budova lázeňská s klenutým přízemkem a mansardskou střechou. V XVII. stol. měly lázně slavnou pověst; Balbín kladl je hned po Teplicích a Karlových Varech. Poblíž lázně na druhé straně silnice položen jest úpravný hřbitov, na němž postavený kovaný kříž jednoduchých tvarů s tepaným erbem na podstavci jest památníkem pozůstatků proslulého německého skladatele Karla z Dittersdorfu, rodilého Vídeňana. Kromě několika oratorií a symfonií složil přes 30 oper; sestárlého a opuštěného ujal se baron Ignác Stillfried, na jehož zámku Červené Lhotě r. 1799. zemřel. Poloha městečka i nejbližší okolí není bez půvabu, avšak kraj sám jest chudý;

obyvatelstvo hlavně na skrovný výnos polí a dobytka odkázáno. Deštná sama má jen 850 obyv., s částmi města, a to „Na stráních", „Nedbalovem", „Za Potokem" a „V Lázni" dohromady 1300 duší. K Deštné přiléhá vesnice Světce, výše na potoce při silnici Černovické větší ves Mnich, jejíž fara umístěna jest v bývalé tvrzi, která kdyby ještě měla okolo náspy a příkopy, dosud by jako pevnost vyhlížela. Stojí na skalnatém ostrohu a rozdělení vnitřku jest dosud takové, jako bylo před 300 léty. Na západ od silnice jsou vsi Bořetín, Annovice, Drunče; severně od Deštné as 4 *km* větší ves Březina, poblíž Nový Dvůr, a dále k západu Štilfrýdov, na jz. Jižné. Něco dále při silnici Dírenské jako víla z pohádky ve spoustě stromoví na skále, obklopené do kola velikým rybníkem, na jehož stráních lesy šumí tklivou píseň, vynořuje se zpola zámek, zpola tvrz Červená Lhota, o níž již několikrát byla zmínka. Jak líbezný a tichý to koutek českého světa tam, kde by ho nikdo netušil! Zámek arci nevyniká umělou architekturou, ani neomračuje imposantními rozměry, ale právě ta rozkošná scenerie přírodní činí z něho snivou idyllu. Nebýti u rybníka několik hospodářských a obytných stavení, věřil by člověk, že je to krásná mohyla dávno zašlých věků. Na zámku nebydlí nikdo, leda snad občas zavítá sem někdo z rodiny knížat Schönburků. V poslední době byl sešlý již zámek nově a pěkně restaurován a vlastně v jakési rodinné museum proměněn. Místa tu arci není nazbyt, dvorek uvnitř stavení dost těsný, ale místnosti v zámku naplněny jsou obrazy, starobylým nábytkem, zbraněmi, drahými porcelánovými i skleněnými nádobami, vůbec vším, nač šlechtic může býti hrdým. Klenutý most s nejbližšího břehu rybníka ku bráně se starožitným kováním zvyšuje dojem romantiky; též pěkně upravené zahrádky na úpatí skály na místě bývalých parkánů zvou a lákají k sobě. Věru nejednou obrací se turista zpět, než odtrhne se od toho obrazu docela. — —

Na jv. straně téměř nad samou Kamenicí zdvižen jest asi o 70 *m* vrch Melíšek jakožto počátek rázovitého hřbetu Peleckého, jenž ovládá levý břeh Kameničky. Sotva 3 *km* od města u Antonky dostupuje již 662 *m* a za nedlouho vrcholem Peleckého kopce vyšvihne se až do 718 *m* a pokračuje v celku směrem sv., stále při výši 700 *m* až ke Trojáku (701 *m*) se udržuje. Mezi Pelcem a západnějším Kozím vrchem vede silnice od Kamenice, přes Antonku, ves Pelec k Častrovu. Jiná silnice údolím Kameničky z města k severu ražená od vsi Pravíkova k Božejovu přetíná mezi vrchem Šindelným a Zbihovkou severní odnože hřbetu Peleckého. S výšin tohoto hřbetu mezi vrcholem Pelce a Trojáku stéká na jv. k Častrovu a potom směrem jižním druhý pramen Nežárčin, Žirovnička. Hřbet Pelecký k jihu ponenáhlu svažuje se v pláň, na níž daleký rozhled se odtud otvírá, a která četnými bystřinami živí na západě Kameničku, na východě Žirovničku; nejznačnější z nich

jest potok Lhotecký do Kameničky spěchající. V povodí Kameničky jsou osady Lásenice, Lhota a Rodinov, v povodí Žirovničky Metánov a Částrov s Perkami. Ves Částrov má asi 600 obyvatel, velký dvůr patří ku panství Kamenickému. Kostel sv. Mikuláše byl již r. 1384. farním; od r. 1624. byl bez faráře, až teprve r. 1761 byla fara zase obnovena.

Východně Částrova u Perek zdvihá se řetěz vrchů k severu při hranici okresu Počáteckého, jenž nejvýše vystupuje táhlým hřbetem Nádavkem (710 *m*) a jehož pokračování v okrese Pelhřimovském bylo již vylíčeno. Od pramenů Kameničky u Krumvaldu až k Nádavku rozprostírá se široký nepřetržitý pruh lesů, jež na dvou místech přeťaty

ZÁMEK ČERVENÁ LHOTA.

jsou dvěma silnicemi, a to mezi Pelcem a Nádavkem z Částrova k Lipkové Vodě, druhá z údolí Kameničky od Kamenice přes Pravíkov k Božejovu; obě se před Lipkovou Vodou sbíhají.

Mezi svahem jižních rozsoch hřbetu Černovického, východním svahem Deštenského a jihozápadním svahem hřbetu Peleckého údolím Kameničky a údolím potoka Brádelského vytvořen jest jakýsi úval, v jehož hořejší části uhostěno jest město Kamenice nad Lipou, a jenž na jih víc a více se rozšiřuje, k Novému Etinku přecházeje téměř v rovinu, jejíž ráz tak nápadně se liší od drsné vrchoviny nejen podnebím a geologickým útvarem, ale i hospodářskými poměry vůbec.

Větší část okresu jest rulová. Avšak od jihu po levém břehu potoka Deštenského šíří se z Jindřichohradecka ostrov žulový, z něhož

jest složen celý hřbet Deštenský a jenž dosahuje na sever za Bohdalín až asi k rozcestí silnice Černovické ke Kamenici a ke Mnichu; východní hranici jeho činí asi čára od Gabrielky k Vlčetinci a Rosičce Hadravově. Druhý půlostrov žulový vytvořen jest hřbetem Peleckým, který vysílá k severu dva jazyky žulové, z nichž prvý dosahuje až k vrchu Vorlovu, druhý skoro k Božejovu. Řetěz vrchů Nádavku jest opět ze žuly, kdežto plocha mezi ním a Pelcem jest rulová.

Skladba geologická není však tak docela jednoduchá. Rula kolem N. Etinku a Žďáru jest hnědošedá s hořečnatou slídou, bílým živcem a světlošedým křemenem; na jihozápad od N. Etinku kolem Karlova dvora a Kolářova mlýna prostírá se granulit s granátovými zrny barvy tmavošedé. Pokraj granulitu provázen jest serpentinem. Rula v severní části okresu přechází často v prahorní břidlici; u Svatavy vyskytuje se světlý granulit s granátem.

Na podkladě prahorním zřejmy jsou též nejzazší výběžky třetihorní pánve třeboňské, bývalého to miocénového sladkovodního jezera, z údolí Lužnického sem zabíhající. V údolí Kameničky kolem Nekrasína a Včelnice jest rozšířen písek, jenž zasahuje též od Vlčetína přes rybníky Vidlák a Hryzovský až k Rosičce Černovské, dále kolem Etinku a v údolí Kameničky až přes Žďár, odkuž se táhne až ke Štítné.

Třetihorní štěrk obsažen jest v podélném mohutném ložišti zejména od Jarošova k severu podél silnice do N. Etinku vedoucí, spočívaje tu na východním svahu na jemném písku. Štěrk promíšený hlinitým pískem skládá se z valounů velikosti vlašského ořechu až pěsti, vykazujících ohlazené hrany; valouny jsou různé podstaty (křemen, křemenec, rula, žula, granulit). Na mnohých místech uložen jest jíl; u Etinku jest jíl bílý pro hrnčíře a kamnáře.

Vůbec poříčí Kameničky a potoka Brádelského jeví se býti průmyslu velice příznivo. Ve Včelničce jest sklárna; bývaly zde i jinde hutě železné, neboť se tu na několika místech železná ruda dobývala, o čemž ještě svědčí haldy zejména u Včelničky nahromaděné, avšak pro nedostatek obchodní kommunikace i pro drahou výrobu železářství zaniklo. Za to průmysl tento nahražen v N. Etinku dvěma továrnami na koberce, pokrývky a houně, jakož i zboží bavlněné, výrobou punčoch a vaty.

NOVÝ ETINK jest jedno z nejmladších městeček. Založen byl v době, kdy na Kamenici vládli Paradysové. Hypolita Paradysová, roz. z Lodronu při průtrži mračen 1662 jedva vyvázla životem. I učinila slib, že na tom místě vystaví kapli, v níž umístila pak sošku P. Marie vyřezanou dle vzoru bavorského ve St. Oetinku. Kaple rozšířena potom na kostel r. 1786. Bernard de la Saga dal při kapli někdy po r. 1672, když byl s bratrem Martinem o panství Kamenické se rozdělil, vysta-

věti 54 domků pro řemeslníky, čímž dal základ k nynějšímu městečku, jež tehdy náleželo panství Včelnickému. R. 1717 však toto přišlo zpět k zboží Kamenickému. Z pozdějších držitelů Kamenice hrabě Lilienborn zavedl sem průmysl soukenický, jenž se tu dlouho provozoval. N. Etink má skoro 1400 obyv.; jest to místo útulné a živé a jistě mu kyne blízký rozmach, jehož dočká se též brzy přední místo a sídlo okresních úřadů.

KAMENICE N. LIPOU. Prvý známý držitel jest Dobeš z Bechyně a Kamenice, připomínaný r. 1312. Hrad stál asi mnohem dříve; aspoň farní kostel stál již poč. XIII. stol., o čemž svědčí zazděný

Fot. Vinc. Jos. Veselý.

ZÁMEK V KAMENICI N. L.

portál v záp. průčelí. Kostel lehl několikrát popelem. Věž přistavěna teprve v 17. stol. Zevnějšek kostela jest zajímavý tím, že do zdi presbytáře zazděno jest několik náhrobníků bývalých majitelů panství. Kapli hřbitovní založil r. 1348 zmíněný Dobeš na vrchu Brádle; jest osmiúhelná s šindelovou jehlancovou střechou. Na oltáři jest mistrný obraz představující sv. Maří Magdalenu, ve skalní jeskyni bývala poustevna. Dobeš se svým synem Jindřichem založil v Kamenici špitál a jiná dobročinná nadání učinil. Jeden z potomků, Zbyněk, pronajal si od svého strýce Tómy ze Štítného, hospodářství ve Štítném. Když však r. 1389 bez dědiců zemřel, uvázal se v panství markrabě moravský Jošt, potom bratr jeho Prokop, a ten je r. 1391 prodal Janovi

ml. z Ústí. Téhož roku panství bylo veřejně prohlášeno za odúmrť na krále spadlou, čímž málem Tóma ze Štítného byl by o svůj statek přišel, ale podařilo se mu dokázati své právo ku Štítnému.

Jan z Ústí r. 1410 stal se také spoludržitelem hradu Hradiště (potomního Tábora) n. Lužnicí. R. 1413 zemřel a jeho vdova, Anna z Mochova, upřímná ctitelka učení mistra Jana Husa, poskytla témuž útulek v Ústí a na Kozím Hrádku. Tím zpronevěřila se tradicím katolického rodu Rožemberského, začež byly na ni hanlivé písně skládány. Kamenici po rozdělení panství držel potom Prokop. Již před válkami husitskými dvojité hrazení města z hrubých klad nahrazeno bylo opevněním zděným se čtyřmi baštami v rozích a dvěma branami se svodítými mosty. Horní brána stávala mezi děkanstvím a domem č. 108; dolní byla při silnici Jindřichohradecké mezi domy č. 197 a 198. Obě byly zbořeny v letech 1821 a 1822 při stavbě císařské silnice. Od brány horní táhla se hradba s krytou chodbou; s ní spojen zděným obloukem též kostel. Tudy panstvo chodívalo ze zámku do kostela. Západní hradební zeď od horní brány k dolní obehnána byla příkopem vodou napouštěným. Stopy příkopu patrny jsou v korytě potůčku. Dům č. 171 stojí v bývalém rybníčku a dům č. 164 přestavěn ze čtyřboké bašty. Od r. 1490 vybíralo se ve branách clo.

Základní zdi hradu jsou pevné v síle až 4 metrů. Na jih a na západ od hradu vedly pevné zdi, zpevněné v rozích velikými baštami. Bašta severní bývala okrouhlá, na místě západní bašty stojí nyní moderní věž s hlavním vchodem. Z bývalých bašt zachovaly se pouze dvě.

V bouřích husitských měšťané byli dle víry rozdvojeni. Katolíci r. 1420 vpustili do města Oldřicha z Rožemberka, avšak když Táboři na hradě se ubránili, Oldřich zapáliv město, odtáhl. R. 1425 srazili se Táboři, když tudy do Moravy táhli, s lidem Menharta z Hradce, jenž zahnán do Kamenice. Na to Táboři oblehli hrad a dobyvše ho, vše na něm rozmetali a 40 panošů do zajetí odvedli. Po válce Kamenice dána opět pánům z Ústí, načež hrad i město znova zpevněny. Po smrti Janově r. 1452 dostalo se zboží jeho Jindřichovi ze Stráže, jenž náležel k nejbohatším pánům na českém jihu. Jsa zároveň nejvyšším hofmistrem dal Kamenickým značné výsady. Po pánech Strážských (as r. 1474) uvázal se v panství Jan ze Šelmberka, kancléř královský, pán nad jiné slavný. Týž měšťanům svobody nejen potvrdil, ale i rozhojnil. Po r. 1493 prodal však Kamenici Vlachyni z Leskovce, hejtmanu kraje Bechyňského. Po mnohých rozmíškách mezi dědici Janovi z Malovic dostalo se r. 1549 dílu Kamenického, totiž zámek, město a 21 vesnic. Jan zdědil po otci panství Chýnovské, ale raději sídlel na Kamenici. Jeho manželka konečně r. 1597 přikoupila ještě panství Černovické, čímž sloučila v jedno veliký komplex země, který zdědil syn její Michal Malovec, jímž r. 1606 vymřela Kamenická větev Ma-

lovců. Dcera jeho Mandalena provdala se za Zikmunda Matěje Vencelíka z Vrchovišť, jemuž svůj majetek odkázala. Vencelík jako hejtman kraje Bechyňského po defenestraci r. 1618 nařídil jezovitům Hradeckým vyjíti ze země a Hradeckých povzbuzoval k odporu proti císaři. Cís. vůdce Dampierre dostal se r. 1619 lstí do Kamenice, kterou vypálil a vydrancoval i obyvatelstvu mnoho dobytka odehnal. Škodu tu však jim potom Vencelík vynahrazoval. Ale i stavovské vojsko, které do těchto končin přitáhlo, nepočínalo si milosrdněji. Roku 1622 odsouzen byl Vencelík ku ztrátě všech statků, ale tak, že se mu z české komory polovice vyplatí.

Fot. Vinc. Jos. Veselý.

PAMÁTNÁ LÍPA V KAMENICI N. L.

Roku 1623 zemřel uviděv svůj statek v cizích rukách, a to Jindřicha Paradysa z Eshaide. Kameničtí také brzy se přesvědčili, že cizí rod nemá k nim již tolik lásky. Poslední toho rodu Martin prodal r. 1692 panství Kamenické Janovi Er. z Hartigu. Potom vystřídalo se mnoho majitelů, až r. 1831 koupil panství Jan Jindřich sv. pán z Geymüllerů. Zámek za toho častého střídání sešel mnoho, ale potom dostal novou úpravu. V 2. polovině XVII. stol. zřízen byl při zámku park a květinová zahrada, v první pol. XVIII. st. znova přestavěna jižní část zámku, jak nyní se nachází. V parku spatřiti lze památnou obrovskou lípu, jíž se hádá 6—7 století věku. Kmen její jest tak mohutný, že třeba čtverých paží k jejímu obsáhnutí. Do r. 1824 byla neporušena, ale toho roku koruna její bleskem sražena, takže nyní jen kmen s mohutnými spodními větvemi, jež samy mocným stromům se podobají, zůstal. Větve zpodpírány trámy a pevnými lešeními, nad kmenem zřízena veranda s prkennou podlahou, na níž jest místa pro četnou společnost, a jež spojena jest zvláštní pavlačí se zahradou na zámecké terasse.

Obyvatelstvo Kamenické, počtem 1990, se sousedními obcemi Antonkou, Gabrielkou, Johankou a Novou Vsí 2700, jest hlavně na skrovný výtěžek polního hospodářství a drobná řemesla odkázáno. Průmysl zastoupen jest panským pivovarem. Zřízením okresního hejtmanství r. 1905 a otevřením místní dráhy r. 1906 dán podnět k novému rozkvětu města, jenž patrným jest již v posledních letech živým ruchem stavebním.

V Kamenici n. L. narodil se r. 1806 jemnocitný básník Fr. Jaroslav Vacek-Kamenický, jehož některé písně (jako na př. „U panského dvora“) znárodněly. Zemřel jako děkan v Blovicích r. 1869. Z Kamenice pochází též výtečný skladatel hudební Vítězslav Novák, který se tu r. 1870 jako syn lékaře narodil, ale již v útlém věku s rodiči do Počátek přesídlil.

V okrese Kamenickém pěstují se plodiny hospodářské v českomoravské vysočině obvyklé: žito, oves, brambory, méně ječmen a nejméně pšenice. Pícninám daří se dobře. Pro pěstování lnu byly by podmínky příznivy, ale přece nevěnuje se mu všude ta péče, jíž by zasluhoval. Ovocnictví jest zanedbáno, ač jest dokázáno, že by se některé druhy i ve vyšších polohách nad 600 *m* dobře dařily. Vývoz dříví z lesního bohatství jest rozsáhlý; vyváží se dříví nejen stavební, ale i loupané do továren na cellulosu. Velkostatky kladou také výtěžek z lesů výše nad výnos polního hospodářství. Zvelebování chovu dobytka hovězího i vepřového jest patrno.

O lepší vzdělání širších vrstev lidových jest postaráno chlapeckými měšťanskými školami v Kamenici a v Černovicích, dívčí v Kamenici; průmyslové školy pokračovací jsou v Kamenici a v Černovicích. Jak viděti, i v oboru školství zbývá ještě mnoho vykonati.

Karel Fišer.

XLI. OKRES POČÁTECKÝ.

Řetěz žulových vrchů, jichž jedním článkem jest podélný a nejvyšší hřbet Nádavek, tvořící nejvýchodnější hranici vrchoviny Kamenické, oddělen jest krátkým, ale hluboko zaříznutým úžlabím, v němž tísní se větší vesnice Veselá, od rázovitého hřbetu, který jest předělem vod černomořských a severomořských nedaleko hranic českomoravských. Úžlabím Veselským protékají dva potůčky; jeden bublá na sever k rybníku a mlýnu Týnavskému, jímž provaluje se říčka Bělá, druhý, na jih se ubírající, jest potok Ctibořský, který pod Ctiboří obrací se na západ a končí v Žirovničce. Úžlabí jest těsné, poněvadž oba hřbety podél něho vystupují dosti příkře; pohlížíme-li na př. s vrchu Bělského

na stráň Nádavku, spatříme Veselou jako přikrčenou k jeho patě a stráň činí dojem asi takový, jakobychom měli před sebou podhůří šumavské.

Předěl vod znamenali jsme již v okrese Pelhřimovském od východu až ke Křemešníku; touto horou však předěl nekončí, nýbrž postupuje dále směrem skoro jižním, jen nepatrně k západu vychýleným, v délce 15 *km* až k pohraniční hoře Lísku (758 *m*), na jehož jižním boku v pryskyřičné vůni lesů tulí se lázně Svatokateřinské. U jihovýchodní paty Lísku více než o 100 *m* níže pod jeho vrcholem, ovšem již na půdě Moravské, vyrývá si svoje lože sotva zrozená Jihlavka, která za nedlouho nese sesterský pozdrav Moravy půdě české, běží

Fot. Zdeněk Navrátil.

POHLED NA LÍSEK Z POČÁTEK.

k Horní Vsi, odtud k H. Cerekvici, načež zahnouc k východu, tvoří zemskou hranici.

Hřeben Křemešnicko-Lísecký jest jedním z nejvýše vyzdvižených v českomoravské vysočině; průměrná výška drží se bezmála 700 *m*, avšak mnohé jeho vrcholy tuto čáru značně převyšují. Dle pořadí od Křemešníku na jih nejbližším jest vrch Tapač (716 *m*); v prohbí mezi oběma jde silnice od N. Rychnova k Pelhřimovu a tu jest též vesnice Sázava, ještě na Pelhřimovsku. Tapač sám jest hraničním bodem okresu Počáteckého. Od něho hřbetní čára zdvihá se do 739 *m*, pak se níží a opět vyzdvihne se Vítkovým kopcem do 716 *m* nad vsí Bukovou, na to klesne na 705 *m* a konečně málo pod 700 *m*; jižně Turovky zase stoupne na 712 *m*, odkudž vyšle kratší odbočku, jež vyvrcholí do 707 *m* vrchem Bělským, kdežto hlavní pásmo po malém snížení konečně Lískem náhle do 758 *m* se vyšvihne. I tento předělný hřbet jest silně zalesněn, ač nemá již tak rozsáhlých souvislých komplexů lesních, jako tomu jest ve vrchovině Kamenické; přece však na mno-

hých místech vyskytují se značné chvojné rozlohy; tak zejména mezi osadami Veselou, Bělou, Turovkou, Hříběcí, Bukovou, Rohovkou a Ostrovcem. Severně Bukové začíná jiné zalesnění, jež pokrývá celý Tapač a souvisí u Lešova s lesy Křemešnickými. Rovněž porostlé boky Lísku s lesem Kateřinským znamenají slušné pásmo lesní.

Výskyt vrstev třetihorních v této krajině jest zajímavý tím, že přispívá k rozluštění otázky, v kterém období geologickém tato část vysočiny českomoravské svrašťovací silou zemskou byla vyzdvižena. Poněvadž usazeniny bývalého miocenového jezera v Pošumaví leží ve výši 472 *m*, kdežto zde u hranic českomoravských dosahují výše až 650 *m* (mezi Stolčínem a Prostým), stalo se tedy vyzdvižení této části českomoravské vysočiny po době miocénové, tudíž současně

Fot. Zdeněk Navrátil.

VRCH LÍSEK S VÍSKOU HEŘMANEC.

s vyzdvižením Alp a Karpat, z čehož dále vysvítá, že již mnohem dříve musila ona vyčnívati nad hladinu mořskou.

V severní polovině hřbetu Křemešnicko-Lískoveckého jsou umístěny osady: na jižním úpatí Tapače Čejkov; v jihovýchodním obvodu Vítkova kopce Buková, Černov a Chrástov. Buková leží při silnici od Pelhřimova k H. Cerekvici vedoucí, jež v těchto místech přestupuje předěl vodní; více na západ od silnice kroutí se ve velikých záhybech trať dráhy příčné, stoupající již z Pelhřimovska od Zajíčkova a Dobré Vody. Na západ od trati leží vesnice Rohovka, Ostrovec, Benátky, Janovice a výše na úbočí kopce Bělského Bělá. V Rohovce narodil se r. 1845 Jan Kušta, profesor a znamenitý geolog, paleontolog i archeolog; jemu přísluší zásluha, že svým nálezem v diluviu u Lubné (u Rakovníka) r. 1891 nezvratně dokázal současnost mamuta a diluvialního člověka v Čechách, což do té doby bylo pochybností.

V jižní polovině horského předělu rozloženy jsou vesnice Hříběcí, Turovka, na severním úpatí Lísku Leskovec, na západním Heřmanec.

Řeka Jihlava z pramenů Líseckých se zrodivši, protéká vsí Jihlavkou a brzy na to vstoupí na půdu Čech, kde první osada při ní ležící sluje Horní Ves, odkudž řeka žene se rozšířeným údolím k Horní Cerekvici, kde provedši své vody dlouhým rybníkem zámeckým, obrátí se brzy k východu a s malým přerušením u Batelova tvoří pak přirozenou hranicí mezi okresy Počáteckým, potom Pelhřimovským a Moravou. Její údolím vedena jest také trať příčné dráhy a to větve,

Fot. Zdeněk Navrátil.

NA POČÁTECKÉM POTOCE: RYBNÍK „VOLMANEC".

jež spojuje H. Cerekvici s Veselím nad Lužnicí. Dráha vyrazivši z nádraží Cerekvického za nedlouho přeřezává rybník a potom po hrázi těsně na úpatí vrchu, jenž přímo nad rybníkem se zdvihá, proklouznuvši provází stále Jihlavku. V Horní Vsi připojuje se k řece i k dráze též silnice, ražená od Počátek přes Leskovec do H. Cerekvice a dále k Jihlavě.

Asi ve stejných vzdálenostech od Tapače i od Lísku při východním svahu horského předělu a při ohybu řeky Jihlavy leží

HORNÍ CEREKVICE. Pro polohu svou stalo se městečko přirozeným středem této části okresu Počáteckého. Město čítá přes 1800 obyvatel, jež převahou živí se polním hospodařením a drobnými řemesly, částečně i průmyslem. V H. Cerekvici jest továrna na škrob a dextrin, na zboží kartáčové, lihovar, parní mlýn, a vyrábějí se tu i perleťové knoflíky. Obchod místní nalézá se v čilých rukou. Městečko jinak ne-

zámožné a nevýstavné nezískává ani zdejším zámkem, kterýž nemá na sobě umělé architektury; polohou svou vzbuzuje však ještě nyní pozornost cestovatelovu. Založen byl důmyslně při kraji rybníka, takže mohl býti hájen dobře tím, že voda z rybníka do příkopů se napustila. Původně býval tvrzí, již založil nepochybně Dobeš z Bechyně, odkudž také Cerekvice Dobešovou se nazývala. Ku konci 15. století byla tvrz rozšířena a kostel, původně dřevěný, kamenným nahražen. V 17. století tvrz zcela přestavěna a konečně za arcibiskupa Küenburga zámek v nynější stav uveden. Půdorys zámku má podobu podkovy, jejíž jižn

Fot. Zdeněk Navrátil.

NA POČÁTECKÉM POTOCE: VELKÉ JEZERO.
(V POZADÍ „VALCHA", RODIŠTĚ JAKUBA ŠKODY.)

křídlo jest kratší. Při východní straně býval zdvihací most přes příkop vodní k cestě, kteráž jde mezi rybníky zámeckým a Kuchynkou, avšak sloužil jen pěším; druhý pro jízdné býval na straně západní. Na západ ke kostelu bývalo předhradí, které s kostelem souviselo; hradbami bylo se zámkem spojeno, kudy do oratoře kostelní ze zámku se chodívalo.

Ve století XIV. vládl na Cerekvici rod Vlastislaviců, po něm páni z Vlašimě a konečně z Lichtenburka. Na počátku XV. věku dostali se v držení Cerekvice Leskovcové z Leskovce, pocházející z blizoučké tvrze a vsi Leskovce, v jejichž rodu až do vymření zůstala.

Jan z Leskovce ponejprv se uvádí r. 1411. Někteří členové rodu toho zaujímali důležité a čestné úřady. Arnošt seděním na Humpolci (1428 až 1458) byl nejvyšším písařem král. Českého. Jsa dosti bohat, rodinné statky v kraji Bechynském pustil svému bratru Václavovi. Jeho syn Albrecht byl podkomořím měst královských a v tom úřadě r. 1493, kdy král v zemi nebyl, i zemským hejtmanem. Týž obnovil kostel Cerekvický, v němž se stále obřadem katolickým bohoslužba konala. R. 1505 zemřel. Po něm držela panství mladší větev. Dělením mezi dědice měnil se často rozsah zboží Cerekvického, takže bývala tu spojena v jedno různá panství, jako: Dolní Cerekvice, Červená Řečice, N. Rychnov, Loutkov, Božejov, Střela, různé zboží na Humpolecku, nehledě k četným dědinám v nejbližším okolí. z nichž zejména

Fot. Dr. Jindřich Hofer.

POČÁTKY.

dlužno uvésti Hrad Horní, tvrz Prašivou a Bukovou a j. Po vymření rodu Leskovcův Albrechtem Šebestianem r. 1655 dostalo se zboží zpřízněnému rodu a to do rukou nejvyššího purkrabí Maxmiliana z Martinic, jenž poddaným některé výsady udělil, totiž prodej vína a obchod v soli, ale již r. 1662 prodal statek Cerekvický (tenkráte po německu Lobskirchen zvaný) Ferd. L. Bennovi, radovi cís. a proboštovi, jenž jej odkázal r. 1691 kanovníku kostela Salcburského Ferd. hrab. z Küenburku, kterýž potom stav se arcibiskupem pražským mnoho statků v kraji táborském skoupil. V Cerekvici vystavěl novou faru a obnovil zámek, setřev však s něho starobylý ráz. Nyní náleží H. Cerekvice cizímu knížecímu rodu Hohenzollern-Siegmaringen. V novější době po vystavění transversalní dráhy, nádraží cerekvické nedaleko městečka nabylo veliké důležitosti, poněvadž se tu trať rozdvojuje. Na východ od H. Cerekvice v cípu okresu Počáteckého leží vesnice B e z d ě č í n.

Ve středověku nebývaly zemské hranice tak přesně stanoveny, jako nyní. Tak ve XIV. stol. počítala se k Moravě nedaleká tvrz Kostelec a teprve když v XV. stol. zanikla a grunty k ní náležející dostaly se k panství Pelhřimovskému, tvořila tato strana od té doby část země české. Podobně i Horní Ves patřila ve XIV. věku k Moravě. Asi v XV. nebo XVI. století vznikla tu tvrz, když zboží dostalo se Leskovcům, kteráž stávala na pahrbku za dvorem, zejména za vinopalnou, a bývala chráněna rybníky, na jichž místě jsou nyní louky. Tvrz však brzy zpustla, poněvadž páni na ní nebývali, ale zboží při-

Fot. Zdeněk Navrátil

HŘBITOV V POČÁTKÁCH S KOSTELEM BOŽÍHO TĚLA.

pojeno bylo r. 1574 trvale k panství Cerekvickému. Tenkráte byly při „Horním hradě" sladovna, pivovar se spilkou, mlýn náchlebný, popl. dvůr, štěpnice a chmelnice. Ves Horní čítá nyní 650 obyv. Pivovar býval též u tvrze v Bukové; ale když ji koupil arcib. Küenburg, ze tvrze stal se špýchar a z pivovaru myslivna.

V oblasti vrchu Bělského, s něhož k severu a k severovýchodu otvírá se vzrušující pohled na zvlněné moře vrchů a pahrbků vysočiny českomoravské, sbírá své prameny potok Počátecký, kterýž na svém krátkém toku protékaje větší počet rybníků, tvoří jedno z nejmalebnějších údolí. Turista zvyklý na stejný ráz údolí při Trnavce, Hejlovce, Bělé a jiných tocích jmenované vysočiny, stane překvapen, neboť co zde příroda vytváří, jest dílem jiné školy plastické. Milá zá-

koutí, líbezně idyllická, s mírnými lesnatými svahy a lesklými vodními plochami nebo zase ztmavělými tůněmi a osamělými, jako v pohádce skrytými budovami, uchvacují turistu neméně než jako krásné divadelní prospekty vábí diváka, jenž přišel pokochat se poesií a dekorativním uměním. Hned u Rymberka proběhne potok rybníkem Podubním, brzy na to Podlivčím, načež vykoupav se pod šumícím hájem Jalovčínem u přádelny ve Volmanci, vplyne u „valchy" (rodného domku spisovatele a ředitele Jakuba Škody) do Velkého jezera, zahne k rybníku a mlýnu Káňovu a podběhnuv most silniční spojí

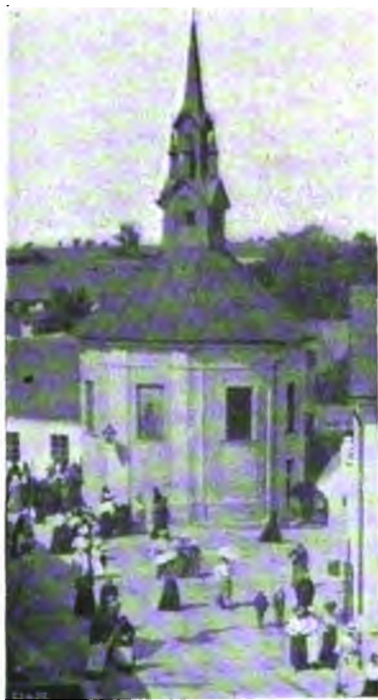

RYBNÍK ŽIŽKA
S VILLOU „PAZDERNOU".

se s potůčkem Heřmaneckým, jenž před tím naplnil rybník u škrobárny a u mlýna Fáčkova, načež sesílen hrne se potok Počátecký lučinami do velikého rybníku u „Pazderny", z něhož vytékaje, obtáčí na jižní straně parkány městské, aby v dolní části města, na „Moravě", rozšířil se v druhý rozlehlý rybník, pod nímž mlýn Šafkův, dále potom po několikeré koupeli v jiných rybnících u klepajících mlýnů zahýbá na západ, aby se spojil s druhým Nežárčiným pramenem, Žirovničkou. Pod Stolčínem u Balkova mlýna jest mu proklouznouti úzkým údolím sevřeným na jihu strání Stolčínskou, na severu skalnatými žulovými útesy, jimž lid pro divoký romantický vzhled dal jméno „Peklo".

Že na malé ploše poměrně tolik rybníků se tuto vyskytuje, to vysvětliti lze zase jen zvláštním útvarem půdy. Podstata prahorní jest tuto sice táž jako jinde v českomoravské vysočině, avšak náhodou vlny a hřbety horské vyzdvihují se tu na základně, která má jen nepatrný svah. Terrain tedy způsobilý k rozšíření břehů. Ale to má ještě jiné důsledky. Spodina půdy jest buď tvrdá, nebo neprosáklivý jíl. Kryt bahních rostlin, zvláště mechů, při svém podzimním odumírání zůstává na místě, nejsa splachován a stává se živinou budoucí vegetace; při tomto stálém koloběhu života a smrti rostliny bahnem a jílem promísené nepodlehnou pro nedostatečný přístup vzduchu rozkladu úplnému a tak buněčné tkanivo jejich hromadí se nesetlelé, až vytvoří mocnou vrstvu, která po náležitém vysušení jest s to, aby zachovalé spalitelné látky, tytéž jako jsou ve dřevě, v teplo a žár se obrátily. Takto tvoří se vrstvy rašeliny nejen tuto, ale i jinde v prahorních útvarech, kdekoli stejné podmínky se vyskytují, jak zejména ve velikém množství na Šumavě, Krkonoších a j. se spatřuje. Značnější rašeliniště či borkoviště nalézá se při jednom z pramenů potoka Počáteckého mezi lesy Hájkem severně Leskovce a Borky, severně Heřmance, ač v menším rozsahu i na jiných místech v této končině rašelina se vyskytuje.

Fot. Zdeněk Navrátil.

KAPLE SV. ANNY V POČÁTKÁCH.

Bezprostřední styk přírody, jejíž paleta jest tak pestrá, s úpravným čistým sídlem lidské práce působí vždy dojmem trvalým. Jest málo venkovských měst a zvláště v chudé vysočině českomoravské, jež by se vykázati mohla takovou úhledností a zevní spořádaností jako

POČÁTKY. Ovšem ne každé město této části Čech mělo také tak výhodné podmínky k svému vývoji. Již v starších dobách byly přirozeným střediskem vůkolní krajiny. O nejstarší minulosti Počátek nedá se mnoho zjistiti. R. 1273 připomíná se tu plebán Předboř. Není zcela jisto, vztahuje-li se svatební smlouva z r. 1303, uváděná v B. Dudíkových dějinách Moravy (v díle IX.), mezi Vítkem ze Švábenic a jeho manželkou Perchtou uzavřená, dle které Perchta manželi svému 500

hřiven na panství v Počátkách zapsala, k tomuto městu; ale jednak okolnost, že ručitelem smlouvy byl pan Oldřich z Rožmberka, jednak také fakt, že na Moravě není osady toho jména, zdá se tomu nasvědčovati. R. 1354 připomíná se kostel sv. Jana Křtitele jako farní. Ve XIV. stol. obdržel Počátky od císaře Karla IV. spřízněný rakouský hrabě Hardegg, který měl v Čechách i na Moravě hojně statkův. Když však je rozprodával, koupil město r. 1389 Jindřich st. z Hradce. Na počátku XV. st. byly Počátky již městem hrazeným, za jehož dřevěnými hradbami měšťané Táborům se ubránili. V uznání za to Menhart

Fot. Dr. Jindř. Hofer.

PŘEDMĚSTÍ POČÁTEK „NA MORAVĚ".

z Hradce r. 1439 dovolil Počáteckým opevniti se hradbami zděnými a příkopem. K opevnění měly Počátky polohu velmi příznivou, připomínající v miniatuře hražení města Tábora. Hradby táhly se kolem celého vnitřního města. Na straně jihovýchodní proti továrně Brdlíkově jsou dobře znalé zbytky hradeb a parkánů; na západní straně bývalá čtyřboká bašta proměněna jest v obytné stavení. R. 1559 Jachym z Hradce potvrdil Počátkám držení některých rybníků u města a udělil právo dědičné. Když r. 1564 koupil Žirovnici, připojil k ní Počátky; odtud sledovati dále jejich osudy jeví se býti přehlednějším při dějinách hradu Žirovnického.

Ode dávna kvetl v Počátkách průmysl soukenický. Dokud půda nebyla v té míře obrácena v ornici a dokud nehospodařilo se racio-

nelně, bylo na četných stráních a pastvinách dosti výživy pro rozsáhlejší chov ovec, jichž vlna zpracovávala se v sukno, které se těšilo vždy dobrému odbytu. Tím zabezpečen městu jakýsi blahobyt. Během doby domácí výroba sukna ustoupila velkovýrobě v továrně, založené dlouholetým, pokroku dbalým starostou města Janem Brdlíkem († 1897) a nynějším majitelem Jaroslavem Brdlíkem na vzorný závod rozšířené. S blahobytem vyvíjel se přirozeně i smysl pro zevnější úpravnost, stal se tradicionelním, a udržeti jej jest čestným úkolem současníků.

Počátky nemají mnoho ulic, ale za to tři souvislá náměstí: náměstí hlavní bylo původním opevněným městištěm. Od něho na severovýchod táhne se dlouhá ulice, zv. Horní, která před hřbitovem rozchází se ve tři silnice. Hřbitov jest neobyčejně pěkně upraven; na něm stojí kostel Božího Těla ze sklonku XVI. stol.; poblíž něho na levo jest šindelem krytá zvonice a zároveň kostnice. Blizoučko za hřbitovem mezi silnicí Jihlavskou a velikým rybníkem jest pěkný park s vilou ‚Pazdernou', oblíbeným to letním sídlem lidumilné paní Jos. Brdlíkové, vdovy po dříve zmíněném starostovi a známé hudební skladatelky, zejména pak štědré podporovatelky literátů a umělců. Od Horní ul. při vstupu do náměstí odbočuje v levo cesta k Brdlíkově továrně a dále po hrázi rybníka k Lázním, v pravo odděluje se jiná ulice podle pivovaru ku kapli sv. Anny, při níž jest městský chudobinec, dále podél škol dolů, až zahne k veřejné nemocnici a pokračuje silnicí k Žirovnici. Část dolního města při potoku a kolem nižšího rybníka, vroubeného s jedné strany rozkošnou alejí, sluje „Morava". Na náměstí stojí prostranný chrám s věží, pod jejíž pěknou čtyřbokou, na hranách seříznutou zvonovitou bání plechovou jest byt hlásného s ochozem. Poblíž kostela stojí vysoké kamenné sousoší některých světců s kašnou kolkolem. Zajímavá jest klenutá rohová podsíňka domu (číslo 6, býv. radnice) na náměstí vedle pivovaru; nárožní čtyřboký sloup drží tu křížové klenutí do zdi domu zapuštěné. Pivovár je bývalým domem

Fot. Ant. Hübschmann.

BÝV. RADNICE V POČÁTKÁCH.

urozených pánů Hynků z Lužátek. Na protějším domě (čís. 9) spatřiti lze „klenák“ z bývalé městské brány. V průjezdě tohoto domu zapsáni jsou jeho majetníci od r. 1560. Obecná škola i měšťanské školy mají zvláštní budovy; zvláště tyto mají novou moderní budovu s krásným parkem, která jest městu ku cti. Při chlapecké měšťanské škole zřízena byla roku 1907 čtvrtá třída; při ní jest též průmyslová škola pokračovací. Pro menší děti zřízena jest tu opatrovna ve zvláštní budově. Za městem na straně severozápadní jest městský sad a opodál za ním dlouhá řada stodol. Při záložně výborně řízené nalezá se bohatá knihovna pro lid. Obyvatelstva jest přes 2800 duší. Kromě továrny na sukna jest ještě škrobárna a pila, výroba zboží z rohu, znamenité barvířství, punčochářství, mydlářství, výroba dětských vozíků a j. rozmanité živnosti. — Obchod jest v čilých rukou; jako zvláštnost lze uvésti, že tu není usazen ani jediný žid.

KOSTEL SV. KATEŘINY.

V Počátkách narodil se r. 1629 Tomáš Pešina z Čechorodu, potomní kanovník svatovítský a biskup smederevský, badatel historický, jenž byl sice smýšlení fanaticky katolického, ale při tom upřímný Čech maje společné snahy s Balbínem; † r. 1680. (Pamětní desku jeho lze spatřiti na městském domě). Z Počátek pocházejí oba bratří Škodové. Starší, Jakub, nar. 1835 a zemřel r. 1885 jako gymn. ředitel v Přerově na Moravě, kde získal si neocenitelných zásluh o kulturní rozvoj tohoto města; mimo to pod pseudonymem „J. Počátecký“ přeložil mnoho francouzských dramat a vydal též dobré školské učebnice franc. jazyka. Mladši bratr, Antonín, nar. r. 1839, byl ředitelem gymn. v Domažlicích a v Příbrami, a proslul obratnými překlady Odyssey a Illiady, jakož i Vergilovy Aeneidy. R. 1826 narodil se v Počátkách Frant. Fáček, potomní notář v Jindř. Hradci, jenž jako poslanec na sněmu českém počítán byl svého času k předním zástupcům národa a jako obratný řečník porážel požadavek Němců na rozdělení Čech. V rodině Brdlíkově dlela nějakou dobu osiřelá Zdeňka Havlíčkova, nalezši v paní Josefině Brdlíkové duši soucitnou. Táž rodina vydala ušlechtilou haluz Boženu (nar. 1865), jež provdavši

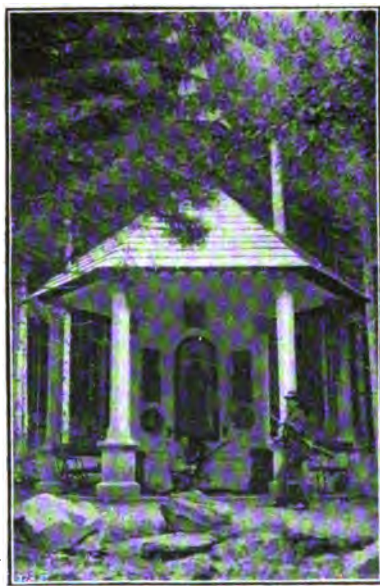
se za dramatického spisovatele K. Voitla, přispívala do různých časopisů a zejména v oboru lidumilenství horlivě působila. Z druhé linie Brdlíkovy rodiny pochází Frant. Brdlík, řed. gymn. v Roudnici, autor výborné knihy „Průvodce dějin všeobecných". V Počátkách ztrávil své dětství znamenitý hudební skladatel Vítězslav Novák, odkudž po smrti svého otce, lékaře, r. 1882 s matkou do Jindř. Hradce se odebral. Počátky jsou rodištěm slavného symbolického básníka Otakara Březiny (rodným jménem Václava Jebavého), jenž se tu r. 1868 jako syn chudého řemeslníka narodil. Vychodiv tu školu měšťanskou, odebral se na realku do Telče a potom věnoval se učitelství; nyní jest odb. učitelem v Moravských Budějovicích. Počátky jsou sídlem okresu, jenž měří 159·68 *km*² a čítá 13570 obyv.; na 1 *km*² tudíž průměrně 85 duší. Z plochy zaujímají role 51·6%, louky 15·8%, zahrady jen 0·2%, lesy 23·2%, pastviny a pláně 5·2%, plocha vodní a neplodná 4%. Poměrně velká plocha luční vysvětluje se dostatkem vláhy, jakož i tím, že místy těžká, místy zase písčitá půda lépe se hodí za louku než ku zpracování na ornici. Ač podnebí jest drsné a poloha vysoká (tři čtvrtiny půdy nad 600 *m* vyvýšeny), přece hospodářské poměry při racionelním spůsobu hospodaření i co do výtěžku plodin i co do chovu dobytka jsou příznivé. Ovocnictví mělo by se více péče věnovati.

PRAMEN SV. MARKÉTY
V LÁZNÍCH SV. KATEŘINY.

Počátky staly se známými též blízkými l á z n ě m i K a t e ř i n s k ý m i. Na jižním svahu Lísku ve výši 710 *m* v líbezném zátiší hlubokých lesů ukrytá dědinka ze 4 statků sestávající, dala jim své jméno. Již v 16. století stával tu kostelík; roku 1770 znova vystavěn ve slohu barokním. Níže kostelíka jsou lázně, jichž podstatou jsou výtečné vlastnosti zdejší horské vody, kterou prof. Hueppe a Gintl nazvali ideální. Vyvěrá několika prameny, z nichž tři nejmocnější kryty jsou kapličkami. Jsou to pramen sv. Kateřiny na severo-západním svahu táhlého návrší, jež od Lísku odbočuje, potom pramen sv. Markéty a pramen sv. Vojtěcha, oba na jižním svahu. Prvý jest nejvydatnější a ten dal základ k zdejším lázním. Má stálou teplotu až 7° C, v lázních samých, asi 100 kroků vzdálených, kam voda potrubím se přivádí, otepluje se na 7·5° C. Výtečná voda, čistý horský lesní vzduch a přiměřená po-

loha, samy sebou příznivě mohou působiti na otřesené zdraví; přistoupí-li k tomu pečlivá kura a vhodná dieta, může se docíliti znamenitých výsledků. Před časem bývaly tu lázně parní a sprchové; v novější době přeměněny však byly v ústav vodoléčebný, jenž vyhovuje i přísným požadavkům. Zvláštní oddělení tvoří lázně vzduchové k užití světla slunečního, konečně i elektrické lázně světelné. Proudy elektrické a massáž doplňují úspěšné léčení. Lázně mají též vlastní mlékárnu. Okolí poskytuje osvěžující procházky. S Lísku a s výšiny Leskovecké otvírá se k severu a severo-východu panorama rozvlněné vysočiny na půdě české; s blízkého Strážního kopce, as 2 *km* na západ od lázní, jeví se pohled na mohutnou massu žulovou na půdě moravské, z které do výše 836 *m* vyniká Javořice, nejvyšší to hora českomoravské vysočiny vůbec. Po silnici do Počátek jest as půl hodiny pěší chůze, ale milá to procházka s půvabnými pohledy; jiná krátká silnička, lesem ražená, spojuje lázně s hlavní silnicí Počátecko-Jihlavskou.

PRAMEN SV. VOJTĚCHA V LÁZNÍCH SV. KATEŘINY.

Malou hodinu cesty na západ od Počátek leží město

ŽIROVNICE. Z fádního svého okolí vynořuje se návrší osazené domy městskými, nad něž týčí se kostel s věží, ale všechno to převyšují massivní budovy a dvě věže starého hradu, jenž tu strmí na skalnatém výběžku omývaném na jižní a západní straně dlouhým rybníkem. S okolních návrší vyhlíží město i s hradem romanticky. Přístup do hradu od pláně se strany města býval ztížen hlubokým příkopem a zdvihacím mostem; příkop nyní z části zasypán a křovím osázen, část pak překlenuta mostem kamenným. Branou anebo menší fortnou v pravo brány vchází se do předního dvora, v němž po levé straně zdvihá se okrouhlá hláska, která ještě do nedávna měla cibulovitou střechu s lucernou; na pravo počíná dlouhá fronta západní, ku které přiléhá nejstarší část jižní, bývalý to starý palác s druhou věží, od něhož napříč vystavěné pořadí, směřující ku středu fronty západní, tvoří druhý trojúhelníkový dvůr, spojený s prvým dvorem as 20 *m* dlouhou, klenutou branou. Nejzajímavější částí hradu jest ovšem starý palác na jihu; vysoká věž, až do dvou pater okrouhlá, ve třetím patře

mnohohranná, má střechu mansardskou. Ve starém paláci upoutá hradní sklenutá kaple, vyzdobená starými malbami nástěnnými z r. 1490, jež nedávno po otlučení omítky byly odhaleny. Za ní směrem jižním nachází se bývalá mučírna. V I. patře věže jest v podlaze čtvercový otvor, jímž vězňové bývali dolů spouštěni, aby hladem byli mořeni. V druhém patře paláce, jež nyní jest sníženo a za půdu užíváno, bývala veliká hodovní síň. Hrad jest nyní jen částečně, totiž pokud slouží za obydlí úředníkům panským, obýván. Kostel založen byl současně s hradem a míval opodál dřevěnou věž. Nynější stavba pochází z II. poloviny minulého století. Před zámkem stojící špýchar také jest pozdějšího původu.

Také v Žirovnici starodávné soukenictví vyvrcholilo dnešní továrnou na sukna, jež náleží p. Jos. Brdlíkovi. Za to vyvinula se značnou měrou výroba zboží perleťového, jímž valná část obyvatelstva nejen tuto, ale i v okolí se zabývá. Krom toho jest tu parní mlýn, lihovar a cihelna — průmysl tedy dosti vyvinut. Nejnověji zřízena tu i parní mlékárna. Většina obyvatelstva, jehož jest asi do 2600, živí se ovšem polním hospodařením. Jest tu čilá záložna, s jejíž pomocí postavena nová budova školní a zřízena měšťanská škola chlapecká; z dřívějška jest tu průmyslová škola pokračovací.

Okolí Žirovnické od nejstarších dob patřilo rodu pánů z Hradce. Prvý známý držitel uvádí se Oldřich z Hradce r. 1358. Za něho stavěn vlastní hrad. Z té doby pocházejí věž hláska na předhradí, věž zadní, okrouhlá bašta v západní frontě a hlavní zdi starého paláce. R. 1393 vládl na Žirovnici Kamarét z rodu pánův z Lukavce. Byl horlivý kališník a odpovědný nepřítel katolického pána z Rožemberka. Syn Purkart koupil r. 1437 manský hrad Kámen, který však r. 1456 prodal bratřím Trčkům z Lípy. R. 1485 koupil zboží Žirovnické Václav Vencelík z Vrchovišť, pocházející z havířské rodiny Kutnohorské, v jehož rodě zůstalo až do r. 1544, kdy bylo prodáno Albrechtovi z Gutšteina. Jeho vnuk Šebestián postoupil r. 1564 panství Žirovnické Jachymovi z Hradce; tenkráte obsahovalo panství hrad, městečko s 2 mlýny, vsi Vlčetín, Zdešov, Jakubín, Cholunnou, tvrz Štítnou s dvorem poplužním, pustou ves Žďárek a řeku Panskou. K tomu Jachym připojil Počátky s některými vesnicemi. Jediný jeho syn Adam z Hradce, horlivý katolík, uvázal se v panství r. 1568 a udělil Počáteckým některé výsady. Po jeho smrti vládl rodinným panstvím poslední svého rodu, Jachym Oldřich z Hradce, r. 1604 zemřelý. Statky zdědila sestra Lucie Otilie, manželka Viléma Slavaty z Chlumu a Košumberka. Ta r. 1606 potvrdila Počáteckým jejich výsady. Manžel její vyprosil Žirovnickým obdarování na dva výroční trhy.

Po defenestraci r. 1618 Slavata prohlášen od stavů za nepřítele země a jemu i manželce jeho jejich statky: Stráž, Hradec, Bystřice a

Žirovnice odňaty; ale po bitvě Bělohorské manželé Slavatovi vrátili se do Čech a opětně ve své panství se uvázali. Lucie odměnila Počátecké za vytrvalost ve víře, jakož i v náhradu za škody, jichž od stavovského vojska utrpěli, právem, aby měšťané uvnitř hradeb směli pivo vařiti. Po její smrti r. 1632 stal se pánem statků manžel její Vilém, jenž Žirovnickým znova výsady stvrdil.

Po bitvě u Jankova Švédové pod Torstensonem zmocnili se Jihlavy, odkudž do okolí silné tlupy na drancování vysílali. Násilí jejich zakusilo i město Počátky, jež bylo vypleněno, a jeho privilegia a svobody zničeny. Švédové opanovavše i hrad Žirovnický, celé okolí drželi,

ZÁMEK V ŽIROVNICI.

až cís. vůdce Walter onen oblehl a na Švédech dobyl; při tom hrad velice byl poškozen.

Vilémův syn, Adam Pavel Slavata, ujav se r. 1652 panství, hleděl poddaným utrpěné škody nahraditi. Počáteckým obnovil stará jejich práva; robotu omezil jim na 2 dni v roce a to tak, aby ty dni na honění zvěři vycházeli. Avšak již r. 1657 Adam zemřel bezdětek. Po něm následovali postupně tři synové mladšího jeho bratra, a když po smrti všech čtvrtý bratr Karel, generál řádu Karmelitánského v Římě (r. 1691) z řehole vystoupiti nechtěl, dělily se o statky dědičky po přeslici. Stráž a Žirovnici, k níž Počátky trvale přiděleny, dostala Anna Lucie, provdaná Šternberková. Manžel její Adolf Vratislav ze Šternberka dal především opraviti sešlý a zanedbaný hrad, aby se stal

sídlem pohodlným. Syn jeho Leopold r. 1707 Počáteckým i Žirovnickým znova výsady jejich potvrdil. Za manželku měl Marii Annu, kněžnu ze Švarcenberka. Zemřel r. 1745 a pochován jest v rodinné kapli v kostele Pražském sv. Víta. Panství Žirovnické jest dosud v držení rodu Šternberského.

V okolí Žirovnice jsou tyto osady: níže při říčce Vlčetín, dále při silnici Hradecké Zdešov; při horním toku Žirovničky v levém poříčí Jakubín a Cholunná, na její levém přítoku Ctiboř. Při potoku Brůdku, jenž s prava do Žirovničky teče, Stranná, níže Litkovice, od nichž na západ každému Čechu památná ves Štítná, ve

TVRZIŠTĚ S POMNÍKEM TÓMY ZE ŠTÍTNÉHO VE ŠTÍTNÉM.

které stávala rodná tvrz ušlechtilého zemana Tómy ze Štítného, jenž, jsa jedním z prvých odchovanců Karlovy pražské university, měl odvahu o vyšších věcech filosofických psáti lidu svému po česku.

Od Litkovic stoupá se do mírného návrší, na němž od této strany lze spatřiti jen krajní nejhořejší stavení; teprve s hřebene návrší přehlédnouti lze celou vesnici, jejíž statky ve dvou řadách, značně od sebe vzdálených, svažují se po mírném sklonu k západu. Již za dob Tómových pravá (severní) strana vesnice náležela zboží Kamenickému, levá (jižní) byla statečkem Tómovým. V této části hned nahoře na návrší stávala jeho tvrz, na jejímž místě uprostřed zbytků valu, kterým tvrz bývala obehnána, stojí nyní kovárna. Zdivo zašlé tvrze a většinou i valů rozebráno bylo kdysi ku stavbě chalup; dolního valu použito

k zadržení vody, čímž vznikl jakýsi rybníček. Při dolním valu stojí stromovím zastíněna malá kaplička. Má se za to, že nejbližší statek při valech stojí na místě Tómova poplužního dvora. R. 1901 na příhodném místě valu postaven památce Tómově kamenný jehlancový pomník s medailonem na jehlanci a votivní deskou na soklu. Při upravování základů pro pomník vykopány některé zbytky nádob a ornamentovaných kachlů, jež odevzdány Pražskému Museu.

Rozhled od tvrziště ku Žďáru na mírnou pahorkatinu a dále na rovinu Jindřicho-Hradeckou není prost zvláštního půvabu; krajina sama dýše klidem a dojatému návštěvníku zdá se, že mírný vánek šepce tklivou dumu jako ohlas dávných, zašlých dob.

K. Fišer.

JINDŘICHŮV HRADEC
(SE STRANY JIHOVÝCHODNÍ).

XLII. OKRES JINDŘICHOHRADECKÝ.

V době, kdy střední Čechy několik set let již byly osídleny, měly svá knížata, své dějiny a samorostlou kulturu slovanskou, byl jihovýchodní kout země české stále ještě krajem nehostinným. Celé jihovýchodní Čechy byly až do konce XII. stol. porostly mohutným, neprostupným pralesem, jímž jen na některých vhodných místech, jako na př. od Landštýna přes Stráž, do nitra Čech vedly zemské stezky. Tento prales byl přirozenou mohutnou zemskou hradbou. Jím nepřítel nikdy netroufal si do Čech vniknouti, zvláště když přístup do země

české byl valně ještě stížen ohromnými močály a bažinami, stezky zemské pak bedlivě byly střeženy strážemi. Zbytek bývalého pohraničního pralesa chová se na památku v revíru markytském u Stráže. Hojná ložiska rašeliny, v krajině této se vyskytující, jsou pozůstatky těchto velikých močálů.

Osídlení Jindřichohradecka provedeno bylo v 13. století, když mocným Vítkovicům celé jihovýchodní a jižní Čechy v úděl se dostaly. Aby tato krajina rychleji osídlena byla, povolali sem hradečtí páni mnoho Němců ze Švábska. Ti jali se pak prales káceti a na půdě takto získané osady zakládati. Tak vzniklo kolem Jindř. Hradce 17 německých

JINDŘICHŮV HRAD
(OD JIHOVÝCHODU).

vesnic, jichž jména končí na „schlag“. Čtyři z nich mají pozoruhodnou koncovku „les“: Hosterschlagles (Hostějoves), Niederschlagles (Dolní Lhota), Oberschlagles (Horní Lhota), Radeinles (Radounka). Tři okolní vesnice jmenují se Žďáry.

Osídlení zdejší krajiny Němci bylo velikou politickou chybou pánů z Hradce, již nám nyní jest odpykávati.

Kolonisátoři měli zde práci dosti krušnou, zvláště v místech bažinatých. Svedením vody do mohutných četných nádržek, nynějších velkolepých rybníků, nabyl kraj nové tvářnosti, nového kulturního a hospodářského významu, zcela odlišného od jiných krajin Čech. Odvodněná půda stala se plodnou a založením četných velikých ryb-

níků na Hradecku, v míře ovšem ještě větší na Třeboňsku, byl dán základ k velkolepému chovu ryb, jenž nemá v celé říši sobě rovného. Jakoby čarovným proutkem dotknut, stal se po mnoha věků nehostinný a nepřístupný tento kout Čech krajem roztomilým, skytajícím mnoho krás přírodních. V okolí Kumžaku, Kamenného Malíkova a Jindřiše najde cestovatel vděčné půvabné horské lesní partie, v údolí hradeckém stříbří se pás tiché Nežárky a kolem dokola lesknou se hladiny velkých i menších rybníků s bohatou zvířenou a květenou vodní. Hladiny jejich, zdobené ostrovy bílých leknínů a žlutých stulíků, brázdí divoké kachny, potápky a lysky. V pustých pobřežních rákosinách zlatem lesknou se vysoké stvoly vodního kosatce a nalézají

JINDŘICHŮV HRAD
(OD JIHOZÁPADU).

zde útulku celé roje hnízdících tu rákosníků, roháčů, racků a mořských vlaštovek.

Útvarem náleží celý okres prahorám. Panující horninou jest zde tedy žula a rula. Rula jest šedá, plástevná, na cizí vložky chudá. Jest zde i granulit se stopami amfibolu. U Stříbrce nalezen byl sienit. Hojné a mohutné jsou alluvialní nánosy písku a hlíny, zvláště mezi J. Hradcem a Stráží, kdež se i kaolin dobývá. U rybníka kačležského a blatského jsou ložiska rašeliny as o 230 *ha.* Jiná rašeliniště jsou u Stráže. Rašelina zdejší skytá málo výhřevné palivo. U Jindřichova Hradce jest nepatrné ložisko rudy manganové. Půda jest po výtce chudá, postrádajíc úplně látek vápenitých.

Soudní okres jindřichohradecký hraničí na severu s okresem kamenickým a počáteckým, na východě s moravskými okresy telečským

a dačickým, na jihovýchodě s okresem novobystřickým a dolnorakouským okresem ličovským, na jihozápadě s okresem třeboňským, na severozápadě pak s okresem veselským.

Rozloha okresu jest 504·24 *km²*. Okres přísluší k pahorkatině českomoravské. Terrain jeho jest celkem mírně zvlněn; značnější vypnuliny jsou na severu s nejvyšším bodem „Čertův kámen“ (629 *m*). Povrch okresu sklání se od severu, východu i jihu do mohutného údolí jindřichohradeckého, jímž protéká řeka Nežárka. U Stráže rozvinuje se tento z prvu stísněný údol v kraj rovinný. Menší romantická údolíčka jsou v Jindřiši a Kamenném Malíkově. Průměrná výška okresu jest 560 *m*. Nejnižší bod jest u zámku jemčinského (424 *m*). K severový-

NEJSTARŠÍ ČÁST JINDŘICHOVA HRADU.

chodu a jihozápadu jest krajina otevřená, nechráněná, vydaná studeným větrům severním. Průměrná teplota roční jest 7·4—8·3° C.

Následkem značnějšího vyvýšení půdy počíná tu setba jarní teprvé v polovici dubna, v hornatější východní a jižní části okresu i později. Setba ozimní počíná v měsíci září. Vodních srážek jest větší množství nežli na Třeboňsku. Po stránce hydrografické jest Jindřichohradecko převážně krajem rybničním a zaujímá v té příčině hned druhé místo po Třeboňsku. Veškeré vodstvo náleží do povodí vltavského. Výměra všech rybníků jest 2200 *ha*. Panství hradecké samo má 110 rybníků o 1272 *ha*. Největší rybník jest holenský u dvora Holná (244 *ha*), kačležský u vesnice Kačlehy (197 *ha*), Krvavý u Člunku (837 *ha*), Vajgar u J. Hradce, lásenický u vesnice Lásenice, staňkovský u Staňkova, ratmírovský u Mal. Ratmírova, Hejtman u Rozkoše, muti-

STARÉ MĚSTO V JINDŘ. HRADCI.

něveský u Mutiněvsi, Komorný u Strmilova, Dřevo u Horní Pěné a Roh u dvora Drahýšky. Kromě těchto velikých rybníků jest v okrese ještě veliký počet rybníků menších, jichž jde do set. Hlavním tokem krajiny jindřichohradecké jest řeka Nežárka, jež vzniká z potoka kamenického. Od Jarošova, kde přijímá potok žirovnický, protéká údolími v mírné pahorkatině v čáře vlnité směrem jihozápadním, u Jindřichova Hradce přijímá potok jindřišský a obrací se k jihu, u Lásenice pak k západu.

Dle sčítání z r. 1900 žije v okrese 38.853 obyvatel, z nichž jest 28.915 Čechů a 9.938 Němců. Jest tudíž okres jindřichohradecký převážně okresem českým. Obě národnosti jsou v okresu starousedlé a snášejí se vedle sebe poměrně dosti klidně, jsouce hospodářsky vzájemně na sebe odkázány. Hospodářská, národní a politická organisace jest však u Němců daleko lepší, než-li na straně české. České obyvatelstvo jest zde rozraženo německou zátokou, jež z Rakous sem vybíhá a jejíž konečným bodem jest vesnice Lodtéřov (n. Riegerschlag). Město Jindřichův Hradec tvoří na této zátoce německé ostrůvek, kolem dokola obklíčeno jsouc, až na českou vesnici Skrýchov, samými německými osadami. České obyvatelstvo, usazené hlavně na pravém břehu řeky Nežárky, náleží k velikému národopisnému okresu blatskému. Starobylý, svérázný kroj blatský lid vesměs již odložil. Jen v musejích jsou zbytky jeho, a to zvláště nádherného kroje ženského, zachovány. Německé obyvatelstvo zdejší mluví dialektem bavorsko-rakouským.

NOVÝ PALÁC JINDŘ. HRADU
S ARKÁDAMI NA TŘETÍM HRADNÍM NÁDVOŘÍ.

Způsob hospodářství polního jest úsporný se svobodným střídavým postupem. Hlavní plodinou v zdejším kraji jest oves a žito, z okopanin zemáky a řepa, z píce jetel a

směsky. Lesní půda zaujímá 13.032 *ha*, z čehož polovina připadá na velkostatky. Lesy jsou po výtce jehličnaté. V obecních lesích převládá borovice, na velkostatcích smrk. Celkem daří se tu lesům dobře. Nemalého významu jako lesy mají i rybníky, jež každého roku poskytují bohatého výtěžku. Vývoz ryb provádějí velkoobchodníci, kteří z pravidla veškeré ryby ze všech rybníků od velkostatků hned před lovem zakupují a vyvážejí do Vídně, Hor. Rakous, Prahy, Saska, Bavor a Hamburku. Říční a potoční rybářství jest úplně zanedbáno, ač chov pstruhů v horských potocích dobře by se vyplácel.

Ovocnictví valně se nedaří, ježto pozdní jarní mrazy květ poškozují. Včelařství pěstuje se pouze ze záliby. — Velkoprůmysl jest v okrese slabě zastoupen. Ještě před 50 lety kvetl zde průmysl soukenický, nyní není zde po něm ani stopy. Také mlynářství a koželužství jest v úpadku. Poměry dopravní jsou příznivé a podporují obchod. Okresem probíhá českomoravská příční dráha a dvě úzkokolejné dráhy, Jindř. Hradec-Nová Bystřice a Jindřichův Hradec-Obratany. Říšských silnic jest 21 *km*, okresních 132 *km*.

PORTÁL NOVÉHO PALÁCE JINDŘ. HRADU.

Chudé obyvatelstvo okresu jest poukázáno hlavně ku vzdělávání půdy. Jindřichohradecko jest silněji zalidněno, než-li okresy okolní. Stálým drobením statků však stav selský mizí a obyvatelstvo chudne. V celém okresu jest veliký nedostatek dělného lidu, který z jara hromadně odchází za výdělkem výnosnějším do Rakous, hlavně do Vídně. Nedostatek pracovních sil jest tak citelný, že mnozí majitelé selských usedlostí vážně o tom přemýšlejí, že část půdy své nechají vůbec ladem ležeti, ježto nejsou s to, aby potřebné práce sami na nich konali.

Politickým a soudním středem okresu jest

JINDŘICHŮV HRADEC, nejčelnější, historicky památné město na českém jihovýchodu. Rozkládá se malebně v mohutném údolí po obou březích řeky Nežárky. Na jihovýchodní straně přiléhá k městu veliký

rybník „Vajgar“, kamenným mostem na dvě nestejné části rozdělený. Město čítá nyní 738 domů a 9.285 obyvatel, z nichž jest 8.756 Čechů a toliko 529 Němců. Vznik města klade se do začátku osídlení zdejší krajiny, jež stalo se kolem r. 1200, když tou dobou Vítkovci Jindřich na ostrohu, utvořeném řekou Nežárkou a potokem jindřišským pevnou vodní tvrz si vystavěl, obehnav jí hradbami a obklopiv ji kolem do kola vodou. V podhradí vzniklo nejprvé Staré město, se znamenitým, z XV. století pochodícím, opevněním o třech branách: novoměstské, rybnické a nežárecké, z nichž tato jedině se dosud zachovala, postupem času pak kolem něho předměstí novoměstské, nežárecké a václavské.

OLTÁŘÍK MATKY BOŽÍ
V KAPLIČCE ZÁMECKÉHO FRAUCIMORU
ZV. „BÍLÉ PANÍ“.

Jindřichův Hradec byl městem poddaným či šosovním a náležel k panství pánů hradu Jindřichova. Potomci jejich zvali se páni z Hradce a měli ve znaku zlatou pětilistou růži v poli modrém. Vádli zde až do r. 1604, kdy rod tento Jachymem Oldřichem po meči vymřel. Lucie Otilie, sestra předešlého, provdavši se za Viléma Slavatu, vládla zde samostatně až do smrti své r. 1633, načež drželi zámek a panství hradecké Slavatové. Marie Josefa, poslední Slavatova, provdala se r. 1687 za Heřmana Jakuba Černína z Chudenic a pak přešlo panství hradecké na rod hrabat Černínů, v jichž majetku podnes se nalézá. Tyto tři mocné panské rody pracovaly na zvelebení města svého, které s českým lidem všechny radosti a strasti prodělalo a národu svému věrno zůstalo, ač od pradávna obklopeno bylo německými osadami. Bylo středem rozsáhlého panství, které bylo vždy jen děděno, nikdy ale prodáváno.

Nejznamenitější budovou města jest ovšem starý jeho hrad. Jest jedním z největších v Čechách. Nebyl vystavěn tak, jak jest, najednou, nýbrž v různých dobách a různých slozích. Nejstarší jeho část, hrad Jindřichův, jenž tvoří základ celého nynějšího hradu, jest vystavěna v slohu románsko-gotickém. Další přístavby a přestavby v hradu konaly se hlavně za Jindřicha IV. (1436—1507) a za vlády posledních tří

pánů z Hradce, Jachyma (vládl od r. 1530—1560), Adama II. (vládl 1560—1596) a Jachyma Oldřicha (vládl 1596—1604).

Do hradu vstupujeme po mostě, dříve zvedacím a věží háj enéni, prvou branou, za niž octneme se na prvním hradním nádvoří. Zde jsou hlavně obydlí a úřadovny zámeckých úředníků, kolny a konírny. K této části přiléhá panský pivovar s elektrárnou. Z tohoto nádvoří vedl za starých dob vchod do vnitřního hradu v pravo. V XVI. století vzniklo na místě, kde táhla se druhá hradební zeď, příčné předhradí, jímž klenutým průchodem v levo přicházíme do druhého hradního nádvoří. Na něm jsou panská obydlí, jednoduše upravená. Na třetím velkém hlavním nádvoří zvedá se na straně jihovýchodní znamenitá dvoupatrová budova renaisanční, Nový palác zvaná. Hned při vstupu do něho upoutá pozornost poutníkova pěkný portál, chráněný mřížovými vraty bohaté renaisanční práce zámečnické. V přízemí této budovy umístěn jest bohatý archiv zámecký rodu pánů z Hradce, rodu Slavatovského a Černínského. Jsou zde dále komnaty hraběte Eugena Černína, jenž roku 1906 správy panství se ujal.

RONDELOVÝ ALTÁN JINDŘ. HRADU.

V I. poschodí jsou pokoje panské, jež nyní za nové vlády nově se upravují, se znamenitými obrazy a skvostnou šatnicí. K pokojům přiléhá tak zvaná rožmberská chodba s četnými podobiznami předešlých majitelů hradu. V druhém poschodí býval nádherný „zlatý sál“. Na protější straně jest starší budova, značně později přestavovaná, v níž býval rytířský sál španělský s malou domácí kapličkou zámeckého fraucimoru, zvanou kaplí „Bílé paní“ v upomínku na sličnou Perchtu z Rožmberka, choť nehodného Jana z Lichtenštejna, pána na Mikulově. Kaple je patrně dílem Jindřicha IV., neboť stěny její jsou ozdobeny podobiznami čtyř manželek jeho. Tato dvě stavení spojili poslední páni z Hradce nádhernými dvoupatrovými arkadami. Za arkadami jest neveliká zámecká zahrada s rondelovým překrásným altanem, vystavěným za posledního pána z Hradce v italské renaisanci. Proti starému románskému hlav-

nímu vjezdu nalézá se zámecká studna, 34 *m* hluboká, s ozdobnou renaisanční mříží z r. 1604.

Na straně severovýchodní zvedá se mohutná, úctyhodná budova, starý původní to hrad Jindřichův s kaplí sv. Ducha a s tak zvanou kaplí sv. Jiří, v níž jsou znamenité fresky, nyní obnovené, výjevy to z legend sv.-jirských. Pocházejí z r. 1338. K starému hradu přiléhá kulatá věž, obecně hladomornou zvaná, proti ní pak byla za Jindřicha IV. postavena věž Červená, v jejíž přízemí jest bývalá zámecká kuchyně, v níž vařívalo se v starých dobách pro panstvo a služebnictvo zámecké a zejména také o slavnostech udělování „sladké kaše." Tato slavnost byla velkolepá hostina chudých z panství hradeckého, jež po 400 let každého roku o zeleném čtvrtku na hlavním nádvoří zámeckém se konala, a to nepochybně na oslavu památky poslední večeře Páně. V prvním patře byla soudnice, kde zasedal krajský soud. Ve vedlejších jizbách byly žaláře. I soudnice vyzdobena byla freskami a to v spodní části zemským sněmem, v části klenutého stropu pak obrazem honby.

HRADNÍ STUDNA
NA TŘETÍM NÁDVOŘÍ JINDŘ. HRADU.

Starobylý hrad stihl krutý osud, týž a skoro současně jako stihl hrad Landštýn. R. 1773 vznikl v pile pod hradem oheň, jenž záhy tak se rozšířil, že i celý hrad v plamenech se ocitl. Po požáru byly jednotlivé části hradu jen nuzně krytem opatřeny a od té doby nebylo ničeho se strany panstva podniknuto na obnovení této starobylé památky, jež se jeví jako poloviční zřícenina. Teprvé když r. 1906 hrabě Eugen Černín správy panství se ujal, začíná se hrad důkladně opravovati a tak doufáme, že za jeho vlády bude starý hrad náš nejen zachráněn, ale i k novému lesku povznesen.

Po hradu nejpamátnějšími budovami v městě jsou četné jeho kostely. Nejpřednější svatyní jest farní chrám Nanebevzetí P. Marie.

Vystaven a do nynější podoby upraven byl asi v druhé polovici 14. století v slohu gotickém. R. 1625 povýšen byl papežem Urbanem VIII., zásluhou hraběte Vil. Slavaty, s farou na proboštský. Před velikým ohněm r. 1801, jímž celé město se všemi svými kostely bylo zachváceno a v popel obráceno, byl vnitřek jeho velice nádherný a mnohými oltáři vyzdobený. Nyní jest v něm toliko 6 oltářů. Zásluhou probošta Jos. Hofmana byla Špulířovská kaple P. Marie, znamenité gotické klenby, obnovena a uměleckými malbami vyzdobena. Za správy probošta Dra. Aloisa Jíráka byla nákladem jeho vkusně vymalována presbytéř, roku následujícího pak značným příspěvkem farníků hlavní i obě poboční lodi. V hrobce pod kostelem pochováni jsou páni z Hradce a někteří Slavatové.

TŘETÍ HRADNÍ NÁDVOŘÍ.
ČÁST PŮVODNÍHO HRADU JINDŘICHOVA.

Kostel sv. Jana Křtitele pokládá se za nejstarší z kostelů hradeckých. Má vysokou hlavní loď a poboční značně nižší. Vystavěn byl v přechodní době v slohu románsko-gotickém a byl skoro celý vyzdoben freskami v různých dobách. Některé z nich byly před několika lety restaurovány. V 14. století drželi jej minorité, kteří jej a klášter r. 1564 za slušnou náhradu dobrovolně opustili a do Jihlavi přesídlili. Na to Jachym z Hradce klášter jejich přeměnil ve špitál či chudobinec pro 20 mužů a 20 žen. Ke chrámu přiléhá v pravo kaple sv. Mikuláše, znamenitá to stavba architektonická, v levo pak křížová chodba s kaplí soukenickou.

Hřbitovní kostelík sv. Václava vystavěn byl v době neznámé v slohu gotickém. Kaple stávala tu již r. 1399. Kostel měli ve správě Františkáni. Mnoho škody utrpěl ve válce 30leté a pak požárem r. 1801. V kostele jsou některé zajímavé starobylé náhrobky a pak zasklenný nápis jména Ježíš, jenž prý od J. Kapistrana pochází.

Hřbitovní kostel Nejsv. Trojice vystavěn byl r. 1594 stranou pod obojí. Po bitvě bělohorské byl však kostel utrakvistům odňat a odevzdán katolíkům. Ke kostelu přiléhá kaple Pirchanovská, v níž jest starobylý křídlový oltářík. Kolem kostela rozkládá se pěkně upravený hřbitov s hrobkou rodiny Landfrassovy, v slohu řeckodorském vystavěnou.

Františkánský kostel sv. Kateřiny byl vybudován roku 1478 Jindřichem IV. z Hradce. Vyhořel r. 1619 a 1801. V hrobce kostelní pochován jest hrabě Pavel Slavata. Kostel má 2 rondelové renaisanční poboční kaple. Ke kostelu přiléhá křížová chodba a klášter s velikou zahradou.

VNITŘEK KAPLE SV. JIŘÍ.

Kostel sv. Maří Magdaleny vystavěn byl s přiléhající kolejí pro řád jesuitský Adamem I. z Hradce a synem jeho Jachymem Oldřichem. Když r. 1615 vyhořel, kázal jej Vil. Slavata znova od základů vystavěti. Po zrušení řádu jesuitského byl kostel r. 1793 v skladiště vojenské proměněn, z koleje jesuitské staly se pak kasárny. V hrobce pod kostelem pochován byl Vilém Slavata v rouše řeholním.

Kostel sv. Alžběty vystavěn byl v slohu gotickém na konci mostu rybnického s bývalým špitálem pro 13 mužů a 8 žen. Roku 1564 byl špitál Jachymem z Hradce zrušen, kostel pak r. 1793 rovněž zrušen a v kovárnu proměněn.

Kostelík sv. Jakuba s hrobkou hraběcí rodiny Černínské zvedá se malebně nad městem na lesnatém návrší, jež ovládá údol hradecký.

R. 1860 vystavěl jej v pěkném slohu gotickém hrabě Eugen Černín. Nedaleko hrobky zvedá se velmi malebně v sadech pod sv. Jakubem evangelický kostel, r. 1906 v moderním slohu vystavěný.

Ze světských budov pozoruhodna jest městská radnice na velkém náměstí, která třikráte vyhořela. Nynější podoba její jest z r. 1801. Na náměstí vypíná se proti radnici pěkné barokní sousoší Nejsv. Trojice. Z nových budov vyniká palác městské spořitelny v třídě Riegrově, palác Jednoty záložné a obchodní dům „Treviso" v městských sadech, ozdobený pěknými freskami historickými. Nedaleko jest dvoupatrová budova škol chlapeckých, v níž umístěna jest též městská opatrovna. Nová poštovní budova právě se staví. Pozoruhodné jest i renaisanční nádvoří s arkádami dvorce Bystřických č. 89 v Kmentově ulici.

ČERVENÁ VĚŽ JINDŘICHOVA HRADU.

V starých dobách byl Jindřichův Hradec důležitým městem a stanicí na hlavní císařské silnici, vedoucí z Vídně do Prahy. Z té doby zachovalo se zde několik velkých zájezdních hostinců, které však nyní pozbyly svého dřívějšího významu. Čilý byl zde průvozní obchod. Pod záštitou mocných svých pánů město utěšeně zkvétalo a dosáhlo největšího rozkvětu za panování posledních pánů z Hradce. Jako jiná města, byl i Jindřichův Hradec městem opevněným. Z bývalých hradeb, bašt a jiných opevnění zachovaly se už jen nepatrné zbytky.

Časté a veliké požáry, zvláště onen hrozný z r. 1801, jímž celé město lehlo popelem, dále válka 30letá a války francouzské zničily blahobyt obyvatelstva na dlouhá léta. Teprvé v novější době čilejší opět život jest v něm pozorovati. Město slyne od pradávna svou čistotou, přívětivostí a vlídností obyvatelstva, malebnou a zdravou polohou, překrásnými sady a parky lesními k níž bažantnice panská to obora se svými půvabnými rybníky zvláštní pozornost zasluhuje. Oby-

vatelstvo živí se po výtce drobným řemeslem, polním hospodářstvím a obchodem. V místě jsou dva pivovary, 1 lihovar, továrna na výrobu látek hedvábných, továrna na pletené zboží, škrobárna a syrubárna. Dřívější 2 panské mlýny zanikly a používá se jich nyní za elektrárny. Z ústavů peněžních uvádíme městskou spořitelnu, Jednotu záložnou, okresní hospodářskou záložnu a zastavárnu.

Ústavy vzdělávací jsou: c. k. vyšší gymnasium, založené již Adamem II. z Hradce, obecná a měšťanská škola chlapecká i dívčí, průmyslová škola pokračovací, škola obchodní, německá obecná jednotřídní škola israelitská, zimní škola hospodářská, městská opatrovna, veřejná knihovna a čítárna, městské museum.

PROBOŠTSKÝ CHRÁM NANEBEVZETÍ P. MARIE V JINDŘ. HRADCI.

Z humanitních ústavů zdejších uvádíme: okresní všeobecnou a vojenskou nemocnici, městský chudobinec a chorobinec, sirotčinec, panský špitál pro schudlé měšťany a měšťanky hradecké u sv. Jana, ústav polévkový pro školní mládež a studentskou noclehárnu.

Od r. 1779 má J. Hradec svou stálou vojenskou posádku, o jejíž udržení a rozmnožení obec velice pečlivě se stará. Jindřichův Hradec jest doplňovacím okresem pěšího pluku č. 75. Trvale jest zde posádkou 1 prapor tohoto pluku, 1 prapor polních myslivců č. 22, 1 prapor zemské obrany č. 29 a kadr dragounů pluku č. 10. Vojsko toto ubytováno jest nyní ve 4 kasárnách a 1 baráku. Páté kasárny budou se právě stavěti. Za rok bude tedy v městě více kasáren než-li škol. Starobylé gymnasium zdejší stále ještě živoří v prastaré, neúčelné šeré budově. Za to vojsko zdejší ubytováno jest všude v krásných budovách na nejpěknějších a nejzdravějších místech města. Jest s podivením, že pro tento nejpřednější osvětový ústav zdejší nemohlo se dosud žádné vhodné místo nalézti.

Po dvou císařských a 4 okr. silnicích, okres probíhajících, vykonáme nyní procházku po okresu.

VNITŘEK PROBOŠTSKÉHO CHRÁMU.

Po táhlé, stále stoupající silnici, na západ ku Praze vedoucí, přijdeme do prvé něm. vesnice Děbolína s dvoutř. školou a kaplí. S levé strany spatřujeme odtud vesnice něm. Matnou se školou jednotř., s pravé strany pak Vel. Ratmírov rovněž se školou a kaplí.

Na nejvyšší vypnulině za Děbolínem, 6 *km* od J. Hradce, zvedá se ze stínu košatých lip starobylý, bývalý poustevnický, gotický kostelík sv. Barbory s pěknou myslivnou. Připomíná se poprvé r. 1503, ale původu jest mnohem staršího. R. 1793 byl kostelík zrušen a prodán k panství hradeckému. Od těch [dob spustl a teprvé v poslední době péčí hraběnky Jos. Černínové částečně opraven. Na blízku železniční zastávka. Svatá Barbora jest oblíbené výletní místo Hradečanů. Jižně odtud zcela na blízku jest čes. vesnice Ratiboř s 1 tř. školou. Na návrší stávala tvrz, náležející pánům z Hradce. Ratiboř má 535 obyv.

Odtud dále na jih jest vesnice Roseč s farním kostelem sv. Šimona a Judy z r. 1794. Dle pověsti stával zde kostel již v dobách husitských. Roseč má 3 tř. školu, 52 domů se 437 obyv.

Ještě jižněji jest skupina 3 českých vesnic, Stejka, Hatín a Polšť. Jméno vesnici Hatína připomíná, že tu na stezce od Stráže vedoucí přes bažiny kladeny byly hatě. V Polšti jest škola jednotřídní.

KOSTEL SV. JANA KŘTITELE V JINDŘ. HRADCI.

Západně odtud v pěkné rovince na pokraji ohromné obory se zvěří srnčí a dančí, tulí se k pravému břehu Nežárky pěkný rozsáhlý lovecký zámek Černínský

EVANGELICKÝ KOSTEL V JINDŘ. HRADCI.

Jemčina, při němž dvůr a hospoda. Dříve býval zde panský hřebčinec. Zámek s kaplí sv. Jana Nepomuckého vystavěn byl v slohu barokním v letech 1767—69, rozšířen pak r. 1792. Kolem r. 1800 bývalo zde velmi hlučno, ježto konaly se zde honby parforsní. Nyní jest Jemčina letním sídlem hrabat Černínů. — V jemčinské oboře jest několik pěkných míst, turisty vyhledávaných, jako na př. Kočičí vrch s pěknou vyhlídkou a rozkošné údolíčko, jímž vine se Vydymač, odtok to rybníka holenského.

Jihovýchodně od Jemčiny leží město

STRÁŽ. Původ a vznik této osady, na levém břehu řeky Nežárky se rozkládající, spadá do doby praehistorické. Jméno samo, četné na blízku mohyly, v městě samém při kopání nalezený přeražený mlat, veliká to vzácnost v této krajině, dokazují, že tudy vedla z Rakous směrem od Landštýna hlubokým pralesem do nitra Čech zemská stezka, po které se přes řeku Nežárku brodem neb mostem dále k Plavsku přecházelo a že tento přechod zde byl střežen. Tedy malá tvrzka, stálou stráží opatřená, stála zde zajisté již v dobách těch pradávných.

KLÁŠTERNÍ KOSTEL SV. KATEŘINY V JINDŘ. HRADCI.

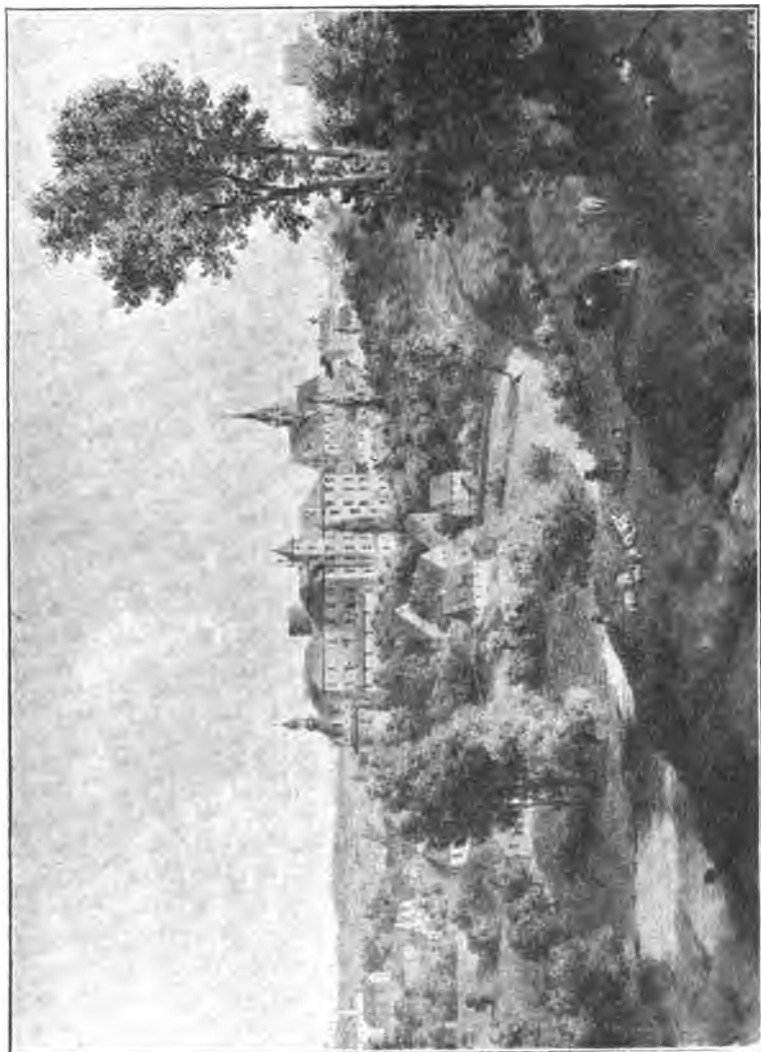
Panství strážské založeno bylo roku 1267 Sezimou, bratrovcem Oldřicha I. z Hradce. Po oné staré strážnici, jejíž jméno se přeneslo i na hrad jím zde zbudovaný, zvali se potomci jeho páni ze Stráže. Znakem jejich byla

modrá pětilistá růže v poli zlatém, obrácené to barvy pánů z Hradce. Osada u hradu povstalá byla ve XIV. století městysem a teprvé roku 1876 stala se městem. Páni ze Stráže drželi hrad a panství do r. 1474, načež přešlo v majetek pánů z Donína, pánů z Vrchovišť a z Lobkovic. Roku 1570 zapálil blesk hrad a oheň téměř celý jej zničil. Roku 1577 přešla Stráž na Viléma z Rožmberka, od tohoto pak na Adama II. z Hradce. Dcera jeho Lucie Otilie postoupila Stráž manželi svému Vilému Slavatovi, při kterémž rodu zůstala až do jeho vymření. Pak přešlo panství na Šternberky a Černíny. Od roku 1811 náleží rodu svobodných pánů Leonardů. Ze starého hradu zachovala se věž velice zajímavá a některé hradební zdi. Nynější

VELKÉ NÁMĚSTÍ V JINDŘICHOVĚ HRADCI.

zámek pochází z počátku 18. století. Hrad byl se strany k městu opevněn hlubokým příkopem a silnými i vysokými hradbami. Velkostatek strážský jest nyní v sekvestraci. Nejpamátnější budovou v městě jest farní got. kostel sv. Petra a Pavla, jenž připomíná se r. 1369. R. 1413 byl přestavěn. Kostel jest jednolodní. Při pravé straně lodi přistavěna jest gotická pětihranná kaple zámecká, v níž zachovány jsou některé staré náhrobky. Město má 200 domů s 1603 obyv., jež živí se po výtce polním hospodářstvím. V místě jsou 2 lihovary a panský pivovar, kruhová cihelna. Jest zde pětitřídní obecná a měšť. škola chlapecká s průmysl. školou pokračovací. Město náleží k nejpokročilejším v okresu a jest vyhledáváno četnými letními hosty. Studentská noclehárna jest hojně používána. Občanská záložna dobře si

JINDŘICHŮV HRADEC
DLE STARÉHO OBRAZU A. HAUNA.

NÁDVOŘÍ S ARKÁDAMI
VE DVORCI DOMU BYSTŘICKÝCH V JINDŘ. HRADCI.

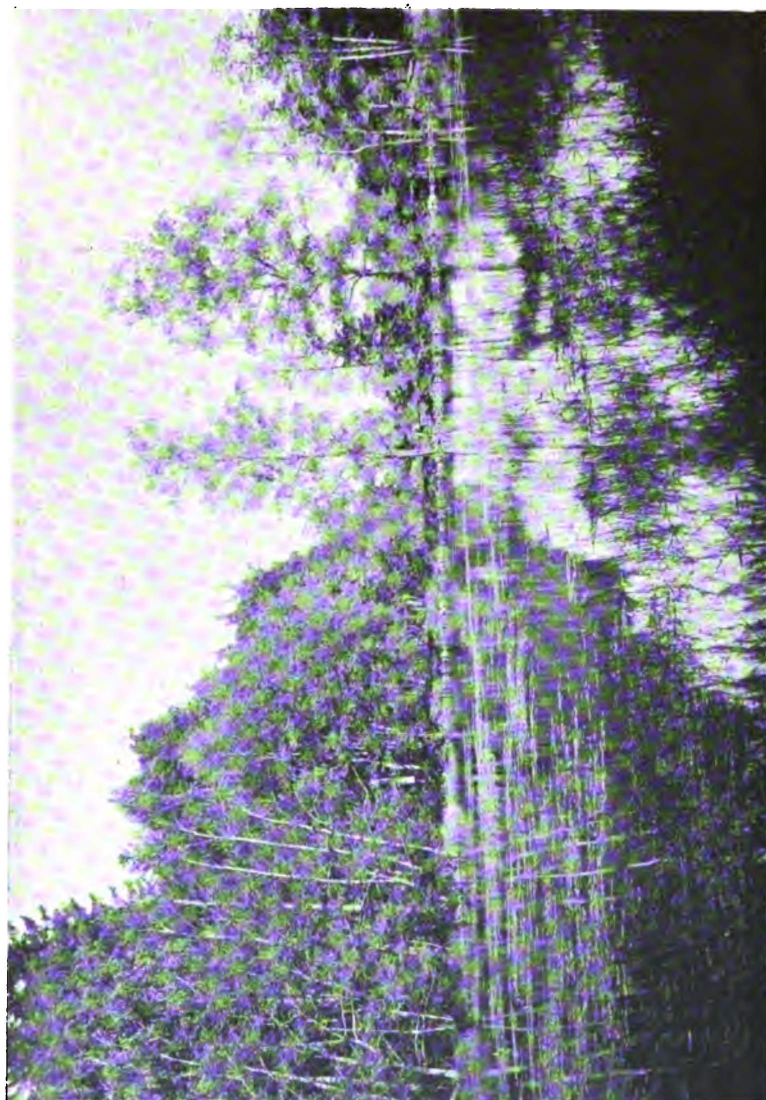
vede. Na blízku jsou ložiska výborného kaolinu a rašeliny, jež se vyváží. Od Stráže jest řeka Nežárka již splavná. Jest zde proto veliké skladiště dříví, jež plaví se po vorech do Prahy.

Ze Stráže vedla do Čech stará zemská stezka přes Plavsko a Hatín. U Plavska, vesnice čes. s 35 domy a 665 obyv. a 2 tř. školou, stávala prý na vrchu Fridrichově tvrz. Z Plavska odbočuje v pravo stezka, přímo vedoucí přes českou vesnici Vydří a ves Políkno do J. Hradce.

Za Stráží spojena jest řeka Nežárka s Lužnicí stokou, zvanou „Novou řekou". Od Stráže nastoupíme další pouť okružnou přes ves Pístinu a Míšek do Libořez, vesnice ležící na okres. silnici do Chlumce vedoucí. Východně od Libořez prostírá se na vypnulině velkolepý revír sv. markytský, v němž na vysoké skále Homolka (612 *m*) zvané, a pak na skále Bublavě v starých dobách hlídky se konaly. U Homolky objeveny byly mohyly. Homolka jest nejvyšším bodem v okolí strážském. Odtud skýtá se pěkný rozhled po dalekém širokém okolí. Hlídka na Homolce byla přední posunutou strážnicí stezky strážské. V 16. a 18. stol. v hlubokých hvozdech zdejších vystavěli si poustevníci zcela blízko vedle sebe 2 kostelíky, jež zasvětili sv. Mar-

BÝVALÝ POUSTEVNICKÝ KOSTELÍK SV. BARBORY
U JINDŘ. HRADCE.

RYBNÍK „ZÁRMUTEK“ V BAŽANTNICI U JINDŘ. HRADCE.

„JEMČINA“, LOVECKÝ ZÁMEK HRABAT ČERNÍNŮ.

kétě a sv. Anně. Kostel sv. Markéty stál zde již ke konci 16. století. Z celého dalekého okolí putovali sem do tohoto rozkošného lesního zátiší zbožní lidé v slavných procesích. R. 1799 byly oba kostelíky vyzdviženy, načež spustly. Poslední poustevník Kristian Sommer žil zde ještě r. 1722. Několik kroků od kostelíků jest pěkná myslivna. Revír sv. markétský jest nejkrásnější a největší z celého panství Černínského. Jest zde část bývalého pralesa, vyniká nádhernými lesními partiemi a chová se zde černá, červená a vysoká zvěř. K revíru přiléhá veliký rybník staňkovský. Týž jest tím památný, že jest pomezným rybníkem tří panství: hradeckého, bystřického a chlumeckého. Skvostnou partii tohoto památného rozmezí podává nám následující obrázek. Obyvatelstvo okolních vesnic nalézá v lesích markétských obživy a zaměstnání jako dřevorubci. Po okresní silnici vracíme se z tohoto zajímavého výletu k domovu. Projdeme vesnicí **Příbrazí**, v níž obyvatelstvo zaměstnává se značnou měrou cihlářstvím. V pravo spatřujeme rybník blatský s rašeliništi, v levo čes. vesnici **Dol. Lhotu**. Za krátko dojdeme k velikému rybníku, u jehož břehu

STRÁŽ.

PARTIE U STAŇKOVSKÉHO RYBNÍKA.

prostírá se vesnice Lásenice s kaplí z r. 1862. Ve vsi stávala kdysi tvrz u rybníka Zátvrzního, jenž nyní v louku jest proměněn. Po tvrzi není ovšem již žádné stopy. Okresní silnice vine se stále po levém břehu Nežárky, po níž přejdeme již samými něm. vesnicemi Horní Lhotou. Dolním a Horním Žďárem. Zde kaple a škola. Dále v levo spatřujeme něm. vesnici Buk s 1 tř. školou, v pravo něm. vesnici Něm. Malíkov, Dol. a Horní Pěnou. Farní vesnice Horní Pěná leží již na cís. silnici, k Vídni vedoucí. Má 88 domů se 465 obyv. Založena byla Němci. R. 1359 připomíná se tu již fara s kostelem sv. Michaela. Patrony kostela byli páni z Hradce až do r. 1594, po nich Jesuité, od r. 1773 pak náboženská matice. V obci jest poštov. a telegr. úřad, 3 tř. škola, mlékárna a záložna, v malém

ZBYTKY BÝV. POUSTEVNICKÉHO KOSTELA SV. MARKÉTY U STRÁŽE.

pak sadu pomník cís. Josefa II. Obyvatelstvo živí se hlavně zemědělstvím. K vesnici přiléhá veliký rybník Dřevo. Za Pěnou vede cís. silnice krásným ohraženým revírem Rudolfi, v němž chová se červená zvěř.

Z císařské silnice odbočuje hned za městem u vojenského cvičiště okresní silnice, jež vede ke Znojmu na Moravě. Prochází $^2/_3$ územím německým. Asi 3 *km* jest od J. Hradce na této silnici vzdálena přívětivá něm. vesnice Otín, má 93 domů se 468 ob., kapli z r. 1900 a pěknou novou školu dvoutřídní. Poblíže obce jest bývalá továrna na sukna; nyní hotoví se zde prýmkové zboží. Za Otínem odbočuje jiná okres. silnice do Strmilova. My však kráčejíce dále po hlavní okres. silnici přijdeme nejprvé do Hospříze, která požáry velmi utrpěla. S pravé strany zříme vesnici Hrutkov s kaplí a školou, jižně pak Kačlehy s kaplí z r. 1804 a velikým rybníkem téhož jména

ÚDOLÍ JINDŘIŠSKÉ
(JINDŘICHOHRADECKÁ ŠÁRKA).

jako vesnice. Dále dospějeme do vesnice Č l u n k u. Má 92 domů se 605 obyv. a školu. Farní kostel sv. Jana Nepom. pochází z r. 1787. Lokalie stala se samostatnou farou r. 1857 s patr. nábož. matice. U samé vsi jest veliký rybník, Krvavý zvaný. Mezi tímto a kačležským rybníkem prostírá se veliké rašeliniště.

Z Člunku dospějeme do poslední něm. vesnice L o m ů se 73 domy a 475 obyv., se školou a kaplí sv. Floriana z r. 1830. U Lomů, kdež zastávka, překročuje trať dráhy úzkokolejné okres. silnici. Avšak již ocitli jsme se zase v kraji ryze českém, v němž nejčelnější osadou jest město

KOSTEL SV. BARTOLOMĚJE V KUMŽAKU.

KUMŽAK (něm. Königseck). Německé jméno vzniklo ze starého německého názvu Kunigsecke. Založen byl nepochybně Němci. V 13. století byl Kumžak trhovou vsí a majestátem Vladislava II. r. 1487 na městečko povýšen. Kumžak náležel pánům z Hradce a pak rodu Slavatovskému, načež zdědil jej Alois hr. Podstatský, jehož rodu dosud náleží. Fara připomíná se zde teprvé r. 1393, avšak jest původu staršího. Kostel farní sv. Bartoloměje vyhořel r. 1556, 1742 a 1808. Z té doby pochází nynější jeho podoba. Město má 291 domů s 2336 obyv., jež živí se polním hospodářstvím, průmyslem tkalcovským a pletařským. Hotoví se zde látky hedvábné, sametové, plyše, koberce a zboží pletené. Peněžným ústavem jest zde Reifeisenka. Z osvětových ústavů uvádíme obecnou pětitř. školu smíšenou, měšť. školu chlapeckou a průmyslovou školu pokračovací. Okolí kumžatecké jest velmi hornaté. Nejvyšším bodem v okolí jest vrch Markův kámen (Markštein). 731 *m* nad mořem.

Z Kumžaku vede dále okresní silnice přes vesnici M o s t y, kde škola 1 tř., do Dačic na Moravě. Poblíže vesnice Z v ů l e, S u k d o l a L e š t i n a.

Severně od Kumžaku zvedá se na mírném kopci město

STRMILOV. Připomíná se r. 1255, kdy slulo Stremylov. Od dávna náležel s nedalekou vesnicí Zahrádkou k panství hradeckému. R. 1561 byl již městečkem. Farní kostel sv. Jiljí připomíná se r. 1376. Původní

kostel vyhořel na začátku XVIII. století. Vyhořel pak ještě r. 1824 a 1835 a byl toho roku od základu znova vystavěn. Starobylý jest zde hřbitovní gotický kostelík sv. Ondřeje s romanskou apsidou, nejstarší prý to svatyně v této krajině. Město má 317 d. s 2097 obyv. Většina obyvatel zaměstnává se tkalcovstvím a výrobou zboží pleteného. Zboží tkalcovské jde většinou do Vídně. Jsou zde faktoři cizích firem a 2 velké závody na pletení punčoch a trikotového zboží. Výdělkové poměry jsou prostřední. Polní hospodářství udržuje se ve stavu konservativním. Obchod zkvétá. Dobře se osvědčuje městská záložna s omezeným ručením. V místě jest 6 tř. obec. škola, pokrač. škola průmyslová a tkalcovský kurs, veřejná knihovna a čítárna. Z humanitních ústavů uvádíme městský chudobinec, polévkový ústav pro školní mládež a studentskou noclehárnu.

STRMILOV.

V malém zemském výběžku zahrádeckém severně od Strmilova, jsou vesnice Bořetín se školou a Zahrádka (66 d. se 445 obyv.) rovněž se školou. V tomto zapadlém koutu Čech jest hojný počet obyvatel vyznání evangelického. V Zahrádce mají evangelíci svůj hřbitov s pěknou kaplí. Evangelíci zdejší jsou potomci Českých Bratří, kteří v blízké Něm. Olešné měli svůj sbor a hřbitov. Obě tyto historické památky dosud se tam zachovaly. Zahrádka a Něm. Olešná náležely panstvím k obci jindřichohradecké. Zahrádku daroval obci této r. 1496 p. Jindřich IV. z Hradce. Statek Něm. Olešnou pak si obec jindřichohradecká koupila r. 1575 od p. Adama II. z Hradce za 2625 kop gr. č. Dosud má tam obec jindřichohradecká krásné lesy. Ze Strmilova vracíme se k východišti své pouti po okresní silnici jindřichohradeckotelecké. U velikého rybníka Hejtmana stávala kdysi tvrz a mlýn. Místo toto nazývá se Rozkoš. Tvrz proměněna v zámeček, mlýn pak v mechanickou přádelnu. 4 *km* od Strmilova mineme ves Vlčici, při-

školenou k Střížovicům. Tato vesnice, čítající 42 d. s 416 ob., leží mezi třemi velikými rybníky: Hejtmanem, rybníkem ratmírovským a Krvavým. Má školu 2třídní. Avšak již zase dělí nás od J. Hradce řada osad německých. Na břehu rybníka ratmírovského rozkládá se vesnice Malý Ratmírov, (něm. Klein-Rammerschlag), nepatrná to vesnice, příslušná farou k Blažejovu. Tato starobylá vesnice leží na potoku hamerském či ratmírovském 7 *km* od J. Hradce. Má 33 domů s 230 obyv. V místě jest škola, poštovní a telegrafní úřad a parní mlékárna. Jest to jedna z nejstarších osad na Jindřichohradecku. Povstala již v 2. polovici XIII. století a byla nazvána nepochybně dle Blažeje, jenž r. 1255 uvádí se mezi dvořany Vítka z Hradce. Vítek, bratr Oldřicha II., daroval prý tuto ves s blízkou tvrzí Vítkovým Hrádkem německým rytířům. Ti zde také sázeli své faráře. Farní kostel sv. Alžběty připomíná se r. 1359. Starý původní gotický kostel byl r. 1863—4 přestavěn. Po odchodu německých rytířů měli zde právo patronátní páni z Hradce, a pak jesuité. Po nich zanikla zde fara samostatná a Blažejov připojen k faře pěnenské. Od r. 1856 jest zde samostatná lokalie. Severně od Blažejova, na druhém břehu potoka hamerského, stával, jak již bylo praveno, Vítkův Hrádek, vystavěný nepochybně Vítkem z Hradce, malá to tvrz, po níž zachovaly se jen nepatrné stopy. Ku tvrzi příslušela nepochybně blízká vesnice Dvořeček. Za Dvořečkem severovýchodně vesnice Oldříš a Mutiněves u velikého rybníka mutiňoveského. Od Blažejova spěje potok hamerský romantickým skalnatým údolím k poslední německé vesnici Jindříši s 52 d. a 264 obyv. Zde jednotřídní škola, kostelík gotisující z r. 1894 a mlýn Čápův. Údolí jindřišské vyniká svou divokou romantičností a jest vyhledáváno v letě Hradečany, již nazvali jej Šárkou hradeckou. S obou stran strmí vzhůru srázné skály, jichž úpatím vine se potok hamerský s vodou křišťalově čistou. Bujná a vzácná jest zde i květena horská. Před lety sídlil prý zde ve skalách poustevník. Poustka jeho byla při stavbě dráhy rozkotána.

Vrátivše se k východišti svému vykonáme pouť po severozápadní části okresu. V těchto místech končí právě německý poloostrov, jehož osu tvoří okresní silnice dešenská. Asi $^1/_4$ hod. od Hradce v pravo od silnice leží národnostně smíšená vesnice Malá Radounka (něm. Klein-Radeinles), k níž politicky přísluší blízký Nový Dvůr s mlýnem, továrnou na knoflíky, hospodou, panským dvorem, ovčínem, sádky a bažantnicí, přirozeným to krásným parkem lesním. Čítá 43 d. se 397 obyv. Většina obyvatel jest národnosti české. Tamní německou školu 1třídní navštěvuje toliko 20 dětí, 32 pak chodí do škol hradeckých. Živel český se zde v bezprostřední blízkosti tak velikého města stále více uplatňuje a rozmnožuje. Minuvše v levo bažantnici, přijdeme k rozcestí. Levá odbočka vede nás do německé vesnice Studnice,

se 60 d. a 428 obyv. V místě jest škola 3 tř. Pěkným revírem klenovským vede nás cesta kolem dvorce Prokopovského do Pluhového Žďáru, kdež jsme opět již v kraji českém. Vesnice tato farní má 97 d. s 593 obyv. Má jméno od Pluhů, kteří již v 2. polovici XIII. stol. se připomínají. Po nich vystřídala se tu celá řada držitelů: Vojslavici, Vrchotičtí, J. Eckerštorf, H. Černín, J. Slavata, Pecelius z Adlersheimu, Octavius Cavriani, Monte Campo, hr. Fr. Dejm a konečně kníže z Paaru. Prostý zámeček vystavěn byl z bývalé tvrze, obehnané zdí a příkopem. Pochází z 1. polovice XVIII. století. V zámečku bydlí farář a správce dvora. Kostel Narození P. Marie vystavěn byl za J. J. Slavaty přistavěním lodi k bývalé kapli, jíž použito za presbytéř. Fara zřízena tu byla teprvé r. 1859. K Pluhovu Žďáru přifařena jest blízká vesnice Mostečná, nejseverněji položená to osada v okresu.

Druhá odbočka okresní silnice vede nás do prastaré vesnice německé Lothéřova. Jest to rozlehlá pohorská vesnice na živém potoku na úpatí nejvyššího kopce v celém okresu, Čertova Kamenu. Vesnice má 162 d. s 1133 obyv. Jest tudíž největší vesnicí v celém okresu. Dlouhá jest téměř 2 *km*. V listinách uvádí se poprvé r. 1274. Již tehdáž byla zde plebanie. Ves náležela pánům z Hradce. Právo podací zde měli tehdáž němečtí rytíři, kteří v husitských válkách odtud se vystěhovali. Kostel farní sv. Petra a Pavla stojí na návrší. Má gotické presbyterium a 3 lodě. V místě jest trojtřídní škola a má filiálku v konečné vesnici německé Neudeku. Zde končí také již německý poloostrov jindřichohradecký, jehož mysem jest Neudek. Blízký Čertův Kámen (629 *m*), jejž Němci zdejší zovou Teufelsteinem i také Feuersteinem, ovládá daleko široko celý údol jindřicho-hradecký, a skytá pěkný rozhled odtud až k Třeboni, za níž rýsují se obrysy Šumavy. Neméně pěkný rozhled jest odtud i směrem ke Kamenici. Rozhledu k Táboru překáží blízký vrch Brčík (639 *m*). S Čertova Kamene výborně jest viděti Markštýn u Kumžaku i Homolku u Stráže. Zdá se, že v starých dobách i na Čertovu Kamenu konaly se hlídky, které ohněm dávaly okolnímu obyvatelstvu i hlídkám na Markštejně a Homolce znamení, že nepřítel sem se blíží. Německé jméno Feuerstein, dosud v lidu užívané, aspoň by tomu nasvědčovalo. Pod Čertovým Kamenem spatřujeme tři vesnice, zvané Radouně. Nejsevernější z nich jest Radouň Okrouhlá se 76 d. a 530 obyv. V místě jest škola dvoutřídní. Situační založení této vesnice jeví ráz ryze slovanský, odtud i její jméno. Jižněji položená česká vesnice Kostelní Radouň jest 8 *km* od J. Hradce vzdálena. Má 76 d. s 543 obyv. Škola jest dvoutřídní. Fara připomíná se zde 1354. Původně byla katolická, později utrakvistická, po protireformaci pak opět katolická. Z původního kostela sv. Víta zachovala se jen gotická presbytéř a zákristie. Nejjižněji položena jest německá vesnice Německá Radouň s mlýnem a čer-

nínským dvorem Drahejškou, položenou u velikého rybníka Rohu. Vesnice má 120 d. a 823 obyv. většinou národnosti německé. V místě jest škola a pěkná kaple Nanebevzetí P. Marie z r. 1878. V okolí této vesnice jest veliký počet rybníků.

Poslední pouť vykonáme do severozápadní ryze české části okresu, rozbrázděného řekou Nežárkou a oběma jejími potoky, z nichž vzniká, potokem Kamenickým a Žirovnickým a protínaného okresní silnicí jindřicho-hradecko-počáteckou, drahou transversální a úzkokolejnou Jindřichův Hradec-Obratany. S krajinou touto českou pojí osamocené město J. Hradec jediná česká vesnice půl hod. vzdálená. Dolní Skrýchov. Mezi Hradcem a Skrýchovem jsou 2 mlýny, p. Valdův, bývalá to továrna na sukna, a mlýn p. Březského z Birkenfelsu. Dolní Skrýchov rozprostírá se po obou březích Nežárky. Má 24 d. s 221 obyv.

JAROŠOV.

Školu má jednotřídní. Za Dol. Skrýchovem odbočuje v levo z dráhy transversální dráha úzkokolejná k sesterské osadě Hornímu Skrýchovu a spěje dále k vesnici Lovětínu (36 d. se 134 obyv.), kde škola jednotřídní. U vsi v lese stávala prý tvrz. Za touto vesnicí přechází dráha do okresu Kamenického. Za Skrýchovem pod tak zvanou Kobylí Hůrou odbočuje z dráhy transversální druhá úzkokolejná dráha k Jindřiši a spěje odtud dále k Nové Bystřici. Po okresní silnici putujíce dále, mineme v pravo Malíř, dvorec p. majora Ambrože. Na téže straně leží na Nežárce o něco výše vesnička Rodínov (39 d. se 146 obyv.). Česká tato vesnice má divnou náhodou něm. školu 1tříd. Rodínov jest rodištěm univers. professorů MUDr. Štefalla a MUDr. Ondř. Schrutze. Farou přísluší k Jarošovu, starobylé farní vesnici, ležící na okresní silnici na soutoku potoka kamenického a žirovnického. Vzdálena jest od Hradce $1^1/_2$ hod. Gotický farní kostel sv. Prokopa jme-

nuje se farním r. 1384 a náležel r. 1394—7 pod patronát řádu německých rytířů. R. 1487 připadlo právo podací pánům z Hradce a trvalo až do Adama II. z Hradce, jenž se práva toho r. 1594 ve prospěch jesuitů vzdal. R. 1773 přešlo na matici náboženskou. Kostel vyhořel r. 1751, z kteréž doby vnitřek jeho pochází. Vesnice má 75 d. s 500 obyv. V místě jest škola 2třídní, záložna Reifeisenka, Hrdličkův mlýn, akciová parní mlékárna. Život společenský jest zde dosti čilý. Na potoku žirovnickém jest Kaisrův mlýn, na Nežárce pod Jarošovem samota Kruplov s mlýnem, na potoku kamenickém mezi Lonětínem a Jarošovem v hlubokém údolí ukryta jest továrna na zboží kartonové. K faře a škole přísluší vesnice Matějoves.

Za Jarošovem odbočuje v levo okresní silnice kamenická do Nekrasína, rodiště to zasloužilého spisovatele Františka Pravdy. Farou přísluší k Jarošovu. V pravo od okresní silnice počátecké leží na dráze transversální vesnice Veliký Bednárec (50 d. s 370 obyv.). Školu má 1třídní. Od Bednárce v pravo rozkládá se veliký Černínský revír „V kopcích“ s pěknou myslivnou.

Veliký Bednárec jest snad jediná osada v okresu, jež nemá rybníku. Vysoká její poloha to vysvětluje. Za Jarošovem odbočuje v pravo obecní cesta do vesničky Hostějovsi (13 d. s 86 obyv.) se školou 1třídní. Odtud vede tato cesta do blízké vesničky Rosičky Pejdlovy (9 d. s 71 obyv.) s dobře zachovaným zemanským statkem a srubem, zvaným Pejdlovým, po němž celá vesnice pojmenována. Na domě jest pamětní žulová deska se znakem a nápisem: Irzik Gonas, po sidle Peidl 1674. Po cestě dospějeme do skalnatého, potokem žirovnickým divoce rozrytého údolíčka, v němž tulí se po stráních rozházená vesnice Kamenný Malíkov (42 d. s 290 obyv.). Jest zde škola 1třídní a mlýn. V XVI. století sídlili zde páni z Malíkova, po bývalé však tvrzi jejich není více památky, ale jedné skále dosud se říká „na zámku“. Místo jest opředeno mnohými pověstmi. Konečným bodem pouti naší jest blízká vesnice Malý Bednárec (48 d. s 374 obyv.). Škola jest zde 1třídní.

Fr. Lego.

XLIII. OKRES NOVOBYSTŘICKÝ.

Soudní okres Novobystřický jest pohraničním okresem království Českého na jihovýchodní jeho zemské hranici. Hraničí na severu s okresem jindřichohradeckým, s nímž politicky jest spjat, na jihovýchodě s Dol. Rakousy, na jihozápadně s okresem Třeboňským. Osídlení okresu stalo se v tétéž době jako na Jindřichohradecku. Proto jest krajina tato na praehistorické památky velice chudá. Jen jediný kamenný

mlat byl asi před 3 lety nedaleko Landštýna nalezen. Bedlivějším pátráním objeveny snad budou později další stopy po pravěkém člověku v této zapadlé krajině, a to zejména na bývalé stezce zemské, která z Rakous kolem Marklu ku Stráži a dále do Čech vedla. Na vrchu Beisteině u Čiměře bývala prý v těch dobách strážnice, která tuto stezku střežila. Jako sousední Jindřichohradecko náleží i okres Novobystřický výhradně prahorám. U Grampachu, na Beisteině a Burgstallu v okolí městyse Čiměře jsou veliké lomy výtečné jemnozrné žuly barvy světle šedé, která se znamenitě hodí k pracím kamenickým. Ale v okolí Landštýna, v jihovýchodní části okresu, jest žula hrubozrná, která snadno ve žmůlu zvětrává a proto povšimnutí nenalézá. Krajina jest téměř poseta roztroušenými balvany žulovými, jež mají

NOVÁ BYSTŘICE.

četné výhlubně, jimž lid říká „obětní misy". Prohlubně tyto povstaly však zvětráním, účinkem vody a mrazu a nejsou žádnými artefakty, jak někteří badatelé se domnívali.

Celý okres značně jest hornatý, silně zvlněný a i vzhledem k Jindřichohradecku vysoko položený. Z českomoravské vysočiny vybíhá sem horská skupina Landštýnsko-Kumžatecká, z níž odbočuje hřbet kunovsko-bernšlagský. Nejvyšším bodem této vysočiny jest vrch Markštejn (731 *m* n. m.). Tento vrch byl přirozeným mezníkem Čech a Moravy a diecése pražské, olomoucké a pasovské. Z údolí okresu nejmohutnější jest údolí čiměřské, jež odděluje okres novobystřický od okresu jindřichohradeckého. Tímto hlubokým údolím protéká živý potok čiměřský, jinak Hostice zvaný, odtok to rybníka kačležského; žene několik mlýnů, a vlévá se do rybníka staňkovského. Jiný větší potok jest bystřický, jenž dal jméno největší osadě v okresu, na něm

vzniklé — Nové Bystřici. Tento potok vyvěrá v okolí Landštýna, napájí rybníky žižpažský a aspašský, protéká Novou Bystřicí a po přijetí vod potoka grampašského, se strany pravé, vlévá se ve Lhotě do potoka čiměšského. Pro průmysl v okresu, hlavně však v hlavním sídle jeho, Nové Bystřici, má nemalý význam a důležitost. V starší době skytal vodní sílu k pohonu četných hamrů a mlýnů. Hamry zanikly, mlýny živoří, jen průmysl textilní v Nové Bystřici a v okolí jest dosud v plném rozkvětu. Rybníků jest v okrese nemnoho a to nevelikých. Největší z nich jest pomezný rybník Kačležský, Panský rybník u Lhoty, pomezný rybník staňkovský, klášterský, aspašský a žižpašský.

Okresem probíhá říšská silnice, jež spojuje od pradávna Prahu s Vídní. Důležité jsou 2 okresní silnice. Prvá spojuje Novou Bystřici s Moravou a vede přes Staré Město do Slavonic na Moravě. Druhá spojuje N. Bystřici s Kumžakem. Velikého významu pro obchod a průmysl v okresu má úzkokolejní dráha, jež spojuje u velikém oblouku hlavní města obou sousedních okresů, J. Hradec s Novou Bystřicí. Pomýšlí se o prodloužení trati této dráhy do Ličova v Dol. Rakousích, čímž by ovšem nabyla mnohem většího významu a výnosnost její by se značně zvýšila. Obchod a průmysl jest soustředěn v hlavním sídle okresu, v Nové Bystřici. Tam udržel se ještě a to dosti pevně průmysl soukenický, který v sousedním jindřichohradecku naprosto zanikl. Polní hospodářství pohybuje se na venkově v starých kolejích. Hlavní plodinou jest oves a žito, z okopanin zemáky a řepa. Pěstuje se tu i ječmen, zelí, hrách a len. Půda jest písčitá, neúrodná, chudá a proto málo výnosná. Vysoká a otevřená poloha okresu jest příčinou, že zdejší podnebí jest velice drsné a pěstování plodin polních velice nepříznivé. Zima jest velmi dlouhá, jaro pozdě začíná a léto nemá dlouhého trvání. Bývají zde třeskuté mrazy, veliké vánice a bouře sněhové, jimiž železnice a cesty, ba i celé vesnice bývají na dlouhou dobu zaváty. Proto žije zde venkovský lid v poměrech velice trudných. Lesy jsou po výtce jehličnaté a dominuje tu hlavně smutná borovice. Proto krajina tato postrádá rázu veselého, působí na turistu tísnivě, melancholicky. V horských zdejších křišťálových potůčkách a potocích výborně by se dařilo pstruhům, není zde však o tuto věc většího zájmu. Z ovocných stromů pěstují se zde jen některé osvědčené druhy jablek a hrušek, jež dobře snesou zdejší drsné podnebí.

Rozloha okresu není značná. Má výměry toliko 207·1 *km*². Obyvatelstva jest 14.677, mezi nimi pak toliko 351 národnosti české. Německé obyvatelstvo mluví i zde dialektem bavorsko-rakouským. Největší odchylky dialektické pozorují se v Kunově. Němec z jiné krajiny Čech těžko zdejšímu Němci porozumí. Politických katastrálních obcí čítá okres toliko 27. Mezi nimi jsou toliko 3 městysy (Čiměř, Staré město a Hůrky) a město

NOVÁ BYSTŘICE, okresní město na potoku soujmenném. Má 375 domů s 2625 obyv. národnosti téměř vesměs německé. Město připomíná se již r. 1341. Nejstarší jeho majitelé byli páni z Landštýna, kteří měli ve znaku stříbrnou růži v červeném poli. R. 1370 náleželo Konrádovi Krajíři z Krajku, korutanskému to pánu, jehož rod po 2 století zde vládl. Byli to pánové katoličtí, kteří Husity pronásledovali. Proto r. 1420 Žižka město oblehl a s hradem je dobyl. V hradu zajal Lipolta Krajíře i kázal město i hrad rozbořiti. Staré spustošené město leželo tenkráte v místech, kde se nyní Obora nalézá. Krajířové založili pak opodál město nové, jež od těch dob Bystřice Nová sluje. Od r. 1575 až do r. 1602 byla majetkem Lobkoviců. R. 1610 přešla na Ladislava Vchynského ze Vchynic. R. 1615 koupila panství novobystřické Lucie Otilie z Hradce, načež zůstalo při Slavatech až do vymření rodu toho po meči r. 1689. Držela je pak Teresie Markéta Slavatova, jež se provdala za Leopolda barona z Fünfkirchenu. Od r. 1754—1804 náleželo panství rodu Klary-Aldringen. R. 1816 byl zde pánem Ant. z Hochberka a Hennersdorfu, jehož dcera se provdala za barona Riese ze Stallburku. R. 1900 koupil panství princ Schönburg.

Město utrpělo mnoho velkými ohni. R. 1607 a 1651 vyhořelo celé i se zámkem. Částečně vyhořelo ještě r. 1691. Jako jiná města byla i Nová Bystřice opevněna hradbami a příkopem. Z bývalého tohoto opevnění zachovaly se jen nepatrné zbytky.

Nejpamátnějšími budovami v městě jsou chrám farní a zámek. Farní, od r. 1675 děkanský kostel sv. Petra a Pavla vystavěn byl v době neznámé. Vyhořel r. 1651 a 1774. Přestavován byl r. 1651, 1655, 1678 a 1692—97. Věž přestavěna od r. 1786—88. Ze starého původního kostela zachovalo se jen gotické presbyterium. Loď jest renaissanční. K lodi přiléhá gotická kaple sv. Barbory nebo-li kaple mrtvých. Kruchta spojena jest se zámkem krytou chodbou.

Zámek skládá se z vlastního hradu, jenž uzavírá čtyřhranné nádvoří, z křídla k věži přistaveného a z budov, úřednických bytů a bývalého notářství, jež se zahradou oblopují první nepravidelné nádvoří. V starých dobách byl se všech stran obklíčen hlubokým příkopem, valy a hradbami. Těchto opevnění zde více není. Parkán byl zasypán r. 1843 a proměněn v zámeckou zahradu. Renaissanční sloh hradu ukazuje na r. 1610, kdy byl po požáru znovu přestavěn. Nad branou zámeckou spatřiti lze z té doby dva znaky v reliefu, jichž české nápisy, jediné v N. Bystřici, upomínají na budovatele Radslava ze Vchynic a jeho manželku Esteru Vchynskou z Vřesovic. Pod pravým znakem s půlměsícem čteme: „Radslav starší ze Vchynic a z Tetova na Teplici, Doubravské Hoře, Hanšpachu, Rumburku, Tolenštejně, Záhořanech a Nové Bystřici, J. M. Císařské rada a soudce zemský léta 1611.“ Pod levým znakem s třemi vlčími zuby psáno jest: „Estera Vchynská,

rozená z Vřesovic, na Teplici, Doubravské Hoře, Hanšpachu, Záhořanech, Ploškovicích a Nové Bystřici.“

Ku karakteristice Němců novobystřických sloužiž, že nynějšího majitele zámku prince Schönburga požádali, aby pamětní tyto znaky a nápisy s brány zámecké odstraniti dal, ježto prý německý ráz ryze německého tohoto města znešvařují, jsouce české. Princ Schönburg však odvětil: „Co zde bylo, to zde zůstane“ a dal na to znaky opraviti. Jiných starých památek v zámku více není.

N. Bystřice jest město průmyslové. Jsou zde továrny na látky bavlněné firem Hutter a Welt, Bratří Poetschů a bratří Grausamů s barvírnami, bělidly a appreturami, dále továrna Beerova pleteného zboží, Podzahradského továrna na likéry a c. k. mechanická tkalcovská škola. Dívčí a chlapecké školy obecné a měšťanské umístěny jsou v pěkném paláci. K Bystřici přísluší předměstí Fichtov, kde škola, Ovčírna a Obora. V blízkém Albéři jest veliká továrna soukenická. Z N. Bystřice podnikneme nyní několik výletů po okresu. Prvý z nich vykonáme po cís. silnici k J. Hradci, směrem severozápadním. Povšimneme si osad v levo od silnice této rozložených. Nejbližší z nich jest Český Bernšlag, má 73 d. se 447 obyv. a školu 2třídní, samoty Mládkův a Nový mlýn. Severně odtud leží pohorská víska Burgstall, polit. spojená s vesnicí Lhotou. Obě mají 60 d. se 386 obyv. U Burgstallu byla ještě před několika lety vysoká žulová skála s četnými vyhloubenými mísami. V starověku bylo prý zde nepochybně bydliště lidské. Pěkné tyto malebné skály byly kameníky rozstříleny. Západně od Lhoty jest vesnice Sedlo, má 73 d. a 444 obyv. s velkou českou menšinou a německou školou 2třídní. Severně od Sedla jest malá vesnička Vispachy, přifařená k městysi

ČIMĚŘI. Úhledné toto městečko (135 d. se 795 obyv.) leží na potoku v hlubokém údolí při silnici císařské. Fara připomíná se r. 1359 a osada slula tehdy Cziemyers. V 30leté válce nebylo zde kněží, fara byla opuštěna, až teprvé r. 1774 zřízena zde byla expositura a r. 1857 samostatná fara. Jan Slavata obnovil osadě privilegia, válkami zničená, učinil ji rychtou a udělil ji znak. Farní kostel sv. Jiljí skládá se z lodi a z pětibokého presbyteria, jež bylo původně gotické. Nynější podoba kostela pochází asi z druhé polovice XVII. století. Rozšiřován byl kostel ještě v letech 1737—8. Věž kostelní pochází z r. 1764. V obci jest 3třídní škola, poštovní a telegrafní úřad. Obyvatelstvo městyse živí se hlavně polním hospodářstvím. Průmyslu zde není. Zajímava jest u Čiměře jihovýchodně vypínající se skála, Beistein zvaná. Ve středověku prý zde stávala stráž, která střehla stezku, od Marklu ke Stráži kolem Beisteinu vedoucí.

Z Čiměře lze po obecní cestě přes vesnici Guttenbrunn (76 d. a 472 obyv.), kdež škola 2tř., dojíti vesnice Kunova, jež značně již

vysoko v pahorkatině jest položena. Má se samotami a dvorem 91 domů s 592 obyv. V místě jest škola 2tř. Tato vesnice jest v okresu nejseverněji položena. Z císařské silnice odbočuje v pravo okresní silnice, jež vede nás přes vesnici Grampach (41 d. s 266 obyv., školou 2tř. a mlýnem) do nejvýše položené osady, městyse

HŮRKA. Obec čítá 89 domů se 489 obyv. Ještě v měsíci květnu ležívá zde sníh a v zimě bývají zde domy úplně sněhem zavátý. Osada jest dosti pozdního původu. Založil ji r. 1634 Adam Pavel Slavata, usadiv zde německé horníky, kteří v okolí dolovali kyz železný, z něhož vyráběla se zde síra a skalice zelená. Farní chrám sv. Jakuba pochází z r. 1816. Škola jest 1třídní. Rozkvětu nějakého osada tato nikdy se nedomohla, ježto hornictví zde záhy pominulo. Obyvatelstvo živí se polním hospodářstvím, jemuž pro vysokou polohu nevalně se daří. — V městě jest továrna na látky. S Hůrek vede nás cesta k železniční stanici téhož jména. Překročivše trať, ocitneme se na okresní silnici, vedoucí z N. Bystřice do Kumžaku. Na této silnici leží vesnice Klenová, severně od ní pak Kaprouny. Odtud západně leží Zenotín. Od stanice Hůrky vede nová okresní silnice přes Žižpachy na Landštýn. Žižpachy, ves s 62 d. a 372 obyv. Filiální kostel sv. Maří Magdaleny pochází z r. 1866. Před tím stával prý zde starý husitský kostelík. Kostel jest podřízen faře klášterské. V místě jest škola 2třídní.

HRAD LANDSTEJN.

Okresní nová silnice vede nás směrem jihovýchodním, krásnými lesními partiemi po pouti 5 *km* k památné zřícenině pomezného hradu Landšteina. Krajina tato zúžuje se klínovitě k Starému Městu a jest na některých místech srázná. Na místě, kde horský hřbet pahorkatiny začíná se k St. Městu skláněti, zdvihají se malebně dosud znamenité zříceniny tohoto velkolepého druhdy hradu. Hrad Landštein, jak jméno

VRCHOL BEISTEINU U ČIMĚŘE.

jeho již samo na to ukazuje, vystavěn byl již asi v XIII. stol. Údolím pod Landšteinem vedla v starých dobách zemská stezka do Čech. Na ochranu její zřízeno bylo opevnění na protější výšině údolí v Marklu, jež dosud se zachovalo. Úkol tvrze Marklovské přejal pak později hrad Landštein. Prvotní páni hradu sluli páni z Landštýna a měli ve znaku stříbrnou růži v červeném poli. R. 1259 uvádí se Oldřich z Landštýna. Původní hrad byl nepochybně v slohu románském zbudován. V XIV. století byl hrad přestavěn, značně rozšířen a pevnými hradbami ohrazen. Byl tak pevný, že ani král Jan dobýti ho nemohl. R. 1381 postoupen byl Landštein králem Václavem Kunrátovi z Krajku z Korutanska. Rod tento brzo se počeštil; hrad byl v držení jeho až do r. 1579. Za vlády Krajků byl hrad opět značně rozšířen a novým opevněním sesílen. Z té doby pochází nynější jeho podoba, pokud se ještě v troskách zachovala. R. 1579 byl Landštein prodán Štěpánu svob. pánu z Eizingu a ten jej zase prodal r. 1599 Dav. Neinvarovi z Vinterberka. Syn jeho súčastnil se r. 1618 odboje českého panstva proti Ferdinandovi, načež byl hrad Dampierem obléhán, dobyt však nebyl. Statečná posádka vzdala se hr. Bouquoyovi teprve po úplném vyhladovění. Hrad byl zabaven a r. 1623 prodán rodině Morů z Lichteneka a Fünfkirchenů. Za vlády rodu Herbersteinského, jemuž se po různých majitelích dostal a v držení uchoval až do r. 1831, stihla hrad veliká pohroma a zkáza. R. 1771 byl bleskem zapálen a nadobro spustošen, že se v něm nemohlo více bydleti. Ježto panství bylo zadluženo a sekvestrováno, nemohl hrad býti více opraven. Z hradu spustlého bylo vše cennějšího vytrháno, odneseno a všechno nedohořelé dříví ještě spáleno. Úřednictvo zámecké vystěhovalo se pak z opuštěného hradu do domu lesmistrovského pod hradem. Tak památný tento hrad vydán úplně na pospas živlům a hyne, až nezbude z něho než-li kupa kamení, porostlá ostružinami. Smutno a ticho je nyní na hradě, jako na hřbitově. K hradu přísluší dvůr, nyní ve školu 2 třídní proměněný, pěkná myslivna, nový panský hostinec a něco málo chat. Úřadovny panské jsou v blízkém Starém Městě. Landštein náleží ku katastr. obci Viťiněvsi. Na cestě k Starému Městu, asi 800 kroků od hradu, zdvihá se na malém kopečku kaplička, valem obklopená. Zde stávala asi v době předhistorické strážnice. Pod hradem jest hluboké údolí, jímž vedla do Čech stezka. Na protější jeho straně vzniklo již v starší době nežli hrad sám podhradí Markl. Bylo opevněno valem, dosud zachovalým a hájilo branku této zemské stezky. Důležitost tvrziště marklovské pominula vystavěním hradu Landšteina a založením blízkého Starého Města. Také obchodní význam staré stezky pozbyl ceny po dokonané kolonisaci okresu jindřichohradeckého a novobystřického a obchodní cestě z Rakous do Čech dán nový směr od St. Města k Nové Bystřici a Jindřichovu Hradci. Nyní jest Markl

nepatrná vesnice (22 d. se 181 obyv.) s památným částečně ještě zachovalým románským kostelíkem sv. Jana Křtitele. Původ kostela znám není. Správcové duchovní podléhali kdysi děkanství steinskému a biskupství pasovskému. Nyní jest přidělen k faře v Starém Městě. Starobylý tento kostel vystavěn byl z hrubozrnné žuly. Loď chrámová jest pobořena a částečně upravena v hospodářské stavení. Zachováno jest jenom presbyterium, jež slouží za kapli a má okrouhlou apsidu. Kostel vynikal také ještě nástěnnými malbami z doby románské. Zbytky jich nepatrné zříti lze ještě nad bývalým vchodem do lodi, jenž vede nyní do chalupy.

Po pohodlné nyní cestě dospějeme z Landšteina do 3. městyse okresu, **STARÉHO MĚSTA.** Ve XIV. století bývalo trhovou vsí. R. 1568 bylo již městysem a v držení pánů z Landšteina. Farní kostel Nanebevzetí P. Marie vystavěn byl v pozdním slohu gotickém v l. 1495—1520 za vlády Konráda z Krajku, pána na Landšteině a Nové Bystřici. Kostel býval prý nějakou dobu v rukou podobojích. V chrámě jsou mnohé náhrobky Krajířů z Krajku. Škola místní jest 3 třídní. Opodál jest zámek s úřadovnami panství landšteinského a s dvorem poplužním, vinopalna, mlýn a pila. Staré Město jest nejvýchodněji položená obec v okresu na samé hranici zemské. Odtud vede okresní silnice do moravského města Slavonic. Po okresní silnici došli bychom jižním směrem do rak. města Kautzen. Na této cestě s pravé strany leží vesnice Knín (19 d. 109 obyv.), kde škola 1 třídní; k ní přísluší obcí vesnice Perňarec a Dietreichs. Při okresní silnici na samé hranici zemské leží vesnice Košťálkov. K obci přísluší Gabrielův dvůr a Hanflův mlýn. Západně odtud leží Reichýž; jihozápadně pak Romava, nejjižněji položená osada okresu. Severozápadně leží vesnice Staré Hutě; má 37 d., 223 obyv., školu 1 třídní a hamry. Dříve zde bývaly hutě sklenné. Na cestě ze St. Hutě k Nové Bystřici, odtud 2 hod. vzdálené, leží vesnice Artoleč, jež má 57 d. s 353 obyv. a školu 1 třídní. Zdejší místo známo jest vývozem ryb z Jindřichohradecka hlavně do Vídně, Prahy, Pešti a Drážďan.

Po této vedlejší pouti vraťme se zase do Starého Města a podnikněme odtud cestu po hlavní okres. silnici do východiště našeho putování okresem, do Nové Bystřice. Cesta vede nás nejprve do Něm. Bernšlagu, vesnice s 38 d. a 219 obyv. K politické této obci přísluší ještě vesnice Dobroty a Filipsdorf. S pravé strany kynou nám zcela na blízku velkolepé zříceniny hradu Landšteina a nemůžeme se dlouho tohoto pohledu vábného i tesklivého nasytiti. Cesta vede nás dále do Keharce, vesnice se 43 d. a 271 obyv. V místě jest 1 třídní škola.

Naposledy projdeme ještě Konráčem, katastrální obcí s 337 d. a 226 obyv. Jméno vesnice ukazuje nepochybně na zakladatele její

Konrada Krajiře z Krajku, pána na Landšteině. K ní polit. přísluší vesnice Braunšlag s 23 d. a 196 obyv. a Klášter s 23 d. a 204 obyv., farou a školou přísluší však Konráč ke Klášteru. Jméno své má osada tato od kláštera paulanského, jejž Krajíř r. 1501 pro mnichy řádu sv. Františka z Pauly v tomto místě vystavěl, kteří se zde na blízku usadili a nazvali ji dle léčivých místních pramenů Heilbrunn, v ústech lidu slula však vždy jen Klášterem. Kostel klášterní ke cti Nejsvět. Trojice vystavěn byl Kunrátem r. 1507 a odevzdán do správy Paulanům. Ale již dne 22. července r. 1533 stihla klášter veliká pohroma. Sektáři, adamitům podobnými, byl chrám i klášter vypálen a přes 40 mnichů v něm povražděno. Teprve 1626 byl chrám i klášter Adamem hr. Slavatou, jemuž tehdy Nová Bystřice náležela, opraven a nadán pro 6 členů řádu Paulánského. R. 1668 započal hrab. Vil. Slavata stavbu nového kostela, jíž dokončil r. 1682 nástupce jeho Jiří Jáchym Slavata. R. 1785 byl klášter císařem Josefem zrušen. Pozemky a klášterní budova byly přikoupeny k panství bystřickému a r. 1786 ustanoven zde lokalista. Od r. 1856 jest zde samostatná fara pod patronátem matice náboženské. V bývalém klášteře jest nyní obydlí farářovo a umístěna jest zde i škola. Kostel Nejsv. Trojice jest tvaru obdélného, slohu barokního, přiléhá podélnou stranou ke klášteru, jenž jest od něho chodbou toliko oddělen. Věž má kostel jednu. V průčelním štítu vyryt jest na desce latinský nápis svědčící o tom, kdo byli jeho zakladatelé a obnovitelé. Zevnějšek kostela jest prostý, ale vnitřek jeho je nádherně vyzdoben štukatérskou prací a působí na diváka dojmem úchvatným. V sakristii jest pozoruhodné umělecké dílo řezbářské, zhotovené ze dřeva a nazvané „Stromem života.“ Pod chrámem vytesány jsou ve skále hrobky pro členy řádu Paulánského.

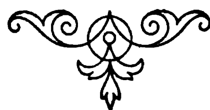
KOSTEL NEJSV. TROJICE V KLÁŠTEŘE.

Fr. Lego.

OBSAH II. DÍLU.

JIHOVÝCHODNÍ ČECHY.

INDEX MÍSTNÍ.

(Číslice v závorkách znamenají příslušné okresy.)

SEZNAM VYOBRAZENÍ II. DÍLU.

(Číslice v závorkách znamenají příslušné okresy.)

NAKLADATEL PAVEL KÖRBER
KNIHTISKÁRNA BINKO A ZIKA

KRÁLOVSTVÍ ČESKÉ

III.

JIŽNÍ ČECHY

ZA REDAKCE PHDRA. JOS. BĚLOHLAVA NAPSALI:

J. BOHÁČ-ZELECKÝ, R. CIKHART, FRANT. MIR. ČAPEK, JAN DEJMEK, EM. DROBIL, JAN ELIAS, FR. MAREŠ, KAREL MAŠEK, J. SAKAŘ, FELIX TRUHLÁŘ.

1908.

NAKLADATELSTVÍ PAVLA KÖRBRA V PRAZE.

KNIHTISKÁRNA BINKO A ZIKA.

JIŽNÍ ČECHY.

XLIV. OKRES ČESKOBUDĚJOVICKÝ.

Okres Českobudějovický jest středem českého jihu; počítá se již k jižním okresům pošumavským, ač sama geografická poloha nemá význačných známek krajin pohorských, jsouc rovinou, tak zvanou českobudějovickou. Na severu přiléhá k němu okres hlubocký, na východě okresy lišovský a trho-svinecký, na jihu krumlovský a na západě chvalšinský a netolický. Celková rozloha okresu, k němuž náleží 40 obcí místních a 46 katastrálních, obnáší 296 *km*² čili 29.600 *ha* půdy vesměs plodné.

Jako liší se okres od sousedních okresů horských polohou, tak liší se i v jakosti půdy a v hospodářských poměrech obyvatelstva. Setkáváme se tu s patrnou známkou blahobytu a zámožnosti, jež v přímém sousedství města — Čes. Budějovic — stává se zvláště patrnou. Z toho důvodu obyvatelstva celkem přibývá, ač největší část přírůstku dlužno připočísti samotnému městu a obcím těsně s ním sousedícím. Všeho obyvatelstva jest přes 50 tisíc, z čehož připadá na město 39 tisíc. Dle národnosti jest na okrese asi 33 tisíc Čechů a 17 tisíc Němců.

Německý národnostní ostrůvek zabírá vedle města ještě sousední vesnice: Vráta a Hlinsko, Dubičné a Lincova Hora, České Vrbné, Mokré a Šindlovy Dvory, Litvínovice, Rožnov a Roudné, Haklovy Dvory, Hodovice a Hůrka, Homoly, Černodub a Plané, Mladé a Bucherka, Dobrá Voda a Suché Vrbné, Rudolfov a Vesce, Čtyři Dvory a Knězké Dvory. Okresní správa v jmenovaných obcích (vyjímaje Dubičné a Lincovu Horu) jest dosud v rukách Němců přes to, že většina obyvatelstva je v nich česká. Dle úředních sčítání z r. 1900 bylo v těchto obcích napočteno celkem 6.219 Čechů a 5.072 Němců; dle soukromého českého sčítání bylo však 6.771 Čechů a jen 4.520 Němců.

Co do terrainu půdy převládá rovina, nad níž směrem na východ a západ zvedají se mírně vysoké pahorky, které však nikde nedosa-

hují výše 600 *m* prosté výšky. Na straně severní otvírá se širá rovina, rozkládající se dále do okresu hlubockého a vodňanského. Půda vyniká slušnou úrodností; po celém okresu seje se pšenice a zcela dobře se i daří. Vedle pšenice sází se také, hlavně na statcích knížecích a u samotných Budějovic, cukrovka, jež zpracovává se v knížecím cukrovaru budějovickém. Podnebí jest celkem stejné a díky rovinnému útvaru půdy jest značně příjemnější než v sousedních okresech jižních. Jak již vzpomenuto, pěstují se v okrese všechny druhy obilí, řepy, brambory a se zdarem i zelí.

Celý okres, jako Čechy vůbec, nakloněn jest od jihu k severu. Tímže směrem protéká okresem nejvýznačnější řeka celých jižních Čech, stříbropěnná Vltava. Přímo v Č. Budějovicích připojuje se k ní řeka Malše, přicházející od nejjižnějších hranic země, od hory Myslivny. Křivolaká Malše na půdě okresu, mezi Římovem a Doudleby, pije říčku Stropnici, jež přitéká sem směrem od východu, pramenic u německého městečka Stropnice v okresu novohradeckém.

Rybníky, hlavně v části severozápadní, jsou četné. Největší z nich je Dechtář u vesnice Žabobřesk, hojně menších je u Haklových Dvorů, Č. Vrbného, Dubného a Habří. Náležejí jednak klášteru vyšebrodskému, jednak městu Č. Budějovicům.

Sociální poměry na venkově nejsou sice zvlášť skvělé, ale přece dlužno přiznati, že daleko lepší než v kterémkoli okrese jižním. Hospodáři pilně vzdělávají své statky, jež díky vyšším cenám obilí a dobytka, přinášejí v poslední době rovnováhu do jich rozpočtů. Dělnictva zemědělského jest jako v jiných krajích citelný nedostatek, a následkem toho stouply služby a požadavky hospodářské čeledi na nebývalý stupeň. Pravidelně požaduje dnes pasák 60 K, pohůnek 80 K, prostředák 100 K a starší čeledín 200 K i více roční mzdy; chůva mívá 30 K, třetinka 60 K, malá 120 K, velká 180—200 K. Vedle toho ovšem mají všichni dle ujednání ještě nějaké prádlo a šaty, po případě dostávají záhon brambor, zelí, dříve i lnu. Dělný lid odchází většinou za prací do ciziny, hlavně do Rakous a Saska, řemeslníci ještě dále. Nejrozšířenějším řemeslem jest na venkově zednictví. Většina těch, kdož z jara do ciziny odjíždějí, jsou zedníci, jejichž cílem jest zpravidla Vídeň. Hospodářské statky jsou malé a střední velikosti. Větší celky pozemkové náležejí knížeti Švarcenberkovi, klášteru Vyšebrodskému, městu Budějovicům a farám. Kníže Švarcenberk má statky v Plavnici, Zborově a u Žabobřesk, klášter Vyšebrodský v Habří a Čakově, Budějovice v Třebíně, Včelné a j.

Z nerostného bohatství dlužno jmenovati hlavně stříbro a anthracit. Na stříbro doluje se od dávných dob v Rudolfově. V kamenouhelných dolech u Kamenného Újezda přestalo se pracovati, ježto dobývané

uhlí nevykazovalo potřebné jakosti. Lázně jsou v Dobré Vodě u Č. Budějovic.

Z výletních a letních sídel třeba jmenovati hlavně Dobrou Vodu a Římov, široko daleko známé poutní místo, kamž přicházejí poutníci až z Moravy, obojích Rakous a Bavor.

Průmysl má své sídlo v Č. Budějovicích. Nalézáme tam četné továrny, zejména: cukrovar, lihovar, pivovary, továrnu na umělá hnojiva, na lištny a obrazové rámy, slévárny, na cukrovinky, na zboží hrnčířské, kamnářské, cementové, na hřebíky, na hospodářské a mlýnské stroje, loděnice, na tabák, na sirky a j. V Č. Budějovicích sbíhají se železnice z pěti stran, a ježto Budějovice jsou uprostřed okresu, jest o časté, rychlé a levné spojení na všechny strany postaráno. Křižují se tu dvě důležité trati Vídeň-Cheb a Praha-Linec, na nichž vždy jest četná frekvence. O stavbu trati přes Lišov do Třeboně se jedná. Stejně bohatě rozvětvena jest i síť silniční. Jak přirozeno směřují silnice se všech stran okresu do města, kde sbíhají se i erární silnice od Prahy, od Kaplice, Krumlova, Třeboně a Vodňan. Pokud se týče řek, nejsou tyto způsobilé, aby po nich byly dopravovány náklady. Jedině ku plavbě dříví dlouhého (ve vory svázaného) a na Malši též ku dopravě dříví polenového se vodní cesty užívá. Ve větší míře slouží však obě řeky průmyslu, ženouce četné mlýny, pily a j. tovární stroje.

O vzdělání obyvatelstva pečují četné školy obecné, střední a odborné. Na venkově nalézá se 17 obecných škol českých a 8 německých, jedno- až čtyřtřídních. V Č. Budějovicích vedle celé řady obecných tříd českých a německých nalézají se 2 gymnasia, 2 realky, 2 ústavy učitelské, 3 ústavy učitelek (dva české a 1 německý), 2 školy rolnické, 2 školy obchodní, lesnická škola (německá), lyceum dívčí (české), hudební škola (česká), 2 průmyslové pokračovací, dívčí průmyslová škola (česká), ústav bohoslovecký a ústav hluchoněmých.

Jižní Čechy za doby třetihorní byly položeny níže než Čechy střední a severní a měly spád k Dunaji. Dokazují to třetihorní hlíny a písky v rovině českobudějovické a třeboňské. Ani v prvých tisíciletích doby následující, čtvrtohorní, kdy již jižní kraje následkem zdvihu nabyly sklonu k severu, nebyly ještě schopny státi se dříve sídlem člověka, dokud souvislá jezera jihočeská, zabírající rovinu českobudějovickou a třeboňskou, neprorvala si koryta v horách středočeských. Tím povstaly nynější řeky Vltava, Malše a Lužnice. V této době čtvrtohor či době starších a mladších naplavenin (diluvium a alluvium) pokryta byla půda četnými drobnými jezery a bažinami („blata"), jež potrvaly někde až do pozdní doby historické, do století 16., kdy počato s jich odvodňováním. Kolem místa nynějších Č. Budějovic až k Hluboké bývala jezerovitá nádrž, čemuž s dostatek nasvědčují četné

rybníky a známá Kubatovská Blata a nedostatek hlíny diluviální, výtvoru to souše diluviální. Různé štěrky rovinu tu kryjící jsou nejvíce původu již třetihorního a byly za období ledového vodou vymlety.

Prahorní kraje jihočeské byly v této době kryty pralesy, v nichž žili živočichové doby diluviální a později alluviální. V této době vyskytuje se v jižních Čechách již člověk, jak tomu některé nálezy nasvědčují. Na půdě samotného okresu českobudějovického však podobných stop nenalezeno. Za to nalézáme v tmavých hvozdech jihočeských četné stopy po bezejmenném pokolení, jež žilo tu asi před 3000 lety. V tajůplném šeru lesním upoutají pozornost naši homolovité hroby, rozměrů větších i menších, hlásajíce, že sešli se tu k poslednímu odpočinku lidé jedné krve, jedné víry a že podle sebe spočinuli, jak je bledá smrt překvapila. Posvátná jsou ta místa, kde láska pozůstalých budovala poslední stánky milým zesnulým. (V jiných končinách země neznali ještě obřadů pohřebních, nýbrž mrtvoly ponechávány volně svému osudu). Ty pomníky dávných dob mluví k nám vřeleji než mnohé písemné líčení krvavých bojů, neboť vane z nich láska, víra a mír. Lid náš říká jim nejčastěji kopce, jen zřídka kde hroby. Mnoho jich dobou zničeno. Pokolení kamenných mohyl vstoupilo na panenskou půdu jižních Čech nejen s úplně vyvinutým a ustáleným obřadem náboženským, nýbrž i se svéráznou kulturou bronzovou, úplně odlišnou od jiných pokolení v severních Čechách současně bydlících, kdežto střední Čechy byly stále ještě neobydleny. Všechny hroby jihočeské nejsou ještě prozkoumány a mnoho jich jistě již v dobách minulých bylo kultivováním pozemků rozkopáno.

Tehdejší člověk bydlel buď v jámách podzemních nebo v dutinách mohutných stromů a v chýších, zhotovených jednoduše ze dřeva, chvoje a drnu. Byl výhradně ještě lovcem. O rolnictví dosud ani zdání. Pastýřství spíše možno připustiti, neboť svědčí proň časté nálezy různých nádob hliněných. Obyvatelstvo to vyhynulo snad následkem zhoršení podmínek životních, nebo příchodem lépe ozbrojeného a bojovného lidu, nejspíše historických Bojů. Ritus v mohylách má následující shodné rysy: Mrtvý byl položen buď na úroveň půdy nebo do jámy, spálen, popel uložen do urny, kolem níž vyrovnány kameny. Tyto kameny jsou nejtypičtějším znakem těchto mohyl a po nich dostalo celé pokolení v archeologii své jméno. V mohylách jihočeských poprvé vystupuje typicky spalování i pochovávání, tak že v některých obojí způsob nacházíme.

Inventář mohyl jihočeských jest též zvláštní. Jsou většinou chudé. Obyčejně nachází se hromádka popela a při tom jedna nebo dvě rozmačkané nádoby. Nástroje byly hotoveny z bronzu tavením a litím do forem hliněných neb kamenných. Zbraně byly: dýky, kopí, meče různých tvarů, sekery, zvané v archeologii obyčejně celty a pálstavy.

Břitvy (lumly) byly podoby kruhovité, ale obyčejně zachována jsou držadla. Typickým druhem šperků jsou náramky (nošené skutečně na rameni), jinde se nevyskytující, jemně porýsované, aneb náramky tvaru turbanovitého nebo růžicové. Nákrčníky nejsou masivní, ale skládají se ze spirálovitých rourek a jantaru, nebo i modrých skleněných korálů původu orientalního. Jehlice mají knoflíkovou hlavu a šroubové záhlaví. Prsteny jsou zlaté nebo bronzové. Keramika je dosti vyvinuta, nachází se v každé mohyle. Ornamentikou je rýhování trojúhelníkové, ač většina nádob vůbec ornamentována není.

Na půdě okresu prozkoumány mohyly kamenné na několika již místech: v lesích Hamerských jižně od Plavnice, u Plava (32 mohyl),

Kreslil A. Haun

ČESKÉ BUDĚJOVICE.

v lese u Vidova (13 mohyl), západně od Homol, u Korosek, Kamenného Újezda a j. v. Zda-li v jižních Čechách sídlili také Bojové, nemožno říci, ač mnozí učenci tak tvrdí, dodávajíce, že v jižních Čechách nejen sídlili, ale již v řekách šumavských zlato rýžovali. O Markomanech máme již zprávy historické. Vůdcem jejich byl Marobud, jenž založil město Marobudum, nejspíše někde u Berouna, nikoli u Č. Budějovic, jak dříve se domníváno. Příchod Slovanů stal se mnohem dříve, než se domníváno. Možno důvodně souditi, že snad již za Bojů, a jistě za Markomanů asi v prvém století po Kr. kolonisovali zemi, ne však najednou, nýbrž průběhem delší doby a po jednotlivých kmenech. Osazení krajiny okresu českobudějovického z největší části stalo se od Dúdlebů (Dúdlebi, Duljebi) z menší části od Netolíků. Duljebi jsou též na Bugu v Rusku a v západních Uhrách při Drávě. Poněvadž o ruských Doudlebanech máme zprávu v letopise Kyjevském, že oni největší příkoří snášeli od Avarů a poněvadž se soudí, že Avaři tlačili

před sebou Slovany jako své kolonisty a pracovníky, jest velice pravděpodobno, že Doudlebané panovští a čeští (a snad i Volyňané) byli sem zatlačeni od Avarů kolem r. 557, kdy Avaři objevili se v Uhrách. O Dúdlebanech ještě v době pohanské zmiňuje se mohamedánský spisovatel a cestovatel Masudi ve spise „Zlaté luhy“, kdež píše, že Dúdlebanům panuje král Vandžlav — patrně Václav.

Doudlebané zřídili si na ochranu proti nepříteli četná hradiště se zemitými valy a dřevěnými opevněními. Pro severní část župy byl to hrad Doudleby, vystavěný na příkrém ostrohu, omývaném téměř kolkolem řekou Malší. Z části střední utíkalo se obyvatelstvo do hradiště Branšovického u Římova a trochu dále na jihu do hradiště Strahovského, jež obě zřízeny na ostrozích Malše.

Od starodávna vedly krajinou dvě důležité cesty: prvá zvaná Pehaimstaich vedla údolím říčky Stropnice od Dúdleb k Vítorazi a na

ČESKÉ BUDĚJOVICE V LETECH PADESÁTÝCH
(DLE STARÉ RYTINY, ZAPŮJČENÉ P. J. DOTŘELEM).

ochranu její zřízeny stráže (Střížov, Strážkovice), druhá směřovala od jihu od průsmyku Kaplického k Dúdlebům a odtud dále k Netolicům.

Mohyly čili pohanské hroby slovanské jsou jedny druhým podobny. Stavěny jsou v řadách a jsou vesměs chudé. V okresu českobudějovickém nalezeny mohyly slovanské u Plava, nedaleko mohyl kamenných, dále u Římova a Čakova. Předměty odtud vykopané uloženy jsou v museu českobudějovickém.

Středem okresu a hlavním městem celého českého jihu jsou

Č. BUDĚJOVICE. Dějiny města jsou zajímavy. Na místě nynějšího města stávala vesnice, snad dokonce i hrad s podhradím, založená Budivojem z Hluboké, ač některé nálezy na t. zv. pražském předměstí poukazovaly by na usídlení z dob pohanských. Budivoj z Hluboké, původem Vítkovec, nezůstal však v držení tohoto důležitého místa a to proto, že místo svojí polohou neobyčejně důležité se výborně hodilo Přemyslu Otakaru II. ku zbudování města a k upevnění moci královské v těch místech, neboť na jihu Čech do té doby byli králi vlastně vévodové Krumlovští — pánové z Růže — a moci krále tu podléhal je-

dině klášter Zlato-korunský, za týmž účelem Otakarem zbudovaný. Král povolal sem cizí německé obyvatelstvo z Bavor a Rakous, osídlil jím okolí a vystavěl mohutné město u stoku Malše s Vltavou. Původní národnost česká byla tu tedy uměle vytištěna a cizáky nahražena. Král sám dal vyměřiti prostoru ulic a náměstí, a první veřejné budovy vystavěti pod vrchním stavitelským dozorem rytíře Hirze, purkrabí na Zvíkově. Založení města klade se do r. 1265.

Nově založené město zkvétalo rychle a domohlo se v krátce prvního místa po sídelním městě královském, jak toho dokladem heslo „Praha—Budějovice", které dle starodávného podání zvučelo i v osudné bitvě na Moravském poli. První větší bouře snesla se na mladé město r. 1318, kdy přitáhl před jeho brány Petr z Rožmberka, hodlaje jménem odbojných stavů potrestati město králi Janovi věrné. V okolních vesnicích Rožnově, Litvínovicích, Plané a Mladém zle řádily roty rožmberského velmože; město samo, sklíčené dlouhým obléháním, bylo by také bezmála okusilo jeho hněvu, kdyby byl král Jan ještě v čas neuzavřel s ním mír. Pak po dlouhou dobu požívalo město klidu, na jehož přerušení sami měšťané mnohou vinu nesli. Zpupní měšťané němečtí, zbujnělí dlouhými léty míru, počínali si velmi pánovitě, tak že okolí s nimi málo v klidu žilo a v častých rozbrojích práva svého obhajovati bylo nuceno, jak přesvědčujeme se ze životopisu hrdiny Trocnovského.

V městě od prvých počátků udržovala se — ač nenáviděna — neustále také česká menšina, jež v některých dobách dokonce i vládu na sebe strhla. Bylo to tehdy, kdy panoval jako král Jiří z Poděbrad, jenž ustanovil tu českého primátora Ondřeje Puklice ze Vztuh, který vedle latinského i české úřadování v městě zavedl. Když však byl Jiří nucen bojovati proti odbojným stavům a králi Matyášovi, využila německá strana jeho tísně, způsobila v městě poplach, primátora Ondřeje Puklice zabili, radu městskou svrhli a novou z osob své strany dosadili. Náčelníkem spiknutí toho byl zdejší katolický farář Ondřej a měšťané Rabenhaupt a Frühauf. Tragedii Ondřeje Puklice sepsal vlastní jeho syn, a rukopis dosud je zachován.

Léta následující smutně proslula nepokoji protižidovskými, v nichž mnoho židů přišlo o život. R. 1611 přikvapilo na město nové neštěstí. Dne 30. ledna objevili se před branami města Pasovští. Města zmocnili se útokem a zle v něm hospodařili až do odchodu do Prahy. V té době byl městským písařem Šimon Plachý či Ferus, otec proslulého hrdiny Jiřího Plachého, neohroženého vůdce ozbrojeného studentstva v boji proti Švédům.

R. 1614 odbýván v městě zemský sněm, svolaný sem králem Matyášem. Sněm zahájen velmi slavně a již příjezd císařských manželů byl nádherný a okázalý. Slavnostní náladu zvýšilo pak ještě ruské

poselstvo, přibylé z daleké Moskvy. V odboji stavů českých proti králi Matyášovi a jeho nástupci se Budějovice nepřidaly na stranu chrabrých stoupenců nového ruchu, ale zůstaly věrno králi. Nezalekly se ani vojska, jež přivedl sem Matyáš hrabě z Thurnu, aby města dobyl. Po dvouměsíčném marném obléhání odtáhl odtud, krutě spustošiv sousední vesnice. Bouře za bouří hnala se pak po třicet let přes cimbuří hrdého města Otakarova. Přítel i nepřítel, jeden horší druhého, procházeli jeho branami, žádajíce na něm žold. Přišla Bílá Hora, kleslo vědomí národní, aby zas po dlouhých a dlouhých letech s nesčíslnými obětmi vstávalo z mrtvých. R. 1848 založen tu prvý český spolek „Slovanská lípa", jehož úkol byl však pouze zábavní. Vlastní probuzení české možno datovati teprve od r. 1862, kdy založena „Beseda". K ní r. 1864 přibyla česká „záložna" a r. 1865 dobyta z části obchodní a průmyslová komora (dnes úplně česká) a zakládány školy všeho druhu. Č. Budějovice mají nyní na 40.000 obyvatel, z nichž 24.000 přiznalo obcovací řeč českou a 12.000 německou. Židů, kteří většinou hlásí se ku straně německé, jest asi 1700. Město skládá se z vnitřního města a tří velikých předměstí: pražského, vídeňského a lineckého. V poslední době pak splývají již s předměstími i některé obce okolní, jako Čtyři Dvory, Kněžské Dvory, Vráta, Rudolfov, Suché Vrbné, Mladé a Rožnov.

VĚŽ U ZADNÍHO MLÝNA V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Hradby městské byly v minulém století většinou odstraněny a na místě nich zřízeny **krásné sady**. Ze zbytků zachovaných ponejvíce na straně západní a dle starých rytin můžeme si učiniti obraz starého opevnění. V době Karlově byla stará opevnění sesílena vysokými čtverhrannými věžemi. Mohutné věže bývaly také nad hlavními branami. Přirozenou hradbou byla se strany jižní Malše, se strany západní Vltava a se strany východní a severní rameno řeky Malše, tak zv. Mlýnská stoka. Z bývalého opevnění zachovaly se dosud tři čtverhranné věže. Nejpěknější z nich jest na severozápadní straně města u Zadního

mlýna se zbytkem hradební chodby. Věž v Široké ulici na jižní straně města pozbyla již své původní podoby. Třetí nalézá se u ústí Malše do Vltavy; jest dobře zachována a zajímavá tím, že hořejší patro jest mnohem užší. Od této věže až k bývalé vodní bráně u Předního mlýna zachovaly se značné zbytky vnitřní i vnější hradby s kusy branného ochozu, opatřeného střílnami terrakottovými a s několika staršími baštami, z nichž nejpěknější jest okrouhlá Otakarka v biskupské zahradě 8 *m* vysoká.

Ač celé město má dnes novodobý, moderní ráz, přece zachovalo si vnitřní město svou původní vzornou rozlohu a některé vzácné památky. Středem města jest veliké čtvercové náměstí, bez odporu jedno z nejpěknějších v Čechách. Uprostřed stojí obrovská kašna, zhotovená r. 1727 sochařem F. Baugutem. Celé náměstí obklíčeno jest širokým chodníkem a prostorným loubím. Domy kol náměstí jsou vysoké, z nichž starší mají střechy maskované vodorovně zakončenými štíty a rázovitě representují všecky různé slohy od založení města do dnešní doby. Nejznamenitější budovou na náměstí jest radnice, provedená v l. 1727—1729 příjemným slohem barokním. V průčelí ozdobena jest znaky zemí koruny České a allegorickými sochami. Z každého rohu náměstí vybíhají v pravém úhlu dvě přímé ulice; v přiměřené vzdálenosti vedou napříč čtyři ulice se stranami náměstí rovnoběžné a kromě toho po většině obvodu městského úzká ulička hradební.

HRADEBNÍ VĚŽ
V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Nedaleko od severovýchodního rohu náměstí stojí kathedrální chrám sv. Mikuláše. Stavba není příliš úhledná; starší její gotické zdivo zakukleno je dosti chatrným barokním rouchem z druhé polovice 17. století. Vedle kostela o samotě vypíná se mohutná, 70 *m* vysoká věž (černá věž), zbudovaná v l. 1549—1577 mistrem Vincencem Foggeralem. S věže otvírá se návštěvníkům pěkná vyhlídka nejen na celé město, ale i na širou rovinu č. budějovickou.

Od severozápadního rohu náměstí dostaneme se krátkou uličkou k německému gymnasiu, při němž stojí nejpamátnější budova Č. Budějovic, chrám P. Marie, čistě gotická basilika, založena Otakarem II. r. 1274. Chrám zachoval se přes četné pohromy a požáry, které jej během šesti století stihly, až na některé změny celkem v původní velikosti a podobě. Proveden jest ve slohu gotickém a má uvnitř 58 *m* zdéli a 20·5 *m* zšíři. Vysoká gotická okna v presbyteři a v příčné lodi se svými pruty a kružbami, křížové klenby se šťavnatě profilovanými žebry a klenby lodí podélných zachovaly se bez úhony. Okna lodi hlavní a lodí bokových spolu s arkádami mezi pilíři byla bohužel později nevkusně opravena. Vnitřní výzdoba jest novodobá; starobylou památkou jest pouze obraz Mariánský nad tabernáklem hlavního oltáře.

ČÁST NÁMĚSTÍ S RADNICÍ V Č. BUDĚJOVICÍCH V LETECH PADESÁTÝCH.
(DLE STARÉ RYTINY, ZAPŮJČENÉ P. J. DOTŘELEM).

K jižní straně chrámové přiléhá klášter, kde sídlí nyní Redemptoristé. Gotický klášterní ambit zachoval se téměř v téže podobě, jak během století 13. byl vystavěn. Nedaleko stojí bývalá zbrojnice, jejíž průčelí ostře se rýsuje vysokým ozubeným štítem se střílnami a kromě několika hrubých masek nese letopočet 1531.

V jihozápadním rohu náměstí nalézá se na rohu západní strany zmíněná již radnice, na rohu jižní strany budova poštovního a telegrafního úřadu. Za ní v ulici Biskupské biskupská residence, prostorná, ale nejvýš prostá to budova, z bývalé piaristické kolleje upravená (r. 1773). Tam uloženo též diecésní museum, obsahující pěknou sbírku bohoslužebných nádob, řezbářských prací, mešních rouch a lidových vyšívek k účelům církevním.

Jdouce dále po mostě přes Malši, ocitáme se na Krumlovské louce (vysušený rybník), kde upoutají pozornost naši nádherný palác

justiční a za ním výstavný dům okresního zastupitelstva a opodál gotická synagoga s dvěma věžemi. Od samotného mostu podél justičního paláce k synagoze a dál vroubena je nábřežní hráz řadami košatých lip (Krumlovské aleje), tvoříc nejkrásnější promenádu budějovickou. Na konci stromořadí je městská plovárna a vodárna. Výstavnými budovami v tomto konci města jsou dále městský chudobinec, kasárny zeměbranecké a budovy matiční školy obecné a matičního ústavu učitelského. Z továren sluší tu uvésti závody Hardtmuthovy a měšťanský pivovar.

Vracejíce se do města přes most trochu výše nad Malší položený, shlédneme s něho v pravo stojící pěkný německý dům a vedle něho vystavené městské museum, s četnými sbírkami mincí a prací řezbářských. Od mostu přímo ulicí divadelní kráčíme podle městského

ČÁST NÁMĚSTÍ S DĚK. CHRÁMEM V Č. BUDĚJOVICICH
V LETECH PADESÁTÝCH
(DLE STARÉ RYTINY, ZAPŮJČENÉ P. J. DOTŘELEM).

divadla, do jihovýchodního rohu náměstí. Zahnouce odtud v pravo Vídeňskou ulicí k východu, přijdeme po chvíli ku Mlýnské stoce, před níž v pravo stojí sirotčinec a za ní v levo občanská nemocnice. Dále týmže směrem v ulici Schmerlingově v pravo upozorňuje nás ozdobná mosaiková malba, že za budovou nalézá se kostel P. Marie Růžencové, nedávno slohem románským zbudovaný. Dále k nádraží nalézají se výstavné budovy c. k. tabákové továrny a kasárny císaře Františka Josefa I. Od těchto směrem západním v ulici Klaudiho jest pěkná budova německého učitelského ústavu a vedle na rohu do ulice Lannové německá reálka.

Zabočíme-li ulicí Lannovou na západ, mineme na rohu klášter Cisterciáků a ocitneme se v Sadové třídě. Kráčejíce ní podél pěkně upravených městských sadů, kde nalézá se zdařilý pomník zdejšího rodáka, velkoprůmyslníka Voj. Lanny, mineme ulici Rudolfovskou,

dále úpravnou budovu obchodní komory a konečně středisko Čechů č. budějovických — Besedu — v níž mají své místnosti i Sokol a Hlahol. Vedle Besedy jest zvěčnělým biskupem Jirsíkem založená česká dívčí škola u sv. Josefa, kterou řád školských sester v poslední době ústavem ku vzdělání učitelek rozšířil. Dále mineme ulici Novou a Jírovcovu, kde nalézá se veliká budova českých obecných a měšťanských škol a ocitneme se na Lobkovickém a Mariánském náměstí. Na tomto stojí socha P. Marie a naproti ní ústav pro hluchoněmé. Několik kroků dál na rohu ulice Střelecké jest budova, v níž umístěno cís. král. okresní hejtmanství. V tichých místech na rohu ulice Gymnasiální a Kostelní spatříme budovu založenou rovněž šlechetným biskupem Jirsíkem pro české gymnasium; nyní jest tam chlapecký seminář a diecesní museum. Vedle také Jirsíkem založený kostel sv. Václava. V uliči Haasově nalézají se nyní nové budovy české reálky a českého gymnasia.

RADNICE V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Na západní straně náměstí Mariánského stojí stará budova vojenských kasáren, naproti ní nový dům českého dívčího lycea. Dáme-li se z Mariánského náměstí směrem severním Pražskou třídou, přijdeme kol rozsáhlých kasáren dělostřeleckých až na konec města, kde rozkládá se proslulý český akciový pivovar a slévárna Škrlandtova. — Předměstí Pražské má význačně český ráz. Nalézá se tam i tak zvané Staré město, na němž dosud je patrný veský ráz předotakarovské osady Budějovic. Ač nejbližší okolí budějovické

KAŠNA NA NÁMĚSTÍ
V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH.

kratších procházek má hojnost, turistovi cizinci zvláště návštěva blízké Dobré vody se doporučuje. Vzdálena jest od českobudějovického nádraží asi $^3/_4$ hodiny. Výletníky vábí pěknými partiemi lesními a přátely umění rozkošným kostelíkem barokním, který v letech 1733—39 zbudoval slavný stavitel Kilián Dienzenhofer a krásnými freskovými malbami ozdobil neméně slavný umělec V. Reiner. Obec čítá as 400

Fot. V. Vlasák.

ČÁST NÁMĚSTÍ S DĚKANSKÝM CHRÁMEM
V Č. BUDĚJOVICÍCH.

obyvatelů a má čtyřtřídní školu českou a trojtřídní německou. Jest místem výletním a lázeňským. Za půl hodiny směrem severním přijdeme do

RUDOLFOVA, kde od nepamětných dob kutá se na stříbro. Stříbrné doly zejména za panování císaře Rudolfa II. dávaly veliký užitek, tak že císař neváhal povýšiti starou havířskou vísku na horní město, zvané jeho jménem „Rudolfov“. Jak výnosné bývaly druhdy tyto stříbrné doly, toho dokladem poznámka hutního písaře Jana Matesa, jenž

uvádí, že do r. 1578 vynesly doly celkem 72.236 hřiven stříbra. Bývalý zámeček jest stavení jednopatrové, prosté všech ozdob. Na počátku XVII. století byl majitelem jeho Jan Hölzle ze Šterštejna. V bouřlivých dobách války třicetileté byly zámek i celé město úplně zpustošeny. Zámek znovu zbudoval Don Baltazar de Marradas; dnes slouží účelům vojenským. Kostel je stavba druhé polovice XVI. století v střízlivém slohu renaissančním. Městečko čítá as 1400 obyvatelů národnosti české a německé a má čtyřtřídní školu českou a čtyřtřídní německou.

Od Dobré Vody hodinu cesty na jih na silnici Budějovice—Trh. Sviny přijdeme do vesnice Doubravic. Od nepamětných dob až

Fot. V. Vlasák.

CHRÁM P. MARIE S BÝV. KLÁŠTEREM DOMINIKÁNŮ V Č. BUDĚJOVICÍCH.

do 16. věku náležela ku panství Třeboňskému. R. 1555 daroval ji Vilém z Rožmberka svému úředníkovi Mikuláši Humpolci z Tuchoraze za jeho věrné služby. R. 1591 ji však opět Vilém vyplatil od Kateřiny Ždárské z Tuchoraze. Než za nedlouho opět odprodána. Napřed držela ji Lidmila ze Hřebene, potom její manžel Bedřich Frokštein z Načeslavic a Jan Řepický ze Sudoměře. Také pověstný don Baltazar de Maradas držel ji nějakou dobu, načež prodal tvrz a dvůr Janu Salazarovi de Montalbau, který opětně prodal statek Emanuelovi Frckovi z Fürstenmühlu, císařskému solnímu úředníku a spoluradnímu města Budějovic. Potom vystřídalo se tu několik držitelů většinou měšťanů budějovických; od r. 1736 jest majitelkou obec Budějovická. Dvůr by zrušen a rozprodán. Zámeček jest prostá, jednoduchá budova barokní.

Obec má na 250 obyvatel a dvojtřídní českou školu. Položena jest na kopci, a proto na všechny strany jest odtud pěkný rozhled. Obrátíme-li zraky k východu, zříme nedaleko vesničku Zborov, honosící se velmi pěknou dvojtřídní školou, uprostřed návsi postavenou. Dějiny Zborova v dobách starších jsou málo známy. Většinou drželi ji různí měšťané budějovičtí. Od r. 1555 stala se majetkem rodiny Kořenských z Terešova, od r. 1709 připadla koupí k panství třeboňskému. Nedaleko odtud směrem k Borovanům stojí o samotě dvůr Mysletín. Kdysi stávala tam také tvrz, po níž psali se vladykové z Mysletína. Na začátku XVI. století náležel již Mysletín k panství třeboňskému, u něhož po některých přestávkách setrval.

KŘÍŽOVÁ CHODBA
V BÝV. KLÁŠTEŘE DOMINIKÁNŮ
V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Překročivše na jihu od Doubravic železniční trať, přijdeme po malé chvíli do vesničky Vidova, ležící nedaleko pravého břehu řeky Malše. Za nejstarších dob bývala manstvím královským a později samostatným statkem s tvrzí. Jako nejstarší držitel znám jest Jindřich z Vidovpole. Rodina jeho nosila na štítě tři šípy, hroty k sobě obrácené. Potom zdědil Vidov Jindřich Kolman z Křikavy, jenž r. 1418 tvrz Vidovpole s poplužním dvorem a mlýnem na řece Malši s rybáky a celou ves Hodějovice s platy prodal Janovi Tožice z Tožice za 505 kop grošů. Roku 1541 připomíná se tvrz již jako spustlá a náležela tehdy k panství třeboňskému. Zbytky této tvrze znamenati jest severozápadně ode vsi na pahorku, jenž jako ostroh vybíhá do rybníka, řečeného „Tvrzský". Nedaleko vesnice nalézají se mohyly, z větší části již prozkoumané. As půl hodiny cesty na jih na samém břehu Malše rozkládá se pěkná, pokročilá obec Plavo. Leží v úrodné kotlině, chráněné na východ i západ lesnatými hřbety. V blízkém lese nalezena řada mohyl kamenných i slovanských. Většina z nich jest prozkoumána, a nalezené předměty uloženy jednak v museu zemském,

BÝV. KLÁŠTER DOMINIKÁNŮ V Č. BUDĚJOVICÍCH.

jednak v městském museu č. budějovickém. Obec má as 300 obyvatel a školu dvojtřídní.

Jdouce dál na jih podél řeky Malše, dojdeme za půl hodiny staroslavného místa, památných Doudleb. Staroslavné Doudleby, kromě Netolic a Chýnova nejslavnější a nejstarší osada v jižních Čechách, stojí na příkrém ostrohu se tří stran řekou Malší omývaném. Dělí se na bývalý vyšehrad, na němž nyní kostel a fara stojí a na ves, jež dotýká se vyšehradu se všech stran. Zemanská tvrz stávala v Doudlebech východně od kostela, jakž znáti jest ještě na příkopu pětihranné městiště obkličujícím. V dávných dobách bývaly hlavním místem kmene Doudlebanů a krajina kolem dlouho potom nazývána krajem Doudlebským. Když stály celé Čechy pod vládou knížat Pražských, sídleli na Doudlebském hradě úředníci knížecí. Později dostaly se v držení rodu zemanského, zemanů z Doudleb. Ti nosili na štítě muže s dobytým mečem, jindy jen lidskou hlavu. Z prvních připomíná se Čeněk z Cipína a syn jeho Dvořat. Jako majetek četně rozvětvené rodiny jmenují se: Doudleby, Pasovaře, Michnice, Němčice, Jivovice, Heršlák, Trojanov, Soběnov, Perné, Řevnovice, Hůrka, Slaveč a Římov.

Fot. V. Vlasák.

POMNÍK VOJTĚCHA LANNY V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Poslední zeman z Doudleb byl Petr, ten prodal svůj majetek (Doudleby, Straňany, Nedabyle, Strážkovice, Borovnice, kmecí dvůr v Perném) r. 1522 Vácslavovi Metelskému z Felsdorfu. Rod Petrův držel pak ještě hojné statky v kraji Bechyňském. Doudleby byly pak rozděleny. Jednu část koupila r. 1544 od Metelského obec Budějovická, druhou držela Alžběta Kořenská z Terešova, jež r. 1575 prodala ji Vilémovi

Fot. V. Vlasák.

JUSTIČNÍ PALÁC A OKR. DŮM V Č. BUDĚJOVICÍCH.

z Rožmberka. Na starém bývalém hradišti stojí farní chrám; ve století XIV. býval středem rozsáhlého dekanatu. Původní budova bývala patrně dřevěná, neboť po ní nezbylo ani stopy, nynější pochází z posledních let XV. století. Hlavní oltář ozdoben jest velmi zajímavou památkou středověkého malířství, obrazem Mariánským, provedeným na desce 112 cm vysoké a 84 cm široké z prvních let XV. století. Z ko-

Fot. V. Vlasák.

KRUMLOVSKÉ ALEJE.

stela Doudlebského pocházejí i deskové obrazy z konce XV. století, jež jsou nyní v městském museu českobudějovickém. Na místě bývalého hradiště kopáno a nalezeny kosti, železo, korály, střepy a popel. Obec čítá dnes na 300 obyvatel. Školu má dvojtřídní. Na levém břehu Malše proti samotným Doudlebům je vesnička Straňany. Obě spojuje dřevěná lávka, na jejíž místě zařizuje se nový železný most.

Fot. V. Vlasák.

MUSEUM V Č. BUDĚJOVICÍCH.

Obrátíme-li od Doudleb zrak k východu, zříme na táhlém kopci vesničku Střížov, spočívající na nejvyšším bodě z celého okresu (521 *m*). Odtud na všechny strany široký rozhled do roviny č. budějovické i na jih k horám Slepičím a Blanskému lesu. Kostel ve Střížově připomíná se již v prvních letech XIV. století. V Kostnici uložena je stará

Fot. V. Vlasák.

DOBRÁ VODA.

křtitelnice, v níž křtěn slavný jihočeský rodák Jan Žižka z Trocnova. Křtitelnice ta objevena před časem známým jihočeským křísitelem památky Kubatovské Fr. M. Čapkem. Na zahradě jednoho statku jest památník, kde prý držen hod po křtu Žižkově. V lodi kostela jest náhrobek Karla Kořenského z Terešova, zemřelého v r. 1619. Škola jest trojtřídní. Obyvatelů asi 400. Kráčejícím dále k jihu podle řeky Malše, objeví se krátce před očima Hamr, nyní knížecí dvůr a mlýn, jindy sídlo tvrze, dvora, pivovaru, mlýna a několika chat, jež stávaly pod hrází velikého rybníka, dnes rovněž zaniklého. V XV. věku drželi Hamr Puklicové ze Vztuh. — Roku 1570 koupil jej Jindřich Vojíř z Protivce a připojil ku zboží Římovskému. Později dostal se v majetek Jana Záhorského z Brloha, jemuž však byl i s jinými statky r. 1620 skonfiskován a pak připojen k panství krumlovskému. Několik kroků ode dvora nalezneme v lese stopy zaniklé vesničky Mečíkovic, jíž neblahý osud nedal se dočekati dnešních dob. Na její rozvalinách strmí dnes vysoký les, v němž kopáním objeveny zbytky zdí, ohořelých trámů, části cihel a nádob, ano i polozasypaná studně.

Fot. V. Vlasák.

KOSTEL V DOBRÉ VODĚ.

Překročivše malý potůček, octneme se na půdě nejjižnější obce celého okresu, půvabného výletního a poutního místa Římova Dolního. Stará tvrz stávala na místě nynějšího zámečku, na levém břehu Malše, naproti bývalému hradišti Branšovickému. Prvními majiteli jmenuje se rodina zemanů z Doudleb, od r. 1401 pánů z Hlavatec a od r. 1548 rytíři Vojíři z Protivce. Ctiborovi Vojíři byl statek skonfiskován a prodán Oldřichovi Eggenberkovi, knížeti na Krumlově. Ten daroval jej r. 1626 jezuitské kolleji krumlovské na vydržování chlapeckého semináře v Krumlově. Roku 1648 obdržel jezuita Jan Gurze dovolení, aby založil v Dolním Římově kapli Loretanskou s ambitem a křížovou cestu s 25 zastaveními. Stavba provedena v letech 1658—1672. Také

bývalá tvrz přestavěna do nynější podoby. Po zrušení řádu jezuitského držel statek římovský stát až do r. 1801, kdy koupil jej kníže Schwarcenberk. Ale již r. 1814 jej prodal; v držení jeho vystřídali se Frant. Láng, Jos. Spatzierer a od r. 1844 rodina Lorencova. Kostelík vystavěn v slohu barokním. Obrazy sv. Tomáše Aquin. a P. Marie pocházejí prý od slavného malíře Škréty. Ze čtyř oltářů v ambitu má uměleckou cenu jen oltářík sv. Václava se slušným obrazem a pěkným barokním rámcem. Kaple loretánská jest prostá stavba, uvnitř napodobením starých loretských fresk ozdobená, v ní od poutníků ctěná socha P. Marie, slušná řezba ze XVII. století. V okolí celkovým obvodem as hodinu cesty jest 25 větších a menších kaplí, vše velmi střízlivým slohem barokním s výzdobou sošnickou a malířskou malebnou sice, ale namnoze jen menší umělecké ceny. Škola jest trojtřídní. Ku katastrální

Fot. V. Vlasák.

RUDOLFOV.

obci Římovu patří ještě Římov Horní a Horní a Dolní Vesce. Čítá 900 obyvatel a 120 domů. Okolí Římova jest velice půvabné a proto vyhledávají je za letní doby četní výletníci, aby tu vzdáleni tísnivých poměrů velkoměstských užívali nerušeně darů matky přírody. Z Římova za hodinu dojdeme ve směru severozápadním ku Plavnici, kdež nalézá se knížecí (Švarcenberský) velkostatek, pivovar a hostinec s příjemnou zahradou, kamž za letní doby četné spolky z okolí a z Č. Budějovic pořádají své výlety. Nedaleko u samoty Otmanky na vyvýšeném místě v lese prof. Woldřich učinil nález četných předmětů bronzových. As čtvrt hodiny cesty v témže směru severozápadním leží rozlehlá vesnice Kamenný Újezd. Má dnes na 1300 obyvatel, čtyřtřídní školu a kostel. Kostel újezdský připomíná se již r. 1383 a náleží mezi nejstarší kostely na českém jihu. Ovšem původní stavba se nezachovala. Nynější budova pochází z doby Vladislavovy a od téhož asi stavitele jako kostel Doudlebský. Loď chrámová je z r. 1727. V kostele z obrazů vedle jiných zasluhuje zmínky deskový obraz P. Marie 112 *cm* vysoký a 78·5 *cm*

široký, kopie Madonny Doudlebské z XV. století. Na západ od Újezda jsou dvě samoty; jedna řečená „u Kotků“, druhá „Mašek“ či „Maškovec“. Ale tato poslední původně stávala o kus dále k jihu, na stráni řeky Vltavy. V místě tom spatřují se dosud skrovné zbytky hradu, který se Maškovec jmenoval a sídlem vladyk Újezdských býval. Újezd býval již v XIII. století v držení tohoto rodu, od něhož původ vzali i pánové ze Strakonic, Pořešína, Drahonic, Křemže a Srdova. Erbovním znakem jejich byl šíp. Vernéř z Újezda přítomen byl r. 1263, když král Otakar klášter Zlato-korunský zakládal, jako svědek. Část vsi Újezda držel již roku 1435 Oldřich z Rožmberka. Hrad Maškovec za válek

Fot. V. Vlasák.

DOUDLEBY.

husitských byl majetkem Racka z Drahonic, přítele pověstného Smilka ze Křemže a Jana Roubíka z Hlavatec. Od r. 1455 přešel hrad i ves Újezd v držení Jindřicha z Rožmberka.

Po krásné erární silnici přijdeme po malé chvíli ku kamenoúhelným dolům, nyní tichým a opuštěným. Minouce je, dojdeme za půl hodiny do Včelné, skládající se ze samých malých domků a náležející k nedalekému Poříčí, malebně na břehu Vltavy rozloženému. V Poříčí nalézá se zemský statek a zámeček, který povstal z bývalé tvrze. První její držitelé byli erbu střely a stejného původu s vladykami z Újezda, od něhož bezpochyby blízké Poříčí jako zvláštní statek odděleno. Po členech této rodiny drželi dále Poříčí: Svatomír z Doudleb, Václav Talafous z Dobřan, Bušek z Poříčí, Markvart z Hřebene, Adam Sudek z Dlouhé, Jan Křenour z Křenového, Blažej Pibr z Olešnice, Jan Kolkreitár z Kolkreitu, Kilian Španděl, Štěpán Vamberský z Ro-

hatec a na Račicích a Jan Jiří Truksa ze Vrábí, jenž o statek po bitvě bělohorské přišel. Potom dostali jej budějovičtí dominikáni a drželi jej až do zrušení klástera r. 1785. Obyvatelů má Poříčí skoro 400. Škola jest trojtřídní. Na druhé straně řeky rozkládá se vesnička Boršov, čítající na 300 obyvatelů. Školu má dvojtřídní českou. Blíže vsi na skalnatém, romantickém břehu Vltavy dosud možno najíti místo, kde ze skrovných zbytků souditi můžeme, že tam stávala tvrz. Ačkoliv se v listinách nikde nepřipomíná, soudíme, že tu stávala, poněvadž Boršov byl statkem zvláštním, náležejícím pánům z Boršova erbu šípu. Po roce 1286 daroval Albert z Poříčí, jinak také ze Stropnice, kostel a ves Boršov, pokud mu náležela, klášteru Vyšebrodskému. Ve století XIV. jmenují se jako majitelé Boršova vladykové z Jivovic a Doudleb. Posledním z nich znám je Beneš Plachta z Boršova. O pozdějších osudech tvrze není nic známo. Nynější kostelík pochází z konce XV. století. Z původní výbavy zachovala se křtitelnice kamenná, tvaru kalichu, jenž ozdoben 8 štíty. Na těch znamenati znaky: 1. vodorovné břevno, 2. M, 3. ležící půlměsíc, 4. dva listy révové, 5. hvězda, 6. štít svisle rozpoltěný, 7. vodorovné břevno, 8. pětilistá růže. Ze zvonů nutno připomenouti největší tvaru bachratého, jenž má kolem pláště pěkně zřetelně odlit otočený provázek s uzlem na kličku a pod tím tři malé reliefy: P. Marie, sv. Jakuba, sv. Bernarda a nad věncem dva nepravidelné

KOSTEL V ŘÍMOVĚ.

AMBITY KOSTELA V ŘÍMOVĚ.

pásky. Náleží k nejzajímavějším památkám našeho zvonařství. Od Boršova na sever k Č. Budějovicům přijdeme do vesnic Černodubu, Homol, Plané, Rožnova, Roudné a Litvínovic, jež jsou částí německého ostrůvku č. budějovického. Leží vesměs v krajině úrodné a proto obyvatelstvo vyniká dosti zámožností. Černý dub či Černodub míval dříve tvrz, jež i s vesnicí náležela ke Chlumu, později k Poříčí. Roku 1687 prodal Jan Lukáš Kořenský z Terešova statek Černý dub, Homoli a Planou obci města Budějovic. Větší z těchto vsí jest Rožnov a Homole; obě mají též německé dvojtřídní školy. U Homol je mohyla, již prozkoumal konserv. Richlý a nalezl několik střepů, kosti a bronz.

Ze západní strany přiléhají k Č. Budějovicům německé vesnice Čtyři Dvory, Haklovy Dvory, Mokrá a Šindlovy Dvory.

Fot. V. Vlasák.

KAMENNÝ ÚJEZD.

Největší z nich jsou Čtyři Dvory. Škola německá jest v Mokré. Čtyři Dvory leží na levém břehu Vltavy, naproti městu. Odtud vede silnice na západ, po níž za dvě hodiny přijdeme, minouce malou vesničku Branišov, do staré osady Dubného. Nedaleko Branišova jest rybník zvaný Návesní, v němž stávala tvrz Doubíčko (Dub, Doubí, Dubice), z níž však již r. 1692 toliko základní zdi se spatřovaly. Ve XIV. věku držel ji Oldřich Poledne z Dubé, později jako majitelé jsou známi: Beneš Hrůza z Vlhlav, Jan Koňata z Olešnice, Oldřich Harachéř ze Hřebene a konečně Kořenští z Terešova, kteří prodali Doubíčko a Branišov r. 1548 obci Budějovické. Také Dubné má svou zajímavou historii. Před časy bývaly tam dvě tvrze a dva dvory. Rozdělení obce stalo se r. 1390. V XIII. století připomínají se Sudslav z Dubného, v XIV. století Jodok a Beneš z Dubného. Druhou polovici v téže době drželi Jan Hazmuka z Proseči a Markvart Zboh z Pobipes, později Roubíkové z Hlavatec. Od Roubíků z Hlavatec zdědili statek Vojířové z Protivce

a od těchto přešel v majetek Adama Chvala Kunaše z Machovic, jenž však po bitvě bělohorské o něj přišel. Skonfiskovaný statek koupila pak r. 1623 obec Budějovická. Za správy Budějovických tvrz rychle pustla, tak že již r. 1692 spatřovaly se jen pobořené zdi a náspy. Stávala mezi dvorem a farou; kde stávala druhá tvrz není známo. Kostel jmenuje se již v XIV. století mezi farami dekanátu Bechyňského. Na klenbě presbytáře objeven letopočet 1525 a na věži 1575. Ve dlažbě spatřujeme 11 náhrobků z XVI. století se znaky a nápisy téměř úplně vyšlapanými. Dubné má 350 obyvatel. Škola jest čtyřtřídní. Nedaleko za Dubným v stranu západní shlédneme vesničky Čakov Velký a Malý či krátce Čakov a Čakovec. Ve XIII. století bývaly to vesnice tři. V Čakovci blíže dvoru poplužního stávala ode dávných dob tvrz, jež udržela se až do XVII. století. Velký Čakov patřil stále ku panství krumlovskému, kdežto Čakovec od r. 1262 šel z ruky do ruky, až dostal se vladykům erbu a rodu Harachovského. Na čas opanoval jej též Jindřich Roubík z Hlavatec, ale byl přinucen jej Janu Čakovci vrátit. Roku 1620 byla tvrz vypálena a r. 1630 prodána klášteru Vyšebrodskému. Kostel uvádí se již r. 1350. Stojí uprostřed návsi Velkého Čakova, obklopen hřbitovem. Zdá se, že býval opevněn, neboť teprve před lety byly kolem něho urovnány staré rokle a kopečky. Obec čítá na 250 obyvatelů. Školu má dvojtřídní. V okolí mohyly ze VII. až VIII. století. Čakov prostírá se v pěkné rovince, poseté četnými rybníky, z nichž největší na západ ležící Dechtář blíže vesničky Žabobřesk, čítající na 400 obyvatel a dvojtřídní školu.

Obrátíce se z Čakovce směrem k jihu, dojdeme po půlhodinné cestě do vesnice Habří, ležící malebně na úpatí posledního výběžku Blánského lesa, vrchu Kluku, jehož lesnatý hřbet táhne se odtud až skoro ku Křemži. Ve vsi stojí dosud staré stavení tvrze, jež postavena bezpochyby začátkem XV. století. Ves sama připomíná se již r. 1264 a r. 1381 náležela ještě ke statku Veseckému. Prvními známými samostatnými držiteli byly Roubíkové z Hlavatec a po nich po některých přestávkách Vojířové z Protivce. Po r. 1620 byl statek na čas zastaven, ale brzo potom prodán klášteru Vyšebrodskému r. 1623. Vesnička má na 300 obyvatelů. Škola jest trojtřídní. Nedaleko za vsí na výšině za myslivnou u lesa nalézají se zříceniny kostela. Posud stojí jižní část lodi.

Jsme u konce své pouti okresem. Naposled vystupujeme ještě na vrch lesnatého Kluku a upíráme zraky své do šíré roviny budějovické, jež se tu před našima očima tak malebně jeví. Poseta je četnými vesničkami, tu a tam zrcadlí se v ní lesklá hladina nevelkých rybníků, jež jako modrá čistá očka panny prohlížejí stydlivě ze stínů četných lesů a doubrav. Ne, nevyniká tento koutek naší vlasti četnými podivnými krásami přírodními jako mnohé kraje sousední, ale zajímavý

a památný je přec českému člověku svojí zvláštní historií v minulosti a svým národnostním bojem v přítomnosti. Zaslouží tudíž stejně našeho zájmu a naší lásky jako kterýkoli kraj jiný.

Em. Drobil.

XLV. OKRES HLUBOCKÝ.

Hranice okresní objímá území při východním cípu roviny Budějovické, protržené tokem Vltavy. Nepatrný svah k severu pohání řeku tak slabě, že na lučinatém podkladě ploužl se četnými oblouky od Budějovic k rulovému ostrohu, jenž dal základ pyšnému Hlubockému zámku. K severu šíří se rulový massiv značným rozměrem do okolí týnského a štěpí neogen Budějovické pláně od neogenové pánve Třeboňské. Na jihovýchodním boku massivu připjato jest hnízdo permové, jako můstek k jihočeskému, rulovému massivu, jenž tu úzským, kamenným zálivem tvoří východní břeh roviny, objímá ji na jihu a po celé délce západní a rozlévá se pak ke hranicím horskou vlnou Blánského lesa až k hornímu toku Vltavy.

Rovinná část udržuje své niveau celkem při 390 *m* n. m. Opírajíc se o příkré svahy rulových etáží vrchu Račice (506 *m*) u Hosína, setkává tu své zelené roucho jednak z lučin, jednak z širých skupin podrostu a vyspělých lupenatých stromů na způsob obrovského parku.

Četné rybníky, jako mořská oka zírají zde v zeleném lemu, ztrácejí potom na západní straně na svém počtu, avšak přibývají nápadně v rozsahu.

Munický rybník pod Hlubokou a zvláště rozsáhlý Bezdrev, rozprostřený v délce 6 *km* stejně jako rybník Zbudovský, Voblanov a jiné na „svobodných Blatech“ jsou pro pohled náš aspoň nějakou náhradou za prostranné sladkovodní jezero zdejší v době třetihorní.

Od rybníků, zde z části vypočítaných, pozorovati jest k severovýchodu dmutí povrchu, s počátku nepatrné (ku př. Nakří 406 *m*, Zliv 416 *m*), avšak trvalé a stále mocnější.

Nápadně se jeví již u Zaháje, Olešnickým vrchem, kuželovými hroty u Chlumce, Pakostovem (527 *m*) u Nové Vsi, zvláště však v okolí řeky. Tam rýsuje se již celistvě, silně zalesněným hřbetem, jehož jižní bod, značen jest ostrohem hradním (432 *m*), k severu pak vlastní jádro ukazuje se ve Staré Oboře Malým (499 *m*) a Velikým Kamenným vrchem (572 *m*), Vrkočem (539 *m*) a Stražištěm (518 *m*). Hlubokou průrvou potoka Rachačky oddělen jest Hřeben (469 *m*) u Jeznice. Celý ten díl náleží podhůří Šumavskému. Mohutněji uplatňují se

rozsochaté části pravého břehu v podobě krásného, lesnatého, horského kraje. Již boky návrší hosínského ostře vyznačují počátek českomoravské vysočiny. K severu připíná se sice širá, lesnatá kotlina u Dobřejic, avšak za to tím divočeji vystupují v rozsáhlém revíru Poněšickém vrcholy „Hradče“ (525 *m*), „Hora“ (549 *m*) „Čirhan“ a „Baba“ (563 *m*). Hluboké lože potoka Kozlova dělí severněji rozčleněné hroty u Kostelce, zvláště však vypjatý mezník horský „Na Krajínách“.

Ve středu obou vrchovin unáší své vody Vltava, jež získavši značně na rovinaté části okresu odtokem četných rybníků, úží svůj tok v těsném řečišti, jež vyhlodala v rulovém massivu za pomoci, již na pravém břehu skytá potok Libochová pod „Hradčem“ a Kozlov s bohatou vegetací u Poněšic, z leva pak Rachačka pod Purkarem a Strouha. Na území obce Hrožnovické stýká se Vltava s okresem týnským. Díl okresu, pokud šíří se rovinou a mírným svahem od severu, má podnebí příjemné, 8° C průměrné teploty roční, schopné uhájiti i jemných druhů obilin. Část hornatá, poněkud drsnější, má převahou les.

Obyvatelstvo okresu žije v 28 místních obcích na rozloze 280·24 *km*. Z 14754 lidí jest 14628 Čechů, 107 Němců. Náboženství jest zde katolické, majíc 14629 příslušníků.

Živobytí podmíněno jest hlavně povahou půdy. Polovice rozlohy zpracována jest v žírná pole (12232 *ha*), plodné louky (2830 *ha*) a zahrady (196 *ha*). Les, pečlivě pěstěný na 8608 hektarech půdy, sluší hlavně velkostatku Švarcenberskému. Chloubou jeho jest od pradávna proslulý chov zvěře vysoké, černé a bažantů. Výnosnější jest však hospodářství rybní, jež vyspělostí závodí dnes s Třeboní. Ploše rybníků věnováno jest na panství 2136·24 *ha*. Nejrozsáhlejší z nich jest Bezdrev (522 *ha*), proslulý zároveň i bohatstvím vodního ptactva a zkamenělými kmeny araukaritů na březích. Rybník Munický (119 *ha*) při Hluboké, v krásném, sadovém reliefu, má 119 *ha*. Také vzdálenější rybníky jsou značné výměry. Jmenujeme zvláště Vlhavský (105 *ha*), Volešnický (55·7 *ha*), Zbudovský (52·9 *ha*), Voblanov (65·5 *ha*) a Blatec (98·9 *ha*). Podřízenější hodnoty jest spracování hlíny a zemitých barviv. Kommunikaci podporuje vodní dráha Vltavy, nesoucí vory i lodi. Z Budějovic probíhají okresem zdejším císařské silnice, ku Praze a Domažlicům, podél obou břehů pak upravena jest silnice k Hluboké a dále k Týnu. Místní význam mají cesty k Nákří a do Blat. Státní dráha rozjíždí se v území našem z Budějovic jednak k Chebu, jednak do Veselí a ku Praze. Ústředím života jest město

HLUBOKÁ. (49°3' s. š. a 32°5'20" v. d., 432 m. n. m.). Ze 1487 obyvatel hlásí se k jazyku českému 1450 duší. Doplněk tvoří Němci, zaměstnaní převahou ve službách velkostatku. Proto jest velmi měnivý. Kromě 35 židů jest ostatní obec katolická. V městě má sídlo

ZÁMEK HLUBOKÁ
(OD STARÉ ŘEKY).

okresní soud a okresní zastupitelstvo. Správu církevní řídí úřad farní a místní úřad vikariatní. Věci politické sluší hejtmanství budějovickému. Vzdělání školské obstarává samostatné oddělení čtyř tříd chlapeckých a čtyř tříd dívčích. Vedle drobných řemesel prospívá zde panská pila, žulové doly a mlýn. Na prospěch industrie a obchodu je v místě občanská a hospodářská záložna. Správa velkostatku fideikommisního ovládá celkovou výměru 18.220·40 *ha* s čistým katastrálním výnosem 137·747 zl. Hluboká s rozsáhlým svým hvozdem patřila původně komoře královské. V době krále Václava I. přešla zástavou Čečovi z Budějovic, avšak jen na krátko. Přemysl Otakar II. vrátil ji koruně. Brzy potom obdržel panství manžel ovdovělé královny Kunhuty, Záviš z Falkensteina. S ním spravoval hrad i bratr jeho Vítek. Nepřátelství Václava II. k otčimovi přivedlo mladého krále před Hlubokou a způsobilo popravu Závišovu pod vzdorným hradem na louce „Pokutní". Nákladem panujícího knížete ze Schwarzenbergu postaven byl na místě popravním pamětní kámen s příslušným nápisem. — Po dvě léta staral se potom o statek zase purkrabí královský. Roku 1292 získal jej však zástavou Vilém z Landsteina a hospodařil tu až do své smrti. (r. 1356.) Císař Karel a Václav IV. udrželi Hlubokou ve svých rukou. Teprve Zikmund zbavil se panství r. 1420, zastaviv je Mikuláši z Lobkovic, jenž na čas dělil se o správu s panem Oldřichem z Rožemberka. Po Mikuláši zdědili statek synové Mikuláš II. a Jan. Nechuť Janova k vladaření Jiříka z Poděbrad přinutila tohoto k obléhání Hluboké. Po dosažení království dal Jiří Hlubokou manželce Johanně z Rožmitála v sumě 12.000 uh. zl. Jejím dědicem byl syn Jindřich Münsterberský (r. 1475) a bratr královny, Lev z Rožmitála. Tento vystřídán byl r. 1482. Janem z Janovic v Petršpurku, nejvyšším purkrabím. Potom ujala se hradu zase královská komora. Roku 1490 připadl však zástavou Vilémovi z Pernsteina v ceně 24.000 uh. zl. S novým pánem přišlo sem nové hospodářství. Pan Vilém upevnil hrad, zakládal rybníky, pilně vyplácel zastavené vesnice a odpouštěl v nich odúmrť. Z druhé strany však rušil poddaným dávky, náležitě nezajištěné. Po něm (1521) ujal se Hluboké syn jeho Vojtěch. Jsa bezdětek, odkázal ji bratru Janovi (1534). Týž ustoupil zdejší ho-

POMNÍK ZÁVIŠE Z FALKENŠTEJNA.

spodářství švakru svému, Ondřeji Ungnadovi ze Suneku. Po něm vystřídala se ve vládě manželka Anna a syn Adam. Nástupcem tohoto byl r. 1562 Jáchym z Hradce, získav panství zástavou v sumě 115.000 kop. gr. Za nedospělosti syna Jáchymova, Adama (r. 1565) měla poručenství matka, Anna Hradecká z Rožemberka po 3 léta. Potom hospodařil Adam sám, celkem dobromyslně. Také zámek svůj nákladně upravil. Syn jeho Jáchym přinucen byl značnými dluhy odprodati Hlubokou Bohuslavovi Malovci z Malovic a na Dřítni r. 1598 za 320.000 miš. kop grošů. Dědickou smlouvou dostal po Bohuslavovi panství syn Jetřich. Vláda jeho tuze byla tištěna lidem pasovským (r. 1611), zvláště však vojsky, válčícími v těchto stranách na počátku války

ZÁMEK HLUBOKÁ
(SE STRANY ZÁPADNÍ).

třicetileté. Konečná zkáza přišla na majetek jeho dobytím Hluboké císařskými r. 1619. Léta 1622 zbaven jest rod Malovců pro účast na povstání stavovském třetiny svých statků, mimo jiné i Hluboké. Sem uveden byl nový pán, dobrodružný Španěl, Don Baltazar de Marradas. Synovec jeho, Don Francisko, chystaje se zakoupiti území ve Španělích, smluvil se r. 1661. o prodej Hluboké s Janem Adolfem ze Schwarzenberka v ceně 385.000 zl. Tuhé války o postoupnost rakouskou zanesly i sem pokus o zkázu hradu a okolí. Zámek a městečko pozměněny byly ve vojenský tábor: r. 1741 bavorskofrancouzský, r. 1744 pruský. V rukou bohatého rodu knížat Schwarzenberských vzpamatovalo se však z krutých útrap nejen panství, nýbrž i město a nad tímto vypjatý hrad.

Zámek Hluboká ve své dnešní úpravě jest předním panským sídlem v království. Lesnatý, 83 *m* vydutý ostroh nad utěšenou rovinou Budějovickou nese na prostranném čele tuto hrdou budovu, jež v překrásném rozčlenění, v zažloutlém rouše dívá se z bohatého sadu do širého kraje přes temeno Blánského Kletě k jádru Šumavskému, k Boubínu a hvozdům Tussetským. Na troskách pobořené tvrze zbudován jest zámek dle královského hradu Winsdsorského v Anglii, slohem normansko-gotickým čili tudorovským. Stavba, prováděná od r. 1844, má tři patra v podlouhlém čtverhranu, tři nádvoří a 140 komnat. Vnější výzdobu tvoří vedle bezpočetného množství bohatých arkýřů, pilířů, říms a konsol 11 mohutných věží a bašt, z nichž nejvyšší,

PRŮČELÍ ZÁMKU HLUBOCKÉHO.

uprostřed stojíc jak obrovitý kamenný stěžeň, opatřena jest hodinami. Průčelí zámku poskytuje velkolepý pohled, k čemuž přispívají zahrady květinové a rozsáhlý park zámek obklopující. Nad hlavním vchodem či branou, vedoucí přes most, upoutá návštěvníka znak schwarzenberský s heslem rodovým: Nil nisi rectum (Jen to pravé). Na hlavních vratech zámeckého vchodu s umělou prací řezbářskou, mohutným kováním opatřených, nalézá se hlava Turka s havranem, část to knížecího znaku, který obdržel hrabě Adolf jako vítěz nad Turky u Rábu 1590. V klenutí za těmito vraty nalézá se pamětní kámen čtverhranný s nápisem: Frant. Josef, 3/9 1847, v upomínku na návštěvu tří arcivévodů rakouských, nynějšího císaře pána, arcivévody Maxmiliána a Karla Ludvíka.

DRUHÁ BRÁNA S ČÁSTÍ PRVÉHO A DRUHÉHO NÁDVOŘÍ NA HLUBOKÉ.

Druhá brána vede do druhého či velkého nádvoří, kde odbývá se za velikých honů podzimních tak zvaná „štreka". Na pravé straně tohoto nádvoří, nad spojovací chodbou, je ve zdi pamětní nápis: „R. 1871. 19. července", v upomínku návštěvy korunního prince Rudolfa a dokončení stavby této hrdé v pravdě knížecí budovy. Z levého rohu odtud vede chodba do nádvoří třetího.

Uprostřed pravé strany velkého nádvoří nalezají se okrasné dvéře s klepadlem, jimiž vchází se do vlastních knížecích komnat. Hlavní schodiště, k severu obrácené, vypraveno jest bohatou sbírkou zbraně a gobeliny. Stejné množství zbroje ukazují i komnaty knížecí. Salon lovecký má mimo jiné také sbírku znaků všech předchozích majitelů Hluboké.

HLAVNÍ (DRUHÉ) NÁDVOŘÍ ZÁMKU HLUBOCKÉHO.

První patro obývala zakladatelka nového zámku, kněžna Eleonora. Vzácné ceny jsou tu obrazy van Dyka, Hamiltona, Quastovy, obraz zakladatelky, sochy od Canovy a Schwanthalera. K nim řadí se práce řezbářské samouka, Jana Ptáka z Krumlova a Zeinera, knížecího vodáka. Z jednotlivých síní zámku buďtež uve-

deny zejména: z komnat panující kněžny salon (zde 46 obrazů Jana Jiřího Hamiltona (* 1672, † 1737), ložnice (obrazy Matka Boží, pastellová kresba J. Deckra, Matka Boží s Ježiškem, stará kopie Madonny zbraslavské, sv. Cecilie, kopie Rafaela Sanzio, Sv. Rodina od Gerarda Hoeta a j. v.), toiletní síň, budoir, z ostatních: ranní komnata, čítárna, v níž zvláště vyniká nad hlavním krbem řezba zrcadlového rámu, 17měsíční práce zmíněného samouka-umělce a dvou jeho spoludruhů, dále malá a velká jídelna, kuřárna, přijímací salon a j. a j., všechny plné drahocenných uměleckých památek a pokladů. Knihovna zámecká má 12000 svazků. Neschází zde ani divadlo a kaple zámecká, k níž základ dal pan

LOŽNICE ZÁMKU HLUBOCKÉHO.

Jáchym z Hradce. Vzácný jest v ní rozvěrací oltář ze starého hřbitovního kostela sv. Václava v Netolicích. Panská zbrojnice má kromě zbraní také hojné obrazy předních válečníků. V jízdárně zajímá návštěvníky vůz Eggenberský, skvostná vlašská práce Giuseppa Fiochiniho z r. 1638. Zakoupil jej J. kníže z Eggenbergu k svému vjezdu do Říma, maje ohlásit papeži volbu císaře Ferdinanda III. Pozoruhodnou prací jsou tu také sáně z let 1710—1720 a barokové z r. 1745, při zvláštních slavnostech užívané.

Veliký zájem budí stará zámecká studně na třetím dvoře, 125 m. hluboká. Po této neobvyklé hloubce dáváno od mnohých jméno i celému hradu. Pečlivě upravený sad s květinovými koberci při zámku a s rozlehlou částí typu anglického za úřední budovou po severních

ČÍTÁRNA ZÁMKU HLUBOCKÉHO.

svazích ostrohu doplňuje ladně celek. Zvláště jemné druhy květin cizokrajných přechovává sklenník (zimní zahrada) znamenitých rozměrů.

Svojí význačnou, charakteristickou stavbou — svým v pravdě dominujícím postavením ovládá Hluboká veškeren český jih a jihozápad. Vyvol si kterékoli místo zámku nebo i jen některou terrassu zámeckého parku, pohled do širošírého okolí je tu odevšad uchvacující. Rovina budějovicko-vodňanská rozlila tu vody svých rozsáhlých a přečetných rybníků, z nichž zvláště Bezdrev vyniká, až k úpatí zámeckého vrchu, a za ní vystupují ostře vyhraněné vrcholky šumavských předhor i vlastní Šumavy, z níž zejména Krumlovská Kleť (1080 *m*) zdá se jako na dosah ruky tvému zraku přiblížena.

Nesčetně drahocených, uměleckých památek sneseno na Hluboké, jež sama již vzácnou čistotou své stavby je svědkem nádhery v pravdě knížecí. Věru, že čekal bys tu po celý rok sytý blisknavý ruch života a přece

JÍZDÁRNA NA HLUBOKÉ.

je Hluboká místem, řekl bys idyllického klidu, rušeného toliko, mimo zvláštní příležitosti, v době podzimní za velkolepých honů, kdy schází se tu nejvybranější společnost, aby se oddala této aristokratické zábavě.

VŮZ EGGENBERSKÝ Z R. 1638 (PŘEDNÍ ČÁST).

Patu strání zámeckých svírají se tří stran domy města Hluboké. Menší část jest na východě, Hamr s mlýnem a panským vodovodem o 2 turbinách při mostě. Úzký pruh domů, přistavených ke skalnatému jižnímu srázu — Podskalí — připoutává ji k objemnější skupině, Podhradu, nyní hlavní části města. Osamotnělý díl na pravém břehu řeky, Zámostí, doplňuje obec.

Osudy hradní, zvláště v době válek třicetileté a slezské valným dílem přecházely i na městečko, pod hradem vzrůstající. Roku 1685 obdržela Hluboká erb, r. 1907 povýšena jest na město. Hlavní městiště jest při silnici Budějovicko-týnské. Zde stojí i farní chrám Páně sv. Jana, r. 1845 nákladně postavený. Gotická stavba jeho vně i uvnitř chrámu vyniká sice střízlivostí, ale působí na oko lahodně. Plány upravil Fr. Beer, dvor. stavitel z Vídně. Obraz sv. Jana na hl. oltáři pochází od R. Müllera, obraz sv. Josefa na pobočním oltáři je dílem Watzka z Prahy, obraz sv. Eleonory maloval Fr. Čermák. Cenná jest také pískovcová socha P. Marie od Gassera a kamenná křtitelnice.

SANĚ Z R. 1745.

Munický rybník, v bohatém podrostu na všech stranách, v podobě nádherného jezera při západní straně města odděluje loveí zámek „Ohradu“. Základ dal jí Adam František ze Schwarzenberka, nynější podobu pak kníže Adolf. Vzácné přírodnické museum, v 10 sálech zámku umístěné, obsahuje 1400 druhů ptactva

VŮZ EGGENBERSKÝ Z R. 1638

a 230 druhů ssavců. Mezi nimi zvláštní místo dáno medvědu, střelenému r. 1856 v revíru Želnavském. Stěny zdobí množství allegorických obrazů a parohů.

Pobočná Knížecí cesta spojuje zámek s hlavní silnicí, vedoucí podél Bavorovic (340 ob.) k Budějovicům. Na hranici okresní ústí tato do císařské silnice, běžící na Český západ. Při ní okresu sluší obec Dasné (245 ob.) s kaplí sv. Jana, západněji odbočkou spojené Čejkovice, obec s knížecím poplužím, Česnovice s kaplí sv. Anny (315 ob.), Pištín s farním kostelem sv. Vavřince a školou. V levo, v zátopě rybníků jest obec Vlhavy na místě starodávné tvrze.

Zámostí, čtvrtá část místní obce Hluboké na pravém břehu, řekou odtržené, má kapličku Panny Marie a železniční stanici při pražské trati. K jihu protažené návrší zdobeno jest krásným chrámem obce Hosína (520 ob.). Starý kostelík sv. Petra a Pavla, již v polovici čtrnáctého století známý, nově zbudován jest r. 1900. Nádhernou stavbu v románském slohu navrhl vrchní inženýr Sedláček z Hluboké. Dle plánů Sedláčkových vystavěl chrám B. Kebl, stavitel z Č. Budějovic. Vnitřek kostela vyzdobil malbou ak. malíř Jouja, sochy na mramorovém oltáři tesal mistr Vosník. Přestavba vyžádala ze záduší nákladu přes 182.000 K. Místní škola má 3 třídy. R. 1814 vzdal zde ruský car Alexander I., meškaje návštěvou na Hluboké, čest českému stavu selskému tím, že ujal pluh orajícího rolníka Fajtla a vyoral celý šňorek. Ze sousedních obcí patří sem na jihu Hrdějice (397 ob.), k západu Opatovice a knížecí dvůr „Nová Obora“. Při silnici pražské, běžící od Budějovic, stojí Nemanice, Bída, Chňava a

SANĚ Z R. 1710.

Chotýčany s železniční stanicí. — Hornatá a zalesnělá část pravého břehu na půlnoční straně udržuje spojení s Hlubokou okresní silnicí podél řeky. Vybíhajíc z města, vniká cesta do kotliny, v jejímž středu. — opodál cesty — jsou Dobřejice, rozložitá ves (412 ob.) s jednotřídní školou a kaplí sv. Jana. Osm kilometrů severněji leží Poněšice ve stínu „Hory“ a vrchu „Čirhana“. Další běh silnice překračuje potok Kozlov, sbírající své počátky na lánech drobné osady Vlkova a zapadá podél Lišnice ke Kostelci (256 ob.). Na místě prastarého osídlení stojí při obci kostel sv. Vavřince do daleka viditelný. Fara při něm byla již ve XIV. věku. Později přidělen byl chrám Purkarci jako filiálka. R. 1848 zřídila se tu expositura. S kostelem spojena jest dvoutřídní škola.

ZIMNÍ ZAHRADA (SKLENNÍK) NA HLUBOKÉ.

K farní osadě zdejší sluší i nejsevernější obec v okresu. Jaroslavice při Vltavě, se zaniklým poplužím. Purkarec, rozložený při obou březích řeky, půl hodiny na jihozápad od Kostelce, jest největší osada v těchto stranách (676 ob.). Městečko stotožňuje své počátky s Karlovým Hrádkem (Karlshaus), tři *km* jižně od obce nad levým břehem zdviženým. Otec vlasti, Karel IV., vystavěl jej v hlubokých lesích zdejších na počátku svého panování, chtěje jej míti středem panství, odděleného od Hluboké. Městečko v sousedství hradu založené, zřídilo si r. 1364 faru s kostelem sv. Jiří a opatřilo si faráře Žibřida, před tím připsaného kostelu v Netolicích. Nepřízní okolností význam hradu i mladého města záhy klesl. Karlshaus i s pozemky vrátil se zase v područí Hluboké, pustl a městečko, sotva v počátcích, zasta-

vilo tím svůj rozvoj. Později ztratilo i původní jméno a kostel spojen s chrámem v Hosíně. Teprve r. 1703 obnovila se tu fara. V místě slušné důležitosti udržela si i v pozdějších časech rychta a místní lovčí, jehož dům „lovcovský“ uchoval se i našim časům.

Podél potoka Rachačky pod Purkarcem vine se chudá cesta k památné kapli sv. Rozalie, navštěvované votivními průvody až i z Týna již od r. 1680. Těsné údolí, svírané od severu Hřebenem u Jeznice a Stražištěm od Purkarce otevírá se k Nové Vsi, při silnici Budějovické, jež v těch místech přechází od Týna do okresu, skýtajíc zde pěkný rozhled až za Budějovice. Odtud klesá při vrcholu Pakostovu

Fot. A. Mrázek.

HLUBOKÁ,
POHLED ZE ZÁMKU.

(527 *m*) k Chlumci, protínajíc krásný hvozd při levé straně „Staré Obory“ a dobíhá Hluboké. Před městem štěpí se od ní cesta k Municům, posílajíc ještě zvláštní odbočku kę Zlivi při Chebské trati s knížecí továrnou na hliněné zboží a zemitá barviva a přechází k Zaháji. Obec s farním kostelíkem a dvoutřídní školou do základu byla zničena r. 1742 při porážce císařského vojska francouzským generálem Brogliem. Víska spojena jest k severozápadu s Olešníkem (knížecí dvůr v místě), Velicí a potom Dřitní, staroslavným sídlem pánů z Malovic. Na místě úředního domu stávala jejich tvrz. Značně k ní přimnožil statků z okolí Bohuslav z Malovic, kolem r. 1469 připomínaný, Jan († 1552) a syn jeho Bohuslav II., jenž povznesl rod svůj

PŘED ODJEZDEM DRUŽINY LOVECKÉ.

koupí Hluboké (r. 1598). Rozsudek, jímž syn jeho Jetřich ztratil (r. 1622) Hlubokou, odňal rodu také Dříteň. Padesát let opuštěnou tvrz zvelebil teprve Jan Adolf ze Schwarcenberka, jehož rodu dosud patří. Filiální kostelík sv. Dismy ze XIV. stol., s poplužím sousedící, spojen jest s kollaturou Bílé Hůrky. Vzdělání literní skýtá tu dvoutřídní škola. Svěžejší ruch podporuje v místě Týnská silnice, směřující k Netolicům.

Při této, hodinu jižněji, rozkládá se Nákří (323 ob.) s kostelem sv. Petra a Pavla a trojtřídní školou, ještě jižněji pak Dívčice na

NA LOVU KACHEN.

MĚSTO HLUBOKÁ.

zaniklé tvrzi u rybníka Blateckého, nedaleko železniční stanice Nakřínetolické.

Nepatrný svah ukládá se k jihu v širou, lučinatou pláň Vladislavských, Svobodných Blat. V obrovském kruhu sedí tu devět obcí v podobě oživotnělých mezníků, jež střeží úsilně ochráněnou držeb-

KOSTEL V HOSÍNĚ.

nost těchto lánů ve výměře 434 jiter. Jest to v přední řadě Zbudov (261 ob.) se starobylým Kubatovským dvorcem pod Zbudovským rybníkem při železniční trati, při rybníku Voblanovském Lhota Prašivá a Novosedlo, jižně Hlavatce, k jihovýchodu pak Selce, Plástovice, Pašice a vzdálenější Pištín. Severní cíp značí Mydlovary. V Blaťácích našich zachoval se význačný rys širé jihočeské rodiny blaťácké, zejmena v kroji žen, ač i tu duch času mnoho a mnoho již změnil. Na chatách Blatských spí kus české epopeje.

Rozsáhlá mokřiska — Blata poznenáhlu vysušená a v lučiny proměněná, dostala se r. 1509 od krále Vladislava II. panu Petru z Rožm-

SELKY Z BLAT KUBATOVÝCH.
(ZE SLAVNOSTI ODHALENÍ POMNÍKU KUBATOVA).

berka, pánu na Krumlově a strýcům jeho Pernštýnům na Hluboké. Tiž dali je hned ve svobodné užívání *stejným způsobem* obyvatelům vsí kolem nich rozložených, poddaných tehdy částečně panství p. Petrovu, částečně těmto jeho strýcům na Hluboké, pánům Pernštýnům.

Svobodně a společně jich napotom po celá desetiletí užívajíce, stali se sedláci na obou panstvích jejich vlastníky.

Když na Hlubokou přišel nový pán, Adam z Hradce, a zaváděl nové řády, jež služebnictvo jeho jednak nevhodným a drsným způsobem provádělo, jednak staré výhrady a práva selská zneuznávalo a sesměšňovalo, vznikly časté a příkré spory. Oleje pak do ohně přililo osobování si práva na přísnou revisi peněz sirotčích, s nimiž někteří

STAROŽITNÝ KÁMEN,
NA BLATECH.

poručníci nevhodně nakládali a začež pak všickni sedláci měli ručiti, případně i pykati.

Tak spory rostly dále a vyvrcholily konečně ve zjevnou vzpouru, když r. 1579 po 70letém držení, byla Blata, jakoby sedlákům na vzdor, z podnětu Viléma Rožmberka a Adama z Hradce, vložena do zemských desk.

Ač vkladem tím nebyla přidělena ke statkům Rožmberským ani Hlubockým a zůstala samostatnou državností, přece sedláci vystihli v aktu tom útok a první krok k odnětí. A aby je zachránili, přes zákaz Adamův radili a scházeli se na Blatech v počtu až 700 osob, zde svobodství své zdůrazňovali, suplikaci pro cís. Rudolfa II. v Písku zhotovit dali a nadšený zápas za vedení statečného sedláka Kubaty z čelné vsi Zbudova zdvihli. Tento však byl chycen a jako rebell a náčelník vzpoury pro postrach všem kolem 20. dubna 1581 na Blatech stat. Sedláci se nezalekli: vypravili do Prahy nové poselství se suplikací, jejíž výsledek byl ten, že Adam z Hradce dostal 29. dubna 1581 od císaře napomenutí a sedláci vrátili se k dalšímu nerušenému držení. Teprve když ujal se rozsáhlých statků hlubockých r. 1661 rod Švarcemberský, obnoven spor, který trval až do r. 1865, a skončil tím, že oněch 9 obcí je vlastníkem

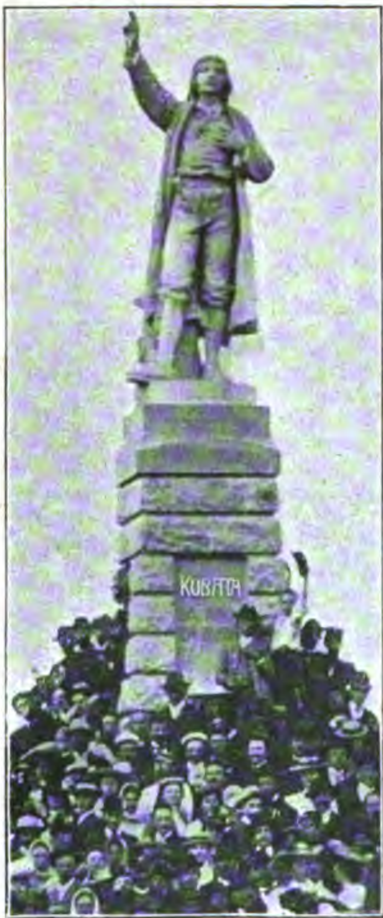

KUBATA
NA ŠKOLE VE ZBUDOVĚ.

KAMEN,
OZNAČUJÍCÍ KUBATOVO POPRAVIŠTĚ
NA BLATECH.

Blat v rozměru 434 jiter. Paměť Kubatovu zachoval lid rčením *„Kubata dal hlavu za Blata“* a 2 kamennými jehlany, označujícími místo krvavého soudu na Blatech. R. 1904, v neděli dne 21. srpna pak pořádaly sdružené osady blatské k podnětu pilného sběratele pamětí Kubatovských, Frt. Mir. Čapka, krajinskou slavnost, při níž za účasti 30.000 osob odhalen Kubatovi na místě popravy 11 *m* vysoký pomník, nesoucí nadpisy na přední straně: „Kubata dal hlavu za Blata“, na levé boční: „Postaveno l. P. 1904 vděčnými potomky k uctění světlé památky mučednické smrti neohroženého a hrdinného vůdce Blatských sedláků za jejich práva a těchto lánů samostatnost“; na pravé jest známá Kubatova přísaha: „Přisahám, že naše právo je pravé a svaté. A je-li má přísaha pravá, smyje Bůh mou krev nevinnou, která padne na nespravedlivé soudce“. R. 1906 otevřena na Zbudově národní „Kubatova škola“, v jejímž štítě jest umístěno poprsí Kubatovo a uvnitř blatské museum, knihovna a čítárna.

ODHALENÍ POMNÍKU KUBATOVA.

Staletí přelétla již přes širé lány Blatské, staletí zapomnění a opět vzkříšení památky Kubatovy. Tesklivá je ta historie selského hrdiny, tesklivá a smutná jako historie českého národa, s níž tolik a tolik má podobnosti. A nemůžeš ubrániti se tomu, abys nevzpomínal posledních slov Kubatových, těch hlubokých slov prorockých, když volá: „Kletbu složili jste, páni, v ústa moje, já klnu vám a Vás proklínám! A nad vámi, urození páni, soudcové přísní, jest ještě jeden soudce, soudce ale spravedlivý. On jest soudcem věčným, vy toliko do času, u něho na stolici soudné se ještě jednou sejdeme a budeme soudit vaše viny i naše svaté právo. Viny nemám já žádné. A s Bohem buďte všichni, sousedé milí, naposledy. Vaše právo dosud žije bez pokuty a navždy žíti bude. Blata svobodná vždy byla, my je po otcích svobodná zdědili a dětem je ve svobodě zachovati musíme. V tom všichni svorně vytrvejte a neústupně hajte; právo naše, třeba po staletech, ale jistě zvítězí. A až ukončí se tento soud, zapláčete vy i celá

Blata, zapláče i boží soud a sloučí slzy v jeden proud. Za práva vaše zmírám — — —".

Staletí přelétla — — zaschly slzy, dávno a dávno spí již svědkové tragedie českého lidu věčný sen, jen vzpomínky zbyly... A když jdeš nyní krajem, když vidíš tu panensky bílou postavu Hluboké, nevěřil bys, že ona mohla míti druhdy srdce tak sobecké, tak kamenné, ba tvrdší nežli ten kámen, z něhož zbudována.

„Na skále vysoké ty pyšná Hluboká,
co's nám slz krvavých vehnala do oka..."

teskní zlidovělá píseň. Ne, nevěřil bys, kdyby historie nevolala tě zpět. Přísahal bys, že není oku i srdci lahodnějšího místa nežli idylla Hlubockého zátiší, to harmonicky sladěné, umělecké zákoutí českého jihu, v němž něha velebné přírody snoubena s výtvory umělecké duše... Žel, tolikrát žel, že kniha osudů české země a českého lidu musela býti na tolika a tolika listech psána krví a to krví duší nejpoctivějších — —.

J. Sakař.

XLVI. OKRES VLTAVOTÝNSKÝ.

Středem okresu Týnského jest vtok Lužnice do Vltavy. Tato vstupujíc z krajiny Hlubocké na nejjižnější bod území našeho, vyplňuje úzký údol, jejž vytvořil východní lem rozvlněného předhoří Šumavy a ze strany pravé počáteční náběh k širé oblasti krabatiny Českomoravské. Povlovný běh řeky dotýká se s počátku okresu jaksi nesměle, s prava pouze, při zalesněných stráních hrožňovických, brzy potom, pod Buzkovským mlýnem, rýsuje jen levým břehem hranici podél revíru litoradlického. Asi kilometr nad hájovnou Bočkovou náleží již okresu cele. Po čtyřkilometrové pouti podaří se Vltavě vymknouti se z tísně mezí, jež buduje s pravé strany vrch Březí (500 *m*), v levo pak klidnější svahy Litoradlické (452 *m*) a Klapačka. Temné lesy rozprchnou se ode břehů na vzdálenější vrcholy a uvolněná řeka staví běh svůj před kamenným jezem dvou hněvkovských mlýnů. Pod Hněvkovicemi dvojím náhonem poutané řečiště pohání své vlny k Týnu. Zde rozlévá se hladina říční do nápadné šíře (130 *m*), jež však hned mizí, jakmile Vltava opustila město, běžíc v těsném loži spojit se se sesterskou Lužnicí. Hranici okresní přeskakuje Lužnice pod památným Dubím vrchem, při ústí Bylinského potoka. Rozloučivši se s teskně dojemným údolím pustých, zažloutlých svahů rulových v okolí „Červeného mlýna“, přechází podél Vestce a Koloděj zeleným prostředím do utěšené úžlabiny pod Semencem a širým polokruhem měkce objímajíc zúrodněný jesep Novodvorský, splývá s vodou Vltavy. Zrovna proti ústí potok Zohonický, jehož vlnky, sotva že vyběhly z šera lesního pod kaplí sv. Anny, již zmírají v boku řeky. Sesílený proud Vltavin hned potom s odvahou se vrhá na kamenná prsa příkré „Kalvarie“, avšak po marném útoku na strmé stěny stáčí svůj směr v pravo a vzdorně zrychluje svůj spád k soutěsce „pod Kořenským“, v níž odvěkým bojem v rulovém pásu vypiloval rozkošný koutek přírodní krásy. Místy dokonává tu pak ještě dodnes zápas s velikými balvany, jež se ukládají v cestu ječivému toku, tříštíce jej a ztěžujíce bezpečí plavby. Míjeje chudou vísku Pašovice a drobné, po lázovité pláni roztroušené chaty Hladné, vbíhá čilý proud do lesnatých a malebnějších břehů při Novém mlýně, Staňkovi a historicky proslulém brodě u mlýna „Rejzíkova“. Zde loučí se s okresem.

Podhůří šumavské vyplňuje západní polovici okresu až k toku vltavskému, skýtajíc tu obrázek klidně rozčeřené, horské krajiny. Břeh říční vyrůstaje namnoze již od hladiny prudce nakloněnou strání neb i strmou skalní stěnou do výše nad 70 *m*., dme se k západu pod pokrývkou bohatých lesů v několik značných, tupých hrotů horských, zvláště v straně severozápadní.

S nepatrné stráně „Spravedlnosti“ nad Týnem (439 *m*), přenáší-li se pohled náš v tom směru přes Vltavu k úchvatné Kalvarii, trvalým zájmem spočine na temnozelených hlavách zkamenělých hrbolů „Na Skále“ při Oujezdci (526 *m*), „Zdobě“ u Všemyslic (571 *m*), „Kometě“ za Kalištěm (577) a rozeklaném temeni Malého a Velkého Kamýku (624), jenž na samé hranici dívá se do nedozírné dáli. Stejně mocný pocit vyvolá pohled na to horské rozvlnění z blízka od Temelína (504 *m*). Jihozápad okresu jest klidnější. Ruka lidská zrubala tu více lesa a zúrodnila i vyšší čela přiměřeně plodné vrchoviny, ku př. u Křtěnova (502 *m*). Jen v místech blíže řeky uchoval si své původní roucho zdatných lesů pás Červeného Vrchu a lesa Čihovického (442 *m*) u Týna a pak

VTOK LUŽNICE DO VLTAVY
POD TÝNEM NAD VLTAVOU.

některé význačnější hřbety: Janoch (485 *m*) vedle lysého Přihájka (509 *m*) u Podháje a Litoradlic, Zoufalka (518 *m*) jižně ode Kmína.

Východní polovina okresu jest povrchu méně rozvlněného. Nad hladinu Vltavy (355 *m*) severně od Jaroslavic nápadně prudce vystupuje levý bok vrchu „Březí“ (500 *m*). Také „Spravedlnost“ (439 *m*) pod Týnem a ještě vypjatější sráz (458 *m*) pod Kořenskem dobře tvoří protějšek ke skize protějšího břehu. Za to dále k východu rozplývá se pravá strana v mdle prohýbanou planinu, nemající pro oko tak vábné pastvy jako levá část okresu. Proto také neruší se rozhled do okolí širšího. Z planiny „Šanců“ (482 *m*) nedaleko Týna otevírá se široce rozvinuté panorama jak k severu po táborském kraji, tak i po jižních pohraničných liniích Blánského a Šumavského hvozdu.

Nápadnější vzrůst vysočiny jeví se zde hlavně u Dobšic „Za humny" (496 *m*), Březím vrchem (500 *m*) u Pořežan, u Sobětic Sobětickým Kopcem (499 *m*), jež tvoří jakési přetrhané pásmo od Šanců k Žimuticům, Modré Hůrce, (Bučí vrch 529 *m*) a Tuchonicům. Lesnatá hlava vrchu „Na Krajinách" (558 *m*) jest jižním mezníkem proti okresu Hlubockému. Od těchto význačnějších míst snižuje se zase pláň nenápadně k východu v rybničnou pánev Třeboňskou.

Rozčlenění povrchu má podstatný vliv na podnebí. Průměrná roční teplota 8 stupňů a přiměřená vlhkost podmíněna jest střídáním ploch porostlin a rolí, výpary řek a nedaleké oblasti rybniční. Proto také zemědělství béře tu celkem intensivní zisk. Nižší, zvláště chráněná místa osévána jsou pšenicí a ječmenem, ostatně pěstí se zde pilně žito, oves a brambor. Setí lnu patrně mizí. Plody polní, skot a koně dobře pěstění jsou hlavní podmínkou výživy zdejšího lidu venkovského a předmětem místních trhů. Lid městský opatřuje trh hlavně zbožím obuvnickým, punčochářským a soustružnickým, vyspělým i pro vývoz.

Dopravu usnadňuje místní dráha z Týna do Vodňan a účelně provedená silniční síť, umožňující svod zvláště k okolním městům krajským, Písku, Táboru a Budějovicům. Vodní dráha po Vltavě oceněna byla již ve stol. XIV., byvši tu předmětem péče krále Jana, Karla IV. a četných jeho nástupců. Význam její zvýšil se v XVI. věku při průvozu soli ze Solné Komory. Dnes brázdí hladinu její převahou jen vory, dřívím naložené, menší měrou lodi, spracované z Budějovické a Týnské loděnice. Lužnice umožňuje svod dříví z lesů přilehlých. Vesnice pobřežní skytají dopravě plaveckého lidu hojněji než Týn

Obyvatelstvo okresu, počtem 17.533 žije v 34 místních obcích s výměrou 254 *km*². Národnost česká má zde 17403 duší. Lid jest od průměru postavy stepilé, tváří hubených, těla zřídka otylého, ne příliš důvěřivé povahy, ale také nevýbojné. Kroj „blatský" udržel se v okrese jen v některých částkách oděvu. Pilněji udržován jest mnohý starý zvyk obřadní při rodinných slavnostech.

TÝN NAD VLTAVOU (356 *m* n. m.) jest přední místo v okresu Má zde sídlo okresní hejtmanství, jehož hranice totožny jsou s hranicemi okresního soudu. Úřadu vikariatnímu připojeno jest kromě místního děkanství 10 far. Samospráva ovládána jest zde okresním zastupitelstvem, správa velkostatku arcibiskupského řídí záležitosti mensalního panství ve výměře 2768·78 *h* s 2 zámky, pivovarem a 7 dvory. Město má měšťanskou školu chlapeckou, 6třídní školu dívčí, několik humanních spolků, občanskou a hospodářskou záložnu. Obyvatelstvo (v 540 domech, počtem 4010) čerpá výživu hlavně z výnosu polí. Podporou hospodářům jsou živé trhy týdenní a výroční na obilí, skot a

konč. Průmysl zastoupen jest v obci čtyřmi strojními mlýny; dobře pěstí se tu soustružnictví, punčochářství, stavba lodí a výroba obuvi, majíc odbytiště nejen v okresu, nýbrž i za hranicemi. Vše to jest však chudou náhradou za odumřelý obchod solní a zisk ze zničené kommunikace po Vltavě.

Město rozkládá se v kotlině s části rulového, s části třetihorního útvaru po obou březích nejširšího rozpjetí řeky. Na jižní straně při právém břehu vyniká ostroh, spadající mírnějším svahem k Vltavě, severní, srázná strana jeho klesá v rokli Hlinského potoka. Výhodná poloha zdejšího ostrohu i širých břehů měla své obyvatele již v pravěku. Výmluvné v tom svědectví dává pohřebiště popelnic na severní

TÝN NAD VLTAVOU.

části města a starobylý název „Týn“. Mohutný, hrubě zdělaný násep kol ostrohu proti městu a vysoký, ještě dnes slušně uchovalý val, přetínající souvis výspy s ostatní, k východu táhnoucí se plání, byly ochranou zdejšímu lidu od nejstarších dob až do zničení starého, tvrdého zámku v století sedmnáctém.

V dobách křesťanských patřilo panství Týnské pražským biskupům, vzato jsouc snad z rukou Boleslava II., nebo z dědictví Slavníkovce, sv. Vojtěcha. V jedenáctém století postavil zde na podhradí biskup Jaromír kostel sv. Kateřiny. Ke konci XII věku býval při něm arcijáhen. V XIII. století za biskupa Jana II. byl zde již „dům biskupský“. O rozkvět podhradí staral se zvláště Tobiaš z Benešova, upevniv tu druhý kostel sv. Christofora (Jakuba) a Jan IV. z Dražic, vysadiv Týn za město se všemi obvyklými právy. Arnošt z Pardubic usadil při chrámu sv. Christofora kollegiatní kapitolu. Zvláště zavděčil se

měšťanům Zbyněk I., potvrdiv a rozšířiv jim r. 1406 starobylé výsady. Arcibiskup Konrád z Vechty končí řadu vládců duchovních. Roku 1421 přiznal se k Pražským artikulím a tím zřekl se i světského panování. Potom vystřídalo se na Týnském hradě několik světských majitelů. Roku 1422 obdržel zboží Týnské od císaře Zikmunda Oldřich z Rožmberka společně s Janem ze Soutic. Roku 1461 zastavil král Jiří hrad a město v 6000 kopách Janu II. ze Soutic a Zbyňkovi ze Sobětína. Brzy seděl Jan Soutický na Týnském zámku samostatně. Rod jeho, již v XIV. věku zvučné jsa pověsti, sdílel od té doby osudy s městem po půldruhé století. Po smrti Janově r. 1513 nastoupil v dědictví syn jeho Prokop. V závěti své dne 11. března 1530 vykázal manželce své, Johannce z Úršavy na obživu Žimutice s vesnicemi a Horní Bukovsko s poručenstvím nad dítkami. Okolo roku 1543 odevzdala Johanna správu panství synu Janovi, jenž statku značně přimnožil, Manželka jeho Kriselda hospodařila po Janovi od r. 1567 až do plnoletí nejstaršího syna Prokopa, jenž ujal se pak hned potom kmenového statku v Týně, mladší Albrecht oddělil si Žimutice a nejmladší Adam Kolodý. Za syna Prokopova Ferdinanda vybaveno jest panství Týnské z rukou Čabelických a dáno r. 1601 v zástavu Týnského magistrátu za summu 52.000 kop. Od r. 1609 puštěno jest městu panství zcela v allod a obec připsána jest městům královským. Účast nového královského města v zemském povstání (r. 1618) přinesla záhy naprostou ztrátu majetku i svobody. Panství vráceno jest rozhodnutím císaře Ferdinanda II. Pražským arcibiskupům a městu zrušena jest nedávno vykoupená samostatnost. Zrušení obecního jmění a časté návštěvy vojsk za války třicetileté vyvolaly v městě netušenou bídu, jež jen dlouhými desetiletími byla skrovně přemáhána. Osudný požár z r. 1796 zastavil znovu pokus o rozvoj blahobytu, jenž v starším útvaru nevrátil se do města ani v dobách dnešních.

Úprava vnějšku městského uchovala si starší ráz jen zlomkovitě, hlavně při budovách veřejných. Domy soukromé mají z velké části vnější výzdobu data novějšího, hlavně po roce 1796. Západní stranu tvoří děkanský chrám Páně sv. Jakuba (Christofora), jehož presbytář gotický jest nezměněným kostelíkem ze století třináctého, vypraveným za biskupa Tobiáše. Kostel valně rozšířil Prokop Čabelický r. 1560, přidav dobrou polovici nynější hlavní lodi, prostranné sice, avšak zcela neslohové. Zbytek odstraněného původního portálu — krásně tesané tympanon jest dnes při domě č. 111 patníkem. Štít s doplňkem lodi a věž dostavěny byly r. 1763 nákladem arcibiskupovým. V témž čase dokonána jest výzdoba oltáře a vnitřku chrámu návodem Stebra S. J. a malíře Rába S. J. Podzemní hrobky Čábelických a některých měšťanů byly při renovaci zrušeny. Jediný, dobře uchovalý kámen hrobní Jana ze Soutic († 1513), vložen jest do zdi pod chorem. K hlavní lodi byla

přistavěna r. 1702 kaple sv. Barbory s prostrannou kryptou. Proti ní, na východní straně lodní, zbudována jest r. 1759 kaple sv. Josefa. Z inventáře kostelního vyniká zvláště vzácný gradual z r. 1465. Psán jest na 289 listech pergamenových in folio od rektora městské školy Covka nákladem Týnské obce. Z 6 zvonů věžních nejstarší a největší jest „Christofor", ulitý r. 1524 s váhou 1900 liber. Kostel stavěn byl původně pro osadníky „Nového Týna". Faráři přejali časem titul arcidiakonů. V druhé polovici XIV. věku obstarávali bohoslužby členové kollegiatní kapitoly. Počátky husitských bouří převedly valnou část obyvatel ke kalichu a na místě kapitoly převzaly duchovní správu kněží utraquističtí, sklonivši se ve dvou stech letech k víře lutheránské stejně jako ostatní lid města a okolí. Po r. 1621 vrátila se do chrámu děkanského bohoslužba katolická. Malý sad při kostele roste na půdě bývalého městského hřbitova. Pod náspem sadu — starým valem kostelním — bývala stará škola městská (v č. 225) při „Panském" mlýně, již v XIV. století připomínaném. Těsně při tomto bývalo staré děkanství (č. 227) a opodál stojí ruina rodného domku básníka Puchmajera († 1829). Na severní straně náměstí stojí v pořadí domů starožitná radnice. V základním ryse uchovalá stavba pochodí ze století XVI. Dravý požár r. 1796 poškodil značně budovu a způsobil nynější její ráz. V radnici chovány jsou důležitější privileje městské, staré stříbrné pečeti vedle nepatrných zbytků z pohořelého archivu. Ve dvoře, na místě starého pivovaru, jest tělocvična místního „Sokola". Arcibiskupský zámek na východní straně náměstí má základ z r. 1699. Vedle obytných místností pražského arcibiskupa jest zde umístěna správa panství. Nový městský hřbitov s kopulovitým kostelíkem sv. Víta při panské zahradě — upraven jest po moru, řádícím zde r. 1680. Posvěcen byl r. 1687.

RODNÝ DŮM PUCHMAJERŮV
V TÝNĚ NAD VLTAVOU.

Malé náměstí na „Starém Týně" mívalo ve středu svém nejstarší místní kostel sv. Kateřiny se hřbitůvkem. Když byla ve XIII. věku přenesena duchovní správa na „Nový Týn" ke kostelu sv. Christofora, starý chrám osiřel a pustl. Veliké požáry městské r. 1628 a 1640 dokonaly zkázu. Na místě jeho postaven jest kříž. Pěknou ozdobou Ma-

lého náměstí jest prostranná, dvoupatrová budova měšťanské školy. V průčelí nese mramorovou desku k poctě svého zakladatele, osvíceného děkana Karla Vinařického.

Nad domy „Starého Týna“ zvedá se na ostrohu „Bedřichův sad“ — kolébka původního Týna. Starý hrad dodnes rýsován jest ve svém základě vysokým valem, čelícím k jižní straně a hrubým náspem na straně k městu. Ve XIII. století proměněna byla dřevěná stavba v tvrdou, kamennou tvrz. Z té doby má původ i zděný most o dvou obloucích, jediný zbytek bývalého zámku. V dobách vlády biskupské bydlel zde purkrabí panský, v XV. a XVI. věku byl zámek hlavním sídlem rodu Čabelického. Válka třicetiletá způsobila časté obléhání a zánik hradu. Z trosek jeho povstal zámek nový. Na jižním konci města při pravém břehu řeky stojí stará císařská solnice z r. 1593. Rozlehlé půdy její byly kdysi bohatým skladištěm císařské soli, jež od časů Ferdinanda I. přivážena byla do Čech ze Solné Komory. Z Horních Rakous do Budějovic zasílaly se bečky solní vozmo. V Budějovicích překládala se sůl na lodi a vory, jež svezly ji po Vltavě k Týnu a do Prahy. Císařskou konkurencí zničen byl obchod solní v sousedních Prachaticích. Za to však rozkvetla města při vodní dráze Vltavy, Budějovice a Týn. R. 1708 přistavěna byla na levém břebu řeky proti starší solní budově „solnice“ nová. Stavbou železnic podlomil se průvoz Vltavou a zároveň blahobyt města.

Severně od „nové solnice“ jest skupina domů „Malé Strany“. Tento třetí díl města, již v století čtrnáctém pode jménem vsi s ostatní obcí spojený, má souvis k městu po nákladném, železném mostě, zřízeném r. 1891. V nejsevernější části Týna, při značnějším spádu řeky, zužitkuje se proud na prospěch tří strojních, válcových mlýnů a pil. K 2 mlýnům pravého břehu přiléhá budova státních úřadů. Ostatně jest pravý břeh severně od Týna osazen jenom spoře. Půl hodiny pod městem sedí drobné samoty „Semenec a „u Masáků“ v čele ostrohu nad Vltavou a ústím Lužnice, s roztomilým pohledem jak na město tak i na zelené vlny horské, dmoucí se za Nezdášovem. Hluboko pod nimi, ve středu zušlechtěného jesepu, jejž svírá stok obou proudů, bělá se arcibiskupský Nový Dvůr.

Za mlýnem „na Kořenským“, skrytém v hlubokém, vábném údolí Vltavy pod stěnami „Kalvarie“, probíhá řeka 9 *km* opuštěným řečištěm od všeho ruchu. Teprve v Pašovicích stýká se zase s lidmi. Chudičká tato víska s lidem většinou plaveckým přistavila své chaloupky těsně k proudu jako severně s ní sousedící Hladná, Nový mlýn, samota Stoněk a Rejzíkov s památným brodem z války třicetileté, jež jsou poslední pobřežní sídla okresu.

Více života viděti jest při okresních silnicích. Největší spád dopravní ukazuje silnice do krajského středu Budějovic. V smělých

serpentinách překračuje horské pásmo podél levého břehu Vltavy, míjí drobné chaty několika samot, dotýká se Zvěrkovic, rozložených již na náhorní pláni, a vbíhá do vsi Březí (356 ob.), od města 6 *km* vzdáleného. S obcí spojen jest „Vysoký Hrádek“, zámek s poplužím. Ve XIV. století seděl tu vladický rod ze Březí, v okolí rozvětvený. Počátkem XVI. věku hospodařili na Hrádku Jan a Mikuláš Reudlové z Ušavy (1520) a Jan Nabřechovský z Nabřechovic (1526). Léta 1556 převzal statek Zikmund Malovec z Liběјovic za 2825 kop. Rod jeho, r. 1760 do stavu svobodných pánů povýšený, udržel si zámek zdejší i potom. V století devatenáctém vystřídalo se na Hrádku několik majitelů. Nyní náleží rodině Sailerově.

VYSOKÝ HRÁDEK.

Čtvrt hodiny od Březí zírá daleko do kraje kostelík sv. Prokopa, s přilehlou vsí Křtěnovem. Již v čtrnáctém století byla při něm fara. V pozdějších časech zanikla a kostel přivtělil se k Týnu. V sedmnáctém věku přičiněním Malovců křtěnovská farní osada osamotněla, avšak jenom na čas. Teprve r. 1787 zřízena jest při kostele trvalá lokalie a od r. 1854 zaměněna v samostatné farní obročí. Literní vzdělání obstarává trojtřídní škola. Východně od Křtěnova a Březí jest Podháj a vzdálenější Litoradlice.

Čtyři kilometry jižně, v hlubokém úvale skrývá se Bejšov. Z bývalého vladyckého sídla zbyla pouze hrubá věž při allodním dvoře Schwarcenberském. Vystavěli ji Býšovcové z Býšova, již v XIV. stol. připomínaní. V XVI. století dělil se jejich rod na tři větve. V počátku sedmnáctého století prodal Jan mladší Býšovec z Býšova a strýcové jeho své díly pánům Malovcům k Hluboké a Dřítni a stará tvrz zaměněna v sýpku. Polní cestou spojena jest tvrz se západněji rozloženým

Kmínem (187 ob.) a Kočínem (231 ob.) při Netolické cestě, odštěpující se od Budějovické silnice na nejjižnějším jejím konci. Jiná odbočka od této, hned za Týnským vrchem, leží celkem rovnoběžně s tratí Vodňansko-Týnské dráhy. Probíhá na jihozápadu od města samoty Zaluží a vine se značně zvýšeným terrénem (504 *m*) k Temelínu (590 ob.), k němuž sluší allodní dvůr hraběte Berchtolda. V Temelíně štěpí se silnice ve dvě větve; západní spadá ke Lhotě (212 ob.), překračuje zde železniční trať a směřuje k Protivínu. Druhá vodňanská část silnice sbíhá po klidném svahu k Sedlci a podél Malešic k Chvalšovicům (305 ob.). Allodní dvůr, náležející dnes knížeti ze Schwarzenberků, byl ve čtrnáctém století tvrzí Jetěcha z Chvalšovic. V XV. věku dostal se statek k panství Libějovicům a teprve r. 1548 oddělil se dědickou smlouvou Zikmundovi z Libějovic, jenž přikoupil k Chvalšovicům i Březí Hrádek (r. 1556). Ve Chvalšovicích skoupil drahně a vystavěl novou tvrz, stavení jednopatrové s trojím štítovím. Syn jeho Václav prodal dne 4. července 1616 své sídlo s příslušenstvím i kostel na Bílé Hůrce Václavu z Malovic na Dřítni a Vlkovech. Po bitvě na Bílé Hoře přešly Chvalšovice s Dřítní k Hluboké.

Asi 2 *km* jižněji bělá se do širého okolí kostel sv. Štěpána na Bílé Hůrce. Zveleben byl zvláště péčí rodu Malovců, kteří mají zde své hrobky. Pěknou ozdobou jsou věži staré zvony ze století šestnáctého. Fara připomíná se tu r. 1384. V dobách husitských sloužili zde faráři pod obojí. V čas války třicetileté obdržel kostel, před tím opuštěný, samostatnou správu katolickou. Ke konci století sedmnáctého vlivem patronátu Schwarcenberků převedena sem byla část osadníků od kostela křtěnovského. Při kostele jest trojtřídní škola pro okolní osady. Severozápadní část okresu má souvis s městem hlavně po cestě Písecké. Tato běžíc z Týna 4 *km* podél Vltavy překročuje od Bohonic tekoucí potůček v údole „sv. Anny“ a šplhá po srázném boku horském k temeni pláně, z níž rozhlíží se slušně stavěná ves Nezdášov (392 ob.), staré, slavné sídlo Kořenských z Terešova. Pro účast na povstání českém zabrán jim statek a dán r. 1622 Sezimovi z Vrtby. R. 1757 přešel Nezdášov do rodiny Schützů a léta 1785 získal jej Prosper hr. Berchtold, v jehož rodu jest i dnes. Jednopatrový zámek hraběcí, stojí na místě tvrzi. Obklopen jest úpravným sadem. Východně za vsí stojí osaměle farní kostel sv. Trojice; v nynější své formě pochodí z r. 1682. Roku 1794 oddělen byl od duchovní správy týnské a zřízena tu fara. S ní spojily se obce Oujezd (243 ob.) pod troskami kdysi tvrdého hradu pana Záviše z Robné (XIII. stol.), jeho rodu a od r. 1491 Petra Kořenského, Slavětice (90 ob.), Karlov, Všemyslice (238 ob.), Všeteč (170 ob.), objímající úpatí lesnaté Zdoby (571 *m*), jižněji Přehájek. V úzkém sousedství s hranicí okresu píseckého jest Albrech-

tec (705 ob.), s trojtřídní školou a bohatým nalezištěm předhistorických rovů. Kostel farní sv. Petra a Pavla náležel podacím pánům z Újezda, později, v dobách protireformace, spravoval jej děkan týnský. R. 1785 zřídila se zde lokalie s patronátem hrabat Berchtoldů nezdášovských. Od r. 1858 jest při kostele správa farní. Zajímavy jsou náhrobní verše tamního hřbitova, vystihující namnoze velmi vtipně životopis zesnulých, jimž jsou věnovány. Zcela severně, tři čtvrti hodiny od Týna v zeleném údolí Lužnice, jsou Koloděje, ves, avšak s rázem maloměsta (710 ob.). V prvé polovici XVII. věku byl tu pouze přívoz s krčmou, později také dvůr. Vše náleželo k panství Březnickému, později Janu Čabelickému na Týně. Syn Janův, Adam, vystavěl zde tvrz. Roku 1625 přešlo zdejší zboží i s mlýnem a mostem do rukou

ZÁMEK V KOLODĚJÍCH.

Jana Meucelia z Kolsdorfu, r. 1627 měl Koloděje Jan de Vitte z Liliendolu, potom rodina z Brandensteinů. Počátkem XVIII. stol. dostalo se panství hraběcímu rodu Vratislavů z Mitrovic. František Karel (1737—41) upravil při zámku kapli sv. Anny. Okolí při řece zděláno jest v stinný sad s vodotryskem před frontou barokního zámku ve velmi pěkném skupení. Nedaleko zámku jest synagoga z druhé polovice XVII. věku. V tom čase rozkvetly Koloděje, zvláště příchodem židovských obchodníků. Dnes prozrazuje bývalý ruch slušný počet zabedněných krámů a sklepení. Obec nenáhle se vylidňující, má vedle 675 obyvatel křesťanských 35 židů; sdružené obce okolní mají zde trojtřídní školu. Ke Kolodějům na severu přiléhá Vestec (147 ob.), na návrší, k severozápadu hraběcí popluží Homole, vzdálenější Hosti (512 ob.), Hladná s drobnými samotami v okolí, Doubravka a Doubrava (404 ob.) s dvojtřídní školou. K severní straně leží Kolomeřice (390 ob.)

a Chrášťany (365 ob.), nejsevernější obec v okresu. Kostel zdejší sv. Bartoloměje zaznamenán jest ve století čtrnáctém. V době války třicetileté spojen byl s děkanstvím týnským. R. 1724 obnovila se zde fara. V místě jest čtyřtřídní škola a allodní dvůr knížete Paara.

Východní polovina okresu má přístup k městu třemi důkladnými silnicemi. Při táborské silnici, hodinu od Týna (k severu), viděti jest na širé, bezlesé pláni zbytky náspů kromě několika obytných stavení v podobě slušného dvorce, zvaných Depôt. Zbyly tu z velikého tábora vojenského, z dob Marie Teresie, jež zde každoročně ukládala cvičiti císařským dělostřelcům, sama osobně také výkonům přihlížejíc. Dvě z laboratoří na prach vybuchly tu r. 1753, způsobivše veliké ztráty na budovách i na lidech. Místo neštěstí nedaleko samoty „Širočín“ a obce Smilovic označuje mohutný pomník „Boží muka“, hned potom zbudovaný. Opodál k západu jest arcibiskupský dvůr Jarošovice, na místě vsi, ve válce třicetileté zaniklé, a Netěchovice, rodiště hudebního skladatele Komzáka st. Tamější dvůr sluší panství Kolodějskému. Obyvatelstvo při jihovýchodu bydlící, spojeno jest s Týnem silnicí vesel-

ROTUNDA ZÁMKU V KOLODĚJÍCH.

ZÁMEK V KOLODĚJÍCH (PŘED PADESÁTI LÉTY).

skou. Tato 2 *km* za městem dotýká se samoty „Malé Varty“ z prava vyhne se Přečicům (136 ob.), fideikommissnímu dvoru kn. Schwarzenberků Branovicům — kdysi majetku Býšovců a Čabelických, — pojí se s cestou, vinoucí se od Dolšic (201 ob.), probíhá Běčicemi (271 ob.) a zapadne do Žimutic (211 ob.). Středem vsi bývala tvrz vladyků ze Žimutic, z nichž Držkraj († 1412) byl poslední. Potom přešlo zboží na rodinu Kraselovskou. Roku 1508 koupil Žimutice Jan Čabelický. Od konce stol. sedmnáctého náleží tvrz, změněná ve dvůr, fideikommissu knížat ze Schwarzenberků. Při tvrzi býval od pradávna kostel sv. Martina. V zápisech uvádí se k r. 1261. Býval hrobkou svých pánů. V XVII. stol. byl filiálkou kostela na Modré Hůrce. R. 1785 osamostatněl jako lokalie, r. 1853 jakožto fara. V obci jest trojtřídní škola. Na náhorní planině k západu jsou Horní a Dolní Knížeklady, jižně pak Štipoklasy (116 ob.), Pořežany (251 ob.) a Pořižence s Tuchovicemi (170 ob.), přifařené k Modré Hůrce (145 ob.), vynikající z jejich středu zvláště kostelem P. Marie. Znám jest již v r. 1354. Patronát má kníže ze Schwarzenberku. Při chrámu jest trojtřídní škola. Čtvrt hodiny východně, při silnici, jest Schwarzenberský zámek Bzí, s kaplí sv. Floriana, dvorem fideikommissním a obcí (342 ob.) téhož jména. Býval sídlem bohatých Hozlauerů z Hozlan. Rozsáhlé panství do nedávna samostatné, spojeno jest dnes s velkostatkem Třeboňským. Hranice jeho rozpíná se až do okolí Týna k Branovicům, k severním obcím Čenkovu a Zahoří, Krakovčicům s nedalekým dvorem Koníkovem a k nejvýchodnější obci okresu, Hartmanicím (214 ob.). V nejbližším okolí má zámek Bzí své lány u Sobětic (111 ob), starobylého sídla vladyckého, jižně pak u Popovic a Zvozné, v té straně posledních obcí okresu.

Nově upravená silnice podél pravého břehu Vltavy přímo k jihu spějící umožňuje lepší spojení Třitímu (185 ob.) a zvláště Hněvkovicům (305 ob.), s arcibiskupským dvorem a tvrzí. Založil ji Jeroným Hozlauer ke konci stol. XVI. u vsi, již ve XIII. století při březích Vltavy se rozkládající. R. 1620 zabrán byl zámek vojskem císařským a po krátkém hospodářství Jana Častorala dán byl arcibiskupu Loheliovi. Stejně patří arcibiskupství v tomto směru prostírající se lesy při Hrozňovicích (260 ob.), nejjižnější obci Týnské.

J. Sakař.

XLVII. OKRES VESELSKÝ

zabírá nevelkou část poříčí tiché Lužnice. Tato vine se mezi četnými rybníky, jichž výtoky se sesiluje, tvoří značné tůně a zátočiny; od Veselí uchyluje se od původního směru přímo k severu. U nádraží veselského má její pravý břeh výši 403 m, odtud značně se snižuje. V Mezimostí

sesiluje tok její družná Nežárka. Celkem převládá v úvodí směr severovýchodní a jihozápadní (Nežárka výjimkou) a směrem tím vypínají se i nevysoké pahrbky vypnuliny Českomoravské. Charakteristickou známkou tohoto okresu jsou opět Blata, nejúrodnější to krajina v celém jihu, rozkládající se zde nejvíce v západní části okresu. Vlastní „blata“ jsou rozlehlé, vysokou travou porostlé louky, které pod travnatým povrchem mají veliká ložiska rašeliny. Charakteristickou rostlinou Blat je silně vonící „rénská chvojka“. Z rašeliny vyrábějí „borky“ k topení. Lesů nejvíce je u Borkovic a u Řečice. Půda je úrodná, obilná. U Veselí daří se

VESELÍ NAD LUŽNICÍ.

známému zelí. Průmysl je zastoupen rafinerií lihu a sladovnou ve Veselí, továrnou na hedvábné látky, na pouzdra a pivovárem v Kardašově Řečici, mlýny a j. Obchodu slouží železniční uzel ve Veseli (nádraží druhého místa v Čechách) a erární silnice na tři strany se rozbíhající. V okresu jsou dvě školy měšťanské; středních škol není. V církevním ohledu náleží okres k vikariátu soběslavskému, v politickém k hejtmanství třeboňskému. Okres čítá v 28 polit. obcích 14929 ob.,

Město

VESELÍ NAD LUŽNICÍ rozkládá se na výšině nad ústím Nežárky po volném lázu až k farnímu kostelu sv. Kříže, jenž stojí na nejvyšším místě a z dálky podobá se hradu. Poloha místa hodila se pro kostel ohražený čili kostelec, jakéž našim předkům ve staré době

poskytovaly útulku před nepřítelem, ano zděných hradů tehda ještě nebylo. Byl-li ve Veselí takový kostelec, není známo. Nejstarší částí kostela je portál na straně jižní. Klenba lodi je z r. 1658, chrámová předsíň z r. 1542. V kostele poutá pozornost naši hlavní oltář z konce XVIII. století. O kostel opírá se vysoká hmotná věž, vystavěná roku 1598 nákladem 1880 kop. Roku 1724 byla opravena. Pod věží je kaple božího hrobu. Zvony jsou z let 1493, 1503, 1597 a 1662. Při hřbitově je kaple „Kalvarie“ s náhrobkem z roku 1759. Budova staré radnice původně vystavěna byla ve slohu renaissančním. Roku 1617 dostavěna povy hoření s vynaložením 1583 kop. V r. 1764 vyhořela však opět a při opravě proměněno bylo hlavní průčelí ve slohu barokovém a budova opatřena věžičkou. V oknech jsou pěkně pracované železné mříže. Vedlejší dům záloženský, také renaissanční, má tři věžičky ze XVI. století a nese zbytky sgraffita. Při řece Lužnici je mlýn se čtyřmi barokovými štíty a letopočtem 1613.

KOSTEL VE VESELÍ N. L.

Za radnicí na levém břehu řeky jsou louky, jimiž se vine Borkovský potok. Nedaleko od jeho ústí je pahrbek zvaný „Talíř“, hlubokým příkopem a náspem od stráně oddělený. Zde stávala ve XIV. století královská tvrz, sice neveliká, avšak věžemi, ohradou, příkopem a močály dobře chráněná. Ze staré ohrady vyoralo se něco kamení s maltou.

Veselí od nepaměti patřilo mocným Vítkovcům a to té pošlosti, jež se psala z Rožmberka. První nám známý držitel, pan Vok z Rožmberka, daroval klášteru Vyšebrodskému (který sám založil) kostel ve Veselí, odkudž tamní opatové vykonávali zde až do roku 1359 právo podací. Vok odkázal Veselí manželce své Hedvice ze Šaumburku, ale syn její Jindřich je pak vyvadil. Tehda dostalo se Veselí ku statkům královským a král Václav II. klášteru vyšebrodskému roku 1302 zmíněné právo na kostel veselský znovu potvrdil. Následující dějiny Veselí nejsou nám známy, až zase za vlády Otce vlasti Karla. Týž panovník podával sem r. 1359 faráře a r. 1362 udělil městečku práva královská. Ještě za živobytí Karlova držel Veselí syn jeho Václav (již roku 1369) a zastavil je roku 1378 s poplužím, clem, podacím, popra-

vou a lesy i se vsí Oslovem Ješkovi st. z Mezimostí, ale brzy na to dostalo se Veselí Jindřichu z Rožmberka a r. 1390 zástavou Vilémovi z Landšteina. Z té doby je poslední zpráva o zdejší tvrzi, kteráž nepochybně byla opuštěna.

Na počátku XV. století držel Veselí Jindřich z Rožmberka a po něm syn Oldřich, známý z průběhu bojů husitských. R. 1421 vypálili městečko Adamité. Tehda spravováno bylo městečko úřadem soběslavským a zakoušelo mnohé škody nejen za Oldřicha, nýbrž i za syna jeho Jana. Týž držel se stranou poděbradskou, pročež od posádky Hradecké velmi mu škoděno. Roku 1468 v červnu vypáleno od ní i městečko Veselí. R. 1477 vzalo městečko novou škodu tím, že tu na

RADNICE VE VESELÍ NAD LUŽNICÍ.

výpravě krále Vladislava do Rakous lid štikovský a zmrzlíkovský vozy špihoval. Týž král r. 1491 všechna práva na Veselí Rožmberkům dědičně daroval. odkudž drženo městečko potom k panství Třeboňskému.

Nyní žije ve Veselí 1554 obyv., z nichž se 1542 přiznává k národnosti české. Je zde okresní soud, berní úřad, rafinerie lihu, sladovna, občanská a okresní hospodářská záložna, měšťanská a obecná škola.

V samém sousedství za řekou leží

MEZIMOSTÍ, rameny Nežárky tak protkané, že by se mu název „České Benátky“ dobře hodil. Barokní kaple sv. Floriana je z roku 1715; po ohni v r. 1862 opatřena byla gotickou věží. Jiných památností v městečku není, ale někdy tu bývaly tvrz a dvůr. Lidové názvy některých domků posud na dvůr upomínají (na ratejně, stodůlka, u Mar-

tinů ve chlívě). Zajisté v těch místech dvůr se rozkládal. A poněvadž máme mnoho dokladů, že tvrze stávaly při dvorech, můžeme souditi, že i zde tomu tak bylo, poněvadž tu místo příhodné na ostrově mezi vodami se nachází. Mylné a neodůvodněné je domnění, že někdy býval v Mezimostí kostel a klášter sv. Kateřiny.

Tvrz zdejší byla původním sídlem pánů z Mezimostí, kteří měli ve znaku psa v levo hledícího. Z nich se r. 1322 uvádí Jeník z Mezimostí, který byl ve službách pánů z Landšteina. Později vyskytují se dva bratři Jeníkové, nejspíše synové jeho. Starší z nich získal r. 1378

STARÝ MLÝN VE VESELÍ NAD LUŽNICÍ.

zápis na blízké Veselí. Máme za to, že Mezimostí dostalo se Oldřichovi ml. z Hradce, který také Drahov, někdejší zboží Jeníkovo, držel, ale brzy potom drželi totéž zboží Dobeš z Mezimostí a Litold z Landšteina, oba Vítkovci. O onom víme, že tvrz a městečko Mezimostí prodal r. 1380 Oldřichu z Rožmberka. Ale ku konci téhož století držel je Vilém z Landšteina, který roku 1398 daroval měšťanům zdejším odúmrtí a dovolil jim vařiti piva a dělati řemesla. Brzy potom dostalo se Mezimostí opět pánům z Rožmberka, kteří je trvale připojili k panství Třeboňskému. Jisté platy na městečku daroval Jindřich z Rožmberka († 1412) klášteru v Sezimově Ústí na zádušní mše.

Za vlády rožmberské tvrz zpustla a i hospodářství pánům se nevyplácelo. Z té příčiny Jan z Rožmberka prodal dvůr se vším příslu-

šenstvím obyvatelům městečka Mezimostí za 60 kop grošů. Mezi zbožím, kteréž sobě vymínil a ze smlouvy trhové vyňal, byl i „kopec, jakož jest tvrz byla". Roku 1644 povýšeno Mezimostí na městečko. Nyní žije v něm 1706 obyv., je zde pravovárečný pivovár, mlýn a filiálka soběslavské spořitelny.

Severně od Veselí je vesnice Žíšov s 207 obyv. a ještě výše Dráchov s kostelíkem sv. Václava, daleko do kraje viditelným a Weisovými „Blaťáckými písněmi" zvěčněným. V kostele jsou četné náhrobky, z nichž nejlepší co do provedení je náhrobek Adama ml. Vratislava z Mitrovic u dveří sakristie, z červeného mramoru s lat. nápisem. Je z r. 1617. Témuž svědčí i náhrobní kámen v presbytéři, vedle něhož je jiný, Bedřicha Voračického z Paběnic. Za hlavním

TĚLOCVIČNA SOKOLA VE VESELÍ NAD LUŽNICÍ.

oltářem je kámen Judity Kateřiny Řísnické († 1662), u oltáře prostranního kámen s podobiznou Kateřiny Vratislavovny z Běšín († 1615) a vedle jiný, dále pak náhrobek s podobiznami dvou dětí Jana ml. Vratislava z Mitrovic († 1605). Na věži visí zvony z r. 1413 a 1861. Na kraji vesnice na poli vypíná se stavení staré tvrze, nyní sloužící za sýpku obilní. Ves Dráchov nejspíše je pradávného původu, ač první historickou zprávu o ní máme teprve z r. 1359, kdy se připomíná Oldřich z Dráchova jako patron zdejšího kostela. Od něho koupil ves Přibík, který se pak odtud také psal a r. 1367 a 1369 podával sem nového faráře. S dcerou jeho Annou získal zboží Jan z Pacova, jenž měl dlouhý spor s farářem zdejším Jakubem (1392—1403). Následující držitelé rychle se střídali. Byli to Ondřej z Pohnání (1403), Slavek Bažant z Vyhnanic (1413), Jindřich Lefl z Lažan (1416), Jindřich z Nadějkova (1416) a syn jeho Jiřík z Vyhnanic (1428—1447), předek Drá-

chovských z Dráchova, kteří měli ve znaku lidskou hlavu s oslíma ušima. Okolo r. 1450 žil Petr z Dráchova a koncem téhož století Jindřich z Dráchova, který r. 1482 prodal plat na lidech v Dráchově kaplanství ve Veselí. (Záduší to udrželo se až do r. 1850). Synové téhož Hynek, Václav a Ctibor prodali tvrz se dvorem, vsí a přísl. r. 1505 Kateřině kněžně Minsterberské, rozené ze Sas. Po ní dědila Dráchov dcera Anna z Hradce, jež odkázala jej vnukům Jáchymovi a Zachariášovi. Ves držena napřed k Hradci, po té k Řečici. Tvrz byla ještě r. 1552 neporušena. Patronem kostela zdejšího býval v l. 1594—1773 rektor jezovitů jindřichohradeckých. Nyní je zde 552 obyv., obecní škola a mlýn.

V lese Klobasné u Mezimostí nachází se pohanské pohřebiště asi ze VII.—IX. stol. Domněnka, že tu bývala tvrz, je mylná. Řipec, osada severně od Mezimostí, má 444 obyv. a školu. Východně od ní je ves Doňov s 252 obyv. a školou. Roku 1402 prodal Jan Zoubek ze Samosol část vsi klášteru Třeboňskému, který si tu r. 1412 vyměnil ještě nějaké platy od Beneše z Komařic. Jinou část vsi držela Vychna z Dráchova a prodala ji r. 1445 kterémus sousedu ze Soběslavě. Po zrušení kláštera Třeboňského připadl Doňov k panství Třeboňskému. Nedaleko Doňova je ves Újezdec, v níž za starých dob také tvrz bývala a to ve stranu severní. V XV. století vládl na ní Oldřich Fifka z Vydří, jenž na ní zapsal věno manželce Aléně. Táž zapsala je pak roku 1482 Jindřichovi z Hradce, jemuž snad již dříve ves byla prodána. Stranou Újezdce je ves Záhoří a něco dále při silnici Pleše, jež roku 1382 koupeny pro Petra z Křišova a r. 1394 prodány Kačeně, vdově po Dobešovi z Mezimostí. V l. 1414—1419 seděl na Pleších Jan z Ústí, předek Sezimů z Ústí a po něm syn Sezema, jehož synové prodali Pleše k panství řečickému. V XVI. století drželi Pleše Špulířové z Jiter a potom dostaly se zase ku Kardašově Řečici. Při téže silnici leží město

ŘEČICE KARDAŠOVA mezi četnými rybníky, z nichž „Velký“, asi čtvrt hodiny nad městem, rozlévá se do plochy 60*ha*. Na něm je rozsáhlý půvabný ostrov. Jeden rybník slove Kardaš a do něho téče potok téhož jména; od tohoto potoku má Řečice příjmí.. Město skládá se ze dvou částí: Malé (někdy Dolní) a Horní Strany. Každá část mívala svoji vrchnost. Držitelé Dolní Strany měli sídlo na hradě, který stával asi čtvrt hodiny cesty od města za hřbitovem, kde posud hradiště se spatřuje. Chráněno bývalo na severu a severovýchodě příkopem a náspem, na západě močály. Na počátku minulého století stály ještě části hradeb a spodek věže, v níž našli uhlí, střepy a špejle, na kuchyni ukazující a také několik českých grošů. Kostel sv. Jana Křtitele má dva staré, do věže vedoucí portály a věž z roku 1620, po ohni

r. 1814 nově přikrytou. Ochoz dlážděn je náhrobky z kostela. Zámek čtverhranný vystavěn byl v l. 1720—1755. Na náměstí je pomník Boleslava Jablonského (Karla Eugena Tupého), rodáka zdejšího. V místě je 2641 obyv., měšťanská a obecná škola, pivovar, továrna na hedvábné látky a občanská záložna.

Ve XIV. století uvádějí se páni z Řečice, kteří měli ve znaku pětilistou růži a tudíž k četnému a bohatému rodu Vítkovcův náleželi. Z nich se k r. 1357 uvádějí bratři Jindřich a Ondřej. Díl jejich dostal se příbuzným Sezimům z Ústí, z nichž na Řečici se uvádí Jan, seděním na Plešších a po něm syn Sezema, jehož synové Sezema, Zděnek, Fridrich a Jan prodali Pleše a snad i Řečici Jindřichovi z Hradce.

Druhý díl Řečice náležel Oldřichovi z Hradce, jehož synové Oldřich, Jan starší a Jindřich se o zboží rozdělili, ale v bratrském pokoji podílů svých nepožívali. Jan udělil Horní Straně roku 1407 právo, aby mohli o statcích říditi a lidi propouštěti a přijímati. Na zboží řečickém zapsal peníze choti Kateřině, od níž je r. 1429 syn Menhart koupil. Tento scelil pod svou vládu celý díl hradecký na Řečici, což po něm držel syn Oldřich. Za Jindřicha IV. panství valně rozmnoženo; vdova po synu jeho Adamovi, Anna z Minsterberka odkázala panství roku 1545 vnukům Jáchymovi a Zacharyáši, z nichž onen, dostav Řečici na svůj díl, vyprosil jí roku 1556 dva výroční trhy. Tvrz zašla asi již v XV. století a Řečicko drženo k panství Hradeckému. Syn Jáchymův Adam obec r. 1570 a 1591 obdařil výsadami, což i dcera jeho Lucie Otilie, choť Viléma Slavaty z Chlumu, r. 1614 učinila a roku 1628 roboty umírnila. Slavata všechna práva Strany Horní rozšířil roku 1632 i na Stranu Dolní. Při dělení pozůstalosti slavatovské roku 1693 odtržena Řečice od panství Hradeckého a dostala se Marii Markétě hraběnce Götzové, po níž r. 1695 dědil syn Karel Josef a vystavěl tu nový zámek. Roku 1725 prodal Řečici Janu Ferdinandu hrab. z Kufšteina, jenž ji vyměnil r. 1740 s Janem Václavem hrab. Caretto-Millesimo za Měšice. Po něm r. 1746 následoval Karel hrabě Sweerts a r. 1752 Josef sv. pán Jungwirth. Ten si ji směnil s knížetem Václavem z Paaru za Budišov a od těch dob je panství majetkem knížat z Paaru. V XIX. století Řečice dvakráte vyhořela.

Severovýchodně od Řečice jsou osady Pohoř, stranou Klenov u rybníka Velkého, za nímž na východ je osada Plasná, severovýchodní cíp vyplňují obec Mostečné a Žďár Pluhův. Tato ves má farní chrám Narození Panny Marie z roku 1717, jehož věž z daleka je viděti. Zadní část kostela pochází z r. 1542; z téhož století je i ozdobné rýsování. V kostele jsou náhrobní kameny dětí Jana Vrchotického z Loutkova z let 1585 a 1594. Na straně východní od kostela stojí tvrz, někdy dobře zdí a příkopem obehnaná. Brána do tvrze je z doby novější, také průjezd zdělán nejvýše v XVII. věku. Střílny a

okna vyhlédací posud připomínají bývalý účel. Jméno osady je od slova žár (spáleniště), neboť se ve starých dobách „Zar“ nebo „Zziar“ píše. Příjmí pak je od rodu Pluhův, někdejších držitelův. Z rodu toho uvádí se roku 1267 Oldřich, 1379 jiný Oldřich, 1381 Damian a 1399 Chval ze Žďáru. O tomto určitě víme, že tvrz s poplužím a úroky na vsi Žďáru držel, neboť t. r. prodal platy na nich kapitole Vyšehradské. Po něm držel Žďár podle staršího zapsání Albrecht Růt z Dírného a později Prokop a Jan z Vojslavic, na to Václav a potom synové jeho Heřman a Mikuláš z Vojslavic. Později držela Žďár Mila z Broumovic a prodala jej roku 1557 Dorotě Ostrovcové z Leskovce, po níž syn Strachota Ostrovec z Kralovic následoval. Od roku 1577 nacházíme Žďár v držení Vrchotických z Loutkova, totiž Jana a po něm Burjana, na to vdovy téhož Markéty z Hrádku. Táž odkázala zboží Zikmundovi Kunrátovi Vrchotickému; roku 1635 prodáno skrze komissaře k tomu zřízené Janu Ekerštorfovi z Hlaváče, jehož nástupce Václav Albrecht prodal Žďár r. 1664 Humprechtovi Černínovi z Chuděnic, ale r. 1684 koupil jej od Tomáše Černína zpět a r. 1688 znovu prodal Janu Jáchymovi Slavatovi z Chlumu. Dcera jeho Markéta prodala statek r. 1692 Janu Jakubu Peceliovi z Adlersheimu, od něhož koupil jej roku 1696 Oktavius Karel hrabě Cavriani.

Ze Žďáru vede cesta k jihu přes Klenov a Plasnou do Mnichu, vsi se 382 čes. obyv., v níž bývala někdy tvrz, rodové sídlo Smrčků ze Mnichu. Z nich první uvádí se roku 1383 Ješek. Mnich držel v XV. století Vícemil z Jetřichovic a syn jeho Hynek, po němž zboží odumřelo a od krále bylo darováno Jetřichovi z Janovic a na to r. 1471 Jenci z Janovic. V neznámé době dostal se Mnich pánům Hradeckým a připojen k Řečicku. V okolí Mnichu jsou osady Řehořinky a Nitovice, z nichž vede silnice ku dvoru, zvanému Vřesná. Někdy při něm bývala tvrz, jejíž nejstarší držitelé známi jsou Vilém a Hroch ze Lhoty, po nichž tu seděli (r. 1399) Kuneš a Rýnart ze Vřesné. Potomek tohoto Rýnart Houska míval časté soudy. Roku 1523 uvádí se na Vřesné Jindřich Litvín z Todně. V témže století dostala se Vrchotickým z Loutkova, z nichž tu vládli Mikuláš a Ctibor a potom Burjan. Syn jeho Albrecht statek pro účast v odboji evangelických stavů propadl, načež prodán roku 1651 obci Hradecké a potom po 5 letech Jakubu Keclovi z Rotendorfu. Dcera jeho odkázala statek choti Volfu Hönigovi, od něhož jej koupil roku 1665 Ferdinand Vilém Slavata z Chlumu. Dcery jeho postoupily statek strýci Janu Jiříku Jáchymovi. R. 1691 dostala se Vřesná jedné z nich, Marii Markétě, zpět, ale táž prodala ji roku 1693 Švarcenberkům. Od nich držena Vřesná k panství Třeboňskému až do r. 1735, kdy ji Jan hrabě z Kufšteina přikoupil k Řečici.

Mezi Vřesnou a Mezimostím je farní ves Drahov se 433 čes. obyv., školou a kostelem Nanebevzetí Panny Marie. Zvenčí do zdi

kostelní zazděn je žulový náhrobek dvou dětí Albrechta Valovského z Úsuší. Zvony na věži jsou z let 1653, 1716 a 1831. Již ve XIV. stol. byl ve vsi farní kostel a mimo to i tvrz, vystavěná od Dobše z Bernartic. Před tím ves příslušela k Mezimostí. Dobeš i synové jeho Buzek a Jindřich psali se odtud „z Drahova". Oba synové přilnuli k učení Husovu a podepsali roku 1415 stížný list do Kostnice. Roku 1417 byl pánem na Drahově Vilém ze Želče. 1446 Jarka ze Stráže a po ní dcery Anežka a Johanka. Část potom příslušela ku Stráži a druhou měl od roku 1486 Jan Mráz z Radimovic. Tu koupil okolo r. 1492 Jindřich z Hradce a buď on, nebo jeho dědici získali i část druhou, čímž dostala se celá ves k panství Hradeckému a později ku Kardašově Řečici. Brzy potom tvrz zanikla a dvůr rozprodala vrchnost lidem. Fara v XVII. století zanikla a osada byla přifařena ku Kardašově Řečici. R. 1752 založeno tu kaplanství, 1807 lokalie a 1858 fara.

Mezi Drahovem a Řipcem je ves Zlukov se 368 čes. obyv. a školou, rodiště vynikajícího dramatika českého Jakuba Vojty Slukova, jemuž zde bude zasazena pamětní deska. Někdy bývala ve Zlukově tvrz Smrčkův ze Mnichu, od nichž prodána k Hradci. Naposled příslušela ves k Řečici. Jižně od Drahova je farní ves Hamr, také Hamr Ostrov zvaná, s 207 čes. obyv., školou, kostelíkem sv. Trojice a zámečkem. Kostel založen byl roku 1581 od Albrechta Valovského z Úsuší († 1595), jehož náhrobek zazděn je u oltáře sv. Anny. Vedle je jiný náhrobek dvou dětí Petra Loubského z Lub. Dále od kostela a chalup při něm stojících je ves se zámkem obdélníkovým, trojpatrovým, jehož zvláštní stavba starožitný ráz ukazuje. Jméno osady „Ostrov" je odtud, že se nachází mezi řekou a rybništěm a původně vodou na všech stranách byla obklopena. Tady snad přebývali Adamité, kteří roku 1421 vypálili Veselí, Řečici, Pleší a Stráž, ve Vale zajali zemana Šorce a na ostrově svém jej stali a do řeky uvrhše za nohu přivázali. Žižka vypravil proti nim svůj lid vedením Bořka Klatovského, kterýž i sám od nich zabit. Konečně však přece jsou přemoženi, mnozí padli a 40 jich upáleno. Roku 1395 uvádí se Henslin, hamerník od Valu, odkudž vysvětlujeme si druhé jméno vsi, a roku 1472 byl tady hamerník Mikuláš. Roku 1496 bylo již tady také zemanské sídlo, dvůr totiž, který dostal za díl svůj Řehoř ze Sobětic. Když potom dostalo se zboží to Valovským z Úsuší, kteří tu vystavěli tvrz, počali se kol tvrze lidé osazovati a tak vznikla osada. Z rodu Valovských drželi tvrz (asi od r. 1525) bratři Kunrát, Bohuslav a Jarohněv, ale později Bohuslav sám. Jeho tři dcery prodaly statek roku 1572 Markétě z Hodějova, která jej zapsala choti svému Albrechtovi Valovskému, Týž založil v Hamru roku 1581 kostel. Dcera jeho Anna vdána byla do rodu Vrchotických. Děti její prodaly statek roku 1598 Kryštofu Karlovi ze Svárova, jenž statek propadl, ten však prodán synu jeho Václavu

Albrechtovi (1623), za něhož Hamr shořel (1627). Po Vojtěchu Karlovi († 1645) držel statek Kryštof, ale prodal jej roku 1652 Anně Ekrštorfové ze Svárova, jejíž dcera Kateřina Barbora Loubská založila nový „dvůr v lesích“ (patrně Dehetník). Roku 1677 prodala statek Václavu Markovi z Gerardu, jehož syn Leopold Jakub smutně proslul svojí spustlou, nemravnou ukrutností. Od něho koupil Hamr roku 1714 Václav Antonín rytíř Goltz, utiskovatel poddaného lidu. Vdova jeho prodala statek roku 1729 rodu Švarcenberskému. Zámek r. 1696 opravený byl r. 1728 opět spustlý. Jihozápadně od Hamru je ves Vlkov s 239 čes. obyv. a školou, jež patřívala k Hamru. Od ní přímo na západ, avšak na druhé straně řeky, je ves Bošilec mezi dvěma velikými rybníky: Bošileckým a Horusickým, z nichž onen do plochy 202·4 *ha*, tento 439·3 ha se rozlévá. Rybník Horusický založen byl v roce 1500 na gruntech zrušené vsi Oslova. Bošilec má 458 čes.

BUKOVSKO.

obyv., školu a farní kostel sv. Martina, k němuž v roce 1836 věž přistavěna. V kostele je oltář z r. 1707, dřevěná deska z r. 1493 a náhrobek z roku 1730. Roku 1318 uvádí se „Ulricus de Bossulecz“. Roku 1359 založili páni z Rožmberka kapli sv. Jana Ev. V těch dobách byl kostel nadán a r. 1493 vysvěcen Benešem z Valdšteina, biskupem Kamínským. Když zde fara zanikla, připojen byl Bošilec k faře Veselské, až tu roku 1703 zase fara obnovena. Ves drželi páni z Rožmberka napřed k Bukovsku a od XV. století k Třeboni. Platy vycházely pannenskému klášteru tamže, mimo přestávku v l. 1420—1519, kdy si je brali páni z Rožmberka. Za rybníkem Horusickým je osada Horusice s 363 čes. obyv., ve XIII. století příslušná k panství Hradeckému a to až do roku 1491, kdy ji páni z Rožmberka přikoupili k Třeboni. Část vsi odkázal r. 1432 Petr z Chotěmic špitálu v Jindřichově Hradci. Z Bošilce vede cesta do Sedlikovic, blízko nichž je osada Pelejice. Severozápadně od ní leží městečko

DOLNÍ BUKOVSKO se 1367 čes. obyv., farním chrámem Narození Panny Marie a moderně zařízenou novou obecní školou, v níž založeno i školní museum. Někdy byla v Bukovsku i tvrz v tu stranu ke Bzí. Bukovsko bývalo původně zbožím královským, na němž vysazena trhová ves. Směnou dostalo se roku 1323 Petru z Rožmberka, jenž tu nepochybně vystavěl tvrz. Na ní časem páni sídleli. Později sloučeno však panství Bukovské s Třeboňským (před r. 1412) a po r. 1672 připojeno Bukovsko ke Bzí. Kostel po roce 1620 zbavený fary přivtělen byl k Bošilci. R. 1785 zřízena tu lokalie a r. 1856 opět fara. Severozápadně odtud je ves Bukovsko Horní (obyčejně jen „Horní", „na Horným" zvaná) s fil. kostelem sv. Štěpána, který býval ve XIV.

NÁMĚSTÍ V BUKOVSKU.

století farní (podací měli páni Babynští), v l. 1669—1724 příslušel k Modré Hůrce. Roku 1724 hrabě Václav Ignác Vratislav z Mitrovic obnovil faru, ale přenesl ji do Zálší. Kostel obnoven byl r. 1670. V něm jsou náhrobky Eufemie Vratislavky z Hozlan († 1590), Jiřího Vratislava z Mitrovic († 1603), dcery jeho Lidmily († 1578) a Barbory († 1578). Zvony jsou z let 1594 a 1678.

Ves příslušela v XVI. století dílem k Bechyni, dílem k Žinumticům. Jan Čabelický ze Soutic získal i onen díl a držel celou ves k Týnu n. Vltavou; posléze připojena k Zálší. Ves Zálší je severně odtud. Má 414 čes. obyv., školu, kostel a zámek. Kostelík Navštívení Panny Marie je z roku 1724. Vystavěn byl kolmo na osu kaple sv. Václava ze XVI. století, zbytek to starého zámečku. Jednoduché stavení nynějšího zámečku je také z r. 1724. Zálší je již dlouhý čas ma-

jetkem hrabat Vratislavů z Mitrovic. R. 1724 byla sem přenešena z Horního Bukovska fara. Severněji je ves Klečaty, východně od Zálší Mažice o 427 čes. obyv., osada blatská, a níže Borkovice s 368 čes. obyv. a školou. Obě ty osady příslušely ve XIV. století k Bukovsku. U Zálší a Borkovic, na půdě blatské, kvete dobývání „borků". Pestrobarevný šat blatských žen splývá v nepřehlednou směsici barev, ruce jen se kmitají a co chvíli ozve se veselý, rázovitý blatský popěvek. Znáte ty krásné, ryze české „Blaťácké písně"! Jižně od Borkovic jsou bohaté blatské Sviny se školou a 353 čes. obyv. a jihovýchodně od nich Kundratice, jimiž jsme přehled osad v okresu Veselském vyčerpali. Zbývá nám ještě promluviti o „Blatech" spe-

DOBÝVANÍ BORKŮ.

cielně. Blata slove v širším smyslu slova celé širé okolí od Bechyně a Týna nad Vltavou až k Deštné a Řečici a na jih k Ševčtínu. V užším smyslu rozumíme Blaty oblast osad Borkovic, Mažic, Zálší, Klečat, Komárova, Hodětína a Svin, z nichž dvě předposlední nenáležejí do našeho okresu. Jmenované osady jsou vesměs rozsáhlé, zalidněné. Voda stahuje se z močálů (odtud jméno „blata") do rybníků v prostředku vsi položených. Není tu však takových močálů, jaké jsou aneb aspoň bývaly na Lomnicku, kde se skákalo z pařezu na pařez, ale ovšem na t. zv. „borkovištích" (kde se dělají borky) není ani tady cesta dvakrát pohodlná a bezpečná. Kroj blatský, který překvapil širší veřejnost svoji rázovitostí, pomalu již zde bude náležeti mezi cosi neznámého. Stavby blatské jeví stejnou svéráznost. Mají zvláštní rozpoložení a průčelí zděné, cihlami kryté. Vedle stavení obytného jsou

dvířka na dvůr, dále vrata a posléze druhé stavení s vyšším průčelím, totiž sýpka, zde nazývaná sklep. Štíty bývají „malované“, t. j. buď vypouklými zednickými nebo dřevěnými pracemi ozdobené. Ozdobně prohnuté okraje štítů připomínají renaissanci XVII. století. Bohužel, že rázovité ty stavby ustupují stavbám moderním, jako tomu je ku př. v Borkovicích. Konečně to budiž připomenuto, že od r. 1906 Blata se regulují, aby rozlehlé ty lány rašelinné upravením v úrodná pole lépe se zužitkovaly.

R. Cikhart.

XLVIII. OKRES LOMNICKÝ.

Středem hejtmanství třeboňského, jižně od okresu veselského, severně od třeboňského rozprostírá se v rozloze 206·07 *km*², se svými 21 obcemi okres lomnický. V sousedství jeho při straně západní a téměř do polovice při jižní straně jest hejtmanství budějovické, na cípu severozápadním nepatrně hejtmanství vltavotýnské. Jest mezi 32°—33° východní délky, 49°—50° severní šířky, formy podélné, v poměru 2 : 4, t. j. šířka k délce. A tak jako tvoří tento okres střední část hejtmanství třeboňského, tak jest plocha jeho také středem známé roviny třeboňské, táhnoucí se od Dol. Rakous na sever až k Soběslavi a k Sudoměřicům u Bechyně. Celé okolí hlavního sídla v tomto okresu obklopeno jest více jak 12 rybníky, z nichž mnohé, jako velký Tisý, Koclířov, Kaňov buď pro svou rozlehlost nebo hloubku jezerům se podobají. Avšak nejen okresní město, ale i osady ležící podél hlavního toku okresu, řeky Lužnice, jako Lužnice, Klec, Fraheleč, dále při Zlaté Stoce Přeseka, Záblatí, Ponědraž a Ponědrážko čítají do svého katastru značný počet obecních i knížecích rybníků. Břehy těchto rybníků tvoří po většině na stranách mělčích bažinaté okraje, ba mnohé z nich navzájem souvisí mezi sebou toliko těmito močály, kudy nemožno ani projíti. V místech těch vidíme vyčnívati jen tu a tam kopečky pevnější půdy, vodou nasáklé, sítinami buď porostlé, anebo t. zv. stylí ukryté. Za tmavých večerů nebo nocí nelze se tu ani známým chodcům vydati bez obavy na cestu k některým osadám mezi rybníky. Stalo se, že chodci tu snadno sešli z uzounkých cest a v bažinách těch našli svou smrt. Takovým nebezpečným okolím tu zvláště vyniká nejjižnější obec okresu Přeseka.

Rozhraní mezi okresem třeboňským a lomnickým, vlastně přirozenou hranicí mezi těmito okresy tvoří rovněž rybníky, z nichž jeden již jmenovaný t. j. Kaňov (o 156 *ha*), přináleží okresu lomnickému, druhý Rožmberk, (o 722 *ha*), okresu třeboňskému. Oba tyto rybníky jsou na hranicích částečně svými břehy tak u sebe, že hráze tu činí

vjezd, jakousi šiji z okresu třeboňského do lomnického a sice erární silnicí, dráhou a mezi těmito Zlatou Stokou, což jedno vedle druhého jest paralelně u sebe, jen as po 5 *m* vzdáleno. Rybník Rožmberk se svou mohutnou kamennou hrází r. 1662 vystavěnou — (na patě 80 *m* širokou, 12 *m* vysokou a 2600 *m* dlouhou) —, na níž pnou se ohromné, staleté duby, přiléhá na severní své straně ku katastru obce Lužnice, k níž náleží t. zv. rožmberská „Bašta“ s bobrovnou, z kamene vystavenou. (Zdržovali se totiž zde, též na Nových Řekách a Nežárce, as do r. 1876 bobři, načež vyhynuli). Na východ od této Bašty, rovněž na severní straně tohoto rybnika jest r. 1787 upraven 60 *m* široký kamenný splav, kudy řeka Lužnice odtékati může středem okresu, na sever k Veselí. Nízké břehy této klidné a tiché řeky jsou místy malebně listnatým stromovím porostlé a poskytují milý pohled. Mocným dojmem působí též pohled na rybník Velký Tisý o 334 *ha* s 1 velkým ostrovem (Lůsy) a s četnými jinými menšími. Naši umělci malíři, jako V. Jansa, Kaván, Lebeda našli zde, při Lužnici i jiných rybnících, vděčné partie pro svůj štětec.

Jinou důležitou běhutou vodou v okresu jest Zlatá Stoka z r. 1506, jakýsi průplav, tekoucí od Chlumu-Pilaře kolem Třeboně, Rožmberka a Kaňova, dále v oblouku kolem západní strany Vel. Tisého, Koclířova k okres. městu Lomnici, jež jest na pravém břehu této Stoky, načež spěje k Záblatí (taktéž na pravém břehu) k Ponědraži (na lev. bř.), Ponědrážku (na pr. bř.) a vrací se po vykonané významné své úloze hlavně v okresu lomnickém, poblíže horusické „Bašty“ zpět do Lužnice. Opačnou úlohu konají Nové Řeky, jež založeny jsou r. 1584 Štěpánkem za tím účelem, aby odváděly přebytečnou vodu z řeky Lužnice a zamezily tak nebezpečnou a možnou povodeň rybníkem Rožmberským. Mají proto původ svůj z řeky Lužnice, as $^3/_4$ hod. před jejím vtokem do Rožmberka, poblíže jednoty „Soukup“ na Třeboňsku, načež hned odbočují do rozlitiny, též „Nové Řeky“ zvanou, a tekou po vých. hranici okresu, nedaleko ves. Mláky až k jednotě „Lapica“ u Novosedel, kde vlévají se do Nežárky, již vodou posilují. Po té teče Nežárka dále po vých. hranici okresu až ku ves. Hamru v okresu veselském. Okolí Nových Řek i Nežárky jest plno romantiky. Délka Zlaté Stoky měří 45·6 *km*, Nových Řek 13·6 *km*. Na všech zde uvedených řekách a Zlaté Stoce jsou četné mlýny, z nichž mnohé, jako na př. u Mláky mají vlastní, sklápěcí, nákladné jezy. Také splavné jsou jak Nové Řeky, tak hlavně Nežárka a od Veselí i Lužnice. Voroplavbu provádějí plavci usedlí ve vesnicích podél jich toku, zejména z Mláky, Novosedel Valu i Kolence, pokud okresu lomnického se týče. Jak z dosud uvedeného patrno, činí vodstvo hlavní charakter okresu, jehož dno jest průměrně as 370 *m* nad hlad. moře. Povrch okolí vod jest průměrně 340 *m* nad mořem,

kdežto polohy rašelinaté (na př. u Ponědrážka, Lhoty), leží níže. Od středu okresu stoupá povrch mírně. Západní část v postupu tom je poněkud vyšší, než východní. Vrchů v celém okresu není. Jsou tu nanejvýš u některých osad kopce. Jediný vrch. tak zv. „na Babách" u Vitína (563 *m* se staroslovanskými mohylami), který se tu často jmenuje, jest na samých hranicích a náleží k okresu hlubockému.. Vyšší okraje pánve náležejí prahorám, ana pánev sama je, jak zmíněno již, výsledkem doby t. zv. třetihorní. Že při nízké, rovinaté poloze i doby moderní zanechávají tu četně památek, netřeba šíře vyličovati.

Půdy jsou tu jednak písčité, lehčí, převahou pro oves, žito, brambory dobře se hodící, jednak hlinité, těžší, pro ječmen, pšenici, řepu. Rozhodujícím pro volbu setí ovšem jsou též podnební poměry. Průměrná roční teplota 6° C, střední teplota zimní 2° C, letní až 20° C. Přílišná horka letní mírněna jsou výpary vod, jež mají vliv i na srážky (ročně 460 *mm*). Zima opět dosti dlouho trvá, poněvadž ledy četných vod jen pozvolna se ztrácejí. Větry v celém okresu převládají západní nebo severozápadní. Bývají však často tak prudké, že cyklonům se podobají a dle toho i veliké škody zejména v lesích způsobují. V létě r. 1905 způsobila veliké spousty vichřice v knížecích lesích v „Království". v radonickém a poněšickém revíru. Nejen mladé stromy byly z kořene vyvráceny. ale obrovské kmeny v půli zpřeráženy a to na celých rozlohách o mnoha hektarech. Aby mohly se tyto statisícové škody rychle ukliditi, v těchto až dosud nedotknutých či panenských hvozdech, museli sem býti povoláni dřevorubci ze Šumavy, jimž na celý pobyt vystavěny byly v lesích baráky.

Na celém okresu jest 19.873 obyv. českých. Na 1 km^2 připadá 47 obyvatel, což znamená populaci poměrně oproti jiným okresům malou. Lze ji však snadno vysvětliti. Okres, zejména na východní i západní straně pln jest lesů (as $^1/_3$), rybníky činí rovněž značnou část plochy a tak zbývá jen as něco přes polovici k zalidnění a na pozemky. Z těchto opět připadá značná plocha knížecím dvorům, méně zalidněným. V celém okresu není také žádného průmyslu, ni rozsáhlejšího obchodu. Obyvatelstvo ve všech obcích okresu i v okr. městě jest výhradně hospodářské. Pracujícího lidu při zemědělství jest nedostatek, vše stěhuje se jen za prací průmyslovou do větších míst. Z poměrů jeho budiž uvedeno: střední příjem rolníka činí asi 1200 K, vydání 1000 K, řemeslníka 600 K, výdej 500 K, dělníka 400 K.

Průmysl i obchod ovšem schází. Jen po poslední stránce zaslouží pozornosti obchod s rybami. Nemyslíme tím ovšem ryby z rybníků obyčejných, ponechaných více náhodám než uvědomělé péči, jako bývá většina rybníků obecních, jež mají jakýsi — takýsi výtěžek pro domácí potřebu. Rozumíme tím rybářství umělé, jež výkrmem urychluje výchovu ryby výtažné a vážné v rybnících uměle založených a tak opa-

třených, že je libovolně spouštěti a nadýmati lze. Takovými jsou rybníky t. zv. kaperní, jež zůstávají nahnány jeden až 3 roky a v nichž dospívá ryba v rybu vážnou 1·5 *kg* až 2·5 *kg*. Při nejhlubší straně rybníka, jež v času lovu jest lovištěm, musí býti vodotěsně zřízena hráz a řádně opatřena proti porušování vlnami, což vykonáno jest všude silnou kamennou dlažbou. U stavidel a čepů při takové hrázi bývají někde celá stavení t. zv. bašty, určené k ochraně zařízení všech u rybníka i pěstovaných ryb a slouží za obydlí baštýři. V rybnících pěstuje se hlavně kapr, na trhu „třeboňský“ jmenovaný. Ale i jiné

Fot. Jindř. Štěpánek.

POLOM NA KRAJI LESA U RADONIC.

druhy ryb a zejména jistý počet štik (as 10%) anebo candátů (5%) se přidává. Jinak najdeme v našich rybnících kromě již uvedených ryb ještě líny, okouny, marény, úhoře, sumce. Toto hospodářství rybní jest velice významným obchodem do Vídně a přes Prahu do Hamburku a jest také pro všechny kníž. rybníky v rovině třeboňské, jichž jest na 300, ve výměře 6050 *ha*, odvětvím úplně samostatným, se sídlem v Třeboni. Instituce tato má pod ředitelem panství vůbec svého vlastního rybního správce s účetním, komissaře pro povozy a as 50 výkonných sil, statných, otužilých to pěšáků, v důkladných, kožených a nepromokavých uniformách až na ramena, kteří rybníky obsluhují a lov provádějí. Vůdcem jich i všech baštýřů, této vodní gardy (také „fišpartaj“ mezi sebou nazývané), jest typický, postavou a zkušenostmi odbornými vynikající starý p. Horák, porybný. Nejlépe se vyjímá tato

družina bodrých vodních lovců v čase lovů, v měsíci říjnu a listopadu, kdy dle předepsaného postupu se rybníky stahují a loví. Tento ryze český odbor knížecích zřízenců má i své rázovité blaťácké zpěvy, jež při zvuku dud a houslí se ozývávaly do noci z bašt, před počátkem lovu.

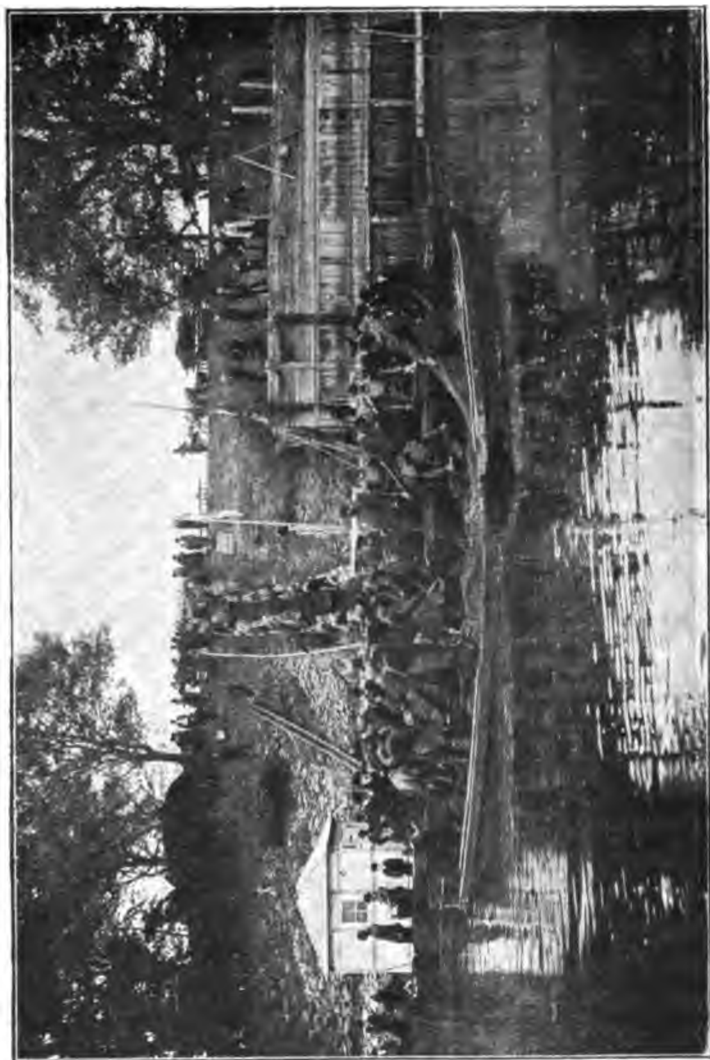
Nebude snad chybou, jestliže krátce zmíníme se o tom, jak lov se provádí. Zmiňujeme se hlavně o něm také proto, že při něm se vlastně obchod s rybami dle výsledku lovu hned na místě uskutečňuje. — Odpoledne před lovem s potřebnostmi přijedou lovci a připraví vše k lovu. Pod hrází u loviště postaví se bouda (dřevěný domek). Kolem do kola,

Fot. Jindř. Štěpánek.

POLOM V LESE „KRÁLOVSTVÍ“ U RADONIC.

nedaleko boudy (pro kupce, správce rybního atd. zřízené) rozestaví se u samé vody přiměřený počet kádí as po 5 *hl* a vzdálenost mezi boudou a káděmi položí se prkny a pokryje stýlí, aby žádná ryba, upadne-li, se neporanila a žádný písek s plachtami do lejt se nedostal, o nějž by se ryby poraniti mohly. V místech těch postaví se též váha, na níž se ryby po 50 *kg* odvažují. Pan porybný s lovčími potřebnými stráví noc před lovením v boudě u hráze, by stav vody upravili a přípravy k lovu záhy z rána učinili. Ostatní trávívají noc, jak již praveno, vesele na baště, anebo použijí tam, zejména kupci, noclehu. Druhého dne časně z rána je sháňka ryb, ve staženém rybníku. Pěšáci shánějí na lodích holemi ryby do loviště a zatáhnou, vlastně uzavrou toto plotem, t. j. sítí, za níž zatlukou do bahna kůly. Práce tato koná se často za

LOVENÍ RYBNÍKA ROŽMBERKA.

tmy, při hořících loučích (fagulích). Po té nastane zátah ryb velikou sítí, nevodem zvanou, v lovišti. Nevod s rybami přitáhne se ku kádím, blízko k váze, vytáhne se na lodi a otvírá se. Ryby vyndavají se po té saky (kesery), třídí se a každý druh přijde do jiné kádě zvlášť. Nejdříve vybírají marény, candáty a kladou na váhu. Z váhy vysypávají je do veliké vany, plátnem potažené, odkud 2 lovčí je počítají, což dříve stávalo se po staročesku (dvamecítma, třimecítma atd.) a házejí je do plachetek, jež si v řadách proti sobě stojící ženské (plachetnice) houpavě podávají až na hráz k vozům (k voznicím), kde se dávají do lejt s vodou a odvážejí pro panství nebo pro kupce. Kupec přijímá ryby, které se pod dohlídkou na sádky svážejí, kde je sádecký přijímá a za jichž počet ručí obchodníkům. Vše, čeho třeba, zapisuje správec, účetní u váhy, komissař opět na hrázi. Účetní poznamenává každou váhu ryb pro obchodníky určenou, rovněž i každou násadu do jiných rybníků převáženou. Komissař zaznamená nejen vozku, nýbrž kolik ryb, kam a na čí účet veze. Podobně děje se i s kapry, jichž jest nejvíce. Ryby se vybírají, až je nevod prázdný, což trvá dopoledne. Odpůlne se nikdy neloví. Následujícího dne, opět záhy z rána, se obyčejně při tomto posledním zátahu rybolov ukončí. Za boudou bývají také 2—3 kádě a tam dávají se ryby raněné, leklé, t. zv. mechové, čemuž říkají „špitál“. Ryby ty se obyčejně od oka, pouhou licitací, známým a koupěchtivým v porcích rozprodají. — Dříve, po lovu, na povel p. porybného „Hoří!“ — nasbíral si chudý lid zbylé ryby a rybičky a bylo možno tak v čase lovu rybu snáze si koupiti a za lacino si pochutnati. Dnes však se nic takového nedovoluje, šetří se a četní návštěvníci lovu, vyjma těch, již jsou v nějakém vztahu s knížecími, odcházejí jen jako diváci, s prázdnýma rukama, byť peněz na ryby měli sebe více. — Sotva lov se skončí, již pěšáci celé zařízení bourají, na vozy nakládají a než mine poledne, jsou v prachu, aby se zase na jiné hrázi k lovu utábořili. Rybník jest ovšem jako „po vyhoření“ a jen hejna vodních ptáků a bahňáků, z nichž volavky, bukači, rackové chechtaví, div. kachny, div. husy, roháči, lysky, slípky, káně, čápi tu hnízdí (posledňejší na dubech a blízkých staveních) — tu snad, druhdy jim milým pobytem smutně krouží, jako by naříkali. Pravidelně zůstává rybník po slovení přes zimu suchý a napustí se až z jara, ač jestli se neoseje travinami buďto po jeden nebo po 2 roky. Tím způsobem se dosáhne jednak hospodářského využití nánosu rybničného, jednak podporuje se velmi vydatně rozmnožení potravy rybí, kterou poskytuje drobná zvířena vodní, po opětném napuštění rybníka hojně se vyvinující.

Podobně jednou za tři léta lovívá se i „Zlatá Stoka“, aby při té příležitosti mohla se též čistiti, ale tím, že nešetří se od lidu zákona o policii rybářské ze dne 9. října 1883, není již tak rybonosnou právě tak, jako Lužnice. —

V celku tedy je tu příroda dosti příznivou přičinění lidskému a odvděčuje se dle možnosti a za normálních okolností výtěžkem všude, ať jest to hospodářství polní, vodní nebo lesní. Zdá se však, že jest tu příliš klidno, mrtvo, poněvadž okres postrádá nejen ruchu průmyslového, pro nějž jest půdou panenskou, ale nemá ani četných nebo význačných komunikačních prostředků, jež by zamlklost oživovaly. Síť vodní byla již dolíčena. Silniční síť vykazuje málo, totiž tři erární a tři okresní silnice. Okresem probíhá trať Praha-Veselí-Vídeň a Veselí-Budějovice. Komunikace je tedy skromná. Většina obcí odkázána jest se vším na nápravy svých vozů, jež za sucha mají sice výhody,

Fot. M. Vl. Frantz.

BAŽINY U LOMNICE.

ale za trochu jen mokra nehody, poněvadž vozové cesty, cesty obecní jsou více-méně v primitivním stavu a k erárním nebo okresním nemají některé obce tak blízko. O celkovém rázu krajiny bylo již v úvodu pověděno; připojený obrázek pak charakterisuje jej měrou neobyčejně význačnou. Ostatně jména Mazalov a Záblatí ne nadarmo ukazují, jak se pěším tudy chodí. V tom ohledu podobají se tu osady veselským „Blatům", kde při dešti se půda maže (Mažice). Ostatně u Ponědrážka máme také názvy „Blata" a „Blátka", u Lomnice „Podblata", pro některé polohy pozemků a rašelinišť. Ale nejen bláto, poměry hospodářské, nýbrž i úprava domů, bývalé blaťácké kroje, zvyky, obyčeje, měkkost řeči i větší zámožnost tu bývala domovem, právě jako za starých časů na Blatech veselských, s nimiž zejména západní část okresu našeho polohou souvisí. Chceme se tu zmíniti o nynějších poměrech na našem okresu. Kroj, t. zv. „ovčácký" udržuje se jen mezi

lidmi staršími. Generace mladší zná bývalý kroj jen z doslechu, nebo z výstav a imituje týž jen tehdy, když jedná se o dekoraci k slavnostem. Dnes obléká se lid po maloměstsku. Šaty si dává zhotoviti s přizpůsobením dle panující mody. Zbytky starých krojů, jako památka po předcích, jsou zachovány málo kde. Dvě figuriny, pantáty a paňmámy, oblečeny jsou po starodávnu ve školním museu v Bukovsku, a sice ze zakoupených původních součástí z Drahotěšic. — Zvyky a obyčeje, jakož i mnohé pověry se tu a tam zachovávají a dosud nevymizely. Tak na př. zahrávání ženichovi, nevěstě, druhý den příchod ženicha s hosty v čele s opentleným družbou a ohlášení návštěvy hozeným hrncem do vrat, citu plné řečnění družbovo při žádosti za požehnání, kupování nevěsty, loučení, předzpěvování mládenců před muzikami, když do kostela se jede, šraňky, připíjení družiček mládencům, „kumšty“ družbovy mezi stolováním, postup jídel, zavijačka, muzika, šprýmy ženských, druhého dne sousedský oběd u ženicha, za týden přátelský oběd, na to vše ještě při vesnických svatbách se tu drží, a zvláště tam, kde mají tak dovedného skladatele — družbu, zpěváka a vůdce processí v jedné osobě, jako je starý Pazderník v Záblatí. O masopustě konají se „jalové hody“. Ženy, jimž ze šprýmů od svateb něco peněz zbude, napekou pečivo, nakoupí rosoličky, navaří čaje, zjednají si muzikanty, pozvou všechny vdané ženy v obci do hospody, tancují, hodují, a zase různé výnosné šprýmy na peníze s nově k nim přistupujícími ženami až do noci. Je to vlastně jakási zavijačka bez nevěsty, tedy „jalová“. — Zvláštní zvyk, jinde třeba ani se nepřiházející, mají ve Valu. O svátcích svatodušních chodí výrostci s „králem“. Mají při tom druha jednoho oblečeného v roucho bílé, s ozdobnou jakousi papírovou korunou na hlavě. V domě, kterýž družina navštíví, posadí se „král“ na židli, kdežto jiný člen družiny chodí kolem „krále“ a říká nějakou deklamovánku. Jiní mají řeminky, vyrobené z kůry jehlič. stromů, které ku koupi domácím lidem nabízejí. Když obchůzku svou po obci odbyli, zastaví se na volném místě na návsi a zde děvčatům rýmovačkami lichotí neb je haní dle toho, jak štědře u nich ve statku obdarováni byli. Na konec stíná „kat“ „králi“ hlavu. Postaví si král na hlavu hrnec, který kordem mu kat s hlavy srazí. V témž okamžiku dá se král na útěk k jistému cíli. Dohoní-li jej „kat“, musí jej „král“ k původnímu místu donésti na zádech.

Uvedli jsme tu některé rázovité vlastnosti našeho okresu a teď navštivme ještě jednou všechna jeho místa, bychom tak se s nimi náležitě rozloučiti mohli, než okres ten opustíme. —

Pohlédneme-li na mapu okresu, nebo přihlédneme-li k důležitosti jednotlivých obcí v okresu, shledáme, že každá ta třetina okresu, střední, západní i východní, má jen jedno význačnější místo, o němž možno se více rozhovořiti.

Jsou to okresní město Lomnice, jež na okresu jest jediným městem a 2 větší a výstavnější vesnice Ševětín na západní, Novosedla na východní třetině. Většina okolních vždy osad jest k těmto obcím přiřařena. Městysů není. —

LOMNICE NAD LUŽNICÍ, okresní, jedno z nejstarších jihočeských měst. Píše se nad Lužnicí, ač jest při Zlaté Stoce, jež teče západně kolem města. K Lužnici má Lomnice 3·5 *km* daleko. Jest na rozloze 18·94 *km*², a čítá 1774 obyv.. Hejtmanstvím přináleží do Třeboně, diecesí do Budějovic, právě tak, jako všechny ostatní osady okresu.

K Lomnici náležejí samoty: P a p í r n a as 1 *km* na východ vzdálená, P o p e l a na sv. 2 *km* vzdálená, O b e c n í m l ý n taktéž na sv. 4 *km* vzdálený, S ý k o r a 2 *km* na sz. a popluž. dvůr S a l o u n 2 *km* na jih, jenž jest majetkem kníž. Schwarzenberga.

Nejstaršími známými držiteli Lomnice byli Vítkovici. První z nich uvádí se r. 1259 a 1265 Oldřich z Lomnice. R. 1281 připomíná se Ojíř z Klokot, později z Lomnice zvaný, jenž r. 1284 byl nejv. kancléřem království českého a po Voku z Rožmberka a Závišovi z Falkensteina nejznamenitější muž rodu Vítkoviců ve XIII. stol.. Týž proslavil se účastenstvím ve válce bavorské r. 1257 (v bitvě u Mühldorfu byl zajat) a r. 1260 zúčastnil se výpravy uherské. Odpadnuv snad jako jiní Vítkovci od Přemysla, obdržel r. 1284, když strýc jeho Záviš vrchní vlády v zemi se zmocnil, zmíněný význačný úřad.

Syny měl: Smila a Vítka. Vítkovi synové pak uvádějí se: Vilém a Smil z Lomnice, kterýžto poslední své manželce Anežce na zboží Lomnickém a Svinském věno zapsal. Za těchto již stával v Lomnici hrad, snad v místech, kde dnes kníž. pivovar se nalézá.

Roku 1306 někteří pánové čeští nepřistoupivše k volbě nového krále a držíce se Jindř. Korutanského, Rudolfa za nepřítele národa českého pokládali a ve zjevný odpor proti němu se postavili. Tu byl přední mezi nimi Bavor II. ze Strakonic, Ojíř z Lomnice a mnozí jiní pánové a rytíři kraje Plzeňského a z ostatních Čech západních. R. 1341 znám byl Vilém z Landštejna, který měl syny: Jana, Viléma, Ojíře, Litolfa, Vítka a Petra. Druhý syn Vilém oddav se stavu duchovnímu, stal se proboštem na Vyšehradě, jímž zůstal po 8 let. Krátce před smrtí svou zřídil r. 1359 novou kapli ku cti Božího těla a sv. Petra a Pavla na hradě lomnickém a udělil téže kapli listem r. 1359 ze dne 16. května, na hradě lomnickém daném, půl druhého lánu popluží a 4 lány poplatné ve vsi Sádku blíže Slověnic. Na světlo v kapli daroval desátek medu z oulů panských v Kozlově a kaplan mohl z lesů panských dříví páliti a v potoce dědiny té ryby lapati. Na zakládací listině jsou podepsáni Ojíř z Landštejna a Jan z Kosovy Hory, bratři Viléma. Tento byl kancléřem královským, zastávaje úřad ten až do roku 1359,

kdež zemřel, otce svého dlouho nepřečkav. Se strýcem svým Ježkem z Kosovy Hory vešel z dvornosti ve spolek bratrský a proto tento dědil po smrti jeho všecka zboží.

Ježek z Kosovy Hory (Vítkovec) uvádí se v listinách častěji. Zvětšiv rybník svůj „Dvořiště“ blíže popluž. dvoru ve Smržově, poddaným svým ve Smržově několik luk a rolí rybníkem tím zatopil. Ke kapli ve hradě zdejším se nalézající, ustanovil r. 1368 Buzka, faráře ve Střízkově, jenž měnil místo to s oltářníkem Vchynou. Po smrti Buzkově ustanovil sem Viléma ze Stříbrce r. 1370. Týž r. 1373 vyměnil místo to s Mikšíkem, kaplanem ve Svínech, k čemuz Ježek svolil. Roku 1380 Kunrat Krajíř z Krajku, rada a hofmistr dvora královského, postoupil r. 1381 králi Václavu IV. Lomnici směnou za Landštejn a Bystřici a držel ji po celý čas svého panování. R. 1382 přijel král Václav do Lomnice a zde listem německým městečko na město povýšil a jemu svobody král. měst udělil, a sice proto, aby město s pomocí královskou hradbami, věžemi, příkopy a j. ohradami obehnáno bylo. Toho r. povolil lomnickým také listem latin., aby mohli na 2 těžkých vozích víno, sůl a j. kupectví z Cáhlova do Lomnice, aneb kamkoliv jinam v Čechách beze cla dovážeti a prodávati. Konečně dvůr Kalikovský v Lomnici ode všech daní osvobodil. Purkrabím byl tu B e n e š 1387. — Když král král Sigmund po své korunovaci ani zlata ani jiných pokladů více neměl, jimiž by mohl nárokům na žold a záškodné české šlechty vyhověti, tu hned dne 28. července r. 1420, když mu koruna na hlavě také královských práv propůjčila, učinil první zápis na královský statek: zapsal totiž hrad Lomnici i s příslušenstvím panu Janovi ze Hradce v 1450 kopách grošův netoliko za žold zadržalý, ale i za hotové peníze, jež si byl od něho vypůjčil. Zápisem, učiněným na královském statku Lomnic, učiněn počátek zastavování královských práv, důchodů a statků. V měsíci srpnu r. 1420 přitáhl Žižka k žádosti pana Oldřicha Vaváka mladšího ze Hradce a ve spojení s ním k městu a hradu Lomnici. Tu leže 3 dni, dobyl hradu smlouvou a ustanoviv tu za hejtmana Jana Roháče z Dubé, bral se dále proti Bystřici, hradu a městu, náležejícímu panu Lipoltovi Krajíři, královskému hejtmanu na Budějovicích, hroznému husitův nepříteli. Od té doby Lomnice zůstala v moci Táborův.

V měsíci říjnu r. 1420 Žižka, když rozplašil německé křižáky u Žatce se svými Tábory a vojskem pražským v okolí Čáslavském, když uslyšel, že Leopold Krajíř s Rakušany do Čech vpadl a ve spojení s budějovickými hrad Lomnici, od Žižky dobytý, oblehl, vzav s sebou spojence, táhl z Čáslavska svým ku pomoci, o čemž zvěděv pan Krajíř, Žižky nedočkal a odtáhl. Bratr Žižka přišed do Lomnice, hrad ještě lépe opatřil. Po té jak při Nežárce bylo již uvedeno, sektu Adamitův u Valu vyhubil k žádosti Oldřicha ml. z Hradce. Po porážce

v bitvě u Hřibu uzavřel se husitský vůdce Jan Řezník v Lomnici. Oldřich z Rožmberka dne 30. května 1434 ve spojení s budějovickými oblehl město Lomnici a zničil hrad dočista. Ku konci března r. 1435 obehnal pan Oldřich z Rožmberka hrad svůj Lomnici, kterýž byl opět v moci Táboritů, který však pěti sty kopami grošů českých od těchto vykoupil. Táborité postoupivše hradu, na Tábor odtáhli. R. 1437 vládl na Lomnici Jan mladší z Ústí, jemuž toho roku císař Sigmund majestátem zapsal jménem zástavy tvrz Lomnici s vesnicemi, poplužími, úroky, poplatky, rybníky, řekami, lesy, lukami, pastvišti i všemi i všelijakými právy neb příslušnostmi k tomu zboží spravedlivě příslušnými, i s podacím kostelním nebo kaplanským k tomu zboží, za starodávna příslušným ve 3160 kopách grošů českých. Roku 1441, dne 10. května Jan ze Hradce právo své k 1450 kopám zápisným, na Lomnici otci jeho Janovi od krále někdy Sigmunda zapsaným, dobrou vůlí postoupil Oldřichovi z Rožmberka. R. 1453 byl pánem na Lomnici Jindřich ze Stráže, velkopřevor rytířského řádu maltézského, od r. 1459 nejvyšší hofmistr království Českého. Téhož roku byla tvrz lomnická již úplně zbořena. R. 1491 Petr Vok z Rožmberka za to, že lomnickým rybníkem Koclířovem (založeným na místě vsi téhož jména, koupeným Petrem Vokem) něco dědin zatopil, dal v náhradu dědiny Kozlov a Bláto pod Lomnicí. Císař Ferdinand vypravil r. 1618 as 10.000 mužů vedením Jindřicha Dampiera do Čech proti protestantům. Byli však od Matyáše z Thurnu blíže Lomnice poraženi. (Snad kde jest rybník Dvořiště, anebo na tak zvaných „Střelkách“ u Ponědrážka, kde r. 1840 se našlo značně zbraní a lidských kostí. Zbraně nalezeny tu byly právě z třicitileté války.) R. 1647 dal císař Ferdinand obci dovolení na vystavění jednoho mlýna. Lomnice, připadnuvši r. 1660 domu knížat ze Schwarzenbergů, byla za

Fot. M. Vl. Franta.

DĚKANSKÝ CHRÁM A STARÁ ŠKOLA V LOMNICI.

příčinou zeměpanských daní bezprostředně připojena k panství třeboňskému a zůstala napotom vždy při něm. Že město mívalo hradební zdi na straně jihozápadní, tomu nasvědčuje na př. bašta s otvory ke střílení, jež nyní proměněna jest ve zvonici děkanského chrámu sv. Jana Křtitele. Také jméno „na šancích“, podnes tu užívané pro tato místa, dokazuje pravdu tu. Svůj znak a sice: v červeném štítě čtyřhranná stříbrná věž, nad pětilistá růže; v pravo a v levo od věže spatřuje se po zlaté lilii, — obdržela Lomnice, když král. Václavem IV. povýšena byla na město. A tak jako toto okresní město má dle uvedeného svou starou historii, tak i k této náležejí osudy obou kostelů. Farní chrám sv. Jana Křtitele měl svého vlastního faráře již ve XIII. století. Byl postaven od pánů „z Růže“. neboť jejich znak lze dosud spatřiti na omítce sakristie, goticky klenuté. Snad byl vystaven již ve XIII. století. Alespoň v zakládací listině fary bošilecké z r. 1358, činí se zmínka o faráři lomnickém slovy „bez ujmy desátku Lomnického faráře, kterému se již od starodávna odvádí.“ Fara lomnická náležela do děkanátu chýnovského a arcidiakonátu bechyňského. Po ohni r. 1434 byl farní chrám částečně opraven; hlavní oltář teprve r. 1637, kůr hudebníků 1640 zřízen. Roku 1650 udeřil blesk do kostela tak, že mimo kostel i věž shořela, kteréž v létech 1655—1660 znovu postaveny jsou. Původní sloh tohoto kostela byl gotický. Bohužel však po různých požárech pozměněn tak, že z gotiky málo zbylo, jen klenutí v sakristii a nad nevysokou věží štíhlá, vysoká střecha. R. 1899 byla fara povýšena na děkanství a tím i tento kostel. Filiální kostel sv. Václava jest menších rozměrů než prvý. Kdežto tento kostel jest ve středu města, jest prvý na západním jeho konci. Byl postaven r. 1359 od Viléma z Landštejna, probošta na Vyšehradě, pravnuk Ojíře z Lomnice. Za husitských nepokojů byl kostel ten spustošen a o jmění připraven (náležely mu pole a sádky u Lomnice a Slověnic). R. 1494 městská obec kostel ten znovuzřídila. Z nařízení cís. Josefa II. byl týž r. 1787 zavřen. Budovu koupila obec, ostatní rozprodáno dražbou, načež používáno téhož dílem za „špýchar“, dílem k uschovávání hasičského náčiní. Teprve r. 1861 byl znovu restaurován a zařízen. V létech 1604 náležely k farní osadě obce Ševětín, Slovenice a Novosedla. Dnes náleží k ní: Lomnice, Frahelž, Klec, Ponědraž, Smržov a Záblatí. Ševětínská osada zůstala při lomnické až do r. 1720, kdy v Ševětíně fara znovuzřízena jest. Novosedla odloučila se až za časů císaře Josefa II. Z jiných budov jest nejstarší radnice. Město má 2 náměstí a 15 ulic, z nichž nejvzhlednější jest Palackého třída, kde slavnosti se pořádávají. Hlavní náměstí má tvar obdélníka, v rozsahu as 70 arů. Náměstí svatováclavské (u kostela sv. Václava) má tvar nepravidelný a jest as o $^1/_3$ menší než náměstí hlavní. Na hlavním náměstí jest vedle radnice s věží viděti obecnou školu, jež má na zad společný dvůr s nově vystavenou

měšťanskou chlapeckou školou, mající průčelí na svatováclavském náměstí, dále budovu c. k. úřadů (okres. soudu. berního úřadu). Jiná moderní budova od r. 1902 jest občanská záložna. Od r. 1895 jest pro okres lomnický zřízeno vlastní okresní zastupitelstvo, kdežto dříve náležel k okresnímu výboru třeboňskému. V místě jest c. k. poštovní a telegrafní úřad, c. k. notářství, lékárna s 1 obvodním lékařem, bývalý knížecí pivovar s budovou pro správu knížecích statků na Lomnicku, c. k. četnická stanice a obecní chudobinec s chorobincem (vedle děkanského chrámu z býv. staré školy). Většina z uvedených budov jsou stavení patrová a podobně i jiné privátní budovy. Před radnicí, na hlavním náměstí jsou kašny. V nejbližším obvodu města jsou 2 mlýny, 1 obyč., druhý válcový. Nádraží jest 20 minut od města, při okresní silnici na severovýchodu. Město samo jest 430 *m* nad hladinou moře, v úplné rovině, s okolím slabě rašelinatým. Obzor sahá asi až na 6 *km* daleko.

Fot. Em. Vl. Franta.

RADNICE SE ŠKOLOU V LOMNICI NAD LUŽNICÍ.

Nejbližší okolí Lomnice tvoří především přiškolené obce. Na levém břehu Zlaté Stoky, jihozápadně od Lomnice, u rybníka Koclířova, jest to především vesnice Smržov (s velkou návsí, rybníčkem, kaplí a zvonicí), k níž náleží hajnice a bašta na ryb. Dvořišti. Čítá v 57 číslech 343 obyvatelů. Na mírném návrší, as 4 *km* severovýchodně od Lomnice, při pravém břehu Lužnice, nedaleko okresní silnice jest Klec (také Kletce). do jejíhož katastru náleží dvůr Nadějov, Flughaus (bašta), Zahradník. Nedaleko Klece, směrem ke Kolenci, vystavěl známý již Jakub Krčín, regent panství rožmberského, zakladatel četných rybníků v okresu, dřevěný letohrádek, „Dobrá mysl“ nazývaný. Zde rád dlíval Vilém z Rožmberka. Paměť z r. 1579 dí, že to byl veliký dřevěný dům. Na starých mapách z r. 1684 a 1688 značena jest „Dobrá mysl“ jako jednopatrový dům. — Na jihovýchod blízko Klece, při okresní cestě. na okraji rybníka Flughausu spatřuje se pahrbek, nyní borovicemi porostlý, na němž stával druhdy hrad a kde až podnes se říká „na zámku“. Ještě tu lze spatřiti dva náspy, které byly udělány pro bezpečnost hradu a viděti okrouhlé místo, kde stávala věž.

Místo samo nevelikė a přec tu sídleli páni korouhevní. Hradiště opevněno bylo na jedné straně rybníkem a na druhé řečenými náspy a příkopy, kam v čase nebezpečí se pouštěla voda. O hradě tom psáno v XV. století. Jméno obdržel as od obce Klece (Vogelhaus, později Fuglhaus, Flughaus). V držení hradu toho vystřídali se: Jan ze Stráže (seděním v Kolenci), Oldřich z Ústí, Jan z Ústí, Václav ze Stráže, Eliška a Jindřich ze Stráže, načež Vilém z Rožmberka r. 1577 panství Stráž koupil a připojil s vesnicemi Mlákou, Novosedly, Kolencem a Klecí k panství třeboňskému. Severně od Klece jest při sobě, jen hrá-

Fot. Em. Vl. Franta.

ZA „KLETECKOU BAŠTOU“ NA LUŽNICI.

zemi odděleno, 12 rybníků, z nichž „Naděje“ jest největší. Naproti nim při levém břehu Lužnice jest Fraheleč (Frahelž), as 5 *km* severně od Lomnice, při erární silnici. Půda tu není valná. Náves se zvonicí nepatrná. — Obejdeme-li na západ od Frahelče značný rybník Ponědražský (172 *ha*), octneme se na levém břehu Zlaté Stoky v Ponědraži, jež patří již školou do Záblatí, farou do Lomnice, od níž jest 1 hodinu vzdálena. Na návsi kaple a kovárna. Do katastru této obce, na západ od Ponědraže (as 5 minut) jest jednota „u Birdáka“ (také „Běrdáka“) zvaná. Za ponědražským rybníkem, naproti Ponědraži jest jednota „Láník“, a na hrázi téhož rybníka, na severovýchod od Ponědraže jednota „Bašta“. Od Ponědraže jihovýchodně, as $^1/_2$ hodiny cesty jest na pravém břehu Zlaté Stoky, pod hrází záblatského ryb-

Fot. Em. Vl. Franta.

U RYBNÍKA TISÝHO.

níka (402 *ha*), ves Záblatí s dvoutřídní obecnou školou, při níž jest zřízena zimní hospodářská pokračovací škola. Při hrázi rybníka nad obcí při okresní silnici jest válcový mlýn s pilou, historické pověsti. Byl to prý klášter, čemuž nasvědčují místnosti uvnitř mlýna. Na mlýně jest erb a sice na polovic Schwarzenberský, druhá půle znak kněžský. Nad erbem jest r. 1690 vyznačen. Uvnitř mlýna jest letopočet 1575, t. j. kdy mlýn byl vystavěn. Ze sklepů mlýna vede prý chodba do opatského mlýna u Třeboně, kde rovněž býval klášter. Nynější majitel mlýna vykoupil mlýn od knížat Schwarzenbergů r. 1854. — Obec Záblatí má okrouhlou náves, na níž jest škola s kaplí. Do okresního města Lomnice jest ze Záblatí, které tam kostelem náleží, jen hodinka

Fot. Em. Vl. Franta.

ROŽMBERSKÁ BAŠTA.

cesty a to směrem jihovýchodním, po okresní silnici, jež r. 1882 byla vystavěna. — V opačnou stranu od Záblatí, t. j. na severozápad, při právě uvedené okresní cestě jest zprvu knížecí dvůr Lhota, jenž ku vesnici, as $^{1}/_{4}$ hodiny dále vzdálené a též Lhota zvané, náleží. R. 1433 nazývala se též Lhotou Českou a sice na rozdíl od bývalé Lhoty Německé, jež náležela Sternbergům, která však v třicítileté válce zanikla. As v XVII. století dostala se Lhota pánům ze Švamberka a od těchto k panstvím Schwarzenbergů. Jméno své má as od toho, že obyvatelstvo její pracovalo při panství, čili robotovalo „na lhůty“. Jest na mírném návrší, čítá 20 čísel o 182 obyvatelích. Školou i farou náleží do Bošilce, kam přináleží též na severozápad od Lhoty ležící vesnice Dinín s 49 domy, s 345 obyvateli. Do katastru této obce náleží na sever od této,

as 18 minut vzdálené nádraží Bukovsko-Dinín, s jedním při něm hostincem. Přímo na sever od Lomnice, nad Ponědraží, jest ještě obec Ponědrážko, při rybníku ponědražeckém a v nepatrné blízkosti rybníka „Švarcenberk", jenž tvoří též část hranice mezi okresem lomnickým a veselským. Ke Zlaté Stoce jest z této obce jen 5 minut, k Lužnici 15 minut. Obec sestává z vlastní vesnice a pak „Pazderny" (9ti to chalup). Do katastru této obce náležejí tyto samoty: „Na Miruši", Láf, Vohnoutek (s romantickým okolím). Tyto 3 samoty leží při levém břehu Lužnice. Samota „Hamerník", nyní mlýn, dříve též „hamr" tam býval, jest na jihozápad as 20 minut od Ponědrážka, při levém břehu Zlaté Stoky. Vesnice tato čítá 46 čísel se 252 obyvateli, má jednotřídní školu a náleží farou do Bošilce. Na blízských „Blatech" a „Blátkách" dělají se tu od r. 1845 známé borky pro místní spotřebu. Na „Střelkách r. 1840 i později nalezeno značně lidských kostí a střel z třicetileté války. Na jih od Lomnice, na levém břehu Zlaté Stoky, mezi rybníkem Velkým Tisým, jehož nábřežní alej upoutá tě svoji zvláštní tichou náladovostí, a mezi Kaňovem, jest ves Přeseka, 20 minut na západ od zmíněné již šije, na rozhraní okresu třeboňského s lomnickým. Má 47 domů se 241 obyvateli. Náves má tvar nepravidelný a na ní jest kromě 2 rybníčků škola a kaple. Náleží farou k Třeboni a jest nejjižnější osadou okresu lomnického. Na severovýchod od Přeseky, jihovýchod od Lomnice (1 hodina), severně od rybníka rožmberského jest obec Lužnice, mající své jméno od luhů podél řeky Lužnice, jež touto obcí protéká. Ves tato má pěknou náves, tvaru dosti pravidelného obdélníka a na této dvoutřídní školu a kapli. Při obecné škole jest zřízena zimní hospodářská pokračovací škola. Obec tato čítá 588 obyvatelů v 86 číslech. Historií svou připoutána byla Lužnice ke statku lomnickému. Klášter třeboňský měl tu r. 1367 vykázané desátky obilní z každého lánu po 1 džberu obilí. Desátek ten vztahoval se i na svobodný zde dvůr. R. 1392 připomíná se Jeník a Michal z Lužnice. 1409 Rybka z Lužnice, královský lovčí. Ctibor z Lužnice byl spojencem Žižkových vojů. R. 1433 odkázal panoše Jan řečený Kbelec z Lužnice

Fot. Em. Vl. Franta.

NOVOSEDLA.

svůj statek bratru svému Janovi, opatu kláštera třeboňského. R. 1435 vzdala se husitská Lomnice Oldřichovi z Rožmberka a s ní dostala se i Lužnice pod mocný rod Rožmberský a tím k panství třeboňskému. — K obci náležejí samoty: Hamr, Bašta Rožmberská, Kocanda, Zahradník, Šachl, všechny as ¼ hodiny od obce vzdálené. Na okresní silnici, na východ od Lomnice, směrem ku Jindřichovu Hradci, dotkneme se při cestování tří vesnic: Kolence, Novosedel a Mláky, jež jsou obklopeny lesy. Kolenec (také Kolence) má rozsáhlou, obdélníkovou náves se 2 rybníky. Kol této 54 domů se 432 obyvateli. Sem patří též samoty „Žabice“ (¼ hodiny cesty u rybníka Flughausu),

Fot. Em. Vl. Franta.

MLÝN NA NOVÝCH ŘEKÁCH U MLÁKY.

pohodnice „Gebr“, Vlk, Pazderna, Kotek. Samota „Vlk“ leží za vesnicí u silnice vedoucí k Lomnici, vzdálena jsouc od ní as 10 minut. Nedaleko od této na východ jest „Pazderna“. Samota „Kotek“ leží od vesnice na východ, u lesů. Od r. 1770 až do r. 1880 byla u Kolence veliká obora, plná vysoké i černé zvěře. Dějiny obce souvisejí s dějinami obce Klece. Kolenec jest původiště vladyk Chvalů z Kolenec. V místě jest dvoutřídní škola a obec přifařena jest k Novosedlům, jež jsou při jmenované již silnici dál na jihovýchod. Obec Novosedla uvádí se již ve XII. století. Za dřívějších časů sídleli tu asi zámožnější zemani v místech, kde jest živnost „u Kubelů“. Dle pověsti bývala Novosedla prý městem, čehož důkazem mají býti známky dlažby. Mohyly v blízském zádušním lese svědčí o dávných tu sídlech. Původní

majitelé byli asi páni z Růže a po nich Schwarzenbergové. Novosedla jsou na návrší (460 *m* n. hl. m.) Nejvýše jest kostel sv. Václava (byl již r. 1359) a při něm škola. Odtud jest veliký a krásný obzor co do obsahu i rozsahu, zejména k jihovýchodu až na 30 km. Pod kostelem na svahu rozkládá se vlastní obec s pravidelnou návsí, na níž jest kaple. K farní osadě náleží též Kolence a Mláka. V blízkosti jest velký lom na štěrk ve „Velkém Vršku". Mezi Lužnicí, Kolencem a Novosedly, jaksi ve středu mezi těmito obcemi, jest známý tu výstupek skalní, zvaný „Čertova šlápota", k němuž odnáší se lidová pověst. K této obci přináležejí jednoty: Blažek, Bicek, Beránek, Havel, Bärta, Šimánek, Pávek, Štěpka, Holub, Kouba, Čuchna, Špůta (mlýn), Lapica. Jsou většinou při řece Nežárce, východně od obce. V místě jest pošta, Raiffeisenka a při obecné trojtřídní škole

Fot. Jindř. Štěpánek.

ŠEVĚTÍN
(CELKOVÝ POHLED).

zimní hospodářská pokračovací škola. Ve vůkolí jest značně lesů. Podobně mají převahu lesy u blízské Mláky, ležící při Nových Řekách, jichž lesnatý lem otvírá poutníku přečetně rozkošných zákoutí, ne sice divoce romantických, za to však tím hlouběji na vznícenou mysl působících. Ku katastru této obce náležejí samoty: „Staré Hamry" (mlýn) as 12 minut cesty východně a jednota „Kráva" (hájovna), as 15 minut cesty jižně. Obec ta sestává ze 2 částí. Starší část, větší jest poblíž rybníka „Oběšený", v rovině, novější jest na návrší kolem poutnického kostela P. Marie, r. 1769 barokově zřízeného. Od r. 1885 má Mláka svou jednotřídní školu. Dějiny obce souvisly jsou s Novosedly, kam Mláka vždy patřívala školou i farou.

Nejsevernější osadou okresu jest obec Val, do které možno se z okresního sídla, z Lomnice, dostati za 2 hodiny upravenou vozovou

cestou na Klec, dále směrem severovýchodně k vesnici Hamru. v okresu veselském. S touto vesnicí jsou dějiny Valu úzce spojeny a proto nebudeme jich zde opakovati. Tvrz „Val“ stávala, kde nyní dvůr stojí. Stávala zde kolébka rodu Šorců z Valu. Bývalé samostatné zboží to koupili r. 1729 Schwarzenbergové. Ku katastru obce náleží především velká jednota Višný, dále samoty: Albrechtice, Lužnice a Bašta. Školou i farou přináleží Val do Hamru. Mezi Valem a Kolencem na jih jsou rozsáhlá hájemství, nazvaná dle těchto obcí. Jest proto tato východní část okresu méně obydlena. V blízké Nežárce bývali bobři, právě tak jako v bobrovně u rožmberského rybníka, kde r. 1876 se poslední zmínka o nich činí. A nyní, když jsme navštívili střední a východní část okresu, zajděme si ještě na jeho západ. Z Lomnice dostaneme se tam směrem severozápadním, nejlépe kolem rybníků: Ptačího Blata a Žabova (Krčína), polní cestou a již jsme nejdříve v Mlazově za $2^1/_4$ hod. Tato obec leží v rovině a jest rozdělena potokem na „velkou a malou“ stranu. Náves má tvar podélný. Na „velké straně“ jest kaplička a ve všech vesnicích tohoto okresu nezbytná kovárna s pastouškou a hasičskou kolnou. Na „malé straně“ jest dvoutřídní budova školní. Obě strany přes potok spojují 2 lávky. Z Mazalova dál na západ vede r. 1904 vystavěná okresní cesta, 3·6 *km* dlouhá, do Ševětína. Ševětín jest výstavná vesnice, rozkládající se na mírném návrší. Středem vede státní silnice a nádraží spojovací dráhy cís. Frant. Josefa z Veselí do Budějovic, jest v bezprostřední blízkosti vesnice. 8 domů jest tu jednopatrových, nejvíce z nich jest jich na podélném náměstíčku. Domů vůbec čítá 75 se 623 obyv. Farní osada má 3076 duší z těchto obcí: Ševětína, Vitína, Mazalova, Neplachova, Drahotěšic, Vlkova, Velechvína a Kolného. Poslednější 3 obce přináležejí však k hejtmanství budějovickému. Tyto obce svého času patřívaly k Ševětínu též školou, ale mají dnes téměř všechny své vlastní školy. Ševětín následkem toho má jen dvoutřídní školu, dále poštovní a telegrafní úřad, četnickou stanici a též Reiffeisenku. Pro své pěkné a lesnaté okolí, blízkost stanice i výstavnost stal se Ševětín též sídlem letního pobytu Pražanů. Náležejí k němu samoty: Knížecí dvůr Švamberk, Ovčín a Gebrovna (rasovna) $^1/_2$ hod. na severovýchod, při rybníce Stojčíně, dále Prokeš, Velký a Malý Jednotář $^1/_4$ hod. na sever a Hrobárna $^1/_2$ hod. na východ, na půl cestě ze Ševětína do Mazalova. Dle lidové pověsti býval snad Ševětín městysem, který byl od Švédů spustošen. Na své pečeti míval vyrytý znak kotel. Historie Ševětína otáčí se hlavně kol kostela a pak kolem čís. 1, hostince to „u Dekárů“ (nyní Mat. Čapka). Hostinec ten náležel Šimonu Lomnickému z Budče, přijmím Žebráku, nejznámějšímu z veršovců z doby bělohorské. Narodil se 1552 v Lomnici, tohoto okresu a zemřel snad v Praze. Byl

správcem školy v Kard. Řečici, po té písařem v Lomnici, načež od r. 1584 byl na svém statku, nabytém sňatkem v Ševětíně až do r. 1618, kdy mu tento shořel. R. 1630 prodal syn téhož Antoň z Budče spustošený statek o 2 lánech Vítovi Dekárovi z Rozenethu za 300 kop míš. grošů. Na domě tom zasazena jest v létě r. 1907 Šimonu Lomnickému z Budče pamětní deska. Dle přezděvu témuž „Vševěd" snad vznikl i název vesnice Vševědín — Ševětín. Farní kostel sv. Mikuláše připomíná se již r. 1384 v děkanátu bechyňském. Od r. 1595 do r. 1720 náležela osada ševětínská ku faře lomnické. Po té však Adam Frant. kníže ze Schwarzenberga faru sevětínskou obnovil. Ševětín od dávna náležel pánům z Lomnice, kterým náleželo podaci kostelní. Ve století XV. náležel Ševětín Oldřichovi z Rožmberka.

Fot. Jindř. Štěpánek.

ŠEVĚTÍN,
NÁVES (V PRAVO DŮM ŠIMONA LOMNICKÉHO Z BUDČE).

Dáme-li se erární silnicí ze Ševětína na jihozápad octneme se za ½ hod. ve vesnici Vitíně, v oněch místech, kde ve starých dobách Ševětínští vítávali (odtud Vitín) svou vrchnost, když od Budějovic přijížděla. Těsně podél silnice, která jde středem obce té, probíhá i dráha. Vitín leží na výšině (509 *m* nad hl. m.), jež ke Hluboké stoupá. Stavení jest tu 69 se 435 obyv. V obci jest od r. 1906 dvoutřídní obecná škola. — Obrátíme-li se od Ševětína směrem severovýchodním po uvedené již státní cestě dorazíme za 1 hod. do vsi Neplachova, jenž leží pod Ševětínem jaksi v nížině. Cestami dělí se opět na „Velkou a Malou stranu". Obsahuje 85 čísel, v nichž bydlí 540 obyv. Obec tato stěžuje si velice na císařskou silnici, která v čase deštů činí hráz vodám tak, že odtékati nemohou a osada tím zatopena bývá, hlavně též ku škodě zdraví lidu. V místě jest dvoutřídní

škola. Chceme-li poznati ještě další 2 obce, jimiž návštěvu všech míst okresu již skončíme, musíme si zajíti ještě z Neplachova vozovou cestou na západ a za hodinu jsme v Drahotěšicích, jež se rozkládají na návrší 500 *m* nad hl. moře, mezi velkými lesy, z nichž zejména vyniká „Království“ s mohutnými stromy. Na návsi jest dvoutřídní škola se školní zahradou. Rozdělení obce na „Velkou i Malou stranu“ jest tu rovněž zavedeno. K obci náleží samota „Pazderna“ a druhá „Na cihelně“ zvaná. Okolí Drahotěšic a blízských Radonic bohato jest na nálezy historické. V blízských tu lesích jest několik skupin mohyl z doby starší i mladší. Vykopané předměty jsou dílem v zemském museu, dílem v rukou jednotlivců (na př. ve školním museu bukovském). V lese „Království“ jest 9 mohyl z doby této, ostatní jsou z doby slovanské, až snad na skupinu mohyl při cestě západně od Drahotěšic. Jiná skupina je v lese „Vobůrka“. Znakem hrobů jest jich vnější ráz, od severočeských odchylný. Lid náš homolovitým těm hrobům říká nejčastěji kopce, jen zřídka nazývá je hroby. Průměrná jich výše jest 1—3 *m*, objem řídí se výškou a obnáší 8 až 10 *m* i více. Nejzajímavějším, zachovaným ještě velkým pohřebištěm jsou hroby pohanských Slovanů na vrchu „Baba“ (563 *m*) poblíže Vitína. — K Drahošicům přináleží školou Radonice a Vlkov. Poslednější však příslušný k okresu hlubůckém. Zbývá nám proto zakončiti obcí: Radonice. Jest to nevelká vesnička o 26 číslech a 157 obyvatelích, na značném návrší 520 *m* nad hl. moře, uprostřed lesů. Nejvyšším bodem jest místo „U jedle“ (550 *m*), odkud jest nejrozsáhlejší vyhlídka po celé rovině Třeboňské až k Táboru. Radonice jsou na sever od Drahotěšic as $^1/_2$ hodiny cesty, ještě severněji jest místo, jakási to přirozená rozhledna po okresu „U jedle“ zvané. Na návsi jest kaple a těsně u vsi ukazuje se za kovárnou místo obehnané valem, kde stávala tvrz pánů z Radonic. Farou přináležejí Radonice na Modrou Hůrku, okr. vltavotýnského.

Felix Truhlář.

XLIX. OKRES LIŠOVSKÝ.

Při vstupu v nejjižnější místa jihočeská, posvěcená historií nesmrtelných bohatýrů, rytíře Jana Žižky z Trocnova, mistra Jana Husi, mučedníka kostnického, a volného myslitele Petra Chelčického, bezvolně vybavuje se tu majestátní zjev poloveličenské individuality velké rožmberské državy, posledního vladaře třeboňského, Petra Voka z Rožmberka, jenž krajinám zdejším vládl vedle vlastenecké šlechty hlubocké, pánů Malovců z Malovic, v dobách předbělohorských a velkodušným

činem, obětováním totiž celého rožmberského pokladu svého, zachránil město Lišov a okolí od strašlivého řádění roty pasovské v dobách Rudolfa II. Přelétly již dlouhé řady dějin přes stráně, úbočí a údolí, žirné kraje tyto, a jen tiché vzpomínky v srdci vlastencově ozvou se, kdykoli knihu minulosti otevírá.

Téměř celý okres rozkládá se na západním svahu velké rybničné pláně Třeboňské, pozůstatku to rozsáhlého sladkovodního jezera v kaenozoické době na prahorní vysočině Českomoravské se prostírajícího, a sklání se lázovitě od západu k východu. Pokud se týče orografie, náleží okres k veliké a dlouhé planině, jež od horní Lužnice v D. Rakousích (491 *m*) do Čech spěje, klesajíc při tom na 403 *m*. Bohaté lesy třeboňské s nepatrnými kopci přecházejí s této strany do okresu, a planina vystupuje tu volně směrem severozápadním až k rulovým kopcům Rudolfovským a k malebné kopčině Chotýšanské. Vrchy Rudolfovské nemají značnějšího svrchního spojení s poloalpskou partií, jež na jižním obzoru lemuje hranici zemskou, ani s východními horami žulovými u Lišova v D. Rakousích. Význačné jsou tím, že v tamější rule objevují se žíly stříbronosného leštěnce, o nichž činí se zmínka již roku 1385 u Vesky a na něž však dolováno ve větších rozměrech teprve v XVI. stol., takže výtěžek těch dolů převyšoval v letech 1547—1618 báně jachymovské a kutnohorské (ročně 56.338 zl.) Také v ohledu turistickém poskytují tyto vrchy nemalou zajímavost; s pahrbků nad Veskou a Hůrami naskytá se čarokrásný rozhled na obsáhlou pláň Budějovickou, na jejímž obzoru modrá se velebný hvozdnatý Blánský les s horou Kletí (1084 *m*), jinak i na jiné skupiny zalesněných hvozdů, pod nimiž stříbropěné hladiny lesknoucích se rybníků nádherně zvyšují obraz celé krajiny.

Se stanoviska geologického náleží takořka celý okres pásmu, táhnoucímu se mezi kaenozoickou rovinou Budějovickou a Třeboňskou, kteréžto pánve odděleny jsou od sebe pouze úzkým hřbetem rulových hor Rudolfovských a permským pruhem u Libniče. Podle výzkumů geologa Feistmantela vyskytuje se v okrese též i útvar permský na rulovém svahu v pánvičce mezi Libničí, Červeným Újezdem, Lhoticemi, Hrdějicemi a Voselným v délce asi 7·5 *km* a šířce asi 3·7 *km*. Vrstvy jeho jsou lemovány na východ veskrz útvarem prahorním a to rulou od Lhotic až po Bídu, kdežto na straně okolo Kolného, jakož i na jižní a jihozápadní straně, pokryty jsou třetihorními usazeninami pánve Třeboňské a Budějovické. Mezi slujemi permského útvaru tohoto je nejdůležitější flec anthracitový, o němž známost sahá až do r. 1550, v němž byl přeražen štolou u Voselna 3 *km* dlouhou tehdejších dolů stříbrných, jež již tenkráte užívaly tohoto uhlí permského za palivo. Dolování na anthracit zahájeno r. 1881 zvláštním podnikatelstvem; potom kutalo „Jihočeské uhelnodolní těžařstvo“ v dolu Jose-

fově a Karolině a vydolovalo na př. r. 1900 pomocí 82 horníků 50.691 *q* anthracitu v ceně 84.184 K, jež prodáno jednak k salonnímu topení a jednak do Tyrol, kde ho užívali k výrobě acetylenu. Nyní dolování pro malý asi výtěžek zastaveno, neboť mohutnost sloje anthracitového obnášela pouze 80—120 *cm*. Vedle útvaru permského objevuje se v okrese i svrchní kambrium jako úzký pruh od Chýňavy k Červenému Újezdu.

Zvětráním různých svrchu uvedených hornin i zpracováním vytvořila se půda rozličné plodnosti. Úrodnou půdu tu tvoří písčitá hlinovatka, povstalá z prahorního kamení bohatého živcem a třetihor, jež dobře svědčí všem obilinám, zemčatům i travinám, stromoví jehličnatému, z listnatých dubu i buku. Takto převládá v okrese hlinovatka a jílovatka, která se táhne jmenovitě kolem Lišova a okolních vesnic, za mokra se smršťuje, za sucha rozsypává; plodnost její závisí na povaze spodních vrstev, na nichž půda orná stojí, rovněž na melioracích odvodňovacích. Písčitá půda vyskytuje se v okrese skoro všudy, ale nejvíce na straně východní, a to hlavně v lesích, kdež se objevují i slatinná místa.

Sítí vodní náleží okres dvěma úvodím: Lužnickému většinou a Vltavskému pouze západní částí. Není tu však nikde ani řeky, a potoky nemnohé mají význam jen potud, pokud jde o využitkování vody na mlýny a pokud jich lze použíti jako přihonů vody do rybníků nebo odvádění vody z nich. Četné rybníky (asi 60), k většímu výtěžku půdy nebo ku vztahování vlhkosti založené, mají výměry 968·88 *ha*; největší z nich je Dvořiště, měřící 399·3 *ha*. Jiné rybníky jsou: Spolský (139·5 *ha*), Vlkovický (131·4 *ha*), Vejskok, Adamovský, Mrhal u Jivna a j. Přes to vše, že okres je isolován od hlavních tratí v Třeboni a v Č. Budějovicích, není přece zhola bez ruchu průmyslového. Hojné množství diluviální hlíny kolem Lišova přivodilo velkovýrobu cihlářského zboží všeho druhu, zvláště tak zvaných „falcových tašek" ve dvou velikých kruhových pecí strojních a jiných menších obyčejných. Také je tu zastoupen hospodářský průmysl lihovarem v Ustinovicích (ročně 597 *hl*); mimo to v Lišově a v Ledenicích značně je rozvětven průmysl truhlářství nábytkového. Jinak třeba ještě zmíniti se o průmyslu hrnčířském v Lodenicích, odkud zboží to vyvážejí i mimo Čechy, a válcových a obyčejných mlýnech potočních, jichž tu asi sedm a o několika stálých lomech na stavební a štěrkový kámen (Dunajice-Třebotovice). Před několika léty lámal se u Vlkovic a Skalic pěkný tmavý syenit a odvážel do Č. Budějovic do dílen kamenických, kdež z něho vyráběli náhrobní pomníky. Podnik zanikl, ježto doprava po nápravách byla drahá. Litovati jest, že dosud nedošlo ku zřízení projektované trati železné neb elektrické dráhy, již několikráte v různých variantech trassované a detailně provedené z Č. Budějovic do Lišova a Tře-

boně; mohlo by býti pak u nás po stránce průmyslové a obchodní jinak. Vše zavinila a zaviňuje posud nečinnost povolaných. Z peněžních ústavů působí v okrese sedm Reiffeisenek a Okresní hospodářská záložna v Lišově. V chledu kulturním je v okrese jedna chlapecká škola měšťanská s učebným kursem (IV. třída); obecných škol je 14 a mají 37 tříd; připadá tudíž na 297 obyvatel jedna třída. Mimo to jsou v okrese 2 pokračovací školy průmyslové. Veškerá místa okresu závislá jsou politicky i národohospodářsky na Čes. Budějovicích, kamž svedeny všecky cesty obecní a okresní silnice; těchto je asi 42·658 *km*. Jediná aerární silnice domažlicko-budějovicko-třeboňská vede takořka středem okresu.

Přihlížejíce pak k poměrům demografickým, musíme předem podotknouti, že okres se nalézá těsně v sousedství velikého průmyslo-

Fot. J. Hýbler.

LIŠOV
(OD JIHU).

vého a obchodního města Č. Budějovic a postrádá dosud železničního spojení. Z té příčiny dalo by se zajisté souditi, že mu asi populace ubývá. Avšak není tomu tak: v posledním desítiletí přibylo obyvatelsvo o nepatrný ovšem počet, což svědčí o zdatnosti životních podmínek, které by mohly býti náležitě rozmnoženy zavedením spojení železničního nebo elektrického. Ale bohužel, jedná se tu o „český jih“ a ten přece, jak veřejnost sama dí, stále ožebračován proto, aby byl lacinou studnicí pro Vídeň. Pokud se pak týče automobilového spojení poštovního Čes. Budějovic, Lišova s Třeboní, jež sám poštovní erár navrhl a projednal a roční garancii v obnosu 4800 K se strany interessovaných obcí si opatřil, také tu dosud nic určitého; vše se oddaluje a neprojednává. Toť celkem stručný přírodnický a politický relief okresu zdejšího, v jehož středu uprostřed hlavní komunikační linie mezi staroslavnou Třeboní a městem Otakarovým a Puklicovým

LIŠOV, město ležící 517 *m* nad hladinou Jaderského moře na západním svahu veliké tercierní pláně Třeboňské (433 *m*); má 392 domů, 2521 obyvatel českých a kat., plochy 15·90 km². Je sídlem okresního soudu, berního, poštov. a telegrafního úřadu, okresního zastupitelstva, okresní hospodářské záložny, v zásadě již povolené městské spořitelny, okresní nemocenské pokladny, obecné školy šestitřídní, chlapecké školy měšťanské s učebným kursem (IV. třídou) a trojtřídní průmyslové školy pokračovací s besídkou učňovskou. O původě města nedochovalo se nám vůbec žádných zpráv, neboť zakládací listiny skorem všech měst se ztratily. Historičtí zkoumatelé vlasti dějí, že po jižních hranicích českých od Moravy přes Třeboňsko a Budějovicko k Šumavě táhl se hustý pomezní hvozd a že část jižních Čech až ku pomezí rakouskému byla za věku pohanského lesnatou, bažinami a mlakami naplněnou pouští. S poražením a mýtěním lesů pomezních bylo počato za Boleslavů v X. století. V těch dobách od nepaměti sídlil v krajině zdejší slovanský kmen Doudlebů. Když pak Přemysl Otakar I. pohraničné hvozdy uděloval soukromníkům, použila zajisté některá blízká šlechta příležitosti v té době a položila základ ku zdejší osadě. Dle dějinných zpráv patřil Lišov, jsa městysem poddaným, pak ochranným královskému panství hlubockému a zakoušel s ním asi stejné osudy. Nejstarší spolehlivá zpráva o něm spadá do r. 1360, kdy císař Karel IV. udělil dědičné rychtářství lišovské, na němž rychtář Hanzl bez dědiců odumřel a k němuž kromě městyse ještě 18 okolních vesnic náleželo, Valfridovi a Mikuláši, bratřím z Linkovic. V týchž letech (1363) děje se také prvá zmínka o faře zdejší a chrámu sv. Václava. Nedlouho potom dne 6. května 1378 zastavil král Karel městečko Lišov s vesnicemi lantkrabí Janovi z Leuchtenberka za to, že mu odevzdal panství domažlické. Práva kšaftovního a odúmrtí došel městys již za Václava IV. (1400); týž panovník udělil lišovským listinou vydanou na Žebráce dne 13. června 1406 i právo hrdelní. Takto těšil se Lišov tehdy příznivým poměrům, ježto ležel na silnici, kdy již za Karla IV. mýto a clo se vydávalo. Svůj nynější městský znak, totiž stříbrného českého nekorunovaného lva v modrém poli, obdržel městys za krále Vladislava Jagajla (1489), kdy panství Hluboká a s ní Lišov komoře královské patřily. Avšak následujícího roku 1490 dne 1. května zastavil týž král panu Vilémovi z Peršteina panství hlubocké za 24.000 zl. uher., k němuž náležely: Lišov, městečko, Oselný, Hůry, Německé hory, Kolný, Lhotice, Velesprín s pustinami, Jelmo, Libnič, Hrůtov, Levín, Jivno a vsi Lhotka a Přívořany za válek prvních (1452?) spustlé, Kaliště a Třebotova hora. R. 1535 obdržel Hlubokou manžel dcery tohoto znamenitého pána českého, Ondřej Ungnad ze Suneku, který četné stavby na svých statcích podnikal a též v Lišově nový pivovar založil (1536). Ježto nástupce jeho Adam ze Suneku špatně hospodařil,

bylo mu Hlubokou prodati r. 1562 panu Jachymu z Hradce za 115.000 kop grošů jachymovských. Syn jeho Adam nejen potvrdil r. 1579 lišovským výsady jejich, ale udělil jim ještě r. 1582 dne 13. ledna právo, aby o statcích svých říditi mohli; také jim byl před tím r. 1581 užívání jiter čankovských pustil pro stálou věrnost. Nástupce jeho Jachym Oldřich, purkrabí karlšteinský a poslední potomek svého rodu, zděditv četné dluhy po otci nákladnými stavbami způsobené, byl nucen Hlubokou prodati r. 1598 panu Bohuslavu Malovcovi z Malovic na Dřítni a Vlkavech za 320.000 kop míš. Po smrti tohoto pána r.1608 rozdělili se o panství synové jeho Václav, Jetřich, Jan a Petr. Jan obdržel

Fot Kl. Pávek.

PRŮVOD NA KVĚTNOU NEDĚLI PO SVĚCENÍ RATOLESTÍ
V LIŠOVĚ.

Lišov a celou rychtu soujmennou a bydlel na zámečku v Rudolfově. Brzy potom vpád vojska pasovskéko r. 1611 do Čech dotekl se zhoubně Lišova. Sužovalať tato cizí sběř nemálo Budějovice, Hlubokou a Lišov, jak to úpěnlivé prosby lišovských a častá psaní pánů Jana a Jetřicha panu Petru Vokovi do Třeboně zavítaná dosvědčují. I dal se starý pán z Rožmberka naléhavými prosbami pohnouti, že rodinné klenoty obsahující 48.000 kop grošů do Kutné hory vyměniti poslal. Dne 9. června 1611 bylo pak vyplaceno na polích mezi Lišovem a Štěpánovicemi vojsku pasovskému peněz do statisíc, načež rota odtáhla ku Krumlovu. „Tožť ten poklad preč, milá růže, již ji máš pokoj: nebudou tě více škubati,“ dokládá s bolným srdcem poslední archivář rožmberský,

Václav Březan. Tímto velkodušným činem posledního vladaře rožmberského, jenž téhož roku (6. listop.) zemřel, jakoby se nechtěl dočkati oněch smutných dob, které v brzku na vlast přijíti měly, zbaveni lišovští a okolní nemalého trápení. Avšak hroznějším způsobem dotkla se lítice válečná Lišova a okolí za povstání stavů českých hned v červnu r. 1618, kdy hrabě Matyáš z Thurnu, původce povstání, s vojskem přitáhl do Lišova a Rudolfova, aby obléhal císařskou posádku v Budějovicích. S nespoutanou svévolí krutě bojováno po 2 měsíce na obou stranách. A když potom dne 8. listop. 1619 poražen císařský vůdce Buquoy u Lomnice a zachránil se útěkem na Lišov do Budějovic, pronásledoval jej Thurn a zřídil si hlavní stan v Rudolfově, kdežto markrabí braniborský a kušovský, Jan Jiří, vůdce pomocného vojska slezského, měl hlavní stan v Lišově. Zde se vojsku stavovskému, bídně opatřenému a nakažlivou nemocí strádajícímu, špatně vedlo po 6 měsíců. Když pak Mansfeld, jenž spěchal z Plzně na pomoc stavovskému vojsku u Rudolfova, zradou svého sekretáře poražen u Záblatí (blíže Volar) dne 10. června 1619, odtáhl Hohenlohe nakvap z Rudolfova k Soběslavi. Avšak císařská posádka vypadši rychle z Budějovic, dohonila zadní voj ustupujících, jemuž velel Oldřich Kinský, a napadla ho. Ztrativše však asi 70 mužů, císařští upustili od pronásledování, ale za to Rudolfov a Lišov vypálili do základů. Nejen tato místa, ale i celá krajina od surového vojska spustošena a v nivec obrácena, že některé fary zašly; tak Lišov sám přifařen po 23 let k Hosínu. Lid přišel na mizinu i tím, že mu ze statečků všechen dobytek sebrali; přes 3000 kusů sehnáno těžkého skotu tehdy z okolí do Budějovic. Buquoy zmocnil se potom ihned Hluboké, odkudž Malovcové, jdouce při straně stavovské, prchnouti musili. A tak jich drahocenný statek, sídlo vlastenecké, skulil se jako zralé jablíčko v klín demonického Dona Baltazara de Marradas, smutně pověstného nekřesťanským řáděním v jižních Čechách v dobách protireformace náboženské, jemuž panství i s Lišovem (1621) odevzdáno v trvalé vlastnictví. Po smrti tohoto dobrodruha (1638), jenž před tím přesvědčiv se očitě o zkáze městyse listem daným dne 24. dubna 1630 nějakých úlev mu udělil, obdržel Hlubokou jeho synovec František, jehož syn Bartoloměj prodal r. 1661 panství panu Adolfu ze Švarcenberka. Za válek o postoupnost Rakouska (1741—1744), kdy Bavoři a Francouzi, později i Prusové obsadili Hlubokou, přišlo sice opětně nemalé soužení na Lišov, ale rozvoj jeho násilně porušen nebyl, jako dříve za povstání českých stavů. Také války napoleonské dotkly se městyse, neboť prošlo tudy v prosinci 1805 a v lednu 1806 mnoho vojska francouzského a bavorského, což prý jenom pana faráře zdejšího stálo 977 zlatých. Takto rozvoj města možno stopovati z počtu usedlých hospodářů; byloť r. 1615 v Lišově 75 osedlých; po válce dle jenerální konskribce z r. 1654 jen 64 hospodářů napočtěno.

Někteří pro náboženství odběhli, zanechajíce tu všechen nemovitý majetek. R. 1679, kdy právě založen byl zde knížecí špitál pro 12 chudých, bylo napočteno osedlých 90. V katastru teresianském uvádí se nejmilejších hospodářů 93; roku 1797 čítal však již Lišov 144 čísel. Od té doby vzrůstal městys, takže r. 1841 čítal již 311 domů s 2283 obyvateli. Reformy josefinské dotkly se též obce zdejší; zrušena kaple sv. Michala z roku 1658, mimo kostel stojící, a hřbitov za město přeložen. V letech 1862—1864 starý gotický chrám sv. Václava skrovných rozměrů kromě věže byl rozbořen a na témž místě zbudován nový kostel větší v modernějším slohu romanském. V kostele chová se privilegovaný obraz Panny Marie s klenoty, darovaný farářem Stanislavem Gajeckým r. 1668. Za dnů našich Lišov povznáší se hlavně živností truhlářství nábytkového;

Fot. Kl. Pávek.

MÍSTO VĚČNÉ.
PEVNÝ BOD PRO HYPSOMETRICKÉ MĚŘENÍ U LIŠOVA.

asi v 50 závodech vyrábí se nábytek přepychový v nejmodernějších slozích a vyváží se i mimo Čechy v obratu ročně nejméně 500.000 K. Jmenovaný průmysl, jakož i velkovýroba cihlářského zboží dodává městu čilosti a živosti a obstarává všechen takořka obchodní ruch v místě. Dříve konány byly zde velké trhy na hovězí dobytek; vzaly však za své zřízením trhů měsíčních v Č. Budějovicích a hlavně nedostatkem spojení železničního ku přilehlým drahám. Mlýny Sosný a Koníř, samoty u Lišova, slouží obecenstvu, pokud mají dostatek vody; samoty V ě t r n í k a V o b r á z e k jsou pouze hospodářská stavení. Z vynikajících osobností sluší učiniti zmínku o zvěčnělém († 1907) rodáku zdejším, panu Ludvíku Pávkovi, c. a k. polním zbrojmistru, jenž vždy hrdě hlásil se ku svému národu a bodrými vídeňáky poctěn titulem „český general“. Z památností zdejšího okolí lze uvésti „věčné místo“

čili pevný bod pro měření nadmořské výšky (565·1485 *m*), jenž nalézá se u erární silnice asi ¼ hod. cesty za městem směrem k Č. Budějovicům, granulitový to jehlanec z r. 1889. Lid okolní domnívá se, že tímto jehlancem je označen střed Evropy. Nedaleko tohoto místa přímo nad Lišovem jest výšina Větrník (566), odkud pěkná vyhlídka na rybníky pánve Třeboňské a na hory Novohradské.

Odbočnou cestou odtud na západ vysokým jehličnatým lesem dojde se asi za ¾ hod. do lázeňského místa Libniče. Tato vesnice čítá 47 domů s 301 obyvately národnosti české a má rozlohy 6·85 km^2. Lázeňský dům s malým parkem a pěknou verandou z jubilejní výstavy leží s barokním kostelíkem sv. Trojice opodál vesnice v doliku, výše jsou villy Dr. Aug. Zátky, vůdce Čechů budějovických, K. Čertíska, níže villa

Fot. F. Künzl.

LIBNIČSKÉ LÁZNĚ.

Gabriela († Dr. Ferd. Zátky) a j. Minerální zřídlo zdejší se sirným pramenem odkryto bylo hejtmanem panství hlubockého a lišovského Řehořem Hosínským. S počátku vystavěny dřevěné lázně (1691) a též dřevěná kaplička a obydlí pro purkrabího. R. 1714 dal kníže Adam František z Švarcenberka přestaviti dřevěnou kapli a kamenný kostel z vděčnosti k prozřetelnosti boží, jelikož panství r. 1713 před morem chránila. Při kostele tom zřízena r. 1785 lokálie děk. kostela budějovického a r. 1855 povýšen kostel na faru. Nedaleko lázní, kde se říká nyní „Na haldách", „U lecháka" bývala tavírna pro blízké stříbrné doly, z nichž těžilo se v XVI. stol. až 8000 hřiven stříbra. K Libniči náleží katastrem i farou sousední obec Jelmo, mající 22 domů a 129 obyvatel českých. Asi čtvrt hodiny cesty jihozápadně od Libniče leží na okresní silnici politická obec Hůry s 76 domy, 516 obyvateli českými na rozloze 6·88 km^2. Nad vesnicí nalézá se dědičný stříbrný důl sv. Eliáše", za-

ložený r. 1580 a náležející nyní „Rudolfovské těžařské společnosti sv. Eliáše na stříbro“, v dolu se pracuje nyní na postranní škole směrem k Libniči, kdež hodlají naraziti na zasypané výnosné doly ze XVI. století. Doly tyto měly svůj zlatý věk za Rudolfa II.; zkáza města Rudolfova r. 1619 a další náboženské války zasadily tehdejšímu dolování smrtelnou ránu. A když r. 1620 Rudolfov se všemi právy darován císařem Ferdinandem II. Budějovicům, zaniklo dolování na stříbro i ze starých odvalů docela. V pozdějších letech činěny občas pokusy, aby spustlé doly zase oživly, za tou příčinou sám erár r. 1752 ustanovil roční dotaci v obnosu 30.000 zl. na rázné provedení dědičné štoly sv. Eliáše. Také držitelé Hluboké zavázali se dodávati zdarma potřebné dříví pro hornictví v obvodu panství. Z práva tohoto se teprve vykoupil kníže Švarcenberk r. 1863, kdy zrušeno dolování aerárem, za

Fot. Kl. Pávek.

DĚDIČNÝ DŮL SV. ELIÁŠE U HŮR.

33.600 zl. r. m. V sousedství obce hůrecké leží na téže silnici městys Adamov, (Malé hory), mající 87 domů, 652 obyv., z nichž asi 21 Němců. Městys tento tvoří zvláštnost ve zřízení obecním; nemaje vlastního jmění, netvoří ani místní zastupitelstvo a je tudíž zařaděno k politické obci hůrecké. Osada tato byla původně jako Rudolfov osázena horníky a obdržela asi v polovici XVI. stol. své jméno od někdejšího majitele Adama Ungnada ze Suneku, zástavního držitele panství hlubockého. Přičiněním pak nového pána, Adama z Hradce, povýšil císař Rudolf II. listinou ze dne 6. února 1595 místo to za městečko a udělil mu práv horních měst a také znak městský, ve štítě zlatém modrá pětilistá růže, přes niž křížem položena kladívka hornická. Ve zdejších a okolních kopcích rudonosných bylo své doby pilně dolováno, což dosvědčují haldy a zaniklé šachty: patriarchy Abrahama, Lazara, Vůle boží, Adama, Sv. tří králů, Orla, Marie Vítězné a j. Severo-

západně od Adamova, na konci pánve permské nedaleko zastavených dolů anthracitových, je vesnice Voselno (Oselný-Úsilný); politická obec tato má 45 domů s 416 obyvateli českými, měří 4.79 km^2 a jest přifařena jako Hůry k Libniči. U samé vesnice končí dlouhá odvodňovací štola z dolů rudolfovských, která v místech těch již r. 1550 přerazila flec anthracitový. Voselno náleželo dříve politicky k Hůrám; r. 1890 se stará tato obec hůrecká rozdělila ve tři samostané obce totiž: Hůry s Adamovem, Voselno, Jivno. Všecky tyto obce náležely v dobách poddanství k panství hlubockému. Na okresní hranici jižně od Voselna leží dvůr Světlík poblíž vojenských skladišť a východně odtud na císařské silnici poněmčilý Rudolfov. Asi 20 minut cesty na severovýchod od tohoto města je vesnice Jivno (dříve Jilonov), mající 42 domy, 296 obyvatel českých a rozlohy 6·28 km^2, od r. 1890 tvoří samostatnou politickou obec. Nad vesnicí je výšina zvaná „Baba“ (578 *m*), jež nevyniká sice vysokou polohou, ale je zajímavá tím, že se odtud na jihu v úžlabině, utvořené na levo vrchem sv. Jana (624 *m*), na pravo pak třemi malými výběžky Kletě, objeví za jasných dnů letních na večer v pozadí zcela zřetelně na levo Velký a Malý Brühl a na pravo Traveňská stráň (1691 *m*) v H. Rakousích. Jivno patřilo k panství hlubockému; z výčtu usedlíků z r. 1490 zachovala se zde jen dvě jména původní (Hlaváč a Martinec). V čís. p. 13. byl druhdy svobodný dvůr Parthenovský měšťana budějovického z Parthenau: byl r. 1680 zakoupen k Hluboké a později zase pro vzdálenost odprodán. Nedaleko Jivna je samota Jeskyně s 9 popisnými čísly, pocházející dle místních zpráv asi ze XVII. stol. O původě jejím udržuje se tato pověst: Za starých dob chytali v těch místech do jam vlky. Když pak v krajině této vlků více nebylo, ubytoval se do jedné jámy asi před dvěma sty léty samotář drvoštěp. Kdysi lovili v těch místech knížecí a že silně pršelo, schovala se celá družina i s knížetem k drvoštěpu do jámy, tehdy již na způsob jeskyně upravené. Za to daroval kníže jeskyňáři, tak mu říkali, potřebné dříví z Černého lesa, by si postavil řádnou chalupu, což on učinil. Dřevěná chalupa v původní podobě stojí podnes na tomto místě a zove se „jeskyně“ a obyvatel „jeskyňář“. Samoty tyto náležející k Jivnu zovou se v novější době také Vyhlídky. Před několika lety kvetlo v Jivně cihlářství; pracovalo se ve 12 pecích. Výroba zboží toho poklesla drahotou dříví a nedostatkem spojení železničního, takže nyní pouze 2 pece udržují se v činnosti. Na místě, kde nyní u silnice císařské leží samota a hájovna, stávala ves a dvůr Lhotky; spustlá byla již r. 1452. Jižně Jivna na pokraji čáry národostní je ves Třebotovice (dříve Třebotova hora) se 40 domy a 328 obyvateli českými a nedaleko na východ Kaliště s 22 domy a 136 obyvateli národnosti české. Obě vesnice tvoří spolu katastrální obec a mají rozlohy 8·37 km^2 a jsou přifařeny do blízké Dobré Vody,

vsi to národostně již smíšené v okresu českobudějovickém. Patřívaly již za dob Karla IV. k rychtářství lišovskému a tím tedy i k panství hlubockému; Kaliště své doby počítány i ke zboží rožmberskému a v XVIII. stol. držel je Jan Jáchym Markvartic z Hřebene († 1732). Východně Kaliště je ves Zaliny (Zalyně), mající 27 čísel, 157 obyvatel českých a rozlohy 4·38 *km*². Ves patřívala zboží třeboňskému a bývala různým pánům zastavována; po r. 1541 byla připsána již do obnovených desk zemských k panství rožmberskému v Třeboni. Za vpádu vojska pasovského do Čech r. 1611 byla ves tato v dubnu téhož roku vypálena, že málo zůstalo. Stalo se to proto, že sedláci v sebeobraně zabili dva muže z té roty pasovské a hodili je do studně. U Zalin stávala ves Vztuhy, která v třicetileté válce zanikla. V držení této vsi býval známý primator budějovický, Ondřej Puklice, který se psával odtud ze Vztuh († 1467). Provdáním jeho vnučky Johany, přešly Vztuhy a Urtvinovice v majetek budějovického měšťana Linharta Ekharta. Od Zalin na jihovýchod pod bývalým hradem Landsteinem v dolině

LEDENICE, starobylý městys, mající 246 domů, 1551 obyvatelů českých s rozlohou 15·35 *km*²; připomíná se již r. 1291. Nynější obnovený kostel sv. Vavřince měl r. 1384 faráře. Dle pověsti založen městys v XIII. stol. zároveň s hradem na blízkém návrší, kde dosud se říká „Na hradě" a osazen obyvateli domácími. Asi po 200 let zůstaly Ledenice poddanou vsí pevnosti Landsteina, až konečně dle domácích zpráv ke konci XV. nebo počátkem XVI. stol. se svolením krále Vladislava II. Vilémem z Landsteina na městys povýšeny a rodinným znakem pánů z Landsteina — pětilistou stříbrnou růží se zlatým okrajem a zelenými koutečnými lístky v červeném štítu — jakoby městským znakem opatřeny. Ledenice patřívaly původně již starodávnému zboží Vítkovců, po nichž nazývali se synové Budivoje krumlovského a bratři slavného Záviše († 1290) Vítek, Vlk, Budivoj a Henslin, jimž nešťastnou politikou vůči králi Přemyslu Otakarovi II. ze všeho bohatství pouze Ledenice zbyly, totiž Budivoji a Henslinovi, neboť první dva po pádu Závišově ze země vyšli. Po záhubě této větve dostaly se Ledenice od r. 1317 jiné ratolesti toho rodu, pánům z Landsteina, kteří si oblíbili hrad ledenický na paměť svého dřevního sídla (u Nové Bystřice) Landsteinem nazývati: název ten zůstal hradu tomu až do jeho sesutí (1433). Připomíná se tu Smil z Ledenic († 1358), bratr pana Viléma z Landsteina († 1356), jehož vnuk Vilém, zemský soudce a člen jednoty panské proti králi Václavu IV., udělil listinou ze dne 29. dubna 1398 Ledenickým právo odúmrti, řemesla dělati a piva vařiti. Potom r. 1404 získal Ledenice pan Jindřich z Rožmberka, zaplativ bezpochyby veliké dluhy pana Viléma z Landsteina. Syn tohoto Jindřicha, smutně pověstný v historii české, Oldřich z Rožmberka, pomáhal za válek husitských cizím hrobníkům národa našeho zahrabávati

v rum a popel ideu lidstva a utápěti v krvi lidské volný rozum člověka; spojil se totiž s nepřáteli proti vlasti v době, kdy národ český jako duchem božím byl nadšen, aby lepší pojistil sobě budoucnost. Z té příčiny Táboři a Sirotci v letech 1423—1433 na odvetu podnikali vpády do okolí třeboňského a jako zhoubná bouře všecko, což páně Oldřichovo, před sebou ničili. Za těchto výpadů nepřátelských dvorská čeládka na Landsteině se rozprchla, a hrad byl patrně Husity zbořen. Na místě pak sesuté tvrze vystavěn dvůr, jejž pan Oldřich, jsa v peněžních nesnázích, prodal r. 1447. Teprve po stu letech (1548) koupil městys s patřičnými k němu vesnicemi znovu — „Ledenice městečko s mlýnem a dvěma dvořáky dědičnými a při tom zámek zbořený Landstein řečený" — pan Vilém z Rožmberka za 11.000 kop grošů a dal v obnovené desky zemské k panství třeboňskému na věčné časy zapsati. Později povstaly na dvořišti 4 dvory selské, jichž obyvatelům Jan Jiří ze Švamberka, dědic panství třeboňského po posledním Rožmberkovi Petru Vokovi († 1611), táž práva udělil, kterých městečko Ledenice požívalo. Po porážce bělohorské bylo dědictví nového pána, jenž súčastnil se povstání, zabráno pro císařský fiskus a teprve r. 1661 postoupeno panu Janu Adolfovi ze Schwarzenberka. Po válce třicetileté náleželo k farnosti ledenické s filiálkou štěpánovickou 2226 duší, jak uvedeno v dopisu vikariátu velešínského, což na ten čas bylo dosti. R. 1782 byla stará věkem sešlá věž zbořena a vystavěna nová s cibulovou bání; kostel sám opraven r. 1848 a znovu vysvěcen. Obyvatelstvo živí se v městysi ponejvíce zemědělstvím a chovem dobytka; avšak v nejnovější době provozuje se silně asi v 65 dílnách průmysl truhlářství nábytkového, jenž obstarává obrat ročně asi na 200.000 K. Jmenovaným průmyslem zaměstnává se asi 220 osob.

Jižně Ledenic je rozsáhlé pastviště asi (115 *ha*), kdež nalézá se v silných vrstvách množství dobré ohnivzdorné hlíny, již analysi provedla „Chemická laboratoř pro průmysl hliněný v Berlíně". Litovati jest, že nenašel se žádný podnikavý člověk domácí, aby tu zřídil továrnu, a že byla obec nucena odprodati pozemek s hlinou cizí továrně na hliněné zboží ve Florisdorfu u Vídně, náležející firmě „Lederer a Nessanyi" za 27.000 K. Obec sice z počátku prodala materiál s podmínkou, že se na místě zřídí továrna, ale firma se vykoupila z povinnosti 4000 K a 2 K za každý odvezený vagon hlíny drahou do Florisdorfu.

Katastrem do Ledenic patří ves Růžov, kteráž vysázena z rozkazu knížete Josefa ze Schwarzenberka jako dělnická kolonie. Ke každé chalupě přiděleno 6 strychů půdy a za těžkých podmínek přenecháno dělníkům k užívání. Po roce 1848 byly pozemky jmenované vyvazovací komisí k výkupu uznány; ale knížecí zástupce se odvolal a pozemky nebyly vyvlastněny. Dnes však nakládají Růžovští

s půdou jako s vlastnictvím. Kníže pozemků více odejmouti nemůže, ač dostává z nich měnivý nájem. Takto podnes pracují obyvatelé této vesničky jako kdysi za roboty v knížecích lesích.

Asi 4 *km* severovýchodně Ledenic na okresní silnici leží obec Slabořovice (dříve Slavošovice); má 33 domů, 190 obyvatel českých a rozlohy 7·41 *km*². Nedaleko odtud v pravo u rybníka Spolského je ves Libín, mající 53 domy, 276 obyvatel českých na rozloze 7·98 *km*², v levo pak Vlkovice u soujmenného rybníka s 25 dvory, 139 obyvateli českými a s rozlohou 3·82 *km*². Tyto samostatné obce leží v rybničné krajině a náležely až do zrušení patrimoniálního zřízení k panství třeboňskému; několik domů v Slabošovicích (7) a v Libíně (8) odvádělo platy druhdy též augustiánskému klášteru v Třeboni a to až do jeho zrušení Vilémem z Rožmberka r. 1566 se svolením císaře a papeže. Vlkovice držel na počátku XV. století Jan Tožice z Tožic, vladyka z Vidova, jenž tu r. 1400 založil nynější rybník Vlkovický (113 *ha*), dříve Pamatuj zvaný.

Západně od Vlkovic je vesnice Zvíkov (dř. Zvíkovec), mající 44 domy a 286 obyvatel českých; odtud na severovýchod leží ves Hvozdec s 27 domy a 152 obyvateli českými. Obě vesnice tvoří spolu politickou obec a mají katastrální plochy 11·79 *km*². Zvíkov je zajímavý tím, že se v něm do dnešního dne spatřuje stará neporušená tvrz řečená Zvíkovec a to s určitým rokem založení. Při živnosti č. k. 19. jest čtyřhranné věžovité stavení z ploského kamene zšíři 13·5 *m* a zvýši asi 10 *m*, zavírající jižní stranu dvora. Na tvrzi této asi u výši 7·5 *m* spatřiti lze u okna na straně ke dvoru pamětihodný kámen, na němž poznamenán rok 1406, kdy byla tvrz vyzdvižena. Nejstarší držitelé Zvíkovce patřili ku předákům rytířského rodu Harachovského, z něhož Vilém, Přiblín a Nedamír připomínají se po roce 1362. Na poč. XVI. věku držel tvrz Jiřík Majnuš z Březnice; dcera jeho Eliška provdavši se za Heřmana Lhotského ze Zásmuk, manželi statek odkázala. Dotčený Heřman učinil dne 1. listop. 1536 „ochuzeným lidem svým ve Zvíkovci, aby se i pod ním šťastně zmáhali“ nadání takové, aby mohli volně o svých statcích říditi. Eliška však r. 1539 prodala ves bez tvrze a díl vsi Štěpánovic Petru Rožmberkovi za 2700 kop, od kteréhož času ves k panství třeboňskému náležela. Tvrz byla přikoupena nedlouho potom k panství hlubockému Ondřejem Ungnadem ze Suneku, ještě před r. 1551. Koupi této tvrze umožnili svému pánu Lišovští, ježto je přivedl k tomu, že mu 1500 kop půjčili, pročež jim později statek, když k penězům nepřicházeli, v nájem puštěn. V popisu panství hlubockého 1562—1601 připomíná se ještě tato tvrz ale r. 1628 byla již pusta. Podle urbáře r. 1677 patřily ke tvrzi zahrada, 2 lány a 2 jitra polí a les Slabec s lukami. R. 1718 prodal kníže Adam Schwarzenberk popluží zvíkovské v dědičný nájem Jakubu

Tvrzákovi a Pavlu Košťálovi, kteří již před tím byli tvrz, dvůr a některé pole najali. Když pak se oba rozdělili, dostal Tvrzák (jmenoval se tak proto, že ve tvrzi bydlel) dům č. 19. s tvrzí a Košťál č. 15. a každý z nich jisté pole.

Těsně v sousedství Zvíkova na západ leží poplužní dvůr Urtinovice (dříve Urtvinovice), druhdy ves, která ve 30leté válce zanikla. Dvůr i ves držel v XV. stol. slavný primator budějovický Ondřej Puklice ze Vztuh; vnučkou jeho Johanou přešel statek ten v majetek měšťana budějovického Linharta Ekharta, jenž stal se pak předkem vladycké rodiny Ekhartův z Urtinovic. R. 1633 přikoupeny oba statky, Urtvinovice i Vztuhy, k panství třeboňskému s vesnicemi, které však od těch dob s povrchu zemského zmizely.

Na císařské silnici mezi Lišovem a Třeboní leží v údolí ves Štěpánovice (dříve Štěpánov); má 96 čísel, 624 obyvatelů národnosti české a rozlohy 14·58 *km*². Starý gotický kostel Nanebevz. Panny Marie, opravami znešvařený, měl již r. 1356 faráře. V kostele je kamenná křtitelnice z r. 1515 a dřevěná socha Panny Marie s uměleckou cenou. Ves původně náležela pánům z Landsteina; právo odúmrti udělil jí Vilém z Landsteina dne 29. dubna 1398. V době válek husitských měl zde platy některé Jan Tožický z Vidova, ale větší část vesnice držel Oldřich z Rožmberka, odpadlík od víry podobojí a zákeřnický nepřítel Husitů. Když pak Tábοři a Sirotci se svými vůdci Janem Brdinkou a Janem Čapkem ze Sán podnikali v letech 1423—1433 válečné tažení k Třeboni, aby tu škodil Oldřichovi, došlo i na tuto vesnici, která popleněna, kostel vyloupen, načež ztratil faráře. R. 1440 koupil platy Oldřich z Rožmberka od Jana Tožického a tak celá ves připojena k panství třeboňskému a kostel přidělen jako filiálka k faře ledenické. Teprve r. 1738 filiálka tato pro velikou vzdálenost zrušena a kostel od ovdovělé kněžny Eleonory ze Schwarzenberka nově vyzdvižen. K obci této jsou přifařeny nyní obce: Zvíkov, Hvozdec, Vlkovice, Slabošovice, Libín, Horní Miletín a poplužní dvůr Vranín, ležící za Štěpánovicemi na císařské silnici na pokraji pánve Třeboňské. Dvůr dal vystavěti hejtman rožmberský, Jan Černý z Vinoře, r. 1573 na místě vymýtěného lesa Vraní. Naproti dvoru strmí pamětihodný dub, jenž dle lidového rčení pamatuje prý Žižku; má v objemu 7 *m*. Severně Štěpánovic asi 2 *km* cesty jsou vedle sebe dvě katastrální obce Miletín Dolní a Horní, jež patří k politické obci dunajické. Dolní Miletín má 21 domů, 122 obyvatel českých a rozlohy 1·87 *km*²; Horní má 19 domů, 106 obyvatel českých a rozlohy 2·18 *km*². Horní Miletín patříval k panství třeboňskému a byl své doby zastavován klášteru třeboňskému; naproti tomu Dolní Miletín jsa přifařen k Lišovu, patříval k panství hlubockému.

Nedaleko těchto obcí na okresní silnici leží vesnice Dunajice mající 72 čísel, 400 obyvatel českých a rozlohy 8·18 *km*². Obec patřívala k panství třeboňskému a odváděla též platy klášteru augustiánskému v Třeboni. U vesnice je vrch zvaný hora Dunajická (502 *m*), kdežto na vrcholu v lese strmí kaple sv. Anny a kolem ní křížová cesta. Sem konány bývají z blízka i daleka pouti. Na severovýchodní straně Dunajic dobývala se před nedávnými lety ruda železná a vozila se do slevárny v Chlumě u Třeboně. Dolování přestalo, ježto doprava rudy po nápravách byla drahá. V lesích tamějších jsou místy močály a bahna (pánev Třeboňská), obsahující dosti rašeliny, ze které se dříve dělali borky. Tato ves je přifařena k nedalekým Slavěnicům, jež zovou se Dolní a Horní; tato má rozlohy 4·78 *km*², ona 9·19 *km*². Obě obce mají úhrnem čísel 82 a 492 obyvatel českých. Zdejší farní kostel sv. Mikuláše a Linharta, naležející nyní náboženskému fondu, měl již r. 1384 faráře. Ve XIV. století postavena byla zde tvrz a vodami obstoupena; náležela k panství lomnickému. Oboje Slověnice jsou odděleny od sebe jižní prodlouženou částí rybníka Dvořiště, jejž založil Ješek z Kosové Hory 1363, strýc a dědic Viléma z Landsteina, pána na Lomnici († 1359) z rodu Vítkovců. U tohoto rybníka stál druhdy Dvořištský čili Slověnický klášter jeptišek z řádu sv. Kláry. Při rozšiřování rybníka tohoto byl pak klášter zbořen, a jeptišky přeloženy do Krumlova. V Horních Slověnicích stávala také v rybníce jmenovaném tvrz; kdy zanikla, není určitě známo. Bezpochyby byla opuštěna, když bylo zboží lomnické k panství třeboňskému připojeno, což stalo se po válkách husitských 1437, ve kterémžto roce král Sigmund, po bratru svém Václavovi IV. pánu na Lomnici, pustil zmíněné panství, k němuž Slověnice náležely, Oldřich z Rožmberka. K Slověnicům patří katastrem víska Sádky, jež odvádívaly platy hradu lomnickému.

Nedaleko Slověnic na okresní silnici k Lišovu leží katastrální a politická obec Hůrky; má 72 domy, 485 obyvatel českých a rozlohy 6·88 *km*². Vesnice patřívala k panství hlubockému, jako přilehlý Levín a Hnitov, kterěžto dvě vesnice odtrhnuvše se před dvěma lety od Hůrek, tvoří nyní samostatnou politickou obec s 30 domy, 195 obyvateli českými a mají rozlohy 5·24 *km*². V Hůrkách je pěkná kaple sv. Jana Nep. a nová budova dvoutřídní školy obecné. Západně Levína pod vrchem Čankovem stávala ves Přívořany, která v době půtek správce země české Jiříka z Poděbrad, s Oldřichem z Rožmberka — asi 1452 — zanikla.

Severozápadně od Levína jest vesnice Velechvín, jež s blízkými obcemi Kolným, Lhoticemi, Červ. Újezdem tvoří společně katastrální obec, mající 109 domů, 642 obyvatel českých a rozlohy 42·73 *km*², v němž zahrnut knížecí revír 3102 *ha*. Obce tyto náležely až do zru-

šení patrimoniálních zřízení k panství hlubockému. V nynějším hájemství velechvínském stávala druhdy ves Prochod, náležející k manství hradu hlubockého; vysázena byla již v dobách přemysloveckých k obvyklé službě hradní. Páni z Prochoda sídlili nedaleko této vesnice na místě, kteréž podnes se zove „na residenci". Král Karel udělil r. 1373 toto manství v léno Ješkovi řečenému Čelistka (erbu růže), který ji koupil od dědicŭ † Ješka Prasete, by služby ke hradu konal. Asi po stu letech (1471) prodal statek tento Jiřík Čelistka z Prochova, patrně poslední potomek schudlé větve pánů krumlovských, Hroznatovi z Petrovic. R. 1540 koupil statek prochodský známý Ondřej Ungnand od bratří Jindřicha a Jiří z Ojířů z Protivce. Kdy pak vesnice tato zanikla, není povědomo; na místě tom rozkládá se nyní velký knížecí les Prochod zvaný. Jinou zajímavou zvláštností Velechvína je vysoký násep u rybníka řečený „Hradiště", na němž nyní stojí škola; jméno jeho táhne se zajisté k první soujmenné kultuře slovanské, vládnoucí v Čechách od V.—XII. stol. po Kr. Na místě tom bylo totiž patrně v pozdní době pohanské nebo na počátku křesťanství zbudováno menší ohražené místo, by skytalo útulku a záchranu před náhlými nájezdy nepřátelskými. V této vesnici pálívali před nedávnými lety vápno dobré jakosti, dobývali železnou rudu a dělali kolomaz. V nedalekém pak Kolném jsou v lese lány dobrého písku hlinitého, dosud nedotčeného, a u Lhotic na „Bílé hoře" kaolin, místy i uhlí, jež bylo zkoušeno.

Jinak mají krajiny tyto i zajímavost praehistorickou, neboť v tajuplném lesním šeru u Červ. Újezda upoutává nás asi 80 pozdních mohyl žárových, rozměrů velikých i malých, jež lid zove „kopce". Hroby tyto na úroveň země budoval již lid slovanský neznámého jména asi v VII.—VIII. stol. milým zesnulým ve víře v posmrtný život. Avšak i o něco dále na západ v tichém lese Mojči opět jiná posvátná pohřebiště z dob prvního bronzu (= kamenné mohyly asi gallských Bojů) tesklivou a tajemnou k nám mluví řečí a vydávají svědectví o jiném samostatném pokolení s vlastní kulturou a věrou, jež obývalo několik set let krajiny jihočeské; pozůstatky jeho jsou uloženy v museu starověkých nálezů v zámku knížete Schwarzenberka na „Ohradě" u Hluboké.

Zapadla pamět minulosti, ale němé ty pomníky dávných dob vzrušením a pietou velikou naplňují mysl naši, neboť vane z nich láska i víra a nad nimi vznáší se mír.

Jan Dejmek.

L. OKRES TŘEBOŇSKÝ.

Jihovýchodní cíp Čech zaujímá okres Třeboňský. Hraničí na sever s okresem Lomnickým, na východ s Jindřichohradeckým a Novobystřickým jakož i D. Rakousy, na jih s okresem Trhosvinenským a na západ s Lišovským. Leží v něm 1 město, 2 městyse a 34 vsí s 23372 obyvateli, z nichž jest 22.084 Čechů. Okres jest tedy celý český, jenom v Suchdole patří k druhé národnosti 668 (třetina), v Chlumu 178 (desítina) obyvatel (vlivem továrních dělníků ve sklárnách Stölzlových) a v Nové vsi 267 (polovina) jakožto osadě v XVIII. století se smíšeným obyvatelstvem založené. Ba i nejbližší osady v Rakousích jsou ještě české. Domů čítá se 2641. Plocha okresu měří 37.134 *km*², z nichž 9556 *ha* připadá na pole, 4730 na luka a 16631 na lesy. Z toho náleží 14.186 *ha* velkostatku Třeboňskému, jež se opět dělí na 3189 *ha* polí a luk, 1623 *ha* rybníků a 8462 *ha* lesů. Panství Chlumecké obsahuje 6530 *ha*. Obec Třeboňská má deskový statek o 686·8 *ha*. Konečně sem zasahuje velkostatek preláta Krumlovského o 159·5 *ha* (u Mladošovic).

Kdysi v třetihorních dobách pokrývalo půdu okresu Třeboňského sladkovodé jezero, jež pak vydmutím se půdy v jižní části řekou Lužnicí vyteklo. Kotlina Třeboňská od podobné Budějovické hřbetem Rudolfovsko-Hlubockým oddělená jest proto vyschlé, jenom nepatrně k severu nakloněné dno toho jezera, v němž písčitá a močálovitá půda převládá. Spodina jeho sestává z neprostupné hlíny a z rozličně zbarveného jílu, čímž na mnoze zemědělství stává se obtížné. Všady v ornici jeví se pro její původ nedostatek vápna a musí se přivážením jeho (obyčejně z Chýnova) tomu zlu čeliti. Za to jest rozličné, leckdy dosti vzácné, hlíny (jako u Klikova) všady nadbytek. Stavební kámen je však na několik málo míst (Stříbřec), ležících na vyvýšené hraně kotliny, obmezen. K stavbám, vyjma základů, berou se proto cihly (dříve dříví). V nejstarší době pokrývaly bezedné močály a hluboké lesy zdejší krajinu. Proto také byla naše krajina pozdě obydlena. Doba kamenná a bronzová není zde vůbec zastoupena a také památky z doby románské jsou zde dosti vzácné. Hojné vodní přítoky jak z Novohradské tak Rakouské vyvýšeniny, zvláště na jaře a na podzim, jakož i nepatrný spád terrainu daly tu podnět k utvoření velkých vodních nádržek a močálů. Staré zdejší listiny hemží se názvy Blata, paludes, rákosí, Mozel, ostrov, Werd a p. U samé Třeboně vedlo na 3 strany přes močály 1 *km* dlouhé mostování, t. j. vedle sebe položené trámy. — zvané dlouhý most. Tím, jakož i četnými rybníky, které tu v XVI. století povstaly, majíce k zakládání svému příhodnou půdu, stává se zdejší krajina nejbohatší na vodu v Čechách. Proto se Třeboň jmenuje

také jezerní město. Spuštěním močálů a zakládáním rybníků stal se zde první krok na dráze pokroku. Osídlení zdejší krajiny nedálo se dříve než v X—XI století.

Území patřilo dříve zeměpánu, jenž je dal lénem pánům z Landšteina, větvi Vítkovců, po nichž město dostalo jméno německé Wittigenau-Wittingau. České jméno odvozeno od jména mužského Třeboň, jakž nejspíše slul lokator. Jednu část Třeboně Prezník zvanou daroval roku 1186 vévoda Bedřich klášteru Světelskému v Rakousích, na nějž dodnes upomíná jméno mlýna a rybníka, dříve vesnice Opatovice, a od něhož ji koupili zpět kolem polovice XIII. století opět páni z Landšteina. „Třeboň“ pak odvozuje se od tříbiti, mýtiti, jakož dubové pařezy nejen na okolních lukách, nýbrž i v samých domech Třeboňských vykopány byly. Od Landšteinů pochází část Zlaté stoky až ke mlýnu Opatovickému, jakož i nejstarší rybníky (již v XIV. století).

Od Landšteinů koupili r. 1366 Třeboň jich strýcové, páni z Rožmberka. Ti založili zde hned v roce po svém nastoupení klášter řeholních kanovníků sv. Augustina a odevzdali mu duchovní správu fary. Do roku 1380 rozmnožili nadání na 18 kanovníků. Ti zřídili zde vedle místního dvora poplužní dvory, Nový dvůr, Dvorec, Vranín a Oboru. Zbožní zakladatelé nadali klášter Třeboňský nejen bohatě, nýbrž dali mu svým nákladem pořiditi a malbami okrášliti potřebné bohoslužebné a vzdělávací knihy. Mniši sami postarali se o výzdobu kostela svého a křížové chodby, jak objevené a péčí knížecí obnovené zbytky jich od XIV—XVI století dokazují. Nemenší péči měli o svou knihovnu, v níž při zrušení kláštera 402 starých vzácných rukopisů se nacházelo, kteréžto dostavše se většinou do universitní knihovny a obsahujíce látky ze všech oborů lidského vědění slávu kláštera Třeboňského dosud hlásají. Štědří Rožmberkové založili také chudobinec pro 17 chudých a sešlých lidí, vystavěli vedle něho kostelík sv. Alžběty a nadali zvláštního kněze, jenž třikrát v týdnu pro špitálníky mši sloužiti měl. Chudobinec ten ležel v nynějším rybníku Světě, tehdejším Svinenském předměstí nedaleko ostrova a patřil k němu dvůr, rozsáhlá pole a luka, rybník a četné platy z vesnic. Též dvůr v Chlumu s $3^1/_2$ lánu pozemků mu náležely. R. 1399 byla Peltráta ze Štítného, sestra známého našeho spisovatele Tomáše ze Štítného, zde v chudobinci šafářkou a hospodyní. Při své smrti r. 1414 odkázala vedle jiných legátů 7 kop na hrobový kámen s českým nápisem. Ústav ten, jenž četnými dalšími odkazy od zakladatelů a jiných dobrodinců rychlým krokem k výši a rozsahu velkostatku spěl, utrpěl první pohromu za válek husitských tím, že husité obléhajíce Třeboň, kostelík sv. Alžběty vypálili a zbořili a ostatní zboží chudobince spustošili. Teprve r. 1484 byl kostel opět vystavěn. Znamenitý tento ústav změnil se náhle, když r. 1572 Vilém z Rožmberka zakládaje rybník

Svět celé předměstí Svinenské s chudobincem, dvorem a kostelem strhnouti dal, kostel sv. Alžběty a předměstí Svinenské vystavěl na nynějším předměstí Budějovickém a pro ústav koupil dům vedle kostela v městě. Blahodárný tento ústav byv od Schwarzenbergů na 18 osob rozšířen, stává dosud a poskytuje v práci sestárlým dělníkům, řemeslníkům a čeledínům bezpečný a dobře zásobený útulek.

Stav okresu Třeboňského v XIV. století charakterisuje nejlépe ta okolnost, že chrám sv. Máří Majdaleny (nyní stanice Chlumec-Pilař) jmenuje se „na poušti", a že zde v místnostech u sv. Barbory, v Koutech a Zálomu zdržovali se poustevníci. Již v druhé polovici XIV. století setkáváme se s celou řadou takových mužů, kněží a bratří Majdaleny;

U SV. ALŽBĚTY V TŘEBONI.

Rožmberkové vykázali jim kopu grošů stálého platu; jednotlivé poustky stávaly na místě nynějšího presbytáře, který r. 1534 přistaven byl. R. 1400 poukázali Rožmberkové poustevníku Václavu Čepicovi a jeho soudruhům k stavbě kaple na místě „Stará pila" zvaném 4 kopy ročního platu. Jiný poustevník seděl v Zálomu, dnešní to sv. Barbory, kdež dodnes poustevna stojí. Také zde postavena kaple sv. Barbory. Třetí poustka byla v koutech u pozdějšího rybníka Rožmberka. (1410). Místo obrazu na stromě visícího vystavena r. 1734 dřevěná kaple, která r. 1762 kamennou nahražena. Strop její ozdobil chvalně známý malíř Frant. Jak. Prokyš pozoruhodným obrazem na omítce: německý král Jindřich odevzdává rámě sv. Víta sv. Václavovi. Také olejový obraz sv. Víta na oltáři pochází od téhož mistra. Na místě poustky

stojí nyní jednopatrová budova, kdež výletníci občerstvení a trpící z blízkého sirnatého pramene lázně dostati mohou.

Ježto v Třeboni dne 10. ledna 1395 páni obnovili Jednotu proti králi Václavovi IV. a Jindřich mocně se položil proti Budějovicům, jali se přívrženci královi na Třeboňskou krajinu dorážeti. Třeboň hájená posádkou a nepřístupna močály obhájena, ač se proti ní zradou i žebříky ukládalo, ale tím více trpělo bezbranné okolí. Smělí odvážlivci, kteří upadli do rukou Rožmberských, mučeni a oběšeni v Třeboni. Výslechy ty zapisovány do t. zv. Popravčí knihy Rožmberské, jíž se nám množství podrobností ze současných příběhů zachovalo, jimi osvětleno také mládí Žižkovo. Při vypuknutí válek husitských prchli mniši, byvše poučeni osudem kláštera Zlatokorunského, do Rakous a Bavor, ale Třeboň byla šťastně obhájena. R. 1422 poslal Žižka lovčího Rybku z Lomnice do Třeboně vyjednávat, nejspíše aby se vzdala; ovšem marně. Dne 15. dubna 1423 pokoušeli se opět husité bez výsledku o Třeboň. Opět dne 21. května 1425 přitáhl Jan Bzdinka s velikým vojskem k Třeboni, ale odražen výpadem posádky Rožmberské s velikými ztrátami k Novým Hradům odtáhl. Také Kamaret z Žirovnice byl při tom sám svým životem i svými lidmi a potom, když města nemohli dobýti, jel sám třetí pryč a své lidí poslal s Tábory k Novému Hradu. R. 1433 vojsko Sirotků pod svým hejtmanem Janem Čapkem z Sán správcem a Buzkem z Smoletel, táhlo od Veselí přes Třeboňsko a mnoho škod nadělalo: zvláště se jim vytýkalo, že mnoho rybníků skopali a slovili. Brannským celé stádo dobytka vzali. R. 1435 obléhal Jindřich z Rožmberka Lomnici, ale nemohl zabrániti, aby Táboři spíže tam nedodali; porazil je však u Krče a dobyl Lomnice, načež zámek dal sbořiti, příkopy zaházeti a s zemí srovnati. Část zajatých dána do Třeboně, jiní přišli na Choustník, do Soběslavě a j. Za krále Jiřího byly pleněny statky zdejší, dokud Jan z Rožmberka krále se držel, od jednoty pánů katolických, a když, poslušen jsa papeže, od něho odpadl, od strany královské. Proto r. 1468 osm okolních farářů hledalo útulek ve zdech města Třeboně.

Na konci XV. a na začátku XVI. století zakládány nové veliké rybníky na Třeboňsku. Již ve XIV. století byly zde rybníky jako u Opatovic, u Jiljí a Spolí, Landšteina a Bošilce; obzvláště stával již rybník Dvořiště, měřící 340 *ha*. Papež Mikuláš V., který jako kardinál s kardinálem Janem Karvajalem Oldřicha z Rožmberka r. 1446 v Čechách navštívil a zde velkými rybami častován byl, říkával potom i v nové své hodnosti při stole: „ale pan z Rožmberka praví, když velké ryby jí: Proč bychom nepožívali tyto statky, které nám Bůh uděluje?“ Roku 1472 zřídil tehdejší Rožmberský fišmistr Želízko pro kurfirsta falckrabě Rýnského nový rybník a byl vyzván, aby totéž u Waldkirchen pro biskupa Pasovského učinil. Jako vlastní zvelebo-

vately rozsáhlého rybnikářství Třeboňského považovati třeba Voka († 1505) a Petra z Rožmberka († 1523). Jim k ruce byl věhlasný, daleko za hranice Čech proslavený rybní hospodář Štěpánek Netolický († 1538). Od něho pochází rybník Opatovický, Kaňov a t. d. Ale jeho nejslavnější dílo jest prodloužení Zlaté stoky od mlýna Opatovického na západní straně města Třeboně až k jejímu spojení s Lužnicí u Veselí. R. 1529 zakládal kardinálu arcibiskupu Matoušovi Solnohradskému nové rybníky; r. 1530 pracoval na podobném díle u hraběte Mikuláše ze Salmu v Neunburku na Innu; r. 1538 byl několikráte na Krajířském panství Chlum-Bystřickém. R. 1525—6 řídil opevňování města Třeboně druhou zdí a baštami, při čemž potřebné stavivo po Zlaté stoce dopravoval. R. 1530 udělal návrh na splavení Vltavy u Čertovy stěny. Zásluhy Štěpánkovy došly u Petra z Rožmberka zaslouženého uznání. On osvobodil Štěpánka od poddanství a daroval mu nemalý majetek sestávající ze zahrady, mnoha pozemků a rybníků na Lužnici za Ličovským mostem. Také mu patřil dům sousedský na náměstí v Třeboni (nyní u Weinzetlů).

Druhé období Třeboňského rybníkářství pojí se ke jménu známého energického Rožmberského regenta Jakuba Krčína z Jelčan († 1604). Kdežto dosud polní hospodářství až na malé dvory klášterské na Třeboňsku v plénkách leželo, zavedl on hospodaření ve velkém. Příležitost k tomu se naskytla, když Vilém z Rožmberka s povolením papežským a císařským klášter třeboňský pro nekázeň tu panující zrušil a dvory s ostatním panstvím spojil. S rozsáhlým polním hospodářstvím spojil hospodářský průmysl: pivovary, mlýny, pily, cihelny, vápenky, tak že příjmy Rožmberků se značně rozhojnily. Krom toho založil velkolepé vodní nádržky. Od něho pochází rybník Svět, k vůli němuž předměstí Břilické se dvorem, chudobincem a kostelem sv. Alžběty, jakož i nové město třeboňské strhl a na Budějovické přenesl. On vybudoval 712 *ha* měřící rybník Rožmberk a většinu rybníků v Jižních Čechách. Také protějšek Zlaté stoky, Nové řeky, měřící 13·6 *km.* provedl na pravém břehu Lužnice, chtě velké vody od Nového rybníka Rožmberka odváděti. Podobný podnik je na Netolicku Krčínka. R. 1561 žádal Krištof z Greussu na Cmundu Viléma z Rožmberka o zapůjčení toho muže, jenž dělání rybníků rozumí; t. r. žádal oň markrabě Braniborský Jan; r. 1587 prohlížel Krčín na žádost císaře Rudolfa II. rybníky panství Poděbradského. Zásluhy Krčínovy o zvelebení veškerého hospodářství Třeboňského odměnil Vilém z Rožmberka darováním mu statku Leptáče a místo něho později Sedlčan.

Poslední Rožmberk Petr Vok († 1611), prodav Krumlov císaři Rudolfovi, přesídlil r. 1602 s celým svým skvělým dvorem do Třeboně. Jemu má český národ za sebrání známé Rožmberské knihovny, zřízení obrazárny a uspořádání Rožmberského archivu archivářem Václavem

Březanem děkovati. Pro knihovnu a obrazárnu vystavěl r. 1608 zvláštní budovu se 2 křídly; jižní křídlo bylo pro knihovnu, severní pro obrazárnu určeno. Knihovna čítající r. 1608 asi 11.000 spisů byla pro větší bezpečnost r. 1647 na hrad Pražský převezena, kdež následujícího roku při dobytí Malé strany Königsmarkem Švédům do rukou padla; tím však pro vědu a národ ztracena není. Archiv Třeboňský koná dosud své historické poslání a bude konati ještě dlouhá léta.

Po vymření rodu Rožmberského vládli na Třeboňsku Schwarzenberkové. Petr ze Švamberka, jeden z direktorů, přivedl do svého pádu celé Třeboňsko, ač ještě před potlačením povstání (list. 1620) zemřel; veškeré jeho jmění propadlo fisku. Válečný rej však tu započal mnohem dříve. Do Třeboně vložena od Mansfelda stavovská posádka pod plukovníkem Sydonem. Již dne 9. listopadu 1618 poražen Buquoi od Thurna za Lomnicí, tak že sotva ústupem k Budějovicům záhubě úplné ušel. V krátké době byly všechny dvory vydrancovány a spáleny; obyvatelstvo uteklo se vším, co mohlo odnésti a odvézti, do močálů a lesů, tak že vsi byly jako vymřelé. Cesty a průsmyky kolem Třeboně byly zatarasené, že nebylo možné ani půl hodiny bez překážek jeti. Také v Třeboni pracovalo vojsko a několik set poddaných na zdokonalení a opravě opevnění města. Také měšťané dali se se zbraní vynajíti. Dne 3. dubna 1620 Marradas chtě se Třeboně úskokem zmocniti, přitrhl se 200 jezdci a 1.500 pěšími ve 2 hodiny ráno k městu, zapálil předměstí a stodoly a porubal tu posádku 300 mužů tu ležících. Hejtman jeho vrazil se 4 střelci, bubeníkem a pištcem do otevřené brány budějovické; ale tu spuštěn saracin a on nechtěje se vzdáti proklán halapartnou od Radkovce. Potom vyrazila stavovská posádka proti císařským, zahnána však od nich se ztrátou 10 mužů. Při svítání odtáhli císařští k Č. Budějovicům, ale ztratili 200 mužů zmrznutím. Nový útok podnikli císařští dne 13. února 1621, ale úmysl jejich zrazen posádce stavovské v Třeboni. Proto nechala tato bránu Budějovickou jen přivřenu, vše uvnitř k obraně přichystavši. Císařští, chtíce bránu petardou rozbíti, a nalezše ji otevřenou, vrazili dovnitř, byli však střelbou přivítáni a zahnáni, zanechavše na místě 150 mrtvých. Město obklíčené a vyhladovělé od 21. září 1620 vzdalo se akkordem Marradasovi dne 2. března 1622. Jak to v dobách válečných bývá, stalo se i zde. Roku 1640 vypukl tu mor, který silně v městě Třeboni, na předměstí a okolních vesnicích od 30. června do 27. října panoval, tak že málo měšťanů a hospodářů na živu zůstalo. U přední a zadní brány zámecké byl vstup palisádami a vozy zamezen a v zámku, v němž pro mor nikdo nebydlel, hlídali 2 mušketýři. V městě leželo 8 praporců polského vojska; když nemoc se šířiti počala, převedeni jsou do lazaretu u obecní cihelny, ale i sem zavlečen mor a veškeré mužstvo vymřelo, tak že po přestálé epidemii holé prapory odneseny byly.

Při všech těch strašných útrapách válkou a nemocí osídlení zdejší krajiny pokračovalo a populace rychle přibývalo, zvláště po míru Westfalském, tak že při popisu všeho obyvatelstva roku 1654 v okrese Třeboňském jenom ještě 52 domů a živností neosazeno zůstávalo.

Mezi tím přešlo panství Třeboňské r. 1660 z rukou císařského domu do rukou Schwarzenberských. První majitel z toho rodu Jan Adolf s velikým úsilím a nákladem povznešení zdejší krajiny prováděl. Pokažené rybníky dal opraviti a kamenným terasem opatřiti, spálené dvory a ovčíny dal znova vystavěti. Osazení pustých živností podporoval penězi, stavivem a materiálem. Mokrá luka, od mnoha let stromy a křovím zarostlá, dal vyplaniti a zřízením četných stok odvodniti. V Třeboni usadil soukenníky, kteří své výrobky orientálské společnosti ve Vídni po 100 kusech odváděli, a zřídil pro ně valchu u Příkopského mlýna. Taktéž zavedl sem koželuhy, jircháře a kožešníky. K zušlechtění hovězího dobytka uvedl sem Švýcarský dobytek; pro podobnost zdejší krajiny s Uhry činil také pokus s bůvoly; ale již v první generaci dobytek ten degeneroval, byl slabý a pro tvrdošíjnost k žádné práci potřebný.

Morový rok 1680 nedotknul se okresu Třeboňského, ačkoli v okolních místech (Borkovicích, Svinech u Veselí) nemoc ta panovala a císař Leopold I. s císařovnou a ovdovělou císařovnou Eleonorou a celým dvorem, prchaje před nákazou, jež již Prahu zasáhla, z Pardubic do Lince s 235 vozy přes okres jel a dne 9. července v Třeboni přenocoval. Další jeho cesta šla přes Lišov a Budějovice. V Suchdole byla zřízena karanténa.

Do víru světového vtaženo Třeboňsko opět za války o rakouskou posloupnost. Dne 25. září 1741 nařízeno odeslati Rožmberská děla dosud v zbrojnici Třeboňské chovaná do Prahy. Odevzdáno odeslanému komisaři 17 kusů a 360 kulí. Dne 10. listopadu 1741 vtrhly 3 setniny Francouzské do Třeboně večer mezi 5 a 6 hodinou, obsadily všechny brány a vzaly klíče k sobě. Muselo se jim postavit 50 lidí a 3 tesaři a dříví na 100 palisád, jimiž Svineckou a Jindřichohradeckou bránu, zámeckou a růžovou ulici zadělali. Dne 13. přibyly k nim 2 setniny Navarských granátníků; opět dne 14. vložily se do města 2 setniny týchž granátníků, tak že 7—10 mužů v každém domě leželo. Téhož dne vyslán jeden poručík s 20 muži do Hlíny, vypátrat postavení císařských husarů. Tito uložili se k rychtáři Soukupu a bedlivě celou noc stáli na stráži. Když již s nepořízenou do Třeboně vrátiti se chtěli a každý dýmku si zapáliv oddechu si přál, přihnala se četa 50 husarů a zajala celou francouzskou stráž; 2 Francouzi ranění zemřeli potom v Nové Bystřici. Dvěma podařilo se uprchnouti; setník podplativ podruhyni Kotnourovu 1 tolarem ukryl se ve sklepě, a přinesl o ½11 hodině v noci zprávu o nehodě do Třeboně. Týž

den a příští byli Francouzové pohotově, protože císařští husaři až k dlouhému mostu za Jindřichohradeckou bránu dojížděli. Ráno vyslán nadporučík se 40—50 muži a 3 tesaři spálit těch 2 mostů přes rybník Rožmberk, což se jim také povedlo. Opět dne 16. vtrhly 2 setniny granátníků Marini do města, ale ježto již vše bylo obsazeno, dány do zámku. Dne 18. stal se poplach, že vojsko k posile francouzské armády do Budějovic odtáhnouti musí. Skutečně mezi 2—3 hodinou odpůldne vytáhli, když napřed Jindřichohradeckou a Svineckou bránu zamkli. Klíče ode všech tří bran vzali s sebou, tak že brány večer od zámečníka otevřeny a jinými zámky opatřeny býti musily. Bavoři zase ležíce u Veselí spustili rybníky Horusický, Bošilecký, Potěšil, Schwarzenberg a Vdovce, aby jednak císařským přechod přes Lužnici znesnadnili, jednak do Vltavy více vody k dopravě těžkých kusů ku Praze dostali.

Když Pruský král Bedřich II. do Prahy k Budějovicům táhl, povstal veliký křik a poplach na Třeboňsku, nikdo nic nedělal, všady stály houfy, radící se, co mají dělati. Lidé sobě věci schovávali, zazdívali, do truhel zamykali a s truhlami do lesů k sv. Maří Majdaleně ujížděli. Také prelát Třeboňský Adam Lišovský naložil kočár a odjel do Rakous. Po několika dnech se zase všichni vrátili. Opět po několika dnech, když nikdo ničeho se nenadál, přitáhlo vojsko Pruské; tu se stal teprv křik v městě, že jest Prus za branou. Tu do města, do zámku, též do kláštera se jich nahrnulo, že v malé světnici po 20 jich bylo. Musilo se jim dáti jísti, i také píti, co chtěli a mohli. Byli tu do třetího dne; potom odtrhli ke Stráži a ke Hradci. Mnoho husarského vojska sebou měli; ti však všichni v poli leželi.

Za příčinou jízdy císařských manželů přes Suchdol a Třeboň do Týna k prohlídce dělostřelectva zde se cvičícího, dělány a opravovány cesty s všelikým nákladem. 948 osob pracovalo na urovnání a rozšíření cesty ze Suchdola k Maří Majdaleně. Od pazderny až k Majdaleně dělala se cesta zrovna přes pole, jak dnes jde. Dlouhý most za branou hradeckou sestávající z holých mostnic zavážen chvojí a pískem. V den příjezdu dne 21. srpna 1753 udělala obec na radnici osvětlení se samých pláten omalovaných a divné pavlače dřevěné okolo celé radnice; a bylo na těch pavlačích 1500 lamp. U zámku a u kláštera byly slavnostní brány s případnými allegorickými vyobrazeními a nápisy, vše v záři lampiček. V městě na 4 místech bubny a trouby slyšány byly; při tom také ozbrojení měšťané s hudbou postaveni byli. Princ Karel Lotrinský jel v prvním, císařovna v druhém kočáře. Mnoho panstva s nimi přijelo, ale ještě více ho u zámku očekávalo, protože císařovna Marie Terezie zde a nikoliv v Týnu je přijati chtěla. Dne 22. v 8 hodin, když vysoká šlechta a jiné osoby císařovně ruku

políbili, odjelo všechno za střelby z děl, hlaholu zvonů a hudby, jakož i paradování ozbrojených měšťanů.

R. 1756 přes město a okres přešlo přes 25.000 mužů pěchoty. Roku následujícího zřízeny v klášteře, ve školách a v zámku nemocnice pro nemocné a raněné vojíny. Přivezli jich sem 1500. Ale od nich se nemoc mezi lidi dostala, tak že z mnohého domu všichni vymřeli. Tu již nepochovávali jednotlivě, nýbrž do jam, většinou bez truhel. Jeden pacholek městský neměl po 4 neděle jiné práce, než voziti umrlé k sv. Alžbětě. R. 1759 a 1760 vedeni tu zajatí vojínové prušťí, kteří u Dohna zbraň složiti musili, — mezi nimi generálové von Finkenstein, Wilau a Schwerin — v celku 10.714 mužů.

ZÁMEK V TŘEBONI.

Léta následující přinesla neúrodu, pád dobytčí a velkou drahotu. R. 1772 zapůjčila císařovna Marie Terezie na zakoupení jarního obilí pro Čechy 1 milion zlatých; na město Třeboň připadlo z toho 2.000 zl. Ale na podzim objevilo se tolik hrabošů, že zaseté obilí veskrz snědli. To trvalo ještě celé jaro a léto 1773, tak že na polích ani stébla slámy státi nezůstalo a hospodář ani jednoho zrna nedostal. Chudí lidé z myších děr klasy vykopávali, při čemž často v jednom hnízdě až 20 hrabošů nacházeli. K tomu přišel dobytčí pád, tak že ve vnitřním městě Třeboňském za jediný měsíc květen 125 kusů pošlo. Následkem toho stoupla cena masa hovězího libra za 6 kr. 2 d., skopového 6 kr; strych pšenice stál 4 zl, žita 3 zl., ječmene 20 zl. 30 k, hrachu 4 zl.,

a ovsa 51 kr. Mimo to dne 18. června 1773 bylo velké krupobití, které všechno obilí a ovoce na stromech zničilo, všechna okna roztlouklo, a se stromů větve zdýli lokte urážello. V Třeboni páčila se škoda jenom na oknech způsobená na 2.000 zl. Na štěstí začali roku 1774 okolo Třeboně mnoho bramborů sázeti, které se velmi dobře urodily — z 1 strychu až 30 strychů, — čímž se úplnému hladu předešlo. Nové útrapy přinesly okresu Třeboňskému války francouzské. V měsíci prosinci r. 1799 ruská armáda knížete Suvarova táhnoucí z Lince přes Budějovice a Brno domů, přitrhla sem dne 24.; 3 pluky ubytovány v městě Třeboni a ve vsích okolních. Ležely tu 6 neděl a lidé měli s nimi velké útrapy: po 4—6 mužích v stavení bylo a koně po ulicích v noci státi musily. Dne 3. listopadu 1805 povstal tu poplach, že Francouzové na pochodu z Lince již do Cáhlova dorazili, mladí lidé pryč utíkali a věci zakopávali. Bylo to před bitvou u Slavkova (2. pros.), kamž všechny pochody směřovaly. Každý den mnoho tisíc lidu prošlo. To se ani všechno vypsati nemůže, co za zkázu lidé s nimi snášeli, nejen útrapami, ale i bitím a pustošením. Někdy v zámku ve všech knížecích pokojích samí generálové a nejvyšší důstojníci byli. Peřiny, prostěradla, povlaky ze židlí a pohovek strhali a odvezli, věci stříbrné a cínové pobrali. Až i koně do světnice postavili a mnoho lidu zmrzačili. Koně a kočáry odvezli. Útraty a škody zámku a vesnic páčeny na 192.000 zl., města Třeboně na 56.000 zl. Ježto po bitvě u Slavkova vojsko francouzské a bavorské opět tudy zpět táhlo, trvalo to soužení celých 6 neděl. Na zpátečním pochodu přibyli dne 15. prosince 1805

STARÁ BAŠTA V ZÁMECKÉ ZAHRADĚ V TŘEBONI.

KOSTEL SV. JILJÍ V TŘEBONI.

Francouzové opět do Třeboně. Byl to jeden generál, jeden nejvyšší, 2 setníci a adjutant. Dne 18. přibyl generál Drouet s oddíly pěchoty, jízdy a dělostřelectva. Každým dnem rostl počet přicházejícího vojska. Mezi generály byli maršálkové Bernadotte a Berthier a Mortier. Průchod vojska francouzského trval až do 27. ledna 1806. Od 29. listop. 1805 do 2. ledna 1806 táhlo tudy vojsko bavorské pod generály Bredau, Vreden, Kargem, a ministrem války Arratinem. O těch vypravují současníci, že ještě strašněji si vedli než Francouzové. Z milionů, které Rakousko Francouzům zaplatiti přislíbilo, přišlo 750.000 zl. na kraj Budějovický. Nařízeno tudíž dne 3. ledna r. 1806 krajským úřadem všem poplatníkům, aby za 24 hodin celoroční daň s přirážkou 13 kr. na každý zlatý odvedli. V městě Třeboni vybráno tak 18.336 zlatých; panství zaplatilo 50.000 zl. Také byl krajský hejtman v Budějovicích přinucen od Francouzů vypsati repartici uložené berně p. 300.000 zl; ale nejvyšší purkrabí zakázal vybírání jí.

Útrapy ty opakovaly se roku 1809 po vypovězení války císaři Františkovi Napoleonem. Po celé zemi dělány poplašní stanice, stromy ovinuty slamou, kolomazí napuštěnou, jež se při přiblížení nepřítele měly zapáliti. Takové nacházely se na návrší na konci lesa před starou Hlinou, na konci lesa u Nové Hliny, u kaple sv. Jana před kopečkem, nade dvorem Dvorci, na vršíčku velkého pole v levo od silnice a na

BÝV. KLÁŠTERNÍ, NYNÍ DĚKANSKÝ KOSTEL V TŘEBONI.

návrší za Vranínem. V měsíci květnu a červnu 1809 bylo silné maršírování vojska císařského skrz okres Třeboňský; nacházel se při něm císař František, arcikníže Karel a všichni princové a jedním dnem přes 20.000 mužů. To trvalo 8 neděl. Katastrofu tu dovršil finanční patent z r. 1811, jímž cena bankovek snížena na 5. díl.; ale u obecného lidu ani 10 díl neplatily, neb strych žita byl za 60 zl., a pšenice za 90 zl. Lehce si můžeme představiti, s jakými pocity slaveno tu dne 17. srpna 1814 Tedeum za uzavření míru.

V XIX. století zůstal okres Třeboňský válečných útrap ušetřen; tím více mohl se věnovati duševnímu a hmotnému pokroku. Vystaveny

NÁMĚSTÍ V TŘEBONI.

silnice přes Hlínu k J. Hradci a přes Dvorce k Budějovicům a převzaty dřívější silnice Suchdol-Třeboň do správy státní. Také okresní zastupitelstvo udělalo 103 *km* okresních silnic, tak že v tom ohledu i při nepříznivých podmínkách zdejší krajina s jinými okresy každé porovnání snese. Co zvláštnost jsou tu fašinové cesty. Od r. 1873 probíhá celým okresem dráha cís. Františka Josefa od jihu k severu: s Vídní a s Prahou skytá výtečné spojení. Jenom do Budějovic musí se dosud se značnou zajížďkou přes Veselí neb Cmund jezditi; očekává se, že provedeno bude automobilní spojení přes Lišov. Řeka Lužnice jest teprve za okresem splavná, na Zlaté stoce plaví se polenové dříví, na Nových řekách vory.

Močály Hrdlořezské a na Hradecku provedením stok odvodněny a Mokrá luka kolem Třeboně, kdež dříve lidé i potahy zapadali, každoročními navážkami, upravením umělého zavodňování, a umělými hnojivy v úrodná luka, která se do roka třikráte sečou, proměněna. Také polní hospodářství ukazuje blahodárné působení našich předních hospodářů Widmanna, Horského, Hanuše a Šusty, tak že zdejší sklizně posledních let jsou největší v Čechách. Secí stroje, mlátičky a j. vnikly i na venkov. Zdejší domácí dobytek byl malý, ale otužilý, na zdejší kyselou píci zvyklý, ale zaváděním švýcarského plemene se strany velkostatku (po prvé 1636) a křížením jeho s domácím povstaly v celém okresu druhy dobré. Pěstování čistého plemene švýcarského se neosvědčilo. Zvláštností okresů jest velký chov vepřového dobytka; každý čtvrtek odbývá se před svitáním trh na podsvinčata v Třeboni, k němuž se kupci z daleka z Rakous sjíždějí. — Také rybnikářství, jež po 30leté válce pokleslo, studováním a poznáním života kapra povzneseno, nové mělké rybníky zakládány, starší velké nádržky na malé rozděleny, ryby uměle krmeny, nové druhy marény, americké pstruhy a j. zavedeny. K umělému krmení ryb sahá i náš konservativní venkov. Zdejší kapr jest na Vídeňském trhu jako Dunajský kapr, v Hamburku, v Bavořích a j. hledaným zbožím; ročně se ho vyváží přes 4.200 metrických centů. O Vánocích putují tisíce bedniček a košíků s rybami do celého světa. Zdejší candát platí za lahůdku. Lovení těch rybničních velikánů, zvláště rybníka Rožmberka, přiláká sem četné odborníky a množství diváků; v městě bývají všechny hostince do posledního místečka naplněny. Školy hospodářské, učitelské, gymnasia, reálky a měšťanky přicházejí, aby to divadlo spatřily a druhy ryb seznaly. A jenom pochybená politika našich státních drah, že vlakům tam v čas lovení nedá státi, zavinila, že se tam děje v míře ještě větší.

DŮM „U KONÍČKA“ V TŘEBONI Z R. 1544.

V průmyslovém ohledu třeba jmenovati parní knížecí pivovar v Třeboni s výrobou přes 100.000 hl., měšťanský (pronajatý), parní pilu v Třeboni, sklárny Stölzlovy v Suchdole a v Chlumu, 3 umělé mlýny, Železářské závody v Chlumu, kdysi kvetoucí, již jen živoří. V Klikově vyrábí se tak zvané kamenné nádobí; v Hlině, v Břilicích jest většina mužů zedníků, kteří na jaře z domova do Vídně do práce odjíždí a na podzim s úsporami svými se vracejí. V Suchdole vyrábí továrna Grafova dehet, kolomaz a barvy.

O duševní pokrok dorůstající mládeže pečují četné školy, většinou v nových účelných budovách umístěné. V Třeboni jest c. k. vyšší

STRŽ RYBNÍKA SVĚTA PŘI POVODNI R. 1890.

gymnasium s 215 žáky, v Chlumu chlapecká měšťanská škola, v Třeboni měšťanská dívčí škola, pokračovací průmyslová škola, veřejná čítárna. V Suchdole, Chlumu, Nové vsi jsou české a německé národní školy. V Třeboni plnilo dlouhá léta úhledné divadlo kulturní poslání nyní jest přílišnou úzkostlivostí veřejných úřadů zavřeno, ač nikdy žádné neštěstí ohněm se tu nestalo. Ke koncertům, přednáškám a p. možná teď jen užíti prostranné tělocvičny, aneb sálu pravovárečného měšťanstva.

Národní kroj dávno již vymizel; význačnou částkou jeho byla u žen venkovských bílá, vyšívaná plena; v starších dobách byla celá bílá, později bylo vyšívání, ozdůbky pestře barevné. Ještě kolem r. 1850 byl v neděli celý kostel bílý. R. 1792 byl odsud k venkovské slavnosti

pořádané ku poctě císaře Františka do Prahy poslán jednotář Ondřej Dušák se svou ženou, vynikající zachovalým krojem. Byla-li ta slavnost vyobrazena, mohli bychom zdejší kroj poznati. R. 1836 vypravena odsud celá svatba do Prahy ke korunovaci císaře Ferdinanda; ale pro účastníky pořízeny celé nové šaty — mezi nimi žádná plena — tak že jest velmi pochybno, můžeme-li obrazy s výjevy té slavnosti tehdá provedené (nyní v národopisném museu v Praze) pro zjištění kroje upotřebiti. V zámožných rodinách zachovaly se dosud zlaté čepce. O městském kroji víme jen, co kronikář městský Pospíšil o sobě poznamenal. R. 1779, píše, začal jsem nositi šaty barvy železné, se stříbrnými knoflíky. R. 1780 domlouval Pospíšil synu svému Antonínovi, že žena

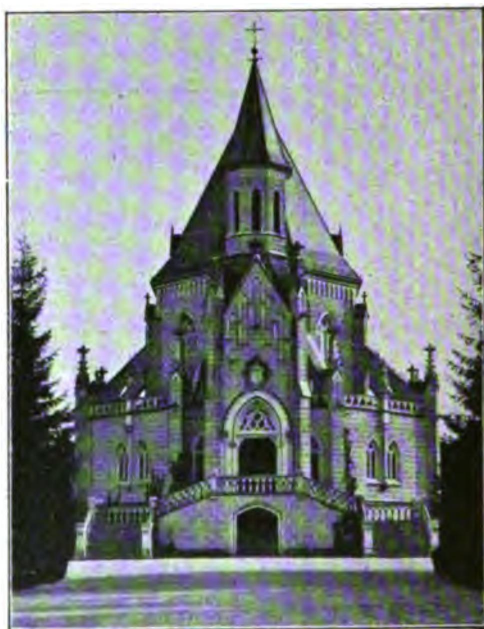

RYBNÍK „SVĚT“
S HROBKOU SCHWARZENBERSKOU V POZADÍ.

jeho začala nositi nejen komotle a karnej, nýbrž i veliké čepce a dlouhé šaty zvané polonesa.

TŘEBOŇ jest starobylé, rázovité město s 5467 obyvateli, z nichž 5303 přináleží české národnosti; jest sídlem okresního hejtmanství a soudu, jakož i centrálních úřadů Schwarzenberských. Sestává z vnitřního města, moderním ruchem téměř nedotknutého, a z předměstí Budějovického. Prostoru mezi nimi zaujímá zámecký park, nová 2 poschoďová budova obecných chlapeckých škol (1900) a nový městský park s pěkným novým c. k. gymnasiem (1906) v pozadí. Zámek od posledního Rožmberka skvěle upravený a zařízený jest stínem někdejšího stavu svého a slouží knížecí rodině k periodickému pobytu; všecka ta stará nádhera podlehla zubu času, aneb nešetrnosti

minulých dob. V pravo od vchodu v přízemí nachází se tak zvaná dvořanská světnice, kdež Petr Vok z Rožmberka dal vymalovati svůj znak, své paní a celého svého dvora, v celku 39 znaků 1 loket vysokých, dnes spatříme tu toliko Rožmberského jezdce uprostřed klenutí a na jižní straně znaky Jana Jiřího ze Švamberka a jeho dvou paní. Z vnitřního zařízení zasluhují zmínky aquarelly malíře Ferdinanda Runka (1797—1819) představující knížecí zámky. V kapli nachází se obraz sv. Václava od Frant. Karla Palka z r. 1746. Zámek spojen jest t. zv. dlouhou chodbou, na obou zdech městských vystavěnou, s kostelem. V přízemí nachází se světoznámý Rožmberský archiv; na lékárně, kdež zůstával, vsazena jest poslednímu Rožmberskému archiváři Václavu Březanu pamětní deska; v prvém poschodí jsou kanceláře a byty svobodných úředníků. Také se tu chová několik starých tabulových obrazů, jež se dříve v kostele v Majdaleně nacházely. Na chodbě vedoucí na knížecí oratorium umístěny jsou 24 obrazy předpodobující život a zázraky sv. Augustina od Augšpurského malíře Zikmunda Müllera z r. 1705.

KNÍŽ. HROBKA SCHWARZENBERSKÁ V TŘEBONI.

SLOUP SV. VOJTĚCHA
MEZI RYBNÍKEM SVĚTEM A OPATOVICKÝM.

Farní kostel sv. Jiljí vystaven byl r. 1367 od Rožmberků na místě dřívějšího chrámu pro nově založený klášter řeholních

kanovníků sv. Augustina. Loď goticky klenutá spočívá na 2 řadách kulatých sloupů kamenných. Také presbytář měl původně gotické klenutí; toto sřítilo se při ohni r. 1781 a bylo barokním nahrazeno. Ke kostelu přiléhá na straně severní pěkná gotická křížová chodba se zachovalými krásnými kružbami v oknech. S křížovou chodbou souvisí původní gotická kaple sv. Jana. Z vnitřního zařízení zmíniti se třeba o tabulovém obrazu P. Marie, motiv Madonny Vyšebrodské z XV. století; oltářní obraz sv. Vavřince od Karla Škréty a mramorová polychromová socha P. Marie s Ježíškem. Kostel byl v létech 1901—2 svědomitě obnoven; při tom přišlo se v kostele, křížové chodbě, na choru a v hořejním ambitu na nástěnné malby a ornamenty z XIV—XVII století, které pokud možno

VÝLETNÍ MÍSTO „PRATER“ U TŘEBONĚ.

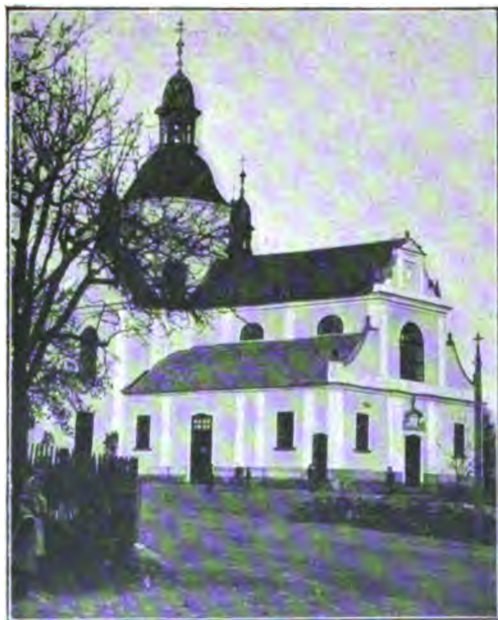
malířem Th. Melicherem s pietou restaurovány byly; také žebra v křížové chodbě byla pomalována. S děkanstvím sousedí klášter sester Karla Boromejského s kolosálním obrazem Ukřižování Páně z XVIII. století. Hned vedle nachází se obecná a měšťanská dívčí škola soukromá s právem veřejnosti. Věž kostelní vyhořela r. 1489 a 1781 a byla 1608 slohem renaissančním a 1782 barokním obnovena; nynější úprava jest moderní. Klášter zrušen pro nekázeň r. 1565, obnoven r. 1631 a vyzdvižen r. 1787, statek klášterský koupili Schwarzenberkové a spojili se svým panstvím. Na zevní zdi má pamětní desku řeholník Oldřich Kříž z Telče † 1504.

Náměstí s rozmanitými štíty domů zachovalo si ještě ráz středověký, ale tím, že loubí po obou stranách se nacházející od polovice

XIX. století bylo zastaveno, stalo se úzké, více ulici než rynku podobné. Z domů zasluhují pozornost někdejší radnice, nyní sídlo c. k. úřadů a zvláště hotel Koníček s četnými vížkami, střílnami z r. 1544. Náměstí krášlí kamenná socha P. Marie od Leopolda Huebra z r. 1780 a sličná kašna z r. 1569. Třeboň jmenuje se již z r. 1240 městem; r. 1379 zdí u Troníčkovy brány a příkopem opevněna. R. 1456 jest řeč o věži v baště, jako srub a hlásný obývá, a o věži proti staré lázni. V l. 1525—1527 obehnána druhou zdí s baštami. Z tohoto opevnění zachovala se dvojí zeď s cimbuřím na severní straně, 3 bašty na východě a 4 na jihu. Na jihu chrání město 2 brány, starší Troníčkova a novější Novohradská. Mezi nimi býval příkop vodou naplněný, přes nějž vedl zvoditý most. Podobný příkop a most býval před branou Novohradskou. Podzemní chodby spojující město s baštami a terrainem před příkopem zachovaly se na jižní straně. Za zátopy, jíž Třeboň v XVI. století rybníky založenými utrpěla, dali jí Rožmberkové zahrádky, kolem města a zastávky se táhnoucí, luka Lůsy, t. zv. konvenční dříví stavební a palivové a nynější deskový statek Majdalenský. Luka Lůsy k rybníku Rožmberku se táhnoucí rozdělili měšťané mezi sebe, a tím, že každý jednotlivec z nich na svém dílu senník si postavil, dostalo to položení neobvyklý tu ráz horských chatrčí. Stavěcí dříví bylo r. 1867 kapitálem 75.240 zl. vykoupeno; služebnost palivového dříví existuje dosud. — Roku 1618 vyhořelo 83 domů

LÁZNĚ A KAPLE SV. VÍTA U TŘEBONĚ.

POUTNICKÝ KOSTEL Z R. 1745 V CHLUMU U TŘEBONĚ.

a Hradecká brána, r. 1781 klášter, kostel, věž, radnice, pivovar a 68 domů uvnitř města a r. 1844 předměstí.

Město mělo již ve XIV. století malé procento zámožného německého obyvatelstva, které arci v XV. století s českým splynulo. Ještě více cizinců usadilo se tu během 30leté války, tak že město od těch dob zevní nátěr mělo německý. Trvalo to pak téměř do 70 let, než čeština ve veškerém jednání obecním se stala opět panující. Za posledních 50 let vzrostla Třeboň o třetinu, tak že lidnatnější dříve Soběslav dávno předstihla, a ježto podmínky dalšího rozkvětu tu jsou, spěje lepší budoucnosti vstříc. Pokrok ten by byl rychlejší, kdyby zde nebyl nedostatek kapitálu a podnikavosti.

Opustíme-li město branou Novohradskou, octneme se na hrázi rybníka Světa, na níž mohutné duby se svými větvemi tvoří živé loubí.

ZÁMEK J. C. A K. VÝSOSTI FRANT. FERDINANDA Z ESTE V CHLUMCI U TŘEBONĚ.

Z jara za rašícího lupení poskytuje ta partie úchvatný pohled, také krásné jsou světelné effekty při západu slunce. Rozmanitě ozářené mraky zhlížejí se v hrajících vlnkách rybníka, při čemž barvy jejich z jedné do druhé přecházejí. Ale ježto rybník 217 *ha* měří, při větru a velké vodě dosti velké vlnobití způsobuje. Při povodni v měsíci září 1890 šla voda přes východní hráz, protrhla ji a velkou část až do základů odnesla; rozpoutaný živel valil se potom zámeckou zahradou, kdež skleníky a všechny květinové záhony zničil, přes budějovickou silnici k Novému Dvoru a do Rožmberka. Ježto tehdáž zpáteční voda Rožmberka přes silnici Jindřichohradeckou šla — k zastávce chodilo se po prknech spočívajících na kozách, — a ježto také Mokrá luka zcela zatopena byla, byla Třeboň ze všech stran vodou obklopena a udržovalo se spojení s předměstím a s Novým Dvorem po loďkách. Z hráze Světské vede cesta po úžině, která Svět od Opatovického

rybníka dělí, do krásného anglického parku, v jehož středu se knížecí hrobka r. 1876 v gotickém slohu vystavená nachází. V hrobce nalézá se sarkofag knížete Jana ze Schwarzenberka z bílého karrarského mramoru od Alexandra Trippela z r. 1793. Nápis na náhrobku někdejšího ministerského předsedy knížete Felixe jest od Grillparzera. Před vystavením hrobky bývali Schwarzenberkové pochováváni v kostelíku sv. Jiljí nedaleko odtud stojícím a byli potom sem přeneseni. Kostelík sv. Jiljí povstal r. 1574 rozšířením kaple již 1515 připomínané; jest zde votivní obraz s podobiznou Viléma z Rožmberka a jeho dvou paní Kateřiny Brunšvické († 1259) a Žofie Hohenzollerské († 1564). Strop krášlí malba malíře Tobiaše Felsa Jihlavského z r. 1588.

Asi půl hodiny jižněji leží vesnice Domanín s 351 obyvateli; v tamní kapli nachází se pamětihodný tabulový obraz po obou stranách malovaný: Kladení Krista Pána do hrobu a sv. Jiljí, Řehoř a Jeroným.

PŘED ŠTVANICÍ.

Malým pruhem země oddělen jest Svět od rybníka Opatovického s malým porostlým ostrovem ve prostřed a Novohradskými horami v pozadí. To jakož i hráze obou rybníků, park kolem hrobky a krásné dubové partie v Doubí způsobily, že i celé okolí, dvůr Vrchy, Prátr a Obora podle požadavků aestheticky upraveno bylo, což se vedením cest, vypočítaným na střídání obrazů, skupinami stromů a sady docílilo. Na opatovickém rybníku nachází se slušná plovárna cyklistů Třeboňských. Kolem Opatovického mlýna dostanem se na oblíbené výletní místo „Prater". Zpět vede nás útulná stezka se sedátky podél Zlaté stoky. Jiné zátiší k návštěvě zvoucí nachází se u sv. Víta, asi 1 *km* severovýchodně od města položeného. Polodenní výlet možno podniknouti přes Hlínu na hráz rybníka Rožmberka, odkudž celá ta hladina vodní se přehlédne; milovníkům lesních partií doporučuje se vycházka na Nové řeky. Hodinu od stanice Chlumec-Pilař leží městys

CHLUM, naproti panskému zámku ležícímu na menším vrchu, Chlumci. S 9 vesnicemi tvořilo panství Chlumecké dříve druhou část okresu Třeboňského, s nímž mělo původně stejné majitele. R. 1508 postoupil Petr Vok z Rožmberka Konrádu Krajíři z Krajku na Bystřici za ves Cep, Lutovou, Chlum a Stříbřec s lesy a 2 rybníky, načež Chlumec s panstvím Bystřickým spojen. Stalo se r. 1590 panstvím Lobkovickým, 1602 Kinským a r. 1615 náleželo Slavatům, od nichž s rukou Kateřiny Terezie, sestry posledního Slavaty, 1693 připadlo Fünfkirchenům. Od té rodiny koupil panství Stadion r. 1834. L. 1861 dostal se v držení Františka vévody Modenského a patří nyní arciknížeti Františkovi Ferdinandovi z Este. Rybníky zdejší jsou dílem Třeboňských hospodářů Štěpánka Netolického a Krčína z Jelčan. Pěkný poutnický kostel dal r. 1745 dle vzoru Mariacele hr. Jan František z Fünfkirchen z poděkování za to vystavěti, že při sesutí střelnice zachráněn byl; ozdobná ta budova původně v podobě klínu barokem vystavena má nad kněžištěm kopuli s věžičkou a na prostranních oratořích 4 věžičky. Od kostela jest krásná vyhlídka do veškerého okolí. Zámek pod rybníkem Hejtmanem ležící stojí na místě někdejší tvrze asi r. 1520 postavené; pochází většinou z r. 1710. Budovy, jež nedaleko něho stály, odstraněny v nejnovější době a na místě jich založen stinný park. Již v XV. stol. připomíná se železný hamr v Chlumci; průmysl ten udržel se tu až do novější doby — někdejší řetězový most v Praze pocházel z továren zdejších. Na místě většiny těch podniků zřídila firma Stölzlova v najatých místnostech sklenné hutě. Sklářství kvetlo v XVIII. století v Nové huti až do r. 1821.

ŠTREKA V PARKU J. C. A K. VÝSOSTI ARCIKNÍŽETE FR. FERD. Z ESTE V CHLUMCI.

Nejjižněji na hranicích D. Rakous leží farní ves Suchdol, s druhé strany za jazykem rakouským pak Františkov; malý potůček dělí

Čechy od sousední země, a ježto tu i tam jest rovina a všude žije stejný lid, nepozorujeme ani přechodu. Kostelík suchdolský vystaven byl r. 1363 od pánů z Rožmberka z železitého kamene v slohu gotickém; nachází se v něm krásná stará soška P. Marie. V starších dobách bývala zde celnice a v čas přímoří karanténa. Severně leží Šmelcovna, téměř pro sebe obec tvořící. Jméno své nese od tavírny tu dříví stávající, v níž se stříbrná ruda v horách Ratibořských u Chýnova dobytá rozpouštěla. Když ke konci XVIII. století dovoz rudy pro změnu výroby stříbra přestal, prodala se Šmelcovna r. 1793 skláři Janu Michalu Petrovi, jenž tu zřídil sklárnu a brusírnu. Od r. 1842 patří prospívající závod firmě Karel Stölzle. Tím se také vysvětluje, že obyvatelé Šmelcovny většinou jsou Němci.

František Mareš.

FRANTIŠKOV
S PARNÍM MLÝNEM P. DUBSKÉHO A HRANICÍ ZEMSKOU (MOST).

LI. OKRES TRHOSVINENSKÝ.

Na počátku VI. stol. po Kristu vyzdvihl slovanský kmen Dúdlebů na skalnatém a silným stokem řek Malše a Stropnice se tří stran obklíčeném ostrohu kmenový hrad Dúdlebi. Odtud postupným zakládáním polohou i jmény rázovitých rodových osad osídlil, řetězem bezpečných, na skalnatých ostrozích (Branšovice, Černice, Třísov, atd.) dosud zřetelných hradišť spjal a pro bezpečí své i obchodních styků, pěstovaných čile po zemské stezce Vitorazské a Vyšebrodské, kudy také jedině nepřítel z Rakous jinak neproniknutelným pomezným hvozdem mohl projíti, důmyslnými strážnicemi (Strážkovice, Střížov,

Strahov u Římova, atd.) na výhledných pahorcích zřízenými, pojistil sobě území, sevřené západně Vltavou, východně Stropnicí, a zvané odtud Dúdlebsko.

Celé toto charakteristické území, vymezené záp. Slavčí, Třísovem a Přísečnou pod lesnatými svahy Kleti (1084 *m*), jižně svahy Polušky (918 *m*) a Přísečnou u Kohouta (809 *m*), vých. pomezným Hrádkem u Olešnice, močálovitými břehy Stropnice a odtud severně vysočinou Strážkovicko-Újezdskou, oddělující močálovitou kotlinu Budějovickou, lze přehlédnouti buď od Střížova neb s vrchuLočedického (624 *m*). Tento táhlý vrch hřebenem svým a vrchem Třeboninským v levém, k Svinům pak v pravém křídle dělí na příč celé území, celkem as

Fot. Vlasák.

DOUDLEBY, HRADIŠTĚ.

5 hodin široké, ve 2 části, leč tehdy totožným plemenem osídlené a pod jednu správu v Dúdlebském kmenovém hradě náležející. V X. věku podrobil si Dúdlebsko Slavník. Po jeho pádu ujali je Přemyslovci a učinivše je krajem českého knížectví, jmenovali správcem kníž. úředníka, jenž současně spravoval komorní majetek v Záchlumí čili Boleticko (župan Kochan r. 1175, Lilunka z Doudleb r. 1179 a r. 1186). Kdežto té doby téměř v celých Čechách byl lid šlechtou poroben, zde zachoval si osobní svobody až do konce XII. stol., čehož pádným dokladem jest i pro celé Čechy klasická listina Fridricha II., jenž darovav klášteru ve Světlé na pomezné hranici Dúdlebsko-Vitorazské r. 1186 Újezd Žárský, vzal za svědky „svobodné osadníky“ rodových osad: Mouřičany, Todňany, Něchovany, Borovany, a Olešničany, a ne šlechtu. Když r. 1185 dal týž Fridrich rak. Kueringům, pánům na Vitorazi, v manství pomezný hvozd, a posléze i ostatní Přemyslovci rozdávali výsluhy rodům

panským, vnikla sem německá šlechta, s ní kolonisace a z Pasova i německá církev. Z rodových starostů, v jichž ochranu dala se majetnější příbuzenstva, vznikla pak i šlechta domácí či zemané, na př.: Trocnovští, Komářičtí a Dúdlebští, z nichž první známý uvádí se r. 1243 Jindřich z Doudleb. Se stále rostoucí mocí šlechty a řeholí, zejména Vítkovcův, založivších r. 1259 klášter Vyšebrodský, klesala moc vladykův, ba i králova, takže Přemysl II. chtěje jim čeliti a zbytky komorního zboží zde zachovati, musil založiti vzdoro-klášter ve Zlaté Koruně r. 1263 a zapsati mu celý pomezný hvozd i s Boletickem. Tím pozbyl ale zeměpanský správec Dúdlebsko-Boletický významu. A po 2 létech, r. 1265, přešla moc na král. vzdoroměsto Č. Budějovice docela; z Dúdlebského zboží zůstalo jen malé panství vladycké. Uprostřed XIV. stol. uvádí se Dúdlebsko ještě jako provincie či zvláštní kraj a Dúdlebi sídlem dekanátu se 49 beneficiemi. Rodové panští, zajištěni zde pevně tvrzemi, hrady a chrámy, zejména vychytralí a hrabiví Vítkovci, v jichž obvod náležely již i Sviny, Borovany a Velešín, mohutněli stále více, až skřížila se v XV. stol. hrabivost jejich, právě zde, na patě jejich hradné moci, s elementární silou ujařmeného lidu a ožebračeného zemanstva, vedeného schudlým zemanem Žižkou z Trocnova. Leč i tyto červánky opětné demokratické svobody přelétly a mocní Rožmberkové v XVI. stol. pohltili i vladycké panství doudlebské. R. 1565 držel ještě Jiří Doudlebský pozemky v Doudlebech, odkudž, prodav je, odstěhoval se do Budějovic, kde r. 1567 zvolen do městské rady. Syn jeho Kašpar Doudlebský přijal zde německý predikát ze Sternecku, čímž stal se zakladatelem nového rodu, valně dnes po Čechách a Moravě rozčleněného. Další osudy Dúdlebska závisely od erbovních pánů růže 5listé a jejich nástupcův, dědiců bělohorských. Památku jeho připomíná dnes prostá sice, ale malebná a vévodsky do rozkošného okolí vyhlížející víska Doudleby, 5 věků starý chrám, zdvihající se nad hradištěm a četné archeologické památky po dřevních slovanských bydlitelích. Než i tato víska novodobým rozdělením zeměpanským byla odříznuta i se svou strážnicí Střížovem a jako rozhraní okresů přidělena k Budějovicku. Družka její Strážkovice zůstala však v původní své vlasti, v pravém to křídle řeky Malše, jímž jest okres Trho-Svinenský.

Samosprávný okres Trhosvinenský rozkládaje se na ploše 243 km^2 má 62 osad, z nichž jest 55 č, 1 smíš. a 6 poněmč., (obcí polit. 23 č., 1 sm. a 1 něm.). Obyvatel jest 18.017, 16.656 č. a 1.361 něm. Hranici jeho tvoří záp. střední tok křivolaké Malše, prorývající si cestu půvabnými, tu skalnatými, onde křovinatými neb lesnatými stráněmi a dotýkající se půdy okresu a pod malebnými zříceninami hradu Pořešína, dumajícího o slávě Kresčakských a husitských hrdin pánů z Pořešína. Odtud, sesílena dříve Švarcavou a potokem Puchéřským, ploužl se

klikatě úžlabími a těsninami k hradišti Velešínu a Branšovicům, za nimiž slučujíc se u české vsi Stropnice s říčkou Stropnicí, dostihuje Doudleb. Stropnice, vystupujíc z území Novohradského středním svým tokem na půdu svinenskou u Petříkova, plazí se při východní hranici bahnitými a rybničnatými lučinami k patě vrchu Borovanského a přijímajíc u Lašňovic potok Svinenský, protékající středem okresu, vrhá se na styčném bodě okresu v náruč Malšinu. Severními hraničníky jsou Borovany, Strážkovice, Střížov a Doudleby. Jižní hranice vlní se lehce od Jiříkova Údolí a Petříkova lesnatými svahy k markantnímu hraničníku Kohoutu (869 *m*), vypínajícímu se nad Hory Slepičí, jednak kol něho se kupící, jednak rozptylující se dovnitř okresu, jako: Velký Kámen 750 *m*, Lindl 664 *m*, Jeseň 735 *m*, Slavošovka 623 *m*, Ločedická

HRAD POŘEŠÍN.

hora 629 *m*, Todeňská hora 606 *m*, čímž onen nabývá rázu kopcovité pahorkatiny. Na pohled jest snad všední, leč uvnitř plna půvabných a rozkošných územíček a zákoutí, buď probrázděných stříbrnými pruhy rybnatých toků, při nichž tají se v lesích zde ještě tak četné mohyly, neb na skaliskách dumají teskně rozvaliny hradišť a tvrzí českých, zemanských rodů, zaniklých pod mocí hrabivé a vítězné růže pětilisté neb její dědicův bělohorských. Anebo prosety jsou v syté zeleni neb modrošerém temenu lesů rýsujícími se bělostnými chaloupkami, namnoze v původní rázovitosti se dochovavšími (Todeň, Mouřice, Nežetice), v nichž žije lid bodrý, konservativní a držící se zvyků, tradic, ba ještě i částečně nářečí dúdlebského. Lid ten jest ve svých životních potřebách skrovným, jako vůbec celá jeho povaha a jednání.

Předkové jeho vykrváceli za svobodu a potomci jich byli na staletí sevřeni poutem moci panské. Vzata jim půda, přivedeni k poslušenství, všechen vzmach a nadšení ulito, aby pykali za odboj otců, za zbojnictví husitské a bělohorské. I dědicové vyrostli v robotě a krčení se a proto jsou nesmělí, v projevech opatrní, nepodnikaví, kolísaví; ale v práci vytrvale houževnatí, sháněliví, hospodární, šetrní a starostliví. Přemýšlejí, hloubají a váhají, leč chytnou-li, drží a nepustí. Ustaraně, dumavé a svrásčité vzezření, rozbrázdělé čelo a zmozolené ruce prozrazují starost a těžkou práci, již musí věnovati zdělání málo výnosné půdy, na pahorcích písčitokamenité, v údolích pak těžké jílovité, v době třetihorní na prahorní rulu, žulu (od Hradů k Svinům) a svor (Branšovice-Borovany), žilovitě zde vystupující, naplavené. I klimatické nepříznivé poměry maří jeho snahu a silnou vůli, i nadšení, jež si odnáší z častých odborných přednášek. K severu

TRHOVÉ SVINY.

otevřený kraj jest rejdištěm mrazivých větrů, častých podzimních a pozdních jarních sněhových vánic, v létě pak náhlých srážek, krupobití i náhlé změny teploty. Zejména v polohách vyšších, na svazích kopců. Zbožnost lidu prozrazuje nápadné množství kapliček, božích muk, křížů a sloupů, ba i obrázků po význačných stromech u cest a v lesích. Ač dlouho vzpírali se, téměř do XIII. stol. německému křestanství, z Pasova sem proniknuvšímu a dlouho skrytě udržovali si předkové jeho pohanské obřady, čemuž nasvědčuje vedle žároviště, z XII—XIII stol., mnou nedávno v samém hradišti v Doudlebech odkrytého, také dosud zachované pohřebiště pochovávací z doby přechodní, celý sad statku u Burdů, a ač v XV. věku povstali fanaticky proti Římu, spřátelili se potomci časem s ním a dnes lnou k němu houževnatě. Národnost jeví se v počtu obyvatel, jichž jest 16.656 Čechů a 1.361 Němců. Tito sídlí v poněmčeném ostrůvku o 6 obcích: Kondráč, Chvalkov, Klažary, Trutmaň, Děčín a Bořikov, ležících při hranici Novohradské. Česká práce jest zde ale na postupu; za to Jiříkovo

Údolí německou školou, zřízenou germanis. firmou Stölzle a syn, jest vážně ohroženo. O práci osvětovou pečují zejména odbory „Nár. Jednoty Poš." a sbory hasičské, soustředěné v čilé župě „Trocnov". V celém okresu jest 11 stálých knihoven o 3000 spisech. Čte se pilně, přednáší se často. Průmysl jest nevalný a jeho vznik i rozvoj stěžuje nedostatek prostředků komunikačních. V okresu jest jenom jedna železná dráha a ta ještě, běžíc po samé východní hranici, celý okres míjí. Též nedostatek mostů přes četné, však dosud nezužitkované vodní toky, jest citelný. Průmysl, opírající se o zemědělství, jako lihovarnictví, papírny a továrny na celulosu, prospíval by zde dobře a byl by zdatným zdrojem výdělku chudému lidu, jenž nemaje práce, stěhuje se valně do ciziny. Zadluženost a chudoba jest mimo jeho moc. Tepnou okresu jest silnice česko-budějovická. Po několika vlnitých záhybech z kotliny Budějovické (384 *m*) stoupá rychle, o 183 *m*, na výšinu Strážkovickou (567 *m*), kde v stejnojmenné vsi Strážkovicích ústí do okresu Svinenského. Zde přetínajíc silnici Třeboňsko-Krumlovskou, vlní se dále přes Veselku, kde přepíná řeku Stropnici. Míjíc v pravo ves Jedovary a Rankov, v levo pak Čeřejov, stihne přes Otěvěk Sviny. Odtud odbočujíc v pravo do Něm. Benešova, pokračuje ku předhoří Novohradskému, kde mezi Hrádkem a Žárem u stejnojmenného rybníka vstupuje na půdu Novohradskou. Podél ní, uprostřed okresu jsou rozloženy

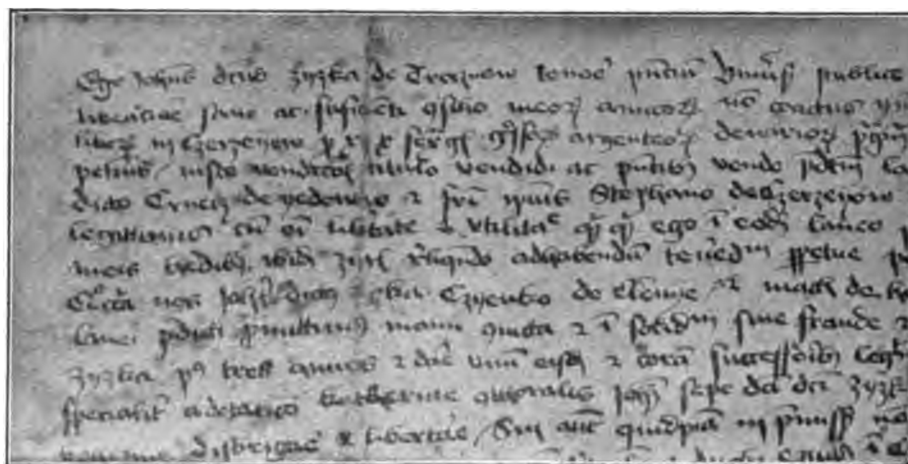

CHRÁM NANEBEVZETÍ P. MARIE V TRHOVÝCH SVINECH.

TRHOVÉ SVINY, město starobylého původu s 558 domy a 3.430 českými obyvately. Vyvinulo se z podhradí pevného hradu, stávajícího na hřebenu pahorku nad roklí potoka Farského, pod městem do Svinenského se vlévajícího. Prvým známým držitelem byl v l. 1263—8 Vítkovec Ojíř ze Svin, jinak z Lomnice zvaný. Po jeho smrti drželi jej příbuzní páni z Landštejna, od r. 1359 pak Rožmberkové, kteří jej připojili k panství Novohradskému. R. 1620 stali se držiteli Bukvojové. R. 1420 dobyl hradu i města Žižka a jeho lid udržoval zde až do Lipanské katastrofy svou moc nad okolím. Po té hrad byv patrně Rožmberky

vypálen, zpustl. Kámen rozebrán a postavena z něho podél silnice valná část nového města, ohněm často sužovaného. Zejména veliký požár v r. 1549, schvátivši 131 domů, zničil starobylou tvářnost jeho. Zachovala se do r. 1828 pouze kaple sv. Jana Křtitele, uváděná již r. 1355. O hradu se ale již r. 1450 v zápisech žádné zmínky nečiní. Dnes z bývalých Svin zbyl jen děkanský chrám Nanebevzetí Panny Marie, jehož znamenitá gotická stavba svou hradovitou tvářností nejen působí úchvatně na oko pozorovatelovo, ale jest i vzácnou uměleckou stavitelskou památkou na č. jihu. Vznikl již na sklonku XIII. stol., leč nynějšího rázu nabyl teprve pozdějšími nákladnými přestavbami, zejména v XV. věku stavbymilovnými Rožmberky prováděnými. Při záp.

Fot. A. Wildt.

ŽIŽKŮV LIST Z R. 1484 V ARCHIVU TRHO-SVINECKÉM.

straně jest prazvláštní bašta, zajímavá svými střílnami, římsami a okny; potemnělý ton její souladí s neomítnutým neb hrubě nahozeným zdivem stěn, opřených žulovými tesanými opěráky, zdobenými četně 5listou růží. Neméně zajímava je 19 *m* vysoká černá střecha, dosahující hřebenem římsy věže, zakončené po ohni 1828 nesouladnou cibulovitou barokní bání, jakož i k jižnímu vchodu o románském rozčlenění přistavená věžovitá gotická kobka, v jejímž hořejším patře nalézá se komora přístupná z kruchty po zvláštní dřevěné pavláčce. Jest zde uložen pěkný archiv městský, obsahující zajímavé zápisy o Žižkovi; také list jeho z r. 1484. Na stěně nad vnějším portálem, bohatě rozčleněným, jest vytesán městský znak s nápisem a letopočtem 1485, nad těmito pak stopy freskových maleb, v levo rytíř na koni, v pravo růže s ozdobou. Též dvéře nesou 5listou růži. Na hlavním oltáři je pěkná dřevěná Marianská

socha z dob 1520. Též oltář barokový sv. Barbory a křtitelnice z r. 1559 jsou zajímavé. Z četných a dosti poškozených náhrobníků pánů na bývalých okolních tvrzích jsou čitelny: Jana Bejšovského z Bejšova 1647, Jindř. Brátkého z Labouně 1605, Mikuláše Keblauského, Pouzara z Michnic a Šeb. Kořenského z Terešova. Z presbyteře vejde se pěkným zdobeným portálem z pozdní gotiky do sakristie, staré sice, ale nově překlenuté neb do baptisteria, samostatné to kaple, stejně s presbyteří vysoké a překlenuté krásnou žebrovou hvězdou z vladisl. gotiky. Také rožmberská křtitelnice zasluhuje pozornosti. Severní vchod je z doby přechodní, z XIII. stol.

Fot. E. Rezek.

KOSTELÍK SV. TROJICE U TRHOVÝCH SVIN.

Celkový pohled na město s chrámem jest malebný, zejména z blízkého návrší jižního, kde nalézá se při silnici k Něm. Benešovu věžičkovitý barokový kostelík z r. 1708. Sviny jsou sídlem okres. soudu, berního úřadu, pošt. a tel. úřadu, notářství, měšť. školy, 5tříd. chlap. a dívčí školy obecné, pokrač. školy průmysl. a 7 živnost. společenstev. Občanská a okres. hospod. záložna podporuje značně hospodářský rozvoj města i zemědělského okolí. Průmysl je nevalný. Jest zastoupen toliko jednou velkovýrobou, ostatně pak rukodílnou výrobou cinkových kroužků k nítěným knoflíčkům, 2 závody kamenickými, 4 mlýny, 1 velkovýrobnou na hospodářské stroje a několika cihelnami. Z řemesel, obchodů a živností jsou nejčetnější živnosti hostinské, důsledek to dříve známých trhů na dobytek, obchod dobytkem, řeznictví, krejčovství a obuvnictví, zastoupené 60 mistry. Výroba obuvi velká, zboží proslulé, trvanlivé a levné. Zahradnictví podporuje okresní ovoc. školka. O vzdělání pečuje zejména „N. P. Poš." přednáškami a knihovnami, z nichž těší se oblibě knihovna jednoty o 500 spisech a okr. hosp. spolku o 300 spisech. Dále „Sokol", spolek hosp.-lesnický, družstvo dobytkářské, org. nár. soc. „Trocnov", spolek sadařů, záb. a vzděl. sp. „Tyl". Práce jejich má velký význam, neboť Sviny jsou městem národně velice důležitým. Připadát jim úkol zastaviti a čeliti německému přívalu z Novohradska a Kaplicka, s nimiž sousedí, a intensivně pracovati na znovudobytí Cizkrajic, Bořikova, Chvalkova a J. Údolí, ale i v celém

zanedbaném kraji, k němuž jest klíčem ves Strážkovice, jedna z nejstarších osad v Dúdlebsku. Svou vysokou a výhlednou polohou skytá překrásný rozhled po celém č. jihu, pročež sloužila Dúdlebanům za „strážnici" hradu Dúdlebi, pod vrchem strážkovickým, k Malši se v ostroh svažujícím, ukrytém, a obchodní cesty Vitorazské, vedoucí od Vitoraze zemskou branou u Nového Hradu, přes Hrádek a Sviny k Dúdlebům. Místo to jest dle lidového podání dosud označeno křížem. Ze Strážkovic, míjíce v levo les na „Štěpánce" s proslulým pohanským pohřebištěm, dojdeme za krátko po silnici buď vesnice Řevňovic či Dřevnovic, při níž na nynějším poli Kubatově, značeném božími mukami, stával známý poutní kostel sv. Bartoloměje, vystavěný r. 1677 a zrušený cís. Josefem II. Neb sejdeme na hraničník okr. „Planou Horu" 515 *m* u Střížova, s níž naskytne se malebný rozhled na krajinku, sevřenou v levo potokem Svinenským, v pravo stokou Pašňovickou, sbírající své vody pod Ločedicemi. Uprostřed ní v obrubě lesů bělá se vesnička Sedlo s poplužním dvorcem, při němž ještě ku konci XVI. stol. stávala tvrz. Po bitvě na Bílé Hoře bylo Sedlo i se sousedním Strádovem vzato Karlu Kořenskému z Terešova a na Komařicích, ač týž se rebelie nesúčastnil. O něco dále pak, rovněž v půvabném širším územíčku, sevřeném potokem Pašňovickým, Svinenským a Keblanským, tulí se v lučinatém údolíčku osady Březí a Nežetice, v nichž v době předhusitské bývaly tvrze Březských z Veselé.

S Plané hory sestoupíme do úpravné osady Komařice se statkem a s pěkným renais. zámkem. V XV. stol. byly s tvrzí majetkem pánů z rodu Strakoniců, zvaného odtud z Komařic. Po Lipoltovi z Komařic a ze Hřebena vládl zde Krajíř z Krajku a po něm r. 1541 Ctibor Dráchovský z Dráchova, získav je koupí. Uprostřed XVI. věku přišel sem staroč. rytíř. rod Kořenských z Terešova a přestavěl tvrz r. 1566, jak kamenná deska zakladatelů Jiříka Kořenského a choti Kristiny z Dráchova s jejich erby a nápisy nad průčelní bránou svědčí, v elegantní 2patrový, vlašskou renaisancí provedený zámeček, k němuž posléze v XVII. stol. přistavena věžička. Pěkně zdobenou a tesaným kamenem obloženou branou vejde se do rozsáhlého nádvoří, do něhož dříve bývala zadní průčelní strana paláce otevřena zdobnou renaisační galerií; nyní jest zazděna a upomínají na ni pouze sledy štíhlých sloupků. V přízemí i v poschodí jsou pěkně zdobené dveřeje, zejména jedny nesou pěknou ozdobu s nadpisem českým a s rodovými erby Kořenských. R. 1623 prodán statek opatství Vyšebrodskému za 45.000 kop míš. Dnes jsou Komařice středem jeho rozsáhlého okolního panství, sídlem pens. opata a poštov. úřadu. Nedaleko pod zámkem Komařickým přepíná silnice říčku Stropnici a a stihne ves Pašňovice, odkudž, mijíc v pravo ves Stropnici

— českou, sklání se k Malši a přetínajíc ji, vstupuje na hranici okresu Budějovického k Římovu, jehož domky kol poutnického kostelíka kupí se v malebném obraze. Ze silnice odbočuje cesta ku vsi Branšovicům, pozoruhodným znamenitým a důležitým a krásně znatelným hradištěm starých Dúdlebův. Z Branšovic cestou, míjíce v pravo Kladiné, Lahuť, Hrachové Hory a Selce, přes Mokrý Lom stihneme Svatý Jan, zdvihající se na hoře Počedické (624 *m*) a dominující svou proslulou polohou a výhledností celým jižním Čechám. Na samém hřebeni vypíná se nad domky barokový kostel, vzniklý r. 1732, kdy farář Velešínský Jan Rierenschopf na místě pustém, leč výhledném, založil kapli. Postupným rozšiřováním v druhé pol. XVIII. stol. vznikl chrám, jenž r. 1823 opatřen věží. A současně s jeho vývojem vznikala ves, která dnes čítá přes 100 usedlostí a 600 obyv.

Fot. Sv. Tůma.

NÁDVOŘÍ ZÁMKU V KOMAŘICÍCH.

Ze sv. Jana přes Ločedice lze se dáti buď do Todně a Něchova, starobylých a rázovitých českých osad z dob prvního osídlení Dúdlebska (i nářečí zanechalo zde dosud četných stop: Todeň bývala sídlem vladyckým. Václav z Todně přivěsil pečeť k stížnému listu r. 1415 do Kostnice zaslanému), neb cestou kol Chumského vrchu do vsi Chumu a Malše pod Slavošovkou, 623 *m*, známé mohylami slov. Z Malše kol Slavošovky do Nesmeně, neb za 20 minut stihneme malebných zřícenin Pořešína, rozhraničujícího okres Svinenský a Kaplický. Odtud sledujíce krásnou hvozdnou těsninou levý břeh Malše, za několik minut stihneme samoty Houdka, kdež se loďkou lze přeplaviti na pravý břeh, pokrytý rozsáhlým lesem. Za tímto zjeví se oku nádherné divadlo. Na temeně pahorku vypínají se starobylé

BESEDNICE, městečko s kostelem sv. Prokopa, teprve r. 1738 vzniklým a 1875 v nynější tvářnost upraveným. Jsouce sídlem 4třídní čes. školy, pošt. úřadu, několika čilých spolků a 930 uvědomělých obyvatel, jsou v tomto konci, na samém rozhraní, ohrožovaném výbojnými Němci na Kaplicku, velmi důležitou posicí národnostní. Malebnost osady zvyšuje ladné seskupení bílých domků, odrážejících se ostře v temném modru hlubokých a mohutných hvozdů vedlejších Hor Sle-

pičích, vyznačených markantně dalekému okolí dominujícím pánem jejich Kohoutem, 369 *m* vys. Kohout sám, jsa zarostlý lesem, není výhledný, za to ale připraví nám rozkošný požitek obklopující jej družky „slepičky": Jeseň (732 *m*), Velký Kámen (750 *m*), Lindlův Kopec (664 *m*), Vysoký Kámen či Klenská hora (860 *m*) a četné jiné výhledné paseky neb průseky, na nichž kupí se, často pitoreskně, na sebe rozvaliny zvětralých skal. Přístup k některým z nich je upraven i uměle, jako na př. na Velký Kámen přičiněním N. J. Poš. v Besednicích.

Odtud lze odbočiti buď přes Blansko na Sokolčí, malebnou a skrovnou zříceninu Hrádku, tající se v hlubokém stínu lesa nad Švarcavou, anebo sestoupíme do potemnělého údolu, v němž bělají se české hraniční vesnice: Záluží se 102 obyv., Lhotka se 110 obyv., Dobrkov se 150 obyv. a Slavče se 300 obyv., 3tř. čes. školou a krásným novým kostelíkem, postaveným péčí odb. N. J. Poš. r. 1906. Bohoslužby konají se zde zatím jen občasně, neboť zřízení samostatné farnosti jest závislé na propuštění Slavče a spolu několika osad jednak od Svin, jednak od německého Žumberka, v sous. okr. Novohradském. Severně mezi Slavčí a Sviny jsou ještě české vsi: starobylé Mouřice s 213 obyv., Lniště 164 ob. a Keblany s 213 ob., bývalé sídlo a tvrz pánů z Keblan, uváděných poprvé r. 1360—86 Filipem z Keblan. Dále při silnici Bořikov 106 obyv. a Cizkrajice s 216 obyv., starožitná ves, upomínající na Cuzkraje žijícího v XIII. stol. Ve XIV. věku uvádí se Pelhřim, Jeník a Beneš z Cizkrajic, načež v XV. stol. dostaly se Žestovcům ze Světví na N. Hradsku. Před l. 1605 držel tvrz Otík Brodský z Labouně, služebník Petra Voka z Rožmberka. Tělo jeho uloženo jest v chrámě Svinenském. R. 1650 uvádí se tvrz jako pustá a dnes upomínají na ni zdi, dostí zachované. Od r. 1785 jsou trvale spojeny s panstvím N. Hradským. Obmýšleným zřízením české školy v Cizkrajicích posílí se zdejší i okolní český živel, silně zde zápolící s tvrdým německým, usedlým ve vsích: Chvalkově s 158 ob., Kondráči s 393 ob., Klažarech se 104 ob., Trutmani se 179 ob., a Pěčíně se 204 ob., rozložených jako ostrůvek v úhlu, sevřeném záp. silnicí ze Svin do N. Benešova, vých. silnicí okresní ze Svin do N. Hradů, bývalou to pomezní stezkou, a jižně jako základnou hranicí Novohradskou, přes niž německý živel proudí zvolna a nepozorovaně ku předu. Všecky jmenované osady bývaly sídlem vladyckých rodů. Ve Chvalkově seděl na tvrzi r. 1387 Jan Pucek z Chvalkova, r. 1459 Vojta z Jírovic, načež dostala se se dvorem Pouzarům z Michnic, pánům na Žumberce. R. 1608 uvádí se ještě jako pevná. Stateček připojen 1618 k N. Hradům. V Klažarech na tvrzi se statkem seděli na poč. XV. st. bratři Oldřich a Jan z Klažar. V polovině téhož věku spojeny ale s Cizkrajicemi a tvrz zanikla; r. 1544 uvádí se jako pustá.

Hned za silnicí přetíná a končí jazykovou čáru starožitná ves Hrádek s 95 obyv., načež následuje kraj opět ryze český. Hrádek v době osídlení Dúdlebska, leže na obchodní stezce Vitorazské při bráně zemské, byl velmi důležitým bodem obchodním i obranným. Později byl pevnou tvrzí, jejíž nejstarší známý držitel uvádí se Pešík z Hrádku r. 1360. Posléze dostal se k panství N. Hradskému. Tvrz však v seznamu 1541 uvádí se jako pustá. Nad Hrádkem jest vrch Dub (579 *m*), s jehož jednotlivých míst jest překrásný rozhled do celého okolí, zejména ke straně východní, kde v sytě zelených lučinách lesknou se hladiny bezpočetných rybníků, rozložených již od nádraží Novohradského až k Borovanům podél Stropnice. Mohutné a hluboké hvozdy po pravém břehu jejím uzavírají tuto nádhernou scenerii. Na opačné straně jest ves Buková se 470 ob. a 2tř. českou ob. školou. Bývala sídlem stejnojmenného rodu, uváděného Kryštofem Muchkou z Bukové, hejtmanem panství N. Hradského. Stala se známou nálezy římských mincí. K východu na svahu vrchu Olešnického leží velká ves Olešnice s 750 ob., 3tř. obec. školou, kostelem sv. Václava a statkem. Olešničané stáli r. 1186 svědky při darování Újezdu Žárského Fridrichem II. klášteru Světelskému. Ve XIV. stol. seděla na zdejší tvrzi paní Kateřina Koňatová z Olešnice. Od r. 1590 drželi statek zdejší Pouzarové z Michnic, načež r. 1620 tento skonfiskován a prodán Budějovicům. Ti jej prodali, ale opět r. 1727 za 59.300 zl. trvale koupili. V XVI. století vznikl zde zámeček, proměněný dnes ve faru, školu a byty. Pivovar r. 1787 přeměněn v kostelík. Zachovaná branka je pozdně gotická, nad okny jsou renaisanční římsy, v přízemí toskánské sloupky a na stranách sgrafitové rustiky. Z Olešnice polní cestou, stinným lesem a po hrázi obrovského rybníka Olešnického dojdeme osady Petříkova se 300 ob., rozkládající se při levém břehu Stropnice, která odtud řídí směr dráhy, probíhající tímto nejvýchod. koutem okresu z Vídně do Budějovic. Hned za tratí a zastávkou rozkládá se výběžek, tratí odkrojený a porostlý obrovskými lesy panství Novohradského. Ze severního jeho cípu, od Nového Dvora u vsi Nepomuku, na samé hranici okr. Třeboňského, probíhá úhlopříčně přes 2 míle dlouhý přímočárný průsek, končící téměř až pod samými N. Hrady. Na nejvyšším jeho místě zdvihá se vysoká, bíle natřená rozhledna „obelisk“, s níž jest nádherný rozhled až do pláně Třeboňské, kotliny Budějovické a zpět k Novým Hradům, kde na ostrohu vypínající se zámek, město a starý počernalý hrad okouzluje oko pozorovatelovo.

Ve vých. konci výběžku, při silnici Třeboňsko-N.-Hradské, jsou rozsáhlá rašeliniště a česká ves Jiříkovo Údolí s hraběcí sklárnou, leč pronajatou germanis. firmě Stölzle a syn, která zde zřídila německou školu. Západně na pokraji lesa u rybníčka Smržku jest při cestě myslivna a ves Těšín se 298 ob.. Při trati pak Těšínov. Z Těšína

lze odbočiti na návrší Poruby (513 *m*) u Jílovic, kde Žižka porubal Rožmberské a odkudž naskytá se krásný rozhled na Třeboňsko; aneb podél tratě, míjíce v levo vsi Třebče, Lhotku a dále Třebíčko, vystoupíme z lesa do druhého výběžku, kde se zjeví oku malebná krajinka. Dole v úvalu, tvořeném lesnatým a nevýhledným vrchem Borovanským (515 *m*), loudá se Stropnice, při jejímž levém břehu jest ves Dvorec s 208 obyv., ve XIV. století připomínaná jako sídlo vladyků ze Dvorce, současně držitelů tvrze a několika vesnic okolních, zejména i Trocnova. R. 1534 koupili ji Rožmberkové, r. 1570 dostala se Kořenským na Komářicích, kteří sešlou a neobydlenou tvrz pře-

Fot. J. Künzl.

ZÁMEČEK OSTROLOV ÚJEZDSKÝ.

stavěli, a r. 1610 ještě na ní seděli. Václav Kořenský, věrný druh pana Voka Rožmberka, vedl tu veselý život a zadlužil statek svůj tak, že posléze velká část prodána a zbytek připojen k sousednímu statku Ostrolov-Újezdskému, nyní vesnicí s 255 ob. a 2tř. ob. školou. V době předhusitské stával zde, jižně od nynější osady, na ostrohu levého břehu Stropnice, kdež se dosud příkopy a pilíře spatřují, kostel a tvrz, na níž seděli soujmenní vladykové z Újezda, z nichž se připomíná prvně Mikšík z Újezdce. Koncem XV. věku připojen ke Dvorci, s nímž 1534 prodán Rožmberkům. Ti ale r. 1569 prodali toto zboží Kořenským z Terešova, kteří si vystavěli o něco severněji zámeček, jak jej dosud, ovšem valně zpustlý a přeměněný spatřujeme. R. 1692 koupila statek obec Budějovická za 82.000 zl. a učinivši jej střediskem okolního rozsáhlého panství, proměnila zámeček v obilné sýpky, byty a posléze i školu. Ode Dvorce sev., mezi pravým břehem Stropnice

AMBITY KLÁŠTERNÍHO CHRÁMU V BOROVANECH.

a tratí jest pěkná skupinka hosp. stavení švarcenberského poplužního dvora Nový Dvůr, v němž bývala mešní kaple Augustiánů z kláštera Borovanského. Na opačné straně trati, prudkým obloukem mezi rybníčky se otáčející, jest ves Hluboká se 340 ob., bývalý to dvůr s tvrzí, na níž r. 1380 seděl Přibík z Dobřemilic a ze Hluboké. Později dostala se služebníku rožmberskému Petrovi z Lindy, jenž, jsa bez dětek, daroval r. 1455 dvůr a ves Hlubokou kostelu Borovanskému, jejž přeměnil v klášter. S tímto pak r. 1600 přešel na Rožmberky a jejich nástupce. Dnes kolem Hluboké a o něco sev. položené osady Vrcova daří se podivuhodně, přes drsné podnebí, dobré ovoce, vynikající zvláštní okořenělou chutí a vůní. A nad nimi, na temeně pahorku, rozkládají se památné

BOROVANY, probouzející se č. městečko s 1000 ob., 161 domy, 5tř. ob. školou, pošt. a tel. úřadem a několika velice čilými spolky národními, s čítárnou a knihovnou N. J. Poš. Vznikly již v době prvého osídlení Důdlebska. Borované stáli svědky r. 1186 při darování Újezda Žárského klášteru Světelskému kníž. Fridrichem II. Prvním známým držitelem byl Vok ze Třeboně a Svin ve XIII. stol. R. 1359 uvádí se Borovany jako ves s kostelem, farou a statkem o $29^1/_2$ lánech. Farní chrám, uváděný ve XIII. století, vznikl v nynější podobě po válkách husitských, v době jihoč. žulové gotiky vladislavské, jejíž jest krásnou památkou.

NÁDVOŘÍ KLÁŠTERNÍHO CHRÁMU V BOROVANECH.

Je to první klášter v Čechách po smrti Žižkově, — ironií osudu — nad samým jeho rodištěm za 31 let a po lipanské katastrofě za 21 let zbudovaný. A sice roku 1454 rytíř Petr z Lindy, bohatý měšťan budějovický a linecký a úředník rožmberský, seděním na sousední tvrzi a statku Hluboké, koupil statek Borovanský a zbudoval u farního kostela Augustianský klášter, jejž bohatě nadal. Znak jeho nese svorník krásné a elegantní got. žebrové klenby v lodi i v ambitě, obkličujícím klášterní nádvoříčko. V XVI. stol. klášter zrušen, leč r. 1631 Ferdinandem II. opět obnoven, mnichům vypuzeným vrácen a přestavěn. R. 1729 vystavěna věž, r. 1746 krásná škapulířová

ZÁMEK, ŽIŽKŮV POMNÍK A PRANÝŘ
NA NÁMĚSTÍ BOROVANSKÉM.

kaple baroková, zdobená zajímavými freskami od Prokyše, barokní kněžiště s mistrně řezaným oltářem z r. 1679 a proboštství. R. 1785 byl však klášter cís. Josefem II. opět zrušen, kostel stal se farním a proboštství přestavěno v zámek, jehož průčelí, souměrně rozčleněné rustikou a pilastry, je pěknou ozdobou jižní strany náměstí, na němž vedle pranýře s letopočty 1656 a 1739 stojí prostý kamenný pomník s nápisem: Jan Žižka z Trocnova. Pod dojmem známého povržlivého výroku postavili jej Borované r. 1893 zády k zámku. Stojí klidně a zdá se, jakoby přemítal, nebyl-li by právě rozhodný čas, aby zdvihl palcát, s pravicí k patě skloněný, a opět zasáhl rukou svou rozhodně do aktu dramatu svého ohroženého národa . . .

Chmurné myšlénky a představy vybavují se v mysli a zas v zápětí zaplaší je tisíce a tisíce jiných, křižují ti bujně hlavou a hned zas rozletují se po širé vlasti, v jejíž různých koutech ve zříceninách tvrzí dvorců a hradů porobených zemanských rodův zapadají. Jiné zalétnou až za hranice, daleko, tam kde žertva české vlasti hoří, za lemy, ku břehům Rýna. A náhle probleskne ti myslí, že dole, právě pod pahorkem, jest Žižkova kolébka. Se srdcem rozechvěným, plni fantasie a nadšení, spěcháte kol zámecké zahrady po svahu k strážnému domku č. 159, přejdete zde dřevěný můstek přepínající trať dráhy a dolů lesíkem do útulného údolu, kde doufáte spatřiti zlatou kolébku a u ní snad nejdokonalejší pilíř sochařského Umu jako vděk národa. Leč stanete udiveni, sklamáni. Nevěříte, těkáte sem a tam a pátráte kolem. Nic více však nevidíte, než uprostřed sytě zeleného smrkového porostu, dýšícího pryskyřnou vůní, prosvitající úhledný selský dvorec.

TROCNOV
(OD JIHOZÁPADU).

Toť Trocnov, vlastně ostatky Trocnova, poslední stopa po bývalé vsi, stávající zde vezdy s tvrzí, po níž ještě ku straně severní, kde několik dubů stojí, mělké příkopy lze spatřiti. Připomíná se v deskách dvorských r. 1381 a v kronice Hájkově r. 1541. Seděl na ní zemanský rod Trocnovský, s erbem raka, vzniklý po rozpadnutí se župy Dúdlebské. Prvním z něho uvádí se r. 1378 Jan, řečený Žižka z Trocnova, otec hrdinův. Manželka jeho slula Kateřina a uvádí se r. 1384 v listině, dosud v archivu města Svin Trh. zachované, dle níž Jan Žižka z Trocnova odprodává od sousední vsi Čeřejova, jejíž část také držel, jeden svobodný lán a sice dvěma bratřím, Ješkovi Črnci z Jedovar a Štěpánovi z Čeřejova za 19 kop grošů čes. Rukojmí toho byli Čeněk z Klení (okres Novohradský) a Mach z Holkova u Velešína, kteří zavázali se při tom za správnost prodeje do 3 let po Žižkově smrti proti

všem nárokům jiných osob, zvláště co by se týkalo „věna manželky Kateřiny". I v jiných listinách města Trh. Svin uvádí se jméno Žižkovo. Zdá se, že část Trocnova drželi i někteří příbuzní. Další zprávy o Trocnově následkem potomních bouřlivých událostí mizí, až r. 1441 uvádí se držitelem jeho a Čeřejova zeman Zdeněk z Chlebova. R. 1443 Jan ze Dvorce. R. 1654, když držitel Trocnova po válce 30leté byl vypuzen a zpustošený grunt klášterství Borovanskému připadl, byl i druhý zde stojící dvůr od sedláka Bárty Trajenáře za 100 žoků míš. koupen a v jeden statek spojen. Ještě ku konci minulého věku bylo zde veselo a čilo. Trocnov byl středem rozsáhlého okolního švarcenberského hospo-

RODNÉ MÍSTO ŽIŽKOVO U TROCNOVA.

dářství. Posléze byl zde pronajímán a před krátkou dobou konečně jako dvorec zrušen. Stodoly zbourány, rozlehlé pláně s vlnícími se zlatožlutými klasy obilin srovnány a vysázeny mladou smrkovou kulturou, rozčleněnou v pravidelné pole s přímočárnými průseky. A nad tím zeleným kobercem smrkového porostu, zvýši 1—2 *m*, dýšícím pryskyřně až omamivě, vyčnívá bělostná skupinka stavení o 2 křídlech, z nichž podlouhlé přední, západní, jest v jižním konci, vyhlížejíc štítem o 2 oknech z podklenuté síně do úpravné zahrádky, obydleno hajným, v díle pravém, severním pak proměněno v kůlny. A k těmto se přimykající křídlo severní, zbytek to hospodářských budov, jest onomu vykázáno k ukládání potřeb z malého hospodářstvíčka o 7 měrách orné a luční půdy, ku zlepšení živobytí. Další 2 křídla pozůstávají z dřevěného plotu na podezdívce a uzavírají čtverečné nádvoří. Toť dnešní

obrázek „dvora“ Trocnova. Proti severnímu křídlu nad 2 rybníčky, na lehké vyvýšenině as 200 kroků vzdálené, jest skupinka dubů; zde stávala tvrz rodu Žižkova.

Před záp. křídlem prostírá se malý palouček s několika sešlými vrbami při cestě, z níž přes stružku vejdeme do aleje mladých červenolistých doubků, vroubících smrkové porostliny, a končící ve vzdálenosti as 500 kroků nad třetím rybníčkem, na pokraji lesa sosnového, kdež ve vymýtěném půlkruhu, po jehož stranách po lípě, povaluje se něco rozlomených cihel a kamení. Toť zbytky po kapli, označující zde do nedávna rodné místo Jana, synka trocnovského pána, Jana Žižky. Nenarodilť se v měkkých poduškách ve tvrzi, nýbrž, jak pověsť a četné zápisy souhlasně praví, pod dubem v širé přírodě. Matka Kateřina za velkého parna nesla totiž žencům na poli pracujícím oběd. Podělivši je, spěchala zpět k domovu. Černé mraky valící se hrozivě od Šumavy, věštily krutou bouři. Vítr již skučel a fičel, prach po cestě se víříl, větve v korunách stromů praštěly, hrom rachotil, blesky se křížily, nastalo pravé dopuštění. A tu máteř, nemohouc již obydlí dostihnouti, uchýlila se před lijákem, jenž v proudu divém v tom spustil, pod dub, od pastevcův vypálený a zde synáčka povila. Při křtu v kostelíku vedlejší vsi Střížova, kam Trocnov až do 1. dubna r. 1787 byl přifařen, dostal synek jméno Jan. Křtitelnice, zvaná Žižkova, byla však r. 1491 při přestavbě kostela Rožmberky pro jednoduchost nahrazena jinou,

BÝV. KAPLE,
OZNAČUJÍCÍ RODNÉ MÍSTO ŽIŽKOVO.

tam dodnes užívanou. Žižkova křtitelnice, zcela originelní z doby románské, což veledůležito pro řešení otázky náboženské v starém Dúdlebsku, v němž románských zkazek postrádáme, nebyla na štěstí zničena, nýbrž uschována a dodnes se co vzácná památka ve Střížově ukazuje. Také ukazují Střížovští statek, dříve zemanský dvorec „u Strychů“ pravíce, že po křtu odebrali se do něho ke spřízněným držitelům rodičové Janovi, aby u nich pohodovali. Kterého roku to bylo, ani zápisy ve Střížově neoznamují, ba neznám je určitě ani rok, kterého by se byl Žižka narodil. Tomek asi správně soudí, že v pozdních létech panování Karla IV., jenž zemřel r. 1378; jiní kladou narození do let kolem 1360. Ze sourozenců Žižkových určitě jest znám bratr Jaroslav, posléze statečný hejtman husitský, a sestra Anežka, o níž místní pověst dí, že se skrývala jeden čas u jeptišek v klášteříku sousedního Ostrol. Újezda. Z jiných příbuzných připomíná se Mikeš, spoludržitel Trocnova s otcem Žižkovým (zemřel r. 1381) a po něm Ješek z Trocnova. Dále uvádí se i teta Žižkova Anna, nepochybně sestra jeho otce, která, dokud Žižka žil, u něho přebývala. Po jeho smrti odebrala se k Jaroslavovi a když i ten zemřel, uchýlila se do Prahy. O Jaroslavovi píše Theobald, že padl při obléhání Bechyně; Březan k tomu však poznamenává, že byl od Budějovických sťat. Zpráva tato, jak i Tomek soudí, není doložena a také v archivu Budějovickém žádného záznamu o tom není. Ale v knize Lib. c. II, r. 1398—1514 nalezl jsem jméno Žižky sládka, jenž byl vynikající osobou v Č. Budějovicích. Syn jeho Václav Žižka zasedal r. 1455 v městské radě a držel několik domů. R. 1492 uvádí se dcera jeho Marta. Jest velmi pravděpodobno, že Žižka sládek byl bratrem Žižkovým. Žižka sám byl ženat a měl dceru, která před rokem 1424 byla provdána za pana Ondřeje z Dubé, patrně příbuzného známého českého pána Jana Roháče z Dubé. Ondřej z Dubé sám bojoval po boku Žižkově ve vojště táborském a padl v bitvě u Malešova. Život a rekovné činy Žižkovy netřeba zde rozváděti, jsouť známy z jiných podrobných spisův.

Fot. V. Vlasák.

ŽIŽKOVA KŘTITELNICE V KOSTELÍKU STŘÍŽOVSKÉM.

A podněty k nim, právě u něho? nebyly náhodné, vyplynuly z logické příčiny dějin jihočeských, zejména Dúdlebska: štědré vý-

sluhy panovníků německé šlechtě, církvi a kolonistům, čímž přivoděno rozpadnutí se Dúdlebska; rozmach šlechty a církve, zajišťující si lidu i králi urvanou půdu hrady, kláštery a farami; zápas jejich o moc se samým králem; hašteření se žárlivé šlechty s církví a opak; nadpráví německých kolonistů a bezpráví ujařmeného českého lidu, zápas němectví s češstvím; rozpory mezi německým křesťanstvím, jehož ohniskem byl Vyšší Brod a Koruna s českým, hlásaným světskými duchovními; vnitřní sváry církve, zejména obrovský a znemravňující proces kláštera Vyšebrodského s Korunským; vzájemné pronásledování, ba i vzájemné vraždění se kněží, čímž přivoděno pohoršení a demoralisace lidu; dokonalá poroba a ožebračení českého lidu a útok na majetek a svobodu jihoč. rodů zemanských. To vše doléhalo do Trocnova a vtisklo Žižkovi do ruky meč a do hlavy myšlénku, osvobodit lid, vyčistit vlast a založiti nový, samostatný a pevný demokratický český stát. Bohužel, že velké dílo zmařeno. V době rozhodné, když blížil se den vyplnění jeho snů, neúprosná morana, na vrcholu jeho vojenské slávy a moci, vyrvala jej národu. Dne 11. října r. 1424 zemřel ranou morovou ve vojenském ležení u Přibyslavi, kteréžto místo jest nyní označeno pomníkem. Vděční Čechové památku jeho různě uctívali a mnozí ctitelé dali si i obrazy malovati. Tak činili i nepřátelé, a aby památku jeho znesvětili a odpor k němu vzbudili, zpodobňovali jej jako muže mstivého, zákeřného a úskočného. Takových obrazů, zejména ze století XVII. jest na č. jihu mnoho, ovšem podoby odchylné.

Dub, pod nímž se Žižka v Trocnově narodil, měl lid jihočeský v posvátné úctě. Beckovský o něm píše, že kováři a jiní lidé těžké práce z daleka sem chodili, třísky z něho štípali a do toporů svých kladiv a nástrojů zasazovali, aby nabyli větší síly a pádnosti. R. 1682 kázal jej ale probošt kláštera Borovanského, Konrád Fischer, podseknouti a obnoviti kapličku sv. Jana Křtitele, zvanou „Žižkova kaple", již k potupení jména Žižkova dal opatřiti nápisem latinským a českým:

— Jan Žižka z Trocnova slepej zlé paměti tu se narodil —

R. 1860 byla povržlivá slova neznámou rukou nahrazena slovy: slavné paměti. Leč i tuto kapli kázal odstraniti, dle zápisu ve školní kronice Ostrolov Újezdské, švarcemberský správec Josef Olžbauer, aby tak byla zahlazena památka na toto slavné místo. A několikerý nový pokus označiti je se nezdařil. Marně usilovali Borovanští postaviti tam pomník, marně vetklo tam Sokolstvo u příležitosti všesokolského sletu v Čes. Budějovicích žulový jehlan. Hned následovní noci hladina vodní sousedního rybníčka navždy se nad ním zavřela... Tak dalece klesnul fanatismus zavilého nepřítele, který učiniv sobě nástrojem rodného hrudou i jazykem bratra velikého bojovníka, domníval se, že tím i jméno jeho bude moci vyhladiti. Však přece dnes zásluhou samotného panujícího knížete Adolfa ze Schwarzenberků

zvěčněno rodné místo Žižkovo pomníkem, který i zevně má hlásati poutníku památku nezapomenutelného hrdiny. Než i bez tohoto žulového hlasatele památka jeho nikdy nezahyne. Celý český národ bude ji ctíti, dokud bude žíti a zraky své bude věčně upírati k posvátnému místu, kde zrodila se myšlénka svobody a práva, čistoty víry a jazyka, volnosti, přesvědčení, myšlení a bádání, kde se zrodil muž, jenž lid selský proměnil ve vojenský tábor, aby zjednal českému národu českou vládu, aby tak pro všecku budoucnost byl silen, bezpečen a svoboden a aby každý jeho syn byl v celé vlasti doma, navždy doma...

Frant. Miroslav Čapek.

LII. OKRES NOVOHRADSKÝ.

V nejjižnějším cípu Čech, mezi Šumavou a českomoravskou vysočinou, rýsují se modrošeré lemy lesnatých horských hřbetů, zvané obecně Hory Novohradské. Jsou to zbytky někdejšího pomezného hvozdu, pokrývajícího odnože šumavských velikánů, zdvihající se ve 3 valech nad pravým břehem Malše a dostupující nad prameny jejího přítoku a stejnojmenné vsi Puchoře výše nad 1000 *m*. Odtud svažují se ve 3 souběžných vlnách směrem východním, k jezernaté pánvi třeboňské, kde navazujíce na vysoč. českomoravskou, ztrácejí se v hustých shlucích a kotoučích par. Přední vlna jakoby náhle byla narazila, kupí se nad stokem řek Malše a Černé (Švarcavy) v mocném ostrovu jako družina Hor Slepičích: Jeseň (735 *m*), Lindl (664 *m*), Velký Kámen (750 *m*), Vysoký Kámen či Klenská hora (860 *m*) a Švec (701 *m*), nad ně vypíná se ve středu jako pán Kohout (869 *m*). Druhá, kořeníc v protilehlém cípu, při samém styčném bodě hranic česko-dolno-hornorakouských, zdvihá se nad prameny potoka Puchoře jako trojvrší Granitzberg (1080 *m*), Steinberg (1069 *m*) a Šance (1004 *m*) a postupuje mohutně podél hranic zemských jako hradba, rozbíhajíc se kopcovitě buď do Čech neb do Rakous. Třetí, na půdě rakouské, je opět mírnější. Celé toto území bylo do konce XII. věku porostlé jednolitým pralesem či pomezným hvozdem, nejen dělícím, ale i chránícím vlast českou proti Rakousům. Účelnost tato vyznačena jest nejlépe v listině Fridricha II., jenž r. 1185 při darování hvozdu v manství Hadmaru z Kuenringa a r. 1186 při darování zboží v zásecích Žárského Újezda klášteru ve Světlé uložil oběma, že les blíže brány zemské nesmí se ku škodě zemské mýtiti. Jsa jedinou spletí, přerývanou toliko pruhy divokých, o skaliska, balvany a drva tříštících se bystřin a potoků, byl neschůdný a liduprázdný. Toliko jediná tudy vedoucí stezka Vitorazská či Pe-

haimsteich, spojující plémě Dúdlebské s bratrským plemenem po horním toku Lužnice usedlým, ve Vitorazsku, a vedoucí úžlabím Stropnice k Novému Hradu, k bráně zemské u Hrádku a dále do Dúdleb, oživována byla soumary obchodními neb strážemi, přecházejícími od Hrádku k Hradu, jenž vznikl zde na samém hřebenu asi r. 980.

Soudí se, že Vojen poraziv Vítka za horní Lužnici, odňal mu okolní území a zajistil si je hradem, jejž poručil ale ochraně Vítkově. Hrad stal se na této straně klíčem k Rakousům a důležitost jeho rostla každým dnem. Proto byl v brzku, kolem r. 1125, jak nalezený letopočet a románský ráz původní věže svědčí, přeměněn na hrad kamenný. Nepřesné vymezení hranic v tomto území vedlo často ke sporům, které odklizeny r. 1179 na sjezdě Chebském ve smyslu, že území až ku břehům Lužnice připadá k Čechám, druhý břeh k Rakousům. Otřesenou državu v tomto vzdáleném koutě dal, jak svrchu řečeno, Fridrich II. r. 1185 Kueringům a r. 1186 klášteru Světelskému. Kueringové uváděli do Vitorazska lid, ovšem že německý. Leč tato prvá germanisace neměla úspěchův. Slovanský lid pronikal všude z Dúdlebska i z Vitorazska, absorboval německé menšiny a zakládal nové osady, ku př. Hrad, Žár, Buková, Biňov, Světví a Stropnice. Když ale Přemysl II. r. 1251 získal Rakous a spojil se zemí českou, přeložil dosavadní hranici zemskou dále k jihu. Tím otevřena brána, lid z Vitorazska pronikal hlouběji hvozd, kácel jej a zakládal německé osady, tentokráte s výsledkem, jak jména na „schlag“ končící v té době ukazují. V poměru tom ovšem rostl i význam hradu. Také v té době Vítkovci neznámým způsobem, patrně v uznání služeb prokázaných panovníku, získavše okolních území, zakládali osady a silně a houfně je zalidňovali, a posléze přestavěli i Hrad na pevný Nový Hrad, jehož prvý známý držitel uvádí se r. 1279 Ojíř ze Svin a z Nového Hradu. Při hradě bylo již téhož roku městečko se 49 usedlostmi a kostel. Silné a volné osazování německé nastalo pak r. 1280, když Kueringové, přívrženci Přemysla, musili postoupiti území cís. Rudolfu. Kolonisace byla ale také z části česká. A tak postupně mýtěn les a území prostupováno hlouběji a šířeji živlem českým a německým, až zabrána prostora od vlny střední k přední, a tak dán vznik okresu Novohradskému.

Maje ráz trojúhelný, jest vyznačen na sz. markantním hraničníkem Kohoutem (869 *m*), od něho k jihu hřebenem Klenské Hory (860 *m*), stokem potoka Černého s Puchořským, pravým břehem tohoto až k Terezínovu a odtud silnicí až ke hranici zemské. Tato tvoříc mez jihových., přetíná u české vsi Hranice trať dráhy Cmunt-Budějovice, probíhající jen krátce tímto nejvých. úhlem okresu a stýká se zde v jezernatých lučinách a slatinách s hranicí severozápadní, jdoucí sem po hřebenu přední vlny od Kohouta. Celé toto prahorní území, spočívající na rule a žule, měříc 232 km^2, čítajíc 25 pol. obcí, 24 míst. ob.

a 30 kat. ob. se 16.970 obyv., lze rozčleniti na 3 území: řeky Stropnice, potoka Svinenského a Černého. Stropnice, pramenic na samé českorakouské hranici pod horou Vysokou, spěje těsninou k osadě Šejby a Dlouhé Stropnici a dále do údolí k městečku Stropnici (německé). Zde otáčejíc ve směru severových. klikatí se romantickým úžlabím, v němž posvátné ticho ruší jen šplouchání vln, bijících do skalních balvanů a klapot četných mlýnů, rozsetých po její březích. Před Novými Hrady vniká do rozvírajícího se údolu, pod ostrohem hradním přibírá potok Jedlický, načež lučinatou rovinou pádí do nejvýchodnějšího úhlu okresu, v němž za rybníky Dlouhorázským a Biňovským náhle se otáčí a vniká do okresu Trhosvinenského. Tvoří tak zde nejnižší část

Fot. J. Seidl.

NOVÉ HRADY.

okresu, jejž protíná též železná dráha z Budějovic do Vídně, jediná to v celém okresu a s poslední stanicí „Nové Hrady“ na české půdě. Sousední území potoka Svinenského, pramenícího ve středu okresu a ubírajícího se ke Svinům, jest již vyšší pahorkatina, svažující se sem jednak od Hor Slepičích, jednak z druhé vlny, ze samého cípu jižního, kde nad prameny Černé a přítoku Puchoře dosahují kopce již přes 1000 *m*, což v poměru k sousední kotlině Budějovické, vysoké 384 *m*., jest ovšem vzestup značný. Údoly, svahy a vymýtěná úbočí jsou poseta přívětivými a malebně položenými osadami, namnoze to letními sídly, jichž prostí a bodří obyvatelé, až na nepatrné zlomky dnes veskrze Němci, živí se hlavně zemědělstvím, drobným obchodem a živnostmi. Průmyslu značného není. Do nedávna kvetoucí zde sklářství, jemuž četné osady, zejména na Puchořsku, děkují za svůj vznik, za-

PŘEDNÍ BAŠTA HRADU NOVOHRADSKÉHO.

niklo a zbyla jen sklárna v Jiříkově Údolí, kterou má od panství Bukvojského pronajatu fy. Stölzle a syn. Příčinou zániku jest zvýšení cen a odbyt dříví, jež panství z mohutných lesů dopravuje po upravených a splavných potocích na jiná odbytiště. Zejména Puchořský potok se Švarcavou a Malší jsou tepnou voroplavby, která se široce rozvětveným dřevorubectvím jest vydatným zdrojem výživy chudého lidu a zlatým zdrojem pro pokladnici panství Bukvojského. Toto také věnuje lesnímu hospodářství veškeru péči. — Také rybníkářství jest vzorné a řadí se čestně po bok třeboňského. Venkovský chudý lid, zejména muži, odcházejí z jara houfně do ciziny, ženy a děti zhotovují nítěné knoflíčky. Okres postrádá hlavně spojení železničního. Silniční síť, měřící 95·275 *km*, jest naproti tomu tak krásně rozvětvena a zařízena, že promítá celý hornatý kraj křížem krážem, spojujíc ta nejzazší místa, ba připíná se i ke schůdným a upraveným stezkám a průsekům, po nichž lze dostoupiti nejvyšších vrcholků a hřebenů horských hřbetů. Tyto jsou buď pokryty rozsáhlými, skvostně urostlými a jednolitými lesy, vyznačenými nejmarkantněji v předním křídle Hor Slepičích, Kohoutem se 16 *km* dlouhým hvozdem, a na druhé vlně rázovitou Vysokou a Myslivnou u Puchoře. Někde je tu zachován ještě prales, jako u lo-

Fot. Sv. Tůma.

ZADNÍ BAŠTA HRADU NOVOHRADSKÉHO.

veckého zámku Žofiina nedaleko Černodolu. Nebo jsou zdobeny na mýtinách a lysinách skalními rozvalinami, nakupenými namnoze tak rozmarně na sebe, že tvoří různé útvary. Mnohé poskytují také překrásný rozhled jak do Čech, tak do Rakous, jako ku př. Stoličník (Tischberg), Aichberg a Pechmanstein. Oživeny četnými toky, prodírajícími se bystře těsninami, roklemi, úžlabinami a malebnými údoly, četnou zvěří, ptactvem a dřevorubci, kácejícími pralesní drva, tvoří a doplňují v celku malebnou horskou scenerii, v poslední době turisty vyhledávanou. A do tohoto úchvatného kraje, jihočeského to ráje, vloženy jsou jako perla na úskalí vlnou z jezer okolních vržená

NÁMĚSTÍ S RADNICÍ V NOVÝCH HRADECH.

NOVÉ HRADY, okresní město s 1.596 obyv. (1457 něm. a 139 č.,) a 178 domy. Jsou sídlem okres. zastup., soudu, berního úřadu, pošty a telegr., oddělení finanční stráže, četnického velitelství, 5tř. dívčí a 4tř. chlapecké obecné, 3tř. chlapecké školy měšťanské, spořitelny a střediskem rozsáhlého panství hraběte Bukvy ve výměře 16.051 *ha.* Město vzniklo z podhradí hradu a tvoříc na stezce Vitorazské do zrušení hranic zemských r. 1251 v pohraničním lese, před samou zemskou bránou, stráž a zemské mýto, rostlo tak rychle, že již r. 1279 uvádí se s hradem, kostelem a 49 usedlostmi, a jako držitel Ojíř ze Svin. Za jeho syna Smila, jenž sňatkem s Kunhutou z Kueringu, dceří Jindřichohradeckého pána na Vitorazi a maršálka rakouského, obdržel celé okolní území, město i hrad znamenitě se rozmohly, takže již r. 1284 dány mu výsady městské. Smil nemaje mužských potomků, odkázal Hrady bratru Vítku z Landštejna, jehož rod vládl zde až do r. 1359,

kdy přešly koupí Janem z Rožmberka na rod Rožmberský, jenž pak s krátkou jen přestávkou panoval zde až do svého vymření r. 1610. Za tohoto rodu město i hrad často kvetlo o zas škodu vzalo, dle rozmarů jednotlivých jeho členův, kteří o moc, vliv a váhu zápolili i s králem, jichž vliv zasahoval často i do osudu celého národa a vlasti. Tak na př. když zrádný pan Oldřich (II.) ve vření husitském, ač vychován přičiněním svého poručníka Čeňka z Vartemberka u víře podobojí a sám pod jednou přijímal, i tak přijímati na celém panství svém kázal, r. 1420 odpadl a kalicha se odřekl, kněze pronásledoval a se Zikmundem proti Husitům se spojil, ano i k Táboru proti nim vytrhl, tu Husité nejprvé u Příběnic jej porazili, od Třeboně k Hradům přitáhli a město i s Hradem vypálili. Roku 1467, když Jan z Rožmberka stál při Jiříku z Poděbrad, bylo vojskem soka jeho Zdeňka ze Šternberka opět zcela vypáleno a zničeno. Vůbec během XV. stol. mnoho trpělo a často vzalo zkázu. Ve stol. XVI. dán základ městu novému, v poloze asi nynější, na plošině ostrohu ve směru severových. Ale pokojné dny mu nenastaly. Sotva se vzpamatovalo, přišla pohroma nová. Když totiž statečný český pán Švamberk, od roku 1610 dědic statků Rožmberských, vstoupil roku 1618 do jednoty českých stavů a zvolen direktorem a správcem země české, přitrhl k Hradům císařský vojevůdce Bukva, aby jich dobyl. Tvrdé Hrady však odolaly. Když ale příštího léta r. 1620 přišel Dampier, úskokem Hrady dostal, posádku i lid vybil a město sežehl. Dav naházeti do příkopu klestí, rozestavil vojáky s hořícími pochodněmi kolem a vyzval posádku ku vzdání se, jinak že ji vypálí. Mladičký rytíř Slavata, jehož ochraně pan Švamberk Hrady poručil, čestnému slovu uvěřil a hrad vydal. Leč Dampier kázal hrad i město vypáliti a obyvatelstvo, dosud české, povražditi. Švamberkově labuti zadrhnuto tak hrdlo a Hrady dány po bitvě bělohorské r. 1620 odměnou vítězi bělohorskému K. Bukvovi, jehož rod na prahu

Fot. Sv. Tůma.

STARÁ RESIDENCE
S KOSTELEM SV. PETRA A PAVLA
V NOVÝCH HRADECH.

XIX. stol. (1801—3) na samém pokraji města zbudoval si pohodlné sídlo, nový zámek, doplňující tak ladně celek města, nad nímž svou ruku drží. Jaká to scenerie, plná ironie osudu, radostí a stesků, vedle sebe ve 3 obrázcích, tak různého vydání, směrů a poslání! Na temeně ostrohu osm věků starý hrad, svědek slávy i konce slavných držitelův, vlasti a jazyka v tomto městě. Omšelý a počernalý, ale ne v ssutinách, ne skleslý, ne schýlený jako invalida, nýbrž jako junák jarý, k boji připravený, se založenýma rukama, aby loktem odrazil odvážného smělce, snažícího se jej ztéci. Ze skalnatého ostrohu, jakoby základy do něho vlita, hrozivě trčí a vyrůstá po straně severo-a jihozápadní skupina bašt, bran a různých tvrdých stavení, toho asi rázu, jako v době rozkvětu svého, r. 1390. Tvoří dvě postranní křídla, na přídi a zádi rozdělená a spojená mohutnými, čtyřhrannými baštami v gotických, 5listou růží zdobených brankách, od nich vedou můstky, přepínající 15 *m* hluboký, jelení rodinou oživený a celý hrad od ostatního města odkrajující příkop. Křídlo pravé, severozáp., jest nejstarší a lze ještě spatřiti, zejména z prostorného a úpravného nádvoří, původní zeď ze starého hradu. Celý hrad je proměněn v obydlí, úřadovny, archiv a museum, v němž jsou uloženy veleceпné listiny rodů: Rožmberského, Švamberského, Bukvojského, a jiné zajímavé památky a vzácnosti. Pozornost budí fideikomisní knihovna o 4.800 svazcích, listiny již od XIII. stol., majestáty českých králův, úřední listiny v jazyku českém, zde do r. 1623 panujícím; dále brnění, darované vítězi bělohorskému K. B. Bukvovi císařem Ferdinandem II. s příslušným nápisem, prapory trofeje z válek husitských a z války 30leté, zkrvácená košile a kopie obrazu Marie Vítězné, již na Bílé Hoře dominikán Jesu Maria nesl v čele vojsk Bukvových, a četné jiné pro jeho rod vzácných, pro národ český, pro jeho samostatnost a národnost, tak smutných dokumentů. A hrad jakoby si této pokory a úpadku byl vědom, jakoby ponořen v ty všecky vzpomínky bouřné a záplavy válečné, jež jemu i vlasti přes hlavu přeletěly, zadumavě hledí do rozvírajícího se pod ním barvitého údolu, odvrácen od vnitřního města,

Fot. Sv. Tůma.

HRABĚCÍ HROBKA
NA HŘBITOVĚ NOVOHRADSKÉM.

ZÁMEK V NOVÝCH HRADECH.

jež se na východní plošině, na hrudi ostrohu rozkládá a v němž vládne dnes jiný, krajně nepřátelský duch.

V starobylé radnici, hledící na straně západní do čtverečného náměstí, v níž do r. 1623 úřadovalo se česky, dnes nedovoláš se práva. A na protilehlé straně, východní, tvořené veskrze dnes v úřadovny proměněnou starou residenci, v samém koutě jižním hledí do náměstí druhý svědek, starobylý kostel sv. Petra a Pavla o 1 lodi ze XIV. stol. s presbyteří z Vladisl. gotiky; k němu se pojí renaisanční klášter

TEREZÍN V ÚDOLÍ STROPNICE.

Servitů, založený v XVII. stol. hrab. Bukvou, jehož rodu sídlo novověké prostírá se o něco dále, na patě plošiny ostrožné, při silnici k nádraží. Elegantní, s pravidelnou souměrností r. 1801—3 založený a v renaissanci nádherně vystavěný zámeček sedí zde volně jako motýl uprostřed květnaté zahrady, v níž opojná vůně pestrého a svěžího kvítí snoubí se se šveholem četného ptactva, prohánějícího se v korunách staletých lip. Zbudován na troskách a zlomcích moci a slávy erbovní růže 5listé a labutě sněhobílé, tone v záplavě opojné vůně růží stolistých, pažitové a květinové záhony okolní vroubících, a shlíží se sebevědomě v hladině rybníka, jehož hladinu brázdí vážná labuť, s losem svým a tím spíše i s osudem své erbovní pramáti úplně spokojená... A povýšeně rozhlíží se v daleké okolí, všude tam, kde

povržení rodové vezdy vládli, od pláně Třeboňské přes Důdlebsko až k lemům Šumavským. Rozkošný to výhled v dálku i do blízka, kde hned pod ostrohem sytě zelené lučiny, jako koberce květy jsou posety malebnými osadami neb jednotami, pruhovány rybníky neb potoky, probrázděny cestami a lemovány hvozdy.

V nejzazším koutě, za nádražím, v rozsáhlém slatinatém hvozdě Novodvorském, skrývá se jediná v okrese česká osada Hranice se 488 Čechy a 107 Němci, 384 domky a 1třídní českou matiční a 2tř. něm. školou. Domky jsou ale tak rozptýleny, že třeba asi 3 hodiny k obejití. Obyvatelé zaměstnávají se zemědělstvím vlastním neb u velko-

VODOPÁD V TEREZÍNĚ.

statku, zhotovováním nitěných knoflíčků, zejména ale „pícháním“ borků na obrovských rašeliništích. Rašelina upotřebuje se buď k pálení neb ku mletí na stelivo. Hranice jest důležitou posicí národnostní v těchto koncích, pád její byl by velkou katastrofou pro celé okolí. Také živlem českým silně prostoupeny jsou při silnici od nádraží k Hradům ležící vsi Biňov a Štiptoň, ona založení českého, tato německého, obě uváděné r. 1359. Od nich podél hranice Svinenské při mohutném hvozdě Javornickém a Novodvorském, jímž vede přes dvě míle dlouhý (novodvorský) průsek k rozhledně „Obelisku“, jsou mezi rybníky roztroušeny bělostné chaloupky Javoří a Janovka, před nimi pak rozkošná „bažantnice“. A pod samými Hrady na úpatí ostrohu, kamž sestoupí se točitou cestou, jest starožitné a průmyslové předměstí Údolí, k němuž

řeka Stropnice, spojujíc se pod ostrohem s přítokem Jedlickým, plyne z čarokrásného údolí ve směru jihozáp., zvaného Terezín; jest to vábně upravený, přes hodinu dlouhý anglický park, na jehož pokraji vítá příchozího klapot úpravného mlýna a šplouchání z krásných úbočí, porostlých listnatými a jehličnatými stromy, olšinatým a vrbovým korytem, spějící sem Stropnice, po jejíž březích klikatí se pěkné, vzorně upravené a bílým pískem posypané cestky, sbíhající se u rozkošného letohrádku Nový dům. Průčelí jeho, hledící do malebně upraveného nádvoří, sevřené do čtverce přiléhajícím hospodářským statkem, nese desku s věnovacím nápisem zakladatelky hrab. Terezie Bukvoiové svému zvěčnělému otci. Překrásné květinové koberce vroubené zimostrázem, rybníček s vodotryskem a bělostné stěny budovy, popnuté révou, doplňují se v ladný obrázek, k němuž přidruží se o něco dále opět jeden nový, Modrý dům, salonový to domek, jenž obýván jest jen příležitostně, za návštěvy sem zavítavší vrchnosti. Do tajemného ticha zde panujícího zaléhá sem jen přitlumeně hukot a šum, zdánlivě od vlnek, razících si cestu mezi balvany v potoce nakupenými. Leč pokročí-li se dále, sesiluje se rázem a náhle zjeví se po levé straně, mezi můstky ze spleti kořenů a bělokorých březin vroubenými, vodopád, řítící se z počernalých skalin. Voda z potoční nádrže uměle sem přiváděná skrytým horním korytem, vrhá se s hůry a tříští se s hukotem ohlušujícím, a valí se dole do potoka. Naproti vodopádu jest nakupenina balvanů, hrozících každého okamžiku na cestu se svaliti. Milo jest zde poseděti, v tomto čarovném zákoutí, dýchati až omamivou pryskyřnou vůni smrčin, naslouchati švitoření ptactva a bzukotu hmyzu a sledovati rozmary přírody a ukázky velkopanských choutek, um přírody snoubící se ladně s výtvorem lidským.

Nad vodotryskem černá se Tonina chýše, sroubená z tyčí; za ní na pokraji lesa opět zjevuje se oku nádherné divadlo. Na rozsáhlé úrodné pláni, poseté až k nedalekým lemům lesnatých horských hřbetů bělajícími se osadami, v záplavě zlatožlutých klasů, šťavnatých luk a květnatých keřů a stromů, nad rybníčkem dumá šerý svědek dávné minulosti, pendant k Novému Hradu, s nímž je chodbou spojen, Cuknštejn, středověké sídlo rytířského rodu pánů z Michnic. Skupinka potemnělých stavení o gotických brankách do čtverce založená Vilémem z Michnic, k sv. straně šestibokou věží krytá, zděným příkopem obehnaná, stojí zde v nesetřeném pelu, neporušená a tak krásně zachovaná, pravý to typ středověkého zemanského sídla. I také od další zkázy je uchráněn tím, že v poslední době byl proměněn a upraven, a to zásluhou bukvojského stavitele p. K. Bůžka v Nových Hradech velmi šetrně a vkusné, v byty dělného lidu ze sousedního rozsáhlého dvora Filipina a vsi Světví. Zde stávala tvrz, již r. 1383 připomínaná. Když ji ale po vystavění si Cukstejnu p. Vilém z Michnic

opustil, zašla. Odtud okresní silnice, míjíc po levé straně, při samé hranici zemské rozložené vsi Egersee, Kropnou či Kroučov, Veveří a Jedlice, míří úrodnými polmi a luhy do malebného údolu řeky Stropnice, v němž leží stejnojmenný poněmčený městys

STROPNICE. Má přes 1000 něm. obyv., 6tř. něm. obec. školu, poštu, telegraf, starožitný kostel a pěknou radnici. Vznik osady sáhá do nejzazších dob slovanských, kdy tudy vedla z Vitorazi do Dúdleb zemská stezka, jediná to zde cesta z Rakous do Čech. Ve XIII. věku dostala se Stropnice s okolní krajinou věnem Hedvice ze Šaumburka, choti pana Voka Rožmberka. Po jeho smrti držel jednu část syn s matkou, druhou Smil z Hradů, jenž ji ale r. 1302 odstoupil klášteru Vyšebrodskému s tou podmínkou, že mu případně má býti zpět postoupena. To se stalo, nebo r. 1359 byla celá Stropnice připojena k panství Novo-Hradskému. Tvrz, stávající na ostrohu v místě bývalé strážnice, byla již 1541 pustá. Na vých. straně prostorného náměstí vypíná se osobitě zajímavý a histor. cenný chrám sv. Mikuláše, jehož jednotlivé a různodobé součástky, hlavně románské a gotické, souladně se k sobě pojí. Mezi lodí a presbyteří zdvihá se zajímavá věž o sedlové krytině, a způsob stavby její svědčí o věku XIII. Síň chrámová i presbytéř jsou podklenuty krásnou žebrovou síťovou klenbou a svorníky nesou erb 5listé růže. Nemenší zmínky zasluhuje také pěkný oltář sv. Mikuláše a gotická žulová křtitelnice. Ze síně chrámové vejde se do věžovité kobky, z XV. stol. též pěkně hvězdovitě podklenuté, jejíž průčelí, nesouc ve štítě hodiny, hledí k záp. straně do náměstí. Stropnice pro svou roztomilou polohu a blízkost lesů jest používána za letní sídlo a hojně navštěvována výletníky, kteří naleznou v okolí, do něhož ve všech směrech pohodlné cesty vybíhají, zajímavá místa krajinná i dějinná. Tak k sev. starobylá ves Svébohy, někdy poplužní dvůr s tvrzí, na níž seděl Petr ze Svejbohovic z rodu Žestovcův ze Světví a krátce i Kořenští z Terešova, kteří ji ale r. 1598 rodu Hulcšpera, hejtmana Novohradského, odprodali. R. 1620 byla proto, že držel při svém pánu Švamberkovi, choti jeho skonfiskována, leč opět navrácena, a r. 1633

Fot. Sv. Tůma.

CUKNŠTEJN.

konečně celé Svébohy hrab. Bukvou za 13.700 kop míš. koupeny. Hned vedle Olbramy, také sídlo vladycké, jehož držitelem uvádí se r. 1394 —1405 Petr Žestovec. Když v druhé pol. XVI. stol. Markéta Častolárová přesídlila odtud na Svébohy, tvrz zpustla. Ve směru jižním pokračuje okr. silnice podél toku pramene Stropnice přes velkou ves Dlouhou Stropnici a Proseč do výletního místa Šejby, také vezdy statek s tvrzí, načež připíná se na samé hranici zemské k silnici rakouské. K jihozáp. navazuje na silně oživenou silnici přes ves něm. založení (r. 1262) Fidretschlag do městečka

DOBRÁ VODA (Brünnl) s 500 obyv., 107 domy, 2tř. něm. školou a poštov. úřadem. Vzniklo teprve na prahu XVIII. stol. v místech, kde dosud stával hluboký les. Jím vedla ze sousední osady Hojné Vody do Stropnice cesta, přes níž přelévala se voda, pramenící v blízké studánce „Brünnl", nedaleko božích muk z r. 1648. Když roznesla se pověsť, že P. Maria zjevila pasačce z Fidretschlagu léčivou moc tohoto pramene, přicházeli sem lidé v zástupech z celého okolí, zejména však choří. Zvěděv to hrabě Vojtěch Bukva, založil zde kostel P. Marie, faru, hostinec a lázně, při nichž posléze vznikla nynější osada. Lázně sice zašly, ale zdravý vzduch, prosycený vůní z okolních lesů, vděčné partie a utěšená poloha samotného místa láká sem četné výletníky. A k zázračné studánce, nad níž zdvihá se pěkný barokový kostelík o 2 báňovitých věžích s lucernovitou kopulí a 8bokou lodí, uvnitř vyzdobenou nesčíslnými dary od poutníků, putuje ročně až přes 30.000 lidí. Z D. Vody silnicí podél vrchu Schreiberbergu (929 *m*), skytajícího do okolí pěkný rozhled, stihne se krátce Hojná Voda se 652 obyv., 142 domy a 3tř. něm. obec. školou. Osada dávného původu s prostinkým kostelíkem sv. Anny, se sledy gotickými. Před vznikem D. Vody požíval její léčivý železitý pramen znamenité pověsti, zejména za posledních Rožmberků. Pan Vilém, jenž si zde vystavěl lovčí zámek, a pan Petr Vok zde se prý, jak Březan zaznamenal, — ve vodě zdravé, jíž se mnoho lidí zhojilo, často myl a zdraví nabyl. Proto i podle prvého často byla zvána — Vilémova Hora. — Připravena sousedkou o znamenitou pověsť, pozbyla H. Voda významu a dnes slouží za východiště ke vhodným a vděčným výletům na okolní vrchy, s nichž jest skvostný rozhled daleko do Čech, Rakous, na hřebeny Alp ve Štýrsku a v Solnohradu. Zejména úchvatný jest rozhled s Kamenné (Steinberg 958 *m*) a s Vysoké (Hochvald 1050 *m*), jež vévodí mohutnému lesnatému hřbetu Hor Novohradských.

Pod jejich svahy krčí se roztroušené chaty vesnic Stará Huť, Nová Huť a Luhov při pramenu stejnojmenného potoka, který u Mühlberku otáčí, a prošed Jindřice a Starý Holand, holandskými dřevorubci, Bukvou sem zavolanými, založenou ves, vlévá se u Černodolu, kde dříve byla znamenitá hraběcí sklárna, do potoka

Černého či Švarcavy. Tento prodírá se sem hlubokým údolem z nejjižnějšího cípu okresu, kde vzniká pod svahy pohoří Puchořského, při samé hranici zemské, 3 prameny. Rozvodí těchto i přítoku Luhovského jest pokryto rozsáhlými, krásně urostlými a hlubokými staletými lesy, ba ještě je tu zachováno i přes 150 jiter pralesa. Hluboký a posvátný klid panuje v těchto koutech a ruší jej toliko zvěř, z valné části divoká, zejména červená, na niž lovecké družiny panstva z N. Hradů podnikají rozsáhlé hony. Střediskem a útulkem hostí jest Žofiin zámek, elegantní to lovčí vila, založená r. 1852 uprostřed rozsáhlé obory. Jako poutá pozornost svým vkusným zařízením vnitřním, tak stejně i úpravou vnějšku, zejména způsobem stavby, dřevěném a rudohnědě natřeném stěnovím, jež nápadně se odráží od světlé střechy a od čistě bílé pode-

ŽOFIIN ZÁMEK.

zdívky, jakož i od sytě zelených okolních lesů. Okolí zámečku jest probrázděno sítí pěkně upravených cest a pěšin, z nichž jedna vede ku vísce Goldentisch, rozložené malebně při lesním jezírku, jiná k jihu, do Stříbrných Hor. Odtud pak krátká odbočka podél nejjižnější hranice okresu míří přes Bonaventuru a Huť Tereziinu ke dvoru Terezce, kde se připíná na silnici Puchořskou a dotýká se stejnojmenného potoka Puchoře, jehož střední tok řídí odtud záp. hranici okresu až pod Klenskou Horu v Horách Slepičích, kde se slučuje se Švarcavou. Pruhovitým rozvodím obou potoků, posetým osadami, založenými ponejvíce Dřevorubci ve 2 posl. stoletích: Veveříčko, Terezínov, Lužnice, Jitronice, Polžov, Klapé a Kuří, probíhá z Terezínova silnice do starožitného, poněmčeného a silně zkvétajícího městyse

NĚMECKÝ BENEŠOV, s 2262 obyv., 345 domy, kostelem, 6tř. školou obec., pošt., tel. a spořitelnou. Vznikl na prahu XIV. stol. z podhradí

hrádku Beneše Pyšného, z rodu Michaloviců na Velešíně. R. 1387 přešel hrad i s městečkem koupí na Rožmberky, v jichž rodě zůstal až do r. 1611, kdy připadl s ostatními statky Švamberkovi. R. 1620 přešel na Bukvu. Tvrz zpustla již za prvého Rožmberka a dnes jsou po ní jen nepatrné sledy. I český živel, vezdy zde panující, byl v pozdější době Němci vytlačen neb absorbován, takže dnes jest městečko zcela německé. R. 1881 pokřtili je vlastenečtí kolonisti a otcové na „Německý“ Benešov. Zmínky zasluhuje renaisanční radnice a v baroku přestavěný kostel sv. Jakuba, se sledy gotickými, s pěknou žebrovou klenbou a s hlavním oltářem sv. Jakuba. Jsouc rozloženo malebně při toku Černé a majíc v okolí četné rozkošné partie, na př. sv. Gabrielu,

Fot. J. Seidl.

NĚMECKÝ BENEŠOV.

údolí Stifterovo a p., jest vděčným letním sídlem. Z N. Benešova pokračuje silnice kol roztroušené vsi Slepičí do Klení, taktéž poněmčené to vsi starobylého č. původu, s kostelíkem sv. Vavřince se sledy románskými a gotickými, rozložené na patě Klenské Hory a Kohouta, načež vstupuje do okr. Svinenského. Buď z Klení kol rybníka Panského neb již z Benešova silnicí Kaplickou, míjící v levo Valtéřov, někdy sídlo zemanské (r. 1373) a v pravo Hardetschlag, stihneme za krátko Německý Rychnov, starobylou (r. 1261) poněmčenou osadu s kostelem, 139 domy, 668 obyv., 4tř. obec. školou, poštou a 2 dvory, z nichž Tomandlův, dle české listiny tamže chované, náležel k panství Pouzarů z Michnic, pánů na nedaleké, při samé hranici novohradsko-svinenské ležící vsi Žumberce.

Žumberk jest starožitná osada českého původu s 320 obyv., 50 domy, 3tř. obec. něm. školou, farou, kostelem a tvrzí. Tvrz jest

dosud zcela zachována a zdvihá se malebně na výšině nad potokem Svinenským při záp. straně vsi. První známí vládci byli bratři ze Žumberka, připomínající se r. 1279. R. 1544 dostala se Pouzarům z Michnic, jichž náhrobek s českým nápisem v kostele českost obce připomíná. Po těchto vystřídali se na tvrzi různí páni, mezi nimiž i Rožmberkové a Švamberkové. Po konfiskaci připadl Žumberk Bukvovi. Kostel sv. Jana Křtitele, uváděný již r. 1370 jest zajímavý tím, že má 4 lodě, jichž klenbu zdobí krásná žebrová síť, nesoucí v závěrnicích pětilistou růži. Celá ves ještě do nedávna dokola obehnaná hradbou o 5 okrouhlých, dosud zachovaných věžích, má ráz pevnosti, a nemajíc podobného soka

Fot. Sv. Tůma.

TVRZ ŽUMBERK.

mimo věžovitý chrám ve Svinech a mohutný hrad v Nových Hradech, vévodsky rozhlíží se do nejbližšího jednotvárného okolí, v němž krčí se drobné vsi: Kamení, Vesce, Dobrá Voda, Tříčměry, Božejov a Chudějov. Z četných, tyto vísky prostupujících rybníků, jest největší a nejmalebnější rybník Žárský, pokrývající plochu 121 *ha*. Podél něho vede z Hradů do Svin a Budějovic okresní silnice, známá již zemská stezka Vitorazská, a při ní na samém rozhraní okr. leží starožitná česká, dnes poněmčená ves Žár, zbytky to bývalého stejnojmenného statku, jejž Fridrich II. r. 1186 daroval klášteru Světelskému. Na protilehlé straně Žáru, taktéž při silnici, jest kopec Rozhled (Prospect 548 *m*) a při vsi Hliňovu a Krčínu hora Krčínská (552 *m*), s nichž obou orůzněle objeví se nám za pohody obrázek, v němž zračí se vznik, život a děj celého kraje, jenž oživí nám představu celé vykonané pouti. Bezvolně, jako na perutích zalétneme do

něho zpět duchem, abychom se pokochali nad pestrými květy na ladných nivách a luzích, nad zrcadly stříbrnatých hladin jezer a pruhy rybnatých toků, vroubených chatrčemi prostých vísek. Abychom naslouchali, jak v údolech linou se šepotavé potočné vlnky, jak razí si cestu mezi balvany, na ně se durdí, s nimi se hrdlují, do nich bijí, o ně se tříští. Jak klokotají svižné ručeje a jasné bystřiny po svazích, úbočích a pláních, posetých mladými dědinami, nebo nad ně se vypínajícími úctyhodnými, jiním věků povátými a omšelými hrady, tvrzemi a vladyckými sídly, v nichž češství je utajeno a v nichž česká síla dříme. Zjeví se nám ty staré posvátné chrámy, v nichž nezvratné důkazy naší zde vezdy svéprávnosti spočívají, těla to českých pánův, a kol oněch vážně kupící se starožitné rodové české osady, jichž jména rázovitá jsou k nepoznání pozměněna, v nichž ozývá se cizí řeč, panuje cizí mrav a cizí zvyk těch, kteří se sem převalili přes lemy a temena horských věnců, jež celý obrázek jako rámcem obrubují. Ano, zde všude byli jsme vezdy doma, to všecko bylo naše, toť jarní svědci naší síly, svěžesti a svéprávnosti; ze všech duní kročeje české historie, ze všech zaléhají k sluchu ozvěny dějů, jež se sběhly v celé vlasti; toť vesměs stopy naší české práce a našeho vezdy slavného života. A teď, teď jsme zde psanci, mluva naše povrhelem a právo pošlapáno . . . Dech se nám krátí, srdce se svírá a duch se úží při vzpomnění, že jsme o vše, co velké a silné bylo, jako ty majestátní Nové Hrady, klíč to k celému kraji, byli oloupeni, a že nezbylo nám nic, leda holé zmozolené ruce. A zachvějem se o další svůj osud při tom pomyšlení a mysl znovu a znovu zalétne a zaboří se v dálnou minulost.

Fr. Miroslav Čapek.

LIII. OKRES KAPLICKÝ.

Zlatokorunský kronikář zcela právem uvádí, že v jižních Čechách každý kámen upomíná na staré časy a slávu zašlých šlechtických rodů. Vývoj a nynější stav okresů v jižním cípu českém můžeme zcela dobře srovnati s žalostnými dějinami celé země s tím podotknutím, že lid v krajinách těchto dosud nevzpamatoval se z hrozných následků válek a nelidské roboty a povahou, vzděláním svým, způsobem života značně stojí za úrovní lidu středočeského. Zvláště lid v krajinách horských. Nevzpamatuje se tak brzo, neuvědomí si ještě dlouho volnosti nynějšími zákony mu poskytované, poněvadž téměř od počátku osídlení svého poddán byl pánům buď nuceně nebo dobrovolně. I chudoba a malá výnosnost půdy nedovolovala nikdy venkovskému lidu získati tolik,

aby lépe žíti a aspoň trochu přiblížiti se mohl třídám majetnějším. To cítíme zejména v ohledu národnostní uvědomělosti, která jest u českého lidu na národnostní hranici jihočeských okresů pohraničních velmi malá, tak že je potřebí úsilovně pracovati a bojovati, aby kraje tyto byly nám zachovány aspoň ve stavu nynějším.

Také okres Kaplický byl od počátku osídlení země národem českým součástí slavné župy Doudlebské. Župa tato vysílala osadníky své na jih až k hranicím zemským, zejména podél řek, kde lesy mýtili a obydlí svá si zřizovali. Takřka na nynějších hranicích zemských stýkala se župa doudlebská s památnou těž českou župou Vitorazskou, jejíž středisko bylo v nynějším městě Vitorazi v Dol. Rakousích. Koncem XIII. stol. připomínají se Vítkovici jako první vládcové v krajině našeho okresu, z nichž nejmocnější větev Rožmberků mnoho památek zanechala. Mimo tyto vládli v severových. cípu okresu páni z Pořešína a Michalovic, jejichž majetek po vymření připadl Rožmberkům, pak přivtělen k panství novohradeckému, čímž přešel v majetek nynějších hrabat Buquoy-ův. Dnes statky v okresu patří z větší části Buquoyům, Švarcenberkům, panství kláštera Vyšebrodského a prelatuře Českokrumlovské. Prvotní obyvatelstvo okresu bylo české; ve XII. a XIII. stol. počíná se silná germanisace tím, že páni po způsobu krále povolávali na pohraniční hvozdy osadníky německé, jimž zvláštních práv udělovali, levně pozemky pronajímali, zvláště v městech je usazovali, privileje živnostem, průmyslu a obchodu potvrzovali a od starodávného obtížného práva „odúmrtí“ je osvobozovali. Sami místa rozšiřovali, nové osady zakládali, zřizovali podniky průmyslové a t. d. Že kraje tyto původně byly úplně české, dokazují četné české názvy osad, míst a hor, české listiny, jež nachází se v archivech německých obcí jako důležité zápisy o právech osad a usnesení konšelských, mimo to chovají je mnozí němečtí majitelé větších statků jako kupní, dědické nebo postupní smlouvy; v lidu českém pak udržují se dosud všecky české názvy německých míst. Česká tato jména jsou dosti neobratně přeněmčena většinou s přídavky — schlag, — reith, — dorf, — hof — häuser a t. d. Nejvíce je — schlagů, jejichž jméno je shodné českým slovem „mýtina“ — tedy osada na vykáceném místě vzniklá; tomu nasvědčuje dosud hojně v českých místech užívaný obecně název mýtiny „šlok“ (Schlag).) Ještě do nedávné doby bylo mnoho osad na jih od hory Kohoutu úplně českých; to dosvědčuje sám německý dějepisec dr. M. Klimesch, který uvádí český původ osad zejména podél řeky Černé až ku hranicím dolnorakouským. Za hraběte Jana z Buquoye rozšiřovaly se osady systémem „doživotního pronajímání, což záleželo v tom, že pozemky i budovy na nich propůjčeny byly rodině, otci, po případě vdově po něm a pak jednomu dítku. Musili ovšem odváděti z toho nájemné buď na penězích nebo v naturaliích, určitý počet dnů musili

na panských polích pracovati, budovu v dobrém stavu udržovati a po vypršení lhůty bez dluhů opět předati. Způsobem takovým byli osazováni zejména drvoštěpové v lesích v době, kdy zavedena byla plavba dříví po řekách; dosud jsou v horách mnohé dědiny, kde obyvatelům nepatří ani píď země, vše mají propůjčeno a prací svou na panství odvádějí povinnou činži; u většiny proveden byl v létech 1852—1878 výkup.

Okres Kaplický jest okresem horským. Prostoupen jes trojím pohořím, které dosti vysokými horami vyniká. Dvě pásma horská táhnou se od hranic směrem severním a tímtéž směrem svažují se dovnitř okresu. Jest to pohoří mezi řekami Vltavou a Malší, které žádného stálého pojmenování nemá; udržují se pouze názvy vyšších hor a některých částí podle místního ustáleného pojmenování. Vnikajíc do okresu podél pravého břehu Vltavy, jest jaksi dokončením šumavských hvozdů; nemá však již tak hojně zalesněných vrchův a svažuje se k Vltavě velmi příkře, tvoříc s protějšími zbytky Šumavy řece cestu velmi obtížnou, ale krajinu velmi divokou. Podél obou břehů táhnou se silnice, kterým Vltava pracně dobrý terain způsobila. Však ona nesnáší s klidem tyto překážky, hučíc dunivě divoce přelévá se přes balvany, tříští své vlnky o klikaté břehy a spadá s výšin do pěnivé hloubky; je to veselá cesta, je to volnost dovádivého horského hocha, kterému překážky jsou životem, jež s výskotem a zpěvem snadno překonává. Staneme tu na břehu jako udiveni pod velkými spády vodními, které celé okolí přehlušují a to sténání, prodírání se, ty náhlé spády, odrazy, narážky mění se nám v bezstarostnou hru vlnek vodních, které s laškovným smíchem přeskakují s kamene na kámen; krátkým tokem odpočívají, aby v zápětí připravily si ještě bujnější poskoky. A celé to okolí kapradím ověnčené a horskými keři vroubené nutí nás, abychom prodírali se za těmi vlnkami a hledali divadla jedno druhého krásnější .... K řece Malši svažuje se pohoří povlovně, mění se v pahorkovitou krajinu, která o sobě namnoze až jednoduchou připadá, ale řece Malši také tok zúžuje, tvoříc podobná krásná údolí. Druhé pohoří, táhnoucí se směrem severozápadním, jsou Puchéřské hory, pojmenované asi podle starobylé velké německé vesnice Puchéře blíže zemských hranic. Vstupují do okresu v jeho jihovýchodním cípu a táhnou se mezi Malší a jejím přítokem Černou. Horstvo toto má nejvyšší místa v okresu, jež dosahují přes 1000 *m*; táhne se jednotně a svažuje se oběma stranami příkře k jmenovaným řekám, kdež opět způsobuje divoké rokliny a údolí, jimiž se obě říčky provalují, nečinice však žádných značných vodopádův. Horstvo toto je velmi zalesněno a proto poskytuje mnoho krásných lesních partií, v nichž zdržuje se množství zvěře. Horský tento kraj jest téměř nepřístupný zejména v zimních dobách, kdy sníh do veliké výše tu napadá; proto jest

krajina puchéřská málo zalidněna. Nejvyšší a význačné vrchy jsou Steinberg (1069) a Myslivna (Jägerhüte 1041) u Puchéře.

Na západním svahu blíže vesnice Sandlu v Horních Rakousích nedaleko hranic českých pramení se Malše, která slabounkým tokem ubírá se zprvu směrem severním a za nedlouho tvoří zemské hranice mezi královstvím Českým a Dolními Rakousy i když obrací k jihozápadu až k Cetvinám, odtud volným a klikatým tokem spěje k Dolnímu Dvořišti. Po této cestě sílí mnohými přítoky, pod Rychnovem nad Malší vstupuje v skalnaté stěny a tvoří malebné partie zejména

Fot. J. Seidl.

STROPNICE.

poblíž zřícenin hradu Louzku. Odtud vytékajíc valí se rovinou ke Kaplici, kde z jara, na podzim a v době trvalých dešťů se rozvodňuje a mnohé škody činí. Pod Kaplicí pak svírají ji opět skály z obou stran; zde tvoří překrásná údolí, v nichž několik letohrádků je vystavěno. Po cestě své pohání četné mlýny, ano i vodní kladivo (hamr) v Kaplici. Jest hlavní řekou okresu, odnáší na svých vlnách polenové dříví k pálení a „prameny“ (pltě, vory) se stavebním dřívím až k Českým Budějovicům; splavná není, poněvadž řečiště její je mělké. Jí po boku stojí přítok Černá, která počíná se v Dolních Rakousích poblíže hranic u vesničky Švarcavy a u Žďáru vlévá se do Malše. Pojmenování její je v přímém odporu s křišťálovou čistotou vody a jasným vzhledem jejím. Jest bujnější nežli Malše, poněvadž řečiště její dosti příkře se svažuje a ona mnohými skalami prodírati se musí.

Plavení stavebního dříví je velmi zajímavé. Když drvoštěpové pokácí silné kmeny lesních stromův a zbaví je kůry, odváží se tyto na určená místa k řece, kde se skládají. Z jara, jakmile říčky ledového pouta se zbaví, připravují se plavci k těžké práci. Nejprve vysekají slabé smrčky nebo jedličky, zbaví je větví, zbylé pak kmínky napalují nad ohněm a zatáčejí na „houže" (houžve — dřevěné provazce k svazování kmenův). Na každém konci klády vysekají otvor, kmeny pustí do vody a 5—7 kusů prostrčí na koncích silnou tyčí „vořinou", která se po stranách zaklinuje; tím zhotoví se „tabule". Z 11—16 tabulí, které houžvemi po šířce k sobě se přivážou, povstane „pramen" (plť, vor) tak, že v předu jsou kmeny slabší a kratší, na konci pak nejdelší a nejtěžší. Uprostřed a na konci pramene upevní se „šrek" (dřevěná brzda) as 5 *m* dlouhé dřevo, které otvorem v pramenu ponechaným vpouští se na dno řeky, aby třením případně brzdilo; obou brzd užívá se jen v místech nebezpečných, jinak pomáhá se jen brzdou zadní. Na předu pramenu jest veslo, které řídí zkušený plavec „vrátný", jehož jméno a číslo pramenu uvedeno je na tabulce na druhé tabuli; potřebuje-li brzditi, volá, křičí nebo hvízdá. U prostřední brzdy jest druhý plavec „ve středě" a vzadu pomáhá „zadák". V jezích, kde voda svádí se ku potřebě hnaní různých závodů, upravena je „šlajsna", široký otvor, který před plavbou se otevře a pak opět uzavře. V kamenitých místech upravují se řeky tak, že skaliska se vystřelují a dno připravuje se umělými prahy k pohodlné plavbě. Nejnebezpečnější cestu tvoří Malše plavcům od Dvořákova mlýna k papírně pode vsí Blánskem, kde má veliký spád a kamenité dno; proto v čase plavby může tudy jen jeden pramen plouti, jinak by se všecky rozbily a lidé usmrtili; výjezd následujícího oznamuje se trubkou se zřícenin hradu Sokolčí tehdy, kdy už plovoucí pramen se v bezpečné vodě nachází. Plavením zabývají se chudí lidé i selští jinoši z okolních vesnic; je to zaměstnání, veselé, zdravé, ale velmi nebezpečné.

Třetím pohořím, které jen částí svou do severního cípu okresu zasahuje, jsou Novohradecké hory, pojmenované od města Nových Hradů. Táhnou se nejjednotněji ze všech tří pásem horských, což velmi dobře pozorovati jest u rozlehlé roviny třeboňské, která na sever od nich se rozkládá. Do okresu zasahují jen jedinou vyšší horou Kohoutem (869) a nižší Hradištskou horou (774). Ač jsou její hory většinou pod 1000 *m*, přec mají ráz hor vysokých; vrcholy jejich kryjí mocné balvany a v lesích převládá bujná květena.

Okres Kaplický je prostřední částí okresního hejtmanství Kaplického; zabírá 339 km^2 plochy. Čítá pouze 1 město (Kaplice), 4 městečka a 28 politických obcí se 117 osadami. Dle úředního sčítání z r. 1900 napočteno tu 17.862 Němců a 1874 Čechů, kdežto dle soukromého sčítání je o 740 Čechů více. Okres je tedy převážně německý; obsahuje

pouze 3 české politické obce (Soběnov se Smrhovem a Přísečnem, Velký Pořešín s Malým Pořešínem a Rozpoutím a Dlouhou s Výhní) a z německých politických obcí osady Malé Skaliny, Děkanské Skaliny a Žďár; mimo to jest slabá česká menšina v Kaplici a mnozí Češi roztroušení v Blánsku, Ličově, Omlenicích, Puchéři, Rychnově nad Malší, Hubenově, Jermalech a jinde. Národnostní hranice táhne se od hory Kohoutu přes Popelice, Velké Skaliny přes řeku Černou ke Kaplici, odtud podle císařské silnice k Přítěži v okresu česko-krumlovském.

Vesničky okresu Kaplického jsou dosti výstavné. Všude spatřujeme úhledné domky z cihel a kamene, o nějž tu žádná nouze není; chalup dřevěných spatřujeme málo. Mezi vesničkami vedou po většině pouze vozové cesty neschůdné, více kamenité nežli blátivé; četná

KAPLICE
OD JIHU.

starodávná muka z kamene tesaná a kapličky připomínají velikou zbožnost lidu a mnohé nápisy a obrazy ukazují pokusy bezvýznamného lidového umění. Historických uměleckých památek, staveb neb obrazů tu není, poněvadž chudý lid nemohl nikdy věnovati větší obnosy na okrasu svých míst a kultura světská velmi zřídka v tyto kraje vnikla.

Lid okresu je mírný a skromný, k novotám však velmi nedůvěřivý; postrádá též srdečné pohostinnosti, jakou nacházíme u Čechů v kraji. Zabývá se zemědělstvím nebo vydělává těžce svůj groš na stavbách v cizině. Poměry zemědělské jsou neutěšené. Sněhy, které již v říjnu půdu kryjí, způsobují mnohdy škodu v lesích, kde polámou silné větve ano i celé kmeny lesních stromů, zasypou vysoko cesty, že veškeré spojení obcí stane se nemožným; silné mrazy však vylákají otužilé „kladaře“, kteří z mýtin svážejí poražené a kůry zbavené silné kmeny k řece ku plavbě, chudí nakládají dříví k topení na malé sáňky

a vesele a snadno sjíždí s nimi k svým obydlím, aby u teplých kamen vysmáli se nevlídné přírodě. Bílý příkrov roztaje až v dubnu a tak osení často vyleží. Půda sama je mělká, málo zvětralá a proto těžko se pouhým pluhem hluboko zorává a málo rodí. Jelikož celý okres svažuje se k severu, jest přístupen bouřným severozápadním větrům, které obyčejně z jara a na podzim řádívají, škodíce velice ovocnému stromoví. Spodní voda škodí skoro všude — odvodňuje se teprve v posledním čase a to velmi skrovně. Tím se práce obdělávací a secí značně zdržuje a vzrůst trav na lukách velmi opozďuje; spoře pěstované zeleniny vzrůstají bujněji teprve v červnu. Pěstuje se pouze žito, oves, brambory, něco jetele a dosti hustě len, tuřín a zelí. Obilniny ze zdejší krajiny jsou velmi hledané: žito pro svoji výmelnost a oves pro dobrou kvalitu. Nejlépe daří se lesům; selské porosty však nesprávně se ošetřují zejména tím, že každoročně na zimu hrabe a odváží se „hrabanka“ nebo „strouhanka“ ke stelivu. Stroje hospodářské málo jsou známy a nedůvěra k novotám velmi zatlačuje jich užívání.

Významný zjev kraje tohoto jest ten, že veliké množství mužů i žen odchází do ciziny za výdělkem. Poněvadž hospodářství je málo výnosné, šetří se na čeledi a čeledních, na obdělávání plodin, hnojivu a osevu, na krmení a ošetřování dobytka, na nářadích a strojích, na opravách cest a stavbě silnic a mostů, na vysazování zahrad a lesů: proto nenaskýtá se tu členům rodiny hospodářovy, chalupníkovy a domkářovy dosti výdělku a oni musí se věnovati řemeslu. Ponejvíce vyučí se se svými zednictví, tesařství nebo kamenictví a hledají zaměstnání v cizině. Zprvu odcházelo nejvíce dělníků do Eisenerzu ve Štýrsku, aby tu dolovali železnou rudu, proto říkali jim „štajráci“; jiní zaměstnáni byli na stavbách v Rakousích zejména ve Vídni proto název „rakušani“. Teď rozchází se lid ten do všech okolních zemí ano i do Bavor, Badenska, Saska a jinam. Seznavše poměry doma a v cizině, nejsou tu spokojeni, přinášejí neusmířitelnost se stávajícími poměry a lákají za sebou jiné, kteří by i jinak mohli se doma uživiti a tak někde až $^3/_4$ občanstva z jara odchází, aby si něco pro dobu zimní zahospodařili. Lidé tito nepomáhají svému rodnému kraji, poněvadž duše a povaha jejich mění se v cizích německých krajích, ztrácejí lásku k rodné hroudě, zvykají požitkářství a zanášejí mezi Čechy názor, že jedině znalost němčiny nutna jest k jednání si potřebného živobytí. Proto lnou tito více k Němcům a německým školám a v českých obcích hrozí co chvíli požadavkem zřízení německé školy. Život jejich v cizině jest však velmi krušný; ti, kteří běřou s sebou ženy, aby jim ve dne pomáhali a teprve večer po práci jídla připravovaly, žijí ještě snesitelně, ač horečně spoří pro zimu, většina však živa jest jen o špatné kávě, pivu a chlebě a pouze večer opa-

ČESKÝ KOSTELÍK V KAPLICI.

třuje si nějakou lacinou, teplou stravu. Jinak jsou dělníci tito vyhledáváni, poněvadž jsou střídmí, v práci poctiví, bedliví a dovední; proto mnohým svěřeny bývají ozdobné práce staveb, jiní stávají se dohlížiteli aneb obstarávají a přivádějí potřebné dělníky. Není řídkým zjevem, že i hospodáři na léto opouštějí svůj statek, ponechávajíce jej úmorné starosti manželčině; ženou se za klamným a prchavým blahobytem a nepomýšlejí na to, že tím majetek jejich velmi trpí. Z domkářů a chalupníků odchází otcové, synové, ano i matky a dcery; zanechávají majetek svůj příbuzným a známým k ošetřování, aby aspoň v zimě to nejpotřebnější měli. Poněvadž v těchto krajinách není o dříví nouze, mnohý zahospodaří si časem přec něco pro své stáří. Samo sebou se rozumí, že těch spořivých mnoho není a tak většina jich dře se až do pokročilého stáří, kdy pak připadne na obtíž svým příbuzným nebo obci. Tímto velikým shonem o bytí mizí veselost a radost ze života, kterou venkovskému člověku práce polní a styk s přírodou přináší.

Střediskem okresu jest město

KAPLICE. Jako takové jest sídlem všech úřadů při c. k. okresním hejtmanství a okresním zastupitelstvu. Město samo není veliké, čítá 2423 ob. (dle úředního sčítání 209, dle soukromého 580 Čechů);

VNITŘEK ČESKÉHO KOSTELÍKA V KAPLICI.

málo výstavné, téměř bez památek. Povstalo již v XI. stol., ve XIII. a XIV. stol. připomíná se jako čilé kvetoucí městečko, kterým prochází důležitá pohraniční silnice. Děkanský kostel sv. Petra a Pavla povstal ve stol. XIII. péčí milevských premonstrátů, kteří tu první duchovní a školské potřeby obyvatelstva opatřovali; vedle něho stojí malý kostelík sv. Floriana, zvaný český kostelík, který užívají Češi do kolatury kaplické náležející. Kostelík ten je starší kostela děkanského a měl prý býti pány z Pořešína Čechům věnován; jest v jejich užívání opět od r. 1900, kdy přičiněním některých dobrých vlastenců byl jim opět přiřknut. Tou dobou zřízeno bylo komité pro jeho výzdobu, které z darů a příspěvků si jej obnovilo a udržuje jej jako cennou národnostní vymoženost. Kaplice byla částí zboží pořešínského, zprvu majetkem české koruny, později přešla v majetek pánů z Pořešína, kteří udělili ve XIV. stol. občanům právo městské. — Po těchto přešla v majetek Rožmberků a od nich obdržela právo mílové. Po vymření Rožmberků dostalo se město v panství pánů ze Švamberka a v r. 1620 hraběti Buquoyovi, jemuž až do r. 1848 patřilo. Leží na levém břehu řeky Malše. Obyvatelstvo zaměstnává se ponejvíce zemědělstvím, obchodem a živnostmi; z těchto nejvíce pěstuje se punčochářství a hrnčířství, jehož výrobky zasílají se až do Tyrol. Obchod udržují čtyři výroční silné trhy, na které schází se lid z celého kraje; od časného jara do prvního sněhu odbývají se tu každou sobotu trhy na dobytek, který se sem přihání a nejvíce od rakouských obchodníků s dobytkem kupuje (ročně přižene se na 8—10.000 kusů). U řeky Malše pracuje velká továrna na vydělávání koží; pivovarský průmysl zastoupen je dvěma pivovary: městským a hraběcím buquoyským. Z budov význačných jest mimo uvedené kostely rozsáhlá radnice s vysokou věží, jejíž hodiny oznamují bití celých hodin vždy krátkým předzváněním. Budova školní v r. 1862 vystavěná zdobena je pamětní deskou s poprsím věhlasného paedagoga Kinder-

ČÁST NÁMĚSTÍ S RADNICÍ V KAPLICI.

manna a nápisem: Ferd. Kindermann von Schulstein — 1884 — dem grossen Jugendbildner. Stará škola, v níž Kindermann působil, je protější přízemní neúhledný domek nyní jako nemocnice užívaný. Česká menšina kaplická postrádá českých nezávislých usedlíků, neboť sestává téměř jen z úřednictva a dělnictva, proto velmi těžko domáhá se jazykových práv zejména u autonomních úřadů; o spolkový život stará se utrakvistický spolek „Svornost“ a odbor N. J. Pošumavské. Česká kampelička (spořitelní a záložní spolek) obstarávána jest Čechy z okolních vesnic v domě patřícím Nár. Jednotě Pošumavské na rohu náměstí; český nápis „Záložna“ vymožen byl po velikých bojích a brutálnostech Němců; rozvíjí se utěšeně od r. 1902 a jest velkým dobrodiním pro hospodářský život českých vesniček.

STARÁ ŠKOLA (NYNÍ MĚSTSKÁ NEMOCNICE),
KDE UČIL KINDERMANN.

Vyjdeme-li z Kaplice silnicí k nádraží, vyjdeme již v český kraj, který rozkládá se po pravé straně této. Sejdëme na vozovou cestu a dosáhneme po $^1/_2$ hodině vesnice Žďáru, která jest již většinou česká. Nedaleko vlévá se řeka Černá do Malše a tu vidíme krytou lávku, pod níž zachycuje se plovoucí polenové dříví, vykládá se na břeh a rozváží.

Odtud přes Malý Pořešín došli bychom Velkého Pořešína, vesničky důležité vztahem svým ku hradu. Oba Pořešíny a poblíže nádraží vesnička Rozpoutí s českou školou tvoří polit. obec Velký Pořešín, která s mnohými okolními vesnicemi byla majetkem panství pořešínského. Vesnice Velký Pořešín nemá zajímavostí, proto zajdeme si hned od Malého Pořešína cestou v pravo ku zříceninám hradu Pořešína, jehož z Kaplice asi za pět čtvrtí hod. dosáhneme. Cesta vede zprvu poli, pak skryje se v les a klesá dosti náhle. Z konce

lesa objevují se nám již rozsáhlé zříceniny hradu, největší v celém okresu. Mimoděk usedáme, nechávajíce se unášeti jak krásou polohy, tak vzpomínkami na zašlou jeho slávu. Hrad vypíná se na mírném vrchu holém, který ze dvou stran omílá bujně tekoucí Malše sevřená skalami a zdobená nevysokými lesy. Zbytky hradu ukazují, že obsahoval dvě předhradí, okružní zeď pětihrannou, velká nádvoří, mnohé komnaty i tajnou chodbu; všecky zdi ukazují na velikou pevnost, neboť jsou silné a důkladně stavěny, zejména zbytky brány a vysoká třčící zeď. (Vyobr. viz na str. 133.) Hrad založil Bavor III. ze Strakonic v půli XIII. stol.; poč. XIV. st. zaměnili Strakonici majetek Vernéřovi, Rackovi

Fot. J. Smolík.

SOBĚNOV,
POSLEDNÍ ČESKÁ VESNICE NA NÁRODNOSTNÍM ROZHRANÍ.

a Přibíkovi z Vitějovic, kteří byli předky pánů z Pořešína; na hradě usadili se podle zdání nejspíše synové nebo vnukové Rackovi, z nichž připomíná se Valkoun z Pořešína. V XIV. st. vystupuje nejvíce Markvart z Pořešína, jehož Kapličtí dlouho v dobré paměti chovali, poněvadž zřídil jim čtvrtého kaplana a propůjčil právo městské. Z jeho synů zůstali na Pořešíně Racek a Petr. Nad Rackovými potomky stal se poručníkem Hroch z Malšovic; z nich Markvartem vymřela celá linie. Neznámí nástupci prodali hrad Oldřichu z Rožmberka, který dal jej zbořiti, aby se ho kališníci nezmocnili; od těch dob je Pořešín rozvalinou. Po vymření Rožmberků přechází co část panství novohradeckého v majetek hrabat z Buquoyů. Ke hradu možno dojíti též z nádraží kaplického přes Rozpoutí a Velký Pořešín asi za hodinu. Poslední větší vesnicí na rozhranní národnostním jest Soběnov. Do

Soběnova dojdeme z Kaplice benešovskou silnicí přes Blánsko, kde dáme se v levo na silnici k Besenicím, od papírny, která leží u řeky Černé, odbočíme v pravo do mladého lesa, kterým prošedše, Soběnov před sebou uvidíme. Vesnice sama viditelna je z dalekého okolí, poněvadž leží ve výši 634—660 *m* a zdobena je úhledným kostelíkem sv. Mikuláše. Jest význačna svojí pěknou polohou, pravidelnou obdélníkovou návsí se sochou sv. Jana Nep. a tím, že je východiskem na horu Kohout a blízké zříceniny hradu Sokolčí. Patřila v r. 1358 panství velešínskému, později přešla na Rožmberky. Obyvatelstvo zaměstnává se zemědělstvím a z jara až $^{3}/_{4}$ občanů odchází za výdělkem do ciziny. Z vesničky možno konati velmi zajímavé procházky do lesů hory Kohoutu, hory Hradištské, k Popelicům, k řece Černé i jinam, neboť krajina má ráz horský, velmi bujný, s rozhledem na všecky strany. Kdo chce do hory Kohoutu, musí si předem opatřiti u ředitelství panství buquoyského na Nových Hradech úplně zdarma legitimaci, která opravňuje k návštěvě panských lesův. Na Kohout vede cesta vozová, kamenitá kolem hajnice na hraběcí silnici; z této na křižovatce dáme se v levo do lesa po pěšině, která dosti příkře stoupá a bukovými lesy dovede nás až na vrchol. Tu na přirozeně seskupených kamenech zaražen je kamenný sloup, trigonometrický to bod. A teď rozhlédněme se vůkol, pokud nám lesní stromy neb mýtina dovoluje. K jihu rozkládá se před námi velmi

Fot. Jan Smolík.

HORA KOHOUT.

pestrá směsice hor, z nichž poznáváme nejblíže v levo novohradecké hory, pak výběžky puchéřského pohoří a mdlé kopce hornatiny mezi Vltavou a Malší; vidíme tu část věnce hor, který zdobí hranici českou s mnoha pěknými vesničkami, hojnými rybníčky; na obzoru vypínají se rakouské Alpy v několika malebných skupinách, jež za čistého nebe velmi zřetelně korunují celý tento rozkošný koutek. Nejlépe vídáme je za jasných zimních dnů, aneb po dešti, kdy možno i celé rozbrázděné úbočí těchto velikánů rozeznati (lid jim říká „hečery"). I k západu vábí nás rozhled na Chuchlíky, dále za Čes. Krumlovem se vypínající Kristianberg, Liščí hory a rozsáhlá předhoří šumavská,

Fot. Jan Smolík.

HRADIŠTSKÁ HORA S ČÁSTÍ SOBĚNOVA,
PŘIROZENÁ NÁRODNOSTNÍ HRANICE.

jimž pendant Kohoutu, hora Kleť, vévodí. Za to uklidní se oko naše pohledem na sever, na nepřehlednou rovinu českobudějovickou a třeboňskou, která jakoby poseta je vesničkami, městečky, úrodnými poli a lukami, četnými velkými rybníky a nekonečně mizí v mlhách. Vidíme Čes. Budějovice, Trhové Sviny, Třeboň, Hlubokou, Doudleby, Borovany a za jasného počasí až k Choustníku zrak náš dosáhne. Rozhled s Kohoutu je velkolepý a obyvatelé z dalekého okolí i turisti sem zacházejí, aby nejen pohledem ale i krásnými silnými hvozdy se občerstvili.

S Kohoutu sejíti možno přes českou vísku Malé Skaliny k mlýnu Dubu, odkud za čtvrt hodinky dosáhneme zřícenin hradu Sokolčí. V těchto místech prorývá Černá mohutné skály a zanechává

HRAD LOUZEK.

na březích četné velké balvany, které namnoze seskupeny jsou tak, že dávají dosti látky k zajímavým pověstem; nejkrásnější je srázná stráň „Jírova skála“. Cesta lesem od Dubu k Sokolčí je jednou z nejpoutavějších, vedouc vonným hájem podél bystře tekoucí Černé, která se tu valí s veselým hlukem přes nastavené balvany. Ani bychom vlastně Sokolčí nenašli, až staneme v tmavé hloubce na pěšince, z níž se na příkré skále jakoby přilepena vysoká zeď, jediný to zbytek hradu, nachází (v kraji říká se zříceninám Dvořákův zámek, poněvadž patří velkému hospodáři v Děk. Skalinech, Dvořákovi, jemuž asi také blízký Dvořákův mlýn patřil). Hrad sám byl skrovný, sestával pouze z hradu a předhradí, ale musil býti jako stvořen pro loupežné skrýše. Proto darován byl v XIII. stol. Rožmberkům, aby loupeže odtud páchané byly zamezeny.

Z jiných zajímavých míst možno ještě uvésti zříceniny hradu Louzku, v nichž rozeznáváme několik zdí s okny a hradní zeď. Hrad opatřen byl náspy, příkopem a sestával z předhradí a hradu samého; vše vystavěno bylo způsobem od ostatních staveb rozdílným, proto jest návštěva jeho mimo krásy přírodní velmi zajímavá. Není jisto, kdo hrad vystavěl; bezpochyby patřil asi zboží pořešínskému, odkud přešel na Rožmberky a pak přivtělen k panství novohradeckému. Dostaneme se k němu po cís. silnici z Kaplice k Dol. Dvořišti vedoucí, u Ždíků (Stiegesdorf) dáme se v levo k Louzeckému dvoru, odkud rozvaliny již spatřujeme. V okresu jsou též ještě zbytky tvrze Tiché, ve vesničce téhož jména na křižovatce puchéřské a cetvinské silnice za Rychnovem nad Malší; zříceniny sestávají z 10 *m* vysoké čtyřhranné věže. Okolí není zajímavé. Nedaleko jest poutní místo Sv. Kámen (Maria-Schnee), v němž uctívá se veliký balvan 2 *m* vysoký uprostřed v šíři jednoho kroku rozpoltěný; nad ním vystavěna je kaple s kostelem a křížovou chodbou na sloupích spočívající. Mnohé jiné tvrze v okresu stávající zanikly beze stopy.

Karel Mašek.

LIV. OKRES ČESKOKRUMLOVSKÝ.

Jižní Čechy, jsouce z části statkem knížecím, z části náležejíce vévodům Zlickým, byly v šedém věku pokryty na pomezí většinou pralesem. Jen místy vystavěli si Dudlebi a Netolici osady pro sebe a to ve zdejším okresu: Černici, Velešín a Křemži s blízkým okolím. Darováním panovníků roztrhány jsou korunní statky a zřízeny jednak statky klášterní (Zlatokorunský, Vyšnobrodský, Ostrovský, Strahovský), jednak rodinné, jako Michalovický, Bavorů ze Strakonic a jich příbuz-

ných vladyk z Křemže a Dubenských z Chlumu, a hlavně Vítkoviců, kteří majíce statek uprostřed, moudrým, někdy i lstivým způsobem později celé okolí na sebe stáhli a tak dali základ nynějšímu panství Schwarzenbergskému.

Okres Českokrumlovský rozkládá se po obou stranách Vltavy v rozloze 387·4 *km*², čítaje 35 politických obcí, které tvoří 54 obce katastrální s 3944 domy a 31.445 obyvateli, z nichž přes polovina jest národnosti české. Kraj je většinou hornatý, prostoupený mezi Malší a Vltavou pahorkatinou Přídolskou, v jižní části vyšší a krásnými lesy pokrytou, po levém břehu Vltavském pahorkatinou Vitěšovskou, kteréž obě Vltavu úplně svírají, úzké koryto jí ponechávajíce. V severní části

KRUMLOV.

okresu vypíná se Blánský les a Haberská pahorkatina se Švelhánem a Klukem. Mezi nimi rozložena jest vysočina Křemežská. Kol Velešína a Třebonínů rozkládá se veliká vysočina s úrodnými nivami. Právě tyto vysočiny byly již v pohanských dobách obydleny. Řeka Vltava vstupuje pod Zátoní do zdejšího okresu a odtud v četných oklikách béře se ku Českému Krumlovu, jejž ve dvou oklikách prostupuje. Pod městem údolí dosud skalami sevřené na krátce se rozšiřuje, avšak stává se opět skalnatým a těsným; v četných oklikách béře se ku Černici, kdež přijímá Růženici neb Jilkův potok, soutok to Malčického a Zubčického potoka; odtud ve velikém oblouku staroslavnou Zlatou Korunu objímajíc valí se směrem severním kolem trosek Dívčího Kamene ku Pozděrazi, kdež náhle směr svůj přímo ku východu mění a okres opouští. Plaví se po ní dříví a pltě z okolních knížecích lesů.

V Českém Krumlově pod zámkem sesiluje se Vltava Polečnicí či Hučným, soutokem to potoků Chvalšinského a Kájovského, pod Dívčím Kamenem pak potokem Brložským či Křemežským.

Obyvatelstvo zdejší živí se většinou řemesly, polním hospodářstvím a chovem dobytka. Lid chudší hledá obživy jednak v lesích neb u dvorů knížecích, kolem Křemže a Rojšína děláním dřevěné obuvi a různých hospodářských potřeb, jako lopat, koleček a pod., zhusta však nucen je hledati obživy za hranicemi. Jazyková hranice vede okresem zdejším po severních hřbetech Přídolské pahorkatiny přes Český Krumlov a odtud po hřbetech Blánského lesa, které spolu částečně i hranice okresu tvoří. Střediskem a sídlem úřadů okresních jest město

Fot. Jar. Tkadlec.

NÁMĚSTÍ V KRUMLOVĚ.

ČESKÝ KRUMLOV

se svými předměstími Plešivcem, Latronem, Špičákem, Horní Bránou, Svatým Duchem a Tavírnou, kdež v 763 domech 8673 lidí bydlí. Jest sídlem císařských úřadů, vyššího gymnasia a různých škol, četných spolků dobročinných i politických, sídlem záložny i městské spořitelny. Z budov zasluhuje předem zmínky kostel děkanský sv. Víta slohu gotického, k němuž plány navrhl r. 1310 stavitel Jan, syn Staňkův. Při presbyteriu uloženo tělo sv. Teofila, naproti sv. Klementa. Po obou stranách vchodu nalézají se mramorové desky pana Viléma z Rožmberka † 1592 a choti jeho Anny Marie. Zde v kapli ukládají se srdce zemřelých členů rodiny vévodské. Proti vchodu strmí kaplanka, domy to r. 1494 a 1518 ku obývání zdejším kaplanům koupené. Za ní nalézá se praelatura, příbytek zdejších správců duchovních, jimž r. 1655 právo pontificalií a r. 1658 spolu i titul praelatů udělen byl. Mimo děkanský kostel vyniká klášter Minoritský r.

Fot. Ed. Petrák.

KRUMLOV.

1357 založený, jakož i zrušený klášter Klarisek, v němž nyní vdovy po knížecích služebnících útulek nalézají. Z bývalé Jesuitské koleje r. 1584 a 1588 založené zřízen jest nyní různými přestavbami nádherný hotel Růže, majetek to české záložny, kde zvláště terasa nad Vltavou přerozkošnou vyhlídkou zve výletníky. Mimo krásné stavby: spořitelny, škol, gymnasia a zlatokorunský dům na náměstí, přední okrasou města Českého Krumlova, „této šedivé vdovy po zemřelých Rožmbercích", jest na strmé skále mezi Vltavou a Polečnicí postavený vévodský zámek. Je to pevný zámek a hrad, v dobách starších nedobytný, znamenité sídlo „králů jihočeských", na němž tak často dějiny naší

HRAD KRUMLOV.

vlasti se upřádaly. Jak jindy nádherný, veselý, v pravdě královský ruch se zde ozýval, kdy sídlem býval mocných Rožmberků, Eggenberků a ještě i Švarcenberků, kdežto nyní opuštěn na dřívější slávu jen vzpomíná. Zámek ten jest soubor vysokých stavení, v nichž 5 dvorů a to rejdiště, gardový, dva zámecké a konečně divadelní a přes 300 komnat se nalézá. Na druhém dvoře vévodská garda stojí neustále stráž u dvou Rožmberských a jednoho Kruppova děla. Z dvoru toho vedou schody na zámeckou věž slohu románského, pod níž byla sklepení pro nejtěžší zločince. Nad bytem zde stále bydlícího ponocného nalézá se 5 zvonů, z nichž vyniká Býčí zvon z kláštera Kugelveitského pošlý a býkem v poli nalezený. V zámeckých komnatách, v nichž i

částečně úřadovny umístěny, s podobiznami bývalých zdejších držitelů, jeví se nádhera v pravdě knížecí a chovány jsou zde všechny památníky z dob minulých. Povšimnutí zvláště zasluhují redutní sál a zámecká kaple sv. Jiří, celá mramorem vyložená. Důležitým je zdejší archiv, který rozmnožen byv tak zvaným „rodinným“, sem z Vídně nedávno přivezeným, teprve za několik let badatelům přístupným se stane. Neboť jest to ohromná směs různých listin, které teprve nyní znalci prohlédnuty a uspořádány budou. Pod celým zámkem jsou četná sklepení, i ono, v němž král Václav IV. držán byl, když odvážen byl na Vildberg. Mezi čtvrtým a pátým dvorem nalézá se Plášť, kamenný to most o několika poschodích, který se pne nad bývalým ústím Polečnice do Vltavy. U posledního dvoru stojí nádherně a moderně zařízené divadlo. Za ním rozkládá se zámecká zahrada, která světové pověsti zvláště dříve požívala. Veškery krásy zdejší popsati ani není možno a upomínka na ně nevymizí nikdy z mysle návštěvníkovy. Kolem Polečnice v zámeckém příkopě držáni byli do r. 1848 daňkové, za rejdištěm pak pod mostem chován jest pár medvědů na památku domnělého příbuzenstva Rožmberků s Ursiny z dob Římských.

Fot. J. Preisler.

NADVOŘÍ HRADU KRUMLOVA.

Z města kráčejíce kolem knížecích tuhových dolů vidíme Schinkovu továrnu na nábytek, kolem Schönbauerovy továrny na zlacené lišty a hostince „u Plevna“, patřícího do blízké vesnice Domoradic

s 15 d. 263 obyv., kde býval dvůr kláštera Zlatokorunského, jdeme po krásné silnici stromy vroubené ku Přísečné s 31 d. 274 obyv., v níž pěkné sady se nalézají. Odtud pocházel Štěpán, služebník pána Jindřicha z Rožmberku, připomínaný r. 1293. K vesnici této patří Srnín s jednotami Mokřady a Kokotínem, ležícími na svahu lesa Blánského, s 36 d. 273 obyv. Opodál mezi žírnými nivami knížecí Nový Dvůr, dřívější to vesnice Lhotka, přifařená do Černice. R. 1568 zaměnil tehdejší opat Zlatokorunský Jiří Taxer vesnici tuto za ves Olšinu na Plánsku, aby lidé zdejší, nyní tam osazení, hlídali

REDUTNÍ SÁL V KRUMLOVSKÉM HRADĚ.

klášterní rybník. Když usedlíci Lhotečtí úplně r. 1574 vyhnáni a po klášterních a knížecích statcích usazeni byli, zřízen na místě vesnice Nový Dvůr. Nad tím nalézá se myslivna, bývalý to lovčí zámeček za dob Rožmberských. Lesem vede silnice z Přísečné ku údolí Vltavskému, přes níž pne se krásný železný most do Rájova (36 d. 370 obyv.) hned na pravém břehu ležícího. První zmínka o vesnici této děje se r. 1316. Jsouc v největší blízkosti kláštera Zlatokorunského, zakoušela vesnice tato mnoho útrap v dobách Husitských, jak to dosvědčuje jakýsi Václav Lapka při právu útrpném na Č. Krumlově. „Vtrhl prý s 20 pomocníky do vesnice této, v noci sousedy vybili a vše pobrali. Ano i ženicha a nevěstu oloupili, hudce, lazebníka i jiné zbili a jednoho vozku jali, aby jim tento lup do Smedče do-

vezl". Podobně zakusila i r. 1620 a 1648, kdy vypálena a úplně vydrancována. Sem patří blízká farní obec Černice s 24 d. 193 obyv. Místo toto jest nejstarší z celého okolí. Škola zdejší připomíná se již v XV. věku, kdežto farní kostel sv. Maří Magdaleny z XIII. věku pochází. Jest zde panský dvůr (v nájmu); na dvoře téhož nalézá se na roubení studně tesaný kámen, na němž mimo dva otřené znaky dobře lze čísti letopočet 1000. Patřil s celým okolím pánům Bavorům ze Strakonic na Horaždějovicích, z nichž Bavor III. r. 1315 daroval celou zdejší rychtu, k níž Mojné, Zahorkovice, Žaltice, Skřídla a obojí Svince náležely, klášteru Zlatokorunskému, začež mu poslední opat nádherné mausoleum ze štuku v klášterním kostele dal postaviti.

Fot. Jar. Tkadlec.

ZLATÁ KORUNA.

Z Rájova již vidíme na blízku starou památnici osmi století, dříve mocnou **ZLATOU KORUNU,** vesnici to s 54 d. 548 obyv., rozloženou na levém břehu Vltavy, která tu úzké údolí tvoří. Zdejší farní kostel je zbytek bývalého kláštera a nemá věže. Klášter založen byl r. 1263 od Přemysla Otakara II. a první kněži přivedeni z kláštera Sv. Kříže u Vídně dne 6. dubna roku téhož. Královský zakladatel daroval klášteru korunní panství Boletické, Chvalšinské, Netolické, Křenovou, Kladné s Kájovem. V pěti letech na to obdarován klášter statkem Mokerským od purkrabí Zvíkovského Hrza. R. 1315 připadla darem rychta Černická od Bavora III. ze Strakonic. Hnutí husitské zle se kláštera dotklo. R. 1420 vypálen a úplně Husity zničen. Kněži pověšeni na pověstných lipách. Podobný osud stihl klášter i r. 1620 a r. 1648. V pozdějších dobách, klidných již, získal klášter statky Přehořov, Kvasejovice, Brandlín u Soběslavě, r. 1678 Chlumeček a konečně r. 1757 Holkov. Vystřídalo se zde celkem 49 opatů, z nichž 18 dovoleno bylo nositi odznaky biskupské. Ale dne 11. listopadu 1785 patentem císaře Josefa II. zrušen klášter zdejší, statky jeho většinou

prodány r. 1787 a Česko-Krumlovskému panství přiděleny. Dějiny tohoto kláštera jsou obsáhlé a do r. 1559 lze je obšírněji seznati u Dra Pangerla v jeho sbírce listin Zlatokorunských. Po zrušení v klášterní budově r. 1788 uděláno bělidlo hrubého plátna pro vojsko, r. 1800 zřízena zde kartounka, r. 1815 továrna na sukna a kašmírové zboží. Od 1850 umístěna tu slévárna a železářská dílna. Srdce bolí, když vidí, jak krásné fresky v křížové chodbě se otloukají nebo plameny a dýmem začazují. Zrušen i kostel sv. Markéty, kde v poslední době byla sirkárna. Z kostela Andělů Strážných nadělány příbytky pro dělníky.

Fot. Jar. Tkadlec.

HROBKA KRÁLE OTOKARA II. VE ZLATÉ KORUNĚ.

HROBKA PANA BAVORA VE ZLATÉ KORUNĚ.

Všechny památky řezbářské, sochařské, kamenické, malířské, pokud bylo možno, odneseny a prodány nebo zničeny.

Bývalý konventní kostel jest nyní farním. Hlavní oltář nepřiléhá renaissančním svým slohem k povšechnému rázu budovy. Na stropě presbyteria skví se dosud v živých barvách pěkné fresky, působící plastickým svým dojmem tak dokonale, že i ruka, tuším dřevěná, úmyslně umělcem přidělaná jednomu z malovaných andělů, splývá s ostatní směsí světel a stínů barevných. Znamenitá umělecká památka jest starodávný obraz Panny Marie s Ježíškem, malovaný asi

týmž štětcem, který Madonu Vyšebrodskou a Doudlebskou vykouzlil. Po stěnách visí podobizny opatův. Mimo to i náhrobní kameny do zdi jsou zasazeny a to purkrabí Hrza, polovice tohoto kamene nalezena v pivováře Plavnickém, druhá za patník u sousedovy stodoly sloužila. Druhý náhrobní kámen jest Bavora III. ze Strakonic † 1318 a třetí rytíře Jana Augustina Miličovského † 1691. V upomínku na oba největší dobrodince kláštera dal poslední opat jeho Bohumír Bylanský pořídití v chrámu sochařem Feilerem znamenitá mausolea: zakladateli králi Otakarovi, jehož náhrobek, po levé straně lodi, představuje rakev s nadzdviženým víkem na znamení, že mausoleum zdobené allegorickými, z mythologie vzatými postavami, je hrobkou toliko zdánlivou, a štědrému dárci Bavorovi z Bavorova. Na kruchtě nalézají se ohromné varhany, pořízené opatem Schönbeckem, na něž první píseň zahrána sedlákovi Harazímovi a to národní: „Sedlák z Prahy jede“, jak K. J. Erben napsal v předmluvě ku svým „Českým prostonárodním písním.“ Vedle kostela nalézá se bývalá klášterní budova, kde ještě mnoho okras architektonických uvidíme; hlavně vyniká zde křížová chodba s rannou gotikou, kapitulní sál dosti ještě zachovalý, dle výroku znalců k nejkrásnějším památkám stavitelským celé Evropy patřící. Než nemožno nikterak vypsati všechny ty krásy, po nichž nyní jen zbytky zůstaly. Opouštějíce zbytky bývalé klášterní slávy kolem známých líp, bývalého hospice, nyní panské hospody, kolem

KAPITULNÍ SÁL BÝVALÉHO KLÁŠTERA VE ZLATÉ KORUNĚ.

bývalých svatyň pospícháme ku zachovalé bráně, za níž nalézá se hřbitov. Zde dlíval rád opat V. A. Schönbeck, který býval dříve členem konventu Sedleckého u Hory Kutné, až dne 26. února 1608 od císaře Rudolfa II. zdejším opatem se stal. Po 8letém opatování donucen zříci se opatství. Odešel na Moravu a přešel ku Českým Bratřím. Ale ku sklonku života pokání činil a r. 1648 kajícně zemřel. Opat tento při svém nastoupení shledal klášter v přebídném stavu a proto přemýšlel, jak by mu ku bývalé slávě dopomohl. Chodil jednou zamyšlen po kostele a stanul u oltáře sv. Kříže. Klepal klíčem o postranní zeď mensy. Náhle vyrušen pádem kousku malty a jasným zvukem kovu. Pohlédne a vidí, že z oltáře sype se zlato a stříbro. Uzavřev chrám, pátral po pokladě; našel poklad bohatství netušeného, za nějž nejen celý klášter, ale i ostatní budovy znovu zřídil, značný konvent zavedl. Věc vypadá jako báj, ale jest historickou pravdou.

Fot. Jar. Tkadlec.

PARTIE Z KRUMLOVA.

Pěšinou kolem hřbitova scházíme k Vltavě, abychom opět do vrchu kráčejíce přišli do Plešovic, vesnice to s 32 d. 232 obyv. vesměs hospodářstvím polním se živícími. Překročíme dráhu Želnavskou a pak po silničce lesem na svahu Blánského lesa se plížící přijdeme do Třísova, vesnice s 39 d. a 323 obyv., když jsme byli nechali po pravé ruce hradiště z dob pohanských. Silnicí s vrchu blížíme se ku potoku Brložskému, kolem něhož rozestaven Adolfov, zbytky to vysoké pece železářské a několika hamrů, což vesměs náleží do blízkého Holubova, vesnice to s 47 d. 392 obyv., odkudž většinou turisté a výletníci, zde četně v létě bydlící, na horu Kleť vystupují. Sem patří i Krásletín, výše na svahu ležící ves připomínaná již ve XIV. stol. Z Adolfova silnicí, z níž vidíme pěkný že-

lezniční most, odkud krásný pohled se nám skytá na celý Blánský les i Haberskou pahorkatinu, přicházíme do staroslavné

KŘEMŽE, městyse s 91 d. 731 obyv. a měšťanskou chlapeckou školou. Chrám Páně sv. Michala postaven r. 1888, ač původní presbiterium ze XIV. století ponecháno. V místě zaveden vodovod a elektrické osvětlení. Nad potokem kolem běžícím na skalisku býval hrad, sídlo to vladyků z Křemže, z něhož pramalé zbytky se ukazují. Z vladyk těchto známým jest Smilek v letech 1422—47, pověstný vůdce Táborů, jejž Oldřich z Rožmberka lstivě zajav, neprávem o hrdlo r. 1447 připravil. Bydleli zde dále páni Dubenští a Častolarové, po nichž vše prodáno ku Č. Krumlovu. Sem náleží Chlumeček, vesnice to s 22 d. 210 obyv. Knížecí dvůr, jemuž ještě tři dvory podřízeny jsou, býval samostatným statkem rodiny Dubenských a Častolarů, od nichž prodán byl klášteru Zlatokorunskému, při němž po 109 roků zůstal, kdy r. 1787 s ostatními statky klášterními koupí připojen ku vévodství Č.-Krumlovskému. Hned za potokem pod Křemží leží Chlum s panským dvorem, bývalým to zámečkem rodiny Dubenských z Chlumu. Vesnice ta, nyní s 68 d. a 615 lidmi, připomíná se již v 2. polovině XIII. stol. K ní sluší Lhotka, v níž panský dvůr, utvořený ze dvou selských statků a Loučej na svahu vrchu Houby, připomínané již r. 1263 v základní listině Zlatokorunské. Nedaleko Lhotky Rojšín, ves s 29 d. 194 obyv. vesměs hospodářstvím, hlavně ale chovem dobytka se živícími. Románská mešní kaple Panny Marie pochodí z novější doby. Vesnice ta připomíná se již ve XIV. století. Sem přísluší Chmelná, Stupná, kolébka vladycké rodiny Stupenských, po Netolicku hojně rozšířené, a Vinná. Kolem vrchu Kluku rozkládá se obec Mřičská, utvořená z osad: Bohouškovic, Slavče a Mřičí, nedaleko něhož nádraží a myslivna Borská se nalézá. Odtud lesní cestou přicházíme ku ústí Brložského potoka do Vltavy, kde se tří stran vodou obklopeny pní zbytky hradu Dívčího Kamene založeného po dovolení císaře Karla IV. r. 1349 od pana Jošta z Rožm-

Fot. J Tachecí.

ROZHLEDNA NA KLETI.

berka. Jméno jeho, nebylo-li převzato z dřívějšího pojmenování skaliska, na němž nedobytný hrad ten zbudován, pochodí patrně odtud, že určen za sídlo svobodným sestrám Joštovým. Dějiny hradu vykazují jen 150 let, načež osudu ponechán. Prostraný ale úplně v zátiší byl později útulkem pána Oldřicha z Rožmberka, známého vyrabitele falešných listin. Na hradě tomto přenocoval král Václav IV., když jako zajatec odvážen na Vildberg. Vděčnou jest procházka zdejším údolím kol potoku Brložského, i údolím Vltavským; v úplné samotě kochá se oko naše v divokých a romantických krásách zátiší toho.

Opouštějice hrad přicházíme ku jednotě Podhradský, kdež bylo skladiště knížecího dříví, které v pltě vázáno po Vltavě do Prahy, ano i do ciziny dopravováno. Zde vine se stříbropěnná Vltava hlubo-

KŘEMŽE.

kými skalisky. Převozník převeze nás na druhý břeh, abychom úzkou pěšinou po strmé skále nahoru se vyšplhali a pak do Čertyně se dostali. Vesnice tato s Kosovem, ležícím na návrší silnice Č.-Krumlovské, bývalým to sídlem panských rodin, dále s Opalicemi, Rančicemi, Radosticemi, Zalužím a Štěkři, sídlem to vladyckým a později majetkem praelatury Č.-Krumlovské, tvoří jedinou obec, která již v nejstarším šedověku hustě obydlena byla. Jest zde doposud posvátná lípa, pod niž naši pohanští předkové žertvy konali. S obcí touto hraničí obec Třeboninská, utvořená z osad Krnína, Chumce, Dolního a Horního Třebonína, k nimž i náleží jednoty na Věncovém vrchu, kde poslední opat Zlatokorunský Bylanský dal si postaviti letohrádek s konírnami, po nichž dnes jen hromada kamení zbyla. Občané obou posledních obcí vůbec Zářečáci zvaní pilně pěstují polní hospodářství a jsou velmi pokročilí. Od Třebo-

nína směrem jižním rozkládá se obec Mojenská, k níž sluší Mojné, u níž nad potokem Růženicí jest les Sušný vlastně Sosnový neb Sušina připomenutý již r. 1315, Záhorkovice, Žaltice a Skřídla. S blízkými vesnicemi Svincemi Středními a Horními tvořívala obec Mojenská rychtu Černickou pod panstvím Bavorů Strakonických, od nichž r. 1315 klášteru Zlatokorunskému darována. Svince Dolní, Otmanka na erarní Linecké silnici ležící, a Krasejovka tvoří jedinou obec. Nedaleko nalézá se panský dvůr Bartochov, kolébka a majetek rodiny a vladyk Bartochovských z Krasejovky. Silnicí odtud přijdeme kolem dráhy Linecké do Holkova. Zdejší panský dvůr býval samostatným statkem rodiny Holkoviců, rodiny z Hlavatec,

Fot. Jos. Seidel.

HRAD DIVČÍ KAMEN (MENŠTEJN).

Kunašů z Machovic a prošed několika rukami dostal se r. 1757 v držení kláštera, po jehož zrušení r. 1785 přešel v majetek knížecí. Krásná suchá erarní silnice vede odtud do městyse

VELEŠÍNA se 139 d. 1106 obyv. velmi pokročilými. Zdejší farní kostel sv. Václava připomíná se již r. 1285. Opodál nad řekou Malší nalézají se zbytky hradu Velešínského, postaveného počátkem XIII. stol. Krajina okolní bývala korunním statkem, v XIII. stol. darována rodině Čečů z Budějovic, od níž prodána Michalovicům a od r. 1387 Rožmberkům. Přidělen k Novým Hradům zůstal při nich do dnešní doby. Z městyse pochází rodina Zátkova, zasloužilá o znovu vzkříšení živlu českého v Č. Budějovicích, dále rodina Kamarýtů, z níž pochází mnoho kněží. Předek rodiny této Kamarýt z Mirokovic prodal r. 1398

půl lánu v Mirokovicích purkrabí Pořešínskému Rackovi z Markvartic. Dle této listiny užíval tento pán na své pečeti helmici s mísou. Silnicí říšskou do vrchu kráčejíce přicházíme na návrší, na němž vyzdvihují se Netřebice. Opodál dvůr Hřeben, kdež sídlívali vladykové z Hřebene, praotci to nynějších hrabat z Harrachu. Tvrz bývala na místě nynějšího dvora a má pestré dějiny. K obci Netřebicům náleží okolní osady: Chodeč, Bor, Zvíkov. Vesnice Netřebice, se všech stran dobře viditelná, má 2třídní českou školu. Silnice odtud ubíhá k Linci a u nádraží Kaplického pojí se se silnicí Č.-Krumlovskou, která probíhá celou obcí Střítežskou, obojí národností obývanou. Jsou to vesnice Boly, Chuchelec Velký a Malý, Puchtice, Ráveň, Stříteż, Pláň Horní či Kozí, Pláň Dolní a Věžovatá, v níž kostel farní sv. Anny, 2třídní německá a 1třídní česká škola se nalézají, celkem 107 d. s 616 obyv., vesměs to vesnice starého slovanského původu. Ze Stříteže kolem jednoty Raka kráčíme kolem Buquoiské myslivny a zahneme v krátkosti do Zubčic, vesnice to s 48 d. 291 obyv. s jednotami Včelínem, kterážto vesnice se Lhotkou při potoku Růženici ležící a Markvarticemi jednu obec tvoří. Ve vesnici Zubčicích u Přemyslů býval panský dvůr s pivovárem a samostatný statek rodiny Pořešínské. Silnice vine se odtud krásnými nivami, hustým lesem při mírném svahu do Mirokovic, vesnice to při potoku Malčickém, kde býval panský dvůr, připomínaný již ve XIV. stol., který později rozkouskován a rozprodán byl. K vesnici té patří: Zahrádka, Chabičovice na silnici a Lhotka Svachova dle majitele z r. 1518 Jana Fissla též Fisslovou zvaná. Tato jest úplně česká, kdežto přední dvě jsou smíšené. Pro děti německé zřízena expositura v Zahrádce, pro dítky české škola v Mirokovicích. Nad Zahrádkou v Jesuitském lese počíná se vodovod pro Č. Krumlov.

Kráčejíce proti vodě potoka Malčického, který nedaleko Žaltic se Zubčickým potokem Růženicí se spojiv tvoří Jilkův potok, aby pak údolím, kde se již zbytek nějaké popelnice nalezl, se proplétaje kolem lesa Sušného r. 1315 připomínaného dále pod Černicí ve Vltavě se stopil, přicházíme do Malšic, německé to vesnice, k níž patří Osek, Sedlice a Zahořanky na silnici Přídolské. Zde opustili jsme českou půdu okresu a procházeti budeme nyní jen část německou, ač tato dříve úplně českou bývala. Přicházíme do bývalých statků klášterních a to do

PŘÍDOLÍ, městyse s 69 d. 415 obyv. s farním kostelem sv. Vavřince, spravovaným Cisteriaky, při němž již r. 1220 připomíná se farář Vít, a od r. 1261 přiděleným klášteru Vyšebrodskému. Sem přifařena jest i obec Spolí, k němuž náleží Machovice, Sloupenec s dvorem praelatským Drahoslavicemi, Zálesí, Pračov, Zaluží již r. 1285 připomínané, Dubová. Z poslední vesnice pocházel r. 1403 připome-

nutý Johánek z Dubové. Hned s obcí Spolím hraničí obec Lověšice, k níž náleží Rovná a Zvoz či Šamary. Vesnice tyto patřily již k blízké Zátoni, bývalému proboštství Benediktinskému kláštera Ostrova u Zbraslavě, jemuž darováno okolí zdejší od knížete Břetislava v letech 1037—55. Klášter tento vymýtil zde lesy a založil blízké vesnice Bohdalovice, Dobrné, Lhotu Lužnou a Hašlovice. Vesnice Zátoň má jen 5 d. s 29 obyv. Zdejší farář býval vrchností. Nedaleko nalézají se zbytky staré tvrze, k níž i dvůr, nyní v držení farářů, se nalézal. Hned za Vltavou na druhém břehu leží již Ebenava, patřící do obce Svérazské, bývalého to majetku kláštera Strahovského v Praze. Obec Svérazská rozkládá se po obou stranách vrchu Grobianu 849 *m* a Schöblichu 858 *m* nad. výšky a skládá se z osad Ebenavy, Hajmínu, Podolí, Bučí, Květušova, Skubice, Suše, Vadkova, Slubice, Svérazu, Veleslavic a Březí, celkem se 176 d. a 1010 obyv. Největší tato pol. obec jest velmi pokročilou. Pro hornatou polohu nemá však s okolím žádného spojení. Svéráz sám, farní to místo dříve vyhlášené — vždyť znělo latinské pořekadlo: „Máš-li Svéraz, nic jiného nehledej“ — má dva kostely nádherně vyzdobené uprostřed prostranného hřbitova na dosti vysokém vrchu ležící.

Po vymletých cestách dostaneme se přes Súš a Bučí do sousední farnosti Světlíku. Zde, mimo 4třídní školu, farní kostel sv. Jakuba, řízený klášterníky Drkolenskými z Horních Rakous, jimž darován byl r. 1258 od pana Voka z Rožmberku. Okolí zdejší patřilo později z části rodině Višňů, z části držitelům Pasovar. Osada tato jest prastará; bývala zde již v XV. věku tvrz se dvorem, jehož držitelé byli vladykové z Cipína, Višňové z Větřní, kteří jej r. 1624 prodali městu Č. Krumlovu za směšnou cenu 7864 zl., ačkoliv statek ten ročně 1000 zl. vynášel. Býval zde také pivovár; ale po všem není žádných zbytků. Odtud přijdeme do posledního statku kláštera Vyšebrodského

HOŘIC, městyse ležícího při potoku Kájovském se 143 d. 1232 obyv. Okolí zdejší tvořilo kdysi samostatný statek, patřící Vítkovicům, od nichž po tragické smrti Záviše z Falkensteina pod Hlubokou dne 24. srpna 1290 prodáno bylo klášteru řečenému. Farní zdejší kostel sv. Kateřiny připomíná se již ve XIV. věku. Nedaleko nalézá se menší kaple P. Marie Bolestné, r. 1782 postavená, oblíbené to poutnické místo. Poblíž městyse péčí německých spolků v nádherně postaveném divadle provozovány Pašijové hry dle textu kapucína Mart. Cochema z r. 1741. Dějiny zdejší obce úzce souvisí s dějinami klášterními. Při potoku po silnici kráčejíce přes Šebanov, přicházíme kolem Čertova mlýna ku obci Kladenské a to do Rovného s 28 d. 167 obyv., sídla to vladyk z Rovného a příbuzných nynějších hrabat z Harrachů. Dějiny statku tohoto výborně, jakož i celého okolí, napsal prof. Aug. Sedláček ve

svých Hradech. Silnice vede nás do Novosedel s 34 d. 271 obyv. a odtud do Kájova, poutnického to místa veleznámého. Marianský zdejší kostel, krásná budova, založen byl koncem XIII. věku, ač zdejší okolí hustě bylo obydleno a samostatný knížecí statek tvořilo, který r. 1263 klášteru Zlatokorunskému byl darován. Farář Michal Pils, syn rychtáře Chvalšinského, výborný zapisovatel soudobých dějin, hrdinným spůsobem ochránil zdejší svatyni za pomoci učitele před zničením od vojsk Pasovských za krále Jiří do Čech vtrhnuvších. Na svahu Blánského lesa rozkládá se vesnice Vyšní, k níž i výše vzpomenutý Nový Dvůr patří. Opodál známé vápenky. Ve vesnici této byla kolébka zemanské rodiny Višňů z Větřní, jíž v okolí Č. Krumlova četné statky

Fot. Jos. Seidel.

HOŘICE.

náležely. Dějiny celé této obce úzce souvisí s dějinami místních hradů a sídel zemanských. Z obce Kladenské stihneme do Němčí a dále do Kaliště, v jehož blízkosti Slavkov, farní to místo s kostelem sv. Bartoloměje, posvěceným r. 1313 od Přibyslava, biskupa Sadaronského a od r. 1362 vlastními faráři spravovaným, a do blízkého Mezipotočí. Odtud svede nás cesta do Větřní s bývalým dvorem a tvrzí zemanské rodiny Višňů z Větřní, od nichž r. 1603 pro dluhy prodán obci Č.-Krumlovské. Strmou cestou blížíme se z krajiny této, jejíž veliké dějiny výborně popsány jsou v Sedláčkových Hradech III., ku zbytkům tvrze, kolem níž dojdeme ku Pecce, veliké to papírně Špírově na Vltavě ležící, odkudž vrátíme se do Č. Krumlova pohodlně silnicí kolem řeky se vlnící.

Jan Elias.

LV. OKRES CHVALŠINSKÝ.

Když zlatý, slavný král Český Přemysl Otakar II. po vítězství nad Uherským králem Belou r. 1260 u Kressenbrunnu po slibu svém založil dne 6. dubna 1263 klášter Zlatokorunský a celým korunním krajištěm, nad nímž vládl královský župan na Hradišti (Raziberg) u Boletic, jej obdařil, k čemuž i panství Chvalšiny i Netolice přidal, když i Hrz, purkrabí na Zvíkově, v srozumění choti své Darirzy dne 27. března 1268 horní část okolí zemské stezky v rozměru as 90 km^2 klášteru tomu přidal, náleželo Zlaté Koruně přes 800 km^2 půdy, ale vetšinou neobydlené. Co obydleno bylo, všude ozýval se jazyk český, všude hlaholily písně slovanské. Klášter ujav se vlády nad tak rozlehlým územím, hleděl co nejvíce, aby krajinu zalidnil a tím si co největšího zisku zajistil. Za tou příčinou, po příkladu svého dárce a zakladatele, povolal četné osadníky z blízkých Rakous a Bavor, vykazuje jim pozemky a uděluje jim různé výsady. Tak povstávaly osady nové a český živel zatlačován dále do vnitř země. Lesy kolem potoků mýtěny a obracovány v pole a luka, stavěny vesničky, ale většinou jednoty, které teprve v posledních stoletích vzrostly. Dávány jim německé názvy, ale jsou to většinou zkomoleniny českých jmén, a dnes bys, milý poutníku, marně hledal nějakého zbytku českého. Krajina západně Blánského lesa až k Šumavě, bývalý to majetek kláštera Zlatokorunského, úplně dnes je německá, východní pak strana, patřící od počátku pánům z Růže a jiným vladyckým rodinám, zůstala podnes českou. Poněmčeny byly za dob klášterních okres Chvalšinský, Hornoplánský a větší část Českokrumlovska.

Okres Chvalšinský zaujímá 297·5 km^2 půdy, na níž 78 vesnic, které tvoří 20 politických a spolu katastralních obcí. Celkem jest zde 1935 domů, v nichž 12.352 lidí bydlí, a z těch toliko 1400 Čechů v Brlohu a celé Nové Vsi.

Okres celkem jest vysočinou, která četnými bystřinami a potoky jest prorvána a tím ve tři hlavní skupiny jest rozdělena, jejichž uzlem jest Veliký Chlum. Želnavské hory rozprostírají se mezi Vltavou a Olšinou a dosahují největší výše v Liščích Lukách, prostranné to pahorkatině, která srázná jsouc k jihu, na stranách severozápadní a jihovýchodní horami jest omezena. Část vyšší sluje knížecí sídlo (Fürstensitz) a jest nejvyšší z celého okolí, dosahujíc 1235 *m* nadmořské výše; východní část Lysá Hora jest 1229 *m* vysoká. Severní část pahorkatiny této jest dlouhá slatina, která přemnohé potoky napájíc na všechny strany je vysílá. Směrem západním snižuje se pahorkatina ta, majíc v sobě vrchy Suchou 1084, Černý les 992, Vlčí horu 1006, Judaichstein 1128 *m* nadm. výšky. Pahorkatina vinouc se solem Ondře-

jova zakončena jest Velkým 1188 a Malým Chlumem 1046, kdež utvořen jest horský uzel, spojujíc se takto s rulovou pahorkatinou Vitěšovsko-Boletickou, rozloženou mezi Olšinou a potokem Chvalšinským. Táž jest nižší předešlých hor. Hned u uzlu nalézá se Velké Plešno 1069 s Malým Plešnem; odtud táhne se jednak ku ložiskům tuhovým v Černé a Mokré, jednak kolem Chvalšin ku Č. Krumlovu a odtud až ku Svérazi a Vltavě. Obě tato horstva pokryta jsou jehličnatými lesy, které zde značné výše a tudy i stáří dosahují. Ku straně jižní silně se snižují. Do nejsevernější části okresu nad Brložským potokem zasahuje pahorkatina Prachaticko-Lhenická dvěma vlnami. V jedné vlně je zde Mackova hora 909, Šibeničák 785, Velký Les, Wolfberg a Stěnice u Nové Vsi. Druhá vlna zasahuje v okres Chrašťanským lesem 778, Vysokou Bětou 795, Buglaty (puklatý-hrbatý) 829, Vysokým Sadem 704, Jezerem, Planem a Bučím, odtud po hranicích okresních ku Vltavě se táhne, kdež vrchem Klukem 737 *m* zakončuje.

Na straně východní vine se Blánský les. Krásný tento hřeben horský z bělokamenu složený, většinou bujným lesem porostlý, vyplňuje úplně krajinu mezi potoky Brložským a Chvalšinským. Počínaje na straně severní Maliníkem táhne se přes Bulova 947, Vöglarovu stěnu 850, Albertův kámen 928, přes Rosenberg 939, Hubu 820 a Opičí vrch 716, dosahuje nejvyššího bodu na Kleti 1084 *m* vysoké. Jména vrchů Bulova, Huba, Kleť vyskytují se již r. 1263 v zakládající listině Zlatokorunské. Na vrcholku Kletě postavena jest 20 *m* vysoká kamenná, kruhovitá rozhledna, zřízená z rozkazu knížete Josefa ze Schwarzenbergů na památku vítězství u Lipska nad Napoleonem. V rozhledně této v přízemí jest byt knížecího hajného, který se stará o občerstvení turistů v každé roční době v hojném počtu sem docházejících. Vždyť s vrcholku rozhledny skytá se nám čarovný pohled na žírné nivy vlasti naší i sousední Šumavu. Ku straně východní vidíme vysočinu Novohradskou s rovinou Třeboňskou, vyhlášenou množstvím rybníků. Na straně severovýchodní a severní vidíme skorem polovinu vlasti naší; zeleň lesů střídá se s četnými vesnicemi a městy mezi Chýnovem, Jindřichovým Hradcem až k Selčanům a Příbrami. Západně vidíme velikány Šumavské od Eisensteinu počínaje se všemi předhořími, jižně pak při jasném počasí velikány Alpské v Rakousích a Solnohradsku. Vděčný, ano unášející jest pohled s rozhledny na vycházející slunce. Podobně v předvečer sv. Jana Křtitele, kdy po nesčetných návrších ohně plápolají — pálení čarodějnic — scházívá se zde mnoho turistů, aby se pohledem na nezvyklé divadlo to pokochali, časně pak ráno východ slunce pozorovali. V pondělí pak svatodušní schází se zde každodenně omladina okolní, aby při zvucích hudby ve výši 1094 *m* nad mořem tancem do rána se veselila.

Vodstvo okresu zastoupeno jest většinou potoky, přítoky to Vltavskými po levém břehu. Toliko Blanice ku severu nese vody své z Liščích luk a to z Dlouhé Slatiny, za skelnou hutí okres opouští, aby vody své nad Pískem v Otavě stopila. U Křišťanova vyvěrá přítok její Zlatý potok, dříve Ceschin r. 1263 zvaný. Z přítoků Vltavských v okresu zdejším zmínky zasluhuje Olšina pramenící se pod Ondřejovem, napájí 132 *ha* veliký rybník Dlouhomostecký a sesílená četnými potůčky vody své u Dolní Vltavice do Vltavy vychrluje. V Čes. Krumlově topí se ve Vltavě Polečnice dříve Huzny vlastně Hučný zvaný, připomenutý r. 1263, soutok to potoků Kájovského, který u Javoří se počav u velikém oblouku ku Kájovu ubíhá, a potoku Chvalšinského, jehož počátek jest pod Plešnem, sesíleného potůčkem Hutským, r. 1263 Rapotscha zvaným. Pod horou Chlumem vyvěrá Brložský potok, při dolním Křemežským zvaný. Sesílen Farským a Novoveským potokem béře se pod Křemží a pod zříceninami Dívčího Kamene ve Vltavě se ztrácí.

Poloha okresu, jeho nadmořská výška, pahorkatina četnými potoky prorvaná, určují samy lidem jich způsob života. V horských hřbetech, bujnými lesy pokrytých, jsou tyto lesy lidu pramenem obživy. Četné buky na Blánském lese skytají dobrého dříví ku dělání dřevěnků, „které prý u Brlohu na stromech rostou“ a jiných hospodářských potřeb. Kolem Křišťanova po celém okolí vyrábí se všeobecně šindel ku krytí střech. Na svazích při potocích hledí si lid polního hospodářství a zvláště dobytkářství s dobrým výsledkem. I ovocnářství daří se dosti dobře, podporujíc včelařství.

Dráhy železné v okresu není. Proto toliko okresní silnice, které dle terrainu i obtížné jsou, sprostředkují dopravu po okresu. Různosti povrchu odpovídá i podnebí a dle toho i způsob hospodářství. Většinou panuje tuhá zima, pozdní a mokré jaro. V září jest zde nejlépe. V severní části žně, otavy, orba a setí musí býti najednou, protože sníh v brzku napadne a vše by zavál.

Hlavním střediskem okresu jsou

CHVALŠINY. Městys tento leží na úpatí Blánského lesa v pěkném údolí stejnojmenného potoka. Vystaven po obou stranách silnice a potoka má pěkné, úzké a dlouhé náměstí, v jehož středu nalézá se od r. 1897 děkanský chrám Páně sv. Máří Magdaleny. Obraz patronky jakož i dvě sochy sv. Petra a Pavla jsou mistrovská díla umělců Pražských. Že již před r. 1293, kdy připomíná se Konrád farářem zdejším, stával zde kostel, jest jisto, neboť okolí zdejší tvořilo samostatné panství, které r. 1263 darováno bylo klášteru Zlatokorunskému. Klášter sám teprvé od r. 1400 osazoval faru zdejší svými řeholníky, což trvalo do r. 1727. Vedle kostela jest budova, bývalá to

škola, v níž umístěny jsou obecní úřady a spořitelna, která velkým vlastním jměním vládne a zdejší obec vydatně podporuje. Nová školní budova je z největší části jejím dílem. Chvalšiny (s 1250 obyv. německými) jsou sídlem okresního soudu, berního, poštovního, telegrafního úřadu, notářství, četnictva, okresního výboru, obecní spořitelny a mnoha spolků. O původu Chvalšin nemožno nic určitého říci. Že jsou místem velmi starým, vidno z toho, že počátkem II. pol. XIII. století uvádějí se jako sídlo panství; r. 1293 nazývá je opat Zlatokorunský Herman dokonce již „městysem a to dosti pokročilým". V XIV. století bývali zde vesměs Čechové a louky „Robotířky", „Kamennice" často v listinách jmenované dosvědčují o tom.

Vycházejíce z městyse kolem školy a mlýna, ubíráme se přes mírný kopec lesem porostlý do Borové, v níž v 53 domech 225 Němců bydlí. Opodál na svahu Uhlíři Borovští, soubor to 13 jednot. Mezi nimi stojí knížecí myslivna. V krátkosti přijdeme do Hutě (6 domů). Bývala zde skelná huť již za dob Rožmberských i brusírna na zrcadla, jak dosud název Brusnýř ukazuje. Z hutě viděti lze staré zdi. Přicházíme na hřbet Blánského lesa a odtud skytá se nám čarokrásné divadlo. V zadu vidíme obě vlny Prachaticko-Lhenické pahorkatiny s vrcholky: Pískovým kamenem, Vysokou Bětou, Vysokým sadem, Planem, Bučím, vrchy Haberskými a Klukem, v předu nižší vlnu s Mackovým vrchem, Velkým lesem, Stržištěm, Matějkou a Stěnicí, v levo pak táhne se polovice Blánského lesa s Bulovy, Vöglarovou Stěnou a Maliníkem, na jichž úbočí vine se knížecí silnička (Reitsteig) pojící sídla knížecí Č. Krumlov s Libějicemi u Vodňan. Všude zeleň smrků a jedlí, všude zažloutlé buky, mezi nimiž i modříny s břízami vévodí. Sestupujeme rychle po silnici roztroušenou po obou stranách vesnicí Janovo údolí, utvořenou z osad Rohů, Strouhy, Rychtářova, Kovářova, Kugelveitu, Jaronína a Sedmichalup, celkem o 196 domech s 1161 obyv., z nichž přes 100 jest národnosti české. První osady, po nejvíce jednoty byly původně chalupy drvoštěpů, kterým dovolil kníže Jan z Eggenberků počátkem XVII. věku se zde usaditi; teprve později byly jim výkupem v dědičný majetek odevzdány. Vyrábí zde většinou dřevěnou obuv. Kugelveit, Jaronín a Sedmichalupy jsou staršího původu a proto také zámožnější. S vrchů nad těmito jednotami naskytá se přerozkošný pohled na dolinu Č.-Budějovickou a Hlubockou.

Veškery ty obce německé polokruhovitě objímají jediný český koutek okresu, jakoby jej chtěly pohltiti a také k tomu směřují. Jsou to české vesnice Brloh, Nová Ves a České Chalupy. Překrásný pohled na Brloh jest na silničce, po níž z Chvalšin kráčíme. Vidíme kostel a kolem něho školu s jednopatrovými domy. Brloh vesnice s 99 domy, na potoku Brložském ležící, s několika jednotami, jest sídlem pošty, čtyřtřídní české a trojtřídní německé školy. Škola při-

pomíná se již počátkem XVII. věku a bývala vždy utraquistickou. Teprve rokem 1870 rozdělena jest, ač v téže budově obě školy se nalézají. Zdejší farní kostel sv. Šimona a Judy založen byl počátkem XIV. století od pana Petra z Rožmberku, chová v sobě cennou sochu dřevěnou sv. Ondřeje, dle úsudku znalců z XV. století pocházející, která dříve bývala v kostele v nedalekém Kugelveitu. Vesnice sama, patříc s Novou Vsí vždy pod panství pánů z Růže — a proto se neponěmčila — dostala dne 28. září 1418 právo odúmrtě. Sem přifařena jest Nová Ves s Čes. Chalupami, mezi oběma vlnama pahorkatiny při potoku Novoveském ležící s 80 domy a obyvatelstvem (na 700 lidí), polním hospodářstvím i děláním dřevěné obuvi se živícími.

Kolem mlýnu Cvrčkova moderně zařízeného octneme se brzy u kapličky sv. Ondřeje, kde opodál nalézají se zbytky nějakého příkopu, a kráčejíce křovinami, četnými pěvci obývanými, blížíme se ku zbytkům král. hradu Kugelveitu, z něhož toliko příkop ve skále tesaný zbyl, přes nějž vedl zdvihací most z hradu ku vlastní hlídce, z níž toliko základy na vysoké skále zbyly. Po hradu tomto s dovolením krále Karla IV. postaveném nezbylo ničeho. Bylť rozbořen r. 1394 od pánů z Růže. Hned vedle nalézá se ves Kugelveit, k níž patří hájovna Pasák s Novým Kugelveitem, vesměs to jednoty. Celkem ve 24 domech bydlí tu 158 Němců. Uprostřed nalézají se zbytky kostela klášterního, jakož i kláštera, z čehož většina náleží soukromníkům a jest obydlena. Klášter tento založen dne 5. dubna 1495 pro Paulany a stavba dokončena r. 1514, jak kámen nad fortnou dosvědčuje. V místě zdejším bývala ve XIV. století fara, která ale v XV. století zanikla, protože v Brloze a Ktiši nové fary zřízeny byly. Odtud pochází Býčí zvon na zámecké věži Č.-Krumlovské.

Po silničce na úpatí Šibeničáku (785 *m*) běžící. přicházíme za $^1/_2$ hodiny do Velké Smedče, vesnice to ležící na křižovatce silnic. Vesnice tato s 26 domy 218 lidmi a školou od r. 1705 jest prastará z konce XII. století pocházející. Náležela osadou ku faře Kugelveitské ve XIV. věku. Nedaleko odtud k východu jest Malá Smedeč, vesnička to o 23 domech, v nichž 141 obyvatel většinou polním hospodářstvím se obživuje. Poměry tytéž vládnou v blízkém k západu ležícím Dobročkově s 23 domy a 159 lidmi. Silnice tudy vedoucí táhne se po bývalé zemské solní stezce, jak i blízká jednota Mejťák dosvědčuje. U Velké Smedče jest pod 2 rybníky malý mlýnek Čížkův, jehož stejnojmenní předkové právo mlecí počátkem XVII. století od posledního pána z Růže si zakoupili. Pergamen o tom, ač český, chová se co upomínka v rodině německé. Kolem mlýnku toho vede nás silnička lesem do vrchu, za nímž prostírá se Ktiš, vesnice to s chrámem sv. Bartoloměje, r. 1310 od biskupa Hermanna Prisirienského při nově založené faře posvěceným. Jest zde 35 domů kolem

kostela postavených, v nichž 256 lidí bydlí. Mimo faru, školu, poštu jsou zde i hasičský a včelařský spolek, k čemuž i spořitelna přistupuje. S blízké Mackovy hory vede vodovod do nádržky u kostela postavené. Opodál na potoku Brložském stojí starý, nyní umělecký mlýn, pod nímž voda z tohoto potoka, prodaná bratřími Častolary na Kremži počátkem XVII. století, částečně ubíhá do Chvalšinského potoku. Škodná voda v čas přívalů běží ku vesnicím českým, stálá a neškodná oblažuje německé Chvalšiny. Ktiš bývala za časů Rožmberských sídlem rychty, k níž náležely dosud sem přifařené a kolem ležící vesnice a to: Malá Ktiš na svahu Mackovy hory, Stará Huť, Rovence pod Malým Plešnem ležící, Mackova Lhota, kterážto jméno své obdržela od Macka ze Ktišky, majitele dvorce tamtéž, připomenutého v listině ze dne 20. října 1387; patřila sem také Tisovka, Miletinky na Zlatém potoku, Křížovice, Ostrá Hora a Sádlná na svahu Plešna.

Ze Ktiše vede nás cesta lesem přes Tisovku a odtud při dosti velkém stoupání přes Markov ku Křištanovu (fara, škola, pošta-telegraf). Jest v ní sice 186 domů, ale většinou jednot, v nichž bydlí 953 lidí. Počátek vesnici této dán od knížete Jana Kristiana z Eggenberku. Pán tento rád honíval v lesích okolních a bydlel vždy v myslivně, nyní nádherně postavené. K jeho obveselení přicházíval sem jakýsi Janek, který znamenitě napodobil kokrhání kohouta a při tom různé šprýmy prováděl. Za odměnu dal mu kníže tolik pozemků, ovšem lesem pokrytých, co by chtěl. Janek si jich zabral co nejvíce a časem jich větší část odprodal; tak položen základ vesnici, která v brzku vzrůstala. Obyvatelstvo zdejší živí se kácením dříví, děláním šindele a dřevěného drátu neb lámáním granulitu a jeho spracováním ve žlaby, schody a dveřeje neb pomníky. Krásný kostel Jména Pána Ježíše byl 1799 posvěcen. Odtud a z vedlejší školy jest pěkná vyhlídka na údolí Blanice, pohraniční velikány Šumavské, jakož i na Liščí louky. Všude kolem velké husté lesy, jen málo žírných polí, vesměs to majetek vévod Č.-Krumlovských. Po veliké oklice vede nás silnice do Ebenavy, vesničky to s 11 domy 99 lidmi, o niž s jinými okolními vesnicemi ve XIV. věku veden tuhý spor po 35 roků mezi klášterem Zlatokorunským a proboštem Vyšehradským, pánem to na Prachaticích. Nedaleko odtud za lesem na říčce Blanici sklárna Arnoštovice se školou. Založena byla r. 1804 továrníkem Blechingrem, když mu zde knížecí ředitel Arnošt Mayer pozemky byl vykázal. Od r. 1862 zřízena při huti parní brusírna. Vyrábí se zde stolní nádobí a různé sklenice. Ku Křišťanovu patří obcí vesnička Schoberstätten se zbytky skelné hutě, dále Chlumany s bývalou sklárnou a Broukárny, domky to nedávno postavené pro lid, aby sbíral škodlivé kůrovce a Vlčí Jáma pod Rysí horou (950 *m*).

Kolem myslivny Křišťanovské silnicí mírně stoupající přijdeme do Ondřejova se 40 domy po vysoké planině, přes 1000 *m* nad mořem, roztroušenými, v nichž 206 lidí bydlí. Jest sídlem fary, školy a pošty. Kostel zdejší Navštívení Panny Marie, po způsobu alpských staveb, má šindelem zakrytou stranu severní od základu. Pochodí z r. 1728 od knížete Adama ze Schwarzenberka. Nad vesnicí u lesa jest špitál pro 6 mužských a 7 ženských chudých služebníků knížecích, kteří zde plné zaopatření mají. Založen původně pro 6 osob od knížecího dvorního rady Adolfa z Frangku, k čemuž kněžna Eleonora týž počet přidala a r. 1732 nynější budovu postaviti dala. Odtud skytá se krásný pohled na Želnavské hory, zvláště na blízké Liščí Louky. K vesnici této patří Nová Véska. Po svahu Liščích Luk a okolní planině rozložena jest obec Starý Špičák, k níž patří Špičák Nový, Račín, Hinterhaid, Goldberg a Květná, celkem se 149 domy, v nichž 778 lidí bydlí. Vesnice Květná s 2třídní školou povstala v XVIII. století, kdy po ?leno drvoštěpům „Noví Lesáci" zvaným zde chalupy si postaviti. Opodál Špičáku jsou Vitěšovští Uhlíři. Obyvatelé po celé této planině hledají vesměs výdělku v lesích, při tom nuzné hospodářství obstarávajíce. Především hledí si chovu dobytka. Z Ondřejova silnice vede po svahu obou Plešen; s druhé strany hrdě vypínají se oba Chlumy. Při silném přes 300 *m* sestupu kráčíme u veliké oklice bujným lesem, nechávajíce stranou ves Graben, až octneme se v Třebovicích s 15 domy a 120 obyvateli, většinou polním hospodářstvím, chovem dobytka a ovocnářstvím se živícími. Přiškoleny jsou do blízkého Březovíku. Vesnice tato leží na bývalé zemské solní stezce a bývala zastávkou pro soumary. Dříve bývala českou a přifařena do Ktiše. Nedaleký mlýn připomíná se již r. 1483 co Prunnsmolitor. Pod oběma Plešny beze všeho stoupání vede silnice přes Lomek, opodál Vražic, odtud stihneme farní obec Vítěšovice, kde se školou 33 domy s 194 lidmi se nalézají. Za dob císaře Josefa II. zřízena zde byla lokalie, která r. 1857 v samostatnou faru přeměněna byla. Sem náleží Prakéř. Silnice z Jablonce do Polné vedoucí prochází středem rozsáhlé obce Mladoňovské, založené po svazích Vitěšovské pahorkatiny. Tvoří ji vesničky Veselí, Myšňany, Javoří, Blato a vlastní Mladoňov. Vracejíce se k Chvalšinám, přicházíme do Brotice Něm., která s Broticí Čes., Bezděkovem, Břevništěm kolem hory Břevništské (894 *m*) rozloženými jednu obec tvoří. V Brotici N. býval dvůr, jehož držitel Petr s paní Annou již r. 1479 co dárcové kostela Polenského se připomínají. K jihu kolem potoka K?jovského rozprostírá se obec Švíba, utvořená z vlastní vesnice Švíby, z Kovářovic a Stěžerova, jichžto územím vede železná dráha, aby zase hned okres opustila. Na silnici leží Hořičky na svahu stejnojmenného vrchu 777 *m* nadm. výšky, k nimž náležejí Beníkovice pod

Vysokým vrchem (718 *m*) ležící a Býlovice. Všechny tyto vesnice byly již v XIII. věku.

Rychlým krokem blížíme se ku starobylé osadě Boletické, k níž obcí patří Dolany a Podvoří. Boletice náležejí k nejstarším osadám celých Jižních Čech a bývaly střediskem korunního statku, nad nímž na blízkém vrchu Hradišti (Raziberg) sídlící kastellán vládl. Zbytky po hradě jsou nepatrné. Ve vesnici jest škola. Fara zdejší připomíná se již 1293, kdy svědkem uváděn jest Jindřich, farář zdejší ve smlouvě kupní, dle níž občané zdejší odkoupili 10 jiter pozemků od pozdějšího dvoru Křenové. Farní kostel i s farou nad vesnicí postavený, sv. Mikuláši zasvěcený, jest budova stará. Při něm nalézá se gotická sakristie, bývalý to původní kostel. Věž sama, postavená z tesaných kamenů, má na svém vrcholi střechu s okrajem daleko přes zdi sáhající, což jí i zvláštní podoby podává. Odtud jest pěkná vyhlídka na kotlinu Chvalšinskou a celý Blánský les. Na silničce kájovské uprostřed žírných pozemků knížecí dvůr Křenová. Byla to původně klášterem Zlatokorunským založená ves Něm. Křenová, která majestátem krále Vladislava II., r. 1509 dostala se v držení panu Petru z Růže. Roku 1609 zřízen z vesnice dvůr panský a usedlíci zdejší osazeni jinde. Nedaleko na silnici Chvalšinské u potoka Chvalšinského leží Česká Křenová, k níž patří Lazec, ves na úpatí stejnojmenného vrchu, posledního to výběžku lesa Blánského. Nedaleko Lazce vyhlášený granulitový lom. K místu tomu patří i hájovna na Kleti.

Od Křenové ubíhá silnice kolem uměleckého mlýna Šlechtova, ku vyhlášenému Červenému Dvoru, zámečku to a dvoru knížat ze Schwarzenberků, o jehož založení není určitých zpráv. Již v XVI. století stával zde zámeček s bažantnicí. Ale teprve r. 1756 a následujících za knížat Schwarzenberských rozšířena budova ta a okrášlena nádherně, že nyní úplně hodí se ku letnímu knížecímu pobytu. Zámek sám jest budova jednopatrová a vnitřek jeho nádherně malbami vyzdoben. V kapli nalézá se mnoho starožitností z bývalého Kugelveitského kláštera. Kolem zámku anglický park s rybníky, v nichž vodotrysky umístěny, bývalou bažantnicí, hájovnou, selskou chalupou, švýcarským stavením se stájí, kde i koupelna zřízena je, a obydlím zahradníkovým, který ve velkých sklennících o výzdobu zámku pečuje. Nedaleko odtud na úpatí lesa Blánského tyčí se krásná kaple Valtrova, druhdy hrobka Schwarzenberská.

Jan Elias.

LVI. OKRES PLÁNSKÝ.

Okres Plánský ohraničen jest západně hranicí říšskou a zemskou, čili Bavorskem a Horními Rakousy, na jihu okresem Vyššebrodským, na východě pak okresy Česko-Krumlovským a Chvalšinským, na severu okresem Volarským. Měří 372 km^2, z nichž většinu zaujímají lesy a to větším dílem knížete ze Švarcenbergu. V okresu zdejším jest 69 osad s 1743 domy, které tvoří 10 politických obcí s 16084 lidmi, až na malé vyjímky veskrz národnosti německé. Celý okres po délce rozdělen jest řekou Vltavou ve dvě skorem stejně veliké části, z nichž pravá je horstvem a lesy prostoupena a proto málo obydlena. Levá východní část vykazuje již mnohem více osad, ač také v severní své části hojně lesy jest pokryta.

Fot. Jos. Seidel.

JEZERO PLÖCKENSTEINSKÉ.

Západní hranici okresu tvoří mocné horstvo Šumavské, jež na všechny strany se rozprostírajíc okresu dává podobu a tvářnost horské krajiny zde nižší, onde vyšší, a vytvořuje při tom nesčetná údolí různé hloubky, šířky a délky. Po všech vrších vidíme stále neměnící se zeleň hustých lesů, ač i zde onde vidíme lysiny, které ale novým podrostem zarůstají. Jsou to zbytky ohromné spousty, jež zde nadělal v letech sedmdesátých brouk lýkožrout s příbuznými sosnokazem a dřevokazem, kteří na tisíce *ha* krásných bujných lesů zničili. Podobných škod natropil zde vichr v listopadu 1875, který 55.000 m^3 dříví

porazil, a opět v říjnu 1876 práci svou dokonal. I bekyně mniška hrozí neustále zkázou lesům zdejším.

Šumava jižní, žulové to pohoří, jest mocný horský hřeben, který vystupuje za hranicemi Hohensteinem 1330, táhne se přes Třístoličník 1311 a stoupá na 1362 *m*. Rozhraní Bavorska, Rakous a Čech vykazuje jen 1320 *m*, kdežto hned znamenáme 1378 *m* na Plöckensteině, na němž nakupeno mnoho žulových balvanů v podobě zdi. Nedaleko tyčí se Stifterův obelisk nad jezerem, které má 1090 *m* nadmořské výšky. Obelisk sám na strmé skorem stěně 248 *m* vysoké jest ve výši nadm. 1311 *m*. Jezero jest zbytkem doby ledovcové, ač někteří jako Hochstetter hledají původ jeho ve sřícení se skal; ty prý udělaly mohutnou hráz pro budoucí jezero. Jest opatřeno splavem a stavidly ku plavení dříví. Okolí jezera toho, as 13 *ha* velikého, jest snad nejmalebnější místo celého Pošumaví, jež zvěčnil svými spisy řečený Vojtěch Stifter, rodák Plánský. (Zemřel dne 28. ledna 1868 v Linci).

Fot. Jar. Brož.

HŘEBEN POHOŘÍ PLÖCKENŠTEINSKÉHO.

Od jezera klesá výška Šumavy k Reischlu 1283, Lehzeltenbergu 1049, Hochwaldu 1044 *m*. Jihozápadní svah jest mnohem nižší, maje u Štifty 883 *m* výšky nadm. V řetězu pohraničním vypíná se dále Hochfichtel 1337, jižněji pak přechod u Glöckelbergu 860, kudy vedla solní stezka kláštera Zlatokorunského. Kolem stoky Švarcenberské, ku plavbě dříví do Dunaje sloužící, nalézá se ku Vltavě mnoho kopců, které výše pohraniční nedosahují, jako Želnavské hory na levém Povltaví v okresu zdejším částečně rozložené. Jsou vesměs porostlé tmavými a hustými lesy, v nichž jen málo užitečné, za to ale dosti škodné zvěře se vyskytuje. Krásně upraveny jsou v nich průseky a cesty a vesměs tabulkami a nápisy opatřeny.

Hlavní řekou okresu jest Vltava, jejíž zřídelní potok Studená Vltava tvoří severní hranici okresní od vesnice Tuset až po stok

s Vltavou Teplou pod Humwaldem. Takto spojená Vltava vstupuje na okres zdejší, aby jej tokem svým téměř rovnoběžným s hranicí zemskou v četných oklikách slatinnými lučinami a údolím 1—2 *km* širokým skorem ve dvě polovice rozdělila. Spád řeky této jest nepatrný; obnášíť 28 *m* při délce skorem 26 *km*, tak že se nám zdá, že voda v ní stojí, a proto i četné ostrůvky a rašeliniště tvoří. Potoky Jezerní, Hefenkřížský, Hüttenhofský, Mayerův, Červený dříve Pestřicí neb Ježovou zvaný, sbírají vody své na hřbetech pohraničních, aby Vltavu s pravého břehu posílily. Potoky ty vesměs napájí Švarcenberskou stoku. Po levém břehu sesilují Vltavu potoky většinou na Liščích lukách vyvěrající a to Hintrinžský s Lustigovým, Šumberský, Pernecký, Píhlovský (Schüttenbach), Jelemský (Reiterbach), Blížенský a Lukavický. Hlavní ale mezi všemi jest Olešná, vyvěrající tamtéž, která protéká 182 *ha* veliký rybník, aby pak sesílena četnými přítoky tuhovým údolím se vinula a pod Hirzovem ve Vltavě se stopila.

Veliké důležitosti jsou slatiny zdejšího okresu, které kolem celé Vltavy jsou rozloženy. Slatiny tyto, pokryty mechem rašelinníkem, v krátké době pohlcují ohromné spousty vod v době přívalů, pomalu je vypouštějíce. Jsou to přirozené nádržky, které stále potoky s Vltavou napájejí. Největší slatina Mrtvá leží mezi zřídelníma potoky, menší pak u Šénavy, Šumberka a Radslavi se rozkládají. Rašelina, dobývá se toliko u Bližné, kde se ročně 700.000 cihel, u Černé, kde přes 2 mil. borků se vyrobí. Horstvo zdejší náleží po většině prahorám, složeno jest většinou z ruly. Ale i žula jest v nich hojná. Želnavské hory složeny jsou z ruly živcové. Mezi nimi táhne se pruh tuhy, která zvláště u Černé a Mokré se doluje. Rula sama místy přechází v amfibolit. Z rostlinstva jako zvláštnost vyskytují se olše zelená, vřes zelenavý, vrba velkolistá, protěž lesní, starček chlumní a horský, hořec šumavský, vesměs to ukázky květeny Alpské. V jezeře samém hojná jest šídlatka jezerní. Ze zvířeny bývali zde vlci, rysi, ano i medvědi, z nichž poslední r. 1856 zde zastřelen a nyní sbírky na Ohradě u Hluboké zdobí. Hojná jest i sova uralská.

Lid zdejší, vesměs Němci, až na málo Čechů, je nábožný a vzdálený národnostních bojů; drží se houževnatě zvyků po otcích zděděných. Mluví vesměs nářečím dolnobavorským. Živí se většinou prací lesní neb polním hospodářstvím, při čemž nezanedbávají ovocnářství. Dobytkářství prospívá velice pro hojnost luk a dobrou píci. U sklárny Josefodolské, u Černé a Mokré obživují se okolní dobýváním tuhy a jejím odvážením neb kopáním borků. Zvláštní zmínky zasluhuje továrna na resonanční desky u Tuset, založená r. 1828 od Bienerta, která zasílá výrobky své do celého světa. Kmeny smrků přes 100 let starých zvláštními pilami rozřeží se na prkénka 2 *m* dlouhá o 5 *cm* šířky. Prkénka ta znamenají se číslicemi, v jakém pořádku odříznuta byla,

aby je pak houslaři si vybrali a z nich hudební nástroje připravili. V jižní části okresu jest mnoho tkalců a oblíbeno jest u našich hospodyněk plátno z okolí Hirzova. Okresu zdejšímu na důležitosti pomohla železnice z Č. Budějovic do Želnavy jdoucí, jakož i četné silnice udržované v dobrém stavu podporují spojení s dalekým okolím. Střediskem celého okresu je

PLANÁ se 182 domy a 1828 obyv. Jest to městys ležící pod Dobrovodským, dříve řečeným Vítkovým vrchem, jest sídlem soudu i notářství, pošty i okresního zastupitelstva. Jsou zde spolky zpěvácký, hasičský, vysloužilců, turistický, okrašlovací, které i o vzdělání lidu s měšťanskou chlapeckou školou pečují. V místě nalézá se za krásnou kašnou starobylý farní, od r. 1895 děkanský kostel sv. Markéty, který již r. 1384 co chudý se připomíná. Nad místem jest poutní kostelík Bolestné Panny Marie, posvěcený v r. 1779. Místo samo jest původu staroslovanského a darováno 1263 klášteru Zlatokorunskému co ves Planá pod Vítkovou horou. Majestatem císaře Karla IV. 1349 povýšena na městys s právem jednoho výročního trhu. Tudy vedla zemská stezka, po níž vozila se sůl z Pasova. Když ale Prachatičtí stížnost si vedli poukazujíce ku Zlaté stezce, pán Jan z Růže obeslal zdejší občany, aby se listinami vykázali. To když učinili, posly pán do vězení uvrhl, majestáty před jich zraky rozřezal, a nepustil jich, až se jménem obce stezky zdejší odřekli. R. 1568 dostalo místo toto znak: „na stříbrném štítě v pravo obrácený medvěd, sedící na zelené hoře a v předních tlapách červenou pětilistou růži držící“. R. 1581 osvobozena od úmrtě proti placení dvojnásobného desátku a robotám. Zde se narodil dne 23. října 1805 básník a zemský školní rada Vojtěch Stifter, který zvěčnil zdejší krajiny svým dílem: „Hochwald“.

Opodál Plané vesničky Lhota Přední a Zadní. Východně leží pod Rossbergem (868 *m*) Jelma, která v letech 1680—1730 několikráte morem vyhubena byla. U Vltavy Jenišov. Je to rodiště Dra Martina Pleischla, lékaře a profesora universit v Praze a Vídni. Kráčejíce silnicí stromořadím zdobenou, k severu se táhnoucí, přicházíme k Píhlovu, nejbohatší to vesnici celého okolí, a nechavše stranou Maňavu Německou a vzdálenější Maňavu Českou, vesnice to starého původu, jdeme po rovině k Perneku, jehož obyvatelstvo dříve plátenictvím se živilo. V levo u Vltavy leží ves Hory. U vesnice nalézá se ve Vltavě spalv, kde dříví řekou připlavené se vytahuje a ku blízké stoce Švarcenberské se dováží, aby odtud do Vídně se dostalo, čímž hojného výdělku dostává se celému okolí. Silnice vede při značnějším stoupání pod vrchem Hausbergem, kdež jsou zříceniny hradu Hradiště zvaného, pod nímž před 15. věkem vesnice Valtirstift, Cristanstift, Purkstal se nalézaly. Silnice dovede nás do blízké

Želnavy, farní to obce s chrámem sv. Jakuba již r. 1463 připomínaným. Nynější budova pochází z r. 1712. R. 1732 činí se první zmínka o zdejší škole. Jest zde 36 d. a 379 ob. K místu tomuto patří Parkfrýd s Olivetínem při Vltavě ležícím. Místa tato byla z oněch 22 vesnic, jež v srpnu 1360 zabral neprávem Dětřich, Vyšehradský probošt a po dlouhých jednáních v Římě konečně r. 1395 je původnímu pánu, klášteru Zlatokorunskému zpět propustil. Želnava hodí se výborně jako konečná stanice dráhy Krumlovsko-Želnavské (jež má být odtud dovedena do Volar) za východiště pro turisty do jižní Šumavy. Nedaleko na silnici leží Šumberk, vesnice původu prastarého. K Hintringu, na sever odtud, náleží i farní ves Šonov s obecnou školou. Opodál na úpatí Liščích luk Uhlíkov, ves založená r. 1822 od kníž. úředníka Uhlíka pro drvoštěpy. Celé zdejší okolí zakoušelo útrap vojenských, zvláště v dobách Švédů, kteří zde u Šonova měli ležení na polích řečených Schebelhaid. Lid utekl a skryl se i s majetkem v blízkých lesích. Zanechaného hlídače Švédové koněm usmýkali; mrtvolu později pohřbili přátelé, jak o tom kaplička u silnice svědčí. Na pravém břehu Vltavském Grasfurt. Nedaleko odtud stékají se Studená a Teplá Vltava. Silnice zabočí v levo a vine se uprostřed hustých lesů kolem Studené Vltavy, až přijde do Smolné Pece. Dříve pálili zde kolomaz ze smoly.

Kolem Černého Kříže a hájovny Palečka vede nás cesta do Tuset, vlastně „Tu seď," jak řekla matka synu svému neposlušnému rytíři, jemuž opodál za řekou na skále hrad vystavěla. Vesnice vystavena v XVIII. věku pro 6 rodin plaveckých, kteří měli dbáti o čistění Vltavy a plavení dříví, začež jim uděleny různé výhody, protože ohromných měli škod od velikých stád jelenů, kteří zde divoce žili. Nalézá se zde také uvedená továrna na resonanční desky. Nyní obrátíme kroky své k jihu a po silničce octneme se v Neutalu. U vesnice této počíná se stoka Švarcenbergská spojující vody Vltavské s Dunajem. Udělána byla r. 1789 od ingenieura Rosenauera nákladem knížecím, ovšem ne v takých rozměrech, jak ji nyní spatřujeme. R. 1821 udělán tunel v délce 409 *m* o šířce 2·5 *m* a tolikéž vysoký a konce jeho krásným portálem uzavřeny. Stoka sama počíná se v potoku Světlé ve výšce nadm. 918 *m*, protéká řečeným tunelem, dále kolem nové Pece, sklárny Josefodolské ku Glöckelbergu, kde překročí zemskou hranici, aby po krátkém běhu zakončila v potoku Bukové, která v řece Mlze, přítoku to Dunajském se ztrácí. Délka celé stoky měří 57·84 *km* o 1 *m* hloubky, 2 *m* šířky při spádu 4·41 *m* při 1 *km* délky. Po celé trati nalézá se mnoho stavidel, aby stoka napájela se vodou potoků, přes něž vedena jest pomocí mostů. Při řečené stoce jsou Hirschbergen, vesnice r. 1794 povstalá. Na silničce neustále kolem řečené stoky běžící, leží Nová Pec. K ní náleží

Nové Chalupy. Jest to nejmladší ves z r. 1848; opodál Stráň se 14 d. 119 obyv.

Minuvše při stoce Hüttenhof s bývalou skelnou hutí, vidíme hned Palfingerovu r. 1822 založenou skelnou huť v Josefodole a za ní Glöckelberg. Farní kostel sv. Jana Nepomuckého jest krásná gotická budova z r. 1876, kdy starý r. 1788 založený kostel s polovinou vesnice požárem byl zničen. Vesnicí touto vedla zemská stezka, po níž přivážela se sůl. Zde dávalo se zvonem znamení soumarům, že překročili hranice zemské a odtud název vesnice. Odtud ubíráme se lesem do Račína a kolem vrchu Hüttbergu (842 *m*) do Stögen-

Fot. Jar. Brož.

VODNÍ PILA U HIRŠBERKU.

waldu, založeného r. 1752 při skelné huti. V blízkosti nalézá se rozsáhlá slatina, kolem níž rozloženy jsou vesnice Gaisleiten, Zárov, Mayerbach r. 1806 od ředitele Arnošta Mayera založená a Fleisheim. Na slatině té dobývají se borky, které vesměs upotřebí se v blízké sklárně. Za slatinou vypíná se městys Hirzov, nyní dle německého

VLTAVICÍ DOLNÍ zvaný, s 46 d. 440 obyv., s farním kostelem sv. Linharta, založeným již v XIV. stol. Na zdejší škole působila v l. 1717—1835 nepřetržitě rodina Liebenweinů. Místo samo založeno bylo od Hrza, purkrabí Zvíkovského, zemřelého r. 1275, který zdejší statek až ku Hořičkám se rozkládající se svolením choti své klášteru Zlatokorunskému daroval a tak druhým jeho zakladatelem se stal.

V dobách pozdějších byla zde celnice. R. 1684 povýšeno na městys se znakem: „Vltava s oběma břehoma spojenýma červeným mostem v modrém poli". Rašeliništi stihneme odtud Bližné, vesnice pod Haselbergem (804 *m*). Jest to staré místo, již v 13. věku „Na blizmerch" připomínané. Nedaleko odtud při Vltavě Radslav a Jestřebí, knížecí dvůr. Ze zdejší slatiny dobývá se ročně 700.000 borků. Silnice lesem přes vrch vede nás do Černé neb Načeradce s 39 d. 529 obyv. Kostel zdejší Panny Marie pochází z Josefinské doby, kdy zde r. 1787 zřízena byla localie. V okolí dobývá se ročně přes 2 mil. borků, které se v blízkých tuhových dolech a pivovaře spotřebují. Tuha zdejší zasílá se vesměs do Anglie, odkudž přečistěná k nám co cizí zboží zpět přichází.

Na silnici Plánské úhledná vesnice Hůrka starého slovanského původu. Na vyvýšeném místě, kde nyní statek Ulbritoma hrdě se vypíná, stával dříve dvůr, z něhož pocházel r. 1408 připomenutý Albrecht z Hůrky. Týž měl na své pečeti helmici s koňskou hlavou. Opodál vesnice stojí Karlův Dvůr dříve Paulinův, zvaný dle svého majitele Pavla von der Wiesen, jenž jej koupil koncem XIV. stol. od kláštera Zlatokorunského. K severu silnicí přicházíme do Mokré, vesnice s 20 d. 345 obyv., kde se také tuha vydatně doluje. K místu tomu patří Slavkovice a Hubenov. Kolem obou ložisk tuhy rozložena jest obec Plané, k níž patří Havírna, Neustift, celkem 26 d. s 213 obyv., dále obec Muckov, Emmern, Fischbäckern, Hossenschlag a Kramolín.

Silnice prochází dále pol. obcí Lštínem, utvořenou z osad Lštínu, Kyselova, z něhož pocházel zeman Kamarýt z Kyselova, připomínaný koncem 14. stol., Květušínu, Dětochova a Polné, dále obcí Mýtem, utvořenou z Mýta, kde bývala před XVI. stol. celnice, Záhliní, Hostinova, Jankova a Skalného. Okolí toto, spolu i celý pruh okresu od Vltavice D. počínaje patřil ku panství Hrzovu. Purkrabí tento pocházel z Porýnska a za platné služby králi vykonané dostal tento statek, jejž pak klášteru daroval. Jdouce z Polné silnicí ku Plané přicházíme do rašelinišť u rybníka Dlouhomosteckého, 132 *ha* velikého, protékaného potokem Olšinou. Borky se zde hojně dobývají. Na horním toku Olšiny pod Liščími lukami leží farní místo Jablonec. Fara i kostel sv. Kříže pocházejí z r. 1787. Hlavní oltář, jakož i kazatelna vzaty jsou ze zrušené kaple Sepekovské u Milevska. Kolem r. 1648 trpělo velice okolí zdejší od Švédů, kteří zde okolními lesy kryti zle hospodařili. K místu tomu patří Lhota Bozdova a Loutka. Potok Olšina ubíhá směrem jižním mezi četnými slatinami, topí se v řečeném rybníku, jejž u Dlouhých Mostů, dříve Olšina zvaných, staré to vesnice, opouští, dále kolem Olšova, panského dvoru, patřícího do vesnice Žlábku, se plazí, aby se pak ve Vltavě stopila.

Vesnice Dlouhé Mosty bývala majetkem kláštera Zlatokorunského. Jako většina okolních vsí odcizena jest i ona v XVI. stol. a dostala se v poddanství pánů z Rožmberku. Za opata Zlatokorunského Jiříka Taxera r. 1568 dostala se opět v držení kláštera záměnou za ves Lhotku u Č. Krumlova, z níž pán Vilém udělal si Nový Dvůr, sedláky zdejší vyhnal a polnosti kolem Olšiny jim vykázal. Obyvatelé tito museli pak hlídati zdejší klášterní rybník. Směrem ku Plané procházíme vesnicí Oticí, kde jest sídlo jednotářské pojišťovny proti ohni, rozšířené velice po okolních okresích. Nedaleký Hodňov je sídlem fary i školy. Patentem císaře Josefa II. zřízena zde r. 1787 localie a postaven nynější farní kostel Nejsvětější Trojice. Vesnice jest původu prastarého, r. 1581 dostalo se jí od vrchnosti práva odúmrtního. Nedaleko strmí vrch řečený Provič, kde pásávaly se ovce. Název sám je zkomolenina českého: „pro ovce". Ve vesnici té narodil se r. 1834 Dr. Matěj Pangerl, který velikých zásluh si získal pro dějiny Jižních Čech, vydav a pracně sebrav veškery listiny klášterů Zlatokorunského a Vyšebrodského.

Jan Elias.

LVII. OKRES VYŠEBRODSKÝ.

Vyšebrodsko! Co vzpomínek radostných a trudných pojí se k pojmu tomuto! Pro nás však jen trudných. „V kraji Čechům urvaném" mohli bychom nazvati naše kapitoly. Snad správně. Ten zastrčený horský kout naší vlasti, obývaný dnes výlučně kmenem tolik nám nepřátelským, jehož expanse a panstvíchtivost zabočující až k nejzazším extrémům brutality, k vyhlazovacímu boji národnímu, nemá ani hned příkladu v dějinách civilisace, tím méně v historii kulturních národů XX. století! S tichou pietou prohlížíme si ten kdysi snad náš země kout. Každý potůček zurčící a pohrávající si laškovně s oblázky, šplounající vlnky dovádivé Vltavy, to vše zastavuje mimoděk znavený krok náš a vzbuzuje roje vzpomínek na doby zahalené dávným šerověkem, tak neproniknutelným jako sám ten pohraničný hvozd, který tuto širé končiny kdysi pokrýval. Než, laskavý čtenáři, na nás, na nás chyba jest, že v tomto horském zátiší spatřujeme nyní hrob své bývalé državy. Ovšem, jak dnes věci jsou, musíme v těchto končinách černýma očima dívati se na vše, musíme tento kraj považovati za ztracený, předsudkem vlastním. Český člověk podniká nákladné výlety všady mimo otčinu, chce spatřit cizí mrav a obyčej, cizí kroj, opájeti pohled svůj scenérií malebných hor, zříti úsměv jižního slunce, prožít různá dobrodružství, ale tento nádherný horský kout mu uniká. Celé

legie turistů v jednotlivých klubech jsou organisovány, by budily zájem a chuť k cestování, ke krásám přírody, ale neslyšíme, že by kdy nabádaly ať slovem ať písmem k návštěvě míst těch. A přece v místech těch jest tolik krásy, a pouhá jména jako Rožmberk a Vyšnobrodský klášter se svým okolím mluví více než celé knihy. A tak myslím, čtenáři, že ztracen by nebyl tento kraj v očích našich, když by cestovateli českými byl každoročně oživován, a když by turista český odložil konečně masku svého planého vlastenčení a nechoval se ke kraji tomuto, proto snad jenom, že jest obýván kmenem německým, tak macešsky.

Na počáteční germanisaci tohoto kouta Čech nese vinu nepochybně zakladatel cisterciáckého kláštera Vyšebrodského nepřímo aspoň tím, že povolal sem německé mnichy. Za cizáckými cisterciáky, jimž od mocných tehdáž Rožmberků bylo ve všem hověno, tlačili se buď sami, nebo byli povoláváni od nich Němci z Horních Rakous, kterých tento řád při kolonisaci užíval, k mýcení neproniknutelných lesův a proměňování jich v jinou kulturu. Tak stával se tu krok za krokem zvolna sice, ale jistě panujícím živel německý, nad nímž pak německý cisterciácký řád Vyšebrodský mocnou rukou panoval, napodobuje tak v jistém ohledu své štědré dárce. Tak posice německá nabývala tu znenáhla půdy píď za pídí, živel český vůčihledě nepříznivostí osudu početně mizel, upadal, vše přicházelo v ruce cizácké, germanisace kulminovala. Dnes tolik nepřátelsky nebývalého, působením cílevědomé agitace a ještě více naší macešskou péčí a zájmem o kraj ten, vane z každého toho místa, které v dobách někdejších teplem mateřského jazyka hrálo. Bylyť sice doby, kdy čeští příslušníci řádoví byli početně dosti silni, ba že i nad svými spolubratry, hlásícími se hrdě k národnosti německé, byli u většině. Ale to byl jen více zásvit k lepší době než trvalý úspěch vědomí českého, který sám v sobě se udusil. I když živel český byl v majoritě, byl nepochybně představený řádový Němec, který pak snahy bratrů podřízených pomocí regulí řádových o naprosté a neobmezené poslušnosti vůči svému představenému, dovedl již paralysovati. Na Vyšebrodsku, rozsáhlém to klášterství cisterciáckém, záhy opanovali Němci, ačkoli se tu ještě r. 1574 připomínají některé vsi jako: Švankov = Reith, Haclov = Hatzles a Tychoraz = Ziehrass. Na dominiu Rožmberském shledáváme se již od počátku se 14 vesnicemi ryze německými, jejichž blízké sousedství zgermanisovalo postupem času české vesnice. Nemíníme čtenáře unavovati suchopárným výpočtem českých posic v končině této ztracených. To vedlo by nás daleko. Stačí poukázati, že Kramolín, dnešní Gromaling, kromě jiných vesnic, dlouho bránil se křečovité nátěru německému, ač již mnoho tu v těch místech ještě před r. 1399 bylo poněmčeno, zvláště Hořice. Z toho všeho, co o tomto kraji nám

známo, můžeme souditi, že tento kout naší vlasti nebyl od nepaměti territoriem čistě německým, jak by tomu chtěl německý chauvin i vědečtí badatelé, kteří rádi po svém způsobu německým receptem se oháněji, nýbrž že týž byl osídlen ne-li docela, tedy aspoň převážně obyvatelstvem českým a to, jak se pravdě podobá, nejspíše až do konce XIII. stol., pokud ovšem míst těch horečka kolonisační se dotkla a neproniknutelný, pohraničný hvozd padl již tu za oběť sekeře kolonisační. Teprve první decennia XIV. stol. přinesla v té věci změnu. Pánové z Růže a jejich chráněnec klášter Vyšebrodský počali osazovati v těchto krajinách lid německý na úkor domácího živlu českého. Ospalé české vědomí se opět probudilo poněkud za dobrodružného krále Jana Lucemburského a ozvalo se hlasitě za jeho syna Karla, kdy také páni z Růže, vidouce krásný příklad ve svém ušlechtilém pánu a králi, českému jazyku nepřekáželi a kdy i mnoho duchovenstva řeholního i světského v těch dobách na jich rozsáhlých latifundiích se počeštilo. Z dob těch asi datovati možno potěšitelný vzrůst českých řeholníků v klášteře Vyšebrodském, o kterém jsme se již shora zmínili. S dobou Karlovou uhasl tento zápal český, živel český uboze tu živořil a co ještě zbylo, utonulo buď v moři cizáckém, nebo vyštváno bylo v XVII. stol. ze země, aby rozmnožilo tak řady českých exulantův. Tak pohorský tento kraj byl od Němců zabrán a osazen. Nakreslil jsem ti, laskavý čtenáři, národnostní obraz našeho území snad až příliš černě. Ale podal jsem jen ohlas svého nitra, který mnou prochvěl na mé pouti, když bloudil jsem za slunných, májových dnů tímto nejjižnějším cípem naší české širší domoviny. Tím nedej se však zvrátiti a jen s veselou nastup s námi tuto pouť a shledáš, že bohdá v mnohém budeš s námi spokojen a zvědavost tvá nejen bude ukojena, nýbrž že pravice tvá při sledním rozloučení ještě do dálky nám bude kynouti a ústa tvá volati: „Na shledanou!“

Východiskem turistů pro celé tyto končiny jest Cartle na dráze Budějovicko-Linecké. Než dlouho kroky naše tu se nezastavují. Jen letmo prohlížíme si dvůr, náležející hr. Buquoyovi; jiné přírodní krásy tohoto horského země kouta lákají nás k sobě. Rádi posloucháme tohoto popudu a chutě vydáváme se na počáteční pouť do kraje cestou více než hodinu trvající. Stavení, pole, luka a les mihá se před námi jako v kaleidoskopu. Oko naše utkvívá na zeleni stromoví, těší se z každého květu a podivuje se tomu množství kapliček, s kterými se tu v tomto horském kraji všude shledává. Tak za pozornosti, kterou cestou věnovali jsme všemu, co naše oko jen kochalo, nevěříme ani zrakům, že ocitáme se v památném místě Vyšebrodska,

V ROŽMBERKU. Ležíc na levém břehu Vltavy, má s předměstím „Latron“ na pravém břehu ležícím a Městem Židovským dle posledního sčítání 198 domův a 1158 obyv. něm. Město děkuje svůj původ pánům

z Rožmberka. Kostel připomíná se tu již r. 1279 a již tehdy patronátní právo vykonával tu svým opatem klášter Vyšebrodský, jemuž je Jindřich z Rožmberka toho roku udělil, což děje se dosud. Kostel jest zasvěcen památce sv. Mikuláše bisk. V městě jest 5 tř. šk., dětská zahrádka, již vydržuje hr. Buquoyová, městský pivovár, mlýn, papírna, poštovní i telegrafní úřad etc. V poslední době začíná se tu zvelebovati i průmysl koželužský. Z osudů města jest známo málo. Brzo po vypuknutí 30leté války bylo r. 1619 od cís. gen. hrab. Karla-Bonaventury Buquoie opanováno a spustošeno. R. 1625 zuřil tu krutý mor, jemuž padlo za obět na 270 lidských životů. R. 1635 utrpělo město novou pohromu; celé téměř lehlo popelem, při kteréžto kalamitě rozličné staré listiny městské,

Fot Jos. Seidel.

ROŽMBERK.

chované v radnici, byly zničeny. Z privilegií městských zmínky zasluhuje privilegium říšské kněžny Marie Magdaleny Buquoiové z r. 1623, které opravňovalo měšťany k tomu, že směli nejen pšeničné a ječné pivo vařiti a v městě vystavovati, nýbrž i každý pátek ve Vltavě, pokud tato městem hrazeným tekla, na udici ryby chytati. Tolik asi o městě samém. Pozornost obrátíme nyní k památnému hradu, jenž městu vévodí a jehož jméno je tak úzce spjato s jménem nejslavnějšího rodu knížecího u nás. Rožmberk není ruinou, jak by se snad vzhledem k stáři jeho za to mělo, nýbrž zachovaným hradem a sice tak půvabným, že bez nadsázky řadí jej mnozí mezi nejpěknější hrady české a to jak přihlížejíce k poloze, stavbě a vnitřnímu uspořádání, tak i k dojmu celkovému. Jsme u brány, když před tím s dostatek jsme se pokochali krásami, jež skýtá zraku krásné, malebné údolí horní Vltavy, do něhož

spadají se všech stran hory a vrchy, pokryté z velké části lesem a poseté staveními. Co tu přírodních krás snesla příroda v okrsek tak malý! Podivná ozdoba brány překvapuje zajisté nejednoho chodce sem na potulkách zbloudivšího a unese ho v myšlénkách do dávného šerověku, kdy země naše slynula bohatostí živočišné říše, o níž dnes zbývají nám pouze zamlžené pohádky. Na bráně upevněny lebky medvědův a vlkův, jež kdysi některý z držitelů hradu v neproniknutelných hvozdech okolních ulovil. Tu spatří zrak náš i rytíře oblečeného v lovecký šat, jehož paní hradu ku bráně vyprovází. Dle autora „Hradů a zámků“

Fot. Jarosl. John.

HRAD ROŽMBERK.

tvořily Rožmberk vlastně dva hrady. Nyní se rozeznává starý (zadní hrad) a nový zámek (toliko část většího hradu); obé jest dosud hlubokým, ve skále vytesaným příkopem odděleno. Na Rožmberku máme poučný vzor starého českého hradu i co se týče jeho opevnění.

Hrad jest kolébkou mocného rodu Rožmberského, jehož moc zastiňovala svým časem všechny české velmože a tříštila se toliko o moc královskou. Každá komnata svým jménem připomíná nám některého z někdejších držitelů hradu. Vytýkati jednotlivosti vnitřního zřízení hradu vedlo by daleko a nespadá také v rámec této stati. Toliko na zbrojnici v prvním patře umístěnou budiž tu poukázáno.

Fot. Fr. Hübner.

DVORANA RYTÍŘSKÁ NA ROŽMBERKU.

Nejedna pověst druží se k hradu Rožmberku. Z těch zvláště jedna zobecněla a dnes traduje se skoro v každé zmínce o hradu Rožmberském. Laskavý čtenář jistě si domyslil, že míníme tím pověst o Bílé paní, vlastně paní Perchtě z Rožmberka, jejíž kaple nalézala se ve věži. „Chůvy, jimž svěřeno bylo ošetřování Petra Voka, v noci usnuly. I zjevila se v ložnici bílá paní a vzala děťátko na lokty své. V tom probudí se jedna z chův, která teprve nedávno byla přijata a ustrašeně ohlíží se po děcku. Zří je v rukou cizí paní. A vytrhši jí dítě z náručí, osopila se zhurta, nevědouc asi kdo jest, na Bílou paní. Ta pohněvána tímto nešetrným jednáním chůvy, vzala jí opět dítě a pravila: „Ty se osmělueš mne kárati, ač tě teprve několik málo dní dům tento hostí. Věz, že dítě to jest pýchou mého rodu.“ A obrácena jsouc k ostatním, které hlukem se probudily, pokračovala: „Vy jste nikdy svojí paní nectily, jak náleží; dítě si podržte! Ty pak, napomínala kojnou, „pečuj o dítě, a až vzroste, rci mu, jak měla jsem je ráda a jak jsem z tohoto lože — ukazujíc na stěnu — k němu přišla a v něm opět zmizela.“ To dořekši, ztratila se do zdi a více se neobjevila. Petr Vok, zvěděv v pozdějších letech tuto příhodu, dal probourati na označeném místě zeď a nalezl prý tam veliký poklad.“

Na konec zmíniti se třeba o hlásce, beze smyslu dle Sedláčka věží Jakobínskou zvané. Jest 14 sáhů vysoká a tolikéž prý hluboká. Fr. A.

Fot. Fr. Hübner.

JAKOBÍNSKÁ VĚŽ NA ROŽMBERKU.

Šubert se domýšlí, že sloužila za studnu předhradí, anebo vedl prý z ní podzemní východ někam do lesův. Střechu nahrazuje nízký, špičatý, zděný kužel. Hrad dle autora „Hradů a zámků“ nepovstal dříve než r. 1250. Před tím krajina tamější náležela ke královské komoře a dostala se neznámým způsobem Vítkovcům. Po smrti Petra Voka z Rožmberka přešel v držení Jana Zrinského, syna to reka sigetského, jenž měl za manželku Rožmberkovnu, a po nedlouhém jeho panství spadl na základě smluv na pány ze Švamberka. Následky bitvy bělohorské ucítili i Švamberkové. Statky jim skonfiskovány a hrad Rožmberk mimo jiné dostal za odměnu vítěz bělohorský cís. gen. Karel Bonaventura Longueval hrabě Buquoi, jehož potomstvo zůstává jeho držitelem až po naše dny.

Fot. Fr. Hübner.

SÍŇ ROŽMBERKŮ.

Z Rožmberku, jako z centra podnikneme řadu kratších výletů do okolí. Hned u Latronu spatřujeme samotu Haarstüblera na předměstí města samotu Braunstein neboli také Braunsteinhof zvanou. Nejsouce daleko vzdáleny náležejí sem dále samoty Gabrielenau a Grünzweil. Nebude škodou zastaviti se v Herlesbrunnu, asi 8 min. jihovýchodně od Rožmberka ležícím; tu i malé lázně a v sousedství kaplička zasvěcená sv. Anně, poplužní dvůr Mödlitzhof s cihelnou. Obé náleží v majetek hrab. Buquoie. Dáme-li se směrem severním od Rožmberka, dorazíme bez únavy za $^3/_4$ hodiny do osady Nirschlingu a odtud než se nadějeme, ocitáme se v Kropsdorfu. Z Kropsdorfu v brzku stihneme Pramles (prvotně Branná), nepatrnou to dědinku, u níž samota Reitbauer a as po čtvrt hodině zastavuje se krok náš ve Stömnitzi, ležící na pravém břehu Vltavy, při silnici do Krumlova.

Zajímavou turisticky cestou je výlet z Rožmberku do Friedberku. Silnice, zahýbající se k severozápadu, vede nás k dědině Einsiedl, v pravo při ní ležící. Cesta rychle utíká jako ty samoty, které tu a onde zraku našemu na okamžik se objevují a mizí z dohledu, kamenitá role, jež chudičkou zvěstují žeň, opodál v pravo hustý les, stále měnivá scenerie, provázející poutníka na celé této pouti až k Nesselbachu, malé to pohorské vesničce, ale útulné. Z Nesselbachu dorazíme do Malschingu, velké to obce (48 d., 321 obyv.), nedaleko níž leží dědina Wörles. V Malschingu (Myšlany, Malšiny) prastarý kostel zasvěcen je sv. Markétě; máme o něm zmínku již z r. 1384, kdy se tu uvádí farář. Z jiných budov, poněkud význačnějších, uvésti můžeme školu a faru. Z Malschingu nesmíme opomenouti ještě navštíviti horu Thurmberk, asi čtvrt hod. odtud vzdálenou, s níž usmívá se na nás oblíbená poutní kaple P. Marie Pomocné. Odtud silnice začíná již poněkud více stoupati a za trapného vedra přichází nám vhod lesní chlad, jehož téměř až dosud na celé této pouti jsme postrádali. Cesta však za zpěvu ptačího zaplašujícího únavu vesele ubíhá, brčálové lučiny závodí o barvu s malým osením a než se nadějeme, zříme z dáli jakoby v mlze toužebně očekávaný

FRIEDBERG, ležící na levém břehu Vltavy, která zde Plattenský a Nachlesský potok pije. V městysi jest farní kostel zasvěcený památce sv. Bartoloměje, připomínaný již r. 1303. Z privilegií obce zmínky zasluhuje ono z r. 1577, jež obsahovalo v sobě právo, že obec směla pšeničné a ječné pivo vařiti a v obci vystavovati. Jiná zmínka činí se o mlýnu na Vltavě, který daroval obci Johann Georg ze Švamberka. V městysi nachází se městský pivovár, 5 mlýnů, pošt. a telegr. úřad a j. Ze samot sem náležejících buďtež uvedeny Altrichter Gereuth, Haidberg, Hochfeld, Mitterheil a Pufferhäuseln. Kdo by nechtěl zpáteční cestou se bráti, může snadno pro rozmanitost jinou cestu voliti. Tak velice příjemná jest cesta z Friedbergu do Vyš. Br., obyčejně přes 3 hod. trvající. V tomto případě doporučuje se turistům zajímavá cesta, plná krásných dojmů přes Golitschberg, Woraschne a Hirschberg. Čím výše stoupáme, tím více otvírá se pohled na zelené lesy a ozdobné lučiny údolí Vltavy, která brzy se skrývajíc, brzy opět na světlo vycházejíc v malebných záhybech od Friedbergu plyne.

Zde dostihujeme nejprve vesničku Kienberg se dvěma starožitnými kapličkami zasvěcenými ku poctě sv. Prokopa a Oldřicha, z nichž první jest na levém, tato na pravém břehu Vltavském. Kapličky jsou polohou i stavbou sobě nápadně podobné i není divu, že je fantasie lidská přioděla rouchem pověsti. Poblíže Kienbergu při Vltavském levém břehu nachází se továrna na celulosu a na druhém břehu téměř naproti Moserhammer.

Vystupujeme-li z vesničky Kienbergu poněkud k sv., můžeme příjemnou cestou lesní, lemovanou po obou stranách různým stromovím, dostati se k hoře Kienbergu (930 *m*), od níž odbočíme-li v pravo, dovede nás pohodlná lesní stezka záhy na veřejnou cestu, po níž jdouce za nedlouho staneme v Kienbergu (Loučovice), ležícím téměř naproti Čertovým proudům, odkudž doléhá chvílemi k sluchu našemu mocný hukot.

Z Rožmberku směrem jihozápadním přijdeme asi po $1^1/_2$ hodině trvající příjemné cestě do Vyššího Brodu. Šli jsme starou cestou, kudy nejraději turisté chodívají, která ještě nad městem od Krumlovské silnice se odštěpuje. Jde z počátku dosti stoupavě ke Galgenbergu, ale změní svůj horský ráz u Ruckendorfu, kde klesá volně do údolí Vltavina. Ve zmíněné vsi podivuje se nejeden turista mocné, staleté lipě, která i naší pozornosti neušla. Za Ruckendorfem dvojí se cesta; v levo spatřujeme poplužní dvůr Ruckenhof, v pravo Kühhof (Kravín), kteréžto oba hospodářské objekty náležejí v majetek cisterciáckého kláštera ve Vyšším Brodě.

VYŠŠÍ BROD (Vyšňní). Úpravné městečko rozkládá se v malebné krajině dosti nepravidelně po hrbolatém úbočí pravého břehu horní Vltavy. Má dle posledního sčítání 164 domův a 1463 obyvatelů národnosti německé. Náměstí jest tvaru obdélníkového a po jeho stranách vyrůstají nám před zrakoma jednoduché, jednopatrové domky, z nichž zrovna čiše ten smutný pohorský ráz. Nějakých prostrannějších ulic marně bys hledal. Jsou tu namnoze jen krátké uličky, s jakými tak často v našich venkovských městečkách na potulkách se shledáváme. Z pamětihodných staveb města uvádíme starodávný, gotický chrám farní zasvěcený k sv. Bartoloměji, jehož patronem jest opat kláštera Vyšebrodského; dle pověsti jest prý staršího data než klášterní kostel Mariánský sám. V městě nalezá se sídlo okresního soudu, okresního zastupitelství, poštovní a telegrafní úřad, škola, radnice a j. Z jiných budov uvésti možno ještě městský pivovar, lihovar, továrnu na cellulosu, bělidlo a j. V městě kvete co domácí průmysl hřebíkářství. Ve Vyšším Brodu přestává plavba polenového dříví po Vltavě z panství Vyšebrodského. — Dějiny města jsou událostmi historického rázu chudé. Ze skrovných zmínek, s kterými možno nám počítati, uvádíme, že tehdejší opat cisterciáckého kláštera Vyšebrodského Krištofor Knoll jako lenní pán udělil r. 1524 měšťanům kromě jiných svobod i právo odúmrti. Jan z Rožmberka r. 1528 propůjčil městu v znak štít červený, v něm dvě věže stříbrné s hradbou městskou, nad kterouž spatřuje se mezi věžemi znak pánů z Růže a pečeť. Petr Vok z Rožmberka, poslední mužský potomek tohoto mocného rodu, potvrdil r. 1608 veškery svobody, kterých až dosud požívali, udělil právo k vaření piva, osvobodil měšťany všeho poddanství a vy-

dal řemeslníkům řádné zřízení cechovní. Další privilegia městská pocházejí od císaře Matiáše z r. 1614, císaře Karla VI. z r. 1737 a císařovny Marie Terezie z r. 1747.

Neradi loučíme se s útulným tímto městečkem, ale touha pudí nás k Vyšebrodskému klášteru, jenž asi 10 min. sev. od města na skalnatém návrší nad Vltavou kraji svému vévodí. Ještě na mostě, vedoucím přes Vltavu, zastavili jsme se na chvíli a znovu se ohlédli.

Klášter Vyšebrodský má do sebe cosi tajemného i není divu, že blízkost jeho zvláštním dojmem na pozorovatele působí. Založení jeho sahá do dob dávných, mlhavých a k jeho prvním počátkům připíná se pověst, kterou vším právem možno označiti za legendu. Vok z Rožmberka putoval kdysi ze svého nepříliš vzdáleného sídla ku kapličce sv. Anny, která stála na pravém břehu Vltavy. Tehdáž Vltava ze svých břehů vysoko vystoupla, takže známý bok, jehož přechod všeobecně používán, hrozil každému, kdo by se tudy pustil, jistou neodvratnou záhubou. Vok, chtěje se přes to přese vše dostati na druhý břeh, nedbal rozkácených dravých vln Vltaviných a pobádal koně v místa ta, která každé chvíle otvírala náruč smrti jezdci smělému. Již se zdálo, že šťastně místo toto přebřede, když tu byl náhle dravým proudem stržen, tak že v chladných vlnách zápasil o život a o smrt. V té úzkosti učinil slib, bude-li Prozřetelností Boží od jisté smrti, která již z dravých vln odevšad se naň šklebila, vysvobozen, že vedle dosavadní dřevěné kapličky, od jejíhož navštívení měl býti vždy odvrácen, postaví kostel s klášterem. A prosba jeho nevyzněla nadarmo. Vzhlédnuv ve své smrtelné úzkosti k nebi, zří v oblacích Bohorodičku, která snáší se k němu a vyvádí ho z jisté záhuby. Vok pomocí Boží byl při životě zachován a jak ve smrtném zápasu o život slíbil, slibu svému dostál. Nově založený klášter na památku, že ve vysokém brodě Vltavském z dravých vln zázračným způsobem štědrý zakladatel jeho byl při životě zachován, obdržel jméno Altovadum t. j. Vyšní (= Vysoký, dnes Vyšší) Brod. Do založeného, byť i ne hned úplně hotového kláštera uvedl Vok z Wilheringu z Rakous řád, který dle matičního kláštera Citeaux ve Francii, slul řádem cisterciáckým. Původní zakládací listina Vokova se časům našim nedochovala; pouze z ustanovujícího listu biskupa pražského Jana III., datovaného v Praze dne 1. června 1259, můžeme zprávu čerpati. Avšak stavba nešla tak rychle v před, jak snad bylo toužným přáním Vokovým, ačkoli štědrý zakladatel i jeho potomci nebyli nikterak otčími otcovského podniku. Svědčí o tom zpráva, která se nám o tom zachovala z r. 1293, kdy nucen byl pražský biskup Tobiáš z Bechyně vydati indulgenční list, aby věřící k větším darům nevyhnutelně potřebným k dokončení stavby oné povzbudil. Dary mohutněla moc kláštera měrou netušenou a nechybíme,

díme-li, že zvolna, ale jistě přecházela váha domu Rožmberského na sám klášter, nad nímž rod Rožmberský mocnou ruku držel v dobách bouřlivých. Za Petra pak, kdy tento pán, odloživ světský háv, uchýlil se do kláštera Vyšebrodského, vyšinul se řád k výši nebývalé. Avšak kromě dob pokojných i nejedna bouře snesla se nad klidným klášterem a jeho blízkým okolím. První pohroma stihla jej ke konci XIII. stol., kdy kostel Mariánský, po tolika obětech teprve nedávno dohotovený, podlehl zhoubnému požáru. Bouřlivý věk XIV. způsobil patrné zděšení v klášteře a dusnou atmosféru klášterních kobek učinil ještě nepříjemnější, kdy na klášter hordy táborské prudce dorážely a poněkud jej i zžehly. Tomek o tom píše: „Mezitím válčili Táboři v jižních Čechách s panem Oldřichem z Rosenberka, na jehož panstvích již dne 24. května 1422 dobyli, snad vedením Žižkovým, kláštera Vyšebrodu a vypálili jej.“ Jak vidno ze zprávy té, jest vše zastřeno spíše rouškou neznámosti. Možno se domýšleti, že Táboři, jimž Oldřich z Rožmberka byl trnem v oku, mstili se mu všude a proto že i klášter Vyšebrodský, dílo to Rožmberkův, měl obrácen býti v ssutiny. Než nestalo se tak. Pozdější zhoubné návštěvy Sirotků r. 1433 uchránil klášter ochránce jeho Oldřich z Rožmberka tím, že složil výpalné. Že klášter Vyšebrodský skutečně poměrně málo v bouřích husitských utrpěl škod, svědčí zmínka u Palackého, že se sem uchýlil, patrně cítě se tu dosti bezpečným, než-li v jiném klášteře nový arcibiskup pražský Mikuláš r. 1441.

Jak již řečeno, mocní Rožmberkové starali se o dílo své — klášter Vyšebrodský — v pravdě otcovsky. Vedle majetkové stránky přihlíželi i k personální stránce opatů, t. j. pečovali zejména o to, by i v ohledu osobním opat požíval větší vážnosti než dosud u vyššího kleru. Tak vymohl Jindřich z Rožmberka na papeži Bonifáciovi IX., že propůjčil opatu kláštera infuli a berlu, kterou při zvláštních církevních slavnostech měl právo nositi; těmito zevnějšími známkami rovnal se pak biskupovi. V náboženských bouřích stranil opat Tomáš králi Jiřímu, čímž uvalil na hlavu svoji a celý konvent tresty církevní. V první periodě třicetileté války byl na rozkaz direktoria a zimního krále tu umístěn oddíl stálých rytířův. V XVI. stol. pak rozmohl se v území klášterním protestantism, jehož šíření Vilém z Rožmberka r. 1588 hned v zárodku násilně překazil. Značné škody způsobeny požáry, jež tu řádily r. 1530, 1690 a 1709, z nichž zvláště požár roku 1690 jako nejzhoubnější dlouho byl vzpomínán. Dvorním dekretem r. 1691 vydaným, propůjčeno bylo opatovi kláštera Vyšebrodského místo a hlas na sněmích českých. Také reformní činnost císaře Josefa II. dotkla se poněkud kláštera Vyšebrodského; ale křiklavé poměry klášter nedoznal, ježto tu nešlo snad o konfiskaci klášterního jmění, nýbrž toliko o snížení počtu řeholníkův, ježto počet 65 zdál se mu přílišný, na 18.

Staneme před klášterem. Nad pádnými, železem okovanými vraty klášterními vítá nás na pozdrav erb pánů z Růže, pětilistá růže s krvavě rudými lístky. Celé prostranství klášterní jest komplex budov dle stáří rozličného data i významu. Téměř uprostřed širokého prostranství, které v dávných dobách bylo proti vpádům a jiným nevítaným návštěvám zabezpečeno silným opevněním, z něhož dosud nepatrné zbytky hradeb a kulaté věže možno tu jako svědky minulosti spatřiti, vypíná se mohutná budova gotického slohu, prostranný chrám zasvěcený Nanebevzetí P. Marie. Jak již výše bylo řečeno, spadá počátek stavby té do XIII. stol. Ale v tomto prvotním stavu se věkům našim nedochoval a věky příští, zejména XV., mnoho změnily a nového přičinily, co zub času byl ohlodal. Věž dómu, pocházející z II. pol. XIX. stol. poměrně mladého tedy data, překvapuje turistu svojí štíhlostí. Chrám, 54 *m* dlouhý, má 3 lodi, které jsou zakončeny kaplemi; byl péčí opata A. Vackáře v nedávné době přiměřeně restaurován. Okna chrámová zamlouvají se oku pestrostí barev, výškou a vzdušností. Klenba dómu okrášlena erbem Rožmberským. V pravo od presbytáře nachází se kaple, u níž zobecnělo jméno byzantinská. V ní spatřiti můžeš známý obraz Bohorodičky, jehož stáří asi sotva kdo správně může posouditi. Malba provedena jest pečlivě na zlaté půdě. Cyklus patronů českých, jež doplňuje postava mnicha Vyšebrodského, pokládaného právem či neprávem za autora toho obrazu, tvoří ozdobu rámu. Není divu tudíž, že znalci umění počítají obraz ten k velecenným památkám malířského umění. Rádi okřejeme také pohledem na krásný obraz Hellichův, moderního původu, který jest jaksi náhradou za bývalou tu nástěnnou malbu chrámovou, jíž zub času ponechal dnešku sotva znatelné obrysy. Hellichův obraz představuje nám šťastné zachránění Voka z Rožmberka zakladatele a štědrého mecenáše kláštera Vyšebrodského z dravých vln. Kdo ví, jak dlouho bychom stáli u legendárního toho výjevu tu zobrazeného, kdyby laskavý průvodce náš neupozorňoval nás na podzemní hrobku, která dle udržované domněnky má býti umístěna dole pod presbytářem. Rouškou tajemnosti zastřeno jest toto podzemní místo smrti, kam téměř po 400 let noha lidská nevkročila a snad více nevkročí. Průvodce náš sděluje nám s ochotou zkazky, které spřádají tyto ponuré podzemní kobky, kde dřímají věčný sen mecenáši rodu Rožmberského, počínajíc od Voka zakladatele kláštera až do Petra Voka † 1611. Když uložen byl k věčnému odpočinku v kostele Mariánském poslední mužský potomek Rožmberského domu řečený již Petr Vok, pro nějž jediné tu prý ještě místo bylo vyhrazeno — „šranky přepilovány, aby již do krypty žádný se klásti nemohl; erbovná pečeť zkasírována a tak rod slavný Rosenberský, který přes 400 let trval, zahynul.“ Dva mniši, kteří prý byli pohřebním ceremoniím přítomni a do toho zasvěceni, zemřely prý

jakoby řízením Prozřetelnosti náhlou smrtí, vzavše sebou tajemství to do hrobu. Od té doby žádný smrtelník tuto uschlou větev pánů z Růže v tajemné, vlhké hrobce svým vstupem ze sna nevyrušil. K mrtvolám pánů z růže druží se ještě jiná zkazka také takového ponurého druhu jako předešlá. Balbín vypravuje pověst, kterou prý se dověděl kdysi od jednoho řeholníka Vyšebrodského kláštera, že mrtvoly tu pochovaných pánů z Růže nejsou dle zvyku uloženy v rakvích, nýbrž že prý sedí na křeslech do kola jako vladaři i po smrti. Další zkazka dějinná sděluje, že pod chrámovou dlažbou nachází se též hrobka starobylé rytířské rodiny Harrachovské.

Dojati vším, co viděli jsme tu a slyšeli, vycházíme z chrámu a krátce ocitáme se v křížové chodbě klášterní. Vzácný požitek stavitelského umění skytá zraku našemu místo to a uvádí nás v myšlenkách do dávného středověku, kam chodba tato celým svým rázem architektonickým přísluší.

Fot. Fr. Hübner.

KŘÍŽOVÁ CHODBA KLÁŠTERA VYŠE-BRODSKÉHO.

A opět nové překvapení lačnému tvému zraku. Kapitulní síň, která nezapře ráz XIV. století, hostí nás ve své, zřídka kdy i od mnichů navštěvované místnosti. Klenba kapitulního sálu nese na sobě charakter gotiky. Kapitulní sál i svým zařízením jeví v sobě cosi jednoduchého. Prostý stůl, jednoduché dubové klekátko jsou jediným přepychem této kapitulní síně. Jak průvodce nám připomíná, jsou pod kapitulní síní uloženy tělesné schránky bývalých opatů k věčnému odpočinku. U chladných, až mrazivých stěn síně kapitulní poněkud naše kroky déle zastavíme. Udržuje se pověst, že pohřben tu Záviš z Falkenštejna brzo po tom, když od těla prknem na louce před Hlubokou odpadla jeho hlava. Mínční se však podstatně různí. Jedni praví, že do zdi kapitulní síně po levé straně toliko hlava jeho jest vložena; toho mínění přidržuje se i ústní podání lidu. Druzí tvrdí, že celé tělo jest pochováno na místě, které označuje kámen se třemi Rožmberskými růžemi, kde prý ještě Balbín při své návštěvě tu četl nápis náhrobní. Místo ono, kde zazděna má býti dle tradované domněnky hlava Závi-

šova, označuje štít s pětilistou růží a helmicí, kterou také růže krášlí; to vše jest viděti teprve po nadzdvižení obrazu sv. Jeronyma, který toto místo sporné zaclání. Dalším bodem naší prohlídky jest bibliotheka, která obsahuje ve svých prostorách přes 37000 svazků ponejvíce to knih rázu náboženského. Ta stojí za prohlédnutí. Do oka padnou nejdříve návštěvníku prvotisky, pak četná díla miniaturní a sice „Pontificale romanum", „Liber precatorius" obé ze XIV. století s rozkošnými obrazy v iniciálkách a pergamenový kodex ze XIV. století, zvláště památný. Blíže knihovny nachází se klášterní archiv, kde uloženy jsou

Fot. Fr. Hübner.

NÁDVOŘÍ KLÁŠTERA VYŠE-BRODSKÉHO.

listinné dokumenty, týkající se kláštera samého, pokud se ovšem zachovaly. S bibliothekou sousedí dále museum, kde se nalézají sbírky starožitnické, přírodnické a dále obrazárna. Obrazárna skytá nejednu vzácnou uměleckou podívanou. Zříme tu obrazy německé, nizozemské a vlašské školy, z nichž některé označují se dokonce za tvorbu Tizianovu a Q. Reni-ho. Jak posudky znalců se shodují, můžeme za nejzajímavější číslo obrazárny označiti cyklus obrazů, které svojí starobylostí a uměleckou technikou náležejí XIV. století. Dále sluší tu ještě vzpomenouti Brandlova obrazu „Dvanáct apoštolů". Pokladní komoru klášterní nebylo nám bohužel popřáno shlédnouti, ježto opat nebyl doma a bez jeho výslovného přivolení průvodce i ten nejochotnější, tam vpustiti

nesmí. Uvedu pouze to, o čem již povolanější péra přede mnou v popisech uvedla.

Nejvzácnější klenot klášterní komory pokladní a spolu nejvýznačnější prý dílo v celé Evropě, jest dvojitý kříž Závišův, původu prý byzantského. Výška kříže obnáší 3 stopy. Kříž sám jest zhotoven z ryzího stříbra a jen na povrchu pokryt jest zlatými lístky; jest poset 44 drahokamy a 166 perlami a ozdoben smaltovými obrazy svatých. Tělo Kristovo, vyrobené z ryzího zlata, zmizelo počátkem minulého století s kříže. Roku 1810, kdy stát ocitl se ve finanční tísni, musel klášter zlatou sošku Spasitele s kříže sejmouti a odvésti ji do mincovny. O kříži panuje dvojí názor. Mikovec praví, že tento kříž dostal Záviš z Falkenštejna darem při druhém sňatku svém s uherskou princeznou a daroval jej klášteru. Vocel podotýká, že r. 1412 Jindřich II. Rožmberský věnoval tento kříž klášteru Vyšebrodskému.

Z Vyššího Brodu možno podniknouti do okolí blízkého i vzdáleného řadu pěkných výletů. Vyjdeme-li směrem západním, dostaneme se asi za čtvrt hodiny do Gaishofu, poplužního to dvora klášterství Vyšebrodského. Asi po třech čtvrtích hodiny trvající chůzi zříme před sebou vysoko položenou vesničku Poschlag. Silnice vedoucí z Vyššího brodu směrem jihozápadním přes Martetschlag, Minichschlag a Schönfelden přivádí nás do Kappelln, kteréžto místo leží na rozvodí Dunaje a Vltavy. Vysoká poloha jeho činí klima nejdrsnějším z celých jižních Čech a blíží ho tak k vysoko položeným dědinám vlastní Šumavy. I úprava domků nás tu překvapuje: střechy bývají proti větru zatěžkány kameny, někdy dosti značnými. Jižně od Vyššího Brodu asi za pět čtvrtí hodiny cestou sice strmou, ale vysoce interessantní jdouce spatříme Waldau ležeti před sebou. Příjemně tu okřeje oko znaveného poutníka krásnou vyhlídkou až na Alpy hornorakouské a štýrské. Z Vyššího Brodu přes Ziekrass (Těchoraz), jenž svojí spořádaností činí na turistu sem zavítavšího pěkný dojem, lze za hodinu doraziti do výše položeného Gerbetschlagu. Ze vsi v levo po tak zv. Hofgregorské cestě přicházíme ku krásnému lesu, kde zastavujeme se u skalnatého místa přes 700 *m* vysoko položeného. Před udiveným naším zrakem otevírá se z něho krásné panorama na hrad Rožmberk a klášter Vyšebrodský. Žádné jiné místo z celé Vyšebrodské krajiny nemá co do rozhledu takových předností jako toto. Od Gerbetschlagu vede nás cesta částečně vroubená lesem, zelení polí a luk do Hor. Šlaglu, poblíže něhož při silnici vedoucí do Hor. Dvořiště Šlagl Dolní, odkudž možno pohodlně po stoupající silnici stihnouti městys

HOR. DVOŘIŠTĚ. V místě nachází se farní kostel, zasvěcený ku poctě sv. Michala arch., jehož patronem jest opat Vyšebrodského klá-

štera; o kostele činí se zmínka již r. 1384. V městysi škola a fara, poštovní a telegrafní úřad, měšť. pivovar o nepatrné roční produkci a j. Obec měla hned v prvotních dobách právo vaření piva. Ze všech požárův, které obec stihly, nejzhoubnější byl r. 1772, kdy plameny ušetřily sotva 9 domův. U Hor. Dvořiště 2 mlýny: „Edelmühle“ a „Stegmühle“. Odtud k jv. jdouce přijdeme krátce po silnici do Heršláku. Někdy bylo tu samostatné panství, jehož držitelem uvádí se ke konci XIV. stol. Bennus Matschuda. V r. 1653 přešlo zboží toto v majetek Matyáše z Muckenbergu. Heršlák jest značná obec (as 50 čís.), úpravná,

Fot. Fr. Hübner.

PEŘEJE VLTAVSKÉ zv. ČERTOVY PROUDY.

lišící se již v mnohém, zejména svojí výstavností od pohorských dědin tohoto celého okrsku. V místě mlýn a telegr. stanice rak. st. dr. Veselí-Budějovice-Gaisbach-Wartenberg. Z Dol. Šláglu, obrátíme-li kroky svoje k jihu, můžeme krátce stihnouti malou, chudičkou vísku Lahrenbecher, asi 13 domů čítající. Odtud turista má na vybranou. Buď může vrátiti se přes Kaltenbrunn po silnici do Vyš. Brodu, aneb v cestě započaté dále pokračovati. Rozhodne-li se pro druhé, nebude věru litovati příjemné procházky asi hodinu trvající po cestě poněkud k jz. se zatáčející, až v zamyšlení přijde do dědinky Raifmassu. Odtud přes blízký Woisetschlag po cestě částečně lesem vedoucí, kde černé sosny dělí se s turistou o svůj stín a nedaleký Bretterschlag možno

dostati se, uhneme-li k západu, do osady Schildu, ležící na silnici do Kaltenbrunnu a odtud do Vyš. Brodu vedoucí.

Krásný a vděčný výlet asi $^3/_4$ hodiny trvající a v každém směru turistu uspokojující možno z Vyššího Brodu k „Čertově stěně“ podniknouti. Jdeš-li po Kienberg-Friedbergské silnici směrem severozápadním, již z daleka můžeš slyšeti hukot Vltavy, který prý mnohdy až na hodinu bývá slyšán, jak bouřně řítí se voda přes překážky, které jí tu příroda v cestu nastavila. Vltava jest hlavní tepnou vodní okresu Vyšebrodského; vyšedši ze soutěsky plyne sice klidně pod klášterem Vyšebrodským, avšak mnoho balvanů působících zhusta víry, činí nicméně voroplavbu nemožnou. Peřeje v údolí „Velké“ a „Malé Čertovy stěny“ mezi Lippenským zdvihem a Steindelským hamrem nad Vyšším Brodem přerušují splavnost Vltavy na 13 *km* délky. Dle názoru prof. Voldřicha nevykazovala Vltava za doby ledové dnešní svou povahu. Vznikala prý stranou Vyššího Brodu. Velká jezera, která tu byla, prodrala si pak na konci diluviální doby cestu k Vyššímu Brodu, zanechavši na dně uvedených jezer rozsáhlé a mohutné slatiny a v prorvě, jež se nazývá Čertovou Stěnou, hojně balvanův. Divoká romantika naskytne se udiveným našim zrakům u „Čertovy stěny“. Tu strmé stěny 150 až 300 *m* vysoké, žulové balvany v řečišti svalené, o něž voda se odráží a tříští, čímž vznikají četné, malebné slapy, zírají na nás. I k „Čertově stěně“ připíná se zkazka, mezi lidem zobecnělá a fantasticky všelijak vyšperkovaná: „Když Vok z Rožmberka na památku své záchrany a věren slibu zakládal klášter Vyšebrodský, chtěl čert záměry jeho zhatiti a pomocí hráze ve Vltavě zřízené vodu zastaviti a tak celé vyšebrodské údolí i s klášterem zatopiti. Na skále, kterou lid dodnes zove „Čertova kazatelna“, za noci stál, pozoroval radostně každý přírůstek stavby a pobízel své umdlévající druhy ku práci ještě vytrvalejší, aby dílo v čas bylo dokonáno. Již se zdálo, že čert své pekelné dílo přece dokoná, když tu právě odbyla jedna hodina s půlnoci, po jejímž odbytí se stavba pekel sřítila s ohromným rachotem do řečiště Vltavy, kde podnes jako památku po tom četné balvany lze prý spatřiti.“ —

Sluší podotknouti, že mnoho projektův a finančních obětí místa ta pohltila, aniž by uspokojivého výsledku bylo dosaženo.

Z dědiny Loučovice krásná cesta nedlouho trvající vede kroky naše do dědiny Vorašné. Odtud příjemná procházka vůní dýšícím lesem přivádí nás do Luppetschingu a asi po 20 minutách zříme Golitsch (984 *m*), z něhož rozkošná vyhlídka na údolí dumavé Vltavy jest turistovi nejen odměnou, ale i vzpruhou k dalším výletům. Od Vorašné na sz. položená vesnička Lopatne (kdysi Lopatné) vítá z dáli poutníka. Podál ní ještě více k sz. položená dědina Gromaling zahalená dosud mlhou přívětivě kyne na pozdrav náš a přímo zve k ná-

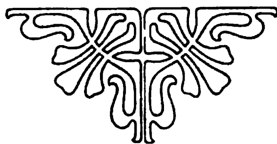
vštěvě býv. to Kramolín. Ještě Příslovice, od Gromalinga na sz. ležící, přimlouvají se za naši návštěvu, než obrátíme kroky svoje zpět do Loučovic. Odtud po levém břehu horní Vltavy, plné nezapomenutelných krás a dojmů vede nás silnice k hamru Steindelskému, kam „Čertovy proudy“ hukotem svým nás provázely. Odtud můžeme navštíviti ještě Jílovice České, neznačnou to vísku, ale tichou, milou, nebo Dolní Schönhub, nedaleko něhož víska Horní Schönhub nikterak nás neláká.

Od Steindelského hamru na zpáteční cestě do Vyššího Brodu navštívíme ještě v pravo při silnici poněkud dále položenou vísku Lachenwitz, čímž výlety své ukončíme.

Až někdy, čtenáři, ozve se v srdci tvém touha po putování, navštiv aspoň památný Rožmberk a klášter Vyšebrodský. A budeš-li míti více volného času, zajdi trochu do kraje mezi tento namnoze strádající lid a věř, že soucit ozve se v tobě, třebas by to byl i tvůj národní nepřítel, shlédneš-li útrapy a bědy životní lidu tohoto. Tak uvadne pak jistě kytice ze hřbitovních květův, kterou jsem ti na cestu v úvodě uvil a ty neodoláš se mnou zvolati:

„Rád mám ten země naší kout,
ač národně mi cizí;
mně nikdy, to chci přisáhnout,
z paměti nevymizí.“

J. Boháč-Zelecký.

OBSAH III. DÍLU.

JIŽNÍ ČECHY.

INDEX MÍSTNÍ.

(Číslice v závorkách znamenají příslušné okresy.)

SEZNAM VYOBRAZENÍ III. DÍLU.

(Číslice v závorce značí příslušnost místa k okresu, dle pořadí v obsahu uvedeného.)

